

KSIEGI III. ZIELNIKA,

D. SYMONA SYRENIUSA.

O Zycie. Rozdział I.

Secula, Secala &
Secale. Bryza, &
Briza. Ferrago,
Siligo perperam
Rogga, vel Roc-
ca. Dod.

Korn.
Kocen/ vnd
Kocentorn.

Nto / wielki dar Bozki / nie tylko nam w Sarmacyey mie-
skaiacym / ale tez Slezakom / Morawcom / Czechom / Fran-
kom / Bawarczykom / Sasom / Pomorczykcom / iest napo-
spolitke zboze do chleba. Chociaß z daru Bozego dostatek
pßenicie / iako inne narody mamy : iednak ze nam iest zwycay-
nieysze do powszechnego uzywania / nizli pßenicã / przeto go tez obfitszy
wrodzay kazdego roku bywa / y taki dostatek / ze tez w dalekie obce krajny
zamorzkie za kilkakroć starysiecey złotych kazdego roku wywoza. To
dwoiakie bywa / Ozime / y Jare. Ozime / ktore siane bywa na zimie / Ja-
re na wiosne. Jednak rozności w sobie / a ile w kształcie nie maia tylko
ze to ziarna mnieyszego / a po wsianiu piatego miesiaca bywa zete. To
gdy kielki tak pod zimie / iako na wiosne siane / wypuszcza / rumienieie:
potym / iako inne zboza / zielenieie. Zdżbla gesto puszcza o czterech tylko
czlonkach / cieńsze y wysze nizli pßeniczne / ktemu zytowatsze / mocnieysze
y twardsze / nizli ktorego mego zboza. Przeto tey stomy pospolicie na w-
siach uzywacia gospodarze do poszycia y nakrycia domow / stodol / szop /
brogow. Od kazdego czlonka list dlugi / weszy nizli v pßenicie / pocho-
dzi. W wierzchu zdżbla klos rzedami ziarna / szupleyszy / weszy y smã-
gleyssy

Wdiesce.

Nalakach pospolicie sie znayduie tych / po ktorych sie Jelenie pasa / y z laniami sie schodza / abo na ktorych bywaja imane.

Przypodzenie y zlozenie z żywiołow.

Przypodzenia iest we wtorym stopniu rozgrzewaiacego / a w pierwzym od wilzaiacego.

Moc y skutki.

Otwiera.
Wyciera.
Miecia
gno.
Kodzenie
snadne
w
Belicia
pyskobze
wz pami
sta.
Pory czym
Jady tu
czne up
wodzi
pyskow
to mato
wema po
wotetzu
Dny fra
y twado
fca w bo
fca ro
zama.
y czysta
y dacia v
smiezo
Scaryce.
Podagrze.
Chyragrze
Arteryce.
Iest lekar
stwem.

Otwiera.

Wyciera.

Miecieczna niemoc bialoglowka zatrzymana powisa y wymodzi.

Kodzenie dziatek snadne czym / nacieraiac nia papet bizemienney abo tez pro

Przy porodzeniu dziatek bolesci wsmierza / ch z ususoney / z winem dazac pic.

Pory czym y wzbudza / przeto do laznie idacym / z winem napię sie tey prohu dobrze / dla snadnieyszego wypozenia.

Jad trucizna zwołasnego przypodzenia sw ego z ciiala wywodzi.

Przećweto morowemu powietrzu / y zarazie od niego / iest wielkiego wyetku / tym sposobem przyprawowiy ta : Wziac tey Jeleney Bedki / Kokornaku okraglego y dlugiego / Porzenta Wezonnikowego / Bziwochy / ktora tez Angielskim Trankiem zowiemy / Lacinnicy *Alisma* : z tego wysykiego proch roczynic co nasubtelniey bydi moie / a z bialym winem dobrym y slarym / po ewierci to a / poianu pic / zachowuywa abowiem od zarazy powietrza morowego. Takze y zarazonym / tymze sposobem dać pic / ale zeby sie zaraz po nim w poscieli co nalepiey wypoćili.

Dne w felata y ewardoec w bokach rozgania z swoteza roslarfy oliwuy nacierac tym boli.

Darcie rakze y ciastke mozyzsta w zywoicie / nia nacieraiac / wsmierza.

Scaryce /

Podagrze / Tymze sposobem nacieraiac / iest lekarstwem.

Chyragrze /

Arteryce /

Do uzywania przez vsia lepszy proch z susoney. Ale do mazania y plastrowania lepsza swoteza / abo w oliwie chowana.

Aperit.
Abtergit
Menles
proifix.
Partum
facilitat
Diores
parus
anuit.
Ducures
facit.
Venena
pellit
A pestil
lent inle
ctione
preferuat
peite in
fectos li
berat &
recreat.
Fortioni
bus.
Ilichadi
ce.
Podagri
cis.
Chyra
gricis.
Arteticis.

Dokończenie Ksiąg trzecich.

W scyatyce y lupaniu w biodrach Elisyra wycieczna: Wziac otrab rzanych z poltory garsci / zawiazac je wozlem w chustce. Jeszczmieniu starzyszego / kwiecica Kumienkowego / Siemienia Lmanego przetluczonego / Sengrelowego nasienia takze zhruba przerazonego / Slazu wysokiego listcia / Rze rzuchy wodney / ziela ktore zowia Dzień y Noc / Slazu malego / po garsci. Si: la drobno pokraciac / z otrabami y z nasieniem / y we trzech polkwartach warzyc / az trzecia czesc wywre / abo polowica. Tey uchy wziac ze trzy kwatarki / Lektwarzu Diacatolicon / y Benedicte larative Diacaste / po lotcie. Oleyku Kumienkowego totow sesc. Prochu ktory Litonripi zowia kwinte. Soli poltory kwinty. To pomieszawszy cieplo przez Elisiera trzy godziny przed obiadem / abo trzy po poludniu przed wieczera.

Czerw z żywota wypadza / garsc ziarna rzanego dobrze splokanego w wodzie wwarzyc / y z Koryandra przecedzic / y dac tak ludziom starzym / jako mlodym / y dzieciom malym Item, Wziac zyta wychedzonego / Slivki jedwabnych / Sebesten zowia / po garsci. Warzyc we trzech kwartach wody / az trzecia czesc wywre / a przecedzawszy pic dawac naczezo / moze y na noc.

Tez wziac tey uchy polkwarty rowney / Mastu sesc totow. Miodu cztery loty / y z tego kiffera dawac.

Ciekaczki abo biegunki zastanawia: Wziac swiezo meltey maki rzaney / wbić do niej dwa zolki / dwie Muskatowe galce / tak wiele tej Babczanego nasienia wtarte go. To wmiestawszy wespól na dnie goracego ogniska w piec / y dac iesc. Doswiadczone lekarstwo w biegunkach.

Mozzysko w żywocie w biegunce wklada: wziac ze dwie garsci zyta wychedzonego / warz go we trzech kwartach wody / az pocznie na kase rozwierac / przecedz / a kazdego dnia trzykroć po dobrym trunku pic dac: to jest rano / w poludnie / y na noc.

W zatwardzeniu żywota czopek: wziac dwie czesci maki zytney / soliedne. To z bialki wmiestac / y z tego czopek wielki / abo maly wtoczyc / a mastem go pomazawszy / abo oliwa / w stolec wprawić.

Kwiat z zyta mialko wtarty / a z bialym winem cieplo trunkiem dany / lozysko paniom po porodzeniu pozostate wywodzi.

Gesi kto chce miec karmne z maki rzaney miodem zacyzioney / galki poczyniwszy tym je karmic.

Kogatemu bydli z stomy rzaney sieczka tuczy je / y duzosci im dodate / miesciac ioz ich parzo / a zwlaszcza zimie.

Koniom piersi ciastnych: takze

Zasflacym / otraby rzane przez dziewiec dni porzadnie z obrokiem ich dawane bywa

ta lekarstwem.

Koniom dychawicznym / y zbytnia duszność w piersiach cierpiacym / dawac im przez trzy dni porzadnie nic inego miasto obroku tylko rzane otraby. Takze po garsci mu ich do wody sypac / a zamiesawszy pic dawac.

Koniom wychedaza y purguie. Takze Czerw z nich wywodzi / dawac im obrokiem zyto we dzidzowej wodzie warzone / azby dobrze zmieklo. A woda ze do napawania z ina woda miesciac.

Koniom mocne y slusle czyni / zyto w wodzie przez noc moczone / a ze trzynami abo z plewami / abo z sieczka za obrok dawac. Toz je tez czyni wesolymi / y sierci gladkiej. Gdzieby wiece w drodze bedac tego dostatek miec nie mogli / y czasu do moczenia zboza / abo zyta. Tedy mu go mnieysza polowice / nizli owsa dawac / a po takim obroku w piec godzin pic dawac / inaczezyby go rospieczylo zeby zdechnac musial / przeco zeby do tego nie przyшло / przed obrokiem dawac mu pic / tak mu wadzic nie bedzie / a po takowym obroku bedzie koni gladki / tusty.

Czerw y rupiez koni wywodzi / woda w ktoreyby zyto dobra chwile wrzalo / dawac pic. Abo wziac otrab zytnych / y siarki troche do tego przymiesciac / y to mu pic dawac w wodzie w ktoreyby zyto wrzalo. Zyte to tez warzone dawac mu obrokiem rano / toz czyni.

Koni gdzieby krowia mokrzy / zyle mu zaciac w mosen / a wwarzyc zyta napoly z otrabami / po dobrej czesci / przecedzic / do tey wody w suc mialko wluczonych lupin Granatowego iablka tot / a kazdy poranek tak wiele mu cieplo dawac pic / nie ruszaiac go kilka dniz mastelni.

Koni gdzieby abo pialka abo niedzwiatka / abo co takiego iadowitego w obroku ziabl. Tedy naprzod dobra chwile biegac na nim / zeby sie z pocit dobrze / potym zaraz krew mu w gebie puscić / y to cieplo weń wlać / a zyto z Lukiem ogrodny warzone / dac mu obrokiem.

Koni gdy chudnie bez iawney przyczyny / zyto przyparzane y przypiekane napoly z owsem obrokiem dawac / abo owsa we dwoy nasob przymiesciawac dwakroć kazdego dnia. Dwakroć tez grzeblem cudzic y placy pocierac. Ale przed kazdym takim obrokiem naprzod go napawac.

Koni gdzieby mial mysy / podziapac mu te puszcadlem / y powymowac precz / a obmaczawszy iaka smata miedka w bialkach / wlozyc mu w one rany. Tegoz tez z wierzchu przylozyc y przywinac. A nakrywшы go deka / abo gunia dobrze / wodzie tak dlugo azby mu sie wшы zagrzały / potym dac mu siano dobrego y posilnego ze dwie garsci /

Koniom dychawicznym.

Koniom purguie. Czerw y rupiez z koni wywodzi.

Koniom mocne y tuste czyni.

Item.

Czerw y rupiez koni wywodzi.

Mozzysko w żywocie koni.

Koni gdzieby pialka abo niedzwiatka.

Koniom chudnie.

Koniom mysom.

Elisyra.

Elisyra.

Elisyra.

Mozzysko.

Sapiege mu żywota.

Lozysko.

Gesi tu.

Sieczka.

Koniom zasflacym.

gleyfzy niżli pſeniczny / abo Jecz-
mienny / pufcza. Ości mnieyſzych
y mięczyſzych niżli niezboża ma-
ia. Ktos po wyſypaniu / y gdy
kwitnie proſto wzgore tkwi / ale
ziarno gdy nápeczniete / nádol ſie
náchyla. Ziarno obdużne / ſma-
gle / ſiarc / niekiedy ciemnieyſze / nie-
kiedy iaſnieyſze / według niebá / y
przyrodzenia ziemi: ktemu ziarno
gole / lupinkami żadnymi nie odkry-
te. Przeto podczas gdy przeźrze-
ie / z plew y z ości ſwych ſnádmie
wypáda. Korzonkow ſtomá wlo-
ſkowátych / cieniſzych / ma wiele w
ziemi miátko rozpięzchło leżące.

Wdyeſce.

NA ledá ziemi wſchodzi / teź ia-
łowey / piaſczyſtey / ſuchey. Wſiá-
tze ná ziemi gnoiem náwożoney /
tluſtey / buyney / buynieyſze bywa.

Czas ſiania.

Wſpolicie w Jeſieni bywa ſia-
ne / iáko y pſenicá / abo máto przed
tym / á to buynieyſze y plennieyſze
bywa / kóre Ożiminzowia. Sie-
wáia go teź ná Wioſne / kóre Já-
rym miánia / á to nie ták plenne
bywa. Ktoſu mnieyſzego / rzetſzego
y ziarná drobnieyſzego / leſzego /
ále máti chędożſzey / y iaſnieyſzey.

Wzpródyenie.

Przyrodzenia ieſt chłodzacego
y odwilżaiacego w pierwſzym ſto-
pniu / odmieſcza / wyciera. Sma-
tku / á ile tym kórzy mu ſie nieprzy-
zwyczáli / nieprzyiemnego / gorz-
kniacego. Lecz kórzy z dziecinſt-
wá iego chlebu przywykli / iáko wy-
ſzey pomienione narodowie / nie
tylko lud poſpolity / proſty / ále teź
pánowie zacni y przednieyſzy / chę-
tliwie go używáia.

Uloc y ſutki.

Różno / tákże krupy żyte do ſiłowey
go używania / nie bez ſmáku y pożytku

przychodzą / kóre z prażná / to ieſt / z iárná
póti dojrzáloſci doſkonaley nie dobdnie zſzy-
náta w kłosu / y ná ſłońcu / abo w piecu po-
wypaleniu ſuſa / á z plew / y z ości wychędo-
żone / w geſtych kóſach ná dobdny powietrze
chowáia. Tych gdy potrzebujemy do ſiło-
wego wytrwania / w świeżey wodzie chędo-
gley pierwey ie mocza / ze nápecznieta / á
porym w mleku / abo w iákieykolwiek pole-
woce mięſney abo w káplumey wárzy / y dáia
tak chorým / iáko teź zdrowým do iężenia.

Chleb z żyta chędożiego y pełnego / dáie
ciálu potężny / poſiláacy / użyteczny po-
karm.

Żyto / ile do lekarſtwa náleży / ieſt ciepley-
ſze / y potężnieyſze do roſpráwowania / y trá-
wienia.

Chleb z ſázyce / to ieſt / z żytá ná poly z
pſenicá / pożytecznieyſzy / y nie ták ſoládko-
wi ciężki / á do ſtrawienia trudny bęwa / iáko
z ſárnego żyta.

Drudzy z temi krupami ptaki / abo kur-
czeta wárzy ſtomá z máieranem / abo z Ty-
mianem / kóre teź Szmerem Wloſkim / zá-
ſtekuſia y przywárzywſzy pożywáia.

Ze Wianey máti czymá páſtetom nátry-
cie / kóra przyſtoymeyſza do tego / á niſli
z inych zboż máti. To nátrycie / abo ſkory /
w kórych páſtety byty / Richlárzom do czy-
niema trabet y galek pieprznych / á niſli
chleb z inych máti. Te tylko zdrowym lu-
dóm / nie chorým przynáleża / bo meláns
koliczne wilgotnoſci y zólé ſpalona.

Salſá z zielonego żyta czáſu Zimy bla-
wzbudzenia chęci do iężenia bázro przyie-
mna y użyteczna / tym ſpoſobem wczynio-
na : Wziéć żyta zielonego / abo w trawie /
ſplókać go dobdze / y przez chęſcie co nále-
piey wycuchnać / żeby wilgotnoſci zádney
w ſobie nie miáło / w mozdżerzu wtłuc / abo
w donicy wrotiercić / y ſól z niego wyžąć /
ze dwie grzance z chlebá rżanego w piec / w
winnym ocęcie / abo w Agreſcie ie rozmo-
czyć / ſól z trawy żytney ná nie wlać / y do-
bdze wtrzeć / á porym przez geſte ſieko prze-
bić / ſoli / pieprzu y Jambieru przydáć. Tak
koſtorna bez wſelákiego koſtu będzie
przyſmak do mięſá / y do ryb.

Máia niekórzy zá doſwiádczone lekar-
ſtwa przeciwo pádáiacye niemocy : Mále
żyna / abo rżana / záczyniáia ſáma Koſſa w
oſiená. Janá przed wſchodem ſłońcá zbie-
ráia / y z tego kólaczki pieka / á takowym
chorým ieſé dáia. Kto chce może tego do-
wiádczyć.

Komuby z wſi cuchnelo / z goráczki / abo
z iákiey iney choroby / temu porządnie po-
rzy poranki náczczo rżanego chlebá ſiło-
nego / w wodzie z gory abo z ſkály plynácy
obmoczonyego : tak cuchniemia pozbędzia.

Kamien wánterza. Tákie

Chorým y
zdrowým
poſilácy
chętnoſty
potęoy.

Item.

Do páſtet

Salſá do
przyſmáku

Káduſa.

Cuchnie
niá / yſt.

Krupy z
prażná ży-
tnego.

lekarsstwo doswiadczone.

Członkom wloknym y pokurezonym.

Członkom paralizem naruszonym osobliwym jest Zyto lekarstwem / waznac go w winie / az na kase rozewre / y na nie plastruac dwakroć kazdego dnia.

Członkom pokurezonym / pogniecionym / z potluczenia / abo z wysokiego spadnienia / wielkim a doswiadczonym jest rakunkiem / otręby Zyene z korzeniem mlodego Chebdu wazzone w winnym occie / ciepło plastrowane. Ale korzenie Chebdowe trzeba mialko wtluc.

Brodawki spadza / klos stony rzaney / zapaluzac / tym je palic. Potym wziac siarku mialko wartej / waz w oliwie soli wieprzowego sadla / abo smalcu przyday / a tym plastruy / y nacieray.

Glidwaser w ranie przedko zasstanawia / Rzana maka zasypuac.

Plastr na rany s. Trzego nazwany / z soku z zielonego zytia / krolego wziac ze cztery funty / abo dwie kwartie. Oliwy lotow szesc dziesiat y cztery. To wespól wazyc / az one go soku wodnośc wywre wysyfla / przecedzic y wyzacz. do tego przydać Terpentyny / abo zywiec Terebintowey / a wosku nowego po dwu a trzydziesti lotow / y na ogniu dobrze vmieszac tak dlugo az ochlodnie.

Rany swieze leczy / bromiac ich od przymiotow ognistych / od naroscienia dzitwym miesem / y od przypadkow innych.

Plastr ranom z maki rzaney niepospolitey: wziac maki dwa loty / z Stonin z clusosci wystwarzonych trzy loty. Miodu dwa lota / y z tego masę wczynic / kora barzo rychlo y osobliwie swieze rany goi / gdzie by tylko kosci byly cale. Abo tak: Maki zytney / clusosci z Stonin wystwarzonych / po cztery loty. Miodu dwa loty. To wespól spuszcic y masę wczynic.

Przymioty ogniste wofelacie wyciaga / zyto w wodzie rozwarzone na kase / y plastrum przywitane. Abo wziac zytia siarnistego z osmaszcie lotow. Miodu Cebuli dwanaszcie lotow. Kapuszy czarney / abo bialej szesc lotow. Wespól wshytko wazyc / a potym z wieprzowym sadlem masę wczynic / kora wofelacie puchliny twarde z ognistym przymioty leczy.

Doswiadczoney plastr na twarde gruczoly z przymioty ognistym / abo y bez nich. Zytia co moze byc naszarze / abo y przegnile / wziac y wazyc go w oslaku wody / w koreby skutla clustey stoniny pierwey byla wazona. To gdy na kase rozewre / ciepło plastruac / rozgania te.

Tez gruczoly twarde zmiekcza / y nie wrzody / wrzedzience / bolaczki w rope obraca / y zbiera. Kora Furunculos Lacinnicy zowia. Wziac Rzaney maki troche / zoltek ieden /

miodu / wieprzowego smalcu / abo sadla / z rowno / ile sie podoba / a to wespól co napilney vmieszac przykladac.

Wilk / abo chrobak w palcu zawrze dzialym / abo rannym / zalaglego / wygania y morzy. Maki Rzaney trzy loty. Luski z miedzi obitey przyprowney poltora lota. Dialek od iacia / a wodki Rzaney / ile potrzeba / plastr wczynic y przykladac.

Abo tak: Skorka abo blonka wnetrzna z iacia swiezeo nakryc rane / abo sadzel. Potym troche maki rzaney rozmieszac z gorzalka / a rozmazawszy na chustce / na one blonke przylozyc / zeby sie zerwad sadzel on okryl we trzech godzinach zdechnie chrobak.

Ogień piekielny / kroy Sphacellum Grekowie y Lacinnicy zowia / w kroykolwiek czesci ciata / wstawy Rzaney maki lotow osm. Luski z miedzi obitey co namieley wartej cztery loty. Miodu osm lotow. To wshytko bialkami wczynic / y na to plastruac.

Odmrozonym y odmrozonym czlonkom jest lekarstwem popiolem z zytia zasypuac. Abo Rzaney maki wziac z garśc pelno / wazyc ia we dwu czesci wody / w trzeciej wino / y to na odmrozenie przykladac ciepło

Cielace sadzele wysusa y goi. Jare zyto swieze napoly z ogrodna Ruta na popiol spalony / y tym je zasypuac.

Sistuly zawiera y goi / korzenie zytne wshytkone y mialko wartej / tym je zasypuac.

Golenie wlowate / zagnile / sproskie / leczy / zyto / y Jeczmiem z luski swey nieotlaczony / porowney czesci oboyg / y spalic w nowym garncu zalutowawszy na popiol. Potym mialko wtrzeć / y przesiac / y kazdego dnia potrosze tym zasypowac. To abowiem gnile miesa trawi.

Parchy y strupy ze spadza y goi / wstawy zytney maki szesc lotow. Maki Stonecznikowey tak wiele. Lugu ostrego Mydlarskiego szesc lotow. To wshytko wespól wazyc tak dlugo / az tug do czysta wywre. Do tego potym przydać cztery loty wosku cienko skrobanego. A gdy sie wostk rozpuscic / y tak dlugo spatlem mieszac az przechodnie / y ta mascia nacierac. Ciato pierwey lekarstwy przechedozywszy / y krwie wpuscizwszy.

Jayca zeby mogly byc swiezo dlugo zachowane / zeby sie niezaszarzaly / ani zasimrodzily / tedy je w zyto zagrzec / zeby sie tedno drugiego nie dotykalo.

Wino zeby ani barwy / ani zapachu / ani smaku / nie tracilo / ale zeby w swej porze do konca trwało. Na Wiosne / gdy zyto kwitnie / nabierac tego kwiatu / a potym w Jesienu w wozeczku do mostu puścić / kroy / gdy sie wytrybnie / wyrzucic. Tak do konca bez wofelatiego zmienienia wino bedzie.

Wino zeby sie nie kszilo / abo niezakazone

Wilk abo chrobak w palcu.

Item.

Piekielny mu ogniu.

Odmrozonym czlonkom.

Wzrobom ciepacym.

Sistuly goi

Golenie wlowatp.

Parchom.

Jayca dlugo swieze zachowuje. Wino zeby barwy swej smaku nie traciło.

Wino zeby sie nie psowalo.

Pokurezonym paralizem naruszonym.

Członkom pogniecionym / z potluczenia / abo z wysokiego spadnienia / wielkim a doswiadczonym jest rakunkiem / otręby Zyene z korzeniem mlodego Chebdu wazzone w winnym occie / ciepło plastrowane.

Brodawki.

Glidwaser w ranie przedko zasstanawia / Rzana maka zasypuac.

Item.

Item.

Przymioty ogniste.

Item.

Kontowi
zbiegłemu

potym wody nalać mu w cebzyk / wsypać do tego otrab z maki przesianej / soli troche / y to mu pić dawać / nieruszać go z łania dzień abo trzy.

Zonia zbytnie przebiegłego y strudzonego / przedka / nagła / y daleka sąda / tak rąmieś / owsem gdzieby się wietrznego obawiał w nim ochwatu / cała noc nie daj temu teść ani pić. Nazaierz rano / wstać dobrego przygarznie żyta / troche sąfranu tuczonego / daymu z metna woda pić.

Jeszcze lepiej gdzieby łascie pachyrz w te wode był włożony / a nogi mu obłożyć ciepło / rozbiwszy które łacie ze wysykiem / a z sola

Osły tuczy y mocne czynia / otreby abo osypką z żyta / która się bardzo rądy karmia y pása.

Swinie abo wieprze osobliwie y przedko tuczy / osypką abo otreby rżane z Kzepa wårzone.

Spasy żyrowey swinie do domu przynane / żeby się zasz zwyczajily do koryta abo do karmnika / tylko im otrab z serwadka od sera odegnana dawać / przedko się zwyczajia do karmnika / y rozuczenia / droge w nich będzie gotować / odmiełczając im ten pokarm / którego przez dzień wzywaly.

Swieże Pomorańcze /

Swieże Cytryny /

Swieże Limonie / kto chce długo swiezo zachować / przesypować je stoczka ze rżanej łomy / tak żeby się iedną drugiey nie dotykała / y zawiesić w kosiu w chłodnym y na wolnym powietrzu / abo w piwnicy suchej y chłodney.

Starzy gospodarze dosli tego za długa experientia / iż którego roku tak żyta iako y pszenice obfitość y plenność będzie / tegoż też wina obfitość bywa.

Włosy cudne czyni / wstawy garsć abo trzy kłosa rżanego / y polać go ługiem / a często głowetym przemywać. Tak włosy rzychło rosną y cudne.

Oczom plynacym jest lekarstwem / popioł z żyta wpalony / z winem białym w nie puszczany.

Zab zły żeby sam wypadł / wziąć rżaney maki / y zacząć ją mlekiem koczku / a w zab wyprochniały nakłascć.

Zbytnie odwisłe pierśi białogłowskie. Także bolenie ich po zlezeniu vstramia / wstawy maki rżaney z osm łorow / Kądzidła kramnego dwa łoty / Nasytki łot / to wszystko białkiem od iatá zacząć wstawy / a solkiem Kozcho dmlu wyjetym okładać.

Pierśiom białogłowskim siwardziatym / y boleniu ich także po porodzeniu / otreby żytnie w solku Rucy ogrodney / wårzone / a ciepło na nie plastrowane / odmiełcza je / y boleści w nich wkłada.

Toż też na wkszenie od bestii iadowitych

jest osobliwym plastrzem.

Pierśiom białogłowskim / w którychby się czern zalagi / abo kancer w nich rosi / maki rżana / pszeniczna / po trzy łoty każdego wstawy / luskli z miedzi obitey przyprawney y co namieley wtartej dwa łoty / y z tego plastr z Kozana wodka uczynić y na nie kłascć.

Glisy wielkie y długie w żywocie erwie / Rżaney maki wziąć sześć łorow / Koryandru w octcie przyprawnego / fig suchych miesistych / po poltora łota / nasienia Nardusowego / Piolynowego / Nasytki / po pol łota / Koralow czerwonych miatko wtartych / Aleopatylu / Szafranu / po ćwierci łota / Slonecznikowey maki poltora łota / figi drobno pokrajać / nasienia wysykie co namieley wtuc / y to zacząć solkiem y oleykiem Piolynowym po cztery łoty każdego wstawy / do tego solku y oleyku Kuciánego / po dwu łotach abo tyżkach / y co nalepiey wespół wmięsać / a rozwiódz / y rozmaczawsy na dobra dłoń wysyry / y wzdłuż na chuscie przyłożyć ciepło na pepet / tak starym / iako dzieciom malym.

Opuśnieniu żywota z wietrznosci w nim zawareych / wziąć rżanych otrab ze dwie przygarzni / Amynu polnego / y kramnego / Szanyju / soli / Prosa / kwiecia abo główek Rumientkowych / y Komonice swoyskiej / po garsci / nasienia zhruba przetuc / Prosa cale niechać. To wszystko we lniánym worku zasycć y przerygować / a na goracey cegle winem ia pokrapiwszy / zagrzewać / y na żywot opuśony co na ciepły przykładać.

Uplawy zbytnie rumiane pântom zawosciaga / rżana maki zacząć z solkiem Piolynowym / Psinkowym / a Sporyshowym / każdego zaronno wstawy / a plastrzem przez chusy ciepło na pepet przykładać / także na prog y przez otwor łoná.

Czopek w gardle abo iezyczek nabrzmiał / abo y ze swego miejsca zszlizy / zaś do swey miary / y na swe miejsce przywodzi / rżaney maki tak wiele wstawy co kłose iatę zaważy. Tak też wiele soli / iatę cale / to wszystko na popioł spalić. Pieprzu do tego co się go w kłosego iatá skorupe wysypie: y to wszystko wespół co namieley wtuc / a do takowych potrzeb chować. A gdy potrzebá / tylko potrosze naczeso y po iedzeniu w gardlo zadmuchować treska / zaraz na swe miejsce przydzie / y w swey mierze stanie.

Goracze trzeci odmowey / rżaney maki wziąć dobra część / żółtkow cztery / solku Kofyszczkowego / Wabczanego / solku z Kozrzenia Pokrzyw wielkich / po rownych częściach każdego / y uczynić plastr / który przed przyściem trzeciego odmowey febry / na wysy / stek żywot ciepło przyłożyć / że zeschnie y sam odpadnie. Tak powtozy y po trzećcie. A jest

Kancer w
pierśiach.

Glifom

opuśnieniu
żywota

Uplawo
rumianym

Jezygka
na puchle
mu.

Sebys
trzećcia
dniowey.

Osły tuczy

Wieprze
tuczy

Item.

Jako por
motańcze

Cytryny
Limonie
zachować

Obfitość
winá

Włosy rzy
długie y
mi

Oczom
plynacym

Zab wy
prochniały
wpcłaga.
Pierśiom
zbytnie od
wiesistym
białogłom
nim.

Pierśi bia
łogłom
stę
sátwó
dżiáte.

Wksze
niu

Secalini-
nus ro-
tus pro
paupe-
ribus.

dnak z niego piwo tuczne / zyczne / y po silne
bywa.

**Żyta / dla ubogich ludzi / po-
spolicy trunek**

Żywa niegdzie trunek prosiy z żyta czy-
miony / dla tych którzy nie przemoga na-
piwo / albo na wino. Trunek iest wdziecz-
nieyszy / zyczneyszy / a niżli woda żyta / bo
wiecey ciała pokarmu daie. Ten tak działa-
ia: Biora ośm locow mały rżaney otrębia-
sley / y w pol achtelek sypia / na to wody cie-
pley albo wrzacey leia / miesząc pilne wio-
stem powietrzanym / y dąc temu stać przez
dni szesnaste aż do dwudziestego. Tak be-
dziesz miał Brähe osobliwa dla ludzi ubo-
gich.

Żyta Oleiek.

Żyniony bywa oleiek bardzo wzyteczny z
żyta / a to rozmaitym obyczatem. Jedni
na kowalnia żyto sypia / albo na iakie inne ze-
lazo obferne a staliste / y synamy rospalony-
mi / przyściła ta aż poplynie oley.

Drudzy klada żyto między dwie obferne
blaszki miase y gorace / y tak z niego wypra-
suią oley.

Trzeci / sypia ziarno na kamień marmu-
rowy / y blache zelazna ognista na nie klada /
a tak oleiek prasuią.

Czwarci / przetukają żyto z hruba / y z
kolby albo z Alembiku szklanego / iako inne o-
leyki Alchymistowie dystylluią.

Drudzy przetukają żyto z hruba / prażą je
na wozglistym ogniu w panwi / albo w pa-
telli / a w prażeniu winem strapią / a gdy
prawie gorace bedzie w prażach wybita.
Wszakoz iakimkolwiek sposobem bedzie czy-
miony / tedy tych skutkow bedzie.

Plany wśelacie na ciecie bedace spadza /
namazuiac je nim.

Twarz chropowata czyni gladka.

Lupiezy y otrębiałosc licia wychodzą.

Dzieciom strupy / tak stodkie / iako tezy in-
szym namazaniem spadza.

Tym sposobem z Pšenice / y Jeczmienia
y Owsa / y z kazdego zboza moze bydz oley
wczyniony / iako sia na swych miejscach
powie.

Kozsadek.

Wiedzec mamy / ze iako pšenica y inne
zboza / tak y żyto nie iednakowe w ka-
zdey ziemi bydz moze / ale iedno drugiego le-
pse / iedno tezy drugiego gorsze. Z iednego
chleb chedogi / iasny / smaczny / zdrowy / i-
ako z żyta cudnego / zdrowego / calego y zu-
pelnego / macznego. Drugi z żyta zarazone-
go / z miltkego / z kaskolowatego / y chrosczo-
watego / Szoklosowatego / z Modrze-
cem / z Czarniucha polna / y z innych ziol na-
sieniem pomieszanym / a z tego chleb czar-

ny / fary / smaku niewdzieczne / niezdro-
wy. Przeto nie dzikowy sie iaden / ze skutki so-
bie przeciwne żyta maia. Takze chleb z nich.
Bo wedlug rodzaju żyta / wedlug ziemi / y
nieba. Takze wedlug wyczyniania / y spro-
wowania / taki tezy chleb z niego musi bydz.

Wyradza sie tezy za pewnym czasem / zwla-
scza za siodnym wstaniem roku siodme-
go / y przemienia sie w żyto / czego oraczy
dobrze świadomy. A z takiego bywa chleb
cudny / swiatly / smaczny / po silny / y zdrowy

Myla sie Dokabularze / y wykładacze
slow łacińskich na polskie / którzy *Siliginem* /
także *Olyram* zowia żytem. Gdyz w bacznych
a rozumnych gospodarzy / te zboza sa rozne.

Takze w wczonych a starożytnych pisa-
rzow / Galenus y Aegineta / *Siliginem* / nie ży-
tem tym naszym pospolitym / ale małe na-
przednieysze / y nachedossze / wysiana pšeni-
czna zowie / która kwiatem / dla śliczności
iey / y chleb z niey mianujemy. *Olyra* zaś / iest
Orkisz / a *Secale* żyto.

Pšenica
w żyto sta-
wyradza

O Rżanym Chlebie.

Kozdział. 2.

**Panis Secalicius, & Panis
Secalinus, Panis cibarius,
Panis ater.
Kockenbrodt. Haus brodt.
Speißbrodt.**

Rozdział o Życie y o innych rze-
czach / ktore do lekarstw z nie-
go bydz moga napisawszy : zdalo-
mi sie y o Chlebie iego niezanie-
chac: ktory nie tylko nam naczę-
ciey y napospoliciey do wzywania
powsechniego przychodzi / ale y
do potrzeb lekarstkich / tak zwierz-
chownie / iako wnetrznie. Zaco
P. Bogu wielce powinniśmy po-
kornie dziekowac / y iego szodro-
bliwey łaski zawżse on / iako nas
sam w Modlitwie pospolitey na-
uczyl prosić : kto abowiem ten ma /
głodu nieuznawa / y żywot zach-
wac moze / gdyz iako pismo swie-
te mowi. *In pane & aqua hominis vi-
ta consistit.* Żywot do czesny ludz-

Secali-
num ole-
um.

1.

2.

3.

4.

5.

Plany z
ciata ście-
ra.
Twarz
chropo-
wate.
Lupiezy
Strupom
stodkim.

Żyto we
dlug kraj
ny roście.

Ekstinguere
nie wina
zeby sie
nie spowad
ly.

Sadno
konstiumu

Raniom
rany goi.
Item.

Zatrza
konst.

Raniom
rog gdzie
by sie pa
dal.

Zabicia
zajwor ko
mowi.

Wytat
mienu
Fota cho
Polana.
Do pl
atom.
Solagli
warde
cieta

Blony bo
nie v
miera.
Dopada
niu rak y
nog.

Klister.

Secalini
rami
nis.

Aqua di
illata.

zas sie naprawilo. Maki Rżaney przesła
ney do niego wysypać / gdy kłisnąć poczyna /
y dobrze umieszać / tedy sie nie zmieni / y na
kajone sie naprawi.

Wina zeby ze grzemiaenia iakicyzley od
miány nie przyleto / tedy kiedy poczyna
grzmieć / uczynić ze Rżaney suchey maki ku
le / obwinąć ia w chodoga chusteczke / y po
tozyć ia na wronie albo spuncie beczi / do
brze ia w nie wtloczywszy. Tak sie wino nie
zmieni.

Sadno koniowi prebdo sie zgot / wżiac
zyta / owsu / y Kurzyncow zárovno / a w
garncu nowym zaspuntowawszy spalic na
popiol / y tym sadno zasypowac.

Rány wśelakie koniom / z samego zyta
popiolem ie zasypuac. Abo
Wżiac maki rżaney z otrab nieprzesłaney
krowincow świeznych / po rowney czesći / y
spalic w nowym garncu nápo popiol zalu
towawszy. A miałko wtáršy / tym rány iá
kiekolwiek koniowi zasypowac.

Zatrza koniowi leczy / otraby rżane w oc
ctie wárzone do zgeszezenia / y tym co nácie
pley okładac / a skorka záieca obwiazac.

Koniowi kopyta gdsieby sie pádaly / cho
oblamowaly / wárz zyto w wodzie do roze
wrzenia ná káse / y kopyta / albo rog / co ná
goracey mu tym okładac / skora iáka zwierz
chu obroczywszy. To rog obwisza y spaia
go. Abo tak : wárz zyto w mleku aż práwie
rozewre dobze / y przerzeczonym sposo
bem ná rog mu przywitac / a gdy zmieknie
ie przewierciac rog rozszepiony y rospadly /
a ściagnac go dráwa iáka mocna.

Zabiciu hufnalem zá żywe / tak uczyn: dy
ta z ośm lotow ná wáge / rozwárzyc w wo
dzie aż wilgotnosć wśytká wywre: przyday
do tego funt loiu je badzie maść / koro ná
zabicie plastruy.

Roni / gdsieby sobie noge z kotu / albo w
kolente wyrwal / otraby rżane w occtie wá
rzone a plastrowane / beda mu lekarstwem.

Maká rżana bywa do plastrów gnoia
cych przymieszowana.

Woloczki twarde z maki rżaney a z mio
du plastr przykladány / rychley a miji pseni
czny zbiera / zarapia / y otwiera. Toz z mcy
náciastá albo kwas czyni: takze chleb świezý

Maká rżana z otrab nieprzesłana / przez
chuste na bolešaca glowe przywitána bol
wśmierza.

Rak y nog popadanie leczy: pyzzenie albo
popiol rżaney stomy / woda go rozczyni
wszy nácierac.

Klister z maki rżaney bywa czyniony od
Kartownikow / y Inreliatorow do wia
zania kštag / abowiem lipczywszy / y kštorwá
šy bywa / miji z inych zbož maki.

Wodká z zytá zielonego trawne^o.

A kroizy wodke z zytá zielonego / po
sie nie poczyna w kles wysypowac pa
le z Balneum maris, wśelawšy drobno / mo
ze tez bydz z Alembiku / albo z garnca mie
dżanego iáko gorzalka dystylowána / iáko
z inych žiol wodki. Ta sluzý

Wartobie /

Nyrlom /
Pechyrzowi zápaleniu / pliszecy po czte
ry albo po piaci lyżek / rak náczczo / iáko z in
nym trunkiem pospolicym miesána.

Mul piaszysly z nyrel wychodaza / y mo
czem wywodzi.

Kamien w nyrlách kšfy y wryna wywo
zápalczywošci wnetrzne kšow iáko
czlonkow gási / y wśmierza / ná noc y ráno
náczczo po ośmi lyżek icy biorac / ze dwie
má tytkomá suolkowego syropu.

Tenže tez trunk w goraczkach spogich
ieš ochloda. Przeto dzieciom málnuchym
w goraczkach moze icy po lyzce dáwac / albo
winnem rospaleniu.

O czom zápalonym / y boleniu ich / ieš o
sobliwa ochloda / maczaiac w mcy chustecz
ke chodoga niekrochmalna / y przykladaiac.

Glowie rospaloney z bolem wśyeczná /
sowita chustke w mcy maczaiac / ná czolo y
ná pulsy przykladac / a kiedy zeschnie / zno
wu zmaczac y przylozyc.

Gdsieby wrec gwaltowona y zbyenia go
racosć byla w glowie / tedy w sigdalow ste
dkich chodoga oblupionych ze cztery loy.
Lot iaderek z bizoskwinio wych kšstek. Bia
tego maku lot. Wespól to wśytko co ná
mieley wtluc / a ta wodka roštworzyć / przy
lawšy dwie lyzce Rožanego octu / Kam
phory z pieć gran / rozetrzec / a ná czolo y
pulsy przykladac / y ná šronie.

Wodá z zytá wárzona.

Arza niekroizy zyto w wodzie przećiw
to chrobakom w zywoćie / a ile dšie
ćiom / koro im pieć dáia. Te rak czynia: bio
ra zytá ze cztery loy. Sliwel iedwabnych
dwá lotá. Koryandiu przypráwionego pol
lora. To w cynowey konwi zalurowawšy /
w kotle wtropu wrzacego przez cztery go
dziny wárza. Potym gdy z mienaglá prze
chłodnie / przecedzaiac / y to dáia dzieciom
czterw w sobie máiacym chłobno pic / miá
što pospolitego trunku.

Piwo zytne.

Piwo z zytá zrzadká kedy zwyczáyne / ie
dnak bywáta niegdšie wárzone bázso
osoblwego smaku / y pošilku. W nas / o
šrom ná wšiac / gdsie inych zbož mály do
štátek / tego wielki máia. Kádniey go ná po
wśechni chleb obracaiac / miji ná piwo. Je

Wotrebie
Wylom.
Pachyrze
wi rospala
nima.

Mul piá
lyzky z
nyrel wy
wodzi.
Kamien
w nyrlách
kšfy.
Zápal
nia w
winnym
šćiecy.
W goroy
šćy.

Zápa
niu ogu.

Rospale
niu glowy

Secalis
decitio
nis aqua

Geruifi.
a focali
na.

Chlebo iá to sągynic.

dożonego. Ciąsto także nie ma być bázro rzadko ábo wodnistó zaczy nione / niezbyt nie też gesto y twárdo. Drożdzy soli w miáre przydáć bo bez drożdzy y soli škodliwy / y niezdrawy bywa / ábowiem żyty przez ktore watrobá z żoládká bierzze pokárm (*Messaraicas* Látinnicy zowia) zátyka y zámula. Watroba także y nyrtki: kámién w pechyrzu y w nyrtách czyni / Podágra / Artyka: czerw w żywoćie zámnaża / ábowiem wiele wilgotności zágniłych wznieca. Zás chleb przesalány smáku przyiemnego bywa / do strawienia snadnieyşy. Żywot nie ták iáko pierwşy zátwierdza.

Chleb bez soli y drożdzy.

Nie ma ciásto drożdżami zbyt nie bydz przeiete / bo ták chleb do iedzenia bywa niesmáczny / gorzki / niezdrawy / żoládkowi nieprzyiemny. Przytym ma bydz w przestro nym piecu pieczony / y przestzenie sádzony / nie do naglego y zbyt nie go goracá. Do czego máia bydz dwa suche nie zgnile.

Chleb słony

Prejdia mipszej piec.

Chleb do zdrowia zachowania nastárşy dwu dniowy bydz ma / á zwałszcá dla pieszczonych y mdłych żoládkow. Mocnym pracowitem nieşkodzi / y owşem iest im pošilnieyşy / y sytşy / á niżli świeży.

Chleb iá to ma by dz świesz.

Chleb ciepły tym zwałszcá / ktorzysá żoládká ciepleyşego niezdrawy / bo wiem go bázro rozgrzewa y rospala / prágnienie czyni / wie trznosci w nich wzbudza / w żoládku czyni nie lubość / bo iest nie strawny. Przeto ták zdrowym iáko y chorym nieprzyştoyny y nieużyteczny.

Chleb ciepły.

Osrzodka

Osrzodka w chlebie rzánym w chedogim dobrze wykwáşonym y wypiekłym / iest náprzednieyşá / bo ciálu dáie pošywienie. A im wiecey otrab ma w sobie / tym też mniej şy pokárm czyni.

Skora chlebowa.

Skora z chlebá / czyni krew hruba gesta / meláńdliczna / żoládkowi

do strawienia ciężka y trudna / przeto w nim dlugo leży / zwałszcá ktorzysá żoládek przyćiepleyşym y susşym máia. Ale ktorzysá wilgotni / tym nie ták škodliwy bywa / bo wilgotność wysuşa. Ciátom tálo witym / bo ci wiele wilgotności w sobie máia / y tym ktorzysáby chćieli bydz chudşego ciáta / tákowych şkor po obiedzie y po wieczery używáć moga / pokárm ná dno w żoládku pogrzaia / wsta żoládkowe pošilaia.

Wtá şhu dnie nie tálowita ści ciáta.

Chleb rzány nápoly z máka Pşeniczna / ábo z Orkiszowa smácznieyşy y użytecznieyşy bywá niżli sam przez sie / zwałszcá dobrze wypiekły. Ábowiem chleb niedo pieczony / zátálisty / bywa przyczy na wielom chorobom.

Chleb rzány iáki ná smácznieyşy.

Chleb iáko poznáć dobrze wypiekły y wykwáşony.

Gdy chcemy sprobowáć iesliby chleb / ktorego mamy używáć / dobrze wykwáşony y dobrze wypiekły byl: wlożyc go tes niewielki w wodę zimná / iesli wzgóre şplynie / znák iest że ma w sobie názybdrożdzy: iesli nádno vpádnie záraz / niezadáli mu drożdzy / we şrodku wody gózie stánie / znáczy że y drożdzy ma wedlug potrzeby w sobie / y dobrze wypiekły.

Chleb po znáć wypiekły y wykwáşony.

Skutki Chlebá rzánego.

Chleb rzány z żyta chedogiego / pełnego / doşrzálego / y práwie wychedożonego / y wyczynionego / do tego dobrze wpytlowane go / przyştoynie wykwáşony / y wypiekły / iest pokármem dobrym / smákwitym / zdrowym / tuczacym / iáko sie wysşey powie dżialo / krew dobra dáie / cere cudná y pieć chedoga czyni pošila / mocy y síl dodawa / czego bez przestánku doznowamy / zwałszcá używáiac go z innymi potráwami / wedlug potrzeby. Ábowiem sámego iesć názybt nie dobrze / iáko bez niego mieşá wiele iedzac / ábo inych potráw / zle / bo ciáta bez niego mdle / bláde / gnuşne / tchu smrodliwego: Ten ábowiem iest wşyşkim innym pokármom przy-

mom przy-

ki chlebem a woda może być zachorowany. Abowiem

*Kto ma zdrowie, chleb, sol, woda.
Ogień, drewno, ma ochłodę;
Bo coż więcej do żywota
Potrzebą, żyć bez kłopotu.*

Przypodzenie Rżanego Chleba.

Chleb rżany ma pomiarkowanie w czterech swych żywiołach. To jest / nie tak żagrzewa iako pszeniczny / ani tak chłodzi iako Jeczmienny. Pokarm ciała wietrzy / y lepszy / niżli Jeczmienny daie / zaś mniej niż pszeniczny. Aczkolwiek / który z dobrego y chedogiego z żyta z maki przedniej y wyborney / która drudzy kwiatem zowią dla iey cudności / tedy y taki / gdzie przystojnie będzie vpieczony / tuczy ciało / posila / krew dobra czyni / y sil ciału dodawa. Smaczny / y do iedzenia chetliwy / zwłaszcza tym / którzy mu sie od dzieciństwa przyzwyczaili / y także nad pszeniczny / abo szpetliany przekładają go sobie. Ale którzy mu sie nieprzyłożyli / iako sa niektorzy cudzoziemscy narodo- wie / mają go za chleb niezdrowy / nie smaczny / y zdrowiu szkodliwy. A to cześcia ze mu nie przywykli / cześcia ze sie nie vmieia z nim obchodzić y sprawować.

Wybor.

Nawyborniejszy chleb z cudney / iasney / y w miare wypytlowaney maki / krewu dobrze wykwassony y dobrze vpieczony. Do tego z maki nowey / nie zależaley / nie szlachlego zboża chedogo wyczynionego / świezo we mlynie zmeltey. Takoway abowiem chleb ciała wilgotniejszy daie pokarm / y krew subtelniejsza czyni. Nie tak z starey maki. Przeto dla choroszych y mdlejszych / zdrowszych z maki świezey / niżli zależaley chleb bywa.

Nie zbytne mały / nie zbytne też wielki ma być pieczony / dla snadniejszego przepieczenia / y nie zbytne miasey skóry. Takoway abowiem napotężniejszy ciała bywa / daie mierny pokarm. Bo chleb zbytne mały / bärzo wypiekty bydy musi / skóry miasey y twardey / zacząym żołądkowi do strawienia ciężki / pokarmu ciała mało daie / żywot zatwardza / y stolce twarde czyni. Zaś chleb wielki / nie może sie dostatecznie przepiec / zacząym skóry mało y cienkiey : Osrdzodki zaś wiele ma niedopiekty. Zaczym słabowatych wilgotności w żołądku niemalo mnoży / y pokarm takoway czyni. Trudny do strawienia. Wiatrow wiele w cieie wznieca. Morzenia y gryzienia w żywo- cie / y w kistkach słagny mnoży.

Chleb do ktorego ciasta drożdzy / abo kwasu / nie leia / bywa słodki. Daie wiele pokarmu / ale do trawienia nie rychły. W żołądku długo leży. Zatyka wnetrzności. Czerw w kistkach mnoży. Owa tak zdrowym / iako chorym / nie dobry.

Chleb z żyta starego / zwłaszcza zatechlego niezdrowy / żywot zatwierdza / żołądkowi ciężki / a ciała pokarm nie dobry daie / bo wilgotności zle / y do przedkiego w cieie żagnicia sposobne czyni.

Chleb z nowego y świezego zboża / dla zbytney wilgotności która w sobie ma / czyni pokarm wilgotny y słagnisty / do strawienia trudny / wietrzności w cieie mnoży / mały hruby pokarm daie / który przedko do żagnicia y skazy obraca: w bokach bole y z kłociem wznieca: glisty zamnaża: kamień w nyrkach czyni. Ma tedy bydy pieczony chleb ani bärzo z starego / ani z świezego zboża / ale z sredniego / z wyki / z chroszczu / z kałolu / y z inych chwastow wyczynionego y wycho-

deżonego.

Chleb mały.

Chleb mały.

Chleb wielki.

Chleb bez drożdzy.

Chleb z starego zboża.

Chleb z nowego zboża.

Całpie
niu z wsi.
Item.
Cuchnienie z wsi z iakieykolwiek przyczyny odpadza / iedzac nie mało chleba rżane^o ciepłego z zimney wody studzienny. Też często chleba rżanego z winem wzywają / potrzebą snarwsygo Szalwia mało wtrąca / toż czyni. Abo zwierchnia skora z niego w winie rozmoczyć / Galganem potrzasać y używać.

Diálogo
wskim
pierścion
skorą dżi
tym.
Item.
Pierśi siwar dmalę białogłowskię po porodzeniu odmiękcza / oszrodka rżanego chleba z sokiem Opichowym / abo Piotruszajnym na plaster rozczyniony / y ciepło przykładana. Abo ia w wodzie rozmoczyć / oliwa rozczynić y plastrować. Moze ia też w winie / miedzie / rozczynić / y także przykładac

Item.
Sercu zby
tnie blię
cemu y
paciuce
mu.

Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.

Item.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.

Item.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.

Item.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.

Item.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.

Item.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.

Item.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.
Sercu zbytnie blięcemu y paciuce mu.

pigwo. Miary kędzierzawey poltory kwinney. Masyki / zebu Sloniowego palone^o / kramnego kędziola / Sandalu czerwonego / y białego / koralow czerwonych / po kwincie kądziedego. To co namieley wtrąsy zacyntaia / oleyki pigwowego biorac trzy loty / masykiwego dwa / maki Jeczmienny uleby do zacyntaia plastru bylo dosyc / a co nalepiey umieszawszy w wysytko / octu winnego przylewajac dobrego co potrzeba / y na barchante rozmazawszy / ciepło przykładajac na zoladek

Ustawicznemu kruszeniu / y niezaczynianiu pokarmu : wziac skorke z chleba rżanego szeroka na szesc / dluga na siedm palcy / y wewnatrz drapac ia nozem / a na wezglu przypiec az dobrze przyrumieniete / polac ia malmazyia Masyka / y Gwozdziakami posypac / y co naciepley nadolkiem trzymac / czyniac pokie nie wstanie kruszenie.

Też tenże chleb tak przypiekany mocnym octem goracym polac / Mieta / y Masyka potrzasać go co nalepiey / y na zoladku przez trzy godziny przed iedzeniem trzymac / tak obiednim / iako wieczornym / czyniac to przez kilka dni.

Abo też tym sposobem : ze rżanego chleba dobrze przypieczona wziac grzankę / y wtluc ia z sola y z octem / ze bedzie iako gesta kasa / a co naciepley na dolek / abo wsta zoladkowe przykładac.

Grzanka z tegoż chleba / wyssey pomienionym obyczajem / wpieczona / dobrym winem polana / a muskatowa galka / y gwozdziakami posypana / a na zoladek przylozona / toż czyni.

Zastabiony zoladek rozgrzewa. Grzankę dobrze wypiekla z chleba rżanego wtluc / y przydac muskatowego orzecha / galganu / gwozdziakow / po kwincie. Soku piolynowego / y soku miarki kędzierzawey / z równo / uleby dosyc do zacyntaia bylo / a to na zoladek plastrowac.

Bolesci w zoladku wkłada : wziac spo dma skora rżanego chleba / przypiec iey do przyrumienienia / miodem ia namazac / a miarka sucha kędzierzawa / kminem kramnym / nastieniem Wardusowym / Anyzem / z równo kądziedego wziawszy potrzasać / y co naciepley na zoladek przykładac.

Item, Wziac ze trzy loty stary chleba rżanego dobrze przypiekley / y mało wtrątey / czerwoney Rozy / miarki Wloskiej / masyki / po trzy loty. Jeczmienny maki pol lota. X Kozanym octem zacyntac / a na wsta zoladkowe / y na dolek / ciepło przykładac miasto plastru.

Szczkawke zawosciaga / chleb z pieca w chustce zawiniony / a na zoladku trzymany.

Przeciwo pleurze / wziac oszrodki rżanego chleba dobrze wykwasonego / y w moździerzu go z swiezym masłem wtluc / przydac

Krusze
niu wsta
wizumem

Item.

Item.

Item.

Zoladko
wsta
blemu.

Zoladko
wstole
mu.

Item.

Szkawce

pleurze.

Chlebem
a winem
może sta
się chowa
długo.
Gramat
ka.

Biermu
ska.

Item.

Malym
dzieciom
potrawa

Samuśa.

Salska z
chleb cho
nym albo
prysmak.

Drobian
ka.

Niechac
do iedze
nia.

Przytenu
może
sta w sy
wecie.

mom przyśmakiem albo pomiarkowaniem. Kto tedy miłuje y kaniuje zdrowia swego / ten iako samego chleba nie ma zbytnie używać / tak też bez niego inych pokarmow iesc

Chlebem rżanym chedogim y dobrze w pieczonym / a winem może człowiek żywot swoy dlugo bez używania inych pokarmow zachować / skromnie żyjac.

Bywa też tak zdrowym iako y chorym z chleba potrawa barzo wyteczna czyniona / warzac ośrzedke w polawce w kapłuniey / albo iakiego inego miesa tłustego. W Niem Czech tak pospolicie czynia / smaza ośrzedke w masle / albo w iakiej iney tłustości z miesa / potym w wodzie warza / soli troche przydaway za potrawe zdrowo używaja. *Alto pro Germanis tantum, non pro Polonis.*

Toż czynic może z winem a z cukrem / albo w piwie warzyć masła / a soli przydaway / a kto chce miec smaczniey / polnego Aminu troche / bedzie gramatka / albo biermuśka smaczna / y wyteczna potrawa / tak zdrowym iakoy chorym.

Dzieciom malym potrawka barzo wyteczna: Ośrzedke sucha mialko wwierciec / albo w mozdżerzu wtuc / y w dobrym gestym mleku warzyć / a iesc im dawac.

Teyse ośrzedki suchej mialko wtartej w wodzie warzyć / y przebic: do tego iablek / albo gruszek warzonych tak wiele przydac / soli y masła wtoczyc / bedzie potrawa / ktora samuśa nasy przodkowic zwali. Potrawa / a ile dla w bogich / dobra / wyteczna / bo zdrowa. Jesze smaczneyśa bedzie / gdzie pierwey ośrzedke w masle wsmazy.

Szalska albo przyśmak chorym / ktorych chce do iedzenia / dla oslabienia zoladka odbiezala / wgrzac z chleba rżanego grzankę albo dwie ze sie dobrze przyrumianieia / rozmoczyć je w winnym octcie mocnym / wodki Rozanej dobrej przylaway / cukru / Swozdzikow / Cynamonu / orzechu Muskatowego / y kwiatu potrose / tak zeby znacznie czuc kwasowatość octu / y przywarzyć troche / a chorym dawac. Takowy przyśmak serce / wsta zoladkowe / y wosytek zoladek posila / y do iedzenia chce wzbudza.

Drobianka z ośrzedki chleba / a z wina albo z piwa z cukrem y bez cukru / w goraczkach posilna potrawa / y zdrowym dobra.

Niechac do iedzenia y kruszenia oddala / w piec grzankę z chleba rżanego / y polac goracym sokiem kwasnych Granatowych iablek / zeby od niego o dmiekczala / y niemalo go w sie wpiła. To dac choremu przed iedzeniem takze po iedzeniu iesc / ostatkim tego soku popiay.

Kolce y frogiemu w żywoćie morzysku z przebrania y z wylania zolci / namoczyć ośrzedki chleba rżanego w studzienny w chedogiej zimney wodzie / albo w serwadce / y

potrzebę go cukrem dac iesc.

Zartokom ktoryzy sie iedzeniem nasyćic nie moga / lekarstwo osobliwe / rżanego chleba w oliwie namoczyć / y dac iesc. Albo tegoz chleba w moscie gestym y stodkim takze namoczyć / dac do nasyccenia iesc. Drobny w fusie oliwnym rzadzym mocza / a zartokom iesc dac.

Biegunki wselakie zawosciaga rżany chleb z maki srotowaney / zacyzioney woda / w ktoreyby suche Pigwy pokraiane w kasy / y korzenie Kurzego ziela bylo warzone / dac go do obiady w wieczery. Tez z niego gramatki / y panary czyniac.

Czlonkom pokurczonym. Takze Czlonkom dzacym y trzesacym sie / iest raktunkiem / chleb rżany naczczzo z iazni wysedzay / w zimney wodzie studzienny moczony y używany.

Koniom ciekaczki zastanawia z przesiebnienia / warzac go gramatka w winie a w wodzie Rozanej / a ciepło im w gebe leiac.

Słowy bolenia zbytnie w goraczkach frogich kolerycznych wamierza / ośrzedka chleba rżanego z slamowatością nasienia Psilenowego / albo Chmielikowego wmiessana / a na czolo y skronie przykladana. Albo ośrzedke z tego chleba / z listciem swiezozielonym Zielunowym wtarta w donicy nowoy / wodka Rozana y winnym octem rozstworzay / na czolo a skronie plastrowac. Albo ta z malorym nasieniem / a octem winnym rozczynic y przywitac.

Oczom boleiacy m ośrzedka chleba rżanego swiezego / z zoldkiem iaiowym plastrzem na nie przykladana / iest raktunkiem.

Wsy boleiace leczy / chleb zytny z pieca do brze w pieczony y wykwaszony napoly rozstroc / y co naciepley na wsy klasc.

Ogluszeniu / badz za strzeleniem dziala / albo z gwałtownego grzmienia / albo z iakiej iney przyczyny / toz czynic dobrze.

Zebow bolesci wstramia / ośrzedka goracego chleba rżanego / syra przypiekanego ciepłego / zoltek od iaiu ciepły / y soli troche. To wespól wtuc / y na zeby boleiace przykladac.

Zeby poczerziale / biale czyni. Skora chleba rżanego spalona na wagle / porzym mialko wtarsy / zeby tym prochem wycierac / a potym woda chedoga wymywac.

Simatości na cieie z bicia rospadza / chleb rżanym mialko w wsciech jezwanym plastruic.

Karbunkul / albo wrzod morowy / vmozra / Chleb zytny naczczzo dobrze z sola jezwany / do czego poeym mydla przydac / y dobrze wmiessay przykladac.

Wrzod w gardle / albo slinogorz leczy / y otwiera para ciepła / z rozstroionego ciepłego go chleba rżanego / w wsta puszczana.

Cuchnie nei

Zartokom

Biegunki

Pokrzywionym Czlonkom

Konstmitakazko.

W goraczkach boleniuglocy

Item.

Boleniu osu.

Wsy boleinu.

Gluchocie

Zebom boleiacy m.

Zebom poczerziale.

Simatości.

Karbunkul

Slinogorz

rzona y plastrowana.

Przymio-
ram ogni-
stym.

Przymiory wśelakie ogniste / iakiekolwiek
przezrośta maia / wyciąga y gąsi / ośzod-
ki ze dwa loty wstawy / iaderk orzechow
Włoskich / Piolynu / nasienia Babczanego /
po łocie. To wśytko wtluszy / w occie ro-
zmozczyć y okładac.

Szyski w
Proku.
Brazom
y szyska
na gale-
niach bole-
jącym.

Szyskom iatrzacym w kroku z przymio-
tem y z bolescia palaca sluzi / ośzodla rza-
nego chleba w mleku warzona / dwa zolki
do tego wbiwoży / ciepło przykladac.

Bolesci
w smierza.

Na goleni krosly bolelace y skodliwe le-
czy / bol w nich wsmierzac / chleb zytny
dobrze wykwafiony y wypielly / w miedzie
a w winie warzony do zgefzenia syropu /
w tym szusy wedwote zlozone maczac przy-
kladac tak dlugo / az sie podgoia.

Item.

Gdzieby w ktorymkolwiek czlonku bol
byl niezmierny / wziac z chleba swieziego o-
szodki goracey wlotyc ia wtlrop. A gdy
rozmożne / wyzoc ia co nalepty z wody /
y wstacicy sune podlug waży Apretarskiej /
trzy zolki swieze / oleyku Kozanego ileby
dosyc bylo / Safranu tluczonego kwinta /
wmieszac wespól / a namieysze bolace przy-
kladac. A gdzieby boleśc byla niezmierna /
tedy miasto oleyku Kozanego przydac Ma-
kowego / abo obudwu zarowno.

Bolesci
w otok o-
brazca.

Item / Gdzieby sie wlec bol pod przerze-
czonym plastrum nieucifyl / wziac tegoż
chleba ośzodki szesnascie lotow / owczego
mleka dwa funty / oleyku Kumientowego /
Lilowego / po cztery loty / soku z nasienia
makowego / abo Opium poltora / kroy w
mleku rozetrzec / y wśytko wespól warzyć /
do zgefzenia plastru. Doświadczony plastr
na wsmierzenie bolu nasirzyszego / ciepło
przykladac.

Sifule wy-
chodza

Bolaczka wśelaka twarza w otok obza-
ca / ośzodla rzanego chleba z oliwa wmie-
sana / y plastrowana.

Ranie
swiezy.

Abo tym sposobem / wziac ośzodki chle-
ba rzanego z sune Apretarski / abo ile sie po-
doba / mleka krowiego kwarte / soku z swie-
zey kapusy / szesc lotow / safranu tluczonego
go pul kwinty / oleyku Lilowy bialey szesc lo-
tow / a ciepło plastruy.

Obstabil-
nym glon-
kom.

Sifule zaplugawione wychodza y goi /
ośzodla chleba zytnego dobrze wykwafio-
nego / przez noc w ostrym lugu moczona /
a w moidzery wtera / abo w donicy w-
wierciana y przykladana / wyciąga z nich
rope / y wychodza iac te goi.

Koey pie-
klnop.

Rane otwiera / ropi / iad z niey wyciąga
ośzodla rzana z sola wgnieciono y przylo-
zona.

Rany z odmrozenia leczy / wziac ośzod-
ki lotow szesnascie / wieprzowego sadla
cztery loty / piwa ile potrzeba do zwarczenia
plastru. Tego rano y na noc ciepło przywi-
lac / az sie zgoi.

Koza piekielna spada y leczy / wziac o-
szodki o. lotow / nasienia serokiej Babki /
Piolynu / Wloskich orzechow po łocie. To
wśytko co namieley wtluc / y w occie winny
warzyć do zgefzenia / a ciepło przykladac.

Przymio-
ognistym.

Przymiot ognisty / Rany y z rzanego sa-
dzela wyciąga y gąsi / ośzodla chleba rza-
nego biorac iey dwie czesci / listcia swiezo-
zielonego Nocnego cienia / listcia serokiej
Babki / po iedney czesci. To wśytko co na-
lepty wtlucz miodem / abo wwierciec / a na
rany y sadzele przymiotne plastrować.

Wino na
szysior
szysku.

Wino gdzieby narzbye siarkowane bylo /
wziac chleb dobrze przepielty / zaraz z pia-
ca wykroic stuka spodniey skory / a wlozyc
go ona dziura na spunt beczi / y niechac /
az przestydnie. Tak ona przykrosc siarczasta
od wina odehydzie.

Wino na
szysior
szysku.

Toz tez czyni gdzieby sie wino tak w smia-
ku iako w zapachu y w swey barwie zmieni-
lo y nakazilo.

Wino
smalowi
szys.

Wino smalowite y barzo przyiemne w-
czyni / wgrzac ze trzy abo ze cztery grzanki z
chleba rzanego / dobrze ie przyrumianowoy
moze wiecey abo miecey / wedlug naczynia /
w ktorym jest wino / zawiesic we latanym
woreczku chodogim w swiezym mofcie co
naciepleysze przez osm dni / potym ie wyiac
precz / bedzie wino barzo smaczne.

Wino za-
razonemu.

W wino gdzieby iaka besya iadowita w-
padla / tylko chleb rzany dobrze wykwafiony
zarazz pieca wyiary / goraco w nie pusciac.
Tak wśytko iad y zaraze w sie sciagnie.

Bolesci
szysior
szysku

Zeby kołofy przez cala zimie swieze iayca
niosly chleb zytny na rozcie przypiec / y w
zimney wodzie przez noc moczyć / najaiutrz
przed imo zobia dawac im go iesc / takze o-
poludniu wrozyc / przed wieczorem bac
im zobia iakiekolwiek / owsa / ieczmiania /
takarki / abo troche konopnego nasienia.
Tak w naciezsa zimie miesc beda / ze zawse
swieze iayca bydz moge.

Oba obr-
zonemu
konstic

Konie oko maia obrazone iakimkolwiek
sposobem / ośzodla z chleba rzanego w
wodzie zimney wymoczona / a na oko przy-
kladana / nie daie sie rozniecac stemu. To
nie tylko koniom / ale y bydli rogatemu na-
lezy. Mloze miasto wody / y w winie grzan-
ke przyrumieniona namoczyc / y przykladac
bydli na obrazone oczy.

szysior
szysku

Koniom zabny w gardle leczy / gdy im
dziafa abo czelusci poczernieia. Chlebem
rzanym ie wycierac / az do zulfienia krwia.
Potym miodem a z sola znornu natrzec im
gabe y czelusci. Tak bedzie kon od tego zle-
go wolny.

Wyrosli-
ny konio-
wi na no-
gach.

Wyrosliny koniom na nogach / wypali-
wszy ie rospalonym zelazem / ośzodki co na
gorzkiej zaraz z pieca chleb rzany wstawy
przylozyc / y do trzeciego dnia nie odwiazac.
Potym odwiazac / a z wieprzowego smalcu /

W bo-
kach flo-
ciu.
Koleńce.
Puchline
wodniste
Puchline
wewnętrzne.
Puchline
wodniste
Sześcior-
niowy
Biegunko
Kamien.
Biegunko
Podgrze.
Scyatyce.
Arteryce.

Dialteyey. Oleiu Bobkowego zarowno / ile-
by do wczynienia plastru bylo dosyc. To na
dwu chustkach rozmazawszy cieplo / tak z ty-
lu iako z przodu przylozyc.
Klocie w bokach z wietrzności zamknię-
nych / skory z chleba okroic / y dobrze ich przy-
piec / a na oba boki przywiezac.
Zolta niemoc spada. Takze
Puchline wodna z ciatala wywodzi / przy
chlebie zbytnym w wannie sie pocac.
Puchline wewnętrzna / *Tympanitem* Lacin-
nicy mianuta / leczy / rozstawy rzanego chle-
ba suchej oszrodki z funt. Kramnego kmi-
nu polosina lota. Materanu lotow fiesc.
Zebnego ziela / krole *Piretrum* dwudzy zo-
wia / dwa loty. Marzowego korzenia / soku
suchego / *Euphorbiowego* / po lotie kazde-
go. A mialko wtarte rzeczy / miódowina
ze bedzie plastr zacznyc. A rozwiódzyc go na
chustkie / zywot wysytek y krzyze cieplo ob-
lozyc. A co trzeci dzien odnawiac / czyniac
to przez fiesc dni.
Puchline wodnista wywodzi. Teyze oszro-
dki suchej wsiac / *Jzopu* / a rosolem / abo
woda stona zacznyc / a kazdego dnia na w-
sytek zywot plastrowac.
Slezione zarwardziata odmiekcza / osro-
dka rzanego chleba sucha / mialko wtarta /
do tego krole korzenia *Kapparowego* / *Mi-*
robalanow / krole *Myrepticum* zowia / zaro-
wno kazdego. To mialko wtluszy / zacznyc
syrpem kwasnego miodku / *Oximel* zowia
y na lewy bok plastrowac.
Zastarzaym biegunkom jest lekarstwem /
chleba rzanego grzankami grzanego wsiac
z pol funta / zwizyc go winnym octem. Do
tego przydac lupin wewnętrznych z zoladzju
trzy loty. Galaju dwa lota. To wysytko co
namieley wtluc / a sokiem babczanym plastr
zacznyc nad ogniem / y tym wysytek zywot
okladac.
Bolesci od kamienia w cieie wzniecone
vamerza / rzanego chleba oszrodka w wi-
nie co nastodzym warzona / a na ledz-
wie / na nyrki / y prog tona cieplo plastro-
wana.
Febre kazdego dniowa leczy / oszrodka
tegoz chleba / z zolcia kozia / zarowno obo-
ga rozstawy / iate rytko jedno mialko wpie-
cone. To wespole w mozdżerzu wtluc / oley-
ku Bobkowego przylac / a z tego wczynic
na zoladek y wysytek zywot plastr.
Podagryczne bolesci wklada / z oszrodki
tegoz chleba / z mleka awiezo wydoionego /
a z soku ogrodnych Psinek / troche safranu
przydawsy / plastr wczyniony / a na miey-
sca boleiace cieplo plastrowany.
Scyatyce.
Arteryce / jest osobliwym lekarstwem /
tenze chleb w krowim abo w owczym mle-
ku gisto warzony / do tego zoltek abo dwa

wbic / troche safranu tartego / y na miey-
sca chore cieplo przykladac.
Gdzieby tez gwaltowne bole scyatyczne /
podagryczne / abo arteryczne przystapily /
sunt rzaney oszrodki w mleku bialoglo-
skim / abo w owczym wwarzyc / potym *Opi-*
um / to jest / soku z nasienia *Mlabowego*
kwinte przydac / Safranu pol kwinty / o-
leyku Kozanego lotow trzy / y plastrowac.
Oszrodka z chleba ciepłego na dymieni-
ce powietrzne abo morowoe / miasto plastru
przykladana / poteznie iad wyciaga z nich.
Gmachy zapowietrzzone czyni od zarazu
morowey wolne / wymywszy je naprzod po-
tym dwore chleba zaraz z pieca rozkroic / y
weszrodku gmachu na dwu miejscach za-
wiesic / kroy w sie iad wysytek z gmachu
wciagnie. Ten potym gleboko w ziemie
zakopac / zeby go kroza bestya nie iadla.
Spuchnieniu korzenia masekiego / oszrod-
ka rzanego chleba z zimno woda wtarta / a
plastrowana / jest ratunkiem / zwlaszcza z go-
racy przyczyny.
Czlonkom wysydlwym oboley plci napu-
chlym z przymiotem ognistym / jest ratun-
kiem / oszrodka w pi ym miedzie / a w oli-
wie warzona / okladac tym.
Gruczoly y bolaczki twarde odmiekcza y
w otok obraca / oszrodka rzana ze dwiema
czesciami drobnych Kozynkow / naciastly
abo kwasu / wteprzowego sadia / po iedney
czesci. To wysytko w mleku wwarzyc / y cieplo
plastrowac dwakroć na dzien rano y na
noc / co gdy sie otwarza / iney masci do wy-
chodzenia ich wzywac.
Item / Tak oszrodka w winie a w oliwie
gesto warzona / abo iescze lepiej miasto wi-
na miódowey syty wsiac y przykladac.
Czlonkom zbitym potluczonym abo po-
gniecionym / oszrodka w octcie warzona / a
plastrowana.
Tenze plastr na wybicie z stawu / abo na
wyrwienie stuy.
W puchlinie wodnistej gdzieby zbytnie
komu nogi spuchly / chleb rzaný w lugu abo
w winie wwarzyc / y okladac / a co cztery go-
dziny odnowac. A gdzieby sie woda z nich sa-
czyla / gebka mielka abo chusta nie kroch-
malna ocierac / a miejscy otworzone y rany
oleykem pigwowym / abo mirrowym na-
mazewac.
Czerw w palcu zalagly morzy y wygania
oszrodka woda roztarta / z Kozanym oley-
kiem przykladac. Abo suchana naczecz / a
plastrowana.
Z korzenim Kofstywalu swiezeego w mo-
zdzersu wtluczona / a na kancer przykladana
jest osobliwym ratunkiem.
Czlonkom potluczonym y obrazonym /
jest lekarstwem / skora z chleba rzanego wtar-
ta / a w octcie winnym abo w piwnym wa-

Item.
Dymienie
morowe.
Z gnia-
zow iad
wywodzi.
Korzenia
masekiego
spuchnie-
nia.
Czlonkom
wysydlwym
spuchlym.
Czu golo
Item.
Czlonkom
pogniecio-
nym.
Wybicia
stawu.
Wogom o-
puchlym.
Czerw w
palcu za-
laglamu.
Kancer les-
cy.
Czlonkom
potlucz-
nym.

do tego potrzeba woda pierwey przewarzyć
a potym przez chłodziwość pić dawać.
Może też do chleba z poł tora Cynamo-

nu dobrego przydać / zgodzine dwie pomo-
knie / potym przez czonym sposobem prze-
lewac / y przez pláty gesse przepuszcic.

O Pszenicy.

Rozdział 3.

Triticum, Robus, Frumentū,
Wąyzen.

Wszenicá / napřednieyše y
nawybornieyše zboże mie-
dzy inym wszystkim / wśyst-
kiemu światu lepiey znáoma / ni-
zliby sie opisać mogła. Tey dwoiá-
ki tylko rodzay tu v nas sie náydu-
ie: Pierwszy / ktory golka zowia:
przeto ze iest bez ości. Drugi kosiá-
tka / ábo oścista: tá oboiá moze
bydź ozimia y iára / to iest / moze
bydź pod zime ná wiosne siana.
W obcych kráinách / iáko w His-
pánicy / we Franczey / we Włoszech
czworáka / okrom tych dwu na-
před pomienionych / znáyduie sie.
Jedná nád wśystkie inie zdźblá / kło-
su / ości / liścia / y ziárna dobrze wiet-
szego y mieszeyszego / ciemno ru-
miánego ziárna y Isnacego.

Druga / ktora mozemy kłofkło-
sowata / kłofkłosista / ábo wielo-
kłosista miánowac: przeto ze każdy
kłos wydaie z siebie kilka inych kło-
sow / ze iáko kłóc kłosa puszcza. Sa-
iesze inie dwie obce / ktore my samo-
pśa miánuiemy. Te wśystkie o-
krom wzrostu kształtem y postacia
sa sobie podobne. Listu trawnego
długiego / wąskiego / wzdłuż stry-
fiastego ábo źiebzystego. Zdźblá
oblego / kolankowate / wewnątrz
czczego. Kłosu długo ościstego / o-
krom samey Golki. Ziárno w nie-
ktorych dwiema / w inych czterech
czedami / żółtawe / obdłużne / y pe-
kate / á pospolicie po sześćdziesiąt
ziarn w iednym kłocie zupełnym /
pod czas y wiecey / pod czas też y
mniey znáyduie sie / według buyno-
ści ziemie / y łaskawości nieba. Ko-
rzonki każda ma drobne / á przy wie-
rzychu ziemie rozpierschle. w Euro-
pie pospolicie o s. Janie kwitnie.

Wieysce.

Nez w każdey kráinie z dárny y blo-
gostawienstwa Boskiego / potym
zá ludzká práca rádá sie rodzi / ied-
ná indzie buyniey / indzie podle /
według przyrodzenia ziemie / y in-
fluencyey niebieskiej. Kędziny y do-
brze vpráwiona á tłusta ziemie lu-
bi. Pod zime ktora sieia / ozimia zo-
wia / á tá kłofkłego / pod czas siód-
mego y osmego kśiezycá dozrze-
wa: przeto od Látinnikow *seme-*
stris, septimestris, y octimestris, według
kráiny ciepłej ábo zimnej bywa
miánowana. Ktora ná wiosne by-
wa siana / Jára zowia / Látinnicy
Bimestrem, druga Trimestrem, et Qua-
drimestrem. to iest / dwumiesieczna /

z soli / z oliwy / y z prochu liścia Jezym owe-
go masę wezmie / Ktora ná to plastrować /
á tyłko w tydzień á w tydzień odnawiać / aż
się zgoi. Doświadczona.

Osądnie
na konia.

Ná osądzenie grzbiem / ábo kłebu kon-
skiego ósrzodka rżana / z winnym mocnym
octem plastrowana / dobra. Także ná spu-
chnienie y odgniecenie sioblem.

Pogniecie
niu ślo-
dlem.
Ná zęście
rogu koni-
skiego.

Koniowi / gdyby rog zlażł : wstać ósrzo-
dki chleba świeżego / y dobrze ja wgnieść z
sola / á przez noc mu ná rog przyłożyć. Ná-
zajutrz wstać kłim / y gryspanu / y obłożyć
mu tym rog.

Sąrat ko-
niowgi.
Sądito
wanía no-
gom.

Sąrat koniom leczy / ósrzodka z sola
przykładana.

Koni gdyby noga zamiętował / ósrzo-
dki ze rżanego chleba / w winie namocho-
ney / przez kłuká dni ná noc przywitać.

Prá pil-
nego y
mleńca
go cłowie-
ka iáko v-
gnieć.

Gdyby kto chciał żeby go pies milował
y wstawicznie pilnował / trzymać pod gola-
pacha skulki chleba aż się dobrze spoży / y dáć
mu ja zjeść. To samo wezmie go pilnym / że
nikedy od człowieka nie odstąpi.

Párá z
chleba du-
chy w cie-
le posila.

Imo tak wiele y rozmaitych skulkách /
ktoreśmy tu opisali / chleb rżany ma tesze to
w sobie / że wonnością swą y zapachem cie-
lesne duchy niepomálu posila. Także sa-
mym zapachem swym / przez dlugi czas przy-
dobrym zdrowiu y siłách ciała może zachow-
wać / iáko Diogenes Laertius w księgách
dziejowych / o Democrycie piše / Ktory sto
y dsiwieć lat májac wieku / sama wonno-
ść chleba świeżego przez trzy dni się za-
chowal. Ale to wieśta / czego miá / będąc
ná ten czas w Germanii : Był jeden wezy-
mowy Pánkrác zbytnie wielki / do wieżenia
będac porwany / y czas nie máł w nim be-
dac. Widzac Creditorowie / że nie była ná-
dziejá zładby się im był miał wsić / przez
dekrez *Camera Imperialis* w Spirze / skazany
był ná umorzenie głodem. Ktorego gdy ná
wieżę zamurowano / bez máłá pol roka był
żyw / Ktory ná noc z okienká ná swieże powie-
trze chleb rżany wykladał / á ná switanu go
biorac / tyłko ona wilgoć / Ktora nocna
rosana ná pádla / wsił / y nosem zapách z
niego w się ciągnal / iáko sam wyznał / za o-
mylneni obietnicami swych kreditorow. Aż
gdy mu on chleb obieto / nádzinerz zaraz od-
biegłá go głodna duśá. Tak wielki dal Pan
Bog chlebu temu swoy dar y moc / że samy
zapachem swy siły cielesne posila porażnety
Przeto ludzjom barzo schorzałym / á za dlu-
gimi y ciężkimi chorobami wyschłym / Kto-
rzy niemogá rychlo do cheći iedzenia przysć
dobrze im go dáwać do wonności / á ile s-
wieżego / dobrze wykwásonego / y wypie-
kłego / takábowiem zapách tego moży / y
serce posila / duchy w nich oczerstwia. W
czym wielkety experientey ludzje niektorzy
pisali.

Wozg y
serce posila.
Concia-
tor cap:
155.
Manard:
Ferrarien
lib. 18 cap
6.

Chleb żytny iaki / y iakie w ády czyni.

W przodku tego Rozdziału / o wyborze
chleba rżanego piśac / powiedziáto /
Ktory / y iaki chleb zdrowin ludzkiemu jest
skodliwy / y obraźliwy. O tym powiárac
mi się nie zdało.

Wodká z rżanego chleba.

Dwa wodká dystyllowana z chleba rża-
nego barzo potrzebna / y wyteczna /
tym sposobem : Biorac ósrzodka drobno w-
tarta / y takety do kolby / ábo Alembiká sy-
pia / coby nie wiecey nádz trzy palce wielkie
wzmieś ná dnie leżalá / á nátrywšy helmem
z *Balneum maris* dystyllowac / záczym poy-
dzie barzo śliczna wodá / Kwaśkowatego
smáku. Tá

Wbiegunkách / á zwłasczá

W czerwoney cielaece / wielkim y do-
świadczonym jest lekarstwem / po czterech
ábo piáci tyżek ráno y ná nociey dájac star-
szym / dzieciom po lyżce dobrej.

Bywa teź z innymi przysádami dystyllowa-
na : Biorac ósrzodki rżaney trzy funty miał
to wtártey / do Ktozey Galii Muskatowey
przydáta / y ná to leia sol ze świeżych grusiek
lesnych / ileby się dosyć widziáło / á przez go-
dzin cztery dwádziestá moczsa. Poeym w
cztery Alembiki skláne dšela / y dystylluia z
Balneum maris.

Tey / ludzjom dorosłym y stárym w ciela-
czkách w iakichkolwiek / zwłasczá w ezer-
wonkách / po šestí tyżek káždego dnia przed
obiádem y wieczera pic dáta. Młodzień-
com po cztery. Zás Ktoży w czternaści / we
trzynaści / ábo we dwánaści sa leciech / po
trzy lyżki. Tym zaś Ktoży w dšiestatym / áž
do piatego roku sa / dwie lyżce ábo dwa lo-
ty. A w piáci leciech lyżke ábo lot.

Wodká z chleba rżanego do pića przy iedzeniu.

W Gorączkách ciężkich / y w inych choro-
bách goracych / bywa trunek z chleba
rżanego barzo osobliwy czyniony / dla prá-
gnienia zbytniego / y nieugásonego / tym
sposobem :

Wstać z dšiestá ábo ze dwánaście lo-
tow ósrzodki drobno wtártey / ná te leia pol
gárnca wody świeżey studzienny / y kłkána
ścielróć ze dzbaná do dzbaná przelewáta / że
się zmieśta práwie dobrze. Potym gdy się
podstoi / przecedzáta / y kłárowna pic dáta.

Tá nie tyłko w gorączkách / ale y w inych
chorobách w Ktozych się winá wzywac nie-
godzi. Pivá teź do pića przynależacego y
dobrego mteć nie moze.

Molego y ostabiálego zoladká / ludzjom

do tego

o artofen
W goracych
Fachy po
trawia.

Zartokom korozy nie snadnie nasyćie ie
dzeniem moga / Pfenica w mleku krowim
warzona / iest barzo wytecznym pokarmem
W goraczkach iest takze pokarmem bar
zo wytecznym / zdrowym y posilajacym /
Pfeniczne prażmo / w wodzie rozmo czywa
fy dobze w polewce kapunicy abo z kur
czar mlodych co nalepiet wwarzyć / wlozy
wofy w przestronym wazetku do tego nasie
nia Dyniowego / Malonowego / Baniorwe
go / y Ogotkowego / czesto ie w warzeniu
przez on wazetek wyzimać / bo tait bedzie po
karmem wyteczniejszy y posilniejszy w
goraczkach.

Bywa tez kasa z maki Pfenicznej z mle
kiem abo z polewka iakiegokolwiek miesa /
tym sposobem czynia. Stora co nacudniejszy
maki tego zboza wedlug wpodobania / ma
to abo wiele iako kro chce wiele miec tey po
trawy / y w mlodym ia masle trocha przy
smazania / zeby sie nie przyrumienila / a le
is na to stodkiego mleka / polewka miesna
abo kapunicy / y warza dobra chwile / azby
iako rzadka kasa byla. Ta potrawa stuzi
tym / ktorzy pierś chore maia. Takze bo
lenie gardla.

Jezycku zapaleniu y zranieniu.

Kaslacym.

Krwia pluiacym.

Lyrkom y
Pechyrzowi / chorzym.

W biegunkach kazdych / a zwlaszcza

W czerwoney / w tych wofyftkich choro
bach iest pokarmem przystoynym / y przy
nalezajacym.

Tait maka w mleku z gesim smalcem ka
sa warzona / mankom iest pokarmem oso
bliwym y wytecznym / zwlaszcza tym / ktore
stapo pokarmu malym dziatkom maia. Tyl
ko te pomienione potrawy / nie maia byd
zbytnie solone.

W suchotach pokarm barzo przystoyny /
y wyteczny. Maka przednia pfeniczna w
stodkim mleku gestym na kase z swiezymi
Migdalanami stodkimi warzona / a ocukro
wana.

Takze tym / ktorzym maia plucá zranione /
abo zawrzedziate.

Kaslacym z oziebia pluc y pierśi abo
z flegmystych spadkow w nie / iest lekarst
wem / y potrawa wdzieczna / y wyteczna.
Maka co napzednia w bialym winie sto
dkim / z mlodym maslem bez soli warzona /
cukru do tego przydawfy.

W goracych chorobach / przereczonym
sposobem w wodzie w studzienny warzo
na / abo osrodka bialego chleba / potym
tait wiele Migdalow stodkich mleka / iako
wody przylac / y znouu dobze warzyć ocu
krowac y wzywac.

Zapalenta wselakie we wnetrznościach

gasi y wklada / tait maka w miadowey sycie /
abo w pitym miedzie kasa rzadka warzona /
a pozrywana.

Do Wenusá niepoteynym pokarm barzo
stuzacy / pfenica uarnista z lekka przerluczo
na / a w mleku w swiezym gestym warzona /
y wzywana.

Panion y mankom pierciami bziatki
karmiacym / daie obfitosc mleka dobrego
tait pfenica z lekka przerazona / a kozim mle
ku swiezym / z oleykiem stodkich Migda
low z swiezym warzona. Abo z sokiem z
Cwiklanym / a z gesim smalcem / kasa przy
gotowana.

Suchotnym ludstom / y wywiedlym / po
karm lekarsti barzo wyteczny / tym sposo
bem gotowany : wsiac pfenice w ziarnach
caley / trzy czesci. Prażma pfenicznego tak
ze wiele / abo maki przedniey pfenicznej /
maki nasienia Fengerkowego iedne czesc /
pol czesci kochmalney pfenice przerluczo
ney (te zowia Lacinicy *Fruementum Amy
leum* , *Arincam* , *Olyram* , *Triticum Amyleum* ,
Leam , y *Speltam amylean*) cukru kreconego
abo ciagnionego / miodu / po dwu lotu.
Swiezego oleyku Rozanego lot / to wofytko
wespolt warzyć / y dawac iest. *Tab.*

Kosci abo stawy wylomione spata y goi
kasa abo potrawa z pfenice wzywana.

Takze tym / ktorzyby Ciemierzycie iedli / y
nia sie struli. *Kaslu /*

Z ostrzatosci gardla / maka pfeniczna / z
Mierka ogrodna / a z mlodym maslem wa
rzona / y wzywana / iest lekarstwem.

Krwia pluiacym abo charkaiacym / tait
maka w wodzie co narzedzey abo polewka
warzona a z wienagta pita / abo sarkantem y
lizaniem wzywana iest predkim ratunkiem.

W suchotach iest osobliwa potrawa / y
lekarstwem / warzac ia w stodkim mleku / a
oleykiem Migdalow stodkich / abo Logo
wym / dobre przymaszona y wzywana. A
gdzieby ta kasa abo polewka w kobylem
mleku byla warzona / tedyby tym przystoy
miesza byla.

W pleurze abo w pierśiach bolaczka
maiacym / tait maka w mleku z Migdalow
stodkich warzona / a cukrem ciagnionym
ostodzona / znacznym iest lekarstwem / y
wdziecznym pokarmem.

W czerwoney biegunce / wsiac ze dwa
loty ziarna Pfenicznego / rumianego / y przy
prażonego. Takze teczmienia / y grochu do
bze przyprażonych / po lotcie. To wofytko
co namieley wtluc / y przez geste sitko prze
siać. Do tego dwanasie lotow miodu che
dogiego odwymowanego / a co napilniey w
miesawfy po dwu lotow kazdego dnia cho
remu tego dawac naczczo godzinie przed o
biadem / to czynic potki tego sstate.

Uplawy biale panion / powiadata / sta

Do Wenu
sa pobu
dza.

Manko
mleka ob
fitosc.

Suchot.

Kosciom
poloma
nym.
Ciemierz
cy strum
Kaslu.
Gardla
zostzale
nia.
Krwia
charka
niu.

Suchot.

Wpleurze

W Ger
wo nce.

Uplawo

Pierśiom
chorzym.
Gardla
kolenta.
Jezycku
zapaleniu
Krwia
pluiacym
Lyrkom.
Pechyrzo
wi.
Biegun
kom.
Czerwone
ce.
Manko
obfitosc
mleka da
ie.

Sucho
tym.

Plucza
wzrzedzia
losci.
Kaslacym

Potrawa
w gor
acych choro
bach.

Item

trzymiesięczna / y czworniesięczna nazywają: dla tego że po wsianiu na wiosnę / nie kiedy we dwu kszycu / niegdzie we trzy / indziej w czterech kszycach prawie dożyżrewa / a zwłaszcza w krainach ciepłych / gdzie mało zimy albo prawie nic nie bywa. Znajduje się / która czterdzieste dni po wrzuceniu w ziemię / prawie dochodzi y dożyżrewa: w naszych zimnych krainach tak rano byż nie może. Lubi Pšenica / iako się trochę wyszej powie dżiało ziemi tłusta w polu otworzystym niebu y suchym / nie na wilgotnościach / ani między lasami. Abowiem w polu suchym buynieyfa z káždey miary bywa / tak w stome iako w ziarno w miasze / w twarde: zaś na wilgotnym wyrodza się y wysila / tak że za trzecim sianiem obraca się w Kęz albo w żyto / iako Columella piše. Także między lasami siana / bywa rdza albo ruda żarżona: iednak ta która się w żyto odmienia / siana na miejscu przystoynym / we dwie lecie zaś się w Pšenice obraca.

Wybor.

Najlepsza y najprzedniejsza jest świeża / prawie dożyżrzała / ziarna pełnego / podługowatego / skorke na sobie cienka y subtelną mającego / żółtawego / twardego / a do przekaszenia trudnego / gładkiego / ciepłego. Wtore miejsce ma Trzymiesięczna / to jest iara / która we trzech miesiącach po wsianiu / do swey doskonaley żrzałości przychodzi. (Dios.) Ziarna która jest okrągłego / nie tak jest maczysta do chleba / iako podługowatego: ale do miary sporża niżli podługowata. Stara Pšenica nie tak dobrze tuczy ciało / iako świeża: bo y ciastko z niej iako y z okragley nie bywa tak lipkie / ani się wzgore rado wzrusza / ani go przyrasta / iako że

świeżego y z podługowatego żiarną.

Przyrodzenie

Pšenica zwierzchownie plastrowana albo przkładana / jest przyrodzenia ciepłego w pierwszym stopniu / w wysuszeniu y w odwilżaniu średnie się ma y pomierne: bo ani znacznie wysusza / ani iawnie odwilża. Ma też coś w sobie kłiwatości y żatykania: Otreby iey ciepłe y bardo wycierające: Grys mało tuczy.

Trwałość.

Na pilnym y dozornym chowaniu / może byż do pięci lat y daley chowana / acz nie tak już użyteczna y spora / tak do miary iako do mliwa. Przez dłuższy czas Kęz albo żyto / bo do półtora stulat może byż chowane / iakiem ia w Norymburgu na Spiklerzach widział w całosci / bez zmarszczenia żiarną / y bez naruszenia: żiarna nadzwyczaj tych terażniejszych czasow / wielkie y obdluzne.

Moc y skutki.

Pšenica wazżona y używana / potężniey tuczy / y pokarm spozyciału daje. Nie tylko do chleba samego / ale y do inego słowego używania Pšenica przychodzi / iako prażmo z niej / pokli iesze żiarno ma w sobie nieco mleka / w kłosie nad ogniem wprażone albo w piecu pieczone / a choć ias na słonien vsużone / y między rekoma wyzete / wyopalone / y wychedzone / a w polewce miesa wolowego albo skopowego wazżone Koprą młodego swoyskiego / albo z Piotruski młodey zieloney ukrasawsy / jest potrawa bardo przyiemna y zdrowa / tak chorym iako y zdrowym / zwłaszcza tym którzy w nyrkach wloimności iakie maia. Także tym którzy nasienia przyrodzonego plynienie cierpia. Drugzy też prażmo całym żiarnym przez cały rok chowają / vsużywosy ie. A gdy go do używania potrzebuia / w zimney wodzie moczo że rospiecznie iako świeże / a wyszej pomienionym sposobem gotuia y używają.

któży częste bolenie w nyrkach miowają.

Żarło.

Wybor.

Stara pšenica.

Otreby Grys.

Prażmo. Do sto lowego używania przychodzi

Żyżom.

Wzrostie
niem y
sąsienam.

Item.

Pląnom
y zmięsam
na twarzy

Item.

Ogorzeli
nie y o
pierzchnie
nia.

Pierśiom
płatym z
mleka zby
tniego.

Pierśiom
nabzmię
łym.

Uterwom
po kurgos
nym.

Wolaczkę
w pier
ściach.

Pierśiom
białogię
w skłim
odwisłym

Pleurze.

Basiony y wrzędzienie z oczu spadza /
Pšenica między dwiema kamieniami wygnie-
ciona / a te wilgotność ro oczy pufezana.
Wrzoby w oczach leczy / iara Pšenica
suchana / na nie plastrowana.
Plány y wśelanie / mazy na twarzy beda-
ce ściera / wśiac Pšenice / abo maki naprze-
dnieysey feshnasćie lotow / Owsianey maki
dwa loty / Marmuru palonego / możeli bydź
białego wapna / Koroze Łacinnicy Gypsum 30
wia / poloćie perel wtartych mialko / Kry-
statu palonego / Koralu białego / po pol
loty / Sáletry kopaney kwinty: To wszystko
co namieley wtarcć na kamieniu Marmuro-
wym / Pijmá do tego troche wedlug wpo-
dobania / to roszczymć wszystko wespól wod-
ka rozjána / ze bedzie iako masć rzadka / y tym
twarz namozować / kładac sie spáć: Naza-
witez omyć woda / w ktoreyby Bob był wá-
rzony: to czynić przez czas niemáły / ká-
zdego tego dnia przynamniey trzykroć. A
bo wśiac jenzly ośrzedki / a choćia samey ma-
ki Pšenicznej co nacudnieysey / a z miodem
abo z winomiodem zacząć / ze bedzie iako
masć rzadka: tym twarz na noc natrzeć / a
porámi przerzeczona woda omyć.
Twarz od ogorzenia słonecznego. Tákże
opierzchności y zastrzajności zachowuie.
Masć z maki Pšenicznej z mlekiem z oliwa
zaczyniona / mazać nie. Toż czyni biała y
chodoga twarz / y gládká.
Pierśi zbytniego mleka pániom abo mam-
kom spiere / wolne czyni / Pšeniczna maki
w wodzie wárzona / do czego przydać rżá-
ney wodki y oleyku Kozanego / po cztery lo-
ty / Száfranu trzećcia czasć kwinty: to we-
spól na kstat masći abo káse wwarzyć / a
na chusćie rozwiódzly ciepło / na pierśi ná-
bzmięćie przykládać.
Bolaczki y nabzmięćośći pierśi leczy /
maki Pšenicznej wśiac cztery loty / miodku
Kozanego trzy loty / zoltkow dwa / wieprzo-
wego smalcu / ileby dosć bylo: to co nale-
piey wmięszawşy plastrzem kłásć.
Stwardzianośći nerwow abo zyl pietych
y skurzenie ich odwiliza y odmielecza / w oc-
cie maki wárzona a plastrowana. Plin.
Bolaczki twarde w pierśiach zmięćca /
maki pšeniczna oliwa zázyniona na plastr
y przykládana. Abo iako dudzy czynia / wá-
rza ta w wodzie y w oliwie / a ciepło plastru-
ia / zmięćca te bázro przdko.
Białogłowśkie pierśi bázro ofabiáde y
odwisle za ledne noc sżazy te y skromne wczy-
ni / obtozlywşy te ciepło maki Pšeniczna w
winnym ocrcie wárzona.
Pleurze y w bokach kłóćie wémterza / otre-
by Pšeniczne w worku zasztye y w wkrópie
rospázone / a między dwiema talerzami wy-
gniećione z wody / co naciepley na mięscá
bóloce przykládać / a gdsieby przechtodlo /

znowu w oneyże wodzie goracey zmięćcać /
wygnieć y znowu przykládać / a z kłóćie y
bolesć ystánie.

Zoladka bolenie wstramia / worek z otrab
Pšenicznych w winie rozgrzewány / a czesto
na zoladek co naciepley przykládać.

Bolaczke twarde w zoladku zmięćca /
wśiac maki Pšenicznej z funt / kwasu z ciá-
sła cztery loty oleyku Migdalow słodkich
fese lotow / Száfranu tluczonego pol lo-
ty / wody zimney studziennyey czterdzieści
ośm lotow: to wszystko wespól na wolnym
ogniu weglistym zlećka wárzyć / a z geshne-
ie iako masć wolna / w ktorey welne owcza
nie plokána maczaiac / ciepło na zoladek
plastrować.

Watrobie boleiacey / jest osobliwym rá-
cunkiem / wśiawşy maki Pšenicznej lotow
feshnasćie smalcu geshnego cztery loty: to wá-
rzyć w wodzie / w ktoreyby kwiecie Kumien-
kowe y Piotyn był wárzony / y na prawy bok
ciepło plastrzem kłásć.

Watrobie nabzmięće y przymiotem o-
gnistym / wśiac takze tey maki z feshnasćie lo-
tow / oleyku Kozanego lotow cztery / pol
kwarty wodki Podrozinkowej / y wespól
do zgeszczenia masći wárzyć / a na tenze bok
prawy plastrować.

Bolaczki twarde na watrobie / abo y na
sleşenie w rope zbiera / wárzac maki w oli-
wie y w wodzie / a na bok ciepło plastruiac /

Sleşenie zátwardzianośći / jest odmielecza-
iacem lekarstwem / wśiawşy ze dwanaście
lotow maki Pšenicznej / Korzenia Kappáro-
wego / Korzenia Mistrzownikowego / abo
Miarzowego / nasienia Gorczyznego / mial-
ko wszystko wtársy / po dwu lotu / okrom
korzenia Kappárowego / ktorego cztery lo-
ty wśiac / octu winnego mocnego / mostu
przewárzonego / po lotow abo lyzel feshna-
sćie: to wszystko wespól wárzyć / y na bok
lewy na chusćie rozwiódzly ciepło przyklá-
dać.

Watrobie nabzmięćość y opuchnienie le-
czy / maki Pšenicznej niepytlowána swych
otrab / Siołkowe korzenie / masćo świeze bez
soli / zarowno wszystkiego wśiawşy / w wo-
dzie wárzyć / a na bok prawy ciepło plastró-
wać.

Puchline wodnistá (a nie ina) z ciála wy-
susa / sama Pšenica wymlocona / zagrzeb-
şy sie w niey w fásie abo w strzynie / tylko ze-
by głowa bylo widać. Abo wiem wszystko
wilgotność wodnistá wysusa w cieple.

W krzyżach bolesći wkláda / maki pšeni-
czna niepytlowána z otrebami swymi / z tro-
cha Jzopu mialko wtartego. To w wodzie
a w miedzie na káse wárzac / a ciepło na
krzyże przykládać / rozwiódzly plastrzem
na chusćie.

W kłóćiach gdsieby sie bolesći zutećily o-

Kolodko
wt boleiac
cemu.

Item.

Watrobie
boleiacey

Watro-
bie ná-
bzmięće

Watro-
bie y sleş-
enie z kłó-
ćie wśiawşy
wym

Sleşenie
owrzedziano-
ści.

Watro-
bie opu-
chly.

Puchline
własne
wodni-
ste.

W krzy-
żach w-
kláda.

Kłóćiom
belciacym

nowi / gdzieby przez dni piętnaście porzą-
dnie co dzień popietnascie / albo po sesna-
ście Pfenicznych ziarn calkiem dawać prze-
tykać / surowych nieprzygotowanych.

ToFu
Krwawo
mu.

ToFu krwawemu byblecemu skoblowiek
bada geba / albo przez nozdrza / bada też za-
dem / zafstanawia / y leczy / mała Pfeniczna
laniem jednym / makiem / y konistim moczem
zaczyniona / y plackiem w goracym popiele
wpielkły / dawać iest.

Cielacz
Fom by
dłaczyn.

Wolom / Krowom ciakaczki iakielok-
wiek zawosciaga / Pfenica cala / wzlawy
tey ze trzydziesti totow / y przyprawy ie co
nalepiet na panewce nad ogniem węglistym
y z kwarcu albo z poltora wody wniekać / a
w gebe im lac.

Konistey
chorobie
nieznajo
mey.

Kon gdyby sie roschorzał / a nie moglo
by wiedziec co mu sie dziecie / tylko mu wo-
de pic dawać / w ktoreyby mała Pfeniczna
była rozmieszana / a okrom tey zadney mu
iney pic nie dawać.

Konowi
chudnia
cemu.

Kon gdy chudnie y ciało na sobie traci /
dawać mu tylko Pfenicznego ziarna przy-
pieklego / we dwoy nasob mzi obrotu in-
go miesciac. A przytym go trzykroć kaźdego
dnia poiac. A gdzieby mu pomocno nie by-
lo / tedy Pfenice z otrabami miesciac / y ten
mu obrot dawać / zleka nim pracuiac.

Wiepze
predko tu
cy.

Wiepze Pfenica predko tuczy / dawać ie y
im z plewami albo y z trzynami pfenicznymi

Wolę y
Krowę
tluste cy
ni.

Wolę y Krowę / także inie bydlo rogate czy-
ni pracowite y tluste / dawać im czesto plew
albo trzyn Pfenicznych w pazzy.

Cielata
tucy.

Cielata pol roczne znamienicie tuczy / da-
tac osypki albo Pfenicznych otrab / z mloda
trawa / rano y na noc.

Gesi tu
fo cy.

Gesi kto chce miec karmne tluste / albo
watrobę w nich zeby wielkie rosty / kaźdego
dnia karmic ie sama Pfenica chedoga ro-
sezona w wodzie / a nie dawać im pic zadney
iney wody / tylko w ktoreyby swieze mieso
moknelo y była ziucona od tegoz miesa.
Tak rychlo ryc beda / y watrobę w nich wiel-
kie porosna. Tab.

Item.

Toz czyni mała Pfeniczna / naczynia-
sy z miew galek z woda az miodem / y tymie
trzykroć karmiac / czyni tluste. (Tenże)

Przepio-
ci tuczy.
Kofosy
zeby iapca
niosty.

Przepiocki tuczy Pfenica swieza / w star-
nie dawać im / a woda chedoga do tego
pic.

Pawicem

Kofosy zeby wiele iatc niosty / dawać
im zob Pfeniczna. Jesze lepiey przymiesza-
tac do niey troche siemienia Konopnego.
Pawice siedzac na iaycach barzo chu-
dniecia y mdle bywaja. Ale dawać im Pfenice
predko sie posilaja y tyja.

Kofosy
tucy.
Kaplany
tluste cy
ni.

Kofosy także tyja nie im niedawać / tylko
otrebę Pfeniczne same / albo woda zaczy-
niome.

Kaplany predko tyja / chowaiac ie w cie-
mney Komorze / a Pfenice siarnista w mle-

ku moczona dawać im iest w osobnym na-
czyniu / także nie im nie dawać pic / edno mle-
ko / czyniac co kaźdego dnia przez caly mie-
siac. Tak nie tylko w miesie tlusty / ale y
smaczny / y biały iako rabeł bedzie.

Gasieta
rosta y tu
gucy.

Gesi mlode zeby rychlo podrosly y tucze-
ne byly / także do iedzenia smakowite / Pse-
nica moczona im iest dawać.

Item.

Albo wziac Pfenicznych otrab cztery esa-
ści / a mali ieczmiensney dwie / to ciepła wo-
da zaczynic / y trzykroć dnia kaźdego dawać
iest do syta ile moga / dawać im przytym do-
skarek pic wody.

Kaczki tu
cy.

Kaczki kto chce tuczone miec / zawrzeć
ie w osobnym miejscu niebu otworzysze-
mu / nie pod przykryciem zadnym / y tam sy-
pac im Pfenice dostatek w koryto / wody do
tego nalawsy.

Konim
dy chaci
cy.

Konowi ciasných pierai y zadusonych /
albo dychawicznych / przez kilkanascie dni
nie dawać mu nie inego pic / tylko wode w
ktoreyby mała Pfeniczna była rozbita. Tab.

Wiesci gospodarstie maie te wrózke / kie-
dy żyzne Lato w Pfenice / to iest / gdy tey do-
bry trodzay badzie / tedy Jesien dostatek
winá dobrego da.

Wolę cy
dne cy.

Wolę cyudne y barwy złotey białey plci-
czyni / stoma Pfeniczna w lugu warzona /
przemynaiac tym glowo czesto / a suszac ie
na stoncu / tymie mullac.

Lupiecy
papiyssa
z glowy
wychoda
za.

Lupiecy y papiyssa z glowy wychodaja-
ta Pfeniczne otrabe / nalawsy na nie wody
wrzacey / y dac im przez dzien y noc nakry-
wszy moknac / potym ie przez gesta chustke
przecedzic / a ta woda glowo czesto przemy-
wac / nie miescieraiac. Tez kaźdego dnia taż
woda wolę muszczac / lupiecy spadza.

Karbun-
kul wo
czach lecy
szanice ni
szanice

Karbunkulom w oczu / iest lekarstwem /
mała Pfeniczna z miodowym winem zaczy-
niona y plastrowana.

Zrzenice w oczach Komuby wysychaly y
mischaly / plewy Pfeniczne w wodzie warzyc
a welne owcza nieplakana / w tey wodzie
przecedzoney moczac / z lekka wyjac / y cie-
plo czesto a czesto na oczy klasc.

Oczom
boletacy

Oczom boletacy / wziac garść mali
Pfenicznej / Cebule pieczona / mała ml-
dego bez soli / smalcu wieprzowego / wod-
ki y oleyku rozanego / z tego wosyckiego
plastr uczynic / a na oczy przykladac.

Wzrostu
ciam ne
ma.

Wzrostu ciemnemu y mdlemu / wziac
garść Pfenice y wtuc ia w mozdierzcu / y na-
lacna nie w tenze mozdierz / albo w kubek
miedziany / a choia w mostadworow / bia-
lego winá dobrego / y dac temu niemaly
czas wymoknac nakrywszy / potym przez
gesta chusteczke chedoga przecedzic / a tego
po dwie kropce kaźdego dnia w oczy pu-
szczac. Tak y wzrost slaby dsiwnie posila / y
krosta albo wrzedzienice posila / y krosta a-
bo wrzedzienice na zrzenicy trawi y sciera.

Zastony

czesći / miałko wtareych / to jest / po totow
cztery. Oleyku Rozanego / y Rumienkowe-
go / po dwu totow. Wody prostej ile po-
trzebá do wárzenia doskonałego plastru /
ktory ná sławy / rozwiódłszy ná chusćie / cie-
plo przykładáć.

Otreby pszeniczne w octcie wárzone wy-
bićiu sławow / y suchym zylom zátym náru-
konym / ciepło tym plastruiac / jest lekar-
stwem. (na.

O pufenie żywota rospadza plastrówá-
O gorzelin / y

Plány / psiroćiny wšelákie gózielolwiek
bedace / badz ná twarisy / ná rełách / y inedzie
spadza. Pszenice tluczonej wżiac dwie czes-
ści / iedne kádjidlá kramnego miałko wlu-
czonego / á winá ile potrzebá / to wmięsa-
wszy wespól / y plastrém ná to kládsz.

Czerw w raniónym pálcu zábita / dwie
czesći pszenicznej małi / á czesć iedne z skłá
Weneckiego miałko ná kámieniu / ábo y w
mozdierzú stáreiego / z mlekiem biálogłow-
skim dšiewoze kámiaca záczynione / y pla-
strem przykładáć / jest wyreczna.

Gózielby zá puszczaniem krwié žylá bárzo
nábiegłá / y spuchłá / ábo y wšytká rełá / ábo
noga: wżiac ze dwie gársći pszenicznej ma-
łi / zolełki dwa od iáta / miodu lyžke / mleka
ile do zámięsánia potrzebá / y ciepło to
przywiáć.

Rece hrube / czarne / twárde / czyni mia-
kie / białe / y cudne / czesto te myć pszeniczny
mi otrębami z ciepłey wody.

Wzrod ná pepku goi / małá pszeniczna w
oliwie stárey wárzona / Terpentyny do tego
przydawšy / dwákróć ná dšien plastrówána

Bolaczki twárde zmiękcza / taz małá pše-
niczna w wodzie á w oliwie wárzona / á pla-
strem przykładána.

Dymienice twárde y zápalone zmiękcza /
y w rope obráca / wżiawšy teyže małi z he-
snaście totow. Oleyku Rozanego z ósm.
Száfránu tluczonego pol kwinty. To w
wodzie do zgefzczenia plastru wárzyć / y ná
nie przykładáć. Abo

Wezmiże dwánaście totow žiárná pše-
nicznej / y co nalepiey tey náczczo w w-
sćiech zezwácz / ze sie slina co nalepiey zmię-
śa. Potym przyday do tego rozanego oley-
ku ze cztery loty / ábo lyžki / šáfránu tluczo-
nego kwinte / y to przykładay dwa y trzy
króć ná dšien ná dymienice / áz sie práwie
doskonále zmiękczy.

Drzenie w dymienicách / w bolaczkách / y
we wrzodách / táłowa máśc trawi: wżiac
pszenney małi / oleyku Rozanego / máścá /
po dwu totow / zolełk od iáta / y wmięśáć
wespól co nalepiey / á tym raz kílka przez
dšien pomázowáć. Táke iáć odnožki. Abo
tak: Małi teyže wżiac dwa loty. Máścá š-
wieżego bez soli. Louw wieprzowego męścá

nego po loćie / zolełki dwa šwieže / wmięśáć
y tym nácieráć.

Kárbunkul leczy / małá pszeniczna z so-
kiem Opichowym / á miodem máśc plá-
stru záczyniona / kárbunkul tym plastruiac /
zbieta w orok. Abo tym sposobem: wżiac
pszenicznej małi ze cztery loty. Miodu / má-
ścá bez soli / po dwu totách. Soku z šwieže-
go kápárowego lišćia. Soku Kuciánego /
Bzowego / po trzy loty. To wespól ná wol-
nym ogniu weglisłym zwárzyć do zgefzcze-
nia / á przerzeczonym sposobem plastrówáć.
Náwee gózielby do tych pomienionych rze-
czy przysć nie mogli / tylko wżiac małi pše-
nicznej troche / y oliwa ia záczynić ná ciá-
śko / y przykładáć ná kárbunkul.

Z ran przymiot ognisty wyciága / małá
pszeniczna z biálki od iáta áz miodem pla-
strowána.

Okáśenia ob wšćiełlego psá / šáme žiár-
ná pszeniczne cále w rane te kládac / ša lekar-
stwem: ábowiem iáb w sie čiagnac biza.
Drudzy náczczo / á ile ieszcze z postu / žuchá-
iac ná rane przywiáć / zwláśczá gózielby co
inego ná przedzey będi me moglo.

Okáśeniu y wšćeknienu wšelákiemu od
iádowitych bestiy / małá z pszenice iárey z
winnym octem záczyniona y plastrówána /
jest lekarstwem. Diof.

Tenže plastr winem záczynion / ná žola-
dku nošony / tym jest wielkim y známiem /
tym ráunkiem / ktoryby byli záraženi / wšy-
wánem kórzienia / ábo y náśtema Zieluno-
wego.

Puchliny y nábrzmiátości wšelákie twar-
de zmiękcza / małá pszeniczna z šmalcem
wieprzowym przykładána. Tež twárdość
nábrzmienia / taz małá w oliwie wárzona /
á plastrówána odmiękcza. Item.

Bolaczki káždé twárde y nábrzmiále
zmiękcza / pszeniczna małá pyelowána z so-
kiem z cebule / z máśtem / z miodem / w wo-
dzie wárzona / y plastrówána / ábo z solá
tluczona / y przykładáć. Diof.

Pięgi ná twarisy / y iné zmažy śćiera / taz
małá z syropem kwásnym miodowym / kro-
ry Oxime / zowia / záczyniona nácieráć
ie tym káždého dnia / á ile ná noc. Abo čo
ćia z miodem záczyniona.

Strupy / krosty iatrzace / y nábrzmiáto-
ści z przymiotem ognistym / leczy otreby
pszeniczne w winnym octcie wárzone do
zgefzczenia / tym te okłádáć.

Párchy ná głowie / trádowi podobne /
goi spadzáiac. Pszenicznych žiárn co nawy-
bornieyšych ze cztery loty náczczo co ná-
mieley žucháć / miedzy kózemiby bylo šlit
došátel / te z czarnym mydlem dobze w-
trzeć ná máśc / y tym te pomázowáć.

Krosty ogniste leczy / małá pszeniczna ná
polyz małá z šocowice z melca / wárzac te

Kárbun-
kul.

Przymio-
tom ogni-
stym.

Ob psá w
kórnym

Okáśe-
niu iádo-
witemu

Puchliny
twárde
zmiękcza.

Bolaczki
twárde
zmiękcza.

pięgi.

Strupa
krostom.

párchom.

Krostom
ognistym.

Wywinie-
niu y ná-
wánušy žyl
suchyš.

Opáse-
nia.
Ogorzeli-
nie / plá-
nom.

W pálcu
rány zále-
gá čto
baczwo
žámarža.

Šyle špa-
čierz zá-
pušá
u in.

Race.

Wzrod
ná pep-
ku.

Bolaczki
twárde y

Dymienic
com.

Item.

Drzeniu
w dymie-
nicách.

siere: mała psenna Zielunowym soliem zaci-
czynić / plastrzem na żywot ciepło kładac.

Młaciecy nádol z swego miejsca spuszczo-
ney jest ratunkiem: Pšenica z hruba prze-
srotowana / a w płosciennym worku przeszy-
ta / y w winie nápoly z woda moczona / a na
pepek przykładana / między dwiema tálerz-
mi wygnieciona. To przywodzi ja na swe
mieysce.

Bolesci przez kámién pobudzone y znie-
cone / všmierza / mała psenna z troche soli /
a z oleiem Sesomowym / abo z Logowym
wárzona / a ciepło ná krzyze y biodra przy-
kładana. Abo wziac teyze małize dwádzie-
ściay cztery loty. Oliwy ósm lotow / abo
lyżek. Solu z ziela Koprú Włoskiego kwár-
te / abo trzy kwártki. Octu winnego dwa
loty / z wárzyć y ná krzyze y biodra przy-
kładac ciepło raz y dwa przez dzień

Bolesci frogie všmierza porušenym ká-
mienia w pechyrzu: wziac otrab psenic-
nych / ziela Ktoze zowia noc y dzień / zárow-
no. Przeszyć w worku / y w wodzie troche
z wárzyć / a wyzawšy co náciepley / ná prog-
toná przykładac.

Wydymaniu listki stolcowey / Ktoze po-
spolicie bywa w biegunkách: wziac otrab
psenicnych / Slazu / zárowno oboygá / w
worku przerygowac / y w octcie wárzyć win-
nym / a wyzawšy z octu / kázac choremu ná
tym worku ciepłym siedzieć / Ktozy gdy prze-
chłodnie / znouu w onymże octcie goracym
rozgrzác: czyniac to czesto / až wydymanie
vstanie.

Záwziedzialosci abo zranieniu listki stol-
cowey leczy: mała pseniczna napředney-
ša / oliwy co nastárshey / po rowney czesći
oboygá wziac / smoly troche / Ktoza z oliwa
na ogniu weglustym rozpúšć / (a tey smoly
ly ma byc mniey polowica od oliwy) potym
do tego małe wšypac / co napilnemy vnie-
šac / a ciepło ná bolaczke / abo zranienie li-
stki stolcowey plastruwac.

Kámién nyrkowy srodze kátuiacy / Ktozy
sie tam zrad ruszyć zadna miara medice / dla-
ciásnych temu przechodow / vkladá: wziac
wšy małi psenicney ósm lotow. Małi sie-
mienna lmanego / Sengrekowego / po trzy
loty. Korzenia Slazu wysokiego / małko v-
tártego dwa loty. Oleyku Koprú ogrodne-
go. Oleyku zoltych suolkow / po trzy loty /
abo lyżki. Modu przepuszczanego šest lo-
tow. Wody w Ktozeyby kwiecie Kumien-
kowe bylo warzone ile potrzeba. To wšy-
tko wšpol ná ogniu weglustym do zgesze-
nia plastru wárzyć / a ná krzyze a biodra co
náciepley plastrzem kładc. Tab.

Stárey psenicce mała soliem Zieluno-
wym zacyniona / a ná kštate mášci vcy-
niona / spadki po suchych zylách (Catharrus
zowia) záwšćiaga / mázac na. Dios.

Mosná spuchle czyni skleste y wolne /
małi psenney wšawšy ósm lotow. Cypry-
sowych orzeškow / abo fyszek małko vtar-
tych lot / wárzyć to wšpol w miedowym
winie / y plastrzem okładac co náciepley / do-
šwiadczone lekarstwo.

Abó wziac teyze małi tak wiele / iáko sie
powiedziálo: Miesiwosci przebitey z fig
cztery loty / oliwy tak wiele / y to wšytko w
pitym miedzie do zgeszenia wárzyć / a mo-
šná tym co náciepley okładac.

Dzieci mále góšieby potarmu zátrzymác
nie mogly: małe pseniczna z ósm lotow
ná zelazny panwi przysmázyc / až sie przyru-
mienie. Zoltek od iáia / kádšidla małko v-
tártego lot. Mašlyki pol lota. Sywice Ará-
bskhey / Kozey czerwoney / galki Maškatow-
wey małko vtluczonych po kwincie. To ze
dwiema czesćioná octu winnego / a z so-
kiem z Marzymietki iedna czesćia vniešac
y ciepło ná dolek / y wšytek zoladek pla-
strzem przykładac.

Wydymaniu w stolcu / y omylney chęci
do pochodowania / abo do stolcow: otre-
by pseniczne w worku w winnym octcie
mocnym wárzone záwšćiaga / siedzac
ná ciepłym worku.

Zátwárdzenie žywota / y záštanowione
stolce pobudza / wziac dwie czesći małi
psenicney / iedne soli / a zacyniony z bialki
od iáia / czopek vroczyć / a gdy všchnie / oli-
wa abo mašlem go pomázac / w stolcowa
listke wpráwic.

Sixtus Pompeius w Hispániey / iáko Plí-
nius šwiadczy / podágre sobie vleczył / w
pseniccy wymloconey po kolána nogi trzy-
máiac. Zead niektorzy wšeli sposob do tey
choroby leczenia / wárzyć psenica z teyze o-
trebami w octcie / y ná nogi podágryczne
plastruwac.

Takze přezclutšy abo přezsrotowawšy z
hrubá psenicce / a rozgrzawšy ja ná wielkhey
páneli / abo w gárcu vštáwicznie miešáiac:
podágryczne nogi po kolána w tym trzy-
mác. Abowiem wysuša tey materya wšgo-
tná / y tak bole vkladá.

Abó tak: wziac psenney małi wšytko-
wány z otrebami tey / ze trzydziešć lotow.
Oleyku Kozáne / Kumienkowego / po dwa
nasćie lotow. Krochmalu małko vtar-
tego / wostu / po dwanasćie lotow. To w wo-
dzie wárzyć ná káše / a rozpúšćiwšy wost z
oleykami / wšp do tego krochmal / y vnie-
šac co nálepiey z ona wárzona mała / a ná
podágryczne nogi ciepło plastruy.

Nerwom y žytlom pietym boliacym bo-
le všmierza: pseniczna mała w solu Wie-
lunowym wárzona / y plastrowana.

W stáviech wšytekch bolesci všpokaia:
wziac małi psenicney / Jeczmienny / Ku-
mienkowych kwiatkow / Kozey po rowney

Młaciecy
ná dol
spadley.

Kámién.

Item.

Wydyman-
niu y o-
mylney
chęci do
pochodo-
wání.

Kórzce
džidley y
žedánony
listky stol-
cowey.

Kámién
nyrk-
owy
šádny
všmierza.

Spadki
všmierza.

Wostnom
spuchlym

Womito
džicny
lym y nity
zátrzymá-
nia po
šármu.

Wydyman-
niu w stol-
cu.

Zátwár-
dzeniu žy-
wota.

Podágrze

Item.

Item.

Nerwom
boliacym.

W stá-
viech ly
pantu.

obnowić: A to tak długo powtarzać aż zgi-
nie puchlina.

Sadno konie leczy Pšenica na żelazney
blaszce przypieczona / małko wtarta / tym
zasypanac.

Zo skłama rewa góścieby na kolenie abo
na golemi koniowi wyrosła / z mały Pšem-
czney a z wody uczynić plaster / korożego do
dnia trzeciego przywinawşy zamiechać /
czwarte / iesli sie pod nim skóra nie otworzy
ła / przerznać puszczadlem / a znou z mały
Pšeniczney zlayną swiniego / a ze czeszy sli-
ny plaster uczynawşy / także przez trzy dni
przywinac abo cztery.

Parşywosć (co Niemcy zowia Serup-
pen) konie leczy / wzstawoşy dobra część ma-
ły Pšeniczney / wazryć ta w wodzie do zge-
szczenia plastru izwice polowice najli ma-
ły / a conalepiey vmieszawşy wespól / na chu-
ście rozmazac / y przez trzy dni nie odeymo-
wac / czwarte / gwałtem y przedko odedzecz-
ić przylgic skrupy zofłanana plastrze / a miey-
scá obrazone ciepłym ługiem abo karkusem
wymyc / y wysuszyć / potym olejow z lasko-
wych orzechow a z białki wbić / y tym namá-
zowac / aż sie zgoia.

Koniowi ochwát abo nog spuchnienie z
wielkiego biegu abo odbicia wşyſkich czte-
rech nog / uczynić z mały pşenney z winá a z
miódu plaster / każda noc mu kłasc / tak dlu-
go aż będzie zdrow.

Krupy Pšeniczne.

Ciało tucza krupy pşeniczne y przedko wá-
rzone w mleku y krew dobra czynia / stro-
mno y miernie ich wzywac. Abowiem zá-
bzytniem y czesłym ich wzywaniem / záwar-
dzenie slesiony bywa. Do tego

Zyly warobne zárykacia.

Kámién w nyrkách y w pęchyrzu mnoża /
zwłaszcza tym koroży sa nyrk goracych.

Wino z Pşenice.

W Niemcech / w Alsáckiey ziemi czy-
nia wino z Pşenicemocne / koroze dla swey
slodkości barzo przytemne do pića y mocne
zaczyn głowemdi / y wşyſkie czlonki w
ciele bolesne czyni y bádzie w żywocie. Tru-
nek tym wşyſtkim obrazliwy y škodliwy /
koroży głowy y mozgu sa mdelgo. Także po-
dagrytom / chyragrytom / ártetycznym.
Zás dychawiczym y ciężko echnacym / pier-
ei záziebte máiacym / y slágmiste. Tym ko-
rym sie w odechách y w gardle slamowáto-
ści slágmiste sadza / iesli wzydeczne swym roz-
grzewaniem. Abowiem z nich wychedaża /
pieroi / plucá / y snadne z nich slágmistych
wilgotności wyrzucenie czyni / obyczaynie
go y miásto lekárstwa wzywac / bo gdyż
názbyte bez škody byđznie moie. A to tym
spůsobem bywa czynione: Nawybortney

sa Pşenice w mosćcie wazra / pod perwo
miára / y dáta wykisnac sláteczenie.

Oleiek z Pşenice.

Oleiek z Pşenice rozmaiteym spůsobem by-
wa robiony. Jedni go wygniátacia z ziarn z
Pşeniczych / mieczy dwiema żelaznymi ro-
spalonymi bláchami. Drudzy na herolkiem
zelecie / abo na blasze żelazney / abo na ko-
wałni kowalskiej sypia Pşenice / a synami
żelaznymi rospalonymi olej wyćiská / y lyz-
ka zbierá. Jni takó Marcellus / na cegle
rospaloney Pşenice káze ziarnista rozgá-
nac / a olej siad plynacy lyzka zbierac. Dru-
dzy dystyllua per descensum / takó z Jálow-
cu dzewá czynia / we dwu gárnkách / ieden
na drugi wstawoşy. Jni záś luské zdiawşy
z Pşenice dystyllua tym obyczajem / takó z
cegel / olej ceglány / abo Philosphorum.
Zás kázes uczyná mármurze blácho želá-
zno rospalona wygniátac. Drudzy tuka
Pşenice / y prása ta w kotle nád ogniem aż
práwie będzie goraca / potym ta prásuia y
wybitá w prásie takó olej z orzechow. Jni
takó go dystyllua takó z hányżu olej / a ten
nád nie potężnieyşy.

Skutki.

Plány y pşrociny ná ciełe zgládba.

Krosły ogniste y spiczaste goi.

Chropowátosći ciála służy.

Jazyczku spuchtemu y nabzmiátemu / by-
sie tylko nim doeknał / ná tychmiast go do-
pierzwey postáci przywodzi. Marcel.

Wrzody zle y ciáło wytádáiacé / brzeżyſie
przedko leczy. Plin.

Odziebionym czlonkom służy. Plin.

Szkodzi.

Pşenica surowa / abo práżmo świeże sa-
mo wzywáne / iesť slágmistym pokar-
mem y surowym. przeco málo tuczności / y
pokármu ciálu dáie.

Zymot y boki wietrznościámi nádyma / y
záctym w żywocie kruzzenie czyni / y bolenie
bokow.

Glisy pláskie w żywocie mnoży / y w ká-
skách. Także też wazrona / mdelmu zola-
dkowi škodzi / bo dla niestráwności / cięż-
kosc w nim czyni. Wietrzności wzbudza.

Surowych wilgotności y kłiwátých
wiele w nim czyni. Jednáť ludziem práco-
witým / y przyrodzenia mocnego / iesť wzyte-
czna / bo ich záčný pokárm ciálu dáie.

Głowa nápełnia párnemi wilgotnościá-
mi / y grubemi. Gal: o skutkách pokármow.

Otraby Pşeniczne.

Otraby / tak pşeniczne / iábo żytné / sa z
wierzchnie lupinki / abo skoroczki z ziarn /
zášrocowaniem zboża kámiénem młyn-
skim od-

Oleiek
z pşen-
nice.

Plánom.
Kroftom
Chropo-
wátosći
ciála.
Jazyczku
spuchte-
mu.
Wrzody
zlym.
Odziebia-
nym czlon-
kom.

Slágmisty
pokárm
dáie.

Woli y z-
ymot nád-
yma.

Glisy.

Surowe
wilgotno-
ści mnoży
Ludziom
prácowi-
tým do-
bra.
Głowa
nápełnia

Otraby.

Stánu
konie
ma.

Wartwey
Korce ná-
nodze Po-
niow.

Páchy So-
niow

Ochwát y
spuchnie-
nie nog.

Puls tri-
ticae.
Ciáło tu-
cy.

Slesione
záwar-
dacia.
Zyly war-
obne zá-
rykacia.
Kámién
w nyr-
kách mo-
ty.

Wycháwi
szym.

Recei zby
tutez tan
y z nosa
plynacey.

Planom
na raku

Pzenie
pracy nie
wydadaly
z siemie.

Odziebie
mu.

Lasice
zabita y
wypadza.

Ryby w
nobie
rakoma
chwytae
moze.

Plesn na
winie.

Wlogko
watemu
winu.

Wina
kwasno
watec
odpada.

w wodzie / a tym plastruiac.
Krew zbytnie z ran / albo z nosa plynaca
barzo przedko zastanawia / wziawszy dwie
czesci psienney maki / iedne wapna (z musli
albo z skorup slimakow / Gypsem zowia /
ktore bywa z kamienia palone / bywa y samo
rodne z ziemie kopane) a z bialki od iania / w
czynic iako masce / y sierstia zateca drobno
wsiekana / w rany kladac. A iesli z nosa na
czolo przywitaiac.

Plany po rekach sprosne sciera / lug z po
piolu klosia psienicznego / w ktorymby
dwa loty Galbanu rospuszczone bylo / a tym
rece rano y na noc vmywac.

Starzy gospodarze wczas / zeby ptacy pfe
nice z siemie po wsianiu nie wykladali / wa
rzyca w winie z Ciemierzycy / y siac one
warzona okolo roli postaney.

Czlonkom odziebionym y odmrozonym /
psieniczne plewy w wodzie do trzeciej czes
sci warzone / sa lekarstwem / z razu ie w tej
wodzie kapiac. A gdsieby za takim odziebie
niem ciato sie pswalo / y byly rany iatrze
ce / samey psienice w zelazney patelli dobrze
wprazyce zeby sie przyrumianila / y co namie
ley wclulky / tym ie zasypowac. Albowiem te
wychadza y got.

Lasice wygubic przedko / albo wygnac ie
z lozyska swego psienice z Salmoniakiem w
wodziemoczona / postac przy tych miez
scach / gdsie sie przechowuia / ktorey uzywa
iac / pozdychaiac / albo przez poniekata.

Ryby wselakie rekoma w rzece albo w
stawie moze chwytae / wziawszy maki pfe
niczney / Laniego smalcu / oliwy / y Laney
kosci / po kwintie : kosc co namieley wcluc
y pomiesiac na masce / ktora gdyby chcial
ryby chwytae / namaz sobie rece y goleni
dzinwa wielkosc ryb kolo siebie obaczyf /
tak ze ie rekoma brac bedziesz mogli.

Zwina plesn albo y smrod odegnac / w
ziac co naprzemteyszy maki psienicznej y
co nagoretsa w worek wshparowfy / we
srzodek wina do fasy pusciec : Trzeciego a
bo czwartego dnia / przydzie wino do pier
wszey dobroci swey.

Wino wlozkwate / marte / barwy ser
wadczaney / naprawia / wziawszy zemly / a
bo psienicznej maki / mleka / ktorego swie
zo wydotonego / bialkow od iatec kotosych
malo albo wiele / wedlug beczi winu : To
dobrze zbie wespol / az sie spieni / y wlac w
beczke do winu / y zbie ono wespolz winem
az sie pianny dostatecznie pokaza / a potym
dac mu sie wstac. Tak wino znouu sie na
prawi do dnia czwartego / piatego dnia do
inney beczi chedogtey go spusciec / y do dwu
Tiedziel dac sie pobstac. Tak bedzie wino
klarowne / y swieze.

Wino gdyby kwasniec poczeło / albo
gdsieby sie wz kwas w nie znacznie wrzucil /

wziac psienice ziarnistej / wostku nowego /
po funcie / wost drobno pokraiac / y tym
worek albo dwa napeinic y zawiesic w bec
ce / odeymie od niego kwas wshystek / y do
trunku wezyni wdziecne.

Wino gdsieby swa barwe wlasna wtra
cilo / wziac do beczi pelney psienicznego
ziarna wybornego czterdziestci osm lotow
y odlucia / az zwierzchnia skora z siebie pu
sci / potym ia w chedogtey wodzie studzien
ney splotac / do tego przylac kwarte mleka /
y to wespol wlac w fasy wina / zbiwfy to co
nalepiey z winem y vmieslawfy / y zasypun
towawfy go / dac mu stac w pokoiu do
dwu Tiedziel : tak bedziesz zas miał wino
piekne y klarowne.

Młode wino do picia w dšieczne / smaku
przyjemnego y przystoynego wezynic / wziac
do beczi mostu trzydziestci y dwa loty ziarn
istej psienice / przypiec ie na panewce / az
przyrumianicie / a co nagoretsa w worek
weszrodek beczi zawiesic przez osm dni /
potym worek wyiac : tak bedziesz miał barzo
przyjemne y smaczne wino do picia / y ru
miane.

Piwo nakwasniate naprawic tym sposo
bem moze / psienice wziac do iednego ahte
la funt / y przelucia zhruba / a w worek ia
zawiesic we srzodek piwa. Albo wziawszy
przeluczoney psienice / zmiesiac ia z droz
dziami / tegoz piwa wlac w ahtel / a gdy
sie podstoi / piwo nie tylko klarowne / ale y
smakowite do picia bedzie.

Piwo beczi tracace / wziac garac ziarn
na psienicznego / y zawiesic go w worek w
onymze ahtelu / smrod on odtraca.

Piwo zeby nie wietrzalo / y dlugo nie
kwasniato / prazma psienicznego wziac pier
wey nizli by dosrzalo / wychedozymfy go / w
fusyc / y w worek lnianym chowac. A gdy w
beczi piwo zlewaiu / w kazdy ahtel pier
wey po cztery garsci tego wshpac / y z onym
piwem zmiesiac / dac mu wykisnac / a po
tym zasypuntowac.

Gdyby oczy bydlu rogatemu zapuchly /
maka psieniczna syta miodowa zacyziona
y plastrowana / obwiazarowfy chusta.

Koniom gdyby za zywe zabili / ziarnistej
wziac psienice / a z hruba przelulky y zacy
nie smalcem wieprzowym / potym w wo
dzie warzyc / ze psienica bedzie mielka / y to
plastrowac na obrazenie miesca.

Koniskiem kopytom / albo w kocie napuch
nieniu / maka psieniczna z bialki iaiowymi
zacyzinywfy spolecznie y z lupinami mialko
wcluczonymi / y tym loty albo kopyta na
brzmiate nacierac.

Puchlinie twardey koniskiej / ktora sie ro
zysc niechce / maka psieniczna / otreby / miod
ocet / y bialki / to mu na puchlinie przykla
dac / przez trzy dni nie odwoitaiac / potym

odnowic

Wina
siog bar
we wtra
ciana.

Most do
picia przy
jemny cz
ni.

Piwo
kwasniac
ie napra
wia.
Item.

Piwo be
czka tra
cacemu.

Piwo ze
by nie
wietrzalo.

Wydlacz
ogom za
puchlym.

Koniom
za zywe
zabicia.

Kopytom
albo w ko
cie napu
ch na
winienia.

Puchlinie
twardey
koniskiej.

pszenicą
do przed-
niego chle-
ba iakże
bydź ma

szynowey / z skóry debowey / y z
inych niesposobnych rzeczy / by ie-
no głód oszukać. Do przedniego te-
dy chleba białego / ma bydź prze-
dnie wyborna pszenicą brana / iako
tenże Galenus uczy / gęstego ziár-
na / pełnego / twardego / czerstwe-
go / ciężkiego / żółtego / iásnego / głá-
dkiego / prawie dojrzałego. Trzy-
miesięcznego / abo iárego chedogo
wyczynionego / z ziemié tłustey / ilo-
wátey. Te okoliczności ma mieć
pszenicą do chleba przedniego. A-
bowiem czestokróć to bywa / iako
tenże w pierwszych księgach o słu-
tkách pokarmow piśe / że zwierz-
chowne będzie ziárno żółte / chedo-
gie / gęste / á wewnątrz rzadkie / bia-
łe / á wiecey otrebiáste / niżli ma-
czyste / záczym chleb będzie miáśny /
otrebisty / y málo tuczny / y pokar-
mu dáiacy / á żoladek zátykáiacy.

Też mała tá nád nie lepsza y po-
zyteczniejsza bywa / ktora niezby-
enie miálko bywa melta / nienázyt
świeża / áni też stára y dawna / á o-
trab miáśnych będąca. Abo wiem
zbytnie miálka dáie chleb otrebiá-
sty. Ktora bázro świeża / ma iakás
przydána w sobie cieptore od ká-
micniá młynskiego : záś stárego
mlinwá / bywa zlezála / molowáta /
zárechlá.

**Chleb iako ma bydź záczy-
niony / y wykwaśzony.**

Wiac iuz małe ták sposobna /
iako sie powiedziálo / záczynić iá
woda chedoga / przezrzozystá /
nie kálná / ze zdrowych stórow cie-
kaca / nie ieziorzysta / nie bágniśta /
nie kálná / y od wśelákiego zapá-
chu y smáku / á mianawicie nieprzy-
iemnego wolná.

Zadac do tego kwásu / abo ná-
ciásty pszenicznej niedawney / w
miáre / nie zbytne / aby chleb zátym
kwásem nie traćil / soli białey do te-
go troche przydawšy. A gdy sie

prawie ciásto dobrze ruszy / y mie-
sić go co nalepiey rekómá / abo iá-
ko gdzie zwyczaj niesie / miedlica /
abó dragiem / y w pomierne bo-
chenki zwalác / ktore gdy sie poczna
dobrze ruszáć y rość / w piec záro-
wno wśedy wypalony y rozgrza-
ny / y z popiołu á z węgla chedogo
wymieczony / wśádzic. Piec też
potemu bydź ma / áni zbytne má-
ły / áni náder wielki / ále pomierny /
podlug wielości chleba. Abo wiem
iako málo chleba w wielkim piecu
przedko sie przypali y wyschnie / ták
w máłym piecu / wiele chleba be-
da. przepiec sie doskonále nie mo-
że. Przeto Galenus ná miejscu po-
miononym ták mowi : do vpiecze-
nia státecznego chleb bywa sposo-
bniejszy / y do pozzywánia zdrowy /
ktory dobrze kisał / y w pomier-
nym piecu / y w wypaleniu iego bywa
pieczony. Abo wiem wielki ogień /
y nagly záraz go ogárnawšy prze-
páli / ktore ná nim zwierchná spa-
li / y iako skorupa iáká wysušy / á
wewnątrz ósrzodka surowa ná-
poly zostawa. Záczym takowy
chleb y oczom niewdzieczny / y we
dwoynasob niezdrawy / y zły / że
wewnątrz surowy / y zwierzchu v-
palony. Ale ktory powoli wol-
nym ogniem bywa pieczony / dobj
y zdrowy takowy iest / bo strawny
żoladkowi / y ciálu vzyteczny by-
wa. V nas chleb biały taki iaki tu o-
pisuiemj zrádka sie znayduie / bo y
pszenic takich wybornych / iakie w
cudzych stronách / y piekárzow v-
mieietnych nie mamy / ktoryby mu
z kázdéy miáry dogodzili / oprócz
cudzoziemskich. Náše piekárki / y
piekárze / dla niezbożnego y przekle-
tego zysku / nie tylko z otrebami / ále
drozdami dodaniem ták go roze-
dma y puchlnym uczynia / że iako
párchawicá / á gorzki iako z zolcia
zmieszaný będzie. Tak Vrzad náš /
ktore tego dozrzec náleży / rzadny.

Piec piec
kárki.

Ławze
bijała
ści pierśi
białogłowa
Ryby od
mielęga.

Boleniu
gárdła.
Ochrápnie
mu.

Wolom
ná syt.
Strazola
Dymienic
com.

Od żmiele
włosz.

Bolce y
morzyska.
Trud ipa
dja

Przymioto

Żapale
niu of.

Bolęsko

Stągwie
żalęgley
w pier
śi d.

Item.

Łiałe tu
gr.

Pierśiom

Przymio
tom.

Item obchodzące. Te maia też swe skutki / y
moc lekarstwa.

Pierśi nabizmiatle białogłowskie z ewar-
dością leczy / odmiekczać / y puchline z
nich wyciągając / w winnym mocnym oc-
ęcie warzone / a ciepło plastrowane. Jeszcze
lepiej w wodzie Rury warzoney a przykła-
dane.

Boleniu gardła bardzo służy. Także
Ochrápientu / y ommieniu w wodzie wa-
rzone / ta woda obcedziwszy / gąrgaryzm so-
bie często czynić ciepło.

Wolam na syt wyrosłym.
Gruczolom.

Dymienicom pod pachami / albo na st-
biznach v kroku bedacym / leczy / plaster z
nich czyniac z siarką y z terpentyna / a ciepło
przykładając.

Od żmiele / y od gąbsiny woselakiej iábo-
witey obrazonym / otręby w wodzie z Rury
warzoney / plastrowane sa ratunkiem.

Kolike / albo morzysko w żywoćie / tenże
plaster pomieniony wklada.

Trud z ciála spodziá / w ostrym oęcie
warzone / a tym pocierany / albo plastro-
wany.

Przymioty woselakie świeżo zmiecone / roz-
ganiáta y wyciągáta.

Otręby z figami suchymi / a z sliwkami
iedwabnemi / y z Rozánym olejkiem / do
płokania wstom / y dżiastom zápalonym / sa
wytieczne.

Bolaczki twarde nowo wsczete / warzo-
ne w wodzie odmiekczáta / y do zebrania w
otok / iáko y maká pseniczna / przywodza.

Otręby psenne / przez noc w wodzie mo-
czone / a nazajutrz obcedzone / y w oleju
migdalow słodkich warzone. / y z cukrem w-
zywane trunkiem / wilgornosci lipkie / kłio-
wate / ktore sie w pierściach sá dza / y do po-
zbycia trudne bywáta / rozprawia / rzedza /
y wywodza. *aben M.*

Coż czyni żurek z nich tym sposobem czy-
mony. Rozmieścá otręby w ciepłej wo-
dzie co nalepiej / przecedzić / a poeym iáko
żur warzyć / y używáć ocukrowawşy go.

Woda z otrab przez noc warzonych prze-
cedzona / a z mlekiem wzywána / ciáło oso-
bliwie tuczy.

Pierśi pániam / y mámlam / ktoremi má-
le datki karmia záprázone : to jest / góbsieby
im mleko ginelo / y przysycháto / z otrab w
wodzie warzonych / winá do tego przylaw-
şy / plastrowanie ná nie ciepło czynić do-
brze. Abowiem te odmiekcza / y mleka im
do słátek dáte.

W syćie miodowey / albo w wodzie maká
z iárey psenice warzona / troche oliwy przy-
dawşy / woselakie przymioty ogniste wycia-
ga. Coż czyni z Rozynkami warzona / pe-
cti z nich wyławşy. *Dios.*

Plewy.

Plewy / ták Jeczmiennie / iáko pseniczne
warzone / a ciepło ná przepukline plastro-
wane / leczy ta. Jedno potrzeba ta pierwey
ta woda náparzác / w ktoreyby wrzály.

Chlebie Psenicznym.
Rozdział 4.

Triticeus panis, Panis Sili-
gineus, Panis candidus,
Panis primarius.

Weyßbrodt / Herren brodt /
Wayzenbrodt / Bürger-
brodt / Speißbrodt.

Alenus o skutkach pokarmow

piszac czworáki chleb kładzie /
záraz skutkami tego. Pierwszy co
z nabielszey / y z namielszey maki : to
jest / iáko imi mowia / z kwiátu sá-
mego maki / ktory dostátek ciálu
pokármu dáte. A ten chlebem kro-
lewskim albo páńskim zowiemy / z
maki práwie miátko przypytlowá-
ney. 2. Po nim z sředniey maki /
ktora nie doczysta z otrab wypy-
tlowáney / y wysiana bywa. A ten
miejskim / albo kupieckim miánuie-
my. Trzeci z powşechney a z po-
spolitey maki zhrubá pytlowáney /
z tey chleb pospolity piekáta.
Czwarty / niemal z srotowánego
zboza / albo náder hrubey a z otr-
biástey maki / iákiego chłopi ná wsi
wzywáta : to jest / Gryfowy. Jest
y piaty bardzo hruby / z zboza nie z
wychedzonego / albo z mieşáne-
go / iáko z psenice / y z żyta / z Ow-
sá / z Jeczmienia / Tátárki / Prosa /
iákiego pospolicie Litwá / y Rus /
ná wsiách wzywá / a ten Borysem
zowia / bo go Borowi ludzie wzy-
wáta / y po częsci go też z boru zbie-
ráta y wzywáta / zwlaszcza času
niurodzáin / y głodu / iáko z wrzo-
su / z żoledzi / z Bukwie / z Kaszy le-

1.
2-
3
Panis ci-
barius.
Panis
confusa-
netus.
Antopi-
ros.

sczynowey /

Krwia charkajin y plinacym / ośrzedka
 w Migdalowym mleku warzona / jest im
 polkarmem lekarstkim. Toż klayfir z maki
 Pfenicznejey / ktorzym karty klayfirna / ciepło
 sarkany abo lizany / tyżke na raz / jest wzyte-
 czny. *Dios.*
 Drobian z białego chleba / z winą / z Cy-
 namonu / a z cukru / zdrowym y chorzym jest
 posilnym polkarmem / by ieno goraczki nie
 bylo: a gdsieby była / tedy z woda sfołowa /
 swieża / chedoga / troche Cynamonu a cu-
 kru przydawany. Toż y zdrowym jest przyie-
 mnym y wdziecznym polkarmem czasow le-
 tnych goracych / gdy wielkie prażgnienie by-
 wa.
 Biegunki abo cielaczki / chleb dawony
 swardniaty / tak sam gryżony / iako z iny-
 mi rzeczami wzywany / do tego nalezycemi /
 iako jest Kola / Gwozdzi / Niesputy / Kwiat
 Granatowych tablek / Jarzebie jagody / Bru-
 szczyka / Garbarskie jagody / Mirentka /
 kafe z niego warzac / jest im wzyteczna.
 Chleb biały w wodzie moczony / gesi bar-
 zo y przedko tuczy / datac im go trzykroć
 przez dzien / do tego wody dostatek do picia.
 Kokošky y kaptuny tak barzo z Pfenicz-
 ney maki tyto / je sie ledwie skorá na nich od-
 zbytniego sadla nie pada: wziać sadla iá-
 szurezego / abo radniey Jazwcowego /
 Pieprzu y Saletry. Abo wziać chleba hrube-
 go Pfenicznego / chočia gryśdowego / y ná-
 moczyć go w mleku / a tego im przez cały
 miesiac w osobliwym miejscu iesć dawac.
 Też nie dawac im przez wysytek ten czas nic
 inego pic tylko mleko: Tak nad poditwo vs-
 tyia / biale / kruche / y smaczne mieso máiac.
 Tni też tylko chleb biały w wodzie moczony
 dáia im iesć.
 Boleniu głowy z zimney przyczyny / oś-
 rzodka z Migdalowym oleykiem plastro-
 wana / wsmierza. A gdsieby tenze bol z zim-
 ney był przyczyny / tedy z oleykiem z kwiatu
 Niatowego.
 Oczom zapalonym / dwa loty ośrzedki
 miálko drobioney / z oleykiem Rumiento-
 wym / Kojanym / po dwu locu oboygá /
 slizkosti nasienia lniánego moczonego trzy
 loty / to wespól w wodzie studzienney do-
 zgeszczenia przysloynego warzyć / potym
 gdy przechłodnie przydác dwa biálki z swie-
 zych iáiec / wnieśc / y po wterzchnie ná o-
 czy przykladac / ogien z nich wyćagnie.
 Oczom krwia zaslym / ośrzedka białego
 chleba goraca / z piecá zaraz / w winie mo-
 ezona / a przez dzien raz y cztery ná oczy przy-
 kladana. Też gdsieby chleba ciepłego ká-
 dym przykladaniem mieć nie mogli / tedy
 grzanki piec / a co nágoracey w winie mo-
 czyc y przykladac.
 Lupieniu abo lupiejom ná twarzy y otre-
 bowátosci ich / ośrzedka co nágoratka w

białym winie / w Kojaney wodce / w wod-
 ce z kwiecia Bobowego / z kwiecia Grzy-
 bienia białego / abo z białey Liliey wodne y
 zárowno kázdéy wziawşy / moczyć od go-
 dşiny do godşiny / to jest / przez 24. godzin / w
 ciepłym miejscu / potym chleb on co nale-
 piey z wodek wyzác / y chedoga przecedzić /
 a tym twarz wmywac / zeby samá nie nie oćie-
 ráiac oschlá / ná noc y poránu to czyniac.
 Plány z twarzy spadza / táż ośrzedka z
 miodem plastrowana. Takze sinoáci z bicia.
 Toż z twarzy otrebowátosc y lupieze sciera
 ieno rzedzey iako masé / rozczynic ta cynie
 miodem / a pomázowac wieczor y rano / a
 potym woda w ktorzeyby Pfeniczne otreb y
 moczone byly / obmywac.
 Zosirzátosc gardla leczy / ośrzedka w wo-
 dzie warzona / a potym przez chustle chedo-
 ga wyjeta / czescia sobie gargaryzmy ma-
 ciepło czyniac.
 Slinogoz leczy / ośrzedka z chleba go-
 racego z sokiem Opichorowym / y z miodem
 plastr uczyniwszy / ná gardlo co naciepley
 przywinac.
 Zapalenie abo przymiot ognisty w pier-
 ściach biatoglowstkich wychladza / w mleku
 a w Kojanym oleyku / ośrzedka białego
 chleba warzona / do tego zoltek swietego ia-
 tá / y Szafranu troche przydác / y ciepło pla-
 firem ná pierśi kłasc.
 Podagre z goracey materzey wsmierza /
 ośrzedka swiezia z sokiem z Psinel / abo z
 Koschodnikowym warzona / a plastrowa-
 na.
 Lamaniu w stawách y w czlonkách / ten
 plastr jest wielkim ratunkiem.
 Pkrociny y zmazy ná ciele iátekolwiek
 spadza / chleba białego swiezia ośrzedka z
 rosolem abo z woda stona rozczyniona / y
 plastrowana.
 Napuchnienia y nabrzmiátosci wsfelákie
 z przymiotem ognistym leczy / chleb pfeni-
 czny w miodowey syćie warzony / a przyw-
 iány. Jeszcze piey sfołow z siol do tego przy-
 nalezacych przydawşy.
 Bolaczki wsfelákie zatwardziále z przy-
 miotem ognistym zmiełcza / táż ośrzedka
 białego chleba / z oliwa abo z smalcem mte-
 przowym záczyniona y plastrowana. Abó
 tak: Wziac ośrzedki z ośm locow / mie-
 wosci fig suchych / przez sítko przebitych
 dwa loty / miesiwosci z Kozynkow dro-
 bnych také dwa loty / pol kwinty Szafranu
 tluczonego. To wysytko w wodzie warzyć /
 przydawşy fiesć lotow wieprzowego sadla
 abo smalcu / do tego zolcki dwa / y plastro-
 wac ciepło. Doświadczony plastr.
 Kozy piekietney jest známienitym ratunkiem
 ośrzedka chleba Pfenicznego / z miesiwos-
 ćia wnetrzna / miálka Banie abo Kurbasu /
 w mozdierzju wleczona y plastrowana.

Plánom
 ná twarzy
 Item.
 Zosirzátosc
 ści gar-
 dla.
 Slinogoz
 tui.
 Pierśiom
 biatogow-
 stkim z prz-
 miotem o-
 gnistym.
 Podagre
 gotacey.
 Artetyce.
 Pstroćino
 y plánom
 po ciele.
 Duchnie
 nie z przy-
 miotem o-
 gnistym.
 Bolaczki
 twárdym.
 Kozy ple-
 si. luep.

Wybor chleba pszenicznego

Chleb który pánstkim ábo krolew-
skim zowia / z miátko wypra-
wney máki / y práwie chedogiej /
ma dla swey wdzieczności pierw-
sze miejsce / ábowiem iest nacha-
dozby / smáczny / zdrowy pokarm
ciátu dobry dáiacy / zwłaszcza z
Pšenice iárey chedogiej / ziárna
pełnego / dobrze wykwáśzony / prze-
sálaný / y wypiekty. Takowy ábo-
wiem krew dobra w cieie mnozy.
Záczym czerstwości y sil ciátu przj-
bywa. Wtore miejsce ábo pierw-
sze rownema / ten który nie názyt
miátkiej máki / ani náder wpytlo-
wány bywa pieczony y używany
który Kupieckim zowia. Ten ciá-
tu iest cze pozYTECZNIĘBY niżli pier-
wszy / ábowiem nie tylko ciálo tu-
czy / ale zoládek / y kistit wyciera /
zwłaszcza z nie stárey názyt máki /
ani téz z nowej / ále z srzedniej przj-
czyny tego wyszley sa námiennone.
Zás chleb gryzowaty / otrębisty /
który miázkiej / przypáloný / lu-
dziom niepracowitym / y przyrodze-
na subtelnięszego / iest zoládkowi-
ch ciężti y niestráwny. Stora tá-
ze wilgornosci wnetrzne wysuśa.
Zoládek zátyka : krew gesta / su-
cha / y przypáloná czyni : żywot zá-
wardza. Osrodka téz nieprzywie-
kla / ábo zákalista / á ile w wielkim
chlebie / slágnie w zoládku mnozy
swa lipka ktiowárościa / puśy /
wietrzności w żywocie czyniac.
Zátyka żyly : tchom duśność przy-
wodzi zamuleniem swym : w ny-
kách kámię mnozy. Takze chleb z
nieczystey Pšenice nie zdrowy by-
wa / ábowiem wiátry w zoládku /
y w kistkách wzbudza.

Przyrodzenie.

Chleb co nawybornięszey máki
Pšenicznej miernego iest przyro-

dzenia : Jednák wiecey rozgrzewa
niżli iné chleby ciálo posiláia / dá-
iac dobry pokarm / y krew dobra
mnoza. Ten nie tylko do iedze / ále
y do lekářstw bywa używany / o
czym sie záraz bedzie mowilo.

Stutki.

Z osrodki białego chleba bywa ták zdro-
wym / iáko y chorym rozmaicie potráwa
czyniona z polewka miésna / ábo z kápluntia
Potráwa nie tylko do używania przedka / ále
y do posilenta ciátu przynálezaca / ábowiem
ludziom w dlugich chorobách wynedzná-
lym / wystchym przedko dobrej krowie dodaie
y sily w nich wznieca.

Tni czynia z niego káse / w krowim ábo
w kozim mleku swiezo wydoionym / ábo w
Migdálowym wárzac / cukru do tego przy-
dáwszy : Takowy pokarm iest tym wzyteczny
któzy pierśi chore máia / suchornym tá po-
tráwa bázro sily / zwłaszcza gdzieby goracz-
ki znáczney nie bylo / tedy z mlekiem kozim /
ábo od krowy. Gdzieby wiece goraczka byla
tedy w Migdálowym. Ábo do mleka kóste-
go przyláć wody chedogiej studienney sód-
kley sosa czesć / y w tym zemle wárzyc przy
wolnym ogniu weglislym / ták dlugo ázby
woda wyrzala. Ábo téz ták / mleka wsiac
ze trzy kwatertki / ná przyklad / wody chedo-
giey kwarte / y ták dlugo to przy ogniu we-
glislym wolnym wárzyc / ázby woda z niego
wysyśta wyrzala / co snadnie poznáś gdy
pierwey mleko zmierzysz rozdzika ábo dre-
wienkiem / á potym do wywárenia wody
przydzie do oneyze miáry ábo kárbu : w tá-
kim mleku osrodke białego chleba wárzyc
y suchornym do iedzenia dáwac. Noze im-
calkowegosh mleka w prágnieniu pic dáwac.

W goraczkach.

W pleurze y klociu w bokách / osrodka
zemlana w wodzie ieczmienny wárzona ká-
stka / mlodego másta do tego wlozywszy / iest
pokarmem zdrowym.

Ludziom oslabialym / z ciężkich y dlugich
chorob / pokarm bázro przyiemny / smáczny /
y posiláiacy / zwłaszcza gdzieby goraczki nie
bylo / wsiac osrodki białego chleba / zetrzec
ia co nadrobnię na tarce / do te^o wsiac dwie
czesći winá białego dobrego / polewki che-
dogiej túsley kápluntey / ábo z miésa wolo-
wego / Cynamonu troche cártego / Száfra-
nu iest cze mnię / kwiatu Muskatowego tro-
che / to wespól przy ogniu weglislym miá-
sto káse rzadkley wárzyc : Potym gdy wvore /
wbic zoltek swiezego iáia / y znovu przywá-
rzyc / á przycukrowac / wedle w podobánia
chorego.

Chleb o
trebisty.Stora
miáka.Osrodka
zákalista.Potráwa
iáko iné
posiláia
ca.Pierśi cho-
re máia
cym.

Item.

W goracz-
kach.
W pleu-
rze.Káse
rzadka
chorym y
oslabialym
silom.

**Kwas / abo Naciasta z
Maki Pfenicznejey.**

Fermentum.

Fermentum.

Otratom na piachach. Pysze gorące. Gorące do dzieciom.

Soljom twárdym

Soljem za wżomá y ná syi. Nierozwól beloglo. Wzrodo. Dymient em mero wpm. Pyskierz. Spányim wzodom.

Jadze w n. tzn. w. ści wy. ga. Wzodzie nicom. Krostom tairzacyim

Przymiotom ognistym.

Kwas / abo Naciasta pfeniczna / rozgrze-
wa / rozprawie / rozciencza / rospadza /
y z glibości ciała ná wierzch ciągnie bez
bolesci / z osobności y z własności swey.

Otraty y twárdosci ná pietách / ná pá-
cák z ościenienia botow odmielcza / y leczy.

Pyscze twarde ná dlomák z ciężkich
prac y robot / także odmielcza y goi. *Dios.*

Febry / abo gorączki dzieciom zastanawia
przez dwie godziny w wodzie moczoney /
lezy przecedzwszy przydać *Spodium* y po-
piolu z korek korzenia trzcinowego / po ho-
sley częsci kwinty / sáfránu co šest ziarn za-
wazy. Cukru białego ile sie podoba. To w
ciężkich gorączkach dzieciom do pića dá-
wać. Abowiem y gorączke všmierza / y prá-
gnienie oddala. A iż co z przyrodzenia / swie-
go tá Naciasta ma / ze wilgotności zle ná
wierzch z glibości ciała bez bolu wyčia-
ga. *Przeto*

Soljom twárdym w glebi ciała tkwia-
cym / jest wżteczna przykladaniem y plastro-
waniem swym. *Także*

Solizá wżymá / ná syi / y tne twárdosci
zbiera / w otok obraca / y otwiera.

Bolaczki morowe ná wierzch wyčia-
ga / y także do zebrania y przepuknienia przywo-
dzy.

Wrzody twarde zmielcza. *(Dzi.)*

Dymienice powietrzne y morowe / tak
pod pachami / iáko w dymionách zbiera.

Pyskierzom /

Wzrodom spányim / kóre przedko wyčia-
ga y z ropa / jest wżteczna / z sola wmielšana /
y przykladána. *To też*

Saraze y iad w ciele ná wierzch bez bolu
wšelákiego wyčia-
ga.

Wrzodziemczki mále w wierzchách swych
záostrzone z przymiotem ognistym. *Także*

Krosty tatrzące otwiera y goi.

Gruczoły boleiace / y siepáiace / twarde /
zmielcza / bolesci w nich wkláda / ná wierzch
wyčia-
ga / zropia / otwiera / y goi / z káptu-
nim sádem.

Prymioty ogniste wychladza / y oddala /
wziawšy ośrodek chleba pfenicznego pol-
funtá. **M**akiaczmienny cztery loty. **M**aki
z **I**niánego siemienia trzy loty. **K**wiecia **K**u-
mienkowego / **K**omonice / po gásci. **L**is-
ćia **S**lázowego / **S**uolkowego / **P**áinek /
Kzasy wietrzney / abo **K**ozlogi / **L**ácinicy
Vmbilicum **V**eneris zowia / po polskoz y gá-
sci / w wodzie z oliwa zmielšaney wwarzyc /
przez sítko przebic / kolekw trzy do tego
przydać / oleyku **S**uolkowego lotow šest.
Oleyku **K**umienkowego lotow trzy. *To w*

wszystko co nalepiey wespól wniešac / á ná o-
gniste przymioty plastrowac / przydarosy
kwásu abo naciasty pfenicznejey z pol funta.

Toż máká tares pfenice czyni / w miodo-
wey sycie warzona / abo w wodzie á w oli-
wie / y plastrowana / y z **K**ozynkami bez pe-
cel. *Dios.*

Ten też plastr ogień piekielny wyčia-
ga / przylawosy do niego soku **P**áinkowego z šest
lotow. **S**oku **B**abczánego lotow cztery.
Soku **B**ielunowego tak wiele.

Pleure często miewaiacym.

Plucom gnaiacym.

Suchoty cierpiacym.

Ropa pluiacym ze wzrobu plucnego /
wziac korzenia **T**rawianego / kóra zowia
Páiblyu šest lotow. **K**wásnego **S**czawiu
y z korzeniem trzy gásci. **D**rzienia z **S**czotek
polnych gásci dwie. **B**árnádyńku / polney
Dryákwie. **W**loškow białych **P**. **M**áryey /
także czerwonych. **L**omikamentá / co **L**á-
ćinnicy **T**rychomanes zowia / **S**tonogowcu /
káždego po gásci. **K**ozynkow wielkich /
pecki z nich wyiawšy / dwa loty. **L**atrycyey
lot. **A**nyzu pol lotá. **S**ig suchych miásištych
ze cztery. **N**ásienia **M**álurowego / **D**ynio-
wego / **B**ániowego / **O**gurkowego / po pol
lotá. **K**wiecia **K**ozánego / **S**uolkowego /
Borákowego / **K**wiecia tezyka **W**olowego /
Dzwonkow **P**. **M**áryey / po pol lotá / abo
gásci. *To* wszystko w **B**orákowej wodce
warzyc w trzech kwartách / przydać do tego
kwásu pfenicznego lotow šest. **S**yrzyska
trzy loty. **T**ámurindow dwa loty. *To* wšy-
tko rošáršy w przerezoney iuše / prze-
cedzic y wżac mocno. *Do* tego przydać sy-
ropu / y soku mákowego pol funta / y roz-
dzielic to ná pić abo ná šest trunkow. **K**o-
spadzáia / wycieráia przez poty / y wryne / wil-
gotności zbyenie z ciała wywodza. **B**ronia
od zápalenia / y przymiotow ognistych / kóre
obpadzáia.

Susy spadáiace záwšciaga.

Febry leczy.

Zgromádbzenie súsow rospadza / wziac ko-
rzienia **S**lazu wysokiego / abo korek korzenia
Jimowego dziewa / korzenia **L**iliowego po
cztery loty. **S**lazu prošiego / lišcia **S**uolko-
wego / **P**. **M**áryey **D**zwonkow / kwiatu **K**u-
mienkowego / po dwie gásci: *To* wszystko
wwarzysy / przez sítko przebic / do tego
przylozyc kwásu pfenicznego lotow dzie-
sieć / máli násienia **I**niánego / **J**engrełowe-
go / po trzy loty / oleyku **U**šigdalow šod-
kich / abo mášá mlodego bez soli / oleyku
Suolkowego / po cztery loty / z tego wšyškta
go wczynic plastr / á cieplo ná pieršci przy-
kládać. *Abowiem* odmielcza / zwarza / y
zgromádbzone wilgotności rospadza.

Oplátki / podplomyti / woiacze /
ciádo prášne / ciásto warzone / smázone.

Ognia piekielnego.

Pleury-
šnym.
Plucem
guitacym.
Suchoty
Ropa pla-
stern.
Syrup.

Kospa-
dza wy-
cie-
ra.
Potem
wywodzi
wyna.
Febryle
sz.
Susy zgro-
mádbzone
záwšciaga
sz.

Lisiate zastarzale spadza y goi / chleb pŝeniczny s wiezy / w laku rybim moczony / rozcierany y przykladany. *Dios.*

Wodka z Pŝenicznego Chleba.

W Chleba bialego oszrodki bywa wodka spalona / abo dystyllowana z *Balneum maris*, na rozmaite niedostarki tak zwierzcho ne iako wnetrzne. Tey dwakroć na dzien poranu y na noc wzywaiac / biegunkę czernow na / y ine zastanawia. Malym dzieciom tez po lyzce tey dawac dobrze.

Przeciwo kwartanie : wziac oszrodki mial ko wdrobotney / y w naczynie sklanc / abo kamienne wyspawŝy / gorzalki na nie nalac / zeby przez noc moknela. potym z naczynia sklancgo dystyllowac ia. A wziawŝy tey kwarte / osm lotow Gwozdzikow do tego przydac z hruba te przelutŝy / zeby caly tydziej w tym moknel / potym przecedzic przez chodoga chustka / y do potrzeby dawac. Tego po dwu lyzkach choremu pic dawac / tego dnia z poltory godziny przed przyŝciem febry. Abo wziac oszrodki ze dwoy ga pŝenicznego chleba / z pieca zaraz wyitego / na nie octu winnego mocnego nalac. Potym z naczynia sklancgo dystyllowac / y tego po dwu lyzkach choremu pic dawac we dwie godziny po opuszczeniu goraczki.

Ozom plynacym /

Ozom czerwonym /

Maluly z oczu spadza / po dwu kropkach teby y owady w nie puszczaiac.

Plany y pŝrociny z twarzy spadza. Takze lupieze z niey spadza. Takze

Na rakach y po inŝy ch czesciach ciata / czesto ie ma obmywac ze samo weschmie nie ocieraiac / tak y rece y stoz po cieie / chodoga / biala / y gladka wczyni. Tez tak bydz moze : Wziac oszrodki chleba pŝenicznego sroziejy ze dwanascie lotow / na to wiac z poltory kwarty mleka koziego / abo oŝlego / zeby w nim przez kiltka godzin moknela. Potym z *Balneum maris* ogniem wyciagnawŝy. Twarz / rece / y ine czesci ciata / pierwey woda chodoga obmywŝy / namazowac / a zeby weschmelo nie ocieraiac.

Race bicli

Item.

Item. Oszrodka / w bialkach dobrze rozbitych moczona / potym z Alembiku dystyllowana / toz czyni.

Item.

Item. Jesze potrzebneyŝa bedŝie / moczac oszrodke w soku Pomoranczy kroasnych / abo w malinowym / y dystylluac.

Item.

Item. Wziawŝy oszrodki z zemei sroziejy ile sie podoba / Korbac abo Banie mloda / zielona / ze wŝyŝtkim cala / a drobno wŝielkana. Bobu Tureckiego bialego. Jadelek z kofek bzoŝtwiniowych stozek z nich ochodozanych. Orzeŝkow Limbowych stozeczek sroziejy ochodozonych / po festsnascie lotow. Malonowych y Dyniowych iaderet

z hruba wŝyŝtkich z lupinami ich przelutŝy / po osm lotow. Golebie mlode y z pierzem drobno posiekane. Ine tez rzeczy mial ko w mozdzerzu wluŝy / co wŝytko w kamienney dzban wlozyc / y koziego mleka na to nalac zeby na dwa dobre palca zagroznelo. To niech przez noc moknie. Niazaiurz przerzeczonym sposobem dystyllowac / y do potrzeby chowac.

Wodka kroia sliczna twarz y wŝytko ciato czyni : wziac oszrodki sroziejy chleba pŝenicznego z osm lotow. Namoczyc go w Limonowym soku zeby zagroznela. Do tego festsne iatec sroziejy kofosy y z skorupami ich wbić. Miodu bialego osm lotow. Sliwakow festsne czerwonych. Co wŝytko wespol co nalepiey wbić. Znowu wziac oszrodki tegoz chleba bialego sroziejy osm lotow / y w Alembiku na to nalac wodka z Kozy bialej kwarte / abo trzydziesci dwa loty / do tego wysŝey pomienione rzeczy przydac / y z Alembiku wolnym ogniem / zeby sie nie przypalilo / dystyllowane. A zmaszy / pŝrociny / y plany na omywac nieocieraiac / ieno zeby samo osychalo / doŝwiadczona.

Wodka doŝwiadczona na slugnosci twarzy.

Wino z bialego chleba.

Cynia klaret / abo wino z bialego chleba barzo wzyteczne ciatu : a zwlaszcza tym / ktorzy po cieŝkich a dlugich chorobach do pierwŝyŝy sil przysc nie moga / wyschlym / ktorzy iesc nie moga / a co iedzo nie obraca sie im w zaden wzytek. Biora co nawyborz nieyŝy chleb pŝeniczny zaraz z pieca goraczey / abo oszrodki iego dwanascie lotow. A w dzban kamienney klada / y cukru kanaru przednego osm lotow. Pol lota Cynamonu nawyborz nieyŝey / na to polgarnca wina bialego przednego leia / y przez godzin dwanascie mocza. potym przez platy sukienne gesse przecedzaiac bez wyzymania / przeto zeby iasnieyŝe y klarowane bylo. Do tego wina wzywania przylac mleka dobrego sroziejy stodkiego polkwaterki / y ludzom wyschlym / a dluga choroba miedzonym pic przy iedzeniu dawac.

Claretum vel vinum ex pane

Malym y ofta bialy z dlugich chorob.

Woda z bialego chleba posilac iaca w goraczkach.

Wziac oszrodki chleba pŝenicznego do bzye wykwasonego / wypiektogo / y co nachedozŝego / cieplego / z festsnascie lotow. A iesli takiego miec nie moze / tedy grzanek napiec / y na gorace / nalac wody studzieniey czersŝwey / na nie z garniec / abo wiecey / ze zagrozna dobrze. Cukru z osm lotow przydac / a przez godzin osm w naczyniu kamienney / abo w dzbanie polewanym moczyc / potym przecedzic przez platy gesse / a choremu pic w pragnieniu dawac.

Aqua panata Cibalis aqua ex pane

W goraczkach pic gnapcym.

Panis tritice. Aqua stillatiua. Seb. Kwarta nie.

Item.

Ozom plynacym Czernowoci ozom Maluly na oczach plauom.

Wzra Eak plany sira.

Kwas

bá / gdyż takich piwowarów
wšedy dostatek jest / którzy to rze-
mieſto lepiej umieia / niżlibyśmy go
opisać mogli. Ten trunk á ile z
samey ſzczegulney y dobrze wyczy-
mioney Pſenice / przyſtoynie robio-
ny / ieſt nam w tych tu polnocnych
zimnych krajach / oſobliwym / y
przyrodzeniu naſſemu bárzo wzyte-
cznym / zdrowym / y przyjemnym
napoim. Aczkolwiek Dioſkorides
y Galenus piwo gania / y niedziw-
bo do takiej doſkonaloſci tego
czynienia / oni ſtarodawni / ieſzcze
byli nie doſli / do ktorey tego wie-
ku ludzic. Do tego tamci / ktore ta-
kawe piwa czynili / iáko y podziſiej-
ſzy czas w Anglii / w Szkocyi /
w Sibernii / w zachodnich ſtro-
nach / Hiſpanii / y w Niemieckich
także powieſſey części w Nider-
landzich ié. z Jeczmienia / z Sá-
mopſey / z Orkiſu / Szpetry / z O-
wſa wárzyli / y wárza / ktore zdro-
win zle y ſzkodliwe bywały / o kto-
rych ſie na ſwych mieyſcach Byrzey
bedzie mowilo. Ale piwa z ſamey
Pſenice chedogiej / ſtod z niy do-
brye wyprawiony / woda nie prze-
brane / dowarzone / wyſtale / zie-
lone / przeczoczyste / ſa trunkiem /
nie tylko przyjemnym / ále też zdro-
wym / tuczacym y poſilacym.
Ezego y obcy narodowie / v kto-
rych chocia o piwie nieſtychac / tu
przychodzący z ſwym wielkim vzy-
tkiem tego doznawáia. Nawet y ci
v ktorych ſie winá oſobliwego obfi-
toſc rodzi / iáko nad Renem / w Al-
ſacyi / y inych mieyſcach / w pi-
wie bárzo ſie Kocháia y koryſtáia.
Nie zálecam piwo zle wwarzonych /
chočia z dobrego y chedogiego zbo-
za / iákowe teraznieſzich czasow w
Krakowie napozad wárza / ktore-
mi zdrowie ludzkie pſuia / y truia.
Czemu ſie málo dziwnie : Bo áni
ſtodownikow / áni piwowarow / á-
ni káczmarzow / enotliwych / umie-

ietnych / dozornych / iácy przedtym
byli / iedno gbury hrube / niewy-
czosane / lákome / ze wſi nabiegte
mamy / którzy ſwa nieumietnoſ-
cia / duudzy nie dozorem y niedba-
loſcia / zbozá dobre y chedogie pſu-
ia / piwa párza / niewárza. A ſtod
ieſli ſie im dobry vda nie biora go
wedlug ſluſſney y przyſtoyney miá-
ry. Ku temu woda przebieraia / nie
dowarzáia. Tyzbiery ábo cienio-
ſze z nimi weſpolzlewáia. Chmie-
lu podlug potrzeby nie dáia / wy-
trybowac ſie im nie dopuſzcáia.
Nie wſpominaſy inych falſow /
gdzie miáſto Chmielu Wierzbowe
liſcie / imi ziolá rozmaite / duudzy ſ-
winie Bagno / Szmer kladá / du-
dzy ſádze z kominow ſypia / ſtod
także w lugách mocza dla pocho-
pnieyſzego picia / y puáſtwa / du-
dzy ſtody w ſtoney wodzie mocza.
Takowe piwa nie zeby zdrowiu ſlu-
zyc miály / ále go radniey pſuia.
Krew zla w cieie czyniac / poſilku
żadnego nie dáia / zoladek oziebia-
ia / wilgornoſci w nim ſurowe
mnoza / żyły watrobne zamuláia /
mocz częſty wzbudzáia / oczy ply-
nace / nabrzmienie nog / y ciála czy-
nia / mozg / nerwy / ſleziene / zára-
záia / krew wypaláia / y wyzegáia
tredowaroſc na twarzy y oſpece-
nie. A wielebny vrad widzac / wi-
dziec nie chce / ſtyſſac odnoſſace / nie
ſtyſſy / ktoremu tego / iáko wiele in-
nych rzeczy / dogladać przyſtoi / nie
dba : ábo ieſli doglada / doglada /
nie dla poſpolitego / ále ſwego pry-
watnego pożytku / y zá becztá pi-
wá / zá gármiec winá / zá pieczenia
goina / zá pare czerwonych zlotych
powinnoſc ſwoie vradowa prze-
dáie. Pana Boga obraza / ſpra-
wiedliwoſc lzy / duſſe ſwoie tráci.
Niewiedzac ze na wyſokich ſkol-
kach od Boga ſa poſádzeni / z kto-
rych ieſli ſpádná / bárzo y nieulecze-
nie ſie porluka. Jáko Auguſtin ſ.

Orzed nie
obály.

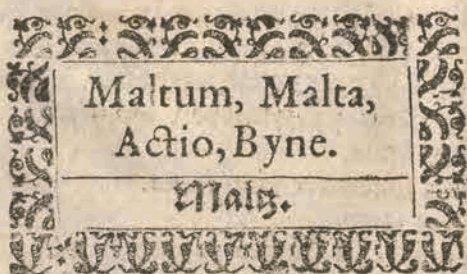
piwa bla-
tego iá
czynie
ſich wá-
ſow gnia

Sarżeczy kłiwate / liptie / zátykaiace / tu srawieniu trudne / żywot nádymaiace / boleści w wnetrznościach czyniac. Także w nerwiech / zwłasczā smāzone ciāstā / od kōlaczāskora zwierzchnia y spednia / toż czynia podplomyki / a ile tym kōrzy żoladki mdle y pieszczone mātā / naturom mocnym / nic / abo mātō co škodzi.

Kozsadek.

Bżymowki tu podobno od kogo nie wyde / żem tak seroko o tym zbożu / iako y o inych pisał / gdyż to radniey oraczom / mlynarzom / piekarczom / y kucharzom / o tym trzeba wiedziec / y wiedza / nišli nam. Na to odpowiadam / że nie tylko pomienionym / ale y nam lekarzom / a snadz wiecey nišli onym nalezy / y znać rozność Pfenice od Pfenice y wybor tey / dla warunku y zachowania ludzkiego zdrowia / dla korego co sie kolwiek tu przez nas piše / z powołania y z powinności nāsey to sie wśytko czyni / zwłasczā gdyż chleb miły z tego zboża / do częstego / a niemal wślawicznego ludium używania przychodzi. Przychodzi y do lekarstw nie pogardzonych / y nieiada iā / lich / do koreych wybor tego zboża ma bydź. Tūc tedy nād przyśloyność moie / w tey mierze nie rozumiem sie wezynie / gdyż wielcy y zacni ludzie toż czynili / iako Theophrastus / Vareo / Plinius / Kato / y ini / tak z daronych / iako y z poslednieyşych.

O Słodzie. Rozdział 5.

O Czynieniu Słodu mowić tu nam niepotrzebā / gdyż takich słodownikow y piwowarow do stātek wśedy mamy / korezy to rzemiesto lepiej vmieia / niżlibyşiny go opisać mogli. Jeno iż nie wśedzie z iednākiego zboża bywa czynione / tedy tu nam wybor słodu y zboża do niego pokāzac potrzeba. Abowiem nie wśedy iednākowy sprawnia / chocia y v nas w Polsce: Indzie z samey tylko co nache

dożşey Pfenice: indzie z sażyce / to iest / z Pfenice nāpoly z ŷytem: indzie z mieřanego zboża rozmaitego: indzie z Jeczmienia ŷzegulnego: indzie z Owśā.

Wybor.

Jako miedzy wśytkim zbożem ma pierwşe miejsce y przodek v wśytkich narodow pfenicā. Tak y słod z miey. Wtożez Sażyce / w niektorych stronāch / a ile w Niemiecckich z Jeczmienia. V nas nāpospoliciey z Pfenice samey / a ile w miāstāch z Sażyce dla siebie. A nā karczmy z pospolitego mieřanego zboża.

Przyrodzenie.

Słod Pfeniczny nāsladnie przyrodzenia ŷwego zboża / rozgrzewa we ŷrodtku pierwşego stopniā / w odwilżaniu y wysuřaniu miernie sie ma. Słod Jeczmienny nā poczātku stopniā pierwşego / rozgrzewa / zwłasczā nā lāsāch nād ogniem suřony / nie tak gdy nā stōncu.

Moc y skutki.

Słod iako do piwā wārzenia bywa używany / a nie do lekarstw przez wśtā. Z wierzchnie iednak w gārcu abo w panewi rozgrzany / a w workach nā żywot co nā ciepley przyklādany / puchlina wodniŷta wysuřa.

Kolke y gryżeniu w żywocie / przerzeczonym obyczāiem nā żywot przyklādany / a ile Jeczmienny iest osobliwym rātunkiem.

Puchlina wodniŷta iedak wyŷuřa.

Byzie nia y mōżenia w żywocie.

O Piwie. Rozdział 6

Pivo od pićia rzeczone / nie innego nie iest / ieno wodā z słodem a z chmielem przyŷtoynie wārzona. To wedlug zwyczāiu mieyŷcā y narodow bywa rozmaicie czynione. O korego robieniu tu wiele mowić / zda mi sie nie potrze-

bā / gdyż

ábo ná lasách y piecách susza / susonemiela. Potym srodzmelty w pierwsza one wode w ktorey zboze moaknelo / sypia / y godzinie trzy / y cztery warza. Toz chmiel / według potrzeby do tego sypia / y pilnie sypmuaic warza. Niekedy naciaasty ábo kwasu do tego mieca / dla ostreysze y przyiemnieysze smaku.

W Angliay w piwo klada Cukier / Cynamon / Gwozdziki / y inekorzenia / według wpodobania kazdego / w worczkach zaszyte. W Niderlandzie / do przerzeczonego korzenia / przydaia miodu / ábo cukru / y czynia iako klaret / ábo hippocras. Drugdy w nie mieszaia Cukier / y Miod z Cynamonem. Indzie klada Bobek / Powietrzne ziele / Bukwice / Szalwia / Goryczke / Cytrwar / Galgan / Oman / Lawende / kwiecie Szalwicy czarney / ábo Zwiesinozku / Koryander / y inie rozmaite ziola / ktore z chmielem warza / á do beczek w piwo puszczaiu w workach. Niekedy ale zle / nasienie Bielunowe / Karkolowe / Szmer. Takowe piwa glowy kaza / zdrowie barzo obrazaia : y ci / ktoryz tak sie nimi sprawuia / godni sromotney smierci / á w rzad zeby ná te morderze pilne o to miał.

Czynia drugdzie barzo smaczne y kostrowne piwa / tym sposobem : Biora srodu przystoynie z chedogiego zboza wczynionego maldr / ábo dwanaście cwiertni : leia ná to wrzacey wody chedogicy / w ktoreyby z dziesiec ábo ze dwanaście przygarani pszenicznych otrab wewrzalo ile potrzeba : pilnie w tey wodzie wmiestawsz / godzinie y cztery on srodzmelty moczsa. Potym przez srome w kadzi do koryta odcedzisz / w browarny kociel leia / chmielu ile potrzeba y zwyyczaj jest sypia / y to wespól godzinie trzy pilnie warza / (bo im lepiey

w wre / tym piwo lepsze) potym w kadz wielka wybiuia. Gdzie gdy przechlodnie / drozdzy mu zadaiu / á gdy wykisnie / w beczki leia / y gdzie ostatek drozdzy z siebie wyrzuci / zasypontuia y chowaiu. Aná mloto tegoz piwa znorowu wode goraca leia / y spuszczaia / potym warza / zkad bywaiu Tessbiry / y Cienkuse / ábo poslednie piwa dla czeladzi / y w bogich ludzi.

Drugdzie ná wielu mieyscach / biora do warzenia piwo wody zagnile / stoiaice / smrodliwe / stawowe / ieziorne / bagniste / blotne / plugawe / á to z niedostatkem wod chedogich / plynacych / ábo dla smaku / y dluzszego chowania. Abowiem z takowych wod piwa smakowitsze y do picia przyiemnieysze bywaiu / y ná dlugie chowania trwalsze. Ale zdrowiu szkodliwe. Bo acz przez warzenie pozbywaiu z siebie smrodu / iednak onego iadu wpoione go / á iakoby wrodzonego nie traca. Zaczyn piuacym go sa barzo szkodliwe / bo zkad krosty / parszowosci / wrzody / trady / zlelisaie / skorbuty ábo korbochy / to iest / wnetrzne gnilce / y wiele inych zlych y nieuleczonych chorob pochodzi. Przeto takowych piw ludzie wiarowac sie maia / y w rzad dozorny ma dogladac / aby ile bydz moze / niez wod zagnilych / smrodliwych / stoiaacych / ale z zdrowych / ciekaacych byly warzone / gdyz zdrowia ludzkiego / tak iako swego nalezy im samym przestrzegac.

Piwo dla czego chmiela.

Za dwoiatkay przyczyny Chmiel do piwa wchodzi. Dla smaku y dla dalszego zachowania : ktemu ze samo piwo bez Chmielu czyni zly sok w cieie / á chmiel mu go odeymuie. Do tego chmiel takze piwo chmielne zatkane zyly otwiera / za-

mulone

piſze: *Quanto gradus altior, tanto casus grauior. A potentes, potenter tormenta patientur.* A gdy im kto o tym przypomina / niewſkydzi ſie ieden ná drugiego wkládać / y rozne Jurisdiciey winowác. Albo wiec mo-
wie: Ze nierzadem Polſká ſtoi. Niewſjdliwa y bezbożna mowa. To / co Job ſwiety o kroleſtwie ſátáńſkim / o piekle / ziemi nedze y ciemnoſci / tedy cień ſmierci / y żadnego niemáſz rzadu / iedno wieczny ſtrách przebywa / Chrzeſciáńſkiemu kroleſtwu przyrownywác / y liſyć. Ale ſie do ſwey rzeczy wracam. Choćia tedy ták v nas w Králowie / i áko teſz ná wielu mieyſcách piwá fałſzua / złe / nieſmakowite / y niezdrawie czynia: nayduie ſie iednáť nie máto miáſt / y miáſteczek / w ktorých piwá dobre / tuczace / krew dobra czyniace / robia / krole dzieciom / ludziom młodym przynależetſe / y zdrowſe ſa nizeli winá / zá ktorých używaniem ſporzey roſna / ſil duſznych doſtawáia / rumieniec y bárwe ciálu chedoga dáia: do lat y ſtároſci kwitnacey / czerſtwey / y długiey / bez vłomnoſci / y náruſzenia zdrowia ich domieſzcáia. Nieprzyſtoky nie tedy ci czynia / ktorzy zá Dioſkoridowym y Galenowym zdaniem piwo gania / y używania ie zákázuia / gdyſz nie o takim piwie oni rozumieli / ále o Bradzie / ktora Sythum ábo Curmi zwáli. Pевна rzecz / gđzieby byl tákowe piwo / iákie tych czáſow warza / miał Dioſkorides y Galenus / ináſzeby byli zdanie o tym / niſz o owym dáli. Jednáť y te dſiſieyſzych czáſow piwá / iákiekolwiek nalepſze / naſmakowitſe / nazdrawſe / choćia z pſenice z nawybornieyſzey / porzadnie wwarzone / gđzie náđ potrzebe przyrodzenia zbytecznie bywáia używane / teſz wſytko niemal / co Galenus y Dioſkorides piſza / ſko-

dy czynia. A wino / choćiaſ máto me v wſytkich narodow w Europie mieyſce przednieyſze ma / y ieſt trunkiem napzednieyſzym od Pána Boga dány / zbytecznie używane / wielkie y ciężkie / a ſnadź niuleczone choroby przynoſi / ciężkie bolenia głowy / páraliſe / członkow pokręcenia / choroby pádáiace / trzeſienie członkow / podczas y wſytkiego ciála drzenie / podágy / chyragry / ſcyátyki / ártetyki / puchliny / y inych wiele ciężkich chorob. Káždy ábowiem zbytek / y rzeczy nazdrawſzey ſkodliwy ieſt. Nie tylko tedy piwo ludzkim ciátom ſkoda y wáda byđz moſze: ále y wino ſláchetne / náđ miare używane.

Rozmáity ſpoſob wárzenia

Piwo / á ktorzy nalepſzy y ſpoſobnieyſzy.

Uzumiałem byđz nie od rzeczy / o kilku ſpoſobách roznych piw / w roznych kráinách robienia / y o przyrodzeniu ná tym mieyſcu przypomnieć / zebyſny ſnádmiey wlaſnoſć ſtukow y dobroci ich / ábo y obra-
zy obaczyć mogli. Náđ Renem / w Nyſeńſkiey ziemi / we Frántoniey w Sáſkiey ziemi / w Alſácyey / w Pomorſkich kráinách / w Niderlándzie / y w tam tych ſtronách nam zachodnich / gđzie zboſza rozmaite roſna / piwá rozmaitym ſpoſobem bywáia czynione / y przyprawione / biorac do tego Pſenice / Jeczmiéń / Sámpoſa / Orkiſ / Szpelte / Keſ / Owies / káſde z oſobná. Bo z tych zboſz piwo moſze byđz dobre / badź z ſámego iednego ſzegulnego / badź ze dwu / ze trzech / y czterech pomieſzanych / zálewáiac do moczenia woda chedoga / ciekaca / ábo ſtudzienna. Ábo iáko niegdzie / á lepiey / woda przewarzona z chmielem / áz zboſe ono nápeczniáte pocznie ſie pućać. Toſz go roſcza / á potym ná ſłonce /

ábo

Wieleciom
y ludziom
młodym
gemu pi-
wá zdro-
we.

ſie czynia
kroty pi-
wá w
wóac bre-
uia.

chody wryny wychedaza. Mocz pedzi. Owa co przystoi piwu dobremu w sobie mieć do zachowania zdrowia ludzkiego / to ma / chociaż młodo bywa używane: bo nie może być przez tak długi czas chowane / iako inne piwa Niemieckie / y samym czasem są naszym podobne. To maia / iż gdy ich kto zbytecznie używa / iako piianice / naprzod czerwone bebele na twarz im wystapia / potym przychodza do takiej twarzy iako w kura Indiankiego / byia y z białym modroczerwona: rownie iako z niemiernego winia korzennego y mocnego używania. Abowiem niemaż żadnego trunku tak dobrego y zdrowego / który by za zbytcznym używaniem škodził nie miał: y owšem im jest na osobliwży y silny / tym za niemiernym swym używaniem obraźliwży / y škodliwży.

Lubeckie

Piwa Lubeckie są silne / mocne / głowe łamiace / y mdłace / przykre / niezdrowe / owšem tym / którzy są mózgu słabego.

Słupskie
piwa.

W Słasku naprzod piwa są dobre / mianowicie Słupczyckie / tak piwa białe / iako marce / miernie grzeia / krew dobra czynia. Ciału żywność y pleć cudną daia / smaku przyjemnego / zapachu wdzięcznego. Te daia się miernie pić / bez znaczonej obrazy zdrowia / a nie piwa białe.

Wrocławski
Szepc.

Wrocławski Szepc nie mniej jest dobroci od Hamburgskiego / piwo krew dobra czyniace / pokarm ciała dobry daiace. Rozgrzewa znacznie niżli nasze Polskie piwa. Ale też są cięższe y obraźliwsze głowie.

Swidnickie
piwa

Swidnickie piwo rozgrzewa y wilży / czarne / geste / krew mięsna y hruba w ciele czyni / przedko tuczy y hoynie. Ludziom tym tam wiecy służące / niżli innym narodom.

Opawskie

Piwo Opawskie istności hrubey iako Swidnickie / ieno nie tak geste / bärzo tuczy / rozgrzewa.

Piwo Brunswickie / ktore oni

Branswi-
ckie.

Munzowia / iednakich niemal skutkow z Swidnickim / y z Przemyskim naszym / rozgrzewaia wiecy niżli w miare / wilgotności ciała y pokarmu dosyć czynia / bo istności nieprawie są subtelney / pušace / a ile Przemyskie / y pragnienie czyni. nązbyt przebranie / picciem / głowy bolenie ciężkie przywodzi.

Wysyn-
skie.

Wysynskie piwa / a ile w Tor-dze / piwa są sławne y zawołane w Niemieckich stronach / maiać to wšyſtko w sobie / co piwu dobremu należy.

Krajskie.

W Asyey są rozmaite piwa iedno drugiego lepsze / napzednieysze w Kuszenburku / ktore kamień tak w nyrkach iako y w pechyrzu kęsa y obficie moczem wywodza / piwa Westwalskie / y piwa Fryslanckie są nie złe / ieno krew hruba w ciele czynia / mocz pedza.

Brabant-
skie.
Giedryps-
skie.

W Brabantcyey / w Giedryey nie dobre / bo złe wilgotności ciała daia / zacząym korbochy abo wnetrzne gnilce przywodza. Y tym którzy się mu z młodości nieprzyloza / bärzo niesmaczne y niezdrowe bywaia Angielskie piwo / ktore z Psenice samey czynia / bärzo kosztowne bywa / ciała tuczność y cere wdzięczna daia / skromnie używana. Ale nad potrzebe tředowatości domieszcaia / iako inne piwa.

Angiel-
skie.

Piwa Kińskie niedobre / niesmacowite / pokarmu mało ciała daiace / y to złego / okrom piwa Haidelberskiego / a Strabinskigo / y to nie prawie.

Krajskie.

Koleńskie piwa przodek maia nad wšyſtkie piwa Niderlandckie y Brabantckie / pomierne rozgrzewaia / krew znamienita / y pokarm ciała chwalebny daia.

Koleńskie.

Nieprzepomnie y naszego Piotrowskiego / ktore coś ma nad w-

Piotro-
wskie.

Byſkie

Syr: cp 3
z nieta.

mulone wyciera / nyrki / pechyrz /
z slągmy wychedaża / bez zbytnie-
go rozgrzewania. Albowiem Sy-
rop z chmielu / iako Mesua swiad-
czy. Krew polerwie / zburzenie y
wrzenie iey vsmierza. Goracosc
watrobey chlodzi / wnetrzności za-
palemia gasi / goraczki slagniste y
koleryczne odpadza. Kownie ia-
ko polna Kutá abo Gromowe zie-
le / ktore Szparagami zowiemy.

Wyrodzenie.

NJe iednakiiego sa przyrodzenia
wszystkie piwa / ale kazde podlug
tego zboża z ktorego stod bywa czy-
niomy. Aczkolwiek cos ma wiecey
cieploty z przyprawy stodu przez o-
gien nizli samo zboze. Przeto Pi-
wa tak w maley iako w wielkiej
Polsce / w Mazowsiu / w Rusi /
ktore z samey szczegulney Pfenice
bywaja / a z chmielu dowarzone /
iako Krakowskie / Nowomieyskie /
Piatkowskie / Garwolińskie / Bze-
zańskie w Rusi / Sadeckie / ktore
smak winnego kwasu w sobie ma-
ia przodek przed innymi / tez y cudzo-
ziemskimi piawy maia. Te abowiem
miernie rozgrzewaja : pragnienie
gassa : krew w cieie dobra czynia /
y osobliwie tucza. Das piwo Bze-
zińskie w Pomrozu / Przemyskie /
Warackie / Grabowieckie / w pier-
wszym stopniu tu koncu rozgrze-
waja / y odwilzaja : przeto tez bar-
ziej tucza.

Pruskie piwa sa rozmaite / iedno
drugie dobrocia / smakiem vprzedza-
iace. Gdańskie iednak / ktore oni Jo-
penbir / a pospolstwo Dupelbir zo-
wia / ma przed inymi wielki dant /
y pochwale. A to bywa ciemnoru-
miane / mocne y piiane / posilajace /
a iako syrop geste / ciato tuczy /
krowie gestey dostatek czyni / iednak
nie nagorsze / ciatu barwe chedo-
ga daie / piac go skromnie / nie zby-
tnie. Swlaszcza tym nawiecey sluzi

ktorzy mu z dziecinstwa przwykli.
Ktorego ieden trunket wiecey vczy-
ni w cieie dobrego / nizli polgarn-
ca piwa pospolitego / y iest wiecey
lekarsktem nizli trunkiem. Przeto
zbytnie go piac / glowy bolewie
wielkie czyni / pragnienie niezmiern-
ne. Twarz czerwono nakrapiana /
iakovy ia kalinami postrzekal / cia-
to rospala: bo iest przyrodzenia dla
wismalcowania y przissady chmie-
lu goratszego nad inne. Tego g dzie-
by go dobry trunket do garnca pi-
wa inego / przystoynie warzonego
wla / vczyni barzo przyiemny / sma-
czny / y vzyteczny trunket / osobliwie
posilny / y pragnienie gassa cy.

Piwo z samego stodu ieczmienn-
nego / nie tak z przyrodzenia z zboża
swego / ktore chlodzi y wysusa w
pierwszym stopniu / iako z robienia
stodu / miernie rozgrzewa / wsa-
tze y przytym chlodzi miernie / zwa-
sca z chedogiego / y ziarnistego iecz-
mienia / z stodu przystoynie vro-
bionego / piwo dobrze warzone.
Pragnienie vsmierza: mocz wzbu-
dza: Ale kamien w nyrkach y w pe-
chyrzu barzo zrufa. Posila / y cia-
lu pokarm daie. Wiatry w cieie
zwiera / zywot odmiekcza / y stolce
wolne czyni. Krew hruba mnozy.

Piwo z ieczmiennego y z owsia-
nego stodu wespól zmieszanego /
troche stwierdza / y wietrzności
troche zwiera. Pokarm nie wielki
ciatu daie.

Piwo Hamburskie pospolicie z
pfenice bywa robione / miedzy w-
szystkimi piwy pfenicznymi w Nie-
mieckich stronach / nawietzy ma
przodek smaku przyiemnego / y do-
brego / mocne y piiane / pisila / krew
dobra czyniac / y ciato tuczy / zdro-
we / cers / abo barwe ciatu wdzie-
czna daie. Plec / tak mezczyznom /
iako y bialym glowom / vrodliwa
y subtelná czyni. Od kamienia ny-
reczne zachowywa. Nyrki / y prze-

chody

Pisa pol
skie.Kraś ow-
skie
Nowo-
mieyskie.
Piatkow-
skie.
Garwo-
lińskie.Breslun
skie.
Przemys-
kie.
Warackie
Grabowie-
ckie.Pivo
GdańskiePivo Ja-
szmine

stawach umacnia sie. Przeto gdzieby kto chciał / żeby miałe dsiateczki pokrzepiały sie / y wczas sie iely samey z siebie siadać / przydać do tegoż piwa / tluczonego korzenia Pa procianego / y tym im plecki / krzyze / biodra / albo ledzwie przy cieple nacierać. Tak same sie do siedzenia krzepić beda. A przy tym ciała chłodnego y gładkiego beda.

Drożdże piwne.

A te nie ledą wniwecz odchodzą. Piekarze / ale w nas / gdzie chleba bez drożdzy w piec nieumieia / podczas / a snadz zawse w ciasto drożdzy dostatek leia miasto kwasu / bo naciasty. A to przeto / żeby chleb puchlny y rosley był. Ale takowy niezdrowy / bo wiele niema dsiur w sobie / y gebeżasty / w ktorym ze sie powietrza wiele zachowywa / przeto wiele tez w cieie wietrzności czyni.

Bucharze dworscy czasto ich wzywai do Makarow / albo ciast krainnych / leiac ie do maki psenney żeby ciasto puchnieysze bylo / ktore potym smaza w masle / albo w oliwie / rozmaitym sposobem. Ale takowy pokarm chočia smakowity / ieno ani zdrowy a pogotowiu chory bywa.

Także Buchy rozdete wieśniacy / to iest / ciasto w wielkie sruki toczą / y w wrople wazą / a potym syrem tartym potraszai / a masłem rozpuszczonym polewai y wzywai. Ale tym taki pokarm zdrowy. Chočia także ma w sobie dostatek drożdzy.

Ludzie proszą na puchnienie nog / ktora bywa z przymiotem ognistym. Drudzy przykladai piwnych / d / udzy winnego lagru. Ale drożdże nalepsze swintom / bo od nich tyia

Oroki ogniste bydli z glina przykladane wyciągai.

Ocet piwny.

Kto chce mieć ocet piwny dobry / piwa wziac dobrego (bo ze zlego nie bedzie nic dobrego) zwarzyć go / y grochu dobrze przypiazonego co nagoretsego wlozyc / y troche drożdzy / albo kwasney naciasty / tak za krotki czas bedzie miał bärzo osobliwy ocet. Drudzy miasto grochu psenicę siarnista także w panwi / albo w garncu praża / y co nagoretse w ten ocet sypia / y krotki z grzanek chleba rzanego / a Mirry trocha. Tym sposobem ocet bedzie osobliwie kwasny.

Piwny ocet by naosrzesy y nakwasnieyszy był / tedy skutkami y przenikawoscia winnemu nie moze byc porównany. Tylko do Salat a do potraw wzywania wchodzi / do lekarstw nieuzyteczny. Do skruszenia miast starego kwierzu / albo bydla twardego / ocet piwny iest naosobliwoszy / moczac ie w nim / albo tylko chustę w nim rozmoczyc a obwinac go / bedzie kruche y bärzo smaczne. Tak

tez czasu letniego y goracego obwinione / od chrobactwa / od zasmrodzenia / y zatechlosci bywa zachowane.

Młoto.

Młoto z samey szeregulney psenice / albo rączey glany y sus tego / ktory z mielsego srobu przemelcia bywa / nie po cienkusu / albo eyzbierze / ale po brzezczce zaraz co naciepley za swiezai przywitany / podagre y w stawach bolenie y lupanie rospadza / wsmierza / trawiac w nich materya zla / a postlatacie.

Item / Młota swiezego dwa funty / woltwa / albo bylowa zolc cala / y to przy woltnym ogniu do polowice wyrzemia wazą / Do tego pol kwarty dobrego oceu przydai a Kadzidla kramne / korow 2. Kwiecica Kuminowego na make wtartego / także kwiecica Komonicowego po trzy lozy / Ruty tluczoney lotieden / Aminu kramnego miastko wtartego / miodu po pol funta / znouw to wshystko wazyc / a z iako kasa z gresniete plasterowac podagryczne nogi / y czlonki boleiace. Bydlo rogace / swinie od młota tyia.

Brzezka / albo piwem przednim / cieplo czlonki y stawy boleiace przemiywac / albo w niey kapac / albo gabki y chusty w niey maczac / y obwinac / do brzez / abowiem w nich boleści wsmierza.

Piwo škodzi / ktorym / y iacie.

Przyrodzeniu piwo pisac / pokazalem / ktore piwa sa škodliwe / chočia z nalepszego y z narwybornieyszego zboza / ze srodu do brze wczynionego / przystoynie wwarzonego nie przebranego / y wystalego. To iest tym ktorzy bez miary tez nalepszych y najzdrowszych rzeczy wzywai. Tu iestce dołozie / ze y tym te / ktore z psenicznego y z Jeczmiennego srodu czynione bywai / iako Galenus lib. 2. Aphorismoru Hippocratis Commentario 20. pise / ktore iest niesmaczne / niesrawna krew zla czyniace / watrobe y slesione zamulatace / kamieni w nyrkach poruszaiace y mnozaiace / Tym sposobem tez z inych rozmaitych zboz mieszanych / sa zle / niezdrowe / škodliwe. A te naškodliwse / ktore sa mierzne / hrube / nie przeszcoczysse / do tego mlode / nie wykisiale ani wystale. Tez y te / ktorzych stody w lugach bywaia moczone / albo z sadzami bywaia wazzone / albo w wodzie stoney. Takie abowiem mozg / nerwy / slesione / watroba / zoladek obrażai / krew gęsta y wyzla czynia / z czym tredowatosci po twarz / krosty sprosie / sadzele / wrzody y inych wiele chorob pochodzi / obrażliwe sa / y te do ktorzych Szmer / Swinie bärno klada. Także y korzenia kramne / abowiem glawy napelniata ona pora korzenia / zwlascza wzywaiac ich nie mierzne / nagorse y truciznom podobne / do ktorzych klada na stenie Lulkowe /

miasto gasu goracego co kazy za chowai. Crasamentum eer uisla.

Podagre

Item.

Bydlo rogace y swinie rucz. W glonkach w stawach boleści wsmierza

Puchlinie z przymiotem ognistym. Swinie rucz. Orokom ognistym.

Acea sum eer uisla. Sposob czynienia o ta i piwa.

Do zapicia wlenia potraw.

miasto twarde kruche gmi.

Wszystkie inne piwa / ile z dobrego stodu / dobrze wwarzone / rozgrzewa miernie / ciała pomierny pokarm czyni y daie / żywot czysci y purguie / mocz pedzi / a to nieiakiey saletrnosci wody z ktorey bywa warzone / a po czesci nieba abo influentiey gwiazd niebieskich. Bo znayduie sie pospolicie / ze barzo przyleglych sobie mieyscach / tylko o granice abo miedze / piwa iednakiego wrobić zadnym sposobem niemoze / iedenze piwowar / z tegoz stodu / z teyze wody y chmielu. A to niczym innym ieno sie niebem abo influenza niebieska dzieie.

Moc y skutki piwa dobrego.

NJe tylko do picia przychodzi piwo / ale y do inakiego wywania / iako do tiermusel abo gramatek z chlebem az maseim / abo z oliwa / z cukrem / badz z miodem czynionych / ktore tak chorzym / iako zdrowym / sa przynalezajacym y zdrowym pokarmem.

Wywaja y polewki / na kstat winnych zusek / z niego czynione / naszym kucharkom / y gospodyniom zwyczajne z zoltekami od iata / z cynamonem y z saszranu trocha / a ze cukrem / do czego troche masta mlodego klada y warza. Takowa polewka ludzioru chorzym iest barzo wyteczna / abo wiem ie posila : ale y zdrowi nie sa nie kaza.

Tni tylko go grzeia kminu polnego troche / takze masta przydaiac / y pita. Drugim chleb drobiony polewaja y iedza. Moze tez y na kstate kasse / abo panaty bydz czyniona / rozbiwszy do tego zoltek abo trzy z oszrodka bialego chleba / rozetrzec y z pitwem warzyć / troche cynamonu / saszranu / y cukru przydawszy / a potym masta mlodego iako Wloski orzech wlozyc. Ta pa panata chorego zmagaiacego posila.

Male dzieci zrana na smadanie gramatyki daiac / sporo rosnace czyni / bo im strawnosć posilna y przedka daie / z oszrodki chleba bialego / abo rzane z piwa az masta.

Piwo mlode mamkom obfiteosc mleka daie / takze snadnie dworie dzieci wychowac moze. Przeto ktore w pologu mleka malo maia piwo im daleko iest wytecznieysze niz wino. Ale nasse mile panie kinoski / przyzwolietym y przyrodzonym trunkiem gardza / w swych pologach nie ine tylko winem / malmazy / mustatella sie posilala / drugie mloto gorzaleczka pokrapiac sie / zeby sie im zoladek od piwa nie skurczył / abo zab ktory winny im nie wypadł. A ono gdyby zdrowie swe / y ditatek swych pilniey wozaly /

gdyby mieszkow matzontkow swych sano waly / ktorym nie lekko gros do kalery przychodzi / wolalyby na piwie przestac / a winu gebki nie dawac. Tak y one same po pologach zdrowseby bywaly / y dzieci ich przed czasem do dzwonnych a rozmaitych chorob by nie przychodzily. Tnie morwie o polozni cack barzo slabych y mdlych / ktore podlug potrzeby czyscienia swego miec nie moga / y samey dziateki swe trzymaja / takowym radze pomiernie wina wywac / a zwlaszcza w zusekach y polewkach / abo w trunku z cukrem przewarzonym abo z wodka Cynamonowa roztworzonym / do tad azby czyscienia ich czas minal / a potym sie do mitego piwa wrocic / z ktorego y one same / y dziateki ich zdrowse / krzepczyse / y roslyse bywaja / a nizli z win surowych / wapiennistych / z siarczystych / goracych / za ktorych wywanieniem przed czasem / scyatyki / podagry / goraczki / y wiele inych wlozności / a potym y smierc niewczesna / a za tym doczesny niedostatek przypada.

Piwo Pfeniczne przysloynie wczynione / mize gnusne do Wenusu wzbudzaia. Obfiteosc przyrodzonego nasienia daia / zaczy poteznieysze do skutku matzenskigo czynia / y w siodlo ie sadzaia polewkami / Biermu mustkami / Panatami daiac go wywac.

Zatwardzenie zywota odmiekcza y stolce wolne czyni / grzeiac go z dostatkem masta osolonego a pita. Abo wiec przez klifera daiac. Abo tym sposobem.

Wziac sklenice piwa Pfenicznego dobrego / masta iako dobry orzech Wloski / dwa swieze zolcki rozbić / cukru bialego poltora lota. To zgrzac dobrze w ukropie wrzacyim ieno zeby nie wrzalo / wstawnie miesaiac / y cieplo dac pic / badz na czczo / badz po iedzeniu. Tozy klifera dac moze. Moze y tak klifera z niego wczynic. Wziac piwa pol kwarty abo trzy kwarterki dobrze zwarzone / go / cukru kanaru cztery lory / abo sarego trzy lory / dwa zolcki / seisc lotow masta / abo tak wiele oliwy / soli pol lota. To zmieszawszy dobrze wespole / przecedzic / y cieplo wiac klifera / iastawie sprawunie.

Poty w lazni obfite czyni iako Dryakter / trunkel piwa iakiego kolwiek co naciepley roypic / iednak piwo Gdanstie Joppen rzei kstate / potezniey to czyni.

Wartobie goracey sa lekarstwem. Slezenie chorey ratunkiem / zwlaszcza chmielne w miare pita.

Cere chedoga y glodka ptec czyni / wmywaiac sie nim.

Opierzchlosc z twarzy spadza / takze sie nim wmywaiac.

Poniekad cieplym piwem z masteim masteke swe male dziateki przed ogniem / abo przy cieplym piecu nacierata / zaczym czlonki w

stawach

Wle wsa
dy iedna
Powe pi
wa bydz
moga.

Piwo nie
tylko do
iedzenia
ale y do
picia przy
chodzi.

Polewka
piwna.

Panata.

Wziaton
maly w
sztegnu.

Mleka
obfiteosc
dziateki
karniecy
daie.

Dziateki
mocney
krzepkie
stni

Wziatonie
przyrodzo
ne sznie

Potezno
sci do
skutku
matzen
skiego.
zy wot ob
mieksza.

Item.

Klifera.

Poty
wzbudza.

Druga zdzbiła miaszowego : kłosu
weższego y krotszego / a ta rozdziel
nie po jednym ziarnku w swych lu
pinkach miewa / y jednym tylko rze
dem przez kłos idzie. Ziarnem do
Pląsturu podobna / tylko rumia
nieysza we wszystkich / tak ziarnem
iako supinka y klosem. Ości iako
w Jeczmienu. Ta pozniej niżli
pierwsza dojrzewa / chocia zaro
wno z pierwsza bywa śiana / to
jest w Wrzesniu. Także i w młyn
skich stepach potrzeba z supin otłu
tać / iako pierwsza.

Wienysee.

Naleda ziemi roście / y na wilgo
tney. Jednak a ile pierwsza / tusta /
nawozna / y naprawna rola lubi.
Pise Theophrastus / że trzeciego
roku przemienia sie w Pfenice / gdj
ia z tey supinek obite y sieie. Wto
ra ziemia ialowa zdawna / vgo
rem lezaca / y ziemia dzika niegar
dzi.

Przyrodzenie.

Zagrzewaniu y w chłodzeniu
ma oboia szrodek między Pfeni
ca y Jeczmiem. Także y wysu
śaniu / lepszy y wietrzy pokarm ciału
dacie / niżli Jeczmiem / zaś mniej
niż Pfenicą.

Moc y skutki.

Ztego zboza chleb smaczniejszy / lepszy /
y zdrowszy niżli z Jeczmiem.
Zdrowym y chorym jest osobliwa potra
wa / wazac i w Migdalowym mleku / a
bo w krowim / w kozim / w owczym / a bo w
polewce tustey iakiegokolwiek miesa / a bo
w kaplunicy / y vzyteczniejszy niżli Kys by
wa.

Pierśi chore młacym. Także
Plucem obrazonym.
Suchotnym y wyschlým.
Kasłacym jest pokarmem vzytecznym.
Wbiegunkach tymże sposobem vzywá
na / zaślanowienie czyni przedzey a niżli Kys.
W suchotach ma bydż w kozim mleku

warzona. A żeby tym vzyteczniejszy była /
koze tymże zbozem karmić / niezym innym.
Gdzieby wtec mleka nie bylo. Tedy maka
z niey w studzienney wodzie z mąstem wa
rzyć.

Krwia plucacym tak potrawa / zwłaszcza
maka z niey w wodzie az mąstem warzona /
y kładego dnia vzywana.

W gorączkach trzeciego dniowych vzyte
cznie bywa chorym w mleku Migdalowym
maka tey warzona / y do vzywania dawana.

Klisera bywa z warzoney wody bardzo
vzytecznie czyniona / w iakichkolwiek bie
gunkach / przydawşy do tego kosołowego
solu. Nie tylko abowiem zawściaga bie
gunki / ale y kiski zachowuje od wygrzye
nia slusem iakowitym / w niespadacym.

Ko przez zimę kosołe iacá chce świeże
przechować / tylko ie w plewy Samopse za
grzeć / nie popsuia sie.

Sifuly chore sie roczynata w oczu przy no
sie w kaciku got / wymywaiać ie warzona.

Soladkowi też vzyteczniejszy a niżli Kys /
iakimkolwiek sposobem przyprawiona y v
zywana.

Wacrobie napuchley zzbymiey goraco
ści jest ratunkiem / z mali tey / z ocrab nie
przesiewaney plastr z oleykiem modrych si
tolkow / a z mąstem młodym nie solonym
vczyniony y przykladany.

Parszywość sprośna spadza z ciała / w o
ctcie warzona Samopse / tym to czesto cie
plo przemywaiać.

Oczom chorym także otręby tey w octcie
warzone a pląstrem przykladane / sa lekar
stwem / zwłaszcza na zapalenie y swierzbie
nie ich.

Puchlinie slągmisley wielkim jest lekar
stwem. Wziac Samopse z sesćdziesiąt lo
tow według wagi / kwiatu kamienta / kroy
Astus zowia / lotow trzydziesiąci / Mumiey
funt Apekarski / a bo cztery dwadziesiącia lo
tow. To wszystkie miałko vtrzeć / y wiewzo
wym smalcem / pierwey w winie przez go
dzin dwanaście moczonym zaczynić / że
kfeale badzie plastru. To na gusley chuscie
a bo barchanie rozmazać / y ciepło na wysu
ślek żywo przyłożyć / co trzeci dzień odna
wiaiać az puchlina zginie.

Paznokcie parszywe spadza / a chędogie
czyni / omywaiać ie octem w ktorymby co
zboze bylo warzone / y samo na nie przykla
daiac.

Czerwona biegunka zawściaga / wazac
ia z cielecymi a bo z stopowymi nozkami / y
pozywaiac.

Bywa z tego zboza pecak robiony cho
rym y zdrowym bardzo vzyteczny. O ktorym
zaraz Rozdział własny napisany jest.

Krwia
plucacym.

Gorac
Fom trze
ciegodnio
wym.
Klisera w
biegun
kach też
w czer
wonkach

Jayca
przez zimę
świeżo za
chowac.
Sifulam
w oczach.

Soladko
wi sluz.

Wacrobie

Parszywo
ści na cie
le.

Ogom.

Puchlinie

Paznok
ciom.

Czerwon
ca.

Chleb
smaczny.

Pierśiom
plucem.
Suchot.
Kasłacz.
Biegun
Fom.
Sucho
tym.

abo Szaleiowe / także Wronie oká Turco-
kie / krole Coculos zowia Aptekarze / bo bez
rozumne y salone ludzie czynia / y rychlo
od nich umieráia. Przeto dozorny urzad
matego pilnie dogledac / aby piwa / krole sa
wysokim pospolitym trunkiem / byly z do-
brych zboz nie mieszanym / woda nieprze-
branych / dowarzonych / z wod dobrych / nie
iniego / tylko sam Chmiel do nich kladae.
Tez piwo kájde by nalepse / tak chmielne
iako niechmielne / nád potrzebe y nád miá-
re / iako sie wyassey namienilo / wywane /
iako kájda rzecz by najzdrowsza / zdrowie o-

bráza / glowe parami wilgotnymi napelnia
spadli czyni slágmiste / rymy y sapli / cho-
cia z sezerey Pfenice.

Piwo przebrane y rzadkie / odwilza y chlo-
dzi / a nieposila / abo malo co.

Piwo kwasne / abo kwasowate / zly sok
ciatu daie / zolabel mdli / glowy y nyrek bo-
lenie czyni / w zywoicie gryzenie wzbudza /
opusza / y zywot rozprza / y rozdyma.

Piwo mlode niewysiale / sok ciatu hruby
y zly daie / kamien w nyrkach / y w pechyzu
zawnaza. Czynie tez wryny nie zatrzymane.

Piwo
przebrane

Piwo
kwasne

Piwo
mlode

W Orkiszu abo Szpelcie. Rozdzial 7.

Zea, Spelta, Semen. Semen
adoreum, Ador, Adoreum,
Far, Far adoreum.

Spelz. Dinciel. Tincel.
Dincielkorn. Zweikorn.

Zo zboze Lustna Pfenica / Or-
kisz / abo Szpelta / rzadko sie
tu w nas znayduie. Jednak w nie-
ktorych powiatkach / gdzie ziemie
wlybi / znayduie sie. Ta czescia
Pfenicy / czescia Jeczmieniowi

iest podobna. Przeto iako Galenus
pise / ma srzodek miedzy Pfenica
a Jeczmieniem. Pfenicy iest podo-
bna klosom / ieno plaskatym / a ode-
dru stron tylko przeciw sobie ma
ziarna / listciem trawnym / osciami.
Takze y ziarnem iest Pfenicy bar-
zicy podobna / nizli krolemu inemu
zbozu. Zdzblo abo stome tylko ma
ciensa / w szatze niekrotka. Na tez
do Jeczmienia podobienstwo / a-
bowiem ziarno ma okryte iako y
Jeczmiem dwiema supinkami / w
ktorych po dwu ziarnkach iako bli-
znietá iakie bedac zawarte / nie la-
twie sie wyluszczaia / az ie z nich po-
trzeba w mlynskich stepach obic.
Korzonki ma Pfenicznym podo-
bne / wlosienkowate / cienkie / z ko-
rych podczas kájdego kiltá dziebl
pochodzi. Klosu dlugo oscistego /
dochodzi zrzaloscia z Pfenica.
Podczas znayduie sie y bez osci
golka.

Oktrom pomienioney golké dwó
iaka sie Samopka znayduie. Je-
dna zdzbla mocnego / wielkiego.
Klosu spánialskiego Berzego / dla
czego tez Ploskurem drudzy Plo-
skurnica zowia / ze klosu plaskiego /
gdzie we dwu przegrodkach / iako
sie juz wyssey pomienilo / abo su-
pinkach z soba spojonych / dwie
ziarnka niesie / dwiema rzedomá
przez klos puszczone.

plaskur

Żarłoko
Gorag
Fom.
Do wy
chłodze
nia gorę
go.
Do sil
przypo
dy z cho
rob star
szych.
niek
mankom
oblicz.
dacie.
Cuzyle
piez nieli
ry.
Żywot za
cierdza.
Czerwien
ce.
Kolekto
wi.
Morzyska
y gryzie
nia.
Trad.
Paznos
ciom cho
powetym
Wzredzie
niekom
w Paci
kach o
gach.
Sifuly w
ogach.
Strupom
slym.

cym pokarmem / w wodzie / albo w mleku
warszony / bo w zolodku dlugo lezy. Takze
Przed żarłoki ktorzy sianie moga nasyćć
jest pokarmem osobliwym.

W goraczkach badacym dobrze go da
wać / bo jest lekarstwem y pokarmem / w
wodzie go warszac / aż polewka z niego ge
sta y lipka badzie / Ktora odcedzimy / z cu
krem albo z trocha młodego masła dawac
im tesć / tak abowiem z niey beda mieć po
silek niedziaki.

Godziesiny ie też lepiey chcieli chłodzić /
tedy uczynimy z nasienia Ogurezanego /
z Malunowego / z Baniowego y z Dymio
wego mleko / trocha z Masła białego do te
go przylawmy / z to polewka dawac im tesć
albo pić.

Z Chorob blugich y ciężkich powstata
cym ktorzy nie moga do sil przysć / w pole
woce kapłuney albo takiego kolwiek miasa wa
rzoney pecal / a potym przecedzony / jest bar
zo osobliwym y bardzo posilnym pokarmem

Tym Ktozeby pierstami dziateki male kar
mily / a mleko by im przysychalo y ginelo /
takowey pecal w mleku im warszyć / y dobrze
rozwarzony / rzadko / tesć dawac.

Cuzy wiacey y lepiey nizli Ryż warszony /
badz w wodzie w mleku w pitym miedzie /
w winie stodkim albo w ćierpkim z sola / z
masłem albo z oliwa. *Diop. Gal.*

Żywot też barziesy zatwierdza nizli Ryż.
Czerwona biegunka y z morzyskiem zaro
ściaga / tak warszonego wywajac / iako z
wody w Ktozeyby byl warszony Kiffere dacie
Zolodkowi polzyeczniesy nizli Ryż.

Morzemie y gryzienia w żywocie z Kolery
woylaney / albo z innych wilgornosci iadowi
tych wsmierza / pecal co nalepiey rozwarzo
ny / y przez sito geste przebic / a z cukrem
pić dacie. *Gal.*

Trad spadza w oetcie warszony rozstarfy
go / tym obmywajac albo namazujac.
Paznokcie parchowate / tymze sposobem
obmywane / wychedaja.

Wzredzenie y Krosty na Kstatie owieska /
(*Egyplos* Grekowie zowia) w kacikach
w oczu przy nosie wyrastatace spadza / w
mocnym oetcie na mase warszona a plastro
wana / leczy.

Sifuly takze w oczach / tymze sposobem goi
Na strupy zle plastrowany / a woda tego
omywane spadza / y goi.

Rozsadek.

Ze rozumiecia / ktorzy Alika chca tylko
Zmieć za osobliwe zboze. Ale y ci nie do
bize ktorzy sam Pecal z Samopsey za Ali
ke. O tym zaraz na przodku tego Rozdzia
lu powiedzielisiny z dowodu Pliniusowego
bydz dwoiaki Pecal / samorodny / y czymo

ny / a te oba Alika zwano. bo z iednego star
na bywaly czynione / iako y Chondrus / o
Ktozym tez tu przypominny / to jest / o Gry
su y Athera / to jest / Kruptki z tego zboza / ie
scze drobnieysze nizli Grys / Ktory drudzzy ma
czka z Samopsey zowia / dla papinku ma
lym dziatkom / y ludziom zeslym w lecicach
zebow niemaiacym.

Bywa tez tych czasow Pecal a zwlaszcza
w naszych stronach z Pfenice / a iescze po
spolitszy z Jeczmienia / Ktoze zowia Lacin
niey *Alicam Triticeam* / & *Alicam Hordeaceo
am*. Jest tedy roznosć w tych stowiech po
mienionych / tylko z strony czynienia / y Kfa
caltu / a nie z strony rozbaiu. Z strony czy
nienia / bo ieden miazgo y ziarnisto robio
no. A ten Lacinicy od Grekow wstaw
fy *Alicam* / tak samorodny iako y czyniony
mianowali. Drugi Chondrum takze z Gre
ckiego wzieti / Ktory nie Kfalcem od pierw
szego nie byl rozny / tylko robota / bo w czy
nieniu czwarta czesc piastu mialkiego / bia
lego / a iedne wapna z Alabastru palonego
y mialko wtartego do tego brali. A ten ity /
y zdrowiu byl niebezpieczny. Trzeci byl z
tego z zboza robiony / Ktory byl drobny / omi
Crimnum / albo *Pultem* / y *Pultarium* / my
Grysem zowiemy. Czwarty / Grekowie y
Lacinicy *Atheram* / my maczka Papinko
wa z Samopsey / albo z Aliki samorodney by
wala / y bywa czymona. O tych trocko
przypominny.

G Grybie. Rozdzial 9.

Crimnum, Puls & Pultarium, Pulticula, Farina crassior. Grieß. Grießmel.

Grys nie inego nie jest iedno
Krot mielzy maki Orkifowej
albo z Pfenice / Ktory Grekowie *Cri
mnum* / Lacinicy *Pultarium* / *Pul
tem* / *Pulticulam* / & *Farinam crasso
rem* zowia. Bywal czyniony / iako
Galenus swiadczy / y z Dytá / na
wet ze wfelakiego / tak z suszonego
y przeprazonego / iako z mesuszone
go zboza. Z tych pomienionych
zboz / iescze bywal mielzy / a nizli

O pecaku z Orkisu. Rozdział 8.

Alica vera, Halica Zea-
cea, Alix & Halix,
Chondrus, Candarusi-
um & Chandarusium
barbare, Granū aliquib.

Pelzkern. Kern.

Stárodawnych ludzi dwo-
iáki byl Pecak / który oni *Ali-*
cam zwáli: Jedná sámorodná / dru-
ga czyniona. Sámorodná iáko
Plinius w księgách 18. w iedena-
stym Rozdziale piśe / z Pláskurá
Přemice lústney / ábo z Orkisu
dwiurzedney ábo dwu granowi-
tey / gdy sie w rodzeniu za czásem
wysili / y przemienia w Alika. Tá-
klosu ieszcze Heršego iest y ciemniey-
šego / á niž Sámopřa / á ždžblá
krotšego. Žiárno lúste ná sobie ma
ktorey strudnošcia pozbjwa / y prze-
to oni przodkowi nášy dawni z pia-
skiem w stepách tlucli y obiiáli. Po
tym záš czwarta czesć względem
sámego žiárna krety przydawáli.
A do iedzenia gdy ja bráli / pilnie z
onego wapná oćieráli y plokáli. A
tá sámorodná y práwa. Aliká by-
wála: Tá moia wiadomošcia v
nas sie nie rodzi / przeto tež w ná-
šym Polškim izytku wiášnego ná-
zwiska / okrom z Láciniškego / ábo
Pecaku nie ma / ktoreš my iey dali /
przeto že ludzie stárožitni / á miá-
nowicie we Wlořech / y Afryce /
obiiáli ja ná pecak w stepách. Do-
doneus y niektorzy ini / niechca že-
by tá Aliká zbožem byđž miála. A-
le sie tášmie z Pliniuřá pokázuie / že
z przemienioney y wyrodzoney pře-
mice lústney bywa / iáko ine zboža
wysileniem przemienáia sie w ine.
Pecak czyniony / ábo Aliká / by-

wal nie tylko z Sámopře / ále y z
Přemice / Jeczmiená / Orkisu. Je-
dná v stárych byl napřednieyřy
z Pláskurá Přemice lústney / ábo z
Sámopřey dwurzedney. Ten iá-
ko Plinius ná przerzeczonym miej-
scu wspomina / troiáki czyniono:
drobny / šzedni / y miářy / do
ktorego czyniac przymieřowali kre-
ty / žeby tym bielřy y nápozor w-
dziecznieyřy byl. A czynili go w
Kánikule / gdy nagoraceyře czářy
bywáia žeby ná stóncu wyschná /
dla škwášnienia y plešni. Posle-
dnieyřy iáko Páládus šwiádeży:
Šnádnieyřy sposob do czynienia
go z Jeczmiená wynáležli. Jecz-
mien / pošli ieszcze niedořkonále do-
žrzeie w klosiu / zerznawřy / w ki-
šci wiazáli / y w piecu suřyli / žeby
sie dal šnádniey otluc / á do czwar-
tey czesći kórcá / nieco soli przyda-
wáli. Ale ták czyniony / poředi coš
ná krupy miáře melte. A ták go
rozmáicie robili. Lepiey náře kru-
pniczki bez wřelátič przyřad / kro-
tych stářy vzywáli / á škodli-
wych.

Wyprodzenie.

Aliká ábo Pecak / iáko Galenus
y Egineta piřa / ták sámorodny /
iáko y czyniony z Sámopřey dáie
pokarm ciálu potežny / y zatřka bár-
ziey nižli Ryž. Šoládkowi tež nie-
przyřy / á zwlářczá rzadko y dlu-
go warzony w polewce tluřtey z
mieřá. Přyzrodzenia iest wysuřá-
iacego / wiecey nižli rozgřzewáia-
cego. Przeto ciálo m wilgotnym y
řágništy m / iest vřyteczny.

Moc y skutki.

Eđšiom prácorwitym y robotnym / iáko
Oraczom / ćieřlom / mloćkom / y innym
okolo ćieřlič robot sie obieráicym / Pec-
cak zwlářczá z Sámopřey / iest pošiláic-

Prácowi
tym lu-
đšiom po-
řatm.

cym pokarm

W Niemieckich stronach nad
Xenem leżących / z tego zbo-
ża chodogiego wypytlowanej ma-
ki / bärzo piękny iäsny y smäkowity
chleb pieka / ktory cos ma wdziecz-
nieyßego y przyiemnieyßego w so-
bie / niżli chleb Pßeniczny / zwa-
szcza świeży / po ki mu dwa äbo trzy
dni nie minä. Ten w tych tam stro-
nach bärzo puchlny czynia / ze z ma-
ło maki wielki rozdoty y gebczästy
bedzie / iäko v nas Pßeniczny nä-
ßy piekärze czynia. Taki zowia
Wloßy Pan Boffetto, Lätinnicy Pa-
nis Spungiosus, Niemcy Schwam-
chtig brodt.

Wyprowadzenie.

Chleb z tego zboża pokarm ciälu
obfity däie / iednak nie tak wielki
iäko Pßeniczny / äle zäs zupełniey-
ßy niż Jeczmienny / zwaßcza świe-
ży / coby tylko iednego dnia stary
był / bo iäko mu dwa dni minä /
wdzieczność w smäku wträca / tru-
dny do strawienia / y ciälu bärzo
mälo pokarmu däie.

Chleb puchlny y gebczästy nie-
zdrowy iest / wiele w cieie wietrzno-
ści czyni / żywot pusty y ciężki do
strawienia bywa.

Moc y skutki.

Jäko z inych zbożz ktorych chleb bywa /
deak y z tego poträwy bywäta czynione /
to iest / gramarki / käße / äbo pänäty / w wo-
dzie / äbo w winie / w kaptuniey polewce / y
z inych mias w polewkäch / też w piwie z cu-
krem / äbo w miodku / wedlug kätzego v-
podobania / y dostätku / koree tak chorym /
iäko y zdrowym słuza.

W biegunkäch z tego chlebä nä Tärle v-
tärtego / ä z mlekiem / äbo z iäka polewka
miesna wärzonego / ä ile w ciekkacce / kora
od watroby pochodzi / bywa poträwa wy-
teczna.

Pierßiom näpuchłym y stwardniälým
bialogłöwßkim / zbytniego mleka czynia z
osrzedki plastr / w mleku ia wärzac / ä w
Kozänym olejku / ktory zmiekkäza.

W pleurze osobliwym bywa rätkunkiem /
wßiac tego zboża chleb cälly ciepły / nä poly
go rozkroic / y co naprziedmieyßa Dryätwia

go nämazäc / y przygrzäc go ieszcze nä wäglu
zärzysßkim / y iedne polowice co näciepley
nä mieysce boleiäce / druga przecinä temu
nä grzbiecie przywiazäc przez gößin dwa
näscie. Co iestliby nie wßialä boleßc / znöru
coż wczynic / ä potym lekärßwä wyé / zä ko-
rymby mogli snadnie z siebie pozbyc chär-
känsem ropy z przepukley bolaczki / y pierßi
wychedozyc.

Uießträwnoßc zoladka. Tälße

Kreußente y niecheé do ledzenie.

Uießaczymänie pokarmu oddala / grzan-
kä z tego chlebä vgrzana / y dobrze przyru-
mientona w winnym ocetie rozmoczona /
mäßylkä miälko wärta dobrze näbita / ä po-
cym w olejku närdowym y w mäßylkowym
rozwäziona / y cieplo nä wßlä zoladkowe /
y nä wßyßiek zoladek plastrowana / iest do-
ßwiadczöne lekärßwo.

O Samopßey. Rozd. 12.

Frumentum amyleum,
Olyra Plin. Tryticum
amyleum, Zea amilea,
Spelta amylea, Arinca
& Arenca, Far Halica-
strum Columellæ, Far
Trimestre.
Amelkorn.

Z Tegoż rodzaju Dioskorydes
Sämapßa äbo Pßenice kro-
chmalna bydz piße / ktorego y Or-
kiß / ieno ze mniey pokarmu ciälu
däie niżli Orkiß. Ziärno podobne
iest Pßenicznemu / ieno w lupince
iäko Orkiß zäwärte. Z ktorego
tymże sposobem iäko z onego müßi
bydz w mlynie äbo w stepäch obi-
täna y ocieräna. Plew ostrzeyßych
y oßci / tym obyczäiem iäko Jecz-
mien / dwiemä rzedomä ziärnä w
kloßie puszcza iäko w Orkißu dwu
rzednym / äbo Jeczmienu iärym.
Lisciem / zdzblem / Pßenicy podo-
bna. Ny Sämapßa äbo zboże
krochmalone zowiemy / bo poßpo-
licie z tego krochmal robia. Pieka

gryśowy brot / ieno nie ták miálki iáko máta / á ten Grekowie zwáli *aleuro* ábo *aleuros*, my mielšym grysem możemy miándwác.

Przyrodzenie.

Przyrodzenia iest tegoż zboża / z ktorego bywa czyniona. Jednak zárytka / y żyworzárwardza.

Moc y skutki.

Gryśowa káśa dostátecznie tuczy / ále do trawienia trudny. Przeco ludšiom prácowitym / robotnym / y tym / ktoryz do trawienia sposobny zolabel máta / iest przy- naležacy.

Wiegunki zářánawia z susebego y prze- práonego zboża / ále z Samopšey wzywá- ny.

Żywoc zátwierdza / zwlászczá z zboża su- šonego y z przeražonego.

Tym ktoryz sie nasyćie nie mogą / zářlo- kom / dobrze ciusło uczyniony / iest potrá- wa syena zářkátaca.

Kozsadek.

W dzie stárego wieku / potí chlebá w wšy- roamie nie mieli / ani go znali / miásto nie go Gryśu z Samopšey / také z inych zboz wářac wzywáli / iáko Plinius w księgách 18. w Kozdziale 8. świádoczy. Acz pospoli- cie naprzod z Jeczmienná odluczonego to czynili / iednak porym obaczywšy pożytecz- nyjša z Samopšey / y z Pšenice sobie to potráwa bydi / ieli tey & ciwie wzywác. Po tym gdy do znátomosći chlebá przyšli / opu- ścili to / á do chlebá sie wdáli / to potráwa Lekářom dla chorych zosřáwivšy : ktora porym kářymem / y kářa iáko *Egnetá* w 6. księgách piše / nazywali / y do tych go wzy- wáta czásow. Piekáta y dšisieszych czá- sów chleb z Gryśu / ále z Pšenicznego / ále nie káždemu smáczny.

O Kruplách bázgo dro- bnych / ábo pápinkowey mace.

Kozdzial 10.

XXXXXXXXXXXX

Athara & Athera.

Kunder Breylein.

XXXXXXXXXXXX

Aczka pápinkowa w podobá- **W**lo sie nam te krupki bázgo dro- bne názwác / ktore wiecey niž po- lowica od gryśu / á mniey mielša od máti ná chleb bywa czyniona. Tey maczki dziećiom w powićiu / také y stárym do potármu / také w wodzie / iáko y w mleku wzywáta / ktora pápinkiem zowia. Takže do plástrowaniá / iáko Dioskorydes piše.

Przyrodzenie.

Tegoż iest przyrodzenia ktorego gryś / ábo to zboże / z ktorego by- wa czyniona.

Moc y skutki.

Wietrznošci iáko kolwiek zárnula.

Tym ktorych głowa bolewa y spáć nie mogą / Jeczmienna y żytna dobra do ies- dzenia. Dod.

Arwia pluiacym potráwa wšytecžna.

Stárym zbytnie ludšiom / ktorym zeby po- wyprochniały y wypádały / w polewce z iá- kiego kolwiek miáśa ábo w mleku / á chocia w wodzie z mářtem wářona / iest wšytecžna potráwa.

Mátym á nie dawno národžonym dšiat- kom / také w wodzie z mlodym mářtem / á- bo w mleku pápinkiem dobšy bywa / bo tym wšyřkim przedk potárm y pošilek dáta.

Szkodzi.

Czeřte wšytránie Gryśu ábo tey maczki / iest řkoduwe / bo iáko Galenus piše. Wa- trobs zárnula y zárytka. Dod.

Kamieñ w nřekách / czeřte tey wšytránie / zámnáza. Tenže

Wbogim á niedostátiecznym ludšiom po- tráwa táma / predka do wářenia / y pošilna

Kozsadek.

Takowa maczka nie tylko z Orłiřu / ále z Pšenice / z Samopšey / z Jeczmienná / z Żytá / z Tářárki / z Prořá / nákoniec y z Kro- chmalu bywa / o czym y Aetius piše. Plini- us y Julius Polux. A snadž y z Owřá.

O chlebie z Orłiřu. R. II.

Panis Zeacus, Panis Speltace- us, Semidalites panis.

Schpelzen brodt.

W Niemie

Tuczy.
Ludšiom
robotnym
dobry.
Ściśle to
trawiećy
Wiegun-
kom
zářkát-
dza żywoc
zářkátca.

O Krochmalu ábo skrobi. Rozdział 14.

Amylum & Amylus, Amydum & Amydum, Farina amyla vel Amylea, Numerdum barbarae.

Amelmeel, Amelung, Am-
lung, Krassmeel,
Steiffmeel.

Sámopšey pišac / żeśmy ja zbożem ábo Pšenica krochmalna mianowali / zdało sie nam tu zaraz y o krochmalu rozdział położyć / poniewaz go z niey pospolicie w inych stronach zwykli czynić / V nas z Pšenice. Jest tedy to słowo krochmal / słowo Niemieckie / y od Niemców pożyczane y wzięte / v ktorych krochmal wyklada sie mażá posiláca. Abowiem z niey ludzioro chorým / ná silách osłábiá tym / dzieciom málym / w leciech żeśtým pospolicie z niey czynili chleb y potrawę / y teraz czynia / o czym sie dostateczniey niżej powie. Nášy zowia skrobiem / á to właśnie Polskie słowo / nie od pierwšego skutku / ktory sie przez krochmal rozumie / ále od skrobienia pránych chust lniáných. Ten bywa rákowem sposobem czyniony. Biora Sámopšey v nas miásto iney Pšenice iara maczyska / ile sie komu podoba / y leia ná to co nachedożsa wode / że dobrze zágráźnie / moczac przez cztery dni / wode odlewáiac / y przemywáiac piéc y šeść kroć káždego dnia / táž y w nocy / á to przeto / żeby kwásem ábo iákim innym zápáchem smrodliwym nierrácił. Piátého dnia gdy zmieknie miedzy re-
kámia iá mna / dnuży iá nogámia tlo-
cza / żeby sie zwierzhnia skóřá z
niey stárlá / często zlewáiac woda
zimná / żeby tym snadniey lupintiz

niey spłynely. Potym iá tłukkámia
drewniánymi tłuka / rekámia mo-
cno gniota / y przez chusty zlewá-
iac potroše przebiáia / á ná stón-
cu iárkim susza w naczyniu przy-
stóynym / wode wstáwnie pod nim
podstáwáiac odlewáiac. Nie-
gdzie záraz go ná cegly nowe ch-
dogie ná stónce gorace wykládaia
żeby tym przedzey wilgotnošci z sie-
bie pozbyl. Bywa též z Jeczmié-
nia krochmal.

Wybor.

Napředniejšy iáko Dioskorydes
piše / z Kándyey: Ale Niemieckie-
go możemy niegánić / náše do kro-
chmalenia chust naprzyštoknyše /
nižli do iedzenia.

Przyrodzenie.

Krochmal báziciey chłodzi y wy-
susza / nižli Sámopšá / ábo Pše-
nicá / z ktorey bywa robiony.

Moc y skutki.

Wchodzi do lekarstw / y do stolowego w-
zywánia / zwłaszcza chorým / czyniac z
niego polewki / káski / rzadko wázone.

Flusy z głowy splywáiac záwšciaga.

Plynienie oczu záštanawia w Kóžáney
wodce roštáry / tym pomázuia / y nim zá-
špuiac.

W ochrápieniu / y w zóšřzátóšci gárdlá
y pieršá / teš potráwa výteczna. Táž

W suchotách /

W zránienu / y w záwřzedžátóšci pluc.

Šyle w plucách zerránu.

Arwia chárkáiacym y pluiacym.

W pleurách.

W wšelákich záwřzedžátóšciách y zrá-
nienu wnatřnym.

Záwřzedžátému šoládkowi.

Pierkom /

Pechyrzowi / záwřzedžátým. Táž

W plynienu nášiená mážkiego / y w in-
nych wnatřnych medošátách / tym sposo-
bem výwáac go dobrze. Wšiac co narwy
bozniejšego krochmalu ile sie podoba / y
miálko go wáršy / przestáac / á w wodze ch-
dogiey zimney dáac mu ráž kílka weszwrzec.

Potym

Wchodzi
do le-
karstw
do po-
traw.
Spadki
záwšci-
ga.
Ošom
plynacym
Ochrápie-
niu.
Suchotó
placzá
wředze-
niu.
Šyle zerr-
wáney
Arwia
chárkáia-
cym.
Pleurze.
Šáwřze
žátóšci
šoládku.
Pierkom.
Pechyrzu.
Plynie-
niu.

z niego chleb. Także y stody do piwa / krupy / grys / y małe gryso-
wo z niego czynia / iako z Orkisu.

Przyrodzenie.

To zboże średniego przyrodzenia między Pšenica a Jeczmiem y Orkiszem / ieno mmiey ciatu pokarmu daie niżli Orkiś / tak chleb iako y potrawy / abo y piwo z niego warzone. Na Wiosne bywa śiana. A we trzy miesiące dochodzi.

Moc y skutki.

W Westwáltey nawiecy tego znayduie się zboża / z którego tak piwa / iako chleb powstachnie używają.

Chleb także iako iny bardo chędogi y biały z niego bywa / którego do polewek / grama-
tek / y pánat biora.

Owa rychłe skutkow y tey władzy Sámopfa jest / które się opisały w Orkisu.

Koszadek.

Może to / którzy Sámopfa żytem abo Rza bydy twierdza / które Lácinnicy Secale zowią. Myła się y ci / którzy ja Pšenica iara twierdza. Abo wiem Pšenica tak iara / iako ozimia / ziarna w supinkach nie ma zawaręgo / iako Sámopfa ma. Także Secale y Siligo / iako są oboie od siebie różne / (o czym się na swym miejscu o życie pisac powiedziało) tak oboie od Sámopfey.

Pecak z Sámopfey.

Rozdział 13.

Tragus, Tragus Circalis
vel Tragus frumentaceus,
Trygis. Hipp. Alica
olyrina.

Amelkorn.

Sámopfey iako z inych zboż / bywa pecak czyniony / iako Galenus w księgach o pokarmiech pi-
se. Acz w księgach pierwszych o sposobie karmienia w chorobach ciężkich y gwałtownych / o pecaku z Orkisu wspomina. A Cassius

Dionysius z Alexandryjskiej Pšenice / ten powiada go bydy czyniony. Plinius w księgach 18. w Kampaniey / y w Egypcie także z Pšenice. Jednak z czegokolwiek bywa robiony / bądź z Pšenice / abo Orkisu / z Jeczmiem / abo z Sámopfey / rozności w niwczym innym ma / tylko w czynieniu. Abowiem z Orkisu / z Jeczmiem / z Pšenice czyniony bywał z piaskiem / z wapnem / z kreta. Ten z Sámopfey iako pomieniony Cassius Dionysius świadczy / tylko przez moczenie w wodzie / a odcieranie. Gdy w trzecich księgach o sprawo w inu ziemie / y o gospodarstwie tak mowi o Pšenicy Alexandryjskiej. Mocza ja w wodzie / y z lust odcieraia / y potym na stońcu susza. Znowu toż mocza także w wodzie y na stońcu susza / y powtarzaia do tad / aż prawie będzie biała / y do używania stolowego będzie przy-
stojna. Na ten kształt y Sámopfey.

Przyrodzenie y skutki.

Waley a niżli Orkiś pokarmu daie / iako Diozkorydes piše / a to dla plew / abo lupin / których wiele w sobie miewa. Dla czego do strawienia jest ciężkim. Jednak żywoe odmiekcza. A gdzie go z plew prawie chędogo wyczyni / y z korek tego / wiecy pokarmu w ciele czyni / zwłaszcza w mleku / abo w miesney polewce rozwarzony : w wodzie nie tak.

Ża czasow Galenowych / iako sam świadczy w księgach o skutkach pokarmow / te krupy / abo pecak / w wodzie tylko bywał warzony z oliwa abo z masłem. Potym w mofcie / abo w stódkim winie. Młodowiny do tego przylarofy / a potym Limbowymi iaderkami / z swych korek ochędogonymi / posyparofy używali.

Koszadek.

Zerozumieia / którzy ten Pecak / abo kruspy z Sámopfey za zboże osobliwe mają / y wdają. Koscie to zboże / nie tylko / iako Plinius piše / w szodnich krajach / ale y w nas miejscu. Koscie w Niemcach / gdzie go ięzykiem swym zowią Amelkorn. We Francye także a snad obficie / mianniac go Dublie turgues / z którego ten Pecak bywa robiony.

Stom o:
slabieny

Ludziom sil oslabiatych / osobliwym jest pokarmem w kaplunicy polewce warzony / y troche osafranionoy / dajac posilek wielki cialu / y cere cudna.

Arwia
pluczym.

Arwia charlascym / mialko wtarty z iadem nieko warzonym / piey jest lekarstwem

Ochrapiu.

Coz tez zofraszatosci gardla / y ochrapieniu sluzzy.

Rafiu.
plucem y
pierzoniem

Rafiel z goracey przyczyny. Takze ino

Dolegliwosci w pierściach / y w plucach / z fusow goracych leczy. Wziawszy ze cztery mialko wtartego krochmalu loty. Nasienia dyniowego wylupionego y dobrze wtluczonego poltora lota. Oleyku swietego Migdalowego troche / to warzyc w swietym mleku na kase / przydawшы cukru ciagnionego wedlug wpodobania / a choremu dawac iesc. Abo kolaczki talowe.

Wziac tot mialko wtartego krochmalu / mali Jeczmienney chodogicy y mialkiey dwie kwinie. Tragakantu bialego / cukru ciagnionego / po poltory kwinie. Cukru bialego kanaru cztery loty. Tragant w Rozanej wedce przez noc moczyc. Tiazanierz w tinc wespól / y wmiescac co nalepiey / a kolaczki z tego poczynic / koro zwierzchu krochmalu potrzebny vsusyc / a po iednym / a bo po dwu w wsciech trzymac / polykac co co sie z nich rozpynie.

Wychwyt
Surm.
Pieroniem
ciastnym

Dychawiczym / y kaslacym /

Pieroniem ciastnym y zaklanym /

Tym / ktorzym tchu nie dostawa / a towy / sfto z goracych wilgotnoscii zlych spadaiacych z glowy w piersty w pluca / abo w pieszalki przez koro dech idzie. Wziac krochmalu poltora lota. Cukru ciagnionego dwa loty. Kolaczkiow Diatragaganti frigidii. flammowatosci z siarne abo z pecel z pigm / polocie. Syropu z tedwabnych sliwel ileby dosyc bylo do wczynienia Lektwarzu wolnego y mielkiego. A wczyniwszy z lakrycey iako iaki pedzlik / na koncu drobno ia po rozczepawszy w tym maczac / y woz a woz osiac polykac.

wrogu go
rocemu

Mocz u goraco obchodzicemu / krochmal z wagagantem w trunku przynalezonym / abo inakzym sposobem wzywany / jest racunkiem.

przelewo
zadawta
Arseniku

Komuby w trunku byl zadany Arsenik / eo jest storolust / krochmal w wodzie warzony / a gdy sie podstoi precedzic / y miasto porofekne trunku wstawic wzywac.

Koniom
stargany.

Kon zbyenia prace stargany / chudnieacy y febra macy / tak moze bydz poratowany. Wziac cztery loty krochmalu mialkiego / koziego mleka kwarta / oliwy z dziewiec lyzel / bialkow od czterech taiec / a to wespól z soliem Tlustosowym zmieszac / a kazdego dnia w gebe mu lac / az ozdrowieie.

Koniem.

Kon gdzieby krwia mokrzyt. Wziac krochmalu lotow dziesiec / koziego mleka swie

zo wydotonego kwarta / taiec dziesiec / oliwy lotow abo lyzel czternascie zmieszac / y to mu w gebe wlac.

Gdzieby przez konia biezalo y ciepaczke miał. Wziac krochmalu lotow fesc / Galasu mialko wtluczonego dwa loty / wino czerwonego ciupkiego trzy kwatarki. To wftytko mu w gebe wlac pomieslawszy.

Wrzody zagnite / plucne / y zaropione leczy / w wodzie abo w mleku go warzac / a ocakrowawszy dac do wzywania.

Rafiel zstanawia w Jeczmienney wodzie warzony / a potym polewka z kur abo miesna / abo mlekiem zalany Migdalowy / troche cukru kreconego przydawшы / iesc.

Twarz zahrubiata y zafpecona wycheba / gladzit / y sliczna czyni / nim ia wycierac.

Fiwulom glibolim / koro w kacikach oczu przy nosie bywacia. Takze glibolim a biezestnym wrzodom w nich bedacym / jest osobliwym krochmal lekarstwem / wziawszy go cztery ciwierci od kwinie mialko wtartego / Sarcocole / cukru lodowatego po ciwierci lota / wodki Zabczaney cztery lyzki. Tym wrzody te wymywac / y fleytuiki w tym maczac / a w nie puszczac y zwierzchu klasc.

Abo wziac tego krochmalu ze trzy kwinie / ieleniego rogu / Antymonium / abo spiszglazu przyprawonego po pol lota / skorek dziewa kadzidlowego / Mirry / Szafiru prawdziwego po ciwierci lota. To wftytko co namieley wrzec / y bialoglowskim mlekiem / koroaby chlopie pierściami karmila / rozczynic / y potoczyc z tego pigniki / wielkosci grochu miernego / a vsusyc. Potym gdy potrzeba / iedne abo dwie z nich w mleku bialoglowskim rozetrzec / a fleytuch w tym obmaczawszy / wlozyc w fiwule abo w wrzod.

Tez sam krochmal w mleku bialoglowskim / chlopie karmiac / rozarty / a w tym fleytuch maczany y wpuszczany / toz czyni.

Wargi popadale got / krochmalu lot z soliem susonym z Liczniku pol lotem wzywшы / az wodka Rozana na rzadka macz rozczynic / y namazowac.

Jezyczka / y

Ostom popadaniu z zbyniey goraczki / wziac krochmalu mialkiego / cukru ciagnionego / y Kanaru bialego / cukru Rozanego po lotcie / z Rozana wodka wczynic lektwarz rzadki / a tym czesto namazowac.

Krofty biale w wstlach malym dsiatkom spadza tym sposobem. Namka / abo koroa dziecie pierściami karmi / ma troche zezwac krochmalu w wsciech / koro potym z Rozana wodka na macz rozczynic / a tym wftytko dsiacieciu takiemu czesto namazowac / y jezyczek. Abo krochmal eytko w Rozanej wodce

Kosistim
ciekog
kom

Wrzody
w piu
cach.

Rafiu.

Twarz z
hrubiata
ier.

Fiwulem.

Item.

Item.

wargom
popad
nym.

Jezyka
y w
pabanu.

Krofty
biale

Item.

ney wodce

Potym do tego w siedmioronafob migda-
lowego mleka przyley / a miasa troche mlo-
dego / znouu przywarzyc zeby kaska wodni-
sia y rzadka byla / a w pomientonych niedo-
statkach y w dolegliwosciach chorym dac
wzywac. Moze do tey kaski cukru / wedlug
wpodobania / przydac. Vbozsy miaso mi-
gdalowego mleka / krowiego moga biac.

Zostrzalo
sci gar-
dla.
Omienie
niu.
Wzrozdzie
mcom.

Wzobom
Cprruom
ce.

Item.

Item.

Arwia
pluiacym.

W sucho-
tach.

W sucho-
tach go-
razzady.

Item.

Omienie
niu.

Zostrzalo-
sci

Plenrze
Bolac
Fom.
Plucom.

Zostrzalość y ochrapienie / abo
Omienie spadkow glownych w gar-
dlo / abo y w pluca / leczy / miódowa syta
rozczyniwszy go / a pić daiac.

Wzrozdieniczki y krosy na bielmie w o-
czach sciera. Takze

Wzrody glebokie y bzezyffe w nich goi /
z Rozana wodka rostarzy a w nie puszczany.

Biegunka czerwona / takze ine cielaczki /
zastanawia / z mlekiem / abo z polewka z ia-
kiego kolwiek miasa warzony / y wzywany.

Abó weźmi dwa loty kochmalu / zoltel te-
den z iacia twaržo vpleczonego / vbić go co
nalepiey z warzoney kuropatwy / abo z Cie-
erzerwa polewka. Abó z káplunia / abó w
mleku / y przez gesta chuste / abó sićko prze-
bić. Potym wysypac kochmal / a przylawšy
wiecey polewki z nienagla warzyc / soli ba-
rzo malo. Day choremu dwaćroć przez
dzien. Tak mu bedzie y lekaršwem y pokar-
mem posilacym.

Arwia baržo pluiacym / kochmal z mle-
kiem / badz z krowim / badz z migdalowym
a z cukrem ciagnionym / y z swiezym zolt-
kiem rozestrzec y warzyc / iest potrawa oso-
blwa / y lekaršwem.

Tenże w suchotach iest kostowna potra-
wa lekarška / w kósim mleku / abo w migda-
lowym / a chocia w polewce z kur warzony /
a cukrem kraconym dawany.

W suchotnych goraczkach / kochmal z
rzadka kaska ieczmienna warzony / bez miasa
dobrze dawac.

Item. Kochmal w kósim abo w krowim
mleku warzony / przylawšy do tego oleyku
swiezege migdalow stodkich / a cukru / iesc
dawac suchotnym / w goraczkach sucho-
nych / dobrze. Abó tenże kochmal w migda-
lowym mleku rzadko warzac / a pare zolt-
tkow swiezych do tego wbić / y cukru kraco-
nego wlozyc / iest im potrawa vzyteczna.

Omieniem y ochrapieniem z ostrych spa-
dkow z glowy w pierśi. Takze

Zostrzalości gardla / polewka abo wo-
dnista kaska / z kochmalu a z mleka swieze-
go / z lyzke miodu przylawšy / dobra.

W plenrze /
W bolacce w pierśiach zalegley.

Plucom ovrzedzialym potrawa kosto-
wita. Moczyc kochmal w chodogley w si-
mney wodzie / nazaiterz w teyze wodzie w
ktorey moknal z oleykiem migdalow sto-
dlich co naswiezszym warzyc / a cukrem cia-

gnionym iesc dawac.

W spadkach flagmistych na pierśi / w
mleku swiezym warzony z trocha cukru / iest
vzytecznym iedzeniem. A to gdsieby gora-
czki nie bylo. Gdsieby wiaz przypadla / tedy
go warzyc / abo w ieczmienney wodzie / abo
w kasky baržo wodnistey tegoz ieczmienna.

Do wywiedštenia ropy ze wrzodu plucne-
go / wstac kochmalu mialko vcarrego lo-
tow cztery / silamowatości rzadkiey zwa-
rzonych krup ieczmiennych osm lotow / a-
bo lyzke / polewki z kur mladych warzonych
ile dosyc / w ktorey warz przerzeczona sla-
mowatošcy z kochmalem / y choremu ka-
idego dnia dwaćroć day iesc. Takowa bo-
wiew potrawa iest mu y lekaršwem / y po-
silacym pokarmem.

Kymie z goracey przyczyny / z febra / abo
z goraczka zlaczoney / kochmal w siolko-
wey wodce / z cukrem rzadko warzony / a v-
zywany / iest vzyteczny.

W biegunkce z goraczka zlaczoney / kro-
chmalu ze cztery loty / wiecey abo mniej /
wedlug wpodobania / w kábeczanej wodce
vwarzyc / potym mlekiem z nasienia banio-
wego / dyniowego / ogurczanego / maluno-
wego / y z málowego zalac / zeby na kštalc
polewki / abo baršiey rzadkiey kaski bylo / a
to choremu iesc dawac.

Takze tym kórzy nyrlki / abo

Pechyrz zavorzedzialy maia / iest lekar-
škim pokarmem kochmal / w swiezym mle-
ku warzony / a wzywany.

Drudzy miaso kochmalu / bioza sam
kwiat mali pszenicney lot / abo ile kto chce /
a w swiezo wydoionym mleku warza / ze
trzema kózynkami miasistymi / a z zoltkim
iednym od iacia / y zaraz po laźni daia / abo
po kapaniu.

Nyrkom zapolonym /
Goracości mocz /
Suchotnym /
Kasel suchy miacym /
Kopa pluiacym /
Arwia charkaiacym /
Dychawiczym / przerzeczone potrawy /
sa baržo vzyteczne.

Na te pomienione niedostatk / bywoia
piguly / abo kolaczki / z tegoz kochmalu czy-
nione tym sposobem : Bioza lakrycyey /
Dragakantu / kochmalu / Migdalow su-
chych stodkich / cukru lodowatego / z ko-
zynkow miasiwosci wystrobanej / po row-
ney cześci. To wespól co nalepiey veluc / y ga-
lek nadštalac. A z nich po iedney zawse pod-
tazykiem trzymac / polykaiac to co sie z nich
rosplywa. Te obowiem baržo sa vzyteczne.

Mocz z ciezkoscia odchodzecem / abo
zatrzymanemu / kochmal w mleku warzo-
ny swiezo wydoionym / a pozrywany z cu-
krem iest lekaršwem.

Spadka
na pierśi

Kopa
pierśi w
wodzi.

Kymie
goracey
przyczyny.

Biegun-
kom.

Nyrkom
y poch-
zowi.

Item.

Káplie
niu nyrk
Mocz.
Sucho-
tnym.
Kápla-
Kopa plu-
iacym.
Arwia
pluiacym
Dychawic-
cy.

Mocz
ciężkiemu

Kozsadek.

Namienilo sie wyszke / ze nalepszy z Sa-
mopshy kochmal bywa / a z pszenice
tary Egiptskiej / iako Dioskorydes / y z Kre-
tenskiej / a Pimius z Chyjskiej / nawybor-
nieyszy bydz twierdza. Pise Galenus w księ-
gach o skutkach pokarmow / ze kochmal w
pokarmie podobny jest chlebu plokianemu /
abo w wodzie wymoczonemu / ktory nie ro-
zgrzewa / iako sam chleb nie moczony. Bo
ten rozgrzewa / y potężniey ciálu daje po-
karm / plokany chłodzi. Także kochmal / a
choć iaz z pszenice bywa pieczony / iednak
skutki od niego rozne ma. Pszenica wazona
y wzywana potężnie tuczy / y pokarm ciálu
spozry daje. Zás kochmal słaby bärzo / kte-
mu smäku do iedzenia nieprzyjemnego.

O Pszenicy Turckiej.

Kozdział. 15.

FRUMENTUM TURCICUM,
TRITICUM TURCICUM. Fru-
mentum Asiaticum, Fru-
mentum Indicum, Mai-
zum & Maizium.

Turkisch Korn.
Turckisch weyß.

Pszenica Turcka wielez sie-
bie puszcza korzonkow cien-
kich / od iednego / iako od głowy /
włosienkow atych / twärdych / zy-
łowatych. Na wiosne gdy wscho-
dzi / wypuszcza listki z ziemi na po-
dobienstwo Prosa. Potym ine
dluzsze y ferse nizli trzcinnne. Kła-
cza abo trzciny obley / miaszke / na
chlopä wzwyż y wyszke / we w-
natrz tresc abo dzeń biały mäiac /
iako Cukrowä trzcina. Na wierz-
chu w księzycu Lipcu strusowäto
iako trzcina wodna kwitnie / na
wiele sie kłosow dziela / kwiatem
inego zboza / ieno rozno bärwiste /
według bärwy swego ziärna / nie-
ktore zolto / ine bialo / drugie rumiä-
no. Jednak zadnego z siebie ziärna

miewydäie / iako ine zboze / äle bez
owocu vschnie / y wniewicz poy-
dzie. Wszakże z czonkow trzciny z
miedzy liścia ferokiego / po stro-
nach wielkie / miazke / oble / palki
zewszad okryte błonkami abo skor-
kami / ktore gdy z nich zeymie / ma
osm abo dziesiec rzędow ziärn nie-
mälých / glädkich / łsniających / mo-
cno ściśnionych / a pläsko oblich /
kädze wielkości grochu w ogra-
dzie sädzonego. W wierzchu tych
palek abo strakow sa czupryny dlu-
gie włosiane / iedne białawe / dru-
gie zoltawe / ine rumiane / według
bärwy ziärna swego. Kłacze poti-
mlode a nie przestärze sie / do ie-
dzenia iako cukier słodkie. Ziärno
abo nasienie dozrzewa na końcu
Sierpnia / abo w Wrzesniu / kto-
re iako sie wyszke namienilo / ie-
dno bywa zolte drugie ruse / abo
rumiane / trzecie białäse.

Mieysce.

Przyzwoite mieysce temu zbo-
zu Azyatyckie. Ale y w nas gdy go
sädza wschodzi / äle dla pilno cne-
go zimnä rzadko ziärno daje / y to
nie tak pelne / iako w krajach cie-
plych / ktore bärzo lubi. Potrzebnie
ziemie łowätey / tłustey y wypra-
wney do sädzenia. Zimno zwla-
szcä na dozrzewaniu wnet mu kł-
dzi. W Kwietniu bywa sädzoney :
ziärno od ziärna na pultory stopy /
w mieyscu prawie słońcu otworzy
stemu. Dozrzewa w Sierpniu / iä-
ko sie wyszke powiedziälo.

Wyprodzenie.

Zboze to ciepłeyzego jest przyro-
dzenia nizli naša pszenica / co sie
smädnie ziey słodyczy baczyc może
iednak ze wszystkich tych zboz / kto-
re sie w Europie rodza / namniey
pokarmu daje. Chleb z niego w miä-
re chedogi / choć iä dobrze z wypy-

zabem.

ney wodce rozczynić / a tym namázować.
Zebom boleiacy m z suchosci zbytniey /
Krochmal w srodkiem y gasy m mofcie prze
warzonym rozczynić / a ciepła woda rofstwo
rzyć / y w wsciech trzymać / zaraz wsmie
rzy bol.

Brodaw
kom.

Brodawkom w piersiach bialoglow
skich popadany m / Krochmal z wodka Ro
ziana rozczyniony czefo tym mázac / iefi le
karfswem goracym.

Poty zby
tne za
wstiga

Przeciwo zbytniemu / gwałtownemu / y
wstawicznemu potu / za ktorym bywa ciała
niszczenie / y mdłości czefte z oślabienia sil.
Wziac krochmalu ze cztery loty / odrobinek
co namniey fych kramnego kád zidła. To co
nasubtelney verzeć / a z białki masec barzo
wolna y rzadka wczynić / ciało tym w fysi
ko pomázac.

Tyrkom.
Pechryz
w ciwze
djalena

Tyrkom / y
Pechryzu zawrzedsialym / Krochmalu
wziac lot / siemienia lnianego / Tragagan
tu białego / maku / nasienia Bamowego z
lupin ochedozonego po pol lotiu. To w fysi
sko co namieley w eluc / y woda zacyznić / a
potym w piguly niemale / iako ziarno Bo
bome potoczyc / abo w kolaczki / y posufyc.
Tego po ciwierc lota z winem srodkiem pic
dawać / mialko rozfarfy.

Moga

Moczni ciezkiemu puszczaniu. Takze
Goracemu. Krochmal w swiezo wydo
ionym mleku rozetrzeć / a spryca w korzen
mefi cieplo sprycować / zaraz wsmierzy bo
lesci / y puszczanie wolne / a nie gorace v
czyni.

wplam
bialym.

Wplawy wodne biale paniam zafiana
wia. Wziac trzy loty krochmalu / kramne
go kád zidła dwa loty / Jeczmienny maki
po ktora lota / halunu lot. To w fysi ko mial
ko w eluc a z osium mlektem klifera w otwor
loná / wczynić / y przaz spryca cieplo dac.

Zlotym
zbytnie
plynocy m
Tel zby
tne krowe
s nosa.

Zlotych zytek ktore hemorzezydami zowia
zbytnie plynienie zawsciaiga / krochmal z
bialkami zacyzntonu / a tym ie namázuiac /
abo plastruiac.

Podagryz
Arteryce.

z nosa zbytnie krowie odchobzenie hamu
te / krochmalu cztery loty wziac / z Alaba
ftru palonego wapna / abo z czafel y z fko
rup Purpur morskich dwa loty / krowie fino
czey lot. To co namieley w eluc / a z białkiem
iainowym zacyznić / y plastrum na czoto przy
lozyc. Abo wiec krochmalu lot / Alunu pol
lora / a tym nozdize zadmuchować.

Rospadli
nom w
stolecu.

Podagryczne /
Arteryczne bolesci y lamania w fkramia /
krochmal z mozgiem wieprzowym abo swi
nim / a z Rozanym oleykiem plastruiac.

Wypadke
siti tonfa
sifeciom.

Popadalinu w stolecu abo otworu loná /
Krochmalem zasypuiac / goi.
Abo wziac krochmalu / zywice Arabskiej /
kád zidła kramnego zarowno. To mialko
w elucz / a rospadliny zasypuy.

Wypzzeniu w lonku dziatkom w porwi
ciu z moczni ofstrego / iefi lekarfswem. Takze
pod pachami za w fyma / pod gardkiem /
Krochalem zasypuiac.

Zakup
Korzeniu
mefi

Kany w korzeniu mefim goi. wziac kro
chmalu pot lora / Sárkofolie / ołowianey
bieli / Cerusam zowia / po poltory krowney /
Krowiego mleka / w Korymby Kzemiensie
kamienie rospalone / by y gafone cztery lo
ty / abo tyfki / y tym sprycuy korzen mefi /
raz kilka kád zedego dnia.

Koip die
Kielucy.

Kojo piekielna leczy y spadzza / krochmal
z oltwa a z białki zacyzntonu na masec / y tym
namázuy / a zwierzchu Cwilkany m listem na
Kryway.

Ob pfa
wscieck
go w fpa
nym.

Od pfa wscieckego obiazone leczy / Kro
chmal w wsciech na czczo zwany / a na ra
ne plastrowany.

Ob palen
m opalonym

Opaleniu od ognia masec kostowna / y
doswiadczona. Wziac krochmalu / gleyty
fiebney plokanej / bieli ołowney abo Bley
wafsu po dwa loty / Rozanego oleyku / z
Wolowego oká z ziela oleyku (Chryfante
mum to ziele Grekowie zowia) po fesci lo
tow / wofku nowego dwa lota. To w fysi
ko w fspot na ogniu w eglyfym rospascić /
a gdy przechlodnie / przeplokać tego raz y
trzy w wodkach z ziela / ktore Noc y Dzieci
zowia / y Prafey zobie. Potym do tego w fyi
pac przerzeczone prochy / y dobrze wntefiac /
a tym opalenie ciała mázac / abo y plastro
wać.

Wzrobzy y
fadyele
fpecnie
zawiera.

Sadzele sprofne / zafarzac / ktore fte goic
niechca / krochmalem zasypować dobrze /
bo ie goi / y ciałem porofte czyni.

Wodki
mecne
Klatomne
gyni.

Wodki dyfyllowane iafie kolwiek / gbfie
by merte y nie chedogie byly / tylko krochma
lu mialko wrartego wedlug potrzeby / do
nich wrzucić y zamiefiac dobrze. Potym gdy
fie podfloi / przecedzić / y w chedogim na
czyniu chowac sklany m / wyfonowarofy ie
na iarkim ftoncu.

Koifkim
egom.

Oczom koifkim zawrzedsialofci leczy.
Wziac krochmalu mialkiego lotow dwa /
kramnego kád zidła lot. To oboie z miodem
zacyzn / a kád zedego dnia raz y trzy puszczac
mu po trofke w oczy.

Do cynfe
nia rofma
tych zwole
1396.

Zywata tezz krochmalu a z cukru rozma
ite zwierzata robione tym fposobem. Bid
ra krochmalu mialko wrartego lotow fe
fnafcie / cukru chedogiego białego dwa fun
ty / Tragaganu białego / zywice Arabskiej
po trzy loty / zywice w finney wodzie che
dogiey rospuszczata przez godfin trzyofiesci
y cztery. Potym ine rzeczy do tego miefata / a
w mozdzerzu cala godzine tluka / ze bedzie
iako ciastko / ktore w formy nabuata wedlug
wpodobania iafie chca / y fufa / a potym far
by na to klada / y pozlote.

Szkodzi.

Wzroek mli.

Szkodzi
Wzroek
obraz.

Kozfadel

troze od członków tegoż kłacza z między liścia wyrastając pochodzą / na jednym źdźble trzy y cztery y ztey y z owey strony / wiele błonek cienkich ze wślad odkryte / że iako w workach albo w machatrzynkach iakich są zawarte / a w wierzchu każdego strachu czupryna włosienkowata. W onym zawarcciu strach okolo kłacza ziarn wielkich / iako wielogrochowe ziarna / tak wiele y gesto tkwi / że iedno drugie iakoby wyściłato / od każdego włoska / albo kosmacina pochodzi. Te ziarna wielkością / wrodą / cudności y rozmaitością barw przechodzą ziarna Pšenice Tureckiey. Ta rozność nie tylko w samym strachu ma / ale y w rzędach między ziarny / gdzie iedno rumiane / drugie żolte / białe trzecie / dzikawe / czarne / modre / natrapiane. Tych ziarn po osmi y podziesięci w rzędzie miewa. Korzonków wiele ma drobnych / cienkich / twárdych / y mocnych. Rodzay tey Pšenice piętnaścioraki / biały / rusy / czarny / żolty / dzikawy / złotey barwy / siolkowej barwy / wespól w iednym straczu / biały / modry / y dzikawy / siolkowatey barwy / wespól z rumiana / z czarna / y z natrapiana : czerwony / wespól czarny / y modry : biały / brnatno siolkowaty / y brnatno natrapiany : blado żolty / modry / brunatny / biały / żolty wespól czerwony / y dzikawy / albo Kąstanowey barwy : złotey y żoltey wespól : bledny / biały / y modry natrapiany. Te są rozności w rodzaju tego zboża Indiańskiego. Także od Pšenice Tureckiey.

Najdnie się ieszcze ieden rodzaj / tym przerzeczonym podobny kształtem / liścia y trzciny albo kłacza takowegoż / tylko mniejszego / y mało niepolowica troszkiego od pierwszych. Tona wierzchu kedy kwiat bywa / a nie z pobocza stracha

czesz ziarne miewa. Ziarna także rozmaitego / białego / czerwonego / dzikawego / żoltego / modrego / y mieszanego / rownie iako się wyszły o Indiańskim zbożu powiedziato.

Wiece.

Z Indyey zachodniey do Hiszpaniey naprzód / potym w inne strony rozniesiona / gdzie ia w ogrodach sádza / y w polach nawoznych / y ilowatych / tłustych / a pospolicie w Marcu y w Kwietniu. W Jesieni bywa zbierana. Ciepłe miejsce lubi : w zimnych miszeie y gnie. Polewania częstego potrzebuie / woda metna albo zbita z kalem. Indianczycy zachodni ten obyczay w sadzeniu iey zachowuią : Wychodzących w pole niemają a rzędem sierzadziwszy iednostaynie od srebie / każdy z nich mając ostro zaciosany kół / ktorym dziury w ziemi czyni / a pocztery albo pięci ziarnach w każda dziure miece / zaśypie y nogą przytłoczy / y przybite / dla papug żeby nie wyiadały z ziemi wygrzebiac. Potym kroć wzd stapi / także uczyni / y tak wszyscy / aż pole wśyskło wysádza. Ale pierwey niżli to czynią. Zboże to w wodzie dwa dni moczą / potym w ziemi dobrze dżdżem pierwey odwilżona y odmokła / przerzeczonym obyczajem sádza w Europie w chłodniejszych krajach / w Kwietniu musi bydź sadzone / inaczeyby do żrząłości nieprzyšlo. India wschodnia tegoż zboża niezna.

Przyrodzenie.

Tegoż własnie przyrodzenia / y tychże skutków iest / trozych Pšenica Turecka : zaczęm się dorozumiewać możemy / że z tych Indiy zachodnych z czasem do Asyey przyšla / gdzie za odmiana miejsca y

tlowaney maki. A bywa suchy y
twardy do iedzenia. Sartyka y za-
twardza zywoť / wietrzności wie-
le w cieie czyni.

Noc y skutki.

Robetni
Fom chleb
bobry 3 te
go zboza.

Item.
Petrawa.

Chleb z tego zboza jest pozyteczny zygla-
rdom / rolnikom / mloctkom. Tym ko-
rzy w lasiech drzewa robia y wala / y innym
wielkimi a ciezkimi robotami obciażonym.
Z maki czynia niegdzie potrawy kashane z
mlekiem / abo z polewkami kluskami z mie-
sa. Te bierzey tucza / nizli sam chleb. Ale to
rozumiec o ludzich pracowitych / ktorzym
potraw dlugo w zoladku lezacych potrze-
ba. Piesczonym / slabym / y mdlym sie nie
zeyba.

Item

We Wlozech / y we Francyey / zwlaszcza

we wsiach miedzy gorami czynia kase z ma-
ki / ktora oni Polenta zowia / z makiem a z sy-
rem / potrawa smaczna / ieno dlugo w zo-
ladku lezaca / y niestrawna.

W biegunkach zasiazalych jest lekarst-
wem: wziarowy maki z tey pszenice dobrze
wypytlowaney / y smazyć ia w masle. Po-
tym ia w wodzie / abo w mleku dobrze wa-
rzyć iako kase / a choremu dac iesc.

Kozy piekielney /

Przymiotom wselakim ognistym / sol z
liścia swiezo młodego wychadzaiac jest le-
karstwem / chusty w nim maczaiac / a przy-
kladaiac /

Do czego by inego to zboze bylo wytecz-
ne / wiedzec nie mozemy.

Maka wchodzi do plastrów / ktore zra-
piacia bolaczki. Matth.

Cieko-
Fom y bie-
gunkom.

Kozy pie-
ki elney.
Przymio-
tom ogni-
stym.

Do pla-
strów.

O Zbozu Indyjskim. Rozdział 16.

Frumentum Indum vel Indi-
cum, Triticum Indicum.

Maizum Indicum.

Indiansch Korn.

Zboze ktore Pszenica Indyjska /
od Pszenice Tureckiej wbyst-

kim kształtem nie jest rozne / tylko ze
z korzenia abo z macice wypuszcza
cztery / pieć / y szesc strzydlastych
korzonkow / drobnych / wloskowat-
nych / rozpierzchlych / nad ziemia /
iako iakie odnozki / az do pierwsze-
go czlonka abo kolanka trzciny / od
ktorego liście pierwsze pochodzi.
Do tego z dzobla wietrzego / dluz-
szego / mocniejszego / na szesc abo
na siedm stop wielkich wzwyż /
we wnatrz dzeń biały / gebczasty /
v spodku miakse / rumiane / a im
daley ku wierzchu cieńsze / czlon-
kow abo kolanek mairac wiele / od
ktorych idzie liście serokie / dlugie /
zylowate / trzcinnemu podobne.
Kłos tymże sposobem wierzchem
idzie / kształtem Tureckiej Pszenice
na wielka piadź / abo na dwana-
ście palcy kłosiasty / strusowaty /
rzesisty / a galezisto rozłożony /
czcze bezziarna. Jednakże kwiat z
siebie wypuszcza iako zyto y psze-
nicę Turecką / a ten bywa abo bia-
ły / abo żolty / abo rumiany / abo
rozmaitych barw / iakoby nakrapia-
ny / wedlug barwy ziarn / iaka kto-
re ma. Stracze takze podobne Tu-
reckiej Pszenicy / iako szyski iakie /

ktore

niewidac. Maia iesze ina ro-
zność między sobą kłosem / z kło-
sami ieden bywa rzadkiego / drugi
gestego. Także ziarnem. Jeden by-
wa ziarna wielkiego / białego /
ktory z przegrodków swych z kło-
sami snadnie się wybić da. Drugi y
z lupin / iako Francuski / o którym
troche wyższej zmianiesmy uczyni-
li / ktory chedogim zowia. Iny ziar-
na śmiadego / z kłosa tu wybićiu
trudnego / małego y okrągłego.

Hordeum, Ordeum.

Gerst.

Ziemie iaka lubi.

Każdy Jeczmiień z tych pomienio-
nych lubi ziemie gnoiem nawożną /
tłustą / ilowatą. Ten dnia siód-
mego od siania wschodzi. Ale czę-
stym iego sianiem ziemią płonnieie
y iatowieie / y z wilgotności swey
wysycha. Kdżá náń ráda pada / y
śniećisty bywa / gđzie nie má ziemie
przystoyney y dobrej. Także z czę-

stych dżdżow. Kad sie też w kałol-
obraca / ileroku mokrego. Theo-
phrastus Grecki lekarz w 3. księ-
gách / w 3. Rozdziale piŝe / że sie w
Pŝenice przemienia / a Pŝenicá
weń. W tych krajách nie tylko że-
bysmy to wiedzieli / ale ani słycháli.
Bydż może w inych ziemiách po-
ludnieyszych.

Czas.

Kżykroć w iednym roku Jecz-
miień może bydż siany / zwłaszcza
troche w ciepleyszych stronách niż-
li v nas sa. Pod zimę w Marcu y
w Maia : czemusmy się w obcych
ziemiách badac przypatrzyli.

Wybor.

Napřednieyszy jest biały / abo ry-
sawy / bo takowy rychley wstrwa
zimną / wiatry / y inne niepogody /
do tego pelny / ciężki / a do zwarze-
nia w żoładku y do strawienia pro-
dki. Ktemu nie słachly / ani z ple-
śniaty.

Wzpródyenie.

Ujŝe Galenus w 7. księgách o
ziolách / że w pierwszym stopniu
chłodzi y wysusza. Ma też nieco
troche wćierácego w sobie. Wy-
susza też lepiey a niżli mała Bobo-
wa bez lupin. W inych rzeczách
sa sobie rowne / a ile zwierzchow-
nie przykladane. W pokarmie nie
tak: bo Bob używany czyni wiele
wietrzności w cieie / Jeczmiień /
abokrupy z niego żadnych. Przy-
tym wyciera / wychodza / otwie-
ra / všmierza / zbiera / odmięcza /
wywodzi.

Do lekarstw iaki ma bydż
brány.

Do lekarstw używany / ma być
biały / chedogi / ciału mniej pot ar-
mu dáie / niżli Pŝenicá. Dáe káŝá

niebá / nieiáka też ma odmiane nie-
wielką od Indjánskiej.

Moc y skutki.

Czynia niekiedy z tego zboża / góście go do-
stackiem máia / chleb / kroy słodký y biel-
ký bywa / niżli z násey psenice / ieno lipki y
Eliowáry. Przeto też / polarmu hrubšego /
kroy zyl zácpánie y zámulenie czyni w zo-
ladku.

Ten drugiego ábo trzeciego dnia po pie-
czeniu schnać twárdnieie tak bázno / że iáko
biskokt / ábo dwákróc pieczony chleb be-
dnie / nie máiac żadney kłuwárości / iáka
swięzy mięwa. Przeto takowy polarmu ja-
dnego ciálu nie dáie / ale tylko zátwardza sy-
woc. y w zóladku dlug leży. Ludzjom práco-
witym y robotnym nalepsey sluzý: iáko zo-
walom / zo larzom / Szozárzom / Cieslom
Mlociom / y mym ciężko prácutacym. Je-
dnak máká tego zboża / z zytá pomieszána
nápoiy / chleb smákwiešy / y ciálu ludzjom
prácowiešym tuczniešy dáie / niżli z samey
tego máki.

Z máki też z samey czynia Kzemiešnicy so-
bie porráwy / y ludzic wbošy / według do-
stácku káždy swego y w podobánia. Jedni
wárzac w wodzie z mástem / drudzy w mle-
ku / int w miášney polewce : á taká jest poży-
teczniešá / y posilnešá / ile ludzjom ro-
botnym.

Czynia też z tey psenice krupy drobne /
takže gryšowe / kroych niegdzie z syrem a z
mástem wzywáia : iáko sie też w Turckey
psenicy w opisaniu powiedziáto.

Máká do tych plástrów wchodzi / kroye
wrzody y rány ropia / goria. Ale kwás / ábo
náciáštá z tey máki / do tego lepšá : kroya też
samá ná nie plástrówána tož czyni.

Kozsadek.

V *Alertus Cordus* te psenica Bactryánska
zowie / ale przypátrzywszy sie tey / y opisá-
niu Pliniusowemu Bactryánskiej psenice / z
zabney miáry podobiešstwa z soba ich miéć
nieznáydutemy. Abowiem Bactryánskiej /
iešli mamy Pliniusowi wierzyć / ziárno ie-
dno jest / iáko cály kłos násey psenice / wtel-
kie / ale dobre. Plinius musiał sie omylic :
gdyž jest druga Bactryánska / kroya w Báb-
ilonškiej kráinie / zwlászczá między rzeká-
mi róšcie / tá ziárna jest mnieššego / niżli ná-
šá / iáko *Oncicritus* piše : y w takley cá-
m zácnošci y w cenie jest v nich / iáko *Srabo*
šwiádeczy w ksiégách 15. z písánia *Grato* ste-
nesowego : że žešicy czásu žntwá / przystegáia
nie wynosic tego zboža z žemie / ážby pier-
wey bylo obwarzone. Czyniac to zázdro-
šci / żeby w postronnych žemiách neroz-
množylo sie / záczym nie bylo by ich poku-
pne. Co sie znáczy že šlad nie máie swé po-
žytki biora. To zbože oni zowia *Dosmoro*.

O Jeczmienu. Rozdział 17.

Jeczmién zbože pospolite / y
wšem znáome. Korzon-
kow iáko v inego zboža wloško-
wárych / cienkich. Trawy ábo
lášcia šeršego y ostrzeššego : tak-
že žožblá krotšego y kručšego / w
ošmoro kolankowáte / niżli pseni-
cá. Kłosu krotšego ále ošciššego.
Kwiátu też drobnieššego od
psenicznego / y od žytnego / kroy-
rychlo opáda / á zátym ziárno
mleczášte zázraz nášrepnie / kroye
prádko dostawa / y dožrzewa / ie-
dne tylko šupinke mocno siebie sie
trzymáiacá máiac : z kroyego wierz-
chu ošci dlugie / mocne / y ostre /
wychodza. Ná dnie zboža rychlo
dožrzewa.

Roznošć.

Tego nie ieden rodzaj sie znáy-

duje. W násey Polsce napo-
spolitše dwa / mály y wietšy / ábo
ožimy y iáry / iáko žyto y psenica
bywa. Znáyduia sie inedy drugie
dwa rodziáie / á te nie wšedy po-
spolite. Jeden Ožimi wielki / kłosu
dlugiego / ošci dlugich / czworó-
grámišty / to jest / w czterech rze-
dách ziárno máiac / bywá y w šeš-
ci y w ošmi rzedách žiárništy. Dru-
gi Járy / takže w wielu rzedow
žiárna nosacy. V nas Járy tylko
dwy y trzy rzedzišty. Pomekad też
tenze Járy wielorzędzišty bywa.

Znáyduie sie ieszcze / ále we fran-
cyey tylko mákšy / kroyy gdy do-
žrzeie / ziárno gole šnádnio sie z šu-
pinky sámó wykšy y wypada / ro-
wnie iáko psenica / ábo žyto. Cze-
go w inych narodách Jeczmiénia

niewidác

Płuciom
Gardła e
Grąpie
na.
Suchoty.
Płucem
ocoge
bziłym.
Pleurety-
gum
Kaslu su-
choma.
Choroby
wewnętrz-
nej.
Som.

chu posypawszy / za potrawę daia.
Z oskrzalności piersi albo gardła ostroś-
wieniu.

Ochrąpleniu y omienieniu.
Suchotnym / y
Płucem albo y piersiom owrzędziałym.
Pleuretycznym.
Kaslu suchemu.

Wskładkim niedostatkom y dolegliwo-
ściom w piersiach y w płucach z gorzkości
pochodzącym. Także

W gorączkach polecam lekarstwi osobli-
wey. Pecał Jeczmienny naprzód w wodzie
warszyć / potym odetrzeć chedogo w zimney
wodzie studzienney / znou w rozżywosy go w
chedogi garmiec / zalać Migdałowym mle-
kiem / masła młodego y cukru białego wlo-
żyć / y warszyć do zgeszczenia mierzego / a
dać chorym iescć. Tak będzie w przerzecz-
nych niedostatkach / polecamem y lekar-
stwem.

Bywa też polewka w pomienionych cho-
robach z Jeczmiennia / tym sposobem czy-
niona. Pecał Jeczmienny w wodzie na-
przód odwarza / potym odcierała w zimney
wodzie chedogicy / znou warza w grocho-
wce / albo w polewce grochowej / a iescze
lepiej w polewce z czarney Cieciorki / ma-
sła sroziejego / y warza do rozewrzenia. Po-
tym Pietruszki zieloney / Materanu albo ia-
łkich innych zioł wdziecznie pachniacych / we-
dlug każdego myśli y w podobania wstelać /
y w masle przysmażyć do pomienioney po-
lewki z Jeczmiennia wlać / przywarzyć / y cho-
rym iescć dawać / a zwłaszcza tym / ktorzym
mięso obrzydło.

Co iesli catoro polewka chcemy posil-
niey / ościu mieć / tedy mięso grochowej
polewki / wlać polewki z kur / albo kapt-
nicy / albo z mięsa ialowiczego / cielszego /
albo z skopowego / a przywarzyć / y zioł do te-
go przerzeczonym sposobem wlożyć.

W gorączkach potrawa albo polewcz-
na kasa osobliwa / smakowita y wyteczna.
Wziac pecaku oblużonego / albo ociera-
nego obyczajem wyższey pomienionym /
potym go znou warszyć w mleku Migda-
łowym do rozewrzenia. Albo też dobrze w-
warzony przez sito przebić / y w troynasob
mleka Migdalowego przylać / przywarzyć /
y dać iescć.

W gorączkach w wielkich.
W chorobach płucnych y w bolemiu piersi
W schmieniu gardła.

Ochrąpleniu albo omienieniu.
W pleurze.

Owrzędziałości w piersiach y w bokach.
Także w innych dolegliwościach wewnętrznych
z przyczyny ognistej.

Kaslu suchemu przerzeczona potrawa
osobliwie służy / przydawosy cukru lodowa-

tego albo kreconego wedlug w podobania.
Albo y tym sposobem. Wziac Jeczmienny
maki co nachedobosy / warszyć ta w wodzie /
w ktoreyby pierwey garsć korzenia Kopru
Wloskiego wrzala : do tego we dwoy nasob
przyday Migdalowego mleka warszyć to na
kase / a potym cukru / albo też bez niego we-
dlug w podobania chorego / przylozywosy /
iesć dawać.

Biegunkom y cielaczkom potrawa Le-
karska. Wziac pecaku Jeczmiennego do-
bze wypłokanego y przesfionego. Potym
go z grubą przetluc / y na panwi wprzążyć do
bze / ze troche z lisowacieie. To w mleku
Migdalowym do zgeszczenia kase warszyć /
troche osolic / a choremu dać iescć. Moze
też też mięsio Migdalowego mleka w ma-
słance warszyć.

W suchotach. Wziac pecaku Jeczmi-
nego ze trzydziesti y dwa lory / wypłokac
go co nalepiej / y warszyć go z kokosy albo z
kaptlonem dobrze miesistym / ale nie tłustym
w siedmi kwartach wody / aż oboie roz-
we re dostatecznie. Te polewke choremu sus-
choremu pic dawać / y kase mu w niey ia-
kokolwiek moze czynić.

Item / Weźmi pecaku tegoż dobrze wy-
płokanego ze dwie / albo ze trzy lytki / ćwierć
kokosy miesistej albo kaptlona / to warz w
pultoru kwartach wody / aż mięso od koscí
odewre / a pecak sie popuka / to day pic.

Arwia pluciacych potrawa. Weźmi Je-
czmienny maki podług w podobania / warz
w Migdalowym mleku / a choremu rano y
odwieczor day iescć. Tak potrawa służy / tym
ktorzym pluća gnia / a moze z cukrem lodo-
warym / albo ciagnionym dawać / moze y
bez cukru / iako chory chce.

W gorączce suchotney potrawa maki Je-
czmienny małko wypylowaney garsć /
krochmalu chedogiego nie kwasnego / ani
surodliwego polgarski. To oboie w mle-
ku Migdalowym warszyć / dwie swieze iala
do tego wbić / cukru ciagnionego z polcora
loca : tego choremu dawać każdego dnia wzy-
wać Co nie tylko mu potrawa posilacza /
ale y lekarstwem będzie.

Wyrkom wyschlym y stwardniałym lekar-
stwu potrawa. Weźmi pecaku torow iesna-
ście płokanego / kurzat ze troie oprawnych
chedogo / y warz w garncu wody studzien-
ney / aż mięso od koscí odewre a pecak sie po-
puka / y zmieknie. Polewke odcedz / a w
caz y w caź choremu daway pic. A każdego
zarania czyn mu w teyze polewce kaskę tym
sposobem. Weźmi tey polewki kubek
spory / rozbiy w niey dwa swieze zolcki / te-
goż dnia od kokosy zmiesione / cukru cia-
gnionego dwa lory zwarz / a rano y na noc
choremu day. Też dwie godzinie po potu /
dniu weź teyze polewki z pol kwarty / cztery

Item.

Item.
Też se po
stwierza.

W goracz-
kach.

W goracz-
kach.
W plu-
cnych cho-
robach.
W zafy-
chaniu
gardła.
Omienie-
nia.
W pleu-
rye
Kaslu.

Biegun-
kom.

W sucho-
tach.

Item.

Arwia
pluciacych.

W goracz-
kach in-
chotnych.

Wyrkom
wyschlym
y zstward-
niałym.

Item.
Klistera

ktora z maki albo drobne krupki / le-
piej tuczy nizli chleb Jeczmienny /
a mney Pšenica y chleb z niey.

Moc y skutki.

Jeczmię / tak do potraw / y trunkow /
Wiało y do lekarstw przychodu.

Ludzie pierwszych wiekow / miasto inego
zboza do wzywania / Jeczmię mieli w zwoy-
czaju / tak y dzisiejszych / jedno nie tak cze-
sto. Ludziom tak zdrowym / jako chorym /
jest wytecznym pokarmem / lekkim / mierni-
postelnym. Przeto ludu starodawnych pa-
lowicy / hymiterie / koczowice / mieli Je-
czmię w ystawięcznym y w pofeknym wy-
waniu dla czego / jako Plinius pisze / w kate-
gach osinnaftych / w rozdziale siodnym /
zwali je Jeczmiennikami / co jest / Jeczmię-
nym zarodkami. Tych czasow nigdzie wy-
cey go wzywala / jako w Niemczech / tak ze to
przyplonie o nich rzec moze / co o nich Pli-
nius pisze / Jeczmięni zarodcy.

Z tego zboza krupy rozmazacie / y pecałi
czynli / y po dalsiejsze czasy czynia.

Obity z supin / ludie niskiego stanu w
wodzie go warza z masłem / albo tluścota
iako ma / y z sola / a z chlebem / jako we Wlo-
zech / y w Niemczech wzywalo.

Zaczneyfy / y miazneyfy w polewce iak
kreykolwet / miesney / albo w kaptuniey / albo
z miesa iakowiczego / z krapowego / z cielece-
go / wedlug wpodobania. A ten pokarm le-
piej cialo tuczy / y posila / nizli pierowsy / w
zgledem polewek miesnych. Przeto chorym
iako y zdrowym / jest potrawa dobra / cho-
cia hruba krowczyn. O nas z mlekiem by-
wa gestym warzony / albo rozbito w wodzie
a porym / gdy przestydnie / mlekiem swiezym
gestym / albo tucha tego polewala : drudzzy z
miesna polewka.

Dzieciom malym drobne krupy Jecz-
mięne / albo y maki przysypkane w mleku
dobrym warzona / posilny im pokarm dale-
y cudna cere. Tak potrawa starym y mlo-
dym jest wyteczna / by tylko bez febrы byli /
albo bolema glowy / w ktorych przypadkach
wzgledem mleka / niegodzi siam wzywac.

W pleurie /

W suchotach / y w kazdey boleglivosti
plucy piersi. Pecał albo krupy iakielowiel
drobne / albo miazse / w mleku Migdalow
stodkich warzone / cukru ciagnionego przy-
dawosy / jest barzo przyteczny pokarm.

Zoladkowi bolelnemu z przyczyny gora-
cey. Takze zapalonemu y zbyenie goracemu.
Jeczmię w miesney polewce warzony / a
sokiem kwasnych tablek granarowych zala-
ny / jest osobliwa lekarstka potrawa.

W goraczkach takze / w wodzie warzony
az liy z siebie pusci / albo sie poposa / z tym /

ze Granarowych tablek sokiem dobry / albo
z Agrestem. Tylko przestzegac tego / zeby
dosiatecznie wwrzal do kazdego wzywania /
bo inaczej / w ciele wietrzności wznieca / y
do strawienia trudny.

Zawrzedzialosci zoladka / z maki Jecz-
mięney chedogo przestaney polewka / albo
kafka rzadka bez masła y wofelafrey omasty /
jest wyteczna / z trocha soli. Zas
Nyrkom / y

Pechyrzowi / zawrzedzialym. Takze in-
nym zawrzedzialosciom wnetrznym w mie-
ku warzona y osolona / sluzi.

Biegunki zawraciaga / tak maki w masle
smazona / a porym w maslanec polewka /
albo w odnista kafka warzona y wzywana.

W suchotach potrawa barzo wyteczna /
wziac garsc co nachedzisey maki Jecz-
mięney / kochmalu cztery loty / miesiwo-
sci z ogonow / kioze prosly lud syjami zowte
w warzonych rakow lotow se / nascie w mie-
ku kowim w pulkrow kwartach / a kochmal
z maki Jeczmięna w mleku Mgdalo-
wym / miesiwośc dobize rozwarzona w
przerzecionym mleku kowim albo owczym /
przez siclo geste przebic / y zmiesiac z maki
y z kochmaliem w mleku Mgdalowym wa-
rzonami / wobic do tego swiezego iacia zoltek /
a cukru bialego ze cztery loty. Znowu przy-
warzye / a suchotnemu po ranu y na noc iesc
dawac.

Potrawa zdrowym iako y chorym barzo
przyemna y wyteczna. Wziac Jeczmięni
ortuczonogo z supin / albo krup chedogich
z niego / y wyptokac dobize / w kaptuniey /
albo inego miesa w polewce / tluścota z ntey
zebrawosy / tak dlugo warzye az zgestnieie.
Porym wziac piersi kaptonie / albo kokosy
miesiwey / a drobno / w pieczone / albo w wa-
rzone / pokrajawosy w mozdzerzu wtluc / albo
w domicy chedogicy w wietciec / y znowu w
oney kafy warzye. Tak bedzie potrawa ba-
rzo wyteczna ludziom choroba ciezka y dluga
znedzonym y wyschlym / a zdrowym nie-
skodliwa. Albo tez tak.

Wzmi pecał tego z Jeczmięni / odkwe-
luy go / a porym w miesney polewce mier-
no tluściey warz dobize ze bedzie prawie mie-
li / przebic go przez gesty durflak albo siclo
masla mlodego bez soli do tego przydac / y
kalka zoltkow z swiezych iaiet / cukrem po-
syp / bedziesz miel potrawe barzo osobliwa
tak dla zdrowych iako chorych posilniaca y
tuczaca.

Twarde gruczoly / z zywicą a z golebi-
cami odmiecza / y w rope obraca. Dios.

Drudzzy warza w wodzie krupy Jecz-
mięne albo pecał / y odcieriac go z lupin
iako groch / poeym w krowim mleku swie-
zym y gestym warza / z mlodym masłem wa-
rza troche soli przydawosy / a cukrem z wierz-

chu posypa-

Jeczmięni
zarodcy

Dobrym
potrawe.

Przemoc
sprisim.

Dzieciom
potrawa
zdrowa

Starym y
mlodym
bez goracz-
ki y bole-
nia glowy
dobra.
W pleu-
rze.
W sucho-
tach.

W zapale-
niu zolad-
ka.

W goracz-
kach.

Zoladko-
wi zaroz-
dziacemu.

Nyrkom
Pechyzo-
wi zaroz-
dziacemu.

Biegunki
kom-

Suchota.

Choroby
długie
wyna-
sznialym
y wrisif

Item.

Item.

Wielkiego dwa loty. Włoskow mały Bożey. Endiwie liście po dwu garsci. Borakowe go liście / Wolowego języka liście / po garsci. Pokraciawszy wszystko drobno / waz w przereczoney wodzie odcedzoney / aż zas trzecia część wywore / a przecedzwszy ćwierć funtu cukru do tego białego przydać / y dać temu raz albo dwa wezworzyć / znowu przez płat gęsty przecedzić / a każdego dnia rano y na noc po osmi albo dziesięci lyżkach ciepło pić. A dokończysz tego trunku / na ośmiarku przepurgować / y wygnąć oney rozredzoney w nim wilgotności Lektwarzem z sliw / kroy *Diaprunis zowia compositum* w wodce Podiożnikowej go rostarz / cztery godziny przed iedzeniem obiednym.

W czerwoney bieguncce kiski zawrzedzta le wychedaja ze zley a iadowitey materiey. Wziac Jeczmienia odluczonego y z lupin ochrostanego garsc / odluzyc go / chedogo pierwey sploklamysy / y w poltoru kwarty wody warzyc do trzeciej czesci wyworezienia / przecedzic / a do przereczoney wody ze trzy lyzki miodu wlozyszysy warzyc / chedogo sypniac. Potym do tego tak wiele tako samey wody iest / serwatki przylac / y przewarzyc / a tego po kubku ciepło z mlekiem dac chorczemu rano naczczzo y po poludniu dwie godziny pić. Tak kiski zranione wychedozy y goic bedzie.

Wozzeniu y klociu w kislach: wziac Jeczmienu garsc / tak wiele maku / to warzyc w poltoru kwart wody do polowice / polewki tey wziac dobre polkwarty oleyku Rozjanego lotow szesc. Soku suchego mako wego / *Opium zowia* / gran dziesiac / day przez blistere ciepło.

Koniowi slinogorz / albo wrzod w gardle Temuz gdzieby iezyl spuchnal: Naprzod gębe y iezyl ciepła woda mu nagrzac. Potym wolowa zalcia mu w gębie y iezyl naczczec / a przytem nie dawac mu nic inego iesc / tylko Jeczmienu zmieszany z saletra.

Kon / gdzieby z bolu wielkiego glowy ofalal / z obu stron krew mu puszcic / a potym mu dac swietzey stomy iesc jeczmienny z Loczygowym y z Opichowym listciem drobno posiekawszy / albo na sieczke zrezawszy

Koniowi schnacemu y chudnacemu / naprzod każdego dnia dwa kroć cudzic go po wszystkim ciele / a potym takze dwa razy Jeczmienia przeluczonego mu tak wiele dac obrokiem / tak mu sie wiele owsa zwyklo dawac. Albo mu darsac Jeczmienia z wyka w wodzie moczonego. A na dzien go trzy kroć piac.

Koniowi kalflocemu wezmi dwie garsci maki Jeczmienny / Bobowej / maki z Wyli / po garsci / y zbic z woda letnia / a dawac mu pić.

Gdzieby osiel / albo mul / miał krzyje tak

zbite / zeby sie zdal poslednie czesci za soba wlec: zbic Jeczmienny maki z winem na plastr / y przykladac na wlomnosc / choctaby tey y puchlina byla przyrym / ieno to czesto powtarzac.

Bydlo rogate barzo rozucza / datac mu Jeczmienu warzony do iedzenia / albo maki z niego sparza.

Spadki wselakie / z ktorych podagry / scy atyki / y arteryki pochodza / w czlonki wpa dawace w octcie winnym mocnym rozbita / mazi albo smoly przydawusy / plastrzem przykladac.

Gdzieby koniowi gęba sła potrawa nadzad / wody stoney / w ktoreyby byla maki Jeczmienna rozbita / dawac pić dobrze.

Gdzieby tey bydlu rogatemu wrosta pod iezykem zaba / wywrocic mu glowe w tył y przywiazac / a potym zaraz zelazem ognistym palic mu ia. potym wziac maki Jeczmienny / maki przebney Pfeniczeney przy / piekley pylowaney / po lotow trzydziesci / y winem to zaczn / a bydlu / albo wolom day iesc.

Gdzieby strawy bydlo rogate w sobie zadržymac nie moglo / ale surowa y niestra wiona nazad wyrzucilo / albo przez nie przebiezalo : wziac maki Jeczmienny lotow trzydziesci / maki przyprazoney albo przypiec kley Pfeniczeney pietnascie lotow / rozmieszay w wodzie / y day bydlu iesc albo pić / albo mu w gębe lac.

Bydlo gdzieby strawy krowa mokrzylo : Jeczmienu z miesem wieprzowym warzyc / y wdrobic w to chleba rzanego / y dac mu krysiara przez spryce nie mala.

Drudzy warza Jeczmienu w wodzie az pulnie / y leia w gęba rogatemu bydlu wespolt z Jeczmieniem. Toz tez

Na wselakie choroby ich niewiadome czynic.

Bydlu kalfle leczy / maki chedoga y pylowana Jeczmienna. Wyki meltey / po esm lotow : to w wodzie namoczyc / a na trzy rowne czesci rozdzielwusy / dawac mu porzadnie / iedno po drugim iesc.

Kroby z miodych byczkow chciat miec wolkli nierzezane / ten pierwey nizlibysie z krowami poczely miazac / dwa Miestaca przedym Jeczmieniem ie dobrze wyruczyc / Tak sie wolkami potym slana bez rzezania.

Wieprze y swinie Jeczmienu osobliwie tuczy. Prosieta tez bez rzezania wieprzkami czyni.

Kołosom cielaczki zassanawia / Jeczmienna maki winem dobrze stopic / wostu przydac / y to w wyszko woda / w ktoreyby szozki tablek Granatowych / albo Pigwy byly warzone zacznic / y w pigulki na kfeale grochu malego poroczyc / vsuszyc y dac mu iesc.

Bydlo rogate

Spadki

Konika mu niezaczynie ma obrofu. Gęba rogatemu bydlu spozza.

Mieszany maniu potrawy.

Bydlo krowe mu krowa mokrzyce mu.

Choroby bydlu rogatemu nie znalemym.

Bydlu kalflocemu.

Jafo bycki bez rzezania gunic wolkami.

Wieprze tuczy

Kołosom cielaczki zassanawia.

Kiski Pomzraniony.

Wozzeniu y klociu w rzezawad.

Konika mu slinogorzowi. Jazyku spuchle mu keniowi.

Kon gdzieby ofalal.

Koniowi schnacemu.

Kalflocemu. Ofem a be malo potoma nym.

swieze zolteki / lot cukru / wezyn klifere / y przez kilka dni chorego nia co nacieply klifierowac / a wznal lezac / zaby to godzina y dwie mogli szymiac.

W goraczkach kto sypiac nie moze. Wziac szesc lotow Jeczmiennia otluczonego / to jest / pecaku / wazyc go w poltoru garnku wody studzienney az plamowacosc z siebie pusci gelfo iako kase / przebic przez sito / a to co w sietku zostanie / przydawky kilka Migdalow ochadzoneych / takie nasienia Dyniowego / Malunowego / Baniowego / Ogurczanego / wsfytkich ochadzoneych z swych lupinek / maku bialego / kazdego po lotcie / w mozdgersu wbić co nalepiey / cukru do tego Kozanego / y wodka z Kozey zalewac / a przez sito przebiac / y z onym pierwszym przebicciem pomiesiac / y dac temu raz abo dwa wezwrzec. Tego choremu napoly rozdzielwfy / po dwa wieczory porzadnie / kiedy sie bedzie mial do nocnego wpokoienta / cieplo iesc dawac.

Moczni ciezkiemu puszczaniu abo y zafstnowiennu. Wziac z szesc lotow otluczonego Jeczmiennia / sienienia Lnianego lot / nasienia Ogurkowego / Baniowego / Dyniowego / Malonowego / storek y z lupin wylupionych po lotcie / co wwierciec / y kaske rzadka abo polowka z tego wezynic / a tego trzy kroć choremu kazdego dnia dawac.

Suchotnym ludziom z cukrem abo z miodem odshymowanym / kasa Jeczmienna warzona / jest porzadny lekarstwo.

W goraczkach kto sypiac nie moze / kase jeczmiennaz maku bialego mlekiem dawac iesc / a ile na noc. *Dios.*

Biegunki zawoscioga wsfelakie mala ieczmienna w octcie warzona. *Dios.*

Panioni y mankom male dziatki pierstami karmiacym mleka obfrosoc daie / ieczmienna kasa z nasieniem kopru Wloskiego warzona / y pozrywana. *Dios.*

W mleku tej w krowim swiezym warzony toz czyni / a ile krole sa przyrodzenia suchego / dla czego samego nie moga miec dostatek mleka.

Tym kroyy goraczka kazdego dniowo miewaia / ieczmienna mala chadoga w migdalowym mleku warzona y wzywana jest lekarstwm potarmem.

W kwartanie wziac ieczmiennia otluczonego lotow szesnascie. Cietorki z hruba przerazoney lotow dwa. Korzenia wloskiego kopru / lakrycey / Panny Maryey wloskow / po pol lota. Kury / Piotymiu / Jeleniach iezyczkow / po chwierc lota. To wsfytko wespól wazyc we dwou kwartach wody studzienney / az czwarta czesc wywre / przecedzic. Woda osobno w chlodzie chowac. Jeczmienn z inemi rzeczami osobno / na kroy znowu poltory kwarty wody nalac / war-

zyc az pol kwarty wywre / przecedzic y do pierwszey wody wlac / znowu na one rzeczy odcedzone / poltory kwarty wody nalac / wazyc az iedna czesc wywre / a dwie zostana / y te woda zlac z drugimi / a one rzeczy odcedzone wz piecz obrzucic. A woda ona cedzona choremu miasto trunku pospolitego pic dawac. Takie przy wieczerzy y obiedzie z winem to miesiac.

Trunek w kazdey goracce przynalezacy: Wezmi lotow szesnascie Jeczmiennu / kwarty te wody / to do polowice wywazyc / przecedzic y chowac. Powtorze y trzecie tak wczynic / a zlawfy one wody / wlozyc w niecrzy loty Podrozmitkowego Korzenia / Zywiczki maley / abo Jwinki pachniacey / ziela Tymnicznego modrego / po garaci to wazyc az do polowice wywre / przecedzic / y mocno wyzac / y wziac trzy loty listeczkow obrzanic Senesu / Imbiern bialego drobno pokratanego / trzy chwierci lona / y wley one wode wsfytko na to / zaby przez noc mofnelo w cieplym miejscu / nazajutrz przywazyc troche / przecedzic y mocno wyzac / bo tego wloz cukru chadogiego szesc lotow y tego po szesci tyzel dobrych / abo lotow / kazdego dnia cztery godziny przed iedzeniem cieplo choremu dawac pic. Tak dlugo to piac po ki tego trunku bedzie oslawalo.

W zatroardzeniu zywota klifertka barzo wolna / y wsteczna w goraczkach: Wziac Jeczmiennia otluczonego / Lobody / listcia Jwofkowego / Slazu / po garaci. To wazyc we trzech polkwartkach wody / az trzecia czesc wywre / przecedzic. Do kliferty tej polewki wziac polkwarty dobrej / abo ze trzy kwaterki. Oleyku Jwofkow Marcowych / szesc lotow. Maska swiezego dwa loty. Cukru pospolitego dwa loty. Zoltek swiezego jata. Soli z poltory kwinty. To pomiesiac wsfy wespól dac przez klifere / a zaby to przy namniy godzine chory w sobie trzymal.

Kliferta w pleurze / w kroye zadnego lekarstwa przez wsta mocnie purguiacego dawac sie niegodzi. Wziac Jeczmiennia otluczonego / listcia Jwofkow modrych / po poltory garaci. To oboie wazyc w poltoru kwarty wody do polowice / przecedzic / a eey polkwarty / abo trzy kwaterki rozlawfy / przydac Jwofkow Marcowych oleyku z szesc tyzel / abo lotow. Cukru karego cztery loty. Zoltek ieden / soli kwinta. Zmiesiac debzje wespól / y przerzeczonym sposobem dac.

Zoladkowi zbytnie goracemu z nabraniem y wylania wen zolci: Wziac Jeczmiennu otluczonego z lotow dwanasacie / waz go we trzech kwartach wody studzienney / az trzecia czesc wywre / przecedzifwfy / wrzuc w one odcedzona wodka Korzenia Podrozmitkowego cztery loty. Korzenia Kopru Wlo-

W gorach Pach spak nie pisp wodzi.

Mozgu cie stiamu y zafstyma nenu.

Suchotnym.

Sen przy wodzi w gorach Bignun kom. Mleka ob frosoc daie.

Item.

Goraczce kroyego dniowey.

Kwartanie.

W gorach goracce.

Zatrodzenie zywota.

Kliferta w pleurze.

Trunek kofery guma zoladka wi.

zonych sześćdziesiąt / co namieley wtłuczo-
nych / a złożony wespół wbyłko / znorou
w moździerz u tuc z białkami iatec świeżych
a z mlekiem od oslice / y z tego poroczyc ga-
leczi / vsuszyć / y wyszłym opisany sposo-
bem rozetrzeć / a twarz pomazować.

Lupieje z twarzy spadza / teore iako fru-
py bywaia ofire / maka Jeczmienna z woda
chodoga zmazana / a gdy sie podstoi / twarz
obmyway. Toż czyni Jeczmiem w wodzie
warszony / twarz wmywaiać nie. Abowiem
pleć glądka y chodoga czyni.

Piegi y inne zmazy z twarzy sciera Jecz-
mienna maka z winnym octem a miodem
na masę wodnistą / y rzadko zacyziona /
tym twarz namazuiac.

Krosły czerwone z twarzy spadza / Ple-
wy abo trzyny Jeczmienne z Owstianemi
w wodzie warszone / y ta woda czesto twarz
wmywać y nagrzewać / potym sokiem Cy-
tryn świeżych namazuiac nie ocieraiac. Abo
wziac Jeczmiennych plew 2. garsci / plew
Owstianych / Slazu ziela / Piotynu / po gar-
sci. To wespół we trzech kwartach wody
warzyć / a z trzecia czesc wywre / ta woda
ciepla twarz wmywać / y nagrzewać chuste
w niej maczaiac / a potym sokiem Cytryno-
wym nacierac. Abo maka Jeczmienna z o-
trabami swymi / w occie mocnym warzyć /
y przykladac.

Języku z gwałtownych goraczek / z opa-
lenia poczerzaiemu: Wziac Jeczmienna ze
dwa loty / Dragaganu białego / nasienia
Slazowego / pecek abo iaderel z tablek Pi-
gworowych ochodzonych z skorek / Lakrycyey
co nadrobniey pokraianey / soku Lakrycyo-
wego po locie. To wbyłko w wodzie wa-
rzyć / a potym przecedzić / y mocno polt tes-
cje ciepla wyjac / do tego cztery loty cukru
krawconego w tym rozpusic / y vsia / y iezyt
tym odwilzac / piotem nie odartym / abo li-
steczka z chusty wozyniona. Tez Jeczmiem w
wodzie warszony az sie popuka / wody rey
wziac / lyzel szesc / abo z osm / cukru lodo-
watego / mialko wtłuczonego trzy loty / mio-
du odshymowanego pol lota / przywarzy-
wszy tego / iezyt tym czesto odwilzac pomaz-
uiac.

Przeciwoło bozeniu gardla abo hyle / Jecz-
miem z sigami suchymi w moździerz u vbi-
ty / a plastrzem przykladany / uklada bole.

Wola twarde na hyl / y gruczoly / odmielec
cza y rospadza / maka Jeczmienna z smola
z wostkiem / z oliwa / a z moczem od malego
chlopiecia zacyziona / a przykladana. Tak-
ze na swinie wrzody.

Sliniogoriz goracych spadkow w gar-
dlo / wziac Jeczmienna otłuczonego trzy
loty / Lakrycyey skrobaney / maku białego /
Kozynkow drobnych / pecek abo iaderel z
Pigro / nasienia Psilen po pot lociu / sig

dwa loty: To wbyłko w dostatku wody wa-
rzyć / az Jeczmiem rozewre / przecedzić / y
miodu Kozanego do reyuchy z szesc lotow
przydac / a tym czesto gargaryzm cieplo
czynic.

Zeby czarne abo pozolkniale wycheda /
Jeczmienna maka z mlekiem a z sola / na
masę zacyziona / y ta wycieraiac. Abo
wziac Jeczmienney maki cztery loty / soli
dwa loty / zacyznic miodem / a tym zeby
wycierac.

Item / Wezmi maki tegoz zboza pol trze-
cia funta / soli oczkowatey tluczoney dwa
loty. To z miodem a z octem dobrze vmie-
sac / y w nowym garnku nie w polewa-
nym / glina do tego wozyniona zalutowac /
a w tym wegliszym ogniu dzien y noc pa-
lic. A gdy przeschodnie / wtuc co namieley
y zmiesiac z listem Indiianskim / Spika In-
dyjska z korzeniem sioltkowym / kazdego
potrofe zeby tylko proch ten wdzieczny za-
pach mial / a tym zeby wycierac.

Item / Wziac maki Jeczmienney fun-
tow dziesiac liacia ziela ktore zowia dzien y
noc abo Skleniczne ziela / y Skleniczniku
swiezo zielonego / ileby dosyc baczyl / w
tluc go co nalepiey w moździerz u y z maka
pomieniona vmiesiac / zeby ciasto co na-
twarde bylo. To takze w nowym garnku
zalutowawszy spalic / mialko vtrzec / y Ma-
slyki ze cztery loty co nawybornieyszey przy-
dac / korzenia sioltkowego dwa loty / listu
y Spikonardy Indiijskiej polocie. To w-
byłko co namieley vtrzec / y przez sieko ge-
sie przebic / a tym zeby wycierac co nacze-
sciey / ktore nie tylko beda biale / ale y vmo-
cnione. A do te° bronu flusom w nie spadać.

Przymioty ogniste / maka Jeczmienna
w occie warszona / a plastrwana odpadza
Bolaczki twarde / y gruczoly zmielec / a
w rope zbiera / maka z flodu Jeczmiennego
przypalonego / czymkolwiek zacyziona / a
plastrzem przykladana cieplo.

Item / Wziac Jeczmienna nie otłukane-
go / y soli garsc dobra / przerzeczonym spo-
sobem go w garnku przez dzien y noc palic /
a vtrasy go mialko / miodem rzadko zacy-
znic / ze bedzie iako masę rzadka / y tym zeby
czesto wycierac.

Flus z glowy sciaga z rymy / wstawy sto-
my Jeczmienney / Owstianey / Slazu liacia /
Bawelny z iaderkami ley / po garsci. Warz
w wodzie / a pare z tego ciepla przez vsia y
nozdzami w sie brac / a vpoкоїć sie potym
y poćic.

Zapaleniu pierśi Bialoglowskich / abo
przymiotu ognistemu / iest osobliwym lekar-
stwem / maka Jeczmienna z krowincy abo
z gnolem bydla rogatego zarowno wstawo-
sy / przykladaiac na nie.

Nabziwnosc zbyenia Bialoglowskich

Tabom
garnym.

Item.

A

A

Item.

Przymio-
tom ogni-
stym
Delag
kom y gru-
solom
twardym

Item.

Flus z glo-
wy sciego

Przymio-
tom ogni-
stym.

ma-
bziwnosc
sci

piersi

Lupieje
frupy z
twarzy
spadza.

piegom.

Kroskom.

Języka
poczerzai-
temu.

Wardla /
hyle bo-
lenia.

Wolom y
gruczolom

Slinogor-
izow.

Jarek wielkie kofosy nieśe ba da. Wlepze tuz.

Basi i kofosy tuz

Watroba wielka w gaciach zym.

Item.

Saczi tu gne zym

Parolat rojie zym

Serany miode wy powywo.

Synogali lice tuz.

Golebie przy do mu zapo wac.

Europatwy tuz

Kroliki

Wino w gronach zebymie gulo.

Glomle bolenta w gotag fad.

Kofosy / zebym wielkie iayca mofsy. Jeczmienn w poly warzony z profeni napoly dawac im miasto zobi.

Wlepze tyle y barzo karmne czyni / osypla / abo mala Jeczmienna z serwatka z syrna zaczynona. Drudzy z maslonka to czynia.

Basi y kofosy osobliwie tucz / mala Jeczmienna woda na ciasto geste zaczynona / z korey poczynowby galki / y posusywby te karmic. To tez watroby wielkie y rozroste czyni w gestach / ze do trzech funtow pod czas wazyć bedzie iedna watroba / jako Alexander Benedictus pise. Tez

Jeczmienn w wodzie moczac / a gestom do iedzenia dawac / tucz y i y mieso w nich biale czyni.

Kaczki tym sposobem karmiac / barzo tuste y smakowitego iedzenia beda / w kochach ie maiać / zebym w nich ani nazbyt ciasno / ani nazbyt przestroho siedziaty / murawo stelona y trawiafka przed iie klase / na ktora im ieczmienn z woda do iedzenia dawac. Tak przedko potyia.

Parolatom mlodym trzeciego dnia po wylegnieniu / data iesc Jeczmienna mala w miazdze zaczynona / dla ich wychowania snadnego.

Barantom mlodym takze do wychowania snadnego / naprzod data malu Jeczmienna woda na ciasto zaczynona. Potym siemie linate w wodzie moczone z mala ieczmienna pomieskawby. Podczas ieczmienn sam tuczony / y tak od tegd rosna y eyia. Jesze spojzey moczony pecak ieczmienny w mleku datac im iesc a do picia mleko. Tak przedko rosna / tuz / y mieso dshwile biale / a do iedzenia barzo smakowite beda.

Synogalite kro chorwane ma / a chce te tuste miec / sypac im Jeczmienn otuczony / abo pecak / a przycym kazdego dnia raz kilka wode chedoga im staroiać dla kapania

Golebie zebymie indzie w tuzdy dom nie przieniosly / osypla abo mala ieczmienna w wodzie warzona / z suchymi figami otuczonymi / a z trocha miodu vmiesiac y vgniesc dobrze / y to im do iedzenia stawiac.

Europatwy chowac osobliwie / mala Jeczmienna woda zaczynona / y do iedzenia im staroiać / tucz / dawac im przycym syte miodowa / abo miod pty do picia.

Kroliki kro chce miec tuczne / dawac im Jeczmienna z otrębami pszenicznymi zmiekanego / abo z Jeczmienna osypla iesc.

Wino w gronach zebymie gulo. Wino w gronach zebymie gulo. Wino w gronach zebymie gulo. Wino w gronach zebymie gulo.

W goraczkach bole vsmierza w glowie / wstawy tego zboza mali ze dwie garsci / zczynic soliem z swiezego Wlofkiego Ro-

pu a oleykiem Rozanym / y na szoto a kro nie cieplo plastrzem przytocy.

Oczom bolelacym y zapuchlym / y goracego flusu / Jeczmienna mala / miodowinem rozczynona / a przy chustke ciutka na oczy przykladana / bol y zapalenie y pachlone wyciaga.

Oczom bolelacym z otuczonia y z bicia / mala Jeczmienna z soliem z Slazu wyzeczgo / a z bialki do iada zaczynona / y na nie plastrwana / bol w nich vsmierza.

Oczom zapuchnionym y bolacym / mala z prochem galistowym / woda zaczynona a przykladana / jest lekarstwem.

Ochom bolelacym iest osobliwym ratunkiem / Jeczmienna mala w piwym miodzie / abo w syce warzona / a cieplo na nie plastrwana.

Wlofy barzo tuchne zlotey bartwy czyni / stoma Jeczmienna / abo trzytyzmietyz karycyey skorami skrobawby / takze korzibuch spanu y lisciem tego / y karmem kramnym / po garsciach / y / y droch wotego Szafrau / warzy w tuzdy / y poproty / z cinkow maice w miazdze zaczynonym / a tym glowe czesto myc / nie niescierajacy / y z samo oschnie.

Ochnienie wsty y niedostykanie oddala / Jeczmienna mala w winie / z siołkowatego korzenia oleykiem warzac / a cieplo na wsty y około nich plastruac.

W wstach rozmaite dzwieki y sumy vklad / wziac dwie czesci mali Jeczmienney / iedne siemienia Linanego przetluczonego / to oboie w miodowinie warzyć / y cieplo na wsty przykladac. Tez czynia koscie bobki z ieczmienna mala a z miodem w dity y plastrowane.

Plany czarne na twarzy y inne znazy sciera / z otluczonego Jeczmienna / abo z pecaku tego / w domicy wratego / abo w mozdżerzu otluczonego mala / takze mala Bobowa / po trzech a dwudziestu lotach / Salarmoniaku / rogu palonego Jelniego / Ammoniaku zywiecznego / po dwu lotu / Siolkowego korzenia otluczonego trzy a dwa dziesiatki lotow / Ammoniak w wodzie kospuscic / potym te inne rzeczy pomientone mialko wrate zmiesiac / a z tego galeczka ma le potoczyc y posusyc / a kiedy potrzeba rozzerzeć ich kilka w wodzie / ze bedzie jako miasc rzadka / tym twarz namazowac / ze w kradlo weschnie / potym woda obmyc w kareyby Turecki Bob abo fasoli byly warzone. To czesto powtarzaiac.

Wziac mali z pecaku Jeczmiennego abo obitego / mali ptasiego abo gestego Grochu / Bobowey mali / Saltery / korzenia Kostowego / Suotkowego / korzenia Kramnego / Kadzida / po lotow siesnascie / nualto otulby / Migdalow gorzkich ochedo-

Ogombolacym / zapalony

Ogombitym.

Ogombapuchym.

Ogombolacym.

Wlofy cudoie czynn.

Ogombochnieniu.

W wstach rozmaite dzwieki.

Planom gacym na twarzy

Item.

Wotrobie
gerocep.
Zoladko
wym w
stom zapa
lentu.

leżno, wamierza pragnienie gwałtorone.
Wotrobie zbytnie goracey y zapaloney.
Wstom zoladkowym zapalonym jest oso-
bliwa y wielka ochłoda: wziąć Jeczmiennią
ochodzonego z lupin pieć lotow / moczyć
go przez noc w wodzie Podrozinkowej / po-
tym vsuszyć / y zhrubą przeluc / a rozłoży-
wszy go na glinianej misie pokropić go / abo
polać przednia Koziana wodka / zwierzchu
nakrywszy żeby co nie wypadło / na słońce
wysuszyć żeby vschl / abo do pieca ile w Si-
mie. Potym wziąć nasienia Koryandrowe
go namoczyć go w winnym octcie / abo w
Siolkowym vsuszyć / y zhrubą przeluc / a po-
tym na misie / także octem Kozianym / abo
Siolkowym dobrze skropić / a nakrywszy na
słońcu ile lecie / w sime w piecu vsuszyć. Po-
tym złożywszy oboje wespół utluc / przesi-
adzić cukru przedniego Kanaru cztery
loty. Kozianego cukru dwa / a vgrzawszy pa-
re grzanek z białego chleba / polać te Kozia-
na wodka / żeby te w sie nabraly co mogą / y
wziawszy tego pomieszanego prochu zedwie-
lyżce / posypać y dobrze te nabieć / a potym z
łyżek sześć winą dobrego białego na to na-
lawy na czczo używać. Także po obiedzie
zaráz mięso wetu. Pizeto przed wieczerza /
y powieczery kladać sie spać. Tak zapalene
wst zoladkowych / y wotrobie wamierzy / y
pragnienie zbytnie odpędzi. A chce do iedze-
nia czyni.

Wotro-
bie owrze-
działey.

Wotrobie owrzedzialey jest osobliwym
rátunkiem / Jeczmienna mała z figami su-
chymi / z Wasłami / a z Kozianym oleykiem /
w wodzie wárzona / a na bol prawy pla-
strowana. Abowiem bolaczki zmielcza / y w
otok obraca.

Sleżenie
spuchley.

Sleżenie nabrzmlaley y nabdety: wziąć
mały Jeczmienny lotow sześć. Sywoiczne-
go Ammoniak cztery loty. Mały nasienia
Sengrekowego trzy loty. Bdeliam miálko
wártcego cztery loty. Siolkowego korzenia
tluczonego trzy loty. Sicut wonnego / abo
trawy Káyskiej / Piolynu / co namieley wár-
tych / po dwu lotu. Ammoniak w sześci ty-
żkach octu mocnego respusc / Miodu ile
potrzeba do wczynienia plastru. To wysyko
co nalepiey w mozdżerzu vbić / abo w doni-
cy vmieszać / a na bol lewy ciepło przykła-
dać / odnawiać tak dlugo że poprawa cho-
ry pocznie. Abo wziąć teyże mały y kóskich
Boktow miálko wártcych także wiele / a w
octcie winnym na polyz woda wárzyć / y na
sleżenie plastrować. Abo tak / wziąć mały
Jeczmienny ze cztery loty. Korzenia Kap-
parowego skozek miálko wártcych. Korze-
nia Miarzowego / Gorczycznego nasienia /
po dwu lotu. To wespół wárzyć w octcie
na polyz woda / y plastrum na lewy bol cie-
pło przykładać. Abo mały Jeczmienny
wziąć / kóskich Boktow za rowno po trzy

Item.

Item.

puchlina
w żywocie

części. Saletry częśc: to wespół wárzyć w
mocnym winie / a co naciepley na wysytek
żywot plastrować. Abowiem puchlina wy-
ciąga.
Item, Wziąć mały Jeczmienny lotow
dwanaście. Sengrekowego nasienia tluczo-
nego lotow sześć. Bobowey mały / Saletry
po sześci lotow. Siarki miálko wártcey sześć
lotow. Lalien suchych wolowych / abo kro-
wich / trzydzieści y dwa loty. To wysytko
wespółek w octcie winnym wárzyć / a w wa-
rzeniu przyday Miodu lotow szesnaście. O-
lwy sześć lyżek / abo lotow. Agdy zgestnie-
ie / na wysytek żywot spuchły co naciepley
plastrować / y ilekroć zeschnie odnawiać /
tak dlugo czyniac aż wysytká puchlina zey-
dzie. Abo wziąć Jeczmienny mały funt.
Lalien krowich suchych dwa funty. To w
miodowey syćie / abo w pitym miedzie wá-
rzac / przydać siarki żywey miálko wártcey
z. loty / a co naciepley na żywot przykładać.
Sleżenie owrzedzialey / wziąć mały Jecz-
mienny / miśsiwości zkurbaśu / abo z Ba-
nie po sześci lotow / mały białego nasienia
dwa loty / Sandalu białego / y czerwonego
po lotcie. To wysytko co namieley utluc /
wárzyć w wodkach Podrozinkowej y z Pio-
cnego cienia / za rowno obu wziawszy / a o-
leyku Siolkowego przydawszy ze cztery lo-
ty y plastrować. Abowiem zapalenie tey y
przymiot ognisty wciąga. Także wotrobie
y zoladka roznieceni / badz z ognistej bola-
czki / badz z zatkania y z zamulenia znaczne
W nyrkach bolaczka z miedzca y do zro-
pienia przywodzi / wziawszy cztery loty ie-
czmienny mały / mały z ścian mlyn / a do-
miecioney / nasienia Lianego miedzego / po
dwu lotow / Sengreku / Siazu wysokiego
korzenia / Siolkow Miarzowych / Komo-
nice / miálko wártcych po lotcie / oleyku Si-
olkowego cztery loty / Liliowego oleyku
dwa loty. To wysytko w wodzie w ktorzeyby
figi suche pierwey wórzały / wárzyć / a pla-
strem ciepło przykładać.
Biegunki wshelatis zaslanawia / mała ie-
czmienna z Mirtowymi jagodami / abo
skorkami y lupinami tluczonymi z tablek
Granatowych / abo z gruszkami lesnymi /
abo z niedożrzalymi tezynami / w winie cira-
plim wárzona a na żywot plastrowana. Dief-
Toż czynia podptomyki z tey mały z octem
wzywane.
Dzieciom małym także biegunki zawósca
ga / ieczmienna mała w wodzie wárzona /
w ktorzeyby garbarskiego brzewka siarká
były wárzone / a plastrowana.
Nie zatrzymaniu moczu jest leżarsiwem /
mała ieczmienna z Kozianym oleykiem w
octcie winnym wárzona / a na nyrki ciepło
plastrum przykładać / dáć choremu przy-
tym káski ieczmienny wzywac.

Item.

Item.

Sleżenie
owrze-
działey.

Wotro-
bie so-
ladowi
owrze-
działemu.
Wstom
owrze-
działym.

Biegun-
kom wó-
laczim.

Wziaw-
szyć bie-
gunkom.

Wziaw-
szyć
mianu
mogę.

piersi z obfiteści mleka: wziąć maki Jeczmienney / Bobkowej / Krowincow / po łotow sześci. Wapna niegafonego dwa łoty. Kwiecica Kumienkowego / y Komunice / po półtoru łociu / miarko wtartych. Szafrańna kwinte. To wszystko wespół w dostatku wody wárzyć. Potym odedwu świeżych łacie białkow rozbić y dobrze zmieszać / a ciepło na pierś nabrzmiałe przykładać. Abo tak: wziąć maki Jeczmienney trzy łoty. Bobkowej dwa. Oximelita simplicis, to jest / kwasnego miodku z Apteki / dwanaście łotow / abo tyżek. Kojanego olejku dwa łoty. Umieszać wespół y do zgeszczenia wárzyć / y na pierśi plastrować.

Item. Wziąć Jeczmienney / y Bobkowej maki / po sześci łotow. Kramnego Amintuczonego łot. Rozłowego łociu półtrzecią łotą / a do białkow / wtluczonego. Siolkow Marcowych trzy łoty. To wszystko w soku Szczawikowym / abo w wodce tego do zgeszczenia wárzyć / y na pierśi przykładać.

Item. Abo wziąć maki Jeczmienney / Kojanego Bobkow / y w octcie winnym wárzyć do rozwarzenia na kafe / a plastrować na pierśi nabrzmiałe.

Sercu drżacemu w gwałtownych gorączkach: wziąć maki Jeczmienney dwa łoty / abo radniey dwie garści. Szazu wysokiego drobno pokrótanego garść. Sándalu / abo Cyndelinn tuczonego. Bobu palonego. Kámfory po trosze. Wársz w soku Rozchodnikowym / abo w Tlustoskowym do zgeszczenia plastru / y na serce klasdy / rozwiódny na duscie.

Tenże plastr zápaleniu wsi żoladkowych służy / nań go plastrować.

Pleurze y bolemu abo kłociu w bokach: maki Jeczmienna z Komonica a z Makowem / głowkami wtluc / y ciepło na bok przykładać.

Kłocie w bokach wklada y wsmierza Jeczmienn w workach przesyty / a w octcie winnym / aco woda rozstworzonym wárszony / a co na ciepły na bok bolejące przykładane. Abo w niem ocet lipkosy y kłiwatosc slagnista rzedy y rozprawia / kłoz z siebie wietrzności pusecza / kłocie y parcie w bokach czynia ce. Abo tym sposobem: wziąć Jeczmienn z osm łotow. Komonice / Makowek / po dwu łotow co namieley wtluc. Maska z owczego mleka cztery łoty. Kolesiego abo káploniego sadła dwa łoty. To wszystko w wodzie / w którejby pierwey nasienie swoyskiego Koprny bylo wárszone / ze na plastr rozewre / y na miejscu bolejące co na ciepły plastrować.

Item. Abo wziąć ze dwie garści Jeczmienniu. Garść prochu Amintuczonego. Maska świeżego. Siolkow modrych po dwu łotach.

Item. Abo wziąć ze dwie garści Jeczmienniu. Garść prochu Amintuczonego. Maska świeżego. Siolkow modrych po dwu łotach.

łach. To wárzyć w wodzie do rozewrzenia / a rozciągnawszy na duscie / co na ciepły przykładać.

Bolaczce w pierśiach z goracey materiy: wziąć Jeczmiennia sześć łotow. Korzenia Szazu wysokiego / Kwiecica Kumienkowego / po łocie. Kozey czerwoney po łocie miarko wtartych. Maska świeżego / olejku Siolkow modrych / y Kumienkowego / po dwu łotow. To wszystko wársz w soku Nocnego ciemia / połowice do tego octu wsiawszy a na pierśi ciepło plastruy.

Krew w bokach rozgania / abo twarbości skuptone y zroste rozczynia: weźmi Jeczmienney maki trzy łoty. Sengretowego nasienia maki trzy łoty. Oliwy cztery łoty. Kolesiego / abo káplunieg sadła dwa łoty. Wársz w winie y w wodzie napoly / a plastruy na bok twarbo nabite.

Bolemu żoladka z zbiecia abo stłuczenia / z wderzenia. Maki wziąć Jeczmienney sześć łotow. Ładannu miarko wtartego łot. Aloe / pátyku półtora łot. Kozey czerwoney trzy kwinty: to wszystko miarko wtartych / a w olejku Lilicy białey / a w soku Podrozinkowym / na żoladek ciepło plastruy przykładać.

Bolaczke ognia w żoladku leczy: wziąć maki Jeczmienney ze cztery abo z pięć łotow. Sándalu białego y czerwonego półtrzecią łotą. Siolkow Marcowych / Korzenia Szazowego / miarko wtluczoney / po półtora łotą Kojanego olejku pięć łotow / soku Nocnego ciemia ziela / ileby potrzeba. To wespół wársz / a plastrować. Także zápaleniu wsi żoladkowych / tenże plastr służy.

Zápaleniu watroby y innym wnetrznym członkom / tenże plastr jest wyteczny.

Bolaczke w żoladku do zbierania w otok czyni sposobna / maki Jeczmienna z soliem Szazowym zacyntiona / smalcu wieprzowego ze dwie tyżce / a żoladek od iaiá świeżego wbiwowy.

Nadecie y opuśenie trzew rozgania / wsiac sześć łotow maki Jeczmienney / z nasienia Lnianego / y z Sengretowej maki / po dwu łot / Kury abo nasienia Kucianego półtora łot / olejku swoyskiego Koprny sześć łotow. To wszystko w winie Rodkim wársz / y co na ciepły na żywot pod pepektem plastrować.

Przeciwko niezmiernemu pragnieniu / wsiac maki Jeczmienney / miesiwosci wodomisley z świeżych ogorkow / abo z Ban / soku Rozchodnikowego / soku z Loczygi po cztery łoty każde / kłamowatosci nasienia Psilenowego abo Chmielikowego trzy łoty / octu winnego mocnego łot / Sándalu białego y czerwonego / miarko wtartego / po pół łociu: z tego wszystkiego plastr wosytowy przykładać / Lecie chłodno / w zimie

letnio /

Bolaczce w pierśiach.

Krew.

Żoladka bolemu.

Bolaczce z przypłosem ognia w żoladku.

Zápaleniu wsi żoladkowych. Watrobie.

Trzewom zápaleniu. Bolaczce w żoladku.

Opuśeniu.

Pragnieniu w zimie.

Bolaczki
kom na
puchłym

ni narosła / mała teczmienna w smole wárzona / a przykładana.

Bolaczki y napuchlinom / mała teczmienna z suchymi figami / a z golebińcami w octcie albo w piym miedzie wárzona do zgeszenia plastru / y plastrowana odmielcza y rozspadza.

Item.

Bolaczki y napuchłość miejsc z goracy matercy ognistej / albo z koleryczney w rope obraca / wstawy teczmienny mała z osm lotow / Kozey czerwoney / Siolkow Marcowych mała wulksy po locie / kwiatu Rumienkowego / Komonice wierzchołkow / Kopy ogrodnego po kwincie / oliwy dwa loty / Oleyku Rumienkowego / oleyku Kopy swoyskiego / Liliowego / polocie. To wysytko w wodzie wárzyć do zgeszenia / y plastrować.

Każi spu
chnienia
po puszc
niu krwi

Spuchnienia reki z puszczenia krwi / mała teczmienna soltem swiniego wleczka / albo Podrojniu mmeyszego na plastr zacyziona / jest lekarstwem.

Spuchnie
niu.

Spuchnienia Kozey kolwiek części ciała z bicia / albo z tluczenia / mała teczmienna / w soku Glazu wysokiego wárzona / a przykładana / jest ratunkiem.

Żakami
te bolaczki
w ropie
obraca.

Bolaczki twarde y zakamiśle obraca w rope / mała tegoż teczmienna w wodzie wárzona / potym wode przez odcedzić y wylać mocno / a z smola y z oliwa znown wárzyć y plastrzem ciepło przykładac. Albo mała tey ze z smola a z żywica Jodłowa / y z golebińcami na plastr zacyznić / y przykładac ciepło.

Stru Gole

Struczoly y zolzy twarde leczy / mała teczmienna z golebińcami zacyziona / a plastrowana.

Bolę w
liada.

Bolę wśelakie wśmierza na każdym miejscu / teczmienna mała z maśtem plastrowana.

Item.

Albo wśiac mała teczmienny dśiesięć lotow / Kozey czerwoney mała wtartyey dwa lota / oleyku Kozanego / y maśta swiezego / po trzy loty. To wysytko w winie dobrym stoddim wárzyć. A gdzie przechłodnie / przydac do tego dwa loty Maśty ru mała wtartego / vmieszać pilno / a na boleisace miejsca plastrować. Albo z zolstkiem / a z Szafranem zacyznić. *Dios.*

Item.

Szyfki w siedzeniu / y zakamiśle wrzody zmiekcza / y w otok obraca / mała teczmienna z smola / z woskiem / a z oliwa y z moczem chłopiecia małego zacyziona y plastrowana.

Podagrze
siada
nia golent

Tenże plastr podagrycznym suży.

Stamaniu golent : wśiac teczmienny mała sześć lotow. Rádźidła framnego tluczonego dwa loty. To z białkami zacyznić se bedzie maść mielka / a plastru / y bindam przyssloynie obwiezuy / zrownawşy kóść z kóścią żeby rowno byly / ytak przez kilka dni nie odmittać / ażby sie kóść zważyła / co w krotkim czasie bywa / gdy tylko w własna

Kłobe kóści porównawşy wprawi.

Strupy goi mała teczmienna w mocnym octcie wárzona / y przykładana.

Strupom

Krosy iatrzace na cieie goi : rás mała w swiezym mleku wody trocha przylawşy wárzona / tym ie często namázuiac.

Krosom
iatrzacym

Szyfki / francowate krosy / y sádzele gdziekolwiek na cieie / badz po głowie / badz też w krotku / goi. Wśiac teczmienna całego z lotow dwanasćie. Slazu polnego swiezo zielonego trzy garsci. W wodzie wárzyć aż sie teczmienna popuka / a bo do wyrzzenia wody / y wyprasować ono oboie w prasie mocno : do tego przydac dśiesięć lotow smalcu wieprzowego / to w pátelu tak dlug wárzyć je wysytká wodność sie strawi. Przecedzić / a tym szyfki y krosy także strupy wśelakie zle namázowac / bo ie suszy y goi / wysuszać ie.

Szyfkom
y krosom
francowatym

Opalonym od ognia / teczmienna cały nie odluczony na popioł spalony / a białkami zacyziona / tym często namázuiac / goi. Toż czyni samym tylko posypuiac. Albo wśiac oleyku Kozanego trzy loty. Wosku polota. Spuść to nad ogniem wespól / żeby bylo mazanie rzadkie / ktorym opalenie często pomázuy.

Ogniem
opaleniu.

Bolaczki morowe leczy. Mała teczmienny wśiac ze cztery loty. Kozenia Miarzowego tluczonego dwa loty. Oliwy troche. To wespól w wodzie wárzyć do zgeszenia / a plastrować.

Morow
bolaczko.

Przymiotom ognistym z nabrzmiałoscia leczy. Mała teczmienny wśiac lotow sześć. Mała z Szocowice trzy loty. Bobowey mała / czerwoney Kozey tluczoney / polocie / Sándalu białego / Slinki Ormiańskiey mała wtartych / po pollociu. Kamforoy kwinte. Opium, albo soku suchego z nastenta małowego trzy grana. Soku ciemnego ciemá / Kozchodnikowego / po cztery loty. Oleyku Kozanego sześć tytel / albo lotow. To wespól wárzyć do zgeszenia maści / a przykładac na ogniste przymioty.

Przymio
tom ogu
stym

Kóści z ciała obnázony y opadale okrywa / y ciałem porosłe czyni / popiolem z teczmienna vpalonego zasypuiac.

Kóści z
miesz
naziem.

Wśelakie wrzody / sádzele / rany zaplugawione / y zagnile wychedaja : wśiac mała teczmienny dwa loty. Soku z iela Opichowego trzy loty. Miodku Kozanego sześć lotow. Terpentyny dwa loty. To wespól zagrzać / y dobrze vmieszać / a fleyndy w tym maczaiac / we wrzody y w rany zagnile kładz dwa kroc na dśień.

Wrzody /
rany / y
sádzele :
zgnile / y
dziej.

Też teczmienna nie odluczony w gárcu do bryze zálutowány / a przez cztery dwadśięć gódsin w mocnym ogniu palony / toż czyni zasypuiac tym prochem mała wtartym / wychedaja zaplugawione sádzele y wrzody / a ciałem zdrowym narosłe czyni.

Za wra-
dzeniu i
woda.

Zatwardzeniu żywota w gorączkach by-
wa odwilżeniem y odmiakczeniem / wżiwo-
sy ieczmiennia z poltory garsci / liścia Gitol-
kow Marcowych / Slazu wysokiego po gar-
sci / iedwabnych slinow czerwonych y czar-
nych po dwu lotu. To wszystko we trzech
polkwartach wody wazyc do polowice /
przeciestic / a w oney wodzie Kassyey wycia-
gnoney z trabel dwa loty rozpusic / oleyku
Gitolkowego przylac lyzel abo lotow sesc /
slanow wadosci nasienia Chmielkowego
trzy loty / ieden zoltek swiezego jata / y to
bac cieplo przez klifera godzina dwie przed
iedzeniem.

Podagra
goracy.

Podagra z goracey przyczyny wsmierza /
mala ieczmienna / z pigwami z lupin och-
dozonymi y oblupionymi wazona / a pla-
strowana / abo z octem. *Dios.*

Artetyce

Lamanie w czlonkach wsmierza / mala
w wazonym mofcie do trzeciej czesci wy-
wzatemu / nad ogniem zaczyniona y przy-
kladana / a iest doswiadczone lekarstwo
Artetyce.

Wyblia-
z slawow
abo wy-
winienia.

Czlonku wybitemu z slawu / abo wywi-
nieniu: wziac ieczmienniej mali sesc lotow /
koscich bobkow mialko waznych trzy loty /
to oboie wazyc w kwasnym miodku / Krocy
Aptekarsze zowia *Oxymel simplex*, y na wy-
bicie przykladac cieplo.

W Pale-
nie bole-
niu.

W Polanach boleaci wklada / tenze pomie-
ntony plastr.

Wywinie-
niu.

Wywinieniu slawu / mala tegoz zboza z
otrebami w ocie wazona z maslem / a pla-
strowana / iest osobliwym ratunkiem.

Bolac-
zom y sa
bzclom
na wst-
blinych
czlonkach
obietey
pici.

Bolaczki na miejscach rostydlivych / tak
pamiom iako mierzczynie leczy: wziac iecz-
miennia na popiol spaloneg trzy loty / smalcu
Gastego lotow 12. Kosciego lotu dziewiec
lotow / oleyku Mirylnkowego sesc lotow
miodu cztery loty / Terpentyny dwa loty /
Gleyty srebrney plakaney y przyprawney /
Blaywajsu / abo bieli otowianey / mialko
wtuczoney po trzy loty. Gleyta z Blaywaj-
sem wazyc naprzod w oleyku Mirylnko-
wym / az sie dostatecznie zlacza / potym do
tego przylozyc pomienione tustosci / y wbie
wespot co nalepiey / toz miod z Terpentyna
przydac: niosiatel ieczmienn palony / abo
iego popiol / to wespot co napilniey umie-
scac / y do talowych wrzodow y sadzeli wy-
wac. Abowiem iest masce osobliwa do talo-
wych rzeczy gotac te / przymoty w nich y bo-
lesci wsmierzaiac.

Bolac-
zom wse-
laczim.

Bolaczkom wselaczim plastr sijnacy: w-
ziac calogo ieczmiennia / otrab abo osypki
tego zarowno / w wodzie tak dlugo wazyc
az sie popuka ieczmienn / a ono wszystko na
kafce zgeszniem / y przykladac lemio.

Morowe
Dymienic-
com.

Morowe bolaczki / abo dymienice moro-
we zmlaczza y w rop zciera mala ieczmienn
na z kila zoltekow swiezych iatec / z sola / a

mala wrzec / y umiescac a przykladac.

Mofnom spuchlym plastr niepospolity :
wziac mali ieczmienney sesc lotow / trzy zol-
tki twarbo wwarzone / abo vpieczone / soku
Tlocnego cieni zela / oleyku Rozanego /
po cztery loty / miodu pitego abo miodo-
wey syey ileby potrzeba. To wespot wazyc /
y przykladac.

Mofnom
spuchlym

Rozzeniu mezkiemu napuchlemu plastr
w syce miodowey a w winie / mala iecz-
mienna wazona / a plastrowana / iest lekar-
stwem.

Wzecie
nu glom
Fu spa
wieniu.
Wrzodo
zagnily.
na roz-
niu abo
Pile.

Wrzody zagnile na rozzeniu mezkim.

Kily / wziac mali ieczmienney / Bobo-
wey po locie / zoltek swiezego jata Rozane-
go miodku dwa loty / soku z Kozoryczki abo
z Kozornaku czeste / abo soku polney Kuty
soku Jaskolcze / zela / abo soku z Celidoniey
zarowno kazdego / ileby dosyc bylo / tym sley-
euch pomiazowac / y przykladac na kile.

Plynie
niu nasie-
nia ma-
skiego.

Plynienie nasienia mezkiego zawosciaga
ieczmienna mala w ocie wazona z Ro-
zonym oleykiem / a na nyrki plastrm przy-
kladana.

Podagra

Scyatyce / y artetyce / iest osobliwym ra-
tunkiem / ieczmienna mala z miedzrowiedzym
abo z gesim / abo z koscym / abo z kaczym
sadletem zaczyniona / a plastrowana.

Podagra
z jatece.
Artetyce.

Tlogom nabrzimialym y boleiacym z cho-
dzenia y z odbicia / plastr barzo wyreczny /
wziawszy mali ieczmienney dwie czesci / ma-
li Lnianego siemienia czesc / to wazyc w
soku ziela Krocy Tlocnym cieniem zowia / y
przykladac gdzie boli. A to nietylko na nogi
ale gdziebykolwiek byl bol stepaiacy.

Wegom
spuchlym

Gisfuly spadaiace na nerwy / to iest wzy-
ly suche zawosciaga / male wazac w ocie
winnym / a przeciestic wstwy y dobre wyjawisy
w onymie ocie smole wazyc dlugo / y na
miejscu gdzieby slusy spadaly / plastrowac.

Slusom.

Wszcznionym od paiteczney myszy / mala
ieczmienna w kwasnym miodku *Oxymel
simplici* wazona / a na rana przykladana
leczy.

Od pait-
czney my-
szy obrz-
nym.

Od niedzwiabla wklazonym iest lekarst-
wem / mala ieczmienna w winie w Krozym
by Kutą ogrodna byla wazona / a plastro-
wana.

Od nie-
dzwiadla
wklazony

Od paitczego gonu wszcnionym / iecz-
mienna mala w miodowinie wazona / w
Krozymby pierwey figi wielkie / Bobkowe
liacie / y Kuciane byly wazone / y przywi-
ta na nana.

Od go-
nupait-
czney
wklazony

Komuby sie przydalo z iakiegokolwiek
trafunku / Krow z wolu pic / tedy mala iecz-
mienna w wodzie a w miedzcie do zgescze-
nia plastru wazona / a na zolabel co nacie-
pley przykladana / iest ratunkiem.

Piciu
Krowe wo-
lowey.

Paznogcie chropowate / nie gladkie / ani
rowne / ale parfywe spadza y chedogic czy-
ni narofle

Paznog-
ciem chro-
powatym

Rospale
niu głowj
Pocznij
fo w skut
kac wzy
nie.

Aqua
hordei
cocta.

iac / y na oczyszczać.

Toż czynić na rospalenie y boleńie głowj z goracego flusu. A gdzie ta chcemy mieć potężniejszy / wziąć oboich migdałow słodkich y gorzkich po dwoj totn. Jaderek bżozowiniowych ochodzonych. To wszystko co nalepię wclnc / abo wwiercić / a ze trzy tyżki Rozanego octu przylać / y tey wodkiieczmienney z dobro kwaterek / y przebić przez sito / do tego Dainfory przydać z pieć abo sześć gran / y tego przygrzawşy / chuşy maczać / a na czolo y skronie przywitać / odnawiając co wſchnie / aź sie bol wloży / y wcişy.

Wodka Jeczmienna wárzona.

Le rozmaici wárza / tedni bżora wiele Jeczmienia do tego / dwojy troche. Trzeci tylko dſiewięć ziarnek do kwarty / abo potoru / ſnadsz wiecey zabobonu dſiewiętocy liczbj / abo z nauki y z namowy kadzielných lekarzow / niſi z potrzeby. Seby tedy miał každy wiadomoſć / nie tylko iako go wiele brać / ale iako wiele do korey potrzeby / a nie tylko ſam Jeczmien / ale y drugich do tego potrzebnych rzeczy przydawać / trokko tu przypomnie.

Gdy tedy chcemy wychedożyć / wyczyszcic wyſuſzyć / ma bydź cały nie oetuczony brány. A ieſli tylko wſtromić / odwilżyć / y pragnienie wamierzyć / tedy oblianego z lupin / abo wylupionego. Gdzie przytym chorego chcemy poſilić nieco / w ten czas wiecey go wziąć / y dlujey go wárzyć / aź ſie popuła. Do picia y pragnienia wgaſenia chorým w goraczkach tak ma bydź wárzony. Wziąć cztery łoty Jeczmienia chodogiego ſplokane / wody trzy kwarty / y wárzyć aź ſie popuła / przecedzić y w chłodzie chować / co ieſli chcemy mieć potężniejszy y poſilniejszy / tedy do trzech kwart abo do czterech wody dwa nasćie łotow Jeczmienia / y tak go dlugo wárzyć iako pierwſy / to ieſt / do przepuknienia. Moze też przydać do tego kwiecie ſiuolkowego / abo Kozey czerwoney / Borałowego / abo Wolowego izyka / Podrozniku abo Loczygi liſcia / y ſerduſek / moze Wloſkiego Kopy nasćienta / abo Hanyzu / Koryandru / moze troche Cynamonu / według potrzeby y w podobania kaźdego / a z wlaſzcza za zdaniem lekarza baczne go.

Pospolite wárzenie y proſte wody Jeczmienney ſlujy głowj boleńiu z wielkiego wpałenia ſłonecznego z goraczki / abo z iakiey iney przyczyyny / y oſłabienia głowj.

Plucom zápalonym.

W suchorach bywa wżyteczna.

W pleurach /

W zlotey niemocy z goracey przyczyyny.

Zápaloney watrobie ſlujy /

W goraczkach / y we wſelakich wnatrznoſćiach zápaleniu. Jednak ma bydź miara w

wzywaniu tey zachowana. Bo za zbytniem / puchlina rada przypada.

Wodka Jeczmienna wárzona z Cukrem.

Le woda z Jeczmienia wárzona / bywa cukrowana / biorac do trzech abo czterech / cztery / ſeść / y oſm łotow Jeczmienia dobranego y ſplokane / y Kanaru cukru tak wiele / weſpol wárzyć do ſpukania Jeczmienia przyweglu / przecedzić / a do potrzeby chować.

W pleurach ieſt bårzo wżytecznym trumkiem. Takze

Ludjom suchotnym /

Plucom zápalonym /

Bolaczkom ognistym we wnatrznoſćiach.

Pierſi / y plucá wychedaja /

Kaſlacym / y ochrapialym / y omientonym z oſtrych flusow z głowj na pierſi ſpádacym /

Kaſlom suchym /

Tytkom / y pechytow / záwzedzialym bårzo wżyteczna / wycierac y wychedaja / iac ie z matercy ropiſley / plugawey. Ale ma bydź ten Jeczmien nieochodzony z ſwoch lupin / tylko ſplokany.

Zakazonym wſtom y poczernialym z goraczki gwałtownego wpałenia / wziąć wody Jeczmienney co napoſilniejszy cztery łoty cukru ledowatego trzy łoty / ſliſtoſci abo ſlamowateſci nasćienta Chmielikowego łot / miodu odſymowanego pol łota. Tego wſyſtkiego tak dlugo przywárzyć / poli ſie cukier meroſpuaci. A tym izyć y wſta z zbytniey goraczki ſpalone / pierwey te wyſkorowawşy / wyſtrobawşy / y wyplokawşy / kiſieczka / abo piorem pomázowac / czeſto powtarzaiac plokac.

Kopa pluaciym / z Jeczmienia nie oetuczonego / wode wyſſey pomientonym ſpoſobem wwarzyć / dwa nasćie łotow Rozanego miodku do tego przylać / y miasto piwa do poſpolitego trunku wzywac. A rano y na noc wody z tegoz Jeczmienia wárzonego / ieno potężniejszy wziąć łotow ſeść / ze dwie ma tegoz miodku Rozanego / a z jednym totem ſyropu z Jopu wczynionego ciepło : A to przez kilka dni czynić.

Pokutczonym y pokrzywionym ieſt wżyteczna / zwłazcza z goracey przyczyyny / wſy tey ze trzy kwarty z Jeczmienia oetuczonego / do korey rzecznych rałow niemalych ſeść puſciwşy wárzyć / aź trzecia czeſć wody wywre / a te choremu miasto poſpolitego trunku dáwać pic / kora mu w pokarm obracac ſie bedzie. Abo w teyże wodzie ſiamałi wárzyć / a te wode z nich dáwać mu miasto piwa pic.

Z wielkiego wpałenia boleńiu głowj do poſpolitego trunku wzywaiac tey ieſt lekar-

Aqua
hordei
zacha-
rata.

W pleu-
rze.

Suchot-
nym.
Plucom.
Bolaczko
pierſi /
plucá cha-
dowj.
Kaſlom
Omiento-
nym.
Kaſlu ſu-
chym.
Tytkom.
Pechytow.

Zakazo-
nym wſtom
Jeczmi.

Kopa plu-
aciym.

W Fur-
gach y w
peſtarges-
niu.

Stowle
boleńie
zupale-
nia.

Plucom.
suchotny
plenye.
W zot-
tęce.
Watra-
bie goro-
cey.
W goracz-
kach.

Odziało
nym głon
kom.

Odziebionym członkom tenże popioł z
palonego Jeczmienia / z Niedzwiedzim sa-
dlem a z Galasem / po rowney części każde-
go wziawszy / z tego masć uczynić / a tym
leczyć plastruac.

Koncom
wzgrzaw-
wym.

Koniowi wzgrzywemu tak ratunek dąć-
Ges białe / cały miesiąc karmić samym tyl-
ko Jeczmieniem / a wino też dawać pić. Po-
tym wciąć też głowę / a krew z niej wytoczo-
na / w nozdrza mu spryska spryskować.

Konstym
możnym
spuchłym

Koniowi gźsieby moźna spuchły / z Je-
czmienney małi koźim mlekiem a winnym
octem mocnym na plastr zaczynioney / dwa
kroć na dzień ciepło mu okładać.

Kon kro-
ty też
niechce

Kon który też nie może / dla zatkania z-
bytnego kisel / y zoladka. Dawać mu Je-
czmiień suchony maśto obrzku / y siano twar-
de klaczowate też. A proch sienny w wo-
dzie warzony dawać pić / a nic innego przez
trzy dni. Tak sobie tym zoladec y trzewa
wytrze y przechodzi / że będzie chetliwiey
jadał.

Pigwy y
nie iabl-
ka iako
zachować
zdrowe.

Pigwy iako może świeże dlugo przecho-
wać świeże y zdrowe : zagrześć je w Jecz-
miień / żeby sie iedno drugiego nie dotykało
iablko. Tak też nie iablka może dlugo prze-
chowac bez naruszenia ich.

Kołosy.

Kołosy żeby wiele iatec y wielkich nie-
ły / sypać im ieczmiień napoly przewarzony.

Syr.

Syr z zastyżalosci zgorzknialy / ma bydz
zwierzchu odwiliony / a mała Jeczmienna
posypać go / a do używania zdtać z nie / sroze

Woda nie
zdrowa
do picia
dobry w
czynić.
Owoce
od stazy
dlugo za-
chowac.

Woda zla nie zdrowa koby chciał do pi-
cia lepsza mieć / tylko garsć Jeczmienia w
niej namoczyć / abo chocia przewarzyć be-
dzie lepsza. Cytryny /

Pomorańcze / Ziarniste iablka /
Adamowe iablka /

Limonie świeże / w całej świeżosci bez
naruszenia zachowa / gdzie sie w Jeczmiian
zagrzebie / tak żeby sie iedno drugiego nie
dotykało.

Ryb wiel-
ki polow-
czynić.

Koby chciał wielkość ryb połowić / taki
powab uczyni : weźmi Jeczmienney małi /
osrzodki białego chleba dobrze wykwaśo-
nego / tom kosięgo abo kosiłowego po czte-
ry loty. Szafranu eluczonego lot. Loy roz-
puszcic na ogniu / a do tego nie rzeczy przy-
dać : przynieść krowie czlowieczey ileby
dosyć bylo do zaczynienia ciasta / kore
dobrze vgnieść / a wziawszy go iako Włosti
orzach przywiazac do wloka / y w wodze w-
puszcic / abo na wode / poydzie ryb zewszad
wiele do polowu.

Wina
splesnia-
lemu y
smrodli-
wemu.
Oceť do
dwa dni
uczynić.

Plesń z wina zgania / y zapach zly odey-
muie mu / zawiesić w wodreczku Jeczmienia
chodogiego / obranego / całego / w beczece.

Kto chce ocoć mieć silny y mocny / tak
piwny iako winny : wziac Jeczmienia nie
otluczonego z supin swych / y przypiaży-
wszy na panwi do przypalenia goracego / w

sypać w piwo abo w wino : do drugiego
dnia będzie znamienity ocet.

Koza tak y przez zima świeże przecho-
wać może. Narwać z koma y z korzeniem
ieszcze zielonego / niezrzałego Jeczmienia / y
nakłasc między nie Koze ieszcze nie rozkwi-
tley / w garniec nowy niepolewany / a zwier-
zchu tymże Jeczmieniem nakryć / y w chlo-
dzie chować. Drudzy tylko roscielea zielony
Jeczmiień po ziemi / a paczkow do rozkwi-
nienia gorowych po nim rozklada. *Dydymus*

Koza dlu-
go zdrowo
zachować

Plastr osobliwy y niepospolity do ran /
wrzodow / sadzeli sprosznych / zaplugawio-
nych y zagnitych / wychodzenia. Wziac ma-
li ieczmienney dobrze wypytlowaney dwa
loty. Aloeparyku małko wtartego / myrhy /
po łocie. Masć zieloney / kora *Vnguentum*
Apostolorum zowa / cztery iacia / to jest / z zol-
tli y z bialkami. To wшыtko wespół vmieszac
co nalepiey / a do przerzezonych wrzodow /
y ran zagnitych y smrodliwych / wychodoze-
nia y goienta barzo kostowna.

Kamp /
wrzody z
gnie wy-
chodzą.

Kon / kobyby miał strengel : miarke iec-
zmienia ro dostatku wody warzyć do wy-
wrzenia / a obcedziwszy go / co nagoretzy w
wor w sypać / y on wor wdziać mu go na
głowe / tylko w nim dzury poczynić dla o-
czu / żeby wolne miał : a para ciepła z onego
ieczmienia żeby mu w oczy nie stla / ale tylko
w nozdrza / a w gębe. Tak będzie wolny od
tey choroby.

Strengel.

Kon gdy oczu puszczać nie może : mała
z ieczmienia iarego w wodzie rozmieszac / a
soli garsć do tego / y to mu dawać pić / a nic
inogo / aż swym trybem przyrodzonym be-
dzie mokrzył.

Kant skal-
ten.

Szkodzi.

Używany sam ieczmiień zoladkom sło-
dzi / mtlac go.

Opuśenie z wiela wietrzności w żywoćie
czyni. *Diof.*

Wodka z trawy Jeczmienney
dystyllowana.

Trawy ieczmienia zielonego bywa wo-
da dystyllowana w sklany naczyniu ta-
ko Kozana. Kano za rosy narwawszy tey ile
sie podoba. Moze też y na panwi to czynić /
y z garnca miedzianego z korego gorzałke
pala / abo y z inych siol wodki. Czas naprzy-
sioyniey do tego srednie dni w Maim.

Hordea
grami-
nis aqua
stillati-
tia.

Do vgasenia wselakiego wnetrznego za-
palenta jest przysioyna / bioractey z lyzke z
piec na raz / abo šest / abo syropem z chlo-
dzacym iakim / abo z ulepem siostkowym /
Podioznikowym / Malowym / Grzybienio-

gasp wno-
tze zapal-
lenta.

Oczom zapalonym / y (wym.)

Oczom plynacym / barzo vzyteczna pu-
sczac iey raby y owedy po kilku kropki / a
chodoga y cienka chusieczke w niej maczaj-

Ogom
zapalony
y plynacy

cy / Gwoździków kramnych / Cynamonu
dobrego / Szpilanki Indyjskiej / galiki
Muskatowej po kwincie / kwiecia białego
Grzybienia / Salsanu po dwu częściach
Kwiny / Kamphory trzecia część Kwiny /
Jeczmienny maki / Sandalu nasienia /
y Lakrycy / wazsa w sześćdziesiąt kwar-
tach wody ciepłej chodogiej / albo w stu-
dziennej / do wyrzżenia trzeciej części / a
przeciwny / przydać ze trzy kwarcey mio-
du dobrej paroki / cukru białego dwa fun-
ty kupieckie / znówu przy wolnym ogniu we
głusym wazyc / aż tylko sześć garncey zostā-
nie / pilnie zsymiac : do tego przylać kwar-
te Rozżanej wodki przedmiej. A wlaowy
to w naczynie przystoynie / Korzenie wysokej

poimionone w woreczku zawieść / wespół z
Szpilka Indyjska / z Kamphora / y z kwie-
ciem Grzybienia białego / drobno pokrāia-
wszy. A żeby rychley wykist / zedwiełyce pi-
wnych drozdzy dobych w ten miód wlać.
Po wykismieniu siożyć go w ine naczynie /
a potym w toż pierwie po wypłokaniu
przełać / y do potrzeby chować.

Oleiek z Jeczmienia.

Jeczmienia oleiek tym właśnie spospo-
bem / iako z Psenice bywa / robiony / o
czym w Rozdziale o Psenicy / przy koncu
opisalo sie. Takie rychle skutkow właśnie
iess / ktorych pseniczny.

Prążona albo przypiekānego Jeczmienia maki / Grys. Rozdział 18.

Polentum & Polenta,
Omelytis, Omelysis,
Alphitis & Alphitum
Hordeitosti & Hordei
fructi farma.

Geroscht. Gersten meel.

Przypiekānego Jeczmienia /
albo prążonego maki / ktora
drudzy Gryssem zowia / Lācinny
Polentum, Grekowie *Alphitum*, y
Omelysis, rozmaicie stārzy czynili /
iako Plinius pisze w 18. księgach /
w 7. Rozdziale. Abowiem Gre-
kowie Jeczmiēn przez noc moczyli
w wodzie / potym go nāzāiutrz su-
szyli / w suchony / w panwiāch na o-
gniu prāżyli y przypiekāli / a potym
w młynach srotem melli. Drudzy
woda go polawszy / przez noc go
uszyli / a potym go prāżyli y melli.
Imi dobrze vprāżony / woda zle-
wāli / albo tylko strapiāli. A ni-
zli go melli / pierwey go suszyli. Imi
w kłosiu bedacy / ieszcze niedozrāły
dobrze / zczynāli: iako y tych czā-
sow czynia z prāżmā krupy mlode /

ktorych znówu przyprāżowy / w
młynach / albo w żarnach melli.
Wszakoz iakokolwiek byla czynio-
na tā maki / albo Grys / tedy do ka-
żdych dwudziestu funtow Jeczmie-
nia / przydawali trzy funty nasie-
nia lmanego / a pot funtā Koryān-
du / soli piec torow. To wbystko
w panwiāch prāżyli / vstāwicznie
mieszāiac / y tak wespół melli. Wto-
ry Jeczmienia nie zalewāia wo-
da / ale suszony co namieley miela /
z tymi poimionemmi rzeczāmi mie-
szāli. Inaczey Galenus o tym pi-
sze w księgach o skutkach pokar-
mow. Chwali on te maki z świeże-
go Jeczmienia dobrze przyprāżone-
go / ieno nie káže iey przymieszowāc
nic / iako Plinius / ale sāmego tyl-
ko Jeczmienia świeżego / chedo-
giego / miernie przyprāżonego / a
potym zmeltego. A tā iess własna
polenta albo Grys / ktory gdy by-
wa przystoynie vczyniony / dāie z
siebie wdzieczny zapāch postodni /
a zwlasczā z Jeczmienia świeżego.
Ktoregoby klos ieszcze nie dozrāł
prāwie dostatecznie.

Przyprodzenie.

W sucha y zatyka / lepicy y potez-

sliwem / wzięwszy Jeczmiennia nie otluczonego ze trzy garsci / Rozynkow mieszistych wielkich albo małych przerażonych w miedzernu z sześć lotow / Szanyzu lot / wazzyć w czterech kwartach wody chodogiej studzienney / aż Jeczmiennia pufnie / potym przybacić ze trzy kwinty Cynamonu dobrego posłanowanego / żeby raz albo pięć wezworowało / a przecedzwszy / chłodno dać pić.

Item.

Item: Weźmi Jeczmiennia chodogo splotkanego sześć lotow / Cynamonu lot / albo poł lota przednie dobrego / cukru białego lotow pięć / Rozynkow mieszistych wielkich trzy loty. To wszystko we słaby cynowej wazzyć w garncu wody studzienney / w ukrop wody wrzacey wstawiwszy przez cztery godziny. Ta woda w ciężkim boleniu głowy badz z potłuczenia y ran / badz z iney przyczyny goracey jest osobliwym trunkiem.

W pleurze

W pleurze: wziąć Jeczmiennia chodogo otluczonego y splotkanego z ośm lotow / Rozynkow wielkich cztery loty / sliwek iedwabnych czarnych / po cztery loty / Lakrycey skrobanej / albo drobno pokrajaney lot / kwiecia suolkow Marcowych garsci / Włoskow małki Bozey / po garsci / wierzecholkow zerowanych / Jzopu dobra sczypce To wespól zmieszawszy w półtoru garncu wody studzienney wazzyć / aż Jeczmiennia pufnie sie pocznie y tey wody chorym do trunku dawać.

W sucho

W sucho: wziąć Jeczmiennia do picia przystoyna y zdrowa: Jeczmiennia ochodzonego wziąć z sześć lotow Lakrycey drobno pokrajaney / Rozynkow drobnych swięzłych podwu lotach / nasienia Banowego / Dynowego / Malonowego / y ogorkowego / z lupin ochodzonego / po łocie / nasienia fengretowego / korzenia suolkowego drobno pokrajanego / po poł lota / Jzopu / Małki Bozey wółow po rowney garsci / siarnet z dziewką Bawelny lot. To wszystko w siedmi kwartach wody dzibowej waz; do wyrzienia trzeciej części / przecedzwszy / przybacić cukru białego z osmnaście lotow / miodu białego sześć lotow / znornu przywazzyć dobrze / przecedzić / a w miejscu chłodnym chować / y używać.

Pierścim Pacem.

Pierścim y plucem szuzaca: wziąć Jeczmiennia ochodzonego lotow dwanaście / Lakrycey lot / nasienia Koprzu Włoskiego / Biedziencowego / suolkow Marcowych / po poł łociu / sig suchych mieszistych / pokrajanych / Rozynkow wielkich / po dwu lotu / Jelenich iezyczkow / Jzopu suchego / Szalwicy / po poł garsci / Bozey suchej czerwoney ćwierć lota. To wszystko wazzyć do rozewrania ieczmiennia. Przecedzić / a używać. Abowiem wśelakie zapalenie wnetrzne / y pragnienie ślad pochodzace gaci.

Śpółnie

Watroby goracość wychładza.

Slagme przez wsta śnadmie wywodzi / z plucy z pierści.

Slezienie /

Dyrkom /

Pacherzowi y innym wnetrznościom zapalonym / wielka bywa ochłoda.

Mocz z ciężkością odchodzacy pufni.

W goraczkach wśelakich jest przystoynym trunkiem.

Mamkom mleka dostatek dać / tym sposobem używana: wziąć ieczmiennia otluczonego w śapie / albo sroek ochodzonego ośm lotow / ćiecioriki cztery loty / nasienia Koprzu Włoskiego dwa loty. To w sześci kwartach wody studzienney do przepukania ieczmiennia wazzyć / aż trzecia część wody wywore / przecedzić / mamkom dać pić.

Mocz u ostrogoraco odchodzacemu / y z ciężkim a przykrym rzesaniem: wziąć ieczmiennia trzy garsci / sliwek iedwabnych czerwonych y czarnych / po półtora lota / Lakrycey / nasienia Banowego / Malonowego / Dynowego / ogorkowego / z lupin ochodzonego / po łocie / nasienia Tlustofowego / Salatowego albo Locygowego / po trzy kwinty. To wszystko w sześci kwartach wody do wyrzienia trzeciej części wazzyć / a miasto pospolitego picia używać.

W goraczkach trzeciordniowych trunk przystoyny: wziąć ieczmiennia ochodzonego lotow sześć / Lakrycey / Jzopu suchonego / po łocie / Ciecioriki / sliwek iedwabnych czerwonych albo czarnych / Rozynkow wielkich mieszistych / splotawszy / pokrajać / podwu lotu: to w pieci kwart wazzyć wody studzienney / do wyrzienia trzeciej części. Potym ku końcu przybacić trzy kwinty Cynamonu przedniego / z grubą przelufsz / Cukru ośm lotow / przywazzyć / przecedzić / a miasto piwa używać. Albo tym sposobem: Wziąć ieczmiennia chodogiego / splotkanego sześć lotow / Sándalu białego y żoltego / drobno pokrajanego / po trzy kwinty / Rosinatel albo Porzeczek dwa loty / Rozynkow drobnych trzy loty / Cukru białego pięć lotow. To wespól w czterech kwartach wody / w Balneum maru przez cztery godziny wazzyć / a przecedzwszy / chorym pić dawać.

Miod z Jeczmiennia do picia.

Niegdzie czynia syte / albo miod do trunku bardzo przyiemny y użyteczny / zwłascz tym sposobem: Wziąć ieczmiennia ochodzonego lotow szesnaście / mału białego nasienia trzy loty / Sándalu wszystkich trzech / nasienia Dynowego / Banowego / Malonowego / ogorkowego / z lupin ochodzonego / poł lota / Lakrycey półtora kwinty / Gwo

Wotro
bie.
Slagme
z pierści.
Slezienie
Dyrkom.
Pacherzowi
wi.
Woz po
dzi.

W goracz
kach.
Mamkom
mleka
obstęś
dać.

Ptilana, Cremor Ptilanae.

Dickgesottene.
Gerstenbrüh.

Ptyśanna własna y prawdziwa / od Greków y Lacińskich tak mianowana / nie inego nie jest / tylko z Jeczmienia obłupionego / albo w stepach otłuczonego / co my Jeczmiennym pecakiem / albo y krupami Jeczmiennemi zowie my. Kąśa wárzona rzadko albo y gesto / od korey sam pecak albo krupa sucha tymże imieniem jest rzeczona. Te tak stárzy / iáko dzisiey szego wieku ludzie / tym sposobem czynili. Bráli co nachedoższe / co nabielśze / y nazupełnieyszego ziarna Jeczmiennego / tego nie melli / ale woda strápiáiac / w stepach z lupin obijáli y tłukli / potym ná stoncu suszyli. Powtore znówu tłukli / y także ná stoncu suszyli / y tak to chowáli w męlym Jeczmieniu szwieżym / dla dálśzego wcale zachowania. To dzisieyszich czasow nie inego nam nie jest / ieno krupy chedogie Jeczmienne / albo pecak chedogo obity. Tey Prysány stárodawni Lekárze w chorobách ludzkich używáli / rozmaicie wárzac y przyprawuiac z innymi przysádami / według potrzeby choroby káźdey. Paulus Egineta w pierwszych księgách / w Rozdziale o Sbozách / wazy tey Prysány wárzyć / káze iedne czesć iey w pistnastu czesćciách wody wárzyć. Ini Grekowie w dziesiáci / przydawšy troche oliwy / á gdyby zwieráta / troche octu przylewaia winnego : y gdy dobrze wvre / przydáia troche soli ná ogniu przypiekáney / Ini lug kláda. Drudzy troche swoy skiego Kopru. Teraznieyszý lekárze dáleko ináczey á niżli Galenus /

albo Hippokrates wazyli: te Prysáne wárza y dáia. Abowiem Pecak / albo iákiekolwieť krupy Jeczmienne / tak miazśze iáko drobne / chedogie / káza tak dlugo wárzyć / áz co nalepiey rospecznieia / y ná káśe rozewreia / potym przez sitko geste albo chuste przebuáia / przydáiac według wpodobania cukru / albo másta mlodego. Drudzy mleká Migdalowego. Ini mleká z nasienia / albo Máłowego / albo Dyniowego / Malononowego / Ogorczanego albo Baniowego / według chorego potrzeby. O tey Prysanie Hippokrates syroce / nie tylko w ksiégách o sposobie karmienia chorych w ciężkich / y w gwałtownych chorobách / ale y księge osobliwie nápisal / o użytkach iey.

Przyrodzenie Prysány.

Ptyśana albo káśa przebijána z Jeczmienia / poprostu nágotowana / w wodzie z mástem wárzona / odwilża y chłodzi / pokarm ciálu mierny dáie / krew dobra czyni / wyćiera / wychedaża / żyły otwiera. Ale w polewce káploniey / albo z inšzego miesá wárzona / wiecey ciálu pokarmu dáie / y pošila wiecey. A z innymi rzeczami pomienionymi wárzona. Rozgrzewa / nie z sweo przyrodzenia / ale z przysádzonych.

Moc y skutki.

Goraczłach Prysanna albo káśa w wodzie gesto wárzona á używana / jest pokarmem wytecznym y zdrowym.

Sluży y tym tá potráwa / ktorých czesćto z goracá giorá bolewa / á owšem z piánistwá wina siarczystego.

- Rymy / y Spadki /
- Káśle suche w spólai /
- W pleurze y kłóciu w bokách /
- W bolaczłach wnetrznych /
- W owrzędziáłości pluc y pierśi /
- W nabrzmieniu z przymiozem ognistym.
- W scyácyce z goracey przyczyny /
- W suchotách / y w goraczłach suchotnych
- Zoladkowi goracemu / Także

W goraczłach.

Stowie bclacep z goracości

Rymie. Spadki. Káśle suché. W bolaczłach. Wnetrze. W suchotách. W scyácyce. W suchotách. Gorace.

nicy / uizli Jeczmięń sam : y nie tyl-
ko do pokarmu przychodzi / ale y
do lekarstw / iako sie zaraz powie.

Moc y skutki.

L Mała przypiekana / w mleku abo w
iakiękolwiek mięsney polewce wárzona /
jest wytecznym y smákwitym iedzeniem /
zwłaszcza tym / ktorzy częste biegunki / y sil-
ność trzew miewają / ktora Lácinnicy (*Ci-
locacio*) zowia. *Dios.*

Ludziom roboczym y pracowitym w wo-
dzie wárzona z mástem bywa posiláca po-
tráwa / y ciátu tuczności dostácku dáie.

Czynia dumdzy z nicy káse w polewce ká-
plunicy / abo z iakiękolwiek miésa wár-
zac / a potym z soliem z tablek pigmowych /
abo z soliem kwasnych Granatowych / y
siarnistych tablek / abo z Agrestem / abo z
winnych iáged medośrzátych z soliem / á z-
właszcza bla tych / ktorzy chęć do iedzenia w-
tráca / zruśa ábowiem y przywodzą im ap-
petit.

Tak potráwa pániom bżemiennym jest
wyteczna / ktorym tak iedzenie bywa obry-
dzone / że ani zapáchu iakiękolwiek potrá-
wy znieść nie mogą. Także tym ktorzy cie-
kaczki y biegunki / będąc bżemiennie / miały.
Tym ábowiem y żywota zbytnia śliskość / y
do iedzenia chęć odpádlá / zás sie wzwierdza

Czyniali też stárego wieku ludzie z tej Jec-
zmienney mały przypiekány plácki / záczy-
niając is iedni woda / dumdzy winem ino oli-
wa / niektorzy miodem / wedlug upodobá-
nia / abo potrzeby káżdego. Ale iako Gale-
nus pise / takowe plácki trudne y ciężkie sa
do trawienia / y barzicy / á niźli sam chleb
Jeczmienny / wiátry w ciéle wzbudzáiac.
A im bliżey w zoladku leży / tym wietśe w
żywoćie zburzenie y kruczenie czyni. *Gal.*

Z miodem záczynony stolce pobudza.

Kaplony y kófosy przedkó tuczy / chowáiac
ie w miejscu ciepłym á ciemnym / á pierze z
kryjdi co wietśe im powyrzywawşy / záczy-
niwşy is woda / abo winem / abo miodem.

Aurom ciękaczki / to jest / gdy rzadko y
wodnistó przez nie bieży : weźmi tey mały
przypiekány garść / y tak wiele wořtu / roz-
pnećiwşy go z nim záczynić y z winem / y
poroczyc galeczki drobne / á przed im zóbia
dáwac im tego naprzod.

Bydlá rogátého febróm abo zimnicóm /
winem is záczyniwşy dáć iesć dobrze. Abó

z soli á z wody rosol wczyniwşy / te małe
nim záczynić / y dáć im iesć / zwierzchu te
nákrzywşy guntami / abo czym podobnym.

Smilec w vsćiech leczy / wzstawşy tey ma-
ły dwie częsci / á iedne soli / y to co nalepiey
z miodowinem w mojdjerzu weluc / że będzie
iako ciásto. Z tego małych bochenków ná-
piec / y dla potrzeby chowac. A gdy potrze-
bá siluc co namieley ieden / á z woda rozczy-
niwşy / tym dżiaslá ognite / y ino częsci w
sćiech naruszone / często wycierac.

Zeby czarne / pozólkte wyciera / y białe
czyni. Wczyniwşy z tey mały ciásto co z náo-
strzeyşym winnym octem / w gárnku suro-
wym zálutowawşy / ná popiół spalić w
gárncařskim piecu / á tym popiótem sobie
często zeby wycierac.

Plástr przeciwo spuchłym biálogłowa-
řkim pierśiom z przymiotem ognistym / w
ziac swinięgo abo wieprzowego sádlá lo-
cow dwánáście / biátkow od dwu iain / y
zbić wespól / miodu potym przydáć lotow-
cztery / wmięscac dobrze / Sáletry cztery lo-
ty / mały przypiekány Jeczmięń isle po-
trezbá do zgeřczenia plástru / á przykládac.

Tenże plástr służy / Gruczolóm twárdym

Zolaczóm zapalonym. Abó też wziać
tey to przypiekány mały z funt / tak wiele
wieprzowego sádlá abo smalcu / iáiec z ie-
denáście z zólkami y zbiátki / Sáletry y mío-
du po cztery loty / abó tie go potrzezbá do w-
czynienia plástru. A gđsieby dčial bol w
smierzyć / Sáletra odiać.

Kyby do iednego mieyscá zgrómadza /
záczym polow niemáły może ich bydż / náczy-
niwşy z tey mały woda abó krowia bydleca /
abó winem / abó miodem / galek / w sushyc /
y do wody mięscac.

Zoladkowi zbytnie goracemu / plástr nie-
pospolity z tey przypiekány mały jeczmię-
ney / z wierzchořkóm mlodych Jezyn / abó z
Koschodniřu / abó z Tlustošem / wespól
weluc / abó w donicy wzwierćieć / trochą wo-
dy skropiwşy / y ná zoladek przykládac.

Twárdości nárořte w stolcu abó guzy / y
gruczoly twárdete : máka z o liwa ná plástr
wárzona / y plástrówána / rozgánia. Także
ná inych mieyscách zásiádle / wniwecz o-
bráca.

Ogien piekielny gási / w wodzie ná káse
wárzona / á przykládana. Ale gđsieby sie tuż
mieysce sprysczyło / tedy wziać tey mały
dwie częsci / iedne siarnet Gárbářskich /
to wespól w winnym octcie wárzyc / y le-
nto przykládac.

Potrąwa
dobrá.

Ludziom
pracowit-
nym.

Pániom
bżemienn-
ym chęć
do iedze-
nia przy-
wráca.

plácki.

Stolce po-
budza.
Kaplony
y kófosy
tuczy.

Biegun-
kom t. ko-
řym.

Zimni-
com by-
dlá rogá-
tego.

Smilec w
vsćiech

Zeby
czarne
y białe
czyni.

Pierśiom
zbiłymi

Gruczolóm
twárdym

Do polo-
wu ryb.

Zoladko-
wi gorá-
cemu.

Gruczolóm
y nárořli-
nom w
boku
twárdym.

Kořepie-
kielny.

**O pecaku / y krupách Jeczmięńnych / ktore ptyřánna
własna zowia Greřowie / y Lácinnicy. Rozdźial 19.**

Koszadek.

Starobawnego wieku lekarze / czyniali Prysane dla chorych / Ktora nic inego nie bylo / tencz krupy nasze Jeczmienne / abo pecak z Jeczmienia. Tymze wlasnie sposobem robiona / iako tych czasow robia. O czym sie na przodku powiedzielo. Prysana / Grelom od robienia tych krup rzeczona. Abowiem *Ptiffin*, nic im inego nie jest / tylko odwilzac / plokac / y wychodzac / iako krupy Jeczmienne pospolicie czynia. Dwieciyszych czasow od pospolitego ludu Prysana zowia wode z trocha Jeczmienia przewarzona / dla pragnienia / y plokania wst goraczkiach: Ale ta nie wlasnie Prysana nazwana.

Koznosc miedzy dwieciyszymi a dawny mi lekarzami w przyprowadzaniu do ledzenia / to jest ze oni przez sietka abo chusty wwarzona przebitali / y tak prosto dawali. Podczas tez podlug potrzeby / Zuku / abo Koprnogrodnego / abo co takowego przydawali. Nafsy rzadko kiedy przez chusty przeciągają / abo przez sietka przebitają: bo barzo chodogie krupki z Jeczmienia y drobne czynia / y do wzywania dlugo warza / a wedlug potrzeby choremu / abo z mlodym maslem / abo z cukrem tylko / abo z mlekiem Migdalowym / abo z maki bialego / zalewają. Ostrom zeby pecak abo krupy miazke byly.

Bywały tez od ludzi starych z inych zboz rozmaitych prysany / a po nasemu krupy / abo pecaki czynione / iako y nasych czasow z żyta / z pszenice / z owsa / z orkiszu / z socowice. Ale tym zarowne w mianowaniu przykladali zboze z ktorego byly czynione / iako *Ptisana Zeacea*, zytne krupy po nasemu. *Ptisana Iriticea*, pszeniczne krupy. *Ptisana Oryzacea*, Ryżowa kaska. *Ptisana Auenacea*, vel *Auenata*, Owsiane krupy. *Ptisana ex Lentib.* Ktora w nas zwyczajnie nie jest / kaska z Socowice: Ta sama z Jeczmienia nawlasniey sa Prysana.

W Jeczmiennym chlebie.
Kozdzial 20.

Panis Hordeaceus.

Starego wieku ludzjom Jeczmienny chleb byl zwyczajniejszy / niz terazniejszy. Bo z kaski y daru Boskiego ten wiek ma obfitosc inego zboza / do chleba miłego przystoyniejszego nizli pierwsi. Jednak y ten ludzjom robotnym y pracowitym jest barzo uzy-

teczny / w zoladku ich mocnym y zdrowym dlugo lezy. Czego takim ludzjom potrzeba aby mieli sytnosc y posilenie ciatu / Ktora im do statecznie daie. Wszakze nie tak iako pszeniczny abo rzany. Przeto tych czasow gdzie tego chleba czesciey / dla obfitego wrodzaju Jeczmienia wzywają / przydaja abo zytney / abo pszenicznej maki do jeczmienney wedlug wpodobania / abo polowice / trzecia czesc / a taki chleb bywa wyteczniejszy nizli sam Jeczmienny.

Przypodzenie.

Chleb Jeczmienny acz w żywiołach swych jest pomiarkowany / iednak do suchosci y chlodzenia jest sklonny / tak sam / iako y z przymieszaniem inego zboza maki.

Moc y skutki.

Koche wyszej powiedzielo sie / ze ten chleb ludzjom pracowitym y robotnym jest barzo wyteczny / zdrowy y posilacy.

Podagrycznym barzo sluzi / y takze / iako niektorzy swiadcza / iz ktorzy mu sie przyzwyczajają / nigdy podagry nie miewają. Przeto ktorzyby sie z przodkow swych tej choroby iako dziedzicznej obawiali / a od niejby bezpiecni bydz chcieli / z mladuby sie mieli do wzywania chleba jeczmiennego zwyczajac.

W wplawach zbytnich paniom dobrze go wzywac. Takze

W suchlinie jest wiecey lekarstwem nizli pokarmem / bo wysusza.

Z oorzodki tego chleba moze bydz potrzebna smaczna y zdrowa wczyniona warzac ia w mleku / abo w miesney polewce / badz kaska gasta / abo rzadka / y polewczasta / iako z chleba inych zboz / zwlaszcza dla czeladzi / y robotnikow.

Zysiny na glowie / y

plechowatosci z oblaszenia wlosow czyni poroste. Chleb jeczmienny suchy na proch wulczony mialko / a z Uiedzswiedzym sadlem spuszczoney y z sola masecia zacyntoyny / tym plechowatosc nacierat. Drugzy wespól solz chlebem jeczmiennym na popiel w garncu nowym y surowym pala / y tymze sadlem Uiedzswiedzym a loiem kozlowym zacyntaja / y nacierata.

Wzrost ciemny posila y osfry czyni / chleb jeczmienny dobrze wpietly / zaraz z pieca na

Zubstem
piacowis
tym wyte
czny.
Podagrycz

Wplawo.
suchline

Potrawa
dobra ro
botnym.

Zysiny y
plechowato
sci na
glowie po
roste gni

Wzrost cia
mny osfry

poly

Waczo
bie.
Pragnie
niu.
Ogrom.
Wzom.
Kolecy
Gym.
Omiens
niu.
Pierśom
su dym.
W zercw
nia 3pl w
plucach.
Slesione
Slesion
drysosca.
Wesemka
slemu
muskla
Omtega.
W slino
geriu.
W terrid.
nie.
W zapale
niu 3by
micy
Kwie.
Miesia
cna 4o
reba
wshoda
Wapna
pizma
W kolec

Slesione
zapale
niez.

Znala
pluiacym.

Zafsu su
chemu.
Spadko
goracym.

Pluc za
paleniu.

3 chorob
dyszap
powziata
cym.

Ochrapie
niu.

Dychawic
gym.

Waczo / y wnetznościom zápalonym
jesti pokármem przystoynym y dobrym /

Prágnienie vsmierza /

W rospaleniu oczu /

W rospaleniu vsu /

Tym ktorzy sialeia y od rozumu odchodza /

Kolerycznym /

O chrápieniu y omienteniu gárdla /

Suchości w pierśiach /

Żerwaniu izly w plucach /

Slesienie zázwárdzienia /

Tym ktorzymby złote chrzasze byly w
trunku zábane.

Arfenik / Omieg /

Sliego Miskla korzenie / iákiekolwiek
ine iádowite ziola / tym jesti osobliwym po
kármem káśa Jeczmienna.

W slinogorzu /

W goracze trzeciego dniowey / y w inych
goraczkach kolerycznych / abo w tych ktore
z zbytniey krowie bywáia zápalone / sluzi

Pantom ktorym choroba miesieczna bla
zbytniey gorocosci y wysuszenia vsiata. Tak
ze wselakim innym przypadkom y chorobom
goracym jesti potrawa z drewa.

Ktorzymby w trunku wapno bylo zába
ne / ci naczesciey Jeczmienney káśe mieliby
wzywac.

W kolec / gáśto warzona á octem winny
zalana / jesti lekarstwem / zwlaszcza z wyla
nia zbytniey iádowitey zolci. Takze

Ktorzy slesione zápalona máia /

W pleurze ze wzrodu w pierśiach jesti nie
cylko pokármem ale tez lekarstwem / krupy ie
czmienne abo pecal z trocha otrab / w mie
lu Nigdalowym warzony / á potym przez
sietko przebity y wzywany.

Krowia pluiacym káśa Jeczmienna prze
bitana / z trochmalem wzywana / jesti lekar
stwem.

Káślu suchemu. Takze

Spadkom goracym na pierśi / káśa z ie
dwadbnymi sliwkami czerwonymi y czarny
mi / á z nasieniem máku bialego warzona /
á przez sietko abo gáśty durflak / przebita / y
wzywana / jesti lekarstwem.

Zápaleniu pluc / pecal ieczmienny z dro
bnymi Kozynkami / z sliwkami iedwabny
mi czarnymi warzony / á potym trocha mie
la Nigdalowego zalany / jesti lekarstwem /

Tym ktorzy z cieszlich / á z dlugich chorob
do sil przysc rychlo niemoga / káśa Jecz
mienna przebita zolcami srociezych iáiec zá
taria / y wzywana / jesti im bázro pośilnym
pokármem.

Omientionym y ochrápiálym / káśa gáśta
przez durflak abo sietko przebita / á z troch
malem miálko wárcym y z cukrem ciagnio
nym wodnistu warzona y wzywana / nie cyl
ko jesti pokármem / ale y lekarstwem.

Dychawicznym z goracey przyczyny / káśa

śa gáśta / w Nigdalowym mleku / z cukrem
y z miodym mástem warzona / jesti lekarst
wem y pokármem.

W suchotach / weźmi przebitych wárzo
nych gáśto krup ośm lotow / cztery loty tro
chmalu miálkiego. To wespól w káplomey
polewce przywárczy / á ráno y ná noc iesc
choremu dáwac.

W pleurze pokármem jesti wzytecznym
ieczmienna káśa z zadla z miodem dáwana
Ta tez chorzym zywoe odwilza / y solec
czyni.

W utrapieniu slesiony / pecal abo krupy
Jeczmienne w miedze warzone / troche pie
przu przydawky / jesti lekarstka potrawa.

Káśa z pecaku Jeczmiennego z ciełece
mi nozkami warzona / á potym przebita /
octu do tego przylawky : w czerwoniach
jesti lekarstwem ráno y wieczor wzywac.

Kzadko przebita káśa Jeczmienna / ze
by byla iáko polewka / z miodem / á z oliwa /
klisera dána / zázwárdzenie zywoe á odmie
kca.

Wybywanie / y niezmierno á dáremno do
pochodowania chce odpadza polewka z ká
śe Jeczmienney / z czerwona roza warzo
na / á klisera dána.

Dziasta zápalone / y wrzedzeniecni ogniste
ná nich leczy / polewka z Jeczmienney káśe
w vsciech ia trzymac cieplo.

Żebom takze boleiacym jesti ráunkiem /
czesto w vsciech cieplo ia trzymac.

Spánie w goraczkach przywodzi Jecz
mienna káśa z máku bialego mlekiem wa
rzona / wzywana / y ná stronie á czelo przy
kladana.

Polewka z Jeczmienney káśe / cieplo w
vsctech trzymana / zákazenie izyła / y vsi w
slytlich zápalenia wielkiego w goraczkach
odwilza / y popadálosci w nich leczy. Abo

gáśto warzoney Jeczmienney káśe / przez
sietko przebity / wziae z ośm lyzel / abo lo
tow. Sliskosé z pecal pigw cztery loty. Sli
skosci z nasienia Slazowego / soln z Látry
cyey / po dwu lotu. Ciagnionego Cukru czte
ry loty. To wbytko zmieścá wespól / ze be
dzie konfekt wodnisty / ktorego potrose á

czasto w vsctech trzymac. To abowiem zgo
rzalosé vsi / y popádanie izyła / co skola
ábo Brain dzudzy zowia / wychedaza od
wilziac. Moze tez podczas tego troche
przelknac / bo palenie w gárdle gáśt. Popá
daliny y rány izyła / y w vsctech goi / ale zá
wse przedem potrzeba vsia wychedazye /

dziasta wyhorowac / izylk wystrobac / gár
dlo gárgaryzmami wyplókcá woda prze
warzona / y troche przyocciána.

Do tego wshytkiego bywa tá Peisana / ábo
káśa Jeczmienna ráunkiem lekarstkim / do
czego tegoz Jeczmienna mála / o czyni wy
sey dostateczni e sie porwedziálo.

W such
otach.

W pleu
rze.

Slesiony
chorzy.

Czerwon
ce.

Zywoe á
zázwár
dzienie
od wilza.
W dymk
niu.

Dziastom
zápaleniu

Żebom
boleiacz

Spánie
przywodzi
w goracz
kach.

Wst záka
zenie co
skola ábo
Brain so
wla leczy.

Toz co
mála le
czmienna
czyni

Braba Jeczmienna.

Kozdział 22.

Curmi, & Corma.

Bł drugi napoy w zwyczajiu
starodawnemu wieku / Curmi
rzeczony / który sie nam podobalo
Bracha nazwać. Ten także z Je-
czmienia czyniono / y czestokroć do
trunku miasto winą używano.

Przyrodzenie / moc y skutki.

Tegoż przyrodzenia jest / Kozego smy pi-
wo Jeczmienne powiedzeli bydy / y skutkow
tychże.

SZKODZI.

Bolenie glowy zbytnie czyni.

Krew w ciełe zła mnoży.

Zydom piety / Kozie nerwami suchymi
zylami zowiem / wadzi.

Kozsadek.

Miedzy tym trunkiem który Curma Ła-
cinnicy y z Grekami miania / my braba / a
miedzy wyszey pomienionym piwem iecz-
miennym / Kozie Zyllum zowia / nie ma-
sney rozniace żadney / tylko w warzeniu / gdyż
z iedney oboie materyy bywają / Kiedy ie-
dno przebieże / drugie w miare dobierze.
Także iedno drugiego smaku lepszego / iedno
gorzkie / drugie posłodne. Także iedno gę-
ste drugie prześroczyste. Czarne iedno / dru-
gie białe. Jedno chmielne drugie wolne. Je-
dno drugiego pianaşe / y w tym tylko sa od-
siebie / a niczym innym rozne.

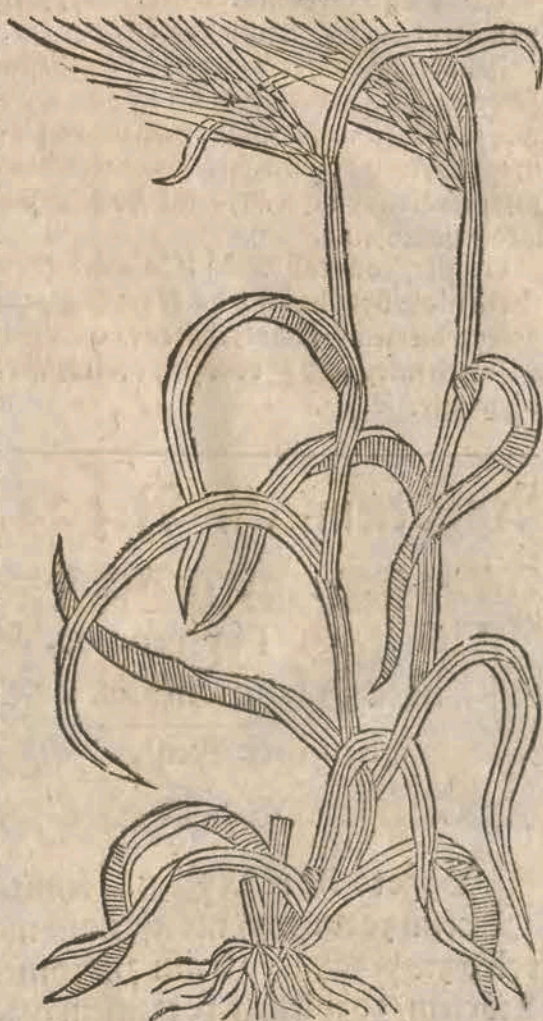
Nagi abo Pfeniczny

Jeczmięń. Kozdział 23.

Nagi Jeczmięń dla tego nazwa-
ny / że ziarna jest Jeczmienne-
go / w supinkách swych nie twar-
do siedzacego / nągiego iako Phe-
nicia. Dla tego też Pfenicznym Je-
czmięciem jest nazwany / że ziarna
iako pfenicia golego / iż kiedy go wy-
kruszą y mloca / nie iako Jeczmięń
ale iako Pfenicia krzy sie z kłosu
swego. To zboże wzrostem y kształ-
tem malo niewysytkim Orkisz-
wi podobne / ieno że nie tak w su-
pinkách swych mocno okryte iako
Orkisz abo Jeczmięń. Jest ziarna
rumiano żółtego iako Pfeniczne.

Zeopyrum, Hordeum nudum,
Tritocospelthum.

Weyzenspeltz. Nacktergerst.
Speltzweyzen.

Adiessee.

Rzadkim to zboże jest znaiome /
nie tylko w nas w Polsce / ale y
Wlochom / Francuzom / Niem-
com / Anglom. W Westwáliey
jest napospolitsze / gdzie nie tylko do
chleba / ale y do inych potraw cze-
sto bywa używane.

Przyrodzenie.

Nagi abo Pfeniczny Jeczmięń /
jest przyrodzenia mieżanego / ma-
iac cos Pfenicznego y Orkiszowe
go w sobie / iako Galenus w księ-
gách o skutkách potraw pişe / y s-
wiadczy.

Moc y skutki.

Edite zboża tego dostatek máia / tam go
miasto

De pos-
traw.

Bolenie
glowy sp-
ni.
Krew zła
czyni.
Wzrostom
szkodli.

Zaby wy
choważo

poly poprzek rozkroiony / a polnym Emi-
nem tuczonym dobrze posypany / y przed
sainymi tuż oczyma trzymany co naciepley.

Zaby czarne / rdzawe abo pozółtle wyćie-
ra / y białe czyni: wziąć teczmiennego chle-
ba z lotow festnacie / Rozp abo lupin z sze-
ściu dziesiąci iatec / Koralu czerwonego / Ro-
ry z brzewa kądzielowego po dwu lotow /
ziela kore zowiemy Dzień y noc / Zmiłowni-
ku po garści. To wszystko w surowym nie
wypiekany garncu zalcuować co nale-
piey / a w wstawicznym ogniu przez 24. go-
dzin palić. Potym gdy samo przechłodnie /
miałko wrzec / do tego przydawaj kosić z
Sępie ryby morskiej / korey Słotnicy do
odlewania wywota / lot. Gwoździow kra-
mnych / Koryandru przypławnego / Cyna-
monu / po polkwinty. Korzenia siostkowe-
go kwintę. To wszystko wespół co namieley
wrzec / y kądzielow dnia tym prochem zaby
wyćierać. Tak zaby beda chodogic / y białe.

Wino na
kajone
naprawia

Wino w beczce gdzieby sie zmieniło y po-
psowało: wziąć teczmienny chleb zaraz z
pieca goracy / a na poly go rozczernawoy /
na spuncie go oszrodka polozyć / a gdy ten
przechłodnie / znouwny goracy także polo-
zyć / czyniac y powtarzając to kilka razy
troć porządnie. Tak on chleb wyciągnie w
sie one wszystko / co winu szkodzi / y psuje go.

Item.

Takimże chlebem wino przesiarckowane
y smrodliwe / wszystko smrod y siarka wyćia-
gnac może.

Piwa na
kajone
naprawia

Piwo także nakajone smrodliwe / tak
y wino tymże chlebem naprawic może.

Piwa na
kajone
naprawia

Szlamowatości y wilgotności zle z wina
wyćiąga / kilka chleba teczmiennego cie-
plego w kospku / w faacie zawiesić / zas przy-
dzie kłobie (Apul.) Constant. lib. 7. Cap. 26.

Ocet.

Kto chce dobry ocet mieć / weźmi stare-
go dobrego wina / mało abo wiele / wedle
wspodobania / zważyć go przy ogniu / y wolo-
zyć w przechłodle kilka sztuk chleba tecz-
miennego / barzo wypiekłego y goracego /
zeby przez cztery dwadzieścia godzin w nim
był / potym go wyiać / a zatkawoy go w na-
czyniu / na stońcu lecia / w zimie na piecu
piekarnym abo na przypieczu klawflowego
pieca postawić.

Zeladko
wielużki.

Szkodzi.
Chleb teczmienny zeladkowi do tra-
wienia trudny y ciężki.

Pokarm
matego
wierzno
ści czyni
ślizgma
mnoży.
Dychawki
czyni.

Pokarm ciała mały daie.
Wietrzności we wnetrznościach zniteca.
Ślazine mnoży w zeladku y w żylach.
Dychawicznym y ciężkocchnacym szkodzi.

Piwo teczmiennym /
iakięgo w Egypcie starzy
wzywali. Rozdział 21.

Zythum, Zythus, & Ze-
thum; Pinum, Phucas &
Phocadium, & Phocadi-
um, Hordeaceum, vinum
Cicera, Cicerites vinum,
Ciceria, & Celia.
Gersten bier.

En napoy / który Dioscorides
Zythum, drudzy Pinum, in Phu-
cas, abo Phocadium, niektórzy Celi-
am, abo Ceriam. Drudzy Siceram,
abo Sicerites vinum, y Hordeaceum
vinum mianują. Był w zwyczajni
ludziom starodawnym / a ile w E-
gipcie: który z teczmienną mocne-
go czynili. Także y z psenice / kro-
re było podobne piwu naszymu.

Wzrządzenie.

Piwo teczmienne tych czasow
według zgotowania y wyrobienia
stodu / jest przyrodzenia odwilż-
iacego / z wielkim rozgrzewaniem.
Jednak względem wina rozgrze-
wającego / chłodzi. Piwa pseni-
czne / z Orkisu lepiej rozgrzewają
niżli teczmienne. O czym sie też
wyższej / o piwiech rozmaitych pi-
sac / w Rozdziale o psenicy / przy-
pomniào.

Moc y skutki.

Moc pobudza y pedzi.
Kosić stonowe w tym piwie moczone
zmiełcza / y powolne czyni do rozmaitych
rzeczy form y figur rzeźbienia.

Woc po
dzi.
Stonia
we Pości
zmiełcza.

Ma też inne skutki spolne z piwem pseni-
cznym / o których sie wyszej o piwie pisào.

Szkodzi.

W nyrkach bolesci wznieca.
Kamień w nich powstaje.
Tierwom abo żyłom suchym jest škodliwe.
Stonki y odzietki mozg okrywające o-
braja.

W nyr-
kach bole-
ści wznie-
ca.
Tierwom.
Stonkam
mozgu.
Wiatry
czyni.
Pokarm
sły daie.

Wietrzności y opuszenia w ciele wznieca.
Pokarm hruby y ciału nie dobry daie.

Trud / który Grekowie Elephantiasim go-
wia / mnoży / zbitniego piiec. Dios.

Trud

żanie staie. W Marcu nas bywa śiany. Podczas na końcu Lutego / gdy wczas ziemia pusci / a ciepła następuje.

Auena, Bromus, Acrospelus, Siphonium.

Saber.

Drugi Owies jest / który nągin / albo gotym miannia / we wszystkich wzroście y wrodzaniu pierwszemu podobny / ieno że ziarno ma nągie / iako Jeczmięń nągi / y w lupinách y w plewách swych nie tak / iako w pierwszych zamieniony. Ten nie jest tak pospolity iako pierwszy / a do używania ludzkiego smaczniejszy / y zdrowszy.

Przyrodzenie.

Przyrodzenia y mocy w rzeczach lekarskich jest tegoż co Jeczmięń / tylko suszego y chłodniejszego w pierwszym stopniu: Wszakże wiecey chłodzi y barzciey niżli Jeczmięń.

Pokarm dacie wbystrim członkom mierny / bez wśelakiey ostrości y bezypania. Ma też nieiaka ćirpkosc w sobie. Owa ile lekarstwo chłodzi / ile pokarm dostatecznie rozgrzewa. (Gal.) Wszakże tak lekarstwem iako pokarmem wysusza.

Moc y skutki.

Wiesz / nie tylko do bydliwych potraw / ale y ludzkich / y do lekarstw rozmaitych przychodzi. Bywają z niego potrawy niepospolite czynione / krupami / kasami / polewkami. W Torciach / które nie tylko do stołu ludzi w bogich / y mieyskich / ale y do pańskich / przychodzi.

W bolemiu głowy z przyczyny goracey. Oczom zapalonym. Odzieckom mozgu roznieconym / y Od rozumu odchodzącym / halonym. Zawrotu głowie. Paralizem naruszonym. Kaszlacym.

W Pleurze.

W atrobie zbytne ciepły y chorey. Słезienie nabrzmiałey / zapaloney. Pokurczonym y pokrzywionym. Arteryicznym. Podagrycznym. Nyręcznym chorobom / iako Zamuleniu w nyrkach / w Kamieniu nyręcznym / w Cieżkim puszczeniu moczu / w Omienieniu / y w ciężkościach pierści / zwłaszczą z susew goracych.

Kopa pluiacym. Suchotnym.

W morowych gorączkach / y w wielu innych rozmaitych z goracey wilgornosci chorobach / wielkim a użytecznym bywa y zdrowym iedzeniem.

Krupy owiane bywają wárzone w polewce kaplonicy / albo miesney / gęsto albo rzadko / według upodobania káidego / w kraszawszy do tego zieloney pietruski / albo Maieranu / albo czego innego pachniacego / według potrzeby y woley chorego / y zdrowego : abowiem ta potrawa jest posilataca y tuczaca.

Kozmiacie bywa przyprawiona / iedni smaza make owiana w masle / a potem w wodzie dlugo wárza / a troche soli wysypawszy / używają masło polewki. Drugiż ocuwinnego troche przylewają / albo agreslu / dla malego kwasu / zwłaszczą tym którzy gorączki miewają. Niektórzy też owiana make w masle smażona / w grochowce chorym dacie / albo w polewce z ćieciorki / z tro-

Ludziom de te dze ma.

W hole niu głowy W zapale niu oczu. Wozgu. W czg. w com. Zawroto. Paraliz. Kaszlacym Pleurze. W atrobie Słезienie. Pokurczonym. Arteryicznym. Podagrycznym. Kamieniu bolemiu. Kamień nyrków. Moczu. W omienieniu. Kopa pluiacym. Suchotnym. W gorach. W chm. w w. w. w.

Krupy e wlane tusz.

Kozmiacie przyprawiona.

Item.

Item.

miasto Jeczmiennia w potrawach używają / czynią z niego pęcz / krupy / grys / maś / y w mleku / w polewce mięsnej / albo kapł / niey / albo z wodą a z maśm wazac / po trawą ludzjom robocnym y pracowitym / bärzo pożyteczna / posilająca y tucząca.

Chleb.

Chleb tego zboża małi użyteczniejszy jest y ciału tuczniejszy / a niżli z Orkisu.

Do jedzenia.

Z małi albo z grysu bywa polewczasta kása / y gęsta / tak chorym jako y zdrowym wazona. Owa tym sposobem jako o Pšenicy y Orkisu powiedzieli / może być przyprawy y używany / tak do lekarstwa jako y do jedzenia.

Wopla / Krowa.

Do plasterow tak mała jako chleb tego zboża może być brany / do ktorych Pšenicego bierzemy / y na te choroby / o ktorym na swych miejscach syroce sie powiedzieli / używamy.

Ryż Niemiecki. Roz 24.

RYZ: NIEMIECKI

Tipha, & Typha cerealis, & frumentalis.

Theuscher Reiß.

RYZ: NIEMIECKI

Z Boże to które Ryżem Niemieckim zowiemy / nie jest nam nie tylko zwyczajne / ale ani známe. Liściem / zdźblem / y korzeniem pšenicy jest podobne. Kłos ostry / spiżasty / twärdy / jako Jeczmienny. Ziarna białego / w swych kupa-

łach jako Samopşa / mocno zawarte / także jako Jeczmiennia albo Samopşa / musi go obić y tłuc w stepach.

Miejsce.

W Westwaliey tylko moja wiadomością jest w Kochaniu / indziej w Niemieckich stronach / ani w Włoskich / ani w Francuskich / nie tylko u nas nie znają go.

Przyrodzenie.

To zboże jest pomierne przyrodzenia między Pšenica a Jeczmienniem / to jest / z Pšenice a z Jeczmiennia złożone.

Moc y skutki.

W Westwalskich stronach / gdzie go tylko sie używają do chleba / jako inego zboża. Też do siałowych potraw wazac go jako Ryż pod polewkę mięsna. Też kása używają go im w mleku / drudzy w wodzie z maśm.

Kosztadek.

O tym zbożu nie mam co więcej pisać / gdyż rzadkim jest w używaniu / a w rzadkiej wiadomości. To tylko / ponieważ ma przyrodzenie średnie / jest średniego między Jeczmienniem a Pšenica / tychże skutkow musi być wczesnym do lekarstw. Jedną w Westwaliey / gdzie napospolite jest / tylko ludzjom wyejskim a ubogim do używania służy.

O Owie. Rozdział 25.

Owies znaydujemy. Pierwszy / który ziarno w plewach y w lupinach ma zawarte / rownie jako Jeczmiennia / albo Orkisz / taki pospolity wszedy jest. Ten stoma / trawa / liściem / do Pšenice jest coś podobny. Zdźblá jako inego zboża / kolankowatego. Kłosa rzasistego / odwisłego / y ziarnistego. Ten / jako Galenus piše / y sami tego lepiej doświadczamy / więcej jest pokarmem by-

dlacym / a zwłaszcza konskim / a niżli czlowieczym. Wszakże y ludzjom do używania przychodzi / a zwłaszcza Gruc / która jest tak zdrowym jako y chorym pokarmem osobliwym / smakowitym y zdrowym. Drudzy czynią z niego krupy / które Lácinnicy posledniejszy zowia / Ptsannam Auenaceam, Uziela go y na maś dla chleba / cząsu niedostatkowi inego zboża. Czynią y stodo do piva / gdzie do tego inego zbo-

żanie

Item. wietrza surowego sie wystrzec.
Item. Stomy Owsianey wziac dwie
czesci, miarke Owsa / Wloskiego Kopru /
siennego prochu / Kozlku / po czesci. A to
wszystko w kotle wwarzywszy / w wannie z
naczyniem w stawic na kryta / a przyrey pa-
rze sie pocic / przerzeczonym sposobem sie
sprawuic.

Ogrom 36
palcem
Oczom zapalonym / sol z trawy Owies-
ney wywarowy / a chusteczki chedogie w nim
maczajac / y na nie kladac / wyciaga ogien
z m. h.

Ogrom
testowic
poczyna
czin.
Oczy komuby poczynały martwiec / zeby
nimi mrugac nie mogli / wziac owsa w klo-
siu dwie garsci / nasienia Jengrelowego
cztery loty / Kopru Wloskiego ziela y nasie-
nia / Swieczek / Bukwice czerwoney / po
pol garsci / listeczko Senesu Alexandry-
skiego / kwiatkow Kumienkowych / kwiecica
Komonice zoltey / po garsci / Ruty ogro-
dnej czarnej czesc garsci / abo scypte. To
wespół w wodzie warz / a rano y na noc pa-
re ciepła w oczu puszcay. A potym kropke
abo dwie wodki z miodu wyciagnioney w
nie puszcay. A ta ma bydys dystylowana z
funtu miodu bialego paco cznego / z pol lo-
ciem pieprzu. To przez niemaly czas czyniac

Cere sli-
doga biala
ta gynn.
Cere sliczna biala y chedoga czyni / Ow-
siana malka z Bleywyssem / abo z biela olo-
wiana w wodzie warzac / a ta woda twarz
wmywajac.

Plany
sciera.
Plany y zmazy wselakie na twarz y bgsie
kolwiek na ciełe sciera / Owsiána malka w
ocetie na kase warzona / a plastrowana.

Ognik
muc ger
woney.
Ognik abo sprosna Kumianosc z twa-
rzy spadza / wziac plerw Owsianych ze trzy
garsci / Jeczmienia nie odluczonego po
garsci / w wodzie warz do wyrzienia trze-
ciey czesci / a ta woda twarz czesto wmy-
waw. Abo tak / Owsa z klosiem wziac ze
dwie garsci / warz do trzeciej czesci wy-
rzienia / a twarz tředowata czerwona ra-
no y na noc wmywawzawse / a gdy oschnie
pocteray soliem z Cytrynowych iablek / nic
nie ocierajac.

Wzodom
zaufluy.
Zausne wrzody rozgania / malka Owsiána
na z golebinami / w wodzie warzona / a
plastrowana. Tymze sposobem na wola / y
zoly ine. Abotez wziac Owsianey malki /
Lnianego siemienia zarowno / tak wiele ia-
ko tych golebinow swiezych / to wespół w
winie warz / a plastrzem przykladay.

Klosiu w
zywocta d
bo w bo
tady.
Klosie w zywoctie / abo w bokach z sim-
ney przyczyny / abo zwietrzności simnych
w cisa / Owies z sola na panwi prazony / co
naciepley przykladany.

Kolce
Kolce y frogiemu morzysku w zywoctie
wziac ze dwie czesci owsa same. Jalowco
wych iagod z lekka przeluczonych / nasie-
nia Piotruszanego po tedney czesci. To w-
fysisko w worku lniaym przesyć / y w wi-

nie napoly z woda warzyc / a wywarowy co
nagoracey na zywoct boletacy przykladac / a
gdzie przechlodnie / z nowu w oney polewa-
ce goracey maczajac / y tak dlugo naparzac /
az morzysko wstanie. Abo wziac Owsa
ziarnistego / soli okruskow drobnych / obu-
dwu po dwu czesciach / nasienia Wloskie-
go Kopru / hanyzowego / Kopru swoyskie-
go / po tedney czesci. To wszystko wespół
wprasyć w panwi / a w worku lniaym prze-
syrzyc co nagoracey na zywoct przykladac.
A gdzieby ochlod / na cegle goracey / a
bo na dnie goracym ogniska / winem po-
kropiwszy / nagrzac / powtarzajac az gry-
zenie wstanie. Abo tak: Wziac Owsa
ziarnistego dwie czesci / Prosa / otrab / pfeni-
cznych / Kopru Wloskiego / po czesci ted-
ney / to wespół na pateli abo panwi wprasyć
w plociennym worku przesyć / a co nacie-
pley przykladac na zywoct / az zarcie wstanie.

Biegunki wselakie zawsciaza / zywoct
nim okladajac ciepło. (Dios.) Tez potra-
wa uzywany.
W goraczkach / y w kolerycznych choro-
bach / grucz jest dobrym / smaczny / y le-
karstkim pokarmem / abowiem zyly zamulo-
ne otwiera y wychadaza / przez pozry ciata
miernie rosprawuic. Gal.
Sleziony twardosc zmiekcza / Owies na
panwi prazony / a w worku na lewy bok przy-
kladany. Toz boleśc tey uklada.
Gryzenie w zywoctie wspaia / wstawy
z miarke Owsa / Jalowcu z hruba przeluc-
zonego polowice od Owsa / tak wiele tez
Czosnkowey naci suchej drobno pokrajaney
y to w plociennym worku zasyrzyc warzyc /
zeby raz y cztery wezworzalo / a wywarowy mie-
dzy dwiema talerzmi / na wysysel zywoct co
na ciepley przykladac / maczajac worek prze-
chlodniowy w usse goracey / a przykladajac
tak dlugo az sie bole wstanowia.
Ciata wypocenie w wannie suchej tak v-
czynis / wezmi stomy owsianey dobra czesc
lisacia y z klaczym Kozlkowego / klosia Je-
czmienny stomy / po dwu garsci / warz w
kotle wody / a do wanny wstawiwszy / poc-
sie przy tey parze / y tedy y owedy kamienie
rospalone kladac w nie.
Nogi z sieble ktorzych rozgrzac nie moze /
wziac z polkorca owsa / warz w winie napo-
ly z woda do polowice wyrzienia / ten we-
dwa plocienne worki w sypies / ktoreby lo-
kierney dlugosci byly y syrokosci / y co na-
goracey bydys moze / nimi nogi obwiazac /
co czyniac przez trzy abo cztery dni / rano
w poludnie y na noc.
Ktoby w slawach y w czlonkach zasie-
blosci czul / tak mu wezynie / wziac Owsta-
ney stomy dwie czesci / wierzcholkow wiel-
kich Pokrzyw / z kwiatem y z nasieniem ich
s osikow Bzowych z siemie sie puszcata.

Item.

Item.

Biegunki
kom.

Kolery-
cznym cho-
robom.

Slezienie
chorcy.

Gryzienia
w zywo-
ctie.

Poty gryn-
ni.

Nogi z sie-
ble rozgrze-
wa.

Ktoby w
slawach
y w czlon-
kach zasie-
blosci
czul
tak mu
wezynie
Fom.

Item. cho Agrestu albo oceu. Ini krupy albo gruce odkwełnia y wypłocza chedogo y z grocho, woka wårza / mårstá y soli wedlug potrzeby przydawşy : co bywa bårzo przyiemna potrawa. Drudzy tylko z mlekiem wårza / a ták dobra.

Żołnier
za potrawę.

W cndznych stronách / ludzie żołnierscy / ktorzy z żoldu swego / iáko powinni / a nie z łupiestwa żyia / ná woynie ciągnac / maki z owśa chedogiej w wotki / albo w fástki nábi- táia / z ktozey / gdy żywności nie mogą dosta- wac / dwie przedkie y syne mogą zároveň mieć Pierwsza : wziałwşy lyżke albo ze cztery tey maki / w mårse smårza / a potym w wodzie dlugo wårza / osoliwşy iedza / chleba do niej nákráiwşy. Druga / kårsa / wiecey maki owśianej wziałwşy / gęściey w wodzie wårza a mżli pierwsza / mårstá y soli przydawşy wedla potrzeby / z ktorych potraw posilenie znaczne niewáia. Te nie tylko żołniersko potrawę / ale y gospodarsze swa czeladka / ile w Anglię / y w Niem- czech / w częstym używaniu niewáia / y stadze Plinius w księgách osimnastych / w Roz- dziale 17. pişe o Niemcách / żeby kårşywa żadnego inego nie mieli okrom z owśa / ale sie myli : gdyż rozmaitych iårzyn y zboż má- ia. a snadź wieszę daleko dostátek / mżli kto- re iné národy. Do sa gospodarze wiecey / y dbáłşy / záczym rozmaitego kårşywa obfi- cość máia. Ale że baczęli / y bacza / to zboże bydy przedkie do uczynienia z nie^o potrawę / y do tuczności ciála / a rychlego pożytku / przeto go tym częściey w używaniu máia / od ktorych Anglię / y my Polacy sposob / iáko w wielu inych rzeczách / wziałwşy / te- goż w używaniu częstym mamy / zwlásczá polewká koro Gruce zowiemy.

Potrawy.

Z tego zboża potrawę ták mlodym / iáko y rostejšym / ták dzieciom małym / iáko stá- rym / bårzo sa przynáleżace / zdrowe / posil- ne : cere ciálu piekna / bialo rumienna / albo wlasnie cielistá dáiac. Czego w tych dwu narodách / w Angielskim y Niemieckim do- znawamy / ktorych ciála ták chedoga bår- we máia / że iáko by ia ze krwie a mleka zmie- szal : To zá częstym gruce używaniem.

Item

Bywa też kårsa ták w mleku / iáko w po- lewkách mieśnych wårzona / y tym spo- sobem przygotowana wieszę ciálu posilek dáia.

Item.

Niektorzy te krupy owśiane w mleku mi- gbalowym wårza / zwlásczá dla chorych y wyschlych ludzi. Dla tych ktorzy goraczka- mi sa obłożeni / bo te osobliwie posiláia.

Item.

Chwali Galenus gruce w wodzie wårzo- na / a potym winem stódkim / albo przewa- rzonym mostem / albo miodem záłana.

Item.

Drudzy záá tym sposobem bårzo osobli- wo / smákwita / y użyteczna potrawę z nie- go robia / nie tylko chorym / ale y zdrowym

przyiemna. Biora maki owśianej máto a / bo wiele podlug potrzeby / winá stódkiego bialego / polewki badź káptoniej / albo z tá- kiego kolwiek miesá / oboyggu zárowno / y tym záczynáia one maki. W mårstá / żóltek albo dwa swiezých iátek / soli troche / y wårza do zgaszcienia káse / cukru przydawşy podlug potrzeby. Takowa potrawá jest wşytkim pożyteczna : dzieciom / roslým / zgrzybiáłym y w lećciach zęstým / a osobliwie zchorzáłym / wyschlym / y ná silách oslábiáłym.

W nas pospolicie gruce / albo owśiane krupy / w wodzie wårza / spókwawşy ráz y kilka chedogo / potym w donicy wroiercia- wşy dobrze / przez sítko przebiáia / mårstá przyłoża a soli w miare / y używáia polewka. Drudzy / albo cukier / albo miod / miásto má- stá kláda / y ciepło piia dla rozgrzania zázie- bionych pierśi / y káşlu.

W czerwonych biegunkách tym spo- sobem przyprawiona bywa lekárstwem. Wårz owśiane krupy w wodzie / a z gęstnieie w nich polewka. Wlož mårstá swiezego bez so- li z totow seś do pot kwarty polewki / a day choremu przez klisere. Tez miásto má- stá / może użytecznie wżiac / albo smalcu ge- siego / albo káczege / y káptoniego / albo tlu- słości od nyrek stopowych / tákze kóşich. Záleca Dioskorydes tákowa polewka do zá- stánowienia biegunek.

Osławiczenie káşlacym : maki owśiana przypiekána / z syta miodowa trunkiem uży- wána / bywa lekárstwem.

Przeciwo zápaleniu wsi żóladkowych niektorzy używáia często po dwudziestu starn krup owśianých. Tákze náżgáge / y má- ia to zá pewne y doświadczone lekárstwo.

Pory wzbudza y obfite czyni / ták w po- ścieli / iáko w láżni / zwlásczá tym / ktorymi sa użyteczne / a trudności im przychodza. wårzac maki owśiana w winie a w troşe oceu / y polewka / albo wodnistá kårsa to piac.

Wieprze osobliwie tuczne y tluşe czyni / Owies moczony dáiac im go kilka Nie- dziei przedtym niżliby ie pobili.

Káplony y kókosy karmne bårzo tluşe czyni / do tego biale / kuche mieso y smá- czne czyni / dáiac im w kóycách Jeczmię / albo Owśiane krupy w mleku moczone / a do piicia tákze mleko tylko im dáiac. A to przez Niedziel cztery.

Bolesci w glowie z zimnych wilgotno- ści wkláda / wziałwşy dwie części stomy O- wśianej / Koprú Włoskiego ziela / siennej prochu po iedney części. To wşytko w zba- nie wielkim wårzyc / a w wannie nákrętey przytym sie pócié póki może / potym wysed- şy / w póścieli polezeć dobrze sie nákręwşy / glowe ciepłymi chustkami ściéráiac / a ná o- státku ták chustá ciepło záwinać / y od po-

Stuch pa-
lewká.

Item.

Pierśiom
záziębly
káşlacę.
Czerwocę

Wstaw
czym zá-
kácym.

Żgádzę y
zápaleniu
wsi żólad-
kowych.

Porozwba
dza.

Wieprze
taczę.

Káplony
taczę.

Stowy bo-
lesci w-
śmierza.

Konstancja
można.

Gdzieby komowi można spuścić / czyni mu z owiesney słomy świeżey pomienionym sposobem / naparzenie parażebny mu dostatecznie dochodziła mośen / nakrywszy go dobrze gumiąmi.

Kroście
mu opale
mu.

Kon gdyby sie opalił / warz w wodzie owies aż zmieknie / w wterć albo wtluc / a słamowatość z niego przez chustkę wygnieć / y tym ogorzelnym namazuy.

Krośty.

Krośty albo wrzedzienieżki w oczu w kaciach przy noście / które Grekowie y Lacinicy / od podobieństwa krocie z owsem mają *Egylopat. zowia* / zgania y leczy plastr z owsa zielonego / a z mała owiesna wczyniony / y przykładany. *Dios.*

Znaki
przyrodzone
nie ściere
w noście
bolenie.
Całuje
nie z wst.

Znaki przyrodzone na ciele zgania y traci / owsiána mała w winnym octcie warzona / tym sie nacieraiac. *Plin.*

W noście bolenie.

Cuchnienie z wst zagniecia w nich / owies zielony w wodzie warzony wespół z korzeniem swym / do wyrzucenia trzeciej części. A przecedzwszy / przydać praśnego miodu ile potrzeba / znoru warzyć ze zgestniecie tak oley / albo miod / y tym ciepło wsta płocac / y nos.

Zyl pla
tr. p
Kurgony

Zyl piete / pokurezone y zeskle odmieszka / mała owsiána w octcie w winnym warzona / a plastrwana / abowiem te odzywia. *Plin.*

Do pla
strow

Nasienie Owsiáne / tak y Jeczmienne / do plastrwania bowa barzo wzyteczne. *Gal. Plin.* Przeto wśelakim otokom / y ociekłościom. Także

Gruczoł

Twardościom y zylom swym plastrwanem bywa wzyteczny. Abowiem te odmieszka / wstawy mała Owsiáney / Rumnu / kaptomiego sadła / y Malmazyey troche: To wespół wtluc / y zlekká wsmáżyć / a na ociekłości przykładac. *Plin.*

Krośtom.

Zastarzalym krośtom / albo páfyrwości / mała Owsiána oleykiem bobkowym zacytiona / nacierac albo plastrzem te obkladac.

Przypio
tom.

Krupy Owsiáne / albo grucz z octem / przy mioru ogniste wyciaga.

Wetwom.

Pokurezeniu zyl pierzych. Także ich z twárdziatość / też krupy Owsiáne warzyć / a z mlodym mástem / albo z iakimkolwiek oleykiem odmieszaiacym przykładac.

Wlaga
tuościom
wzrzedo
w noście.

Wlagościom potrzebne w ciele wysusza / przez poty y moczem wywodzac.

Wzrody w noście które Grekowie *Ozenam* y *Polypum* zowia tym sposobem leczy: Owies ze rośy sítim z słoma siarnem / y z korzeniem warzyć w wodzie / do wyrzucenia trzeciej części / przecedzić / y tak wiele miodu tak oney wody przydać / znoru to porwoli / tak długo warzyć / aż wywore / y tak o miod zgestniecie / a w tym krociki z sleytu fłow pokrecone maczac / w nos puszczac. (*Dios.*) Przydać dudy do tego małko tar

tego Aloes / dla potężniejszego wilgotności wysuszenia.

Cuchnienie z wst / Owies z Roża czerwona w winie warzony / bywa racunkiem części płoczac y gárgaryziac.

Cuchnie
nie z wst.

Sistuly w kaciach przy noście w oczach / mała Owsiána do inych / temu słuzacych máści / przymieszana.

Sistuly w
ogach.

Kamień wsmierza / Owies w klosiu swym albo ze słoma w wodzie warzac / a w tym sie popas kapiac.

Plec śliczna czyni / Owsiána mała z bláym wáyssem w wodzie warzona / tym porannu nacieraiac y wmywaiac.

Słona
wóz
ni.

Wodká z trawy Owiesney.

Auen-
cei gra-
minis
aqua.
Dzom
boleticz.

Wodká z trawy owsiáney bywa dysstylowána ná końcu kściezycá *Máia* / tym sposobem tak z Rożey. Ktora

Wczom zápaleniu sluzi po dwu albo po trzy kropi w nie puszczána. Też sówita chusteczka niekrochmalna w niej maczaiac / a ná oczy záwarte kładac / ogień z nich wyciaga / y boleści wsmierza.

W Moskowie z owsa wodkë / tym sposobem tak w nas ze stodu iakiego kolwiek gorzalka / wyciagaia / krocy omi másto winá wzywaiac / a tak namocniejszy winem sie spúaiac.

Chleb Owsiány.

Pani-
aue-
ceis.

Chleb z owsa nie záwse jest w pospolitym wzywaniu / tylko czasu głodu. Ten ácz nie jest smaku przyjemnego / ale głód iz jest najlepszym przysmakiem / ten go przyjemnym y smácznym czyni czasu diogosci / y niedostátku zboża.

Kozfatek.

Nie tylko sie dwoy owies znáduie / o czym ná przodkusmy spomnieli / to jest / ten pospolity / y goly albo nági / ale jest y trzeci / czczy y nieplodny / krocy Owsikiem albo Owieskiem zowiemy. Grekowie z Lacinickami *Egylops. Virgilius. sterilem Auenam. Plinius, Auenam Gracam. Lacinicy / Testucam.*

Stoklosá. Rozd. 26.

Sześcioraki Stoklosy rodzaj znáduiemy / z których tylko jeden Dyostorydes tymi słowy opisuje. Stoklosá nie jest inego / tylko Owies czczy / albo Owiesek / a jest źiele / máiac liście pšenicznego podobne / ieno miękczeyše. Kozsonki ma barzo krotkie / cienko-

cyh / Jalowcu z hrubá przetluczonego / ká-
 zdego po czesći / Panny Máryey Dzwon-
 korow / Hebdu / po polowicy iedney czesći /
 to wárzyć w wodzie y w wannie nákrzyteysu-
 chey / przy tey párze poćić sie. A żeby tym
 wietfzy był pot / tedy y owedy kámienie abo
 sziel rospalona w one wodze miotác. A gdy
 po poceniu wymidzief / káz sobie wfyflet pa-
 ćierz we grzbiećie y członki zimne nácierác
 winem abo malmázya ciepła nápoly z má-
 stem / y wpołoy sie w pościeli ciepłej / aż o-
 schnie ciáto. Potym wstác oliwy / spítu wo-
 lowego / po ośmi łorow / oleyku Jalowco-
 wego dwa łory / ziarnek abo z łagob tego
 wydyfyllowanego / y tym także nácierác pa-
 ćierze y sławy. To kázdego dnia przez ośm
 dni czyniac / po wypozeniu w wannie.

Puchline w sławách wybitych wyćiąga /
 Owsiána maká w oćcie z mástem warzo-
 na y plastrowána ciepło.

Nerwy abo suche żyły nápuhłe leczy /
 Owsiána make w oćcie z Stoneczniko-
 wym oleykiem wárzac / á co náciepley pla-
 struiac.

Stodki strup y inne strupy bńiećiom spa-
 dza / kapiacie w wodzie / w ktoreyby Ow-
 siána stoma była warzona.

Párchy ná głowie zófárzácie leczy / O-
 wsiána maká w oćcie winnym z Bobko-
 wym oleykiem ná plastr warzona y przyklá-
 dana.

Bolaczki / gruczoly / y zófzy twárde od-
 mietczá / Owsiána maká / z lepem práfym
 á Siárka záczyniona / á plastrowána.

Toż czyni Pšeniczna maká nápoly z O-
 wsiána.

Ná mteyscách y członkách wfydliwych /
 rány y dziury fráncowáte leczy : wstawf-
 y maká Owsiány / Bobowey / po rowney cze-
 ści / Slazu / Ormánskeý glunki tak wiele
 iáko iate. To wespol wárzyć do zgeszenia
 plastru / á kázdego dnia trzykroć ciepło przy-
 kládác.

Włropem opárzonym maká Owiesna
 w łoziem mleku ná káse warzona y przyklá-
 dana / iest lekárstrem.

Członkom odziebionym y odmrożonym /
 Owies ziórnisty z cztery gárci / tak długo
 w wodze warz / aż z siebie flánowatoseć
 pusći. Potym wtłuc / wodze od niego odce-
 dźwofy / abo w donicy wwierćić / á one flá-
 nowatoseć gessa / ciepło ná nie plastrowác.

Owce y bórány w froćku czáste wtuczy
 dáiac im kázdego dnia po przygáranu O-
 wsa kázdey z osobná / abo co tylko w gárcé
 moze zówstác : bo gđzieby im go wiecey dal
 od zbytniey tłustoseći odziedzki w nich po-
 przerywályby sie / żeby potym zdychály.

Piwo gđzieby kwásniáto / nárzeczác O-
 wsa w stomie bedacego / w ten czas gdyby
 dojrzewal / á zwiázawf go w mály sro-

pek / zawiesić go w áchtelu piwa : tak sie pi-
 wo kwásne náprawi / y odmłodzi sie / ze be-
 dzie do pića przyiemne.

Moste abo wino ine klarowne wczyni /
 má Owsiána chedogo spłokána / y wysušo-
 ná á w sásie winá záfieszona / wczyni wino
 klarowne y bórwy złotey.

Ko chce groná winne przez czás dlugi
 záchowác wcale / obrzawf dojrzáte / z dro-
 we / nic nienárušone / pokłádoz je ná owsiá-
 ney stomie.

Woly gđzieby biegunki mály y ciekaczki /
 day im owsiány maká przypiekánye teść.

Wozgrzywości konstey warz w wodzie
 stome owiesna / y wley goráca w Dzber / ná-
 syp mu owsa ná opalkę / y položia ná onym
 ze Dzberze / żeby to z oney wody párá pod-
 chodzilá / á dáwáy mu obroćiem.

Koń gđzieby miał rupie abo chrobáca
 two w sobie : weźmi Owsa y Jeczmiéná
 nápoly / y wpráz w párnwi / w syp w płocien-
 ny worek / y co nagorecey przylož mu ná
 krzyze / á w práwe wcho wley mu oću win-
 nego / á widlámi siennymi zágřzawf je
 trzy mu po brzuchu.

Koniowi zbytnia iázba prziechátenu / y
 zmordowánenu. Wwiaz go tak żeby sie nie
 wkládl / áni sie mogli ruszyć / y nácieráy mu
 wfyfletie cztery nogi owsiána stoma / niechże
 tak wtwázány przez trzy godziny stoi.

Przećiwko záczymaniu y ciężkiemu pu-
 sezaniu koniowi moczu / podstaw poden-
 cebr wody wrzácey z stoma owiesna / ná-
 krywfy go pierwey dobrze guntami od do-
 lu / á dia dluzšego ciepła niekiedy kámienie
 rospalone rzucáy w nie. Tak gdy sie mu do-
 bře brzuch / y mořná náparza / zetrzeć go
 wšedy co nálepiey stoma owsiána.

Koń gđzieby miał w zywoćie bolenie y
 zárćie / przywiaz mu owsa goráca wpráz-
 nego / w worku ná brzuch.

Koń gđzieby moczu pusćić nie mogli warz
 mu w winie białym owies / á odcedzawf
 go / ley mu w gebe.

Koń gđzieby kolwiek miał puchline / o-
 wies mu w oćcie wárzyć / á ná mteysce o-
 puhłe co náciepley przykládác.

Twárdości wšelákie nápuhłe y wydáne
 odmietczá. Także

Podágrze z nápuhnięciem z mátereyey
 gorácey y wilgórney / iest rátkuntem maká
 owsiána / z Rumienkowym kwiećiem miál.
 Po wtłuczonym / z sádem bółofym / abo z
 káploniem / malmázyey przylawf ile potrze-
 bá / pilnie wmiészác / á ciepło plastrém przy-
 kládác.

Wpalenie zbytnie w goraczákách gási / y
 wychlázá / maká owsiána / abo grucá / w
 oćcie wárzona.

Owies do karmienia koni iest bórzo przy-
 náležacy / iáko we Włostkeý ziemi orkif.

Puchline
 w sá-
 wách wy-
 ćiąga.
 Wkró-
 spuchłym.

Stodki
 strup y
 inne strupy
 bńiećiom
 leczy.

Párchy.

Bolaczki
 twárde
 smietkó

Dziury y
 rány ná
 członkách
 goi.

Włropem
 opárzonym

Odziebio-
 nym.

Owce y
 bórány
 tuczy.

Piwo
 kwásne
 náprawi.

Wino klarowne y złotey bórwy gunt

Wino w gronách dlugo záchowác.
 Wody z gárego biegunká á ile w tem.
 Zófsem konstím.

Koniowi konstím.

Koniowi zbytnia iázba prziechátenu

Wozgrzywości konstey

Koń gđzieby miał w zywoćie bolenie y zárćie

Koń gđzieby moczu pusćić nie mogli

Koń gđzieby kolwiek miał puchline

Twárdości odmietczá. Podágrze gorácey.

W goraczákách wpalenie.

Owies do karmienia koni

Noc y skutki.

Ziele samo miakko wtarte z makią iak kolwiek plastrzem przykładane / fisyly w oczach przy samym nosie w kacikach leczy. Takie fisyly Grekowie *Aegilopas* zowia / od ktorzych dostalo nazwiska *Aegilops. Dios.*

Wfelakie twardości / tenże plastr rospadza. *Dios.*

Sól z świeżo zieloney *Stoklosy* makią zacyniony bywa / a dla przerzeczonych potrzeb chowany. (*Dios.*) Ten do roku trwać może wysuszony / daley nie.

Wcoza *Stoklosa* *Owsiána* rzeczona / a bo radniey *Owiesna* / ze kształt y podobieństwo *Owsi* ma / y między nim sie rada trzewi / ze wylskim w wodzie warzona / do wywrzenia trzeciey części / przecedzona / do tey tak wiele iako do owey wody a bo iuchy będzie miadu przydad / y znou wespól warzyć aż zgesniecie iako syrop. Ten sól tak wywa-

rzony y zgeszony / wrzody smrodliwe w nosie ktore *Ozena* zowia leczy / knoteczki w tym maczając / y w nos wtykając. *Drub* zy do tego szalumu przymieszua. *Tab.*

Zost smrodliwe cuchnienie oddala / z sucha *Koza* ziele warzone w winie / a wsta cieplo tym czesto plokane.

Trzeciey takze *Stoklosy* iako pierwsey możemy używać do twardości odmieleczania / y do fisyly w oczach bedacych.

Popioł z stomy wtorey *Stoklosy* bywa do nog spuchlych / wodna puchlina / plastrzem używany. Takze

Podagrze spuchley.

Bywaia też wiechcie z tey stomy do mycia y wycierania stolow / law / y inego naczytia. Takze miocelki do zmiatania prochu.

Tym sposobem cudzoziemskiej *Stoklosy* może do tego wylskiego używać do czego pierwsey / to jest / do fisyly w oczach / do zmielczena gruczoł twardych.

Cuchnienie y wst.

Fisyly w oczach.

Wogom opuchlym.

Podagrze napuchley

O Stochmalu. Rozdział 27.

Farina volatica, Farina volatilis, Pollen.

Staub meel. Mulstaub.

Stochmal nic inego nie jest / tylko proch maczny / a bo co namielsza y nasubtelnieysza makią / ktora idac w kurzawe / sadzi sie nascianach y dachach mlynskich. Tak tez przychodzi do lekarstw / bywa w mlyniech strzydlem zmiatana / a znou przez pytel przepytlowana / y do potrzeb lekarstkich niżej opisanych / chowana.

Wzpródyenie.

Wzpródyenia w swych żywiołach pomiernego / spai nerwy przeciete / zyly zerwane / y zlanki koscizwarza.

Noc y skutki.

Wle w pierśiach a bo wplucach zerwana / *Stochmal* dobrze y dlugo polewka warzona / y czesto używany / spai.

Tym ktorzy pierśi / pluc / a bo watrobe / a bo slesione strychem przebite maia / kasa / a bo polewka *Stochmalu* jest barzo użyteczna do pozywania.

Takze y tym ktorzy zlanki koscimai / tey potrawy dobrze używać.

W czerwoney *biagunee*. Takze w innych ciekaczkach *Stochmal* w mleku krowim / w ktorzymby stal rospalona byla gassona / warzyć / a chorym trzykroć przez dzien iesc dawac dobrze. Abowiem ie zawsciaga y leczy.

Pleurze y gwałtownemu w bokach klociu jest doświadczenym ratunkiem: *Stochmalu* a z wody ze dwa placki wgniesc / y w niedzwiadkowym oleyku ie wsmazy / a na to miejsce gdzie nabarziey kole / co na ciepley przykładac / a gdy ieden ochlodnie / drugi przylozyc / tak dlugo powtarzajac / aż sie bole vloza / a bolaczka sie przerwie y przez kassel ropa odeydzie. Abo co talowego dac / badz konfekt / a bo kolaczek / a bo sól iaki / za ktorzymby mogla być wyrzucona y pozbyta.

Tak krwie z rany zastanawia *Stochmal* / zasypuiac / tak dlugo / aż sie rana zapiecze / a potym binda zawiezac.

Z *Stochmalu* bywa masć barzo osobliwa y użyteczna do ran hawtowania / bez igly y hawtow barwierstkich / nie kosztowna / ale doświadczena tym sposobem: Wziac miadu chedogiego dwie części / oleyku *Kojane* go we *Lnianym* oleiu / a nie w oliwie mozeniem przyprawionego iedne część: To oboie w pateli a bo narynce / przy wolnym ogniu rospuscic / tylko zeby nie wezworzalo: Potym *Stochmalu* chedogiego ileby do zgeszenia masci dosycbylo / do tego wysypac / a pilnie miesac / y na rany plastrowac / kladac w nie fleyruski ma namazane / y przy sloynie obwiazac rane bindami.

W roku krosty a bo fisyli slizowace wysysa y goi / *Stochmal* ie zasypuiac / y od-

Biagunee

pleurze y bologki

Tak krwie w ranach stanowi.

Krup by naglabse y nawiast se goi.

Zrostem w roku.

nawiazac

Fisyly w oczach.

Twardosci od miakka. Sól tegoż

Wzpródyenie w nosie.

Wle w pierśiach.

Pierśi. Pluc. Watrobe. Slesione przebite maiacym zlankom koscim.

włoskowate gesto. Z tych kilka ździeblna łokieć albo na pultora wzwyż pochodzi. Na wierzchu tych kłosie / w których po dwu / trzech / pod czas po czterech ziarnek / bywa nasienia rumianego. Kłos Jeczmiennemu podobny / ieno mniejszy y krotkszy / ani tak ostro ościsty. Ta pospolicie między Jeczmieniem / y żytem rada bywa : iakoż też z nich pochodzi. O czym wieyscy gospodarze dobrze wiedza y znają. Ale y Galenus w księgach o pokarmiech / w Rozdziale ostatnim pisze / iż kiedy zboże chore / niedożyżale / y napoly zmilkłe / albo w ziemi długo leży / że sie nie może rychto potrząpić y oczerścić / co też bywa y z dobrego nasienia / gdy w ziemi bardzo wilgotna y mokra bywa wrzucone / Stokłosa sie sstawa / a pospolicie gdy rok bywa bardzo wilgotny y dżdżysty / w ten czas y nasienie dobre rado sie w Stokłose obraca.

Wtora liściem pierwszey podobna. Korzeniem / także y ździeblem. Kłosu mniejszego / na kilka mniejszych kłostow rozdzielonego / a w szersz rozpuszczonego / w tych nasienie plewiste.

Trzecia Jeczmienska / korzonkow także krotkich / cienko włosienkowatych / gestych / z których ździebl sześć / siedm / y ośm kolankowatych pochodzi. Liścia gestego / trawnego. Kłosu Jeczmiennemu podobnego / ieno miękczeyszego / y nie ostrego : w tym sie nasienie nie znajduje / albo iesli iakie jest / bardzo plewiste bywa.

Czwarta Owsiána Stokłosa / ta ma wiele gestego / cienkiego / a kępiastego korzenia / także liścia wiele długiego / wasskiego / oblego / albo sitowe / między tym trzy albo cztery ździebl wychodza / a na tych kłosie ościste / do Owsiánych podobne / między którymi wiele długich

ości / tkwi po iedney stronie zgarnionych. W plewach albo w lupinach. Nasienie własnue iako w Owsié czczym.

Piata podobna jest pierwszey / oprocz że o iednym ździeble / Na którym trzy / a nawiecey cztery listeczki Owsiány podobne. Kłostow krotkich / ości mniejszych. Nasienia trzy / albo tylko dwie ziarnka rumianawe / obdłużne / ostrokosmate / w swych supinkach plewistych odziżone.

Szosta korzonkow krotkich / iako y Pšenice / albo Orkiszu. Dździeblna na piadź. Liścia Pšenicznego / ieno węższe. Kłos mały y krotki / iakoby z worku iakiego podługowatego y stryfiastego wychodzący / w nim dwie albo trzy ziarnka znajduje sie / mniejsze a niż Jeczmienne.

Wieysce.

Pierwszy pospolicie między Pšenicą y Jeczmieniem roście / owsem kiedy rok zbytne wilgotny y mokry bywa. Wtóry na końcu roli / przy drogach. Trzecia na starych rumach / y wpadłych a pognitych pułkach. Czwarta na piaskach / y między trawą / na gruntach twárdych / przy ścieżkach y drogach.

Piata między zbożem / także zwalaszczą między żytem a jeczmieniem.

Szosta w ciepłych krainach między Pšenicą y Jeczmieniem.

Przyrodzenie.

Pisze Galenus w 6. księgach o Stokłosie / byż ia przyrodzenia trawiacego y zwarzaiacego. Co sie z ostrego iey smaku znaczy. Wszakże przez wsta nie bywa sama żywana / okrom w chlebie z inego zboża / do plastrów bywa pospolicie żywana / na zmiezczenie guzow y gruczolow twárdych. Wtora rozgrzewa.

Siphonium.
Acrospelum.
Saber.
Fraat.

Hordeum
ipurium
Horclius
Plin
Arritidia.
Bajardo
gerst.

Aegilops
oromoides.
Fadel
Cwalc.

Aegilops
peregrina.
Traktat
nisch
thwalch.

Festuca
alterat
Saber
thwalch.

ćiny / ialowiczego miesa / moze ta sobie ka-
zać przyprawić.

W zapaleniu płuc y pierśi. Także

W suchotach jest lekarstwu połączonym / z
trochmalem y z Tragagantem przygotowa-
na. Ktora tej tym sposobem moze uczynić /
a zwłaszcza w febrze albo gorączce każdego
dniowej / otreby w wodzie wwarzyć / tym
sposobem tak sie wyssey namienilo / y prze-
być / przybść troche mali chedogiego Jecz-
mienny / zalać Migdalowym mlekiem / a
do przystoynego zgaszczenia przywarzyć / y
choremu dawać.

**Kasłom suchym / wwarzona a przebita
polewką z otrab / z świezym oleykiem Mig-
dalowym / jest bardzo wytecznym lekar-
stwem.**

Dychawicznym / ciężko technacym.

Swiżdotchnacym bardzo wyteczne iedze
nie Jeczmienne otraby w wodzie albo w po-
lewie kaptoniey / miesney / wwarzone y prze-
bite / w drobiny do tego białego chleba o-
srodki / potym maśta młodego / cukru / albo
miodu / ile potrzeba / troche tartego Szá-
franu przywarzyć / y dać choremu tego cze-
sto używać.

Plucem y pierśiom. Także

Odechom w gardle zatkanym lipkami
flamowatościami / jest lekarstwu połącz-
mem: wziąć otrab Pfenicznych ze dwie gar-
ści / nalać na nie wody ciepłej / y przez go-
dzin osm / nakryć je / potym precedzić wy-
żać do tego tak wiele Migdalowego mleka
przylać trochmalu chedogiego y mialkiego
dwie łyżce / w tym rozbić / soli troche: To
gdy wore / wsypać cukru białego dostatek
według upodobania / y w przerzeczonych
niedostatkach porawa day używać. Tak a-
bowiem pierśi / pluća / pischalki / odech y zá-
tkane flagmami lipkami wychodzi.

Też w wstawicznych Kasłach / jest lekarstwu
porawa. Moze y tym sposobem: wziąć po-
lewkę z otrab wwarzonych / a przebitych spol-
garnca / albo ze dwie kwarce / miodu chedo-
giego białego / cukru białego / po cztery lo-
ty / y to warz aż raz cztery wezwre / a tego
każdego dnia rano y na noc po kwarterce co
naciepley pić choremu dawać. Moze tego y
dzieciom málým pierśi pozywaiacym prze-
ciwko kasłu / ciepło na raz po łyżce dawać.
Także gdzieby zardzenie żywota miały.
Abowiem nie tylko kasle wsmierza / ale y ży-
wot odmiełcza.

**Kasel suchy odwiłza / polewką z otrab z
miodem chedogim / a z oleykiem świeżo wy-
praśowanym Migdalowostodkich / rano y
na noc po osmi albo po dziesiaci łyżek pić
ciepło dawać.**

**Ludziom podobnym przedka y nie koste-
wna potrawa / gdzieby co inego byds nie
mogło: wziąć otrebianey polewki miske /**

wbić w nie pare zolekwo / maśta troche do
tego przyłożyć / y z miske na wrzacym wtro-
pie mieszać do bryze zgrzać / icno żeby nie
wzalo / to dawać godzinę przed obiadem /
y godzinę przed wieczera każdego dnia pić
Tak potrawa / tym sposobem pomienio-
nym używana / bardzo jest wyteczna tym kto
tym stolce z ciężkością przychodzi. Albo tak

Wzemi polewkę z otrab wwarzonych / y prze-
bitey z kwarterką oliwy dobrej / z sześć lotow
Kozanego miodku ze trzy łyżki albo ze czte-
ry / y to day klistera ciepło.

Gryzienie y darcie w Kasłach wsmierza /
tey polewki z otrab pol kwarty dobrej da-
tać klistera ciepło. A gdzieby bolesci frogie
z zimnych wilgotności nastąpiły / y zard-
zenie żywota do tego bylo / tedy przydać ze
trzy kwinty / albo z lot żywice Euphorbio-
wey co na mieley wtartej.

W czernoney biegunce / Ktora z wielkim
gryzieniem / y zranieniem kislek przychodzi /
sámey polewki z otrab przebitey / krystera po-
funicie dawać / zawaściaga biegunkę / kisleki wy-
ciera y leczy / y bolesci w nich wsmierza.

Gdzieby komu iad albo trucizna byla zá-
dana / w iadle albo w trunku / kwarterką po-
lewkę przebitey z otrab / z oliwy sześciu łyżek
ciepło dać wypić / a pomalej chwili dwa
palcá w gardlo wlozyny / truszenie uczy-
nić / kiltakroc to powtarzając / ażby pozbył
iadu.

Dychawicznemu koniowi / weźmi garść
otrab mialko wtartych ze trzy garści / tluczo-
ney soli / to w winie białym do bryze rozmie-
sawsy / każdego dnia leymu w gebe / przez
dziewiatć dni porządnie to czyniac.

Przez trzy dni nie day mu inego obroku /
okrom otrab rzanych sucho.

Koniowi gdzieby wrzod gardla zá-
czył / zaciąć pod izeykem żyły / a rozmie-
sawsy gesto otraby w wodzie / day mu pić / aż
wyzdrowieie / gdzieby wiece tego pić niech-
ciał / nie daway mu inego nie / a gdy spá-
gnie będzie pił.

Kon gdzieby nie mogli na sie biac ciała /
choćaby dostateczny obrok miewal / daway
mu otraby z Pfenica napoly / a miernie pra-
cuy nim / po prawi sie w rychle.

Kofoży żeby wielkie iacy niofły / wziąć
z dobra miarke albo z polkorca otrab / y zmie-
szay z nimi pol kwarty prochu z skorup sli-
naczych mialko wtluczonych / zczyni bia-
ym winem / a day im tesć.

Drudzy biora tak wiele Jeczmiennyh o-
trab / y miesza między nie tluczona cegla /
maśta skorup slinaczych / winem zczyni-
wisy / iesć im dawać.

Kaplony kto chce mieć karmne y tuste /
oczy im pokłóc / a wstawy z otrab palo-
nych popiołu / zmieszać go na poly z takim
kolwiek zbotem zczyni im ciastko / Ktoro im

Ktorem
stolce z cía-
skością
przycho-
dzi.

Plucza pa-
lenu.
Suchoty
W fe-
brach ka-
żdego dnia
wyd.

Kasłom
suchym.

Dychaw-
icy gwał-
towne
technacym.

Plucem /
Pierśiom /
Odech y
zatkanym

Kasla za-
stawać
ma.

Item.

nawiaiac / każdego dnia raz. Ta masec dale-
ko lepiej spoi y zgoi rany / anizli ktore ine pla-
stry / masci / y zalafey / barwierkie. Albo tez
tak / Weźmi Stochmalu chedogo wypyo-
tlowanego dwa loty / maki pseniczney /
Kadzidla kramnego / Masyki / zywoice
Sarkokole / po loicie : To wysytko mia-
lo wtarsy / zaczy biatkami swietzych ia-
iec / ze bedzie kshale plastru / y narany pla-
stru. Tez moze z tych pomienionych rzeczy
proch bydz bez biatow do hawrowania y
goienia ran / nim zasypuiac.

Item.

Zyly tak w ktorych krew / iako y suche / a-
bo piete przeciete spata y goi / Stochmal z
slimatami bez skorup wluczonymi plastru-
iac.

syly krew
nie y net
y przecie
e got.

komfi
w refach
uicta.

Kość w nodze abo w rece / abo siebro na
dwie czesci przelomione spata / y zwarza we
spot / naprzod rowno ie w prawyosy / y do
siebie przywiodysy chusta w Rozanym oley-
ku cieplo obwinac / zaraz potym Stochmal
biatkami zaczyiony / z paczesiami konop-
nymi / czlonet zlomany obwinac y mocno
sciagnac / zeby sie nie mogli porusyc przez
dni dziesiec nie odwitaiac / okrom zeby nie-
zmierna bolesc nastapila dla przystapie-
nia bolaczki / w ten czas moze lek obyczay-
nie odwinac bez naruszenia czlonka zloma-
nego ktory Rozanym oleykiem cieplo namá
zawisy / znouu iako pierwey mocno oby-
czajnie obwiazac : Potym zaraz zyle zaciac
w przeciwnym miejscu / chorego przystoy-
na dyieta chowaiac. Albo tez tym sposobem.

em.

Wziac Stochmalu co nachedozsiego
osm lotow / maki Jecznienny / Bobowey
po cztery loty / glunki Ormiańskiej trzy loty /
pieczetowanej glunki / smoczey krowie / Mā-
syki / po loicie : To wysytko co namieley w-
clufsy / biatkami swietzych iaiec zaczyic /
iako sie wysfey powiedziato. A izby sie mtey-
sce naruszone nie z apostemowalo / wziac
Rozanego oleyku z lotow kesnasacie / wostu
osm lotow / Terpentyny cztery loty : To ro-
spuscitwosy / przerezeczone prochy zmiesay /
ze bedzie masec / ktora na zlomek plastru.
Ta zachowuie od spuchnienia y zawrzedsia-
losci miesca naruszonego / wwierdza / y w
macma zlomek.

O Otrebach. Rozd. 28.

Furfur.

Kleyen. Grisz.

O Pisawosy zboza / y maki /
krupy / y Gryse z nich czy-
nione / otrab niechcielismy tez za-

pomniec / gdyz y te niemaly wytecz-
czynia w chorobach przypadlych.
Acz na koncu w rozdziale o Pseni-
cy nieco sie o nich przypomniao / ie-
dnak iz nie dostatecznie y zupełnie /
przetosmy im tu na tym miejscu o-
sobny Rozdzial uczynili / zeby czy-
telnik miał tez o ich skutkach / pe-
wna y zupełna wiadomosc. By-
waiac tedy otreby z każdego zboza
meltego z wierzchniey lupinki / abo
skoreczki ziarna ofrotowanego /
mlyńskim kamieniem przez pytel a-
bo sito od maki odlaczone.

Przyrodzenie.

S A przyrodzenia / iako Auicen-
na swiadczy / rozgrzewaiacego y
wysuszaiacego w pierwszym sto-
pniu / wyciera / wychedajaiac / y od-
wilzaiac.

Moc y skutki.

O Treby / nie tylko sa wyteczna omasta by-
dlu rogatemu / y wlepziom do tuczemia / ale
tez do lekarstw / tak przez vsia wyzwaniem /
iako do zwierzchnych.

Bywa z otrab barzo wyteczna polewka
tak dla zdrowych iako chorych czynienia /
warzac ie w wodzie dobra chwile / azy z sie-
bie gestosc pusciy / ktore przez chusta prze-
ciagnawosy / soli y masta przydac / ile sie ko-
mu podoba / y przywarzyc / a z chlebem abo
y bez chleba chorym dac iesc. Kto chce moze
bialego chleba oszrodki do tego w drobic /
y przywarzyc / zeby miasto kasli byla potra-
wka. Takowa polewka abo kasla / iest wy-
tecznym pokarmem / w nizey pomienionych
chorobach / iako w spadkach z glowy.

W rymach y sapkach ciezkich / w kaslu /
W slinogozu / w dychawicy / w zawrze-
dzialosciach wnetrznych / w pleurze / w do-
legliwosciach pierci y pluc / w dolegliwo-
sciach nyret / y w pachyrzu zawrzedsialosci.

Takze ropa pluiacym / w goraczkach ko-
lerycznych / w czerwoney bieguncce / y w
inych ciepaczkach. Albowiem wychedaja si-
ski z ostrych wilgotnosci.

Trzewa zawrzedsialosci zranione / y bo-
lesci w nich wklada / osobliwie w kolce y w
darciu kisel / w tych y w inych chorobach
barzo sluzza otreby abo potrawa z nich uczy-
mona. Ktoby ia tez chcial posilnieysza
ciatu miec / ten z polewka kaptonia / z cieles-

Polewka
tak zbo-
wym iako
chorym.

Wzrostom
za wozu
dzialym.
Kolce.

cinny / iako

Item. miarko wtareych / z wodzą z masła wczyniony
Item : Otreby w płociennym worku
 przeżyte / w occie winnym parzone / a na
 bolace miejsce przykładane co naćiepley /
 tak blugo aż kłocie wstanie / też ratunkiem.
Piersiom białogłowski napuchłym /
 otreby pseniczne w winie warzone a pla-
 strowane są lekarstwem ciepło przykładając
Tymie białogłowski piersiom rozpra-
 żonym zbytności mleka. Wziąć miarko tłu-
 czonych otrab psenicznych cztery części /
 Kuty ogrodney miarko także wtarey / jedne
 część. To w occie na plaster warzyć a ciepło
 plasterować. Abo też
Item. Otreby pseniczne miarko wtluczone w
 Kuciancy wodzie warz / a na pierśi rozpra-
 żone plasteruy.
Zoładźki bolaciemu. Weźmi otrab
 takich kolwiek dwie garści / prosa troche prze-
 tluczonego garść / soli pol garści / wpraż to
 w panwi / y w worku lniącym co naćiepley /
 winem go skropiwszy przykładay / a gdy prze-
 chłodnie / znou go na goracym ognisku /
 a bo na cegle nagrzać. To kilkacroć powta-
 rzać.
Opicóm wopomaga na wierzch.
 W spice żeby sie rychło suly y na wierzch wy-
 daly / przedko podsychaly y goily sie. Wziąć
 garść psenicznych otrab / sisoitkow Mar-
 cowych modrych / Kumienskowego kwiecia
 po pnt garści / Aloepatyku tor. To wysiło
 wespół w wodzie do trzeciej części wywrze-
 nia warzyć / przeceścić / a w tym chusty cie-
 pło maczać y przykładac.
Puchline wodney.
 Puchline wodna wywodza a bo wysusza
 ia: Wziąć otrab takich kolwiek miassych /
 ze cztery garści / soli / Aminu kramnego /
 Anyzu / Prosa / kwiecia Romonice / y Ku-
 mienkowego po dwu garści. To wysiło
 w welnianym worku niemalym przeżyć / a
 bo tak wiele przerzeczonych rzeczy rozwar-
 sy / drugi wczynić / a na goracym ognisku /
 a bo rozgrzanych ceglach / winem ie pokr-
 pić rozgrzewać / y po iednemu na wysi-
 stel spużyć żywot przykładac. A gdzie ie-
 den ochłodnie / drugi przyłożyć / a ten na-
 grzewać / to częstio powtarzać.
Wzrozenia w żywo cie.
 Gryzenie y morzenie w żywocie wklada /
 zároveň wsiawsy otrab z Prosem przetu-
 czonym / y w worku a bo w wazle / co na-
 ćiepley na żywot przykładay.
Wyrkom boleniu.
 W nyrkach bolesci wamierza : Otreby
 miarko wtarte / a w wodzie y w Oliwie wa-
 rzone / y ciepło na nie plasterowane. Serenus.
Bolesci w feliim.
 Toż też plasterowane / w feliim bolesci
 gdzie kolwiek bedace / wklada.
Wyrkom.
 Wyrek bolesci z poruszenia kamienia w
 smierza. Wsiawsy drobno wtareych otrab
 osm lotow / miesiwosci z sig suchych tłu-
 szych hec lotow / nasienia Jengretowego /
 nasienia Slazu wysokiego cztery loty / na-
 sienia Kopru smoy Ptao / Police no dwu

lotach / Oliwy dwanaście lotow / miarko w-
 wysiło wtlucsy / plaster wczynić / a na nyrk
 ciepło przykładac / w wodzie wwarzywszy.
 Też rzeczy na toż bolenie nyrek / w wodzie
 cielacey moze warzyć / worek nim napelni-
 wsy / a kapanie z nich po pas czynić / a ledz-
 wie workiem obtoczyć / czyniac to dwaćroć
 każdego dnia / po godzinie y poltory siedzac
Mocz u ciezkemu odchodzeniu bywa o-
 sobliwym ratunkiem : wsiawsy otrab ps-
 nicznych ze cztery garści / Opichu dwie gar-
 ści / warzyć aż woda wywre / y między dwie
 chustki rozłożysy / co naćiepley na prog-
 loną przykładac.
Chciwosci falszywey do pochodowania /
 a bo nadymania : napelni dwa lniane wor-
 ki otrebami / y w winnym occie warz / wy-
 zmi / a co naćiepley golym siedzeniem na
 nim siedz / a gdy pierwszy przechłodnie / dru-
 gi podlož / a pierwszy znou zagrzeway.
 To czynić aż bol odslapi. Abo napelni o-
 trebami worek płocienny / zagrzeway go na
 goracey cegle / a na nich stadz.
Abo wsiac otrab y Prosa otluczonego po
 dwu części / soli iedne część. To wysiło co
 nalepiey na panwi zagrzey / a w chustie a bo
 w worek wysy / y golym siedzeniem na tym
 siaday.
Razom z wysoka potluczonym / z otrab /
 z soli / a z miodu plaster wczyniwszy / na nie
 przykładac.
W kolentech bolesciom / psenicznych o-
 trab w occie wwarz / a co naćiepley na nie
 plasteruy.
Podagryczne bolesci wstramiata / otreby
 z krowincami miarko wtarte / z kramnym
 Aminem a z Dobowa mała za rowno w-
 ziawszy / z kwasnym miodkiem / ktory oxyme-
 licem zowia w Apsyce / zacząć / y ciepło
 przykładac.
W zartwardzeniu zywota : wsiac Slazu y
 z korzeniem drobno pokratanego / otrab / o-
 boyga zároveň / y to w wodzie warzyć w
 worku / a kapiel po papel z tego sobie czy-
 nic co naćiepley. Abo dwa worki napelni-
 wsy tymże Slazem z otrebami / rospaz ie
 w wodzie goracey / y wywarzsy ie / ieden co
 naćiepley na papel / drugi na krzyże przykład-
 day. Tak bedziesz miał snadne odmielczenie
 zywota / y stolce wolne.
Bole w feliim gdzie kolwiek bedace pre-
 dko wkladaia otreby pseniczne miarko w-
 tarte a w masle smazone / a bo warzone / y
 plasterowane.
Toż czynia w winie stobkim przewarzone /
 a bo w moscie zacząć y plasterowane.
Bolaczkom zlym / otreby miarko wtlu-
 czone a w occie warzone y plasterowane /
 sluzo.
Nabymialosci twarde / a zwlascza w-
 troby / y leziony odmielczacia / otreby co na

Wozu
ciuztemu

Wadyma
niu y chci
wosci feli
sny do
pochodo
wania.

Item.

Razom
tluczony.

Kolentom
boliacy.

Podagryc

Wzart
dzeniu zy
wota.

Bolesci
w feliim y
fida.

Bolaczko
zlym.
Twardo
sciom w
treby p
sluzony

Wstawione do jedzenia dawaj / a nie innego: za czterdzieści dni będziesz miał prawie klusie.

Gesi także enczy / wstać otrab cztery części / dwie mały Jeczmienney przypiekanej / y ciepła woda zacząć / chować w ciepłym miejscu / a dawać im co mogą zjeść / y wody dostatek do picia.

Psy do pola mocne y tuczne czynią otraby z serwatka / abo z kluszymi pomysłami zamieszane.

Swinie abo wieprze otraby tucza. Niektorzy imie w serwatce / abo z pomysłami pic dają / w koryta lać. Tak y klusie y zdrowe / a ktemu domu pilniacie bywają.

Tę otraby do wielu chorob zwierzychorynych leczenia przychodzi / tak bydli jako ludzkom.

Boleści górskie i owieł bedące z wilgotności / abo y zwierżności zimnych. Także w głowie wsiemierza / ciepło ie w płocimnym worku przykładając.

Papryżka y otrabiny na głowie wychedają / wstać otrab z pol miarki / y polać ie woda / żeby tylko mokre przez noc były: nazać w trz rano trzecie rekami co namocniej / y wyzwać z nich sol abo lipkość przez chustkę / przylać do tego kubek octu mocnego winnego / y wazyc przy wolnym ogniu / tak długo mieszając aż zgefinie jako miód / a tym glowe często namazować / a za każdym namazaniem we dwanaście godzin glowe woda ciepła przemywać / w którejby Słonecznik / abo nasienie jengredowe / abo liście Cwiklane y z korzeniem było pierwej wazzone.

Głowie pogniecioney / badźz bićta abo z poruczema / z otracema / z pocisku abo z wderzenia: wstać otrab Pfenicznych miálko wtarczyć ledna część / sadla abo smalcu wieprzowego trzecia część / winá białego troche: To wespól wazyc do zgefczenia plastru / y przykladać na rasybity.

Lupieże na głowie wychedają. Wszy wytracają y morze / otraby w oście wazzone / tym glowe przemywać. Abo miálko wtarczyć otraby / a winnym octem ostrym zacząć / y tym glowe jako jako masćta nacierać. Serenus.

Krośty na głowie satrzace got / y spadają otraby co namielecy wlucone / a z miodem plastrowane.

Szumy dwiokli rozmaite w uszach wsiemierza / y słaby słuch posilają otraby tym sposobem: wstać ich trzy części / czterwoney Kocy część / Piostynu pol części ledney: To wszystko waz w winie / a na wśy ciepło przykladać / często odnawiać.

Glus wstawiczone z nosa cielacy zafłanawia / otraby Pfenne w wodzie wazzone / ciepło ta ucha gárgaryzmy często czyniac.

Twarz / y

Rece biała otraby / garsć ich wstary / z białkiem od iaiá w winie wazyc / a przecedziny / tym twarz y rece częstokroć wmywać / czyni ie gładkimi y białymi.

Język zawrzędziáły y zraniony leczy / woda z otrab wazzonych z miodem / często płocząc / y długo w usćiech ta trzymając.

Wrzody w usćiech gorace / także w gárdle zasiać / woda z otrab wazzonych / z Lákrzeja dobrze częstokroć / gárgaryzmy z nicy często czynić / y w usćiech ta długo trzymając / często poweazując.

Wargom popadłym jest lekarstwem: Wstać otrab y przestki po garsć / oboie spalić na popioł na zelazney blasce / a ten popioł miodem zacząć / y wargi popadale namazować.

Zebow boleści wsiemierza / wazzone w modzie / a przecedziny / w usćiech ciepło trzymać / zwlaszcza po tej stronie po której boleis / a owsem z suchey materyy pochodzacy. Zás goracey górsieby bolaly: wstać słodkich tablek chedogo oblupionych / a wytroziny y odrzuciziny z nich szrodek z peclami / co namielecy wrzec w mozdżerzu / abo w donicy lotow cztery / przydać do tego otrab toto w šest / Szafranu tuczzonego trzecia część kwinty / oleyku Kozanego dwa loty / y plastru po tej stronie policzek / po której bola.

Gárdla ochrapieniu / omientieniu / y z ostrzalości tego / otraby w sycie miodowey wazzone / ta polewka przecedzona gárgaryzmy często czynić dobrze.

Slinogorz leczy płocząc tak polewka z otrab wazzona miodu do nicy przydawoy ciepło gárgaryzować y często. Abo tak: wstać dwie garsć otrab miálko wtarczyć / liście Glazu liście Cwiklane po garsć to wespól co nalepiey wluć / do tego sadla abo smalcu wieprzowego przydać tak wiele jako kofe iaié / y to wszystko w miodowey sycie wazyc do zgefczenia y plastrowania okolo syie ciepło / dwa kroć na dzień odnawiać a wyżsley opisánego gárgaryzmu wzywając / do tad ażby sie wrzod w gárdle przepuknal.

Item: wstać otrab Pfenicznych miálko przetrzaryć / psiego łajna białego kósci gryzacego po rowney części / miodu ile potrzeba: z tego plastr uczynić / y gárdlo nim oboczyc ciepło. Do tego też płokanie y gárgaryzmy z otrab Jeczmiennych w goracym ocie winnym moczonych y przebitych słuzy. Ciepło gárgaryzuiac to polewka / a ile na poczetku.

Ua zapalente pluc / otraby miálko wtarczyć z winem a z woda na poly / y z masłem miodowym swetzym pierśi y boli plastrować dobrze / abo mazać.

Pleurze jest lekarstwem / plastr z otrab miálko

Wesleci górskie i owieł bedące z wilgotności / abo y zwierżności zimnych. Także w głowie wsiemierza / ciepło ie w płocimnym worku przykładając.

Głowie zbicia y pogniecionu

Lupieże na głowie Wszy morze.

Krośtom na głowie i szumie w uszu

Glus na sem ciekacemu.

Plec.

Rece białe

Język zawrzędziáły

Wrzody goracym w usćiech

Wargom popadłym

Zebow boleniu.

Ostrości gárdla y omientieniu

Slinogorz.

Item. Plastr.

Item. Gárga 1731.

Placem zapalony.

Pleurze.

siela upalone^o poltory kwinty / stomowego
zebu polkwinty / czerwoney Kozey / Galasu
po trzeciej części kwinty / cukru słarego 3
Kozey czerwoney robionego: To wszystko
wespół przez trzy godziny moczyć / porym
przecedzwszy / dać dzieciom w biegunkach
pragnacym pić.

Piegi / węgrywatości / y inne zmazy na twa-
rzy spadza y ściera / kwas w octcie na masę
rozetrzeć / y twarz na każda noc tym nacie-
rać / a rano woda w krozeyby Bob Turecki
był warzony omawiać.

Artuszenie y womity zbytnie zastanawia /
kwas ostry z solkiem czerwoney Nieleki / a z
octem winnym mocnym zczyniony / y na
żoladek przykładany / zwłaszcza na vsta tego
co naciepley.

Brodawki na palech w nog / ktore Cla-
nos Lacinney zowia / trać y spadza kwas
Pfeniczny na nie plastruac.

Wrzod albo bolaczka w żoladku / także w
trzewach wkłada / naciąsła z żolakiem iai-
wym przykładana ciepło.

Dymienice y gruczoly twarde zbiera w
otok / kwasna naciąsła z sola na nie plastru-
iac.

Bolaczki wselakie albo rozgania / albo
zbiera y w rope obraca / wziawszy z lotow 6.
prawie kwasne y naciąsły / Sándarácht / y
mydła / po dwu lotu / nastenia Sengrelowe^o
mialko wtarte go lot / żywice smierkowej a
bo sosnowey lotow dwańście / żywice Gre-
ckey / wosku / po sześci lotach / kwas woda
rozczynić / żywice z woskiem a z mydłem ro-
spuścić na ogniu wolnym / y wespół z onym
rozczynionym kwasem wnieść / y inne do te-
go rzeczy mialko wtarte przydawwszy / y co na-
pilniey vgnieść / a na twarde bolaczki cie-
pło plastrować.

Żyła po zacięciu sey w puszczaniu krwi na
puchła / z przymiotem ognistym / kwas Pse-
niczny z wieprzowym sadłem przykładac
dobrze.

Żisuly zagnile wyćiąga ropisze / kwas
ostry y iarkim lugiem rozczyniony / a pla-
strowany.

Morowki / dymienice morowe / y inne bo-
laczki zle y zarázliwe w rope zbiera y otwie-
ra / naciąsła dobrze kwasna / z oliwa a z so-
la plastrowana. Moze też bez oliwy bydz eyl-
ko z sola. Albo kwas naczczzo w vsacich zu-
chany / a przykładany. Albo weźmi kwasu o-
strego sześć lotow / sadła kofosiego cztery
loty / dwa żolaki świeże / cukru lot / safranu
tluczonego trzecia część kwinty / albo co
dwadzieścia ziarn Jeczmiennych zaważy /
to wszystko zczyni Kozanym oleykiem / a
plastruy na morowe bolaczki / abowiem sie
zaczyn bardzo rychło zbiora y przepukna.

Puchlina koniowat gdzieby zginać niech-
ciała / wziac naciąsły kwasney / soli y octu

winnego / a tak dlugo przykładay ciepło / aż
zginie.

Ocet kto chce mieć bobry y ostry / nacią-
sle co nakwasnięsze w piecu w piec / y w cie-
ple wino wloz / zamieszać dobrze y zatkać a
bo zaspuntować. Tak badzcie w rychle bar-
zo osobliwy ocet. Też

Kto chce z prostego octu dobry a ostry
mieć / zawies w beczce / albo w naczyniu w
ktorym iest ocet / kwasu rzanego / a mieć
go w ciepłym miejscu / albo w izbie za pie-
cem. Drudzy tylko kwasna naciąsła zatyka-
ia naczynie z wierzchu / w ktorym iest ocet.

Swedzenie ciała z wilgotności stonych
zaskornych oddala / kwas z winem rozczy-
niony na masę / Kądzidla kramnego mial-
ko wtarte go przydawwszy według potrzeby /
poćieriac tym ciało / albo na chustach ro-
zmazuiac przykładac. Także y na twarz
gdzieby swedzenie podobne bylo.

Trunek z kwasney naciąsły.

Trunek do picia pospolitego bywa z
kwasu czyniony / zwłaszcza w Rusi / w Li-
twie / w Moskwie / ktory oni kwasem zowia /
nie ze wsech nagorszy / y orosiem przytemny
y do vgaszenia izeyka pragnacego lepszy da-
leko nizli miód / albo prosta woda / a ten iest
sározyeny / o ktorym też Wergilius w swych
Georykach / to iest / o gospodarstwie wiey-
kim tak pisze:

Hic, noctem ludo ducunt. Et pocula lati,

Fermento, atq; acidis mutantur uita sorbis.

O Ryżu Rozdział. 30.

Zbożach y tych rzeczach / ktore
z nich bywają do ludzkich po-
rzeb czynione / do tadesmy ten
traktat przeciagneli. Zás o pol-
nych iarzynach / albo radniey kasy /
wie / wziawszy od Ryżu poczatek
wymyslilismy mowić / poniewaz go
iedni / iako Kornelius / Celsus / y
Plinius / między zboża pocztaia.
Drudzy / iako Aetius y Galenus
między kasywá y Jarczyny te / kto-
re sie supinkami otrywają.

Ryż tedy iest iarzyna albo kasy-
wo / ma iaciako inne kasywá supi-
ny na sobie. Wzrostem y pozorem
nieiako kolwiek podobny do Ka-
kolu / iako Theophrastus pisze.
Liscia Trzcinnego / iedno miez-

mięleley wrócić / a kwasnym miodkiem / to jest Oximelite zaczązione y plastrowane. Także na koroymkolwiek innym miejscu badacym. Mole też do tego dobra czasć Armoniatu przydadć.

Uścłnionym od befty i adowitych / a od páseka zwłaszcza / otraby miałkie z octem na rane przykładane.

Jayca świeże pełne nie wyschła / zwłaszcza lecie / gdy czas nagorzeffe bywa / zachować może / w otraby sągrzebiona. Drugdy wycieraa te eluczone sola / a bo w lań / to jest / w rosale z wody / a z soli uczynionym / omywaia te / a kiedy oschna w go dsi / ne a bo cztery / w otraby te sągrzebua.

Kon gdsieby miał w nogach a bo kedy in dze puchline : wstać otrab / maki pseniczney / miodu y octu / wbić do tego bialet ob iaa / a to plastrum na puchline / konowi przykładac / co trzeci dzień odnawiaac / tak dlugo to czyniac aż puchlina stleśnie.

Ochwat gdsieby przypadł konowi / w stać otrab miałko wrareych / y w winnym octcie wwarzonych gestic / y to przykładac / a zaięca stożka z wierzchu obwlać.

Konowi wnetrzny ochwat tak lecz / wżmi otrab rzanych / y warz a bo praż te w winnym octcie / tym obloż konowi nogi / co na ciepley raz po raz dwakroć / a zaięca stożka

stercia na spodek obwin : potym wstać gorzalki / y pacyny co namieley wluzoney y przeistaney / uczyni takó masć / to z pączesćami konopnymi przywitay. Tak mu ochwat wietrzny wyciągnieff.

Piwo z otrab czynione.

W Niemcech / a zwłaszcza w Tiberlan. dzie czynie / dla czelabzi domowey / dla robotnikow / piwo z otrab tym sposobem / warza otraby w wodzie / a precedzaja / a gdy przechłodnie / w fasti leia / zaddaac troche drozdy / a bo naciasty do wykłnienia / po kilku dni bywa iasne y przezrzooczyste / smaku blahego / iednak lepsze do trunku niżli woda / korozy mu sie przyzwyczaili / tym iakokolwiek sniży / ale korozy nie / w żywoćie miewaia po nim boleści / dla wietrzności ziemnych / koroze w nich wznieca / w fastie przed to przez listki przechodzi.

Otraby a bo z otrab chleb.

Chleb z otrab pospolicie przy wielkich dworach pańskich dla psow piekacia / iednak y czasu głodu vboższy z smakiem go wzywaia / ale z małym swym wyekiem / bo rychlo przez listki przechodzi.

Od páseka w koroymkolwiek innym miejscu badacym.

Jdy ek świeżo są chować.

Kon gdsieby miał w nogach a bo kedy in dze puchline

Ochwat konowi

Ochwat wnetrzny

Bulla. Schar. bier.

Panis surfuraceus vel surfurus. Panis fermenti.

W Naciadacie a bo Swacie. Rozdział 29.

Fermentum, Zyma.

Sauwerteyg. Hebel. Höfel. Hüfel. Deyßem. Vrhab.

Bwas a bo Naciastka / nie inego nie jest ieno ciasto / z iakie go kolwiek zboża wyszrey opisane go maki / ciepla woda zaczązioney zagnilosćia zatkwasone. To nietylko piekarzom y gospodiniom do wykwaszenia chleba / ale też do wielu inych rzeczy tak domowych / iako lekarstkich vzytecznie przychodzi.

Przyrodzenie.

Ten iz z przeciwnych żywiołow jest złożony / przeto też jest przeciwnego przyrodzenia. Abowiem względem kwasności chłodzi. Względem maki y soli z ktorych bywa

czyniony / ma też nieiaka ciepłota w sobie / zwłaszcza z zagnilosći. Tak iz ani zbytne rozgrzewa / ani nader chłodzi / ale z tego obu ma pomiarowanie. Rozsiekuie / rozprowadza / rozgania / w otok zbiera y zia trza / otwiera / a bez szymienia / y bolu / z głołką na wierzch wyciąga.

Noc y skutki.

Boraczkom dsięcinnym / y wielkiemu pragnieniu w nich / jest doświadczoneym lekarstwem / takim sposobem z niego uczyniony trunk : wstać naciasty a bo kwasu lot / Szafrau polkwiny eluczonego / koscć a bo zebu Stoniowe napoly spalonego cztery trzeciaczki od kwiny / to jest / cztery scrnupuly / cukru białego pol trzecia lota / wody chodogiej stolowey a bo ciękacey / pol kwary przewarzoney / ciepley / w korozyby przez godzin trzy rzeczy przerzezane mokały / po tym precedzić / a dsięciciu po lyżca tego kaidy godziny chłobno pic dawac.

Dsięciom w ciękaczkach / wstać naciasty poltora lota / popiołu z koroziem a Burzego

Corozko dsięcinnym. Pragnienia.

Wiegum Pom dsięcinnym.

niu przytrwajądym y przytrudniemy
sym / wśakże wiecey pokarmu dā-
te niżli Jeczniem / y rychley nās-
a.

Mocy skutki.

Rzyżu rozmaicie v nas do vzy-
wania biora-
tāk dla chorych iako zdrowych / jednak w cu-
dzych stronach / iako w Trzech / w Indy-
ach / we Włoszech / w Hiszpanii / w Anglii /
we Francyi daleko roznaięci. A nietylko do
pokarmu / ale też do lekarstw chorym przy-
chodzi / iako / Lecy ciężkie bolenie głowy z
obfityości zbytni / iolci miewaia.

Wspaniały z zbytnich wilgotności.

W zbytnim toku krwi / tak nosem / iako
ze zbytnim zylek.

W upławach nierwieściach.

W mokrzaniu krwi.

W Charkaniu y w plwaniu krwi.

W toku krwi z płuc pochodzący / z zera-
waniem w nich żyły / abo z wartyby.

W kasku wilgotnym.

W suchotach.

W zranieniu y zawrzedziałości płuc.

W częstym y wślawicznym plwaniu / y

W wilgotności z wstęplienia.

W krtuszeniu z osłabłości żołądka.

W zawrzedziałości także żołądka / bywa
osobliwa potrawa.

W zawrzedziałości }
Trzew /
Wartyby /
Nyrek / y
Pechyrza.

Żółtkom / y tym którzy sie nasyć nie mo-
ga / iest vzyteczny / dāac im go syple co na
tluszcicy / a zwłasczā z stopowa abo z ciela-
ca tluszcicy od nyrek / obo z toiem świezym
wołowym.

W Biegunkach także kądych iest vzytecz-
ny / abowiem ie zstānawia / y kiski zranio-
ne leczy. Też z wody warzonego / klisery
stopowey tluszcicy z nyrek przydaway.

Nycki mde y w sprawach swych przyro-
dzonych osłabiāle pośila y potrzepia.

Nādymaniu w stolcu / y chaci falkywey
do pochodowania służy.

Wyciekaniu kiski stolcowey / vzywāc go
dobrze.

W zādaniu Arseniku abo Sandarachi.

Tākże wapna nie gāsonego / iest rātunkiem

V nas czynia z niego potrawe tak polewka
iako kaska polewczasta y rzadka także twār-
da / wārzac go w wodzie āz rozewre dobrze /
Māsta y soli przydāiac. Abo w kaptoniey /
abo w miesney polewce wārzony. Abo rospi-
to dobrze wārzony / ā z polewka kaptonia
abo miesna do vzywania dāny / iest vzytecz-
ny iest potrawa y cucznieysza. Wśakże hru-
ba czyni krew / y lipka.

Drudzy go wārza w świezym mleku abo
w smieranie stodkicy / māsta swieziego y soli
troche przydaway. Takowy cuczy nie po-
mātu ciāto.

Kasku z wilgotności ślāgnistych.

Dolegliwości płuc y pierśi / potrawa le-
karcka bārzo osobliwa z Rzyżu / dobrze oplo-
kānego / y w studzienney wodzie dobrze wwa-
rzonego. Potym mlekiem gestym Nigda-
lowym dostatecznie zālaway / māsta mlo-
dego y cukru białego wedlug vpodobānia
wlozyć / y znou do zgeszczenia kaska wārzyc /
ā vzywāc.

W suchotnych gorączkach.

W ślinogorsu / abo w zawrzedziałości
gārdla.

Trudnemu przelykaniu potrawe tak v-
czyni : weźmi mali Rzyżowey / wārz z mlo-
dym māstem w wodzie. Potym mlekiem ge-
stym Nigdalowym : wżiaray go we trocy-
nasob zāley. Cukru ile sie podoba : wārz nā
kasku / y vzyway. Tak też kaska kaskacym / y
płucā obrazone māciacym / bārzo służy.

Māmkom / ktore rzadkicy bārzo wodni-
ste do pokarmu dziatkom mleko māta. Tak-
ze toku krwi z māciace / y

Pāniom vplawy cierpiacym / lekarcka po-
trawā przysioyna / Rzyżowa kaska w krowim
mleku wārzona y pożywana / abowiem y to-
ku krwi z māciace z nienagla zāstānawia / y
māmkom obficy mleka gestego do karmie-
nia dzieci dobrego dāie. Też w grochowce /
abo w Grochowey polewce Rzyż niektorzy
wārza / ā przebitay przez chusta ā bo sitko /
polewka vzywāia.

Rzyż rospito wārzony w polewce iādkiego
kolwiek miāsa / abo w kaptoniey / potym
pietruska zielona / abo iādym innym przyna-
leżacym zielenem potraszony / y polewka z
nowu miesna poblany / nie tylko zdrowym /
ale y chorym bywa potrawa przyiemna. J-
ni w rychley polewkach / nā kasku rozwārzā-
ia / także go zielenem potraszonym iādunkol-
wiek potraszaway / vzywāia. Drudzy tak-
że czynia z niego polewka / abo kaska poiero-
czasta / zāprawiaac ta iādowiczym toiem
mlodym smālcowanym.

Czynia kuchárze z Rzyżu przypiekāntki / abo
Cortele tym sposobem. Rzyż chedogo splo-
kāny wārza w krowim mleku nā gesta kaska /
cukru do tego wedlug potrzeby wniešaw-
ay / abo y soli troche. Potym wylewāia nā
siol chedogi / abo deske / y nā kwādrary abo
grzāntki rozkrawāia / mala Pšeniczna posy-
puta / ā w māśle mlodym smāza / potym z
wierzchu cukrem posypnia. Bārzo smāko-
wite y vzyteczne iedzenie / nie tylko chorym /
ale y zdrowym.

Czynia też kuchárze z Rzyżu corty / w mle-
ku gestym / stodkim / rospito rozwārzay-
ay / cukru y korzenia rozmaitego po troche /

Słow bo-
leniu fo-
lerygne-
mu.
Spadło
Tęcza
nosa.
Tęcza z
stoty h y
Działo
Arwia-
mole
Ar-
wym
Kluz
plac.
Kasku
Suchot.
Płuc.
Częstym
plwaniu.
z wstę-
plieności.
W womis-
tacy.
Solow
w zawr-
zedziałości
W zawr-
zedzia-
łości
wartyby.
Ryż /
Nyrek.
Pechyrza.
Wiegun-
kom.
Wzrost
osłabiāy
Nādymā-
niu w stol-
ca.
Wyciekā-
niu k-
rki
Stratym
Arseni-
kiem.

Potrąw
abo Rzyż
wā kasku.

Kasku
wilgotne-
mu.
Płucem
y pierśi-

Sucho-
tney got-
roge.
Ślinogo-
rzu.
Trudne-
mu przely-
kaniu.

Māmkom
gastie mle-
ko dāie.

Działo.

Kaska R-
żowa.

Przypie-
kāntki z
Rzyżu.

Corty.

Lisic.

Zdźblo.

Kłos.

Kwiat.

tego y tłustego / ale Lurowemu
bárzicy podobny / tylko ferzego.
Zdźbla mieższego y mocniejsze-
go / do tego twarższego / niżli zdźblo
Pfeniczne: wzwyż ná loćcie y wy-
że / kolankowate. Znáydnie się
miejscy / iáko Arystobulus v Sira-
bona powiáda / y z kłosem swym
ná cztery loćcie wzwyż. Kłos się
iego ná wiele części odnożeń dzieli /
czerwonym kwiatem iáko Proso-
kwitnacy. Ná tych odnożkach wy-
rastáią obdluzne supinki / iáko iá-
kie woreczki skryśte á zoltawe:
zosobná každé jedno od drugiego
opodal / ná wierzchu v každého o-
ści dlugie / iáko ná Jeczmienu po-
chodzą. W tych supinkách ziarno
po jednemu w každéy zosobná / bia-
le / niekiedy rumiane. Na ten przy-
rodzony sposob / że kwitnac zaraz
ziarno roście.

Oryza, Orysa, Orysum, Ry-
sum & Ryzum, Hordeum
Galaticum & Siciliense.
Reiß. Riß.

Miejsce.

ZA czasow Theophrastowych /
Ryz w Grecyey y w Europie nie
wielom był znáiony / áż z Indyey
był przywieziony / y rozmnożony.
Ktore ácz w obfitości w tych ná-
szych stronách mamy. Wszakoz
do rozmnożenia iego / náše ziemie
nie są sposobne / á nie tylko náše / a-
le ani Niemieckie / ani Francu-
skie / gdzie się o to częstokroć kúsili /
y staráli pilno / á przedsię do tego
przysć nie mogli / dla zimnego nie-
bá. We Włoszech iednak tych czá-
sow ná wielu miejscách jest roz-
mnożony / kroy nie nie da naprzod
Cyprijskiemu / Cylickiemu / Azyá-
tyckiemu / ani Tureckiemu. Grun-
ty Baktreánskie / Babiloniskie / Sy-
ryjskie / Asyryjskie / Egipskie / Azy-
átyckie / barzo mu służą. Lubi y ko-
cha się w miejscách wodnistych / w
błotnych / w liptich y w bagnistych.
Ziemie suchej nienawidzi / y zaraz
ná niey niszcze. Gdy we zdźblo wy-
roście y w kłos się wywie / trzeba
mu záwsze wody / żeby w niey stal /
inaczey / ábo zniszcze / y śniecie /
ábo się w Orkisz przemieni. Na ob-
fitą wien Indyá Kálekutka / gdzie
siány bywa zábobonnie / z Cymba-
lami / z muzyką rozmaíta / z Tańca-
mi / y wzywaniem Bogow swych
Bátánow / żeby imgo w obfitości
dáli / po polách w mástárách bie-
gáiąc / krzyczac / y rozmaíte balen-
stwa czyniac / iáko o tym Historye
áwiádczą.

Przyrodzenie.

Przyrodzenia jest w pierwszym
stopniu ciepłego / á w wtorym wy-
suszającego / iáko Galenus piśe we
wtorych ksiégách o pokármiech.
Ma też w sobie nieálowa ćirp-
kość / záktora miernie ciáło tuczy
y posila / rosprowadza. Też zásta-
nawia y zátwierdza / á ku strawie-

nie przytwor-

Trwarz /
Kace bieli

Trwarz y rece wrodzicie glabkie y biale czy-
ni / Ryż miałko wtarczy / z mlekiem zmieszany
wzywaiac.

Slinom
z ost
wzynie
buczycym.

Zeozym sliny z wsi ciekatia z Ryżu cota-
mieley wtuczzonego / az wina wczyni iako
masc / y tym iezyl czesto pomazowac. Toz
wino czyni / w ktorymby byl Ryż wazony /
cieplo nim wsta płozac.

Slinogorz

Slinogorz w gardle lezy / Ryż w pi-
nym miedzie wazony tym czesto gargaryzm
cieplo czyniac.

Pierślon
z waz
dualym.

Strwardnieni / boleniu / y zapaleniu
pierśi biatoglawstich / Ryż w winie z Roza
y z kwieciem kamienkowym / przez piec go
dzin napred moczony / potym dobrze ro-
zwazony / a cieplo na nie plastrowany / iefi
lekarstwem. Abo z kwasnym miodkim Oxy-
me / zowia / zacyzony y plastrowany /
prati odmiedzca / y zapalenie ich gasi.

Pirgom

Piegi y inne zmazy spadza / woda zwazzo-
nego wmywaiac.

Kace bii
te 577

Kace biale y glabkie czyni / wstac maki
Ryżowej / Jeczmienney / trochmalu / ma-
kiz Sloneczniku / maki Bobowey / korse-
nia Siołkowego / po szesci lotow / Traga-
gancu bialego miałkiego dwa loy / a to w-
systo pomieszawoy / potroffe tego na raz
biac / y w wodzie rozmiesiac / a rece tym na-
cierac / potym ie chodogo omyc. Moze tez
tak wiele mydla iako prochu wstac / a we-
spol to w mozdierzju wtuc przylawaiac po-
troffe Rożaney wodki / ie badzie iako ciasto /
potoczyc go w galki / wedlug wpodobania.

Item.

Azym rece wmywac. Abo wstac Ryżowej
maki barzo miałkiej z osm lotow / oorzodki
z bialego Pfenicznego chleba szesc lotow /
mydla mielkiego / cztery loy / miodu ileby
bylo dosyc do zacynienia przereczonych
rzeczy / poczynic na galki mierne / do wmy-
wania y wycierania rak.

Ospicom.

W ospicach wyctaga zbytnie wilgoeno-
ści z ciata y trawi maki Ryżowa z Ryżu w-
prazonego / potraszay przescieradło na kto-
rym chory lega.

Item.

Popukale ospice maki Ryżowa posypo-
wac wysusaiac ie goi / tak ie zadnych dol-
kow po sobie nie zostawiaia / iako czestokroc
możemy baczyć. Abo tak / Wstac dobrze
przyprazonego / y przy rumianego Ryżu / y
miałko wtartego dwa loy / y przez sitko prze-
ciac / Tragagantu bialego pol lota / miałko
wtartego / na ktory zetrzy lyzki abo loy / wod-
ki Rożaney nalac / a nakrywszy od godziny
do godziny / tak niechac zeby sie prawie do-
brye rospuscil / potym maki Ryżowa z nim
co napilniey w mozdierzju wmiestiac przyle-
waiac wodki Rożaney / az sie ostanie iako ta-
ka masz rzadka / a tym ospice namazuy / tak
blizn abo dołkow po sobie niepozostawia-
ia ciela.

Strupy
i kace
gul.

Strupom plynacym / wstac Ryżu wlu-

czonegoz szesc lotow / Siarkizywey lotow
dwa / co octem winnym ostrym zacynic / a
tym strup slowiacy namazowac / podeschnie
spadnie / y zgoi sie.

Z maslem mlodym wazony / zywoť od-
wilka / y stolce czyni.

Ryż wietrzności w cieie wmmieysza.

Lisiate y blachy po cieie sprosne sciera /
karmiac / Awiczola abo Jemielucha Ry-
żem / a layna tego z bierac / y winnym octem
ie zacyniwoşy nacierac.

Zywoť od
wilka.

Lisiate
spadz.

Wodka z Ryżu dystyllowana.

Wodka z Ryżu tym sposobem bywa wy-
ciagniona / wstac Ryżu co namieley wtarte-
go funt kupiecki / masla mlodego bez soli
czterdzieści osm lotow / abo dwa funty A-
prekarstkie / nożek cielacych cztery / oorzodki
chleba bialego lotow szesnascie / Ryż y o-
orzodka zemlana namoczyc w kosiim mleku /
cielace nogi w wodzie cielacey tak dlugo
wazyc / az polowica wody wywre : do teg
dwanaście biatkow swiezych iatec z korupa-
mi zbić / y to wysyslo z Balneum maris dy-
systllowac / potym w tey wodce troche Kam-
phory y Salsumu rospuscic / a tym trwarz po-
cierac. Abo wolem sliczna plec czyni / czesto
nia trwarz omywaiac / a nie ocierac ieno ze-
by weschnala.

Aqua
Oryza
stillati-
tia.

Trunek z Ryżu wczyniony.

Z Atarowie ktoryz pod wielkim Chamem
sa na wschodzie slonca / z Ryżu sobie czynia
napoy pitany / do ktorego wselacie ko-
rzente pod pewna miara y wa ga klada / ko-
rym iako namocnieyszym winem dla ko-
zzenności wpiata sie. Moze tezz Ryżu iako
to z inego zboża siod wczynic / y piwo w-
wazyc.

Potus or-
ryza-
ceus.

Chleb Ryżowy.

Godzie obfrosć Ryżu roacie / iako w In-
dyach / tam chleb z niego wiecey pospolitky
a nişli z inego zboża czynia. Ten acz dosyc
biały y chodogi / iednak barzo niesrawny /
iako y chleb z Pfenice Indyanskiy y z Ture-
ckiey / y w zoladku dlugo lejacy. Ludziom
tym tam nadine zboze chleb barzo przysiem-
ny / ktorych zoladki przyzwyczaili sie mu.
Ludziom robotnym y pracowitym wiey-
skim / taki chleb bylby barzo wyteczny : Je-
no tu naszym barzo nieuzyteczny mieszkom /
boby wiecey na nim iednym razem prziesadl-
nişli by go bantier wysysleł koscowac mogli.

Piwo z
Ryżu.
Oryza-
ceus pu-
nis.

Szkodzi.

Dostrawienta zoladkowi ciezkci. Dios.
Zywoť zacierdzia mernie. Dios. Agi.
Krewzla / hruba y lipka czyni. Gal.
Mocz iako y stolce / wzywany zawodziaga

Wódzic
nie boro
zmaltych
czegz.

Kasa Ry
zowa.

Arrowe
na tola
Arrowe
pluicym.
Wylom
y pachy
rowi o
wziedzic
semu.
Wepeta
nym do
skutku
malien
skiego.

Polewka
Ryzowa.

Potrawa

Sucho
nym.

Wzermone
ce y innym
biegunco

y Rozynkow drobnych / ialec przydawaj /
na patelach w trosze masla pieka. Poeyn /
cukrem z wierzchu posypnia. Dradzy zielo /
na Pietruszka / abo salwia / abo Cabr / Isop /
Lebiodka mloda miedzy to krata.

Nadzienie tez z tal przyprawnego Ryzu
do rozmaitych ptakow. Przepiorek / Gole-
bi / do mlodych kar / y kaplonow / do kisel
czynia / y pieka abo warza w iakiemkolwiek
polewce / abo w mleku gestym.

Moze kasa Ryzowa tal uczynic w mle-
ku / abo w iakiemkolwiek polewce warzyc /
przez sitko przebic / pare zolekow z tym roz-
bic / cukrem abo masla troche wlozyc / przy-
warzyc. Takowa potrawa jest barzo wyte-
czna / tym kroyz krwawy tok od watroby
cierpia. Takie

Arrowe mozczacym.
Wyrkom / y
Pachyrzowi zawrziedzialym / Ryz w mle-
ku warzony / troche Tragagantu bialego /
a malo wtartego przysypawisy / jest lekar-
stwem y potrawa.

Potrawa tym kroyz do skutku malienstkie
go nie sa potezni / Ryz w gestym a swiezym
mleku omeczym / abo krowim / badz tez w
Migdalowym warzony / a od nich czasio w-
zywany / w sadzite w siodlo.

Polewka z Ryzu choyim barzo wytecz-
na. Ryz chedogo splotany namoczyc przez
noc / poeyn go w grochowce / abo w pole-
wce z grochu / abo z Cieciorki / to daleko le-
piey warzyc / iednak tal / zeby sie na kase
nie rozwarzyl / ale byl caly / masla do te-
go przylozylwisy kiedy wre / kwiatu Muska-
torowego troche / y choremu dawac.

Abu tym sposobem / a bedzie tal chore-
mu iako zdrowemu pokarmem wytecznym
Ryz chedogo splotany / y rozpito dobrze w-
warzony / smaz w masle / nakraiwisy dro-
bno wca Migdalow ochadozonych / iemo
zeby w smazeniu nie zlisowacialy / ani sezer-
nialy. Ostodz cukrem y drobnymi Rozyn-
kami / z tegoz tort uczynic moze / a z ciastka.

Suchozym w goraczach suchotnych
bywa osobliwym lekarstwem y potrawa /
Ryz w wodzie otrab warzonych / abo rad-
nicy przez cztery dwadzieścia godzin mocz-
nych / y odciedzonych warzony / y w miare
osolony / a bez woselatego omasczenia wzy-
wany bywa lekarstwem.

W czerwoney biegunce / y inych cielacz-
kach / potrawa lekarzka / Ryz na zelazney
pateli abo panwi vprajic / a w wodzie dzido-
wey / abo w stalistej chedogiciey plotany / y
w kozim mleku / abo w krowim / w kroyz-
by kamylki glazawate a krzemieniste rospalo-
ne byly gafone / byl kasa gesta warzony / y
zywany. Jucha coz czyni z warzonego
na czczo pita. Takze z tagly twarda kasa
abo sypko warzony zymot zatrwierdza. Tak

potrawa sruzy zoladkowi oslabialemu w
zatrzymaniu potraw.

Przeciwo tymze cielaczkom / kasa Ry-
zowa tym sposobem uczyniona / wsiac Ry-
zu iego podobna / pare nozel cieleczych cha-
dogo / prawionych / y w wodzie dzidzowej
warzyc / rozewrzenia Ryzu / soli troche
day chore / y iesc.

Chciallu wiec miec z tego posilniejszy
potrawe / miaz dzidzowej wody wezmi ka-
ploniey polewet. abo z iakiemkolwiek ine-
go miesa / a z ciela / mi nozkama / iako sie
wyssey powiedzialo / warzyc / y dac choremu
pozywac.

Arwi z zoladka pocho-
zowania zyly iakiey w plucach / Ryz w mle-
ku iakimkolwiek warzony / yw Arabstey
mialko wtarcay przydawisy z krowim / y polto-
ry abo ze dwie / zawsciaga y leczy.

Paniom macice owrziedziala / Ryz z
przowemi nogami w wodzie warzony / y
wany / jest lekarstwem.

Sbyciemiu targaniu y bolemiu w zylach /
kruszeniu. Takze czestemu pochodow-
niu jest lekarstwem / Ryz w stalowanym mle-
ku warzony / y wzywany kasa.

Mezczyznom do skutku malienstkiego o-
sieblym y niepotaznym / Ryz w mleku w
swiezym warzony / Cynamonem y cukrem
potrzeznawisy / y soli w miare bodawisy / w-
zywany czyni silne y potezne / bo przyrodzo-
ne nastienie w nim mnozy.

Kroyzmy zlotolust / abo arsenil / abo
Sandaracha /

Wapno megafone /
Stote chraszce / iakimkolwiek sposobem
byly zadane / woda z Ryzu warzonego / mia-
sto trunku pospolitego wzywana. Takze Ry-
zowa kasa w wodzie warzona / jest lekar-
stwem osobliwym.

Biegunkom woselakim do swiadczenym
jest ratunkiem / Ryz w wodzie z garscia bab-
czanego liacia do rozewrzenia Ryzu warzo-
ny / a kozlowym loiem omasczony / y ro mia-
re osolony / a powierzchu zielonym ogrod-
nym Koprem / y Czosiolkowym zielem dro-
bno wsielkanym potrzestony / y pozyway cze-
sto. Abu wsiac Ryzu dobrze wwarzone-
go / przez sitko przebitego kwaterka / masla
mlodego z lyzka / abo wody od niego odce-
dzoney / druga kwaterka / y ro dac przez klu-
stere / zwlaszcza w zranioney kisce stolco-
wey. Moze tez miasto masla smalcu kacz-
ego abo kapluniego / kofosiego / kozlowego /
kopowego przydac.

W zranieniu inych kisel / y wnetrznosci
teyze polewki przez wsta moze wzywac z ma-
stem.

Kaslacym z Ryzu dobrze wwarzonego /
y przebitego / polewki kilakroć przez dzien
wzywana / bywa ratunkiem.

Item.

Item.

Arwi w sy-
pachobza
cey zio-
ladelka
bo pluc

Wziedzic
wziedzic

Wziedzic
wiec ta-
iacym.
Czestemu
pochodo-
waniu.
Wepeta
nym do
Wenusi.

Truciznie
zlo tolu
row /
Sandar-
cha / y w-
pna z zlo-
tych chras-
zow.

Biegun-
com wosa-
lakim.

W zranie-
niu kisel

Kasla.

im to surowo / iako też w wodzie warzona /
troche omasziwszy ia masłem / albo y bez ma-
sła. Od alshych wyżytkach tey niewiemy.

Panis
phago-
pyrace-
us.

Tatarczuchy albo chleb z Tatarki.

Znaki Tatarczany w niektórych kraj-
nach / gdzie żyto albo pszenica nie rada sie
nadać / y kady tey w obfitości roście / chle-
bá wywaja / iako w Pesarcie / w Galsgo-
niey / w Oswaldzie. Też y u nas bywa w
wzywaniu / czasu roku drogiego. Ten sma-
ku jest przyjemnego. Żywot nadyma ale nie-
zbyenie / bo sie przedko na dno w żołądku sa-

dzi y potecha. Daje mierny ciálu pokarm lu-
dziom robotnym / y pracowitym służy. Po-
żyteczniejszy y strawniejszy jest / niżli chleb z
Owsa.

Krupy obwarzane z Tatarki smażone / a-
bo w polewce mięsney warzone / bywaja wo-
dzieczna potrawa.

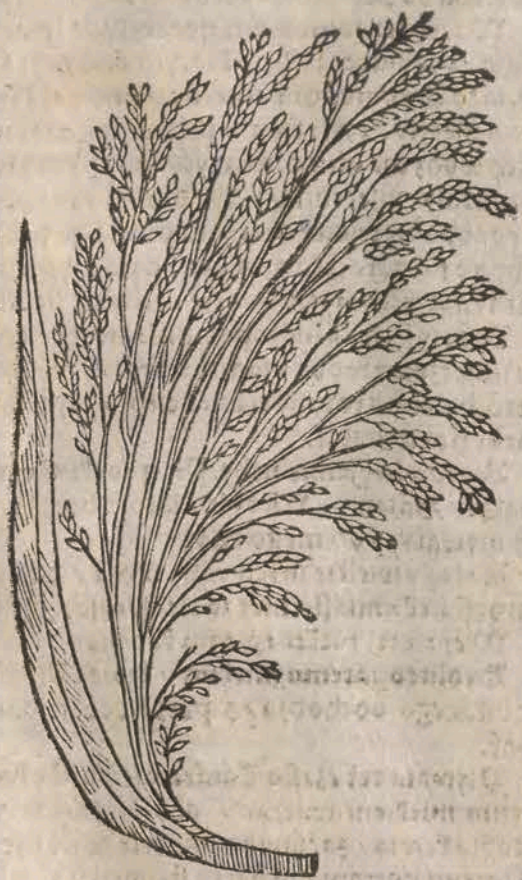
Kozsadek.

Wła sie sprosznie / krozzy *Ocimum Dio-*
skorydowe / kroze my Bazyliska zo wiemy /
Tatarka mieć chea / te wszystkie skutki kro-
re sa Bazylisce własne / nie wważnie przypis-
sua.

O Proście / y Jaglach. Rozdział 32.

Milium, Cenchrus & Cen-
chrus, Paspale, & Paspal-
lus, Hipp. Pistum.

Hirß. Hirschen.

Protaie Proso / tak u nas iaz-
to u postronnych narodow
znayduie sie / czerwone / biale / y
czarne / pierwsze jest napospolite
Biale y czarne nie tak. Jednak bia-
le y czerwone liscia trzcinnego / a-
bo iako u Bru. Sdzblo na dwa lisc-
cia wzwyż / członkowate / mias-

se / kosmate / w wierzchu ktorego
kisci z wielu cienkich zdziebl maia-
ce / na ktorych ziarn drobnych bar-
zo wiele bywa okraglych / pelnych
gladkich / y lsmiacych / w swych lu-
pinkach cienkich. Korzenia drobne
go / włosienkowatego.

Proso czarne / nie tylko barwa
swa od czerwonego y bialego jest
rozne / ale y zdzblem cienszym y
gladkim / nie kosmatym / iako pier-
wsze dwoie. Lisciem tez sa sobie
podobne / takze stomy katolowa-
tey. Ziarna iako sie wyssey namie-
nilo / czarnego / gladkiego y podlu-
gowatego troche / albo pociagle-
go / we wnatrz iadra bialszego / niz
li pospolite Proso. Ktoze polki w
swych kisciach / albo w mietkach /
y luszczynach jest. Prosem go nazy-
waja / a gdzie bedzie otluczone /
Jaglami mianujemy. Drudzy ka-
zywem Prosiannym. Imi Psonem

Wiece.

Na ledziemi roście / na pustych /
na stawiskach / na piaskach / by-
tylko wilgotności dostatek miało /
bo w suchych y ialowych ziemiach
barzo sie niekocha. Lubi tez ziemie
gnoiem nawozona y masna.

Czas.

Z Arz na wiosne w Kwietniu /

abo

O Tatarce/ abo Pigance. Rozdział 31.

Frumentum Saracenicum, O-
cymum cereale, Fagopyrum,
Fegopyrum, Frumentum, Fa-
ginum, Fago triticum,
Triticum hircium.

Heyden korn. Bocks korn.
Buchs weyzen. Grütz.

Tatarka iako y Ryż/ wiecey
miedzy iarczyny krupiašte á ni-
lizbozá poczytána. Tá gdy sie z zie-
mie puseza/ lišcia okrągłego bywa
potym rychło Bluszezowemu podo-
bna/ ieno troche spiczastše y miek-
še. Dziedla czerwonego czczego
ábo kruchego / y galezistego / kto-
re także niemálo odnozek ma / te y
tám y sám lišcie posobie máia okra-
gle/ á tu wierzchu spiczastše. Sá-
má słomá tey iarczyny bywa w-
wyżšá / podług buyności zemie.
Kwiátu białego / drobneho / rze-
sistego: Z którego trzygranowite
ziarno bywa/ kształt Bukwie/ cie-

mo dzika supiná zwierzchu odkry-
te / we wnatrz białe / maczyste
twárd. Kozeniá twárdego / nie-
glebošo w zemi rospierzchłego.

Wieje.

Narolách spráwionych / iako ino
zbože / iarczyny káshyšte á cie w cie-
pleyšych krajách / dwa roć može
do roku siana bydž / to iestná wio-
sne záraz / y po ránych žniwach.

Wzpyrodzenie.

Edwilža y rozgrzewa miernie /
wietrzności w cieie wznieca / ále
wždy nie tak iako Grech y Bob.

Moc y skutki.

Tatarczána káša / abo krupy / mney sírá-
wy y posilku ciálu dáie / á niži žytno / abo
Jeczmienne káshywo. Žás wiecey niži iágly
Káša z máli Tatarczáney snádna iest do potrawá

strawienia / y ciálu niezła tuczność dáie.
Tych nášych časow z Tatarški rozmáite
krupy czynia / gdyž z starodawnych wiekow
tylko dla bydla bylá siana. Krupy miaske
dla czeládzi / krupy drobne / drobniešše bár-
žo slične iako perelki dla stotow pánskich y
krolewskich / do których przychodzi / czynia
y máke z nich / tak dla tatarczuchow ábo
chlebá Tatarczánego / iako y do wárzemia.
Takowe wšyškúe rozmáicie przypráwúia y
wársa. Jedni w mleku / drudzy w miesney
polewce. Jni w Migdalowym mleku. Nie-
tieby rospiro tak pod polewká kaplontia ábo
mieszna / iako do smázenia w mášle / ábo w
oliwie / ábo w oleiu Lnianym.

Czynia tež z mney krupy obwárzáne báržo Krupy táž
tarczáne
obwárho-
na.

Dziatkom w powiciu z máli Tatarczáney
pápineš mátki zdrowy czynia / badž w mle-
ku / badž w wodzie z mášlem. Pápineš
dziecinny

Tatarczána káša w wodzie z mášlem wá-
rzona / á syreni posspána / w dšiecznego
smáku bywa. potrawá.

W mleku wárzona / á ná przymiory gora-
ce koleryczne plástrowána / iest wšytecžna.
Z tatarški wteprze ofobliwie tyia. Przymio-
tom ogni-
šym kole-
rycznym.
Wieprze
kármi.

Kury také przedko od mney tyi / tak dáiac Kolešy.

Słowie wskazy należy.	<p>tem pozywane. Spadki flągmiste z głowy / y zbytnie w niey wilgotności wysuśa. Prośa z ośm albo z dziesięć łotow / ze dwiema albo trzema lo- ty soli / w panwi wprząyć na ogniu węgli- stym / y w woreczku na głowie co naćiepley trzymać.</p>	<p>Abo też tym sposobem : Prośa cztery przy górni / kwiecia Komonice / Rumienkowe- go / soli po dwu górci / polnego Rumu / Lnianego nasienia / po górci / nasienia swoykiego Kopru / kramnego Amiru / Włoskiego Kopru / Szanyzu / po poł górci. To wszystko wprząywszy / co nagorecey w worku na żywor przykładac. Abo wziac Prośa / Owsa młocconego / nasienia Kopru Włoskiego / otrab. Abo</p>	Item
Item.	<p>Abo wziac dwie części Prośa / soli kwie- cia Rumienkowego po iedney / to wprząyć przewarzonym obyczajem / a co naćiepley na głowa w worku trzymać. Toż też lekar- stwem.</p>	<p>Prośa / otrab rżanych / y soli po rowney części / wprząyć / y przykładac.</p>	Item.
Wsu bole niu.	<p>Wsu bolemu jest / przykładac na nie z wierzchu co naćiepley / zwłaszcza gdzie bol z zimnych wilgotności albo z wietrzności.</p>	<p>Opuszeniu y nadaniu ciała z wietrzności / albo zbytnich wilgotności. Także Puchnieniu żyworu. Wziac Prośa ze czte- ry przygórni / Bru / maki Bobowey / po dwa górci / siarki żywey ośm łotow. To wszystko w górcu / albo na panwi dobrze za- grzac / na spuchly żywor w worku co nago- recey przykładac. Abo wziac prośa / Bru / otrab żytnych / po trzy górci / Bobku z hru- bą przetluczonego z górc / to wespół wpra- ywszy na pateli / albo w górcu / na wysytek żywor spuchly w worku przykładac / co na- ćiepley znieść może.</p>	Opusze- niu y na- daniu. Puchlinie
Zabom bo leiczn.	<p>Zabom bolejącym toż na policzki przykła- dac dobrze.</p>	<p>Prośa / otrab rżanych / y soli po rowney części / wprząyć / y przykładac.</p>	Item.
Kasln.	<p>Mleko zbytnie w pierśiach białogłow- stych wysuśa y trawi. Weźmi Prośa dwie górci / kwiecia Rumienkowego / Bobo- wey maki po górci. To wespół na panwi w- wprząyć / y w woreczku co nagorecey na pier- śi trzymać. Ktorych dwa wczynić dla dungley Kaslu z spadkow flągmistych na pierśi: Wziac Prośa dwie górci / soli / żytney Mla- eki / Lebiocki / Polein / po poł górci. Ziola posiekac drobno / soli z górc przydad / na panwi albo w górcu wprząyć / y w worku na wierzch głowy co naćiepley przykładac.</p>	<p>Opuszeniu y nadaniu ciała z wietrzności / albo zbytnich wilgotności. Także Puchnieniu żyworu. Wziac Prośa ze czte- ry przygórni / Bru / maki Bobowey / po dwa górci / siarki żywey ośm łotow. To wszystko w górcu / albo na panwi dobrze za- grzac / na spuchly żywor w worku co nago- recey przykładac. Abo wziac prośa / Bru / otrab żytnych / po trzy górci / Bobku z hru- bą przetluczonego z górc / to wespół wpra- ywszy na pateli / albo w górcu / na wysytek żywor spuchly w worku przykładac / co na- ćiepley znieść może.</p>	Item.
Kłocia w bolech.	<p>Kłociu frogiemu w bolach / pod siebry / y lopatkami. Także</p>	<p>Wotrobe zaktano y zamulono otwiera / Prośo z sola wprzązone / a na prawy bol w worku co naćiepley przykładane / zwłaszcza wilgotnościami zimnymi.</p>	Wotro- bie na bismiaty
Bolescia	<p>Bolesciom wśelakim z zimnych wilgo- tności.</p>	<p>Także wotrobie bolejącey z zaszabienia : Wziac Prośa trzy części / otrab rżanych dwie / a soli iedne część. To rozgrzawszy cie- plo w worku przykładac.</p>	Wotro- bie boleją- cey.
Morzy stu	<p>W morzyżu y darciu w listkach / albo kole- ce : Prośo parzone / y w workach goraco na miejsca bolejące przykładane / wamierza. Abo weźmi Prośa dwie górci / otrab iakich kolwiek / albo miedin prostianych górc / soli poł górci / a wprząywszy co naćiepley przy- kładac. Potym Diatesa namazac.</p>	<p>Slesztienie nabizmiatcy y spuchley z zácpa- nia znacznego / otwiera y leczy : wsiawsy Prośa dwie części / soli połowice / y dwa plo- tniane worki tym napelnić / a na kstak kra- cy przesyć / żeby sta w kupa nie zbiegalo / na ceglach rozgrzanych / albo na dnie ogniska goracego dobrze zagrzac / y octem ostrym winnym ciepłym ie skropić / a na lewy bol pod żebrą przykładac ieden po drugim co na gorecey / tak zimne wietrzności rospada / z ktorychby slesztiona byla napuchla.</p>	Slesztie- nie nabizmia- cy.
Sztawce	<p>Sztawce z zimnych wietrzności zaszab- nia : wziac Prośa ze dwie przygórni / soli poł górci / Szanyzu polnego górc / Pioly- nu / Miety czerwoney poł górci / wprząyć w worku co naćiepley na dołek pod pierśia- mi kładci. To też</p>	<p>Wyreczne bolesci wklada : wziac zarow- no maki iaglaney y Jeczmienney / a białym winem zczyniwszy / na plaster wwarzyć / y na nie dwa kroc przez dzien plasterowac.</p>	Wyreczn- y bolem.
Kole.	<p>Kole a darcie w listkach / albo we wszystkim żywoćie wklada : Wziac ze cztery przygórni Prośa / Rumienkowego kwiecia / soli / o- trab rżanych / po dwu przygórni / nasienia Kopru swoykiego / albo wierzchołkow tego górc. To wespół wprząywszy / co nagore- cey zcierpieć może / na wysytek żywor w wor- ku przykładay.</p>	<p>Wsiawaniu nocnemu albo nie zatrzymaniu wryny : maki z Jagiel Jeczmienna kasha warzona a plasterem ciepło na papet / y przez wysytek prog lonay y kroc przykładac dobrze.</p>	Wsiawie- niu wryny.
Kole.	<p>W zoladku boleści wśelakie wklada / tak z zbytnich wilgotności / tak z wietrzno- ści zimnych.</p>	<p>Na kamien nyrkowy kaptal doświadczo- na : wziac prośa z stoma tego z pieć górci / zstarzaley czarney kapusty górc albo ze trzy. Kwiecia Rumienkowego / nasienia Szazo- wego / Pieciorniku albo Piecperstu / wro- blego Prośa ziela / po dwu górci / Opichu ziela / Pietruski / Polrzyw / albo Zagawel / Polein / wodney Miety / ziela Dzien y Noc / po górci. To wszystko w rzeczney wodzie warzyć /</p>	Kamien nyrkowy wklada.
Item.	<p>Abo wziac wziac tak wiele / iako sie przed- tym powiedziato / Prośa / soli dwie górci / nasienia Lnianego / swoykiego Kopru / Włoskiego Kopru / Szanyzu po górci.</p>	<p>Wsiawaniu nocnemu albo nie zatrzymaniu wryny : maki z Jagiel Jeczmienna kasha warzona a plasterem ciepło na papet / y przez wysytek prog lonay y kroc przykładac dobrze.</p>	Kamien nyrkowy wklada.

Abow w Marcu bywa siane / czwartego y piate miesiaca dojrzewa. Przeto niekiedy sieia go dwakroć do roku / na wiosne / y na poczateku Wrzesnia. Naprzystoynieyfy czas na wiosne / gdy Bazy niebieskie wschodza za chlodu rano / abo wieczorem. Moze bydz bez zkazy y naruzenia do stu lat chowane / ieno zeby go wiatry niedochodzily iako Varro o gospodarstwie wiey skim / y Theophrastus pisa.

Przyrodzenie.

Przyrodzenia iest chlodzacego w pierwszym stopniu / suchego we wtorym na koncu / abo na poczateku w trzecim. Ma tez nieco w sobie subtelności ciepley. Mieliny tego wysuszaia.

Moc y skutki.

Prasa otluczonego bywa kasywo / Koroze Jaglami zowia: Te acz do strawienia sa przyciezszym / iednak kro z mlodu im przywykl / sa im nie trudne do trawienia / iako nam Polakom / Francuzom / Niemcom / Rusi / Litwie / Podolanom / w czestym a malo nie w wystawiecznym sa uzywaniu / zwlaszcza ludzom wiey skim pracowitym / slusnikom / marynarzom / slawarzom. Tez ludzom mieszkim / rzemieślnikom / nawet siostry slacheckie y panskie zdobi / warzacie w mleku z maslem az cukrem / takie pokarmem barzo smaczny y tuczacy bywaja.

Obozsy / a chocia v bogatszych / y przy dworach panskich / dla czeladzi z woda az maslem y z sola te warza.

Dobrze dzieci male do tey potrawy zwyczajac / mielac iagly na masle / w mleku ia warzyc / koroza daleko im zdrowia y posilneysha / a nizli mieso / koroze przedko zamnozenie gust dostaja.

Bywaja tez po wyplotaniu chedogo w wodzie w miesney polewoce tlusley warzone / y uzyteczne z dobrym smakiem pozywane.

Bywaja po sypko wwarzeniu w masle smazone / a do stolowego uzywania dawane

Przychodza do kislek nadzierwania wiec przywoych y wolowoych / warzacie te pierwey z tluslosciami ich. Baranie tez y skopowe: takze kiski cielece w domach slacheckich y panskich pospolicie / przesrodowanymi iagly w mleku warzonymi troche soli przyda

rosy w smietanie kwasney / niegdzie w stobkim warza / pieprzu y safranu troche przydawosy / nadzierwaja / y za nieposledneysha potrawe maia.

Mankom koroze przywodniesszym dla zscacych dzieciak maia tego kasywo w mleku warzonego uzywac / abowiem im dostatek mleka gestego y dobrego daie.

Suchoty malacym bez goraczki / iagly az bo z nich maia / w kszym mleku swiezym warzone y cukrowane / za uzyteczna potrawa y lekarska / gdzieby wiec goraczka byla / abo y biegunka przytym / tedy miasto mleka koroze wiaac migdalowego.

Potrawa lekarska w febrach / y winnych chorobach niepospolita / zwlaszcza goracych: wiaac siew Wengierskich / abo Szweskie / y w polewoce z kur warzyc ie / a gdy w wreia / zbiecie w oneyze polewoce / przecedzic przez sitko / abo chedoga chusta / y wyspac do tego gorstke mali Jaglany / warzyc do baze / potym przylac we dwoynasob Migdalowego mleka / przywarzyc / ze bedzie iako kasa / a dac choremu miasto potrawy. Ta abowiem do strawienia przedka y posilajaca.

W trzeciego dniowoych goraczkach lekarswo / osobliwe z iagiel / koroym s. Ambroz / y iako Antonius Groainerus pise / swe Medyolanczyki leczyl: sunt iagiel roe trzech funtach wody tak dlugo warzyc / azby sie iagly popukaly / przecedzic / y tey odcedzoney wody dac dobry trumel choremu pic / tego dnia gdy go juz goraczka opuszcza / a po wypiciu zaraz nakryc chorego dobrze / zeby sie pocil.

Korozy sie w lasni zapocic nie moga / tey przerzeczony wody z iagiel warzonych / dac z trocha cukru rowny trumel cieplo wypic / zaraz pot wzbudzi.

Zwiczoly / Jemieluchy / Przepiorki / Grzywacze / Bazanty / Wroble / Prasa barzo rady uzywaja / y od niego tyia.

Kolofy wielkie iayca raby niosa / daiac im dostatek / miasto iney zobie / Prasa.

Wieprze tez mietkozy nim karmia.

Dydlu rogatemu mieliny / koroze z Prasa otlucanego odchodza / z parza dobrze dawac.

Uzywaja tez czesto Tatarowie iagiel z Polylim mlekiem warzac / abo surowych z skapia krawa / zactarwosy mu byle w nodze. Koroemi potrawami barzo sie posilaja.

Kasa iaglana gasta zywoe zactwierdza / przeto rospiro warzona / biegunki zawoscia ga. Dios.

Mocz pobudza y wywodzi rzedzey warzona. Tenze

Zoladek wysuszaia pozywajac ich. Gal.

Iagly z mlekiem iakokolwiek uzywane / badzw mleku warzone / badzw rospire w mleku surowym / snadnieyše sa do strawienia y do odwilzenia. Takze z Migdalowym mle-

Dzieciom potrawa.

Iagly smazone.

Do na dziecia

mankom obitoz gestego mleka daie.

Suchoty enym.

Potrawa

Sebrze trzeciego dniowoy

Poty wzbudza.

Prasom pokarmem przyzmiupm.

Iayca Polosy wielkie niosa Wieprze. Dydlu.

Tatarowie potrawa.

Kasa zywoe zactwierdza.

Mocz pobudzi.

Zoladek wysusza.

ciem

W ciekach
czkach.
Zwierz
dza.

W ciekach wycieczny do iedzenia. Zás
w zarcwardzeniu żywota zly / bo bärzley zäs
twierdza. Zoladek nádyma y kistki.

Wodká z Prośá.

aqua sil
latitia
Milu.

Zora w ten czas Prośo ze stoma / z li
sciem / gdy ma nawietše / y ziärno sie po
czyna wiazac / z korzeniem / z kwiatem / y z na
śieniem / ile kto chce mieć tey wodki : Korze
nie chedogo splotac / y ze wšytkim wšiekac / y
w Balneum maris wolnym ogniem distilo
wac. Potym wżiac znouw kisci / albo kło
sia Prośianego / z kwieciem / y z naśieniem /
suchego : y zgruba przetluczone / osm lorow /
do každego pul gärnca wodki / ä znouw dys
stylowac / y na stoncu iärym wysonowac.
Tey každego dnia rano y na noc / po cztery
albo piec lyżek wżywaiac / Moez zätrzymany
wywodzi y pedzi.

Moez pe
dzi.
Nerki.
Pzechod
dy moezu
Pecherz
wycheda
za.
Kämien
w Nerz

Nerki.
Pzechody Moezu.
Pecherz z zaplugawienia y z ślamowäto
ści wychedaja. Z osobnä stuzä
Kämieniowi w Nerkach frogie boleści
czesto zmieciacemu / przereczonym sposo

bem tey wżywaiac / každego dnia.

Niektorzy tey wodki wżywäta co trzeci
Miesiac / po tegodniu / rano na czczo / ä go
dzine przed wieczersa / po piaci albo šestci ly
żek. A tym sposobem wżywäna / zachowä
wa od frogiego poruſzenia kämienia w Ner
kach.

Käch.
Item

Gdzieby sie też inż zruſyl / y bez miäry
mordowal / wczynic kapiel z Prośá / wysſſey
pomienionym obyczäiem : do ktorey wcho
dzac / lyżke albo z osm tey wodki dac pić.
Täk go popedzi y wywiedzie.

Kämies
mu w zbu
zonema

Rozřadek.

Prośo y iägly dälko sa do každey rzeczy
przystoynieſſe y leſſe / do wżywänia
przyemnieſſe / smäcznieſſe / do strawienia
śnädnieſſe / ä niżeli Ber / albo Brzäna käftä.
Też iägly nie täk zätwierdzäta żywot. Po
karm ciätu leſſy y tucznieſſy däta / niżeli käft
šä Brzäna. A zwierzchu do zägrzewänia
czesti dziebionych / przystoynieſſe Prośo / y
leſſe niżeli Ber : bo bez gryzienia wysuſä.

O Bru y Käſywie tego / Rozdział 33.

Panicum , Panica , Elymus ,
Helymus, Melyne, & Melinus,
Mel frugum.

Fench / Fenich / Pennich Heydelpen
nych / Panikoen / Fuchſſchwantz /
Heydel / vnd Heydelfench Butz
weitzen.

BER / täkze iäko y Prośo / od
Theofraſtä iest miedzy zbo
žä poczytany / w trzecim mieyscu.
Ale Kolumellä y Galenus w ſo
ſtych księgach o zioläch / miedzy iä
rzyny y käſywa go kläda. Ten
Proſu iest bärzo podobien / täk ko
rzonki / liſciem / zdźblem / iäko žiar
nem : kiſcia tylko rožny / ktora ma
obdužna / miäžka / geſta / y žiärnä
wſhedy pelna / okraglego / twärde
go / ſnäcego / lupinkami nieiätkami
okrytego / žolcieyſſych y troche dro
bnieyſſych niżeli prośiane. Korzon
ki geſte / drobne / mocne : kiſc miäž

ka y obdužna. Wſakož nie wſhedy

iednäkley wielkości / we Wloſzech

Biegun
Pom dzie
innym.

Riſce
ſolcowey

Opławo.
po podos
waniu fal
ſwymu.

Jedrom
7 meſno
maſtin.

Maſciey.

Boleſci
gdzie kol
wie E.

Uſeſnio
nym od
weſow.

Obrzo
nym od
ſtono
gow.
Rancer.
ſiſtula.

Item.

warzyć / a po pas sie w tym wſyſtkim kapac
raz y trzy na dzień.

Cielaczki y biegunki dzieciom zaſłanawia
małe iągłana w wodzie warzac / w ktoreyby
ziarnka garbárskie byly warzone / y to pla
ſtrem na żywoe przykladać.

Ta wychodzenie abo wydymanie kiſki
ſolcowey / Proſo abo iągły ciepłe / tak wa
rzone kaſa / plaſtrowane / iako ſurowe / na
krzyże y troche niżej pod krzyżami / zaſtrzymá
wáia na ſwym wlaſnym mieyſcu. Też kaſa
Proſiana toż czyni / wywáiac iey.

Uplawom białogłowiſkim toż ieſt ratun
kiem.

Wydymaniu / abo checi fałſzywey do po
chodowania z przyczyny ſimney: Wſiac Pro
ſa / ſoli / Ruty ogrodney / otrab po dwu gar
ſci / wprażyć na panwi / y workiem co na
ciepley ſobie przykladać / abo gola zádnicá
nárym ſiadać.

Tym ktory leża w oſpicách / mała z Pro
ſa abo z iągłel poſypowac przeſcieradła do
brye / bo zbytne wilgotnoſci z nich wyſuſa.

Moſnom ſpuchlym ieſt wielkim y przed
kim lekárſtwem / mała z iągłel w winie a w
kwaſnym miodku / ktory w Aptekách Ox
mel záoia / warzona / maſta y Terpentyny
troche przydawſzy / plaſtrowac.

Maſciey nabrzmialey abo ſpuchley z wie
trznosci / dwie garſci Proſa wſiac / kwie
cia Kumientowego / Maruny / Poleiu / po
garſci / naſienia Kopru ogrodneho / Kopru
czarnego po pul garſci / ſoli garſc. Ziola
pokraiać drobno / a z Proſem y z innymi na
ſieniami zmieſzać / wprażyć / y na prog łona co
na ciepley w worku przykladać.

Boleſci w ktorey kolwiek czeſci ciála /
Proſo goraco w worku chocia ſámo / bez
przydania inych rzeczy przykladane / wklada.
Toż mała z iągłel z maſtem warzona a cie
plo plaſtrowana czyni.

Rány od weſow / y inych beſtiy iádowni
eych wezynione / Proſiana mała z maſta abo
z wodna ſmola záczyniona / y na nie plaſtro
wana / leczy y goi.

Od ſtonogow obrażonym / ieſt lekár
ſtwem.

Rancer otworzyſty / y fiſtuly wyſuſa / y
goi / proch tym ſpoſobem wezyniony / wſiac
Proſa trzy funty / ſoli / kurzyncom abo ka
ien kókoſych / po poltora funta / korzenia y
ſtory dzewa iáblonowego / iáblka zamor
ſkiego / po dzieſiać lotow / korzeniey ſtoza
drobno pokraiać / a z innymi pomienionymi
rzeczami w garniec ſurowy nierowpalony
wſypac / zwierzechu zálutowac *luto ſapientia*.
y w piecu garneczárſkim / miedzy innymi garn
cy wypalic: Potym onym popiolem maálko
wtartym / rancer otworzony. Także fiſtuly
záſypowac. Albo tak / Proſa y kókoſych
iáien / wſiac pod iedną miara abo waga /

y przerzeczoným ſpoſobem w ſurowym gar
cu wypalic / a záſypowac.

Pigwy ſwieże dlugo w cale záchowa / w
Proſo ie zágrzebfy.

Mieſo ſwieże czaſu letniego żeby ſie nie
záſmierdziało / w Proſie go chowac. Także
zwierzyny y ptaki.

Kogátemu bydłu gdzieby kolána abo
nogi popuchly / Proſo z ſiemeniem Lma
nym warzyć / maálko wtlukſzy pierwey / y cie
plo przykladać.

Morzyſko koniowi w żywoćie / Proſo z
ſola / w kotle prażone / y w worze co nago
racey na brych przywiazane / gryſienie / y
morzyſko mu wklada.

Kog koniowi popadaly y rozczepiony
ſtula / iągły w wodzie z biały od iáia / y z lo
tem koſlowym na plaſtr rozwarzone y co na
ciepley na kopyta roſpadle / kaźdego dnia po
rázu przykladane / aź ſie záſ ſtuli / y zroſcie.

Kog gdzieby koniowi zlaſt z nog / proſo
z hrubá przeſtuc / y w mleku na plaſtr co na
ciepley rozwarzyć / a przywáiac mu tak dlugo
po rázu na dzień / aź mu iny wroſcie twárdy /
żeby mogli na nim chodzieć beſpiecznie.

Koniowi záſywe zábićiu / Proſo z ſta
rym ſáblem abo z ſmalcem warzyć / a wybra
wſzy mu rog do żywego. Zuſnal wyiawſzy /
przywiń plaſtrem. Trzeciego dnia znowu
day go podkowac.

Puchline z goracey máterey / na ktorym
kolwiek mieyſcu bedaca / plaſtr z mały Pro
ſianey wyciaga y wyſuſa / chocia dla ſypko
ſci trudna ku plaſtrowaniu.

Nerwom abo żyłom ſuchym boleiacym /
Proſo co na ciepley w workách przykladane
bárzo ſtuy / do czego ledwie moze bydź co
lepfego / bo ieſt rzecz lekka / mielka / a przy
tym goracoſc dlugo w ſobie záchowuſaca.
Przewo gdzie potrzeba ktory czlonek oſiábio
ny rozgrzewac / Proſo do tego ieſt bárzo
przyſtoyne.

Proſo coby kolwiek w nie bylo zágrzebio
no / y chowano / od wywietrzenia od zágni
cia chrobactwa záchowuie. Toż o lekárſ
wach / w nim zágrzebioonych rozumieć ma
my.

Szkodzi.

Sypko wzywane iągły w kiſkách zátwár
dzenie czyni.

Chleb z Proſa.

Chleb z Proſa miedzy wſelákim zbozem
z ktorego chleb czynia / namniey pokármu
dáie y zoladek ſiebi. Ten polt ſwieży ieſt ſma
czny. Ale záſtarzaly y ſuchy / nie ieſt przyte
mny. *Diof. Gal.*

Chleb z Proſa abo y kaſa / tym ieſt wzyte
czna / ktorych zoladek potrzebuie wyſuſe
nia y chl odzenia.

Pigwy
ſwieże
záchowa
wa.

Mieſo
ptaſi od
káſy zá
chowuie.
Bydłu ko
gátemu.

Koniem
morzyſko
wáſmierza.

Koniem
na rogu.

Koniowi
záſywe.

Wápu
chonia

Boleniu
ſpi pi
ty.

Od zágni
cia y záſy
wacowu
ie.

Szkodzi

Panis
Milia
ceſus.

wyſuſe.
y chl odzi.

Rany na krzyżach z odleżenia długiego /
 mała ze Bru oleykiem Wirtynkowym za-
 czyniona y przywarzona goi / plasteriac ie.

Opuszenie zbyenie żywota rospadza Ber /
 dwie części go wziawszy / soli / polnego Anys-
 żu / otrabrzanych. To wespól vprzążyć / a w
 worku na żywot co nagorecey przykładac.

Mosnom opuchłym mała ze Bru w wis-
 nie a w miotku kwaśnym / Ormel zowia /
 warzona / przylożony do tego maśta / y ter-
 pentyny troche / iest lekárstwem ciepło pla-
 struiac.

Podagrzye / y
 Arteryjne bolesci y lamania włáda ma-
 ka iego / y Bobowa / po sześci lotow obu
 wziawszy / w kozim mleku / z wieprzowym
 sadlem / albo z sinalem warzyć / y co na-
 ciepley plasterwac.

Chleb ze Bru.

Tego chleba staradawnych czasow lu-
 dzie wzywali / y dzisiejszych niemnicy / z
 własczą gdzie sie go wiecey / a niżli inego zbo-
 ża rodzi : także roku drogiego. Takowy chleb
 chłodzi barzo y wysusza żoladek : bo nie ma
 w sobie wilgotności żadney / ani kłiwato-
 ści / iako z inego zboża : pzyeto też barzo kru-
 chy y miálki / do strawienia trudny / zwłasczą
 żoladkowi mdlemu / y nie przyzwyczaynemu.
 Ale tym którzy mu sie z młodu przylożyli iest
 im vzyteczny / bo ciała ich czyni mocne.

Szkodzi.

Máły y nieduży pokarm dáie.
 Żoladkowi do strawienia trudny.
 Starym ludziom namniey nie iest vzy-
 teczny.

Wietrzności w ciele wznieca.
 Krew hruba y gesta w żyłach mnoży.
 Barzicy żywot zátwierdza nišli iągły.

O Probie Indyjskim. Rozdział 32.

Sorgum & Triticum surginū,
 Milium Indicum, Milium Sa-
 burrum, Panicum Indicum,
 Panicum Loculare, Milium
 Saracenicum, Melega, &
 Melica.

Welscher Hirschen Indianischer /
 Hirschen Sorgsamen Sorgi /
 Surgsamen Sorgweytzen.

Proso albo Ber Indyjski / nieda-
 w nemi czasý z Hiszpaniey w te-
 stroný iest przyniesione. Wzrostem
 Trzcinnie iest podobné / ziarnem nie-
 ná Wiosne bywa siane / wschodzi z
 iemie w ten czas kiedy y nasze Pro-
 so : z ziarna iednego cztery y piec trz-
 in idzie / które sa wysze y grubse ni-
 żli nasza trzcina. W wierzchu kłosa
 wielkie y mi. zke / rozdzielne. Liścia
 trzcinnego / ostrego / y długiego. tak
 iż gdzie pole iakie będzie nim posia-
 né / zda sie iakoby iaki gay / albo las
 trzciny.

Tego Prosa trzcina / albo la-
 sła / nie iest we wnatz czcza / ale
 ma w sobie drzeń biały / nie twárdy

y postodny / również iako trzcina w
 ktorey cutier rosacie : albo iako we
 Bze baczyć możemy. W kwie-
 tniu kłosa z siebie puszcza miązde /
 obdłużne / y barzicy w sobie stulo-
 ne / niżli kłosa prosa pospolitego / ga-
 sto ziarniste. Kwiatu żółtawego
 iak i inne kłasy z zboża. Ziarna ru-
 mianego / kłupinkami ostre / ostry-
 tego / samo w sobie wielkości ziár-
 na Soczewiczego / troche podlu-
 gowatego / albo raczy zaostrzo-
 nego. Też nietylko ziarno bywa
 rumiane / ale naydnie sie też czarne
 y białe.

Wzrost

z Indii do Hiszpaniey / tam / z-
 tamrad do Włosticy ziemie : potym
 do Niemiec y do nas / acz sie v nas
 przadka znaydzie : bo sie w nim nie
 kochają. Ziemie wszedy lubi / by ie-
 dno byla wyprawiona y nagno-
 iona.

Przyrodzenie

Chłodzacego y wysuszającego iest
 przyrodzenia iako nasz Ber y Proso

na stopie dluga. w naszym skronach daleko krotka / kroza iakoby iakimi gronkami ziarnistemi okolo iest ob sadzona.

Wieysce y czas siania.

Na polach wyprawnych bywa siany w Kwietniu y w Maju. Bywa tez na nowinach / kopaminach / y na stawiskach siany iako y proso kocha sie w guntach piaszczystych y kamienistych / gdzieby zbytne nie bylo wilgotno. Bywa niegdzie dwa- troc do roku siany to iest / powtore po zniwiech / a zwlaszcza gdzie lato bywa dluzsze: wczas dochodzi: tak ze czterdziestego dnia po wsianiu dozrywa.

Przyrodzenie:

Tegoz przyrodzenia kroiego iest proso / y pokarm niemal takowy jak daie. Takze zastanawia y zatwierdza iedno troche mdley. takze wysusza pozrywany. Zwierzchu tez przykladany wysusza y chlodzi. iako Gal. twierdzi w 6. ksiegach o ziolach. iednal w tych rzeczach pomienionych proso lepsze.

Moc y Skutki.

Potrawa

Z Ego kasywa tym wlasnie sposobem iak to y prosianego / y do tych potrzeb wyrywamy / do zatykania glodu. Abowiem nie wytecznieyszego y lepszego nie czyni w cieie / tylko zatyka / pokarm gruby cialu datac: przeto czeladzi domowej / ludzioru pracowierem a ciezka robota sie bawiacym / ziemiestnikom / iest potrawa naprzystoynieysza. Ciastiom subtelnieyszym y piesezonym nie tak.

Arwia charkacym. Cielaczki Fom. Nerkom.

Arwia charkacym. Cielaczki matacym. Nerkom mdlym / y w sprawach swych przyrodzonych oslabialym.

Spadko czestym.

W plynieniu y w odchodzeniu nasienia mestkiego nad wola / abo w spaniu. Tez tym ktorzy czeste spadki z glowy miewaia. Tym wyszekim pomienionym dolegliwosciam bywa lekarska y wyteczna potrawa.

Potrawa zdrowa strawna y tuczna.

Pise Kafes Arabczyk / i z Brzana kasa w mleku warzona / pierwey ia w wodzie otrab warzonych kilka godzin moczac / iest potrawa zdrowa / strawna / y tuczna.

W bolach glownych z kolery pochodzacych / iest lekarska potrawa kasa brzana / che dogo naprzod splokana / potym w tlustey polewce miesney warzona. nawet migdalem wym mlekiem wedwoyna seb go wziamy / zalana / y wodnista kasa uzywana. Ta

Arwia pluiacym.

Suchotnym iest tez wyteczna potrawa. W czerwoney niemocy / y cielaczkach.

W zarzedzialosci Nerke y Pecherza / w mleku kozim / abo krowim warzona / y uzywa.

Czerwona biegunka zastanawia / wtarszy ia co namieley / a z czerwonym winem pic datac na czeso y na noc. Toz y w biegunkach czyni.

Glowy bolenia z zimney przyczyny wkladaw / wziamy ze dwie garsci Bru nie otluczonego / otrab rzanych / soli gradowki / albo o krustow po garsci / Szalwicy / Materanu / popul garsci / Anizu / Bobku z miesza przeczczonego / nasienia Kopiu Wlekiego po lotcie. To vprazyc w garncu / abo w panwi / a w worku co naciepley na glowe przykladac.

Kruszeniu z oslabialosci zoladka: Wziac Bru nieco tluczonego dwie czesci / czerwoney Mietki suchej / Rozey suchej czerwoney po garsci / vprazyc na panwi / a w worku na zoladek co naciepley przykladac / a skoro przychlodnie / znoru go nagrzac na cegle goracey / octem go winnym cieplym pokropiwszy / znoru przylozyc.

Zoladkowi z wietrzności zimnych boleiacemu / wziac Bru dwie czesci / soli / otrab / nasienia Kopiu ogrodniego / vprazymy / w worku co nagorecey nan przykladac.

Kolike y Darcie w zywoicie z zimnych wietrzności. Takze tez

Klociu w bokach / Bru dwie czesci / soli iedne / vprazymy przykladac tam kedy boli. Albo tak: wziac cztery przygarsni Bru / kwiecica Rumientkowego / Poleiu / Ruty / polnego Anizu / Kopiu swoyskiego nasienia po garsci / soli dwie garsci / nasienia Anizowego / Romonice z kwiecciem y z listciem po pul garsci. Ziele drobno posiekac / y na panwi zelazney / albo na pateli vprazyc / a w worku plociennym co nagorecey na zywoit klasc.

W ospicach zbytne wilgotności wysusza / maka tego przescieradla posypuac / na ktorychby chorzy lezeli.

Nadymanie w stolcu / y chec omylna do pochodowania odpacza / wziamy Bru dwie czesci / soli iedne: a na panwi vprazymy / w worek wspanc / y nagim zadkiem co naciepley na tym siadac.

Zlektu zatwierdza zywoit / tak chlebem iak to y kasa uzywany: przeto do zahamowania biegunek wselatich bywa uzywany.

Gdzie tez wysuszac wilgotności potrzeba: takze goracosc y zapalenie wychlodzic / tam zwierchowonie bywa przykladany / tak w workach iako plastrami.

Glowy bolenu z kolery

Arwia plwaniu. Suchoty Czerwone.

Nerkom. Pecherzowi.

Glowy bolenu z zasiebne ma.

Kruszeniu y w mitom.

Zoladkowi boleiacemu.

Kolice.

w bokach Klociu.

w ospicach.

Omeleney chred do pochodowania

Zlektu zatwaw dza.

Wysusza y chlodzi.

Przyrodzenie

Boia jest przyrodzenia wysu-
kającego y zatwierdzającego
iako y Kyj.

Noc y skutki.

Do stolowego używania przychodzi
w mleku albo y w wodzie z maseł
Dowarzona. Także smażona sypko.

Bywają też ma kistki nadsiewane.

W miesney polewce warzona: także w
mleku / potarm tuczacy ciálu y smażowity
daje: y daleko użyteczniejszy y lepszy niżli Ja-
gły albo Ber. Wietrzności w ciele niewie-
ca / iako Prosiána y Brzana kása.

Pierścion białogłostkim zatwardziałym
Mannie otulczona w miesney polewce tłu-
stey warzac / a plastruiac / jest lekarstwem /
zwłascz zraná. Tá też miernie tuczy ciáło.

Jest też bydłu potrawa użyteczna / tak
skomá iako ziarno.

Mocz nad przyrodzenie zaskanowiony /
pedzi. Także

Wskazuje zatkania y zamulenia na rone-
trznosciách otwiera / y wywodzi / korzenie

Mianniane y z nasieniem tego warzone / a
trunkiem używane.

Ziele samo / albo trawá Manniana / z
wiewizowym sadlem wearta / przydarosy co
srodki chleba białego / albo rżanego / od psá
własnie leczy / plastruiac. (Apul.)

Bolaczki twarde odmieleza / tenże plastr
przykładany.

Cozom plynacym Trawá Manniana /
ktora tylko trzyklosista / bywa lekarstwem /
zbierając ia ná schodzie Miesiacá / veluc / a
ná oczy przykładac zwierzchu.

Moze też sucha do roku chowac: a gdy
by oczy poczely plynac / syte w sytkie ma ob-
lozyc y obwiazac / zaraz lzy zarwocagnie (Pl)

Brew z nosá pobudza / w nozdryz listek
albo klos tej Manny wpuścivszy / mnia-
wisy z lekka nos.

Kozsadeł.

Skutki te dwa / to jest / leczenie rány od
psá własnym / y odmielezanie twar-
dych bolaczek: przypisua te radniey Wro-
niey nodze / a niżli Mannie. Rząd niektó-
rzy / ale omylnie / Trawe Manniana / rozu-
mieia bydz Wronia noga / ktora Lácinnicy /
Coronopum zowia.

Od psá o
brájon.

Bolacz-
kom twar-
dym.

Zrawny
iof z ne-
szbudza

Kostrzewie / Ródzjal 34.

Panicum sylvestre, Panicula
sylvestris, Ischaemum aliis.

Wilderfench / Wild Pennikorn /
Wild Manngroß.

Rostrzewá dwoiáka do znáto-
mości nam przychodzi / jedná
Mannie polney / albo traw-
ney / korzonkami / liściem / zdźblem /
y ziarnem podobna. Tylko we wszy-
tkim wietrza / zdźbla rumiennego ko-
lantowátego / gładkiego. Kłosow
w swey kłaci / nie iako w Mannie
poiedynkowych / ale rosocharych y
odnożystych / rumiennych. Ziarno
w sowitych kúpinkách / bielsze od
Brzanego / Jagielnego y Mannia-
nego / tak iż w wodzie warzona / zda-
nie iakoby w mleku byla. Ca ná w-
zytkie inne kásze iągliste / y manniane
nasmałowietza bywa. Druga kło-
ra dzikim Brem nazywamy / zdźbla
cienszego / iako y pierwsza rumienne-
go y kolantowátego / lokietnego. li-
ścia długiego / waskiego y ostrego.

kłosow cienszych / długich / rumia-
nych y kosmatych / y tak ostrych / z-
nie przedkó szar umnia: korzonkou
drobnych y rzadkich.

Skieysce

Koscié oboia málo niewszedzie /
w sadách / w ogrodách między iarzy-
nami / ná winnicách y polách / zwla-
szcá drobnieysza. Wietrza ná stáwi-
skách po spuszczeniu wody y wysch-
nieniu: a tá sporza do używania / y
częściey przychodzi.

Przyrodzenie

Wysusza y chłodzi iako Ber / Pro-
so / y Manná znacznie a niżeli Ber
y Manná zatwierdza.

Noc y skutki.

Przychodzi do stolowe^o używania / y jest
między inemi kásami bázgo przyiemna /
y wdzieczna potrawa / ale nie w wszytkich po-
spolita. a to / abo za niewiádomoscia / abo za
nieobáním dla pracowitego / icy otulkania.

Prakom niektórym jest zobia przyiemna
Skutkow tychże jest / ktorych Ber / swoyski:
Przeto gdzie Bru y Prosa do pomienionych
potrzeb niemá / Kostrzewy wziac moze.

Potrąwa
Pierścion
białogło-
stkim z
twarzi-
nym.
Ciáło tu-
czy.
Bydłu
potrawá.
Mocz
zaskano-
wiony.
Wnetrz-
ności za-
tkaniu.

zátwierdza / zámwosciaga / wšakóž
tež rozprowadza.

Moc y skutki.

Potrąwá
ludziom
pracowitým

Wzgly tego Prosa / abo maká z nich / w wo-
dzie z mástem abo z oliwa / á z sola warzo-
na / iest potrąwá ludzi wieskich robotnych :
bo do strawienia nierychla Zás zoladkom
stábym y pieszonym iest bárzo nie stráwna.

Dzieciom

Kásá z tego Prosa / abo maká w mleku
stodkim gestym / abo w polewce takiego kole-
wiek misá warzona / strawnieysza iest á ni-
žli z woda : przeto y dzieciom iest wšteczna.

Terkom

Terkom boletacym y Biodrom iest rás-
tunkiem.

biodrom

Wola ná

Wola ná syi / abo ná gardle wyrosle ro-
zspadza.

syi spá-

da.

Biegunki wšelákie zastanawia / ná želá-
zney lyžce wielkicy wprážíwšy / á co namieley

Biegun-

kom wše-

lákim.

vrzec / á z winem czerwonym / abo z Báb-
czána wodka pijac.

Upláwy pániám czerwone zámwosciagaia
kwiatki tego rumienne / wzia wšy ich kwinte
miálko wtárych / á z winem pijac. Tož tež
Czerwoney Biegunce służy. Zás

Upláwom bialym / y

Biegunkom inym / kwiecie tegož Prosa
biale / pod taž pomieniona waga / z winem
miálko wtluczone / á trunkiem darwane / iest
lekárstwem.

Chleb z Prosa Indyjskiego.

Wgdzie w Wloških wšách / gdzie ino-
go zboža niedostátek / chleb z niego pieka-
le do strawienia bárzo trudny y ciežki.

Do kamienia Wieprzow iest przystoy-
nieysze. Takže

Kokošom y Golebiom / iest wšteczne.

Wšannie. Rodzját 33.

Gramen Mannæ, & Gramen
cereale, Gramen esculentú.

Manngras.

Wšanne Trawna dwoiáka zna-
my / siana y samorodna / abo
polna. Manná ktora bywa siana /
liścia y korzonkow iest drobnieyszych
y cienšych / nižli samorodna. Traw-
na ždžblá kolantowátego / kłostow
slugich / od kolantá nawyšszego gro-

madka šest abo osm / podczas wie-
cey pochodzacych / cienkich zaoštro-
nych / á gdy ieden w nozdza wpusci
á rucha nim / krew pobudza / z tad go
Lácinnicy sanguinella zowa. Na-
sienia podobowátego drobniech-
nego : kwiatu rumianego : tá do-
jrzana / bywa iáko ino zboža žeta.

Druga Manná iest samorodna /
ábo trawna / podobna we wšem
Wšannie sianey / iedno drobnieysza
we wšytkim / y nižszego ždžblá. Tá-
že słomy członkowatey / słucey / pro-
stey. Ná wierzchu liścia kłostow
pieć abo šest / rumiennych. Kwiat
takže rumieniawy / bárzo drobny.
Korzenie y liście pierwszey podobne.
Smáku postodnego cierpkawego :
nasienia takiegož / ieno drobnieysze-
go / ziárna bielšego. Tá nie bywa že-
ta / ale zá r ossy ná sitá zbierána / su-
šona / á potym w stepách otlukána.

Wšienšce

Wšienšca w polach bywa siana
iáko inše iárzyny y kásywa / z
ktoremi takže doyrzewa. samoro-
dna / ná lákach y przyšciežkach / nie-
gdzie y drogách. A tá iest smáku le-
pšego y smácznieyszego / postodna /
z nieiáka mála cierpkóscia.

żony do nas. Krole czyni bardzo iatlowe / y nieplodne / przeto go nie wszędzie rado sieia.

Przyrodzenie

Nasienie tego ziela miernie rozgrzewa / iako Galen w osmych Księgach o ziolach pisze / iest bardzo lipkie / tuste / odmiękczaiace. Tegoż przyrodzenia iest / olej z niego wybity. Aben Mesua Arab. pisze / że w wtorym stopniu rozgrzewa / a w pierwszym odmięcza.

Moc y skutki.

Przykry zapach z wst dacie / gdy go sucha. Mięszosc y twardosc zyl suchych / nasienie odmięcza / nacieraiac ie nim / abo olejkiem tego.

Optom pogniecionym y potluczonym / z przymiotem ogniistym / okladaiac albo namazuiac / iest lekarstwem. Takze

Oparzonym y opalonym plastruiac go / albo oleiem tego pomazuiac / bywa ratunkiem.

Ogniste przymioty wyciaga. Kolicke albo darcie w listkach wklada / y wot nim nacieraiac / y Blistry z niego czyniac.

Od Weza ktory zowiemy Baraz / a ten ma rozki na glowie. Takze od ziemnych Jaszurek / ktore gwiazdzistemi zowia / wsczemi one / leczy / narany wlepkly przykladaiac.

Bol glowy z wpalenia vsmierza Olej Sesamowy / z Rozanym olejkiem / albo z Rozana masecia nacieraiac.

Toz czyni tego ziela kaeze / w winie warzone / zwlascza w zapaleniu Oczu / y w zacerwienieniu / y w frogim ich bozeniu.

Olej Sesamowy.

Olej ten bywa falszowany / Makowym albo z Orzechow Wloskich oleiem : ale to ze smaku y z zapachu poznac snadnie / ktory go swiadom.

Olej z nasienia w miare uzywany / zoladkowi iest bardzo przysiemny : y przeto Ciatala ludzkie tuczy : Suchotnym y chudego a wyschlego ciatala iest wyteczny : Nasienie przyrodzone mnozy.

Bywa do wielu lekarstw uzywany / y do innych oleiow y maseci przymieszany. Chropowatosc gardla odpadza.

Glos gladki y trzykltwy czyni.

Jest tez materya wielu inych oleiow / iako Mesua pisze.

Popadaniu ciatala z zbytney suchosci Melankoliczney / nim pomazuiac goi : abo wiem skore na cieie odwilza / (Aben Mesu.)

Zmarzki na twarzy wyciaga y wyrownywa (tenze)

Melankolicznym do uzywania iest wyteczny olej. In summa / tych skutkow ktorych Migdalowy.

Szkodzi.

Zoladkowi Nasienie bardzo iest szkodliwe : bo trudne do strawienia.

Womity wzbudza / iednak przyspiekane lepszem y zdrowse nizli surowe (Aben Mesua)

Toz Nasienie uzywane pragnienie czyni / (Kasis.) Ciatalu pokarm tusty dacie / przeto nie moze dac zoladkowi posilenia.

Kola plonna y iatowa czyni.

Koszadek.

Dawnych czasow to ziele w Europie bywalo slancowane albo sierwane / zwlascza we Wloskich krainach / polki Oliwnych drzew nie rozmnozono. Potym go tak zaniechali / ze dzisiejszych czasow przyslo im / iako y nam / w nieznamosci : a nawiecey dla tego / ze ziemię bardzo plonna y iatowa czyni.

W Egipcie / w wielkim iest kochaniu / y w obfitosci go dla oleiu siecia / ktorego do rozmaitych domowych potrzeb uzywaja.

Nayduie sie iestze inny Sesam dwoiaki / pierwsemu nieiat okolwiek podobny / z opisania Dioskoridowego y Galenowego / ktore nasy Logowa zowia. Ale te oba nie sa wlasnym Sesamem.

Zoladkowi iest bardzo wyteczny / Ciatalo tuczy / Nasienie mnozy.

Gardlu. Glosu gladkie mu.

Popadaniu skore na cieie. Zmarzki na twarzy. Melankolicznym.

Zoladkowi. Womity wzbudza. Pragnienie czyni. Ciatalu pokarm tusty dacie. Kola plonna.

Zapach przykry dacie. Twardosc odmięcza. Oplom. Opalonym. Przymiotom. Kolicke. Wzrostnym od Baraza. Weza y Jaszurek ziemnych. Glowy bozeniu wpalenia. Koneczne go.

Oleiek.

Rakol wlasny / Rozdzial 37.

Lolium, Zizania, & Zizanium, Aera. Græcè Thyarus.

Lulch / Dort / Weytzentwalch / Trospen.

Rakol zle / a zbozu szkodliwe / ziele / iednak niektorzym czoro.

Ber modry Indyjski / Rozdział 35.

Panicum caeruleum Indicum

Blauw Indianisch Fench

BER Indyjski bleditney albo modrey barwy / Korzonki puszcza wedlug wzrostu swego nie wielkie / cienkie / y gęsto / rownie iako nasz Ber. Trzciny nachlopá wzwyż / á miąższej ná dobry wielki palec / kolankowate: od ktorych pochodza odnozki. Drzew wewnątrz tego trzciny bladobialej. Liscia podobnego Trzcinie wodney / iedno szersze / przez ktore wzdluz ziebro / ábo grzbiet bieży spodkiem. Trzcina od korzenia modra / z nieiaka odmiennoscia wdziejczna / gládka / y lśnaca. W wierzchu tey y odnozki iey paleczki oble / krotkie y podługowate. Miasto kłosu / cos ná kształt pszenice Turcekiej / ábo Indyjskiej /

z kwiatkami bázro przyiemnymi / iasnomodremi: z tych potym nasienie drobne / podługowate / gęste y miedzy soba ściśle. Smaku podobnego Jaglanemu / albo Bru naszemu.

Wskiesce

Wlasne y przyrodzone miejsce / ziemia Indyjska / iednal y z naszym w Europie / iako w Hiszpaniey / we Włoszech / w Niderlandzie / y miejscy v nas w Kochanskych pánstkich ogrodách znayduie sie. Lubi ziemie ciepla y wyprawná.

Przyrodzenie y skutki

Z z smaku baczyć możemy przyrodzenia y skutkow tychże ktorych iest Ber nasz. O inszych skutkach iego wiedzieć nie możemy.

Sesam ábo Logowa cudzoziemska / Rozdział 36.

Sesamum.

Leindotter / Slachsdotter

Sesam / ktory też Logowa cudzoziemska zowiemy. Szdźbla iest / Prosiánemu podobnego iedno mieższejzego y wyższego / ná trzy łokiecie czworogránowitego. listu rumionego. Pomurnego ziela lisciu podobnego / tylko szerszego. Kwiatu zielonego / nasienia w strączkach gránowitych bialego / y iako Mas drobneho / olejowatego: z storego oley do powszechnego używania / wybiiata. A ten miedzy wszystkimi olejami po oliwie ma przodek.

Wskiesce

WEgypcie w Indiey / w Grecyiey / w Turcech / bázro sie w nim Kochaia / y tam zgd bywa przywo-

nic / przed zefściem małżeńskim.
Parchy goi tak mała z żywa siarka / w
winnym occie rozdzielana / a plastrowana.
(Plin.)

Kości z ran wyciąga z miodem na rany
przykładana. Także inierzeczy w ciele tkwia
ce / iako postzaly / kule / zelaza / tarnie / gwoz
dzie / skla wyciąga / plastrom y m.ściom do
tego służacym przymieszana.

Ogrodnicza.

Szerow / ktore owocu swego do czasu
przynależającego donosić nie może / ale za
wse przed czasem z niego opada / ratunek
daje kakol / ktory między pszenica roście / z ko
rzeniem wyrwany / a troche przewiedly / po
wrosło z niego wczyniwszy / dziewo nim opa
sac. (Socion) Constantinus lib : 10. cap: 82
de Agricultura.

Szkodzi.

Czleb ze zboża / w którymby Kakolu wie
le było / czyni ludziom głowy sumne / y iak
ko piłane / ciężkie y dymu pełne.
Sen gęboki y ciężki przywodzi.

Zawrot głowy czyni.

Oczom szkodzi / bo wzrok mdli y emi.

Przeto takowe zboża kakolowate / mała
bydź pierwey dobrze przez przetaki przesiewa
ne y wyczynione / niźliby do młyná były dane.

Watrobe zámula y záryka / w trunku ábo
iákim innym sposobem używany (Ab: Mes.)

Zawrot.
Wzrok
mdły.

Watrobe
zámula.

Rozsadek.

Ziele ich / ktory Czarnuche żytna roz
mieszana bydź własnym Kakolem. A nie
tylko gospodarze wiejszy / ale też niektórzy z
ziolopisow znaczniejszych / iako Theofra
stus / y násládownicá tego Suchsius / zákre
mienie gmin Lekarzow pospolity / y klasca
Lekarzow ziol máto znatacych. Ale poy
szawszy pilnie co Galenus w czwartych
ksiegách o ziolách piše w 8. Rozdziale o
Wyczyniu / ktory drudzy żytem ábo Jecz
mieniem Wyssym / zowia : góźle tego Wy
czynicá klos / czyni Kakolowemu klosu po
dobnym / obaczmy záraz / że Kakol w klos
cie / a nie w głowkach / iako Czarnucha pol
na / ktora ci omylnie Kakolem mianuta /
roście.

Fengrek / álbo Rozorożec / Rozdział 38.

Fænugrecum, Buceron, A-
goceron, Telis.

Fengrec / Bockshorn.

Rozorożec zowia nášzy Fen-
grekiem / y Boża trawa.
Koniczynie liściem podo
bne / kráie okolo zabkowane. Kła
cza krotkiego / a ob iednego korzon
ka wiele pochodzacego. Kwiatu
bialawego / ktore gdy opadaja / za
raz straczi / iako rozki troche ná
krzywione / dlugie / spiczaste / zá
strzone / albo zakonczone / wyrasta
ja. W tych nasienie żolté / oleiowá
té / tuste / apachniace. korzonkow
ma wiele cienkich włóskowatych.

Mieysce y czas zbierania.

Sięca w ogrodach to ziele na
wiosna / na ziemiách wyprawnych
y tłustych. Dozręwa w Sierpniu
y tego czasu ma bydź zbierane.

Przyrodzenie.

Kozzręwa we wtorym stopniu /
á w piera

Párchom
Kości z
ran y in
eżwiece
rzeczywy
ciąga.

Ogrodni
cza
Drzewu
lekarst
z ktorego
owoc opa
da przed
czasem.

Szkodzi
głowie.

Sen gę
boki.

dom do lekarstw bywa użyteczne
Co na zimie puszczą się z ziemię, liście

ma wąskie / długie y kosmate / miąż-
sze / między którym zdźbło wyrosta
cięższe pszenicznego : kłos mając na
wierzchu długi / po którym lufki al-
bo słupki parami wąskie, podla-
gowate / ościście y kolace / nierówne
przeciw sobie położone : w których
po trzy / albo po cztery ziarnka leży
twardych / każde lupinka okryte
twardą. dojrzewa wespół z Psze-
nicą.

Wzrost.

Kad na rolach iatowych y mo-
krych wschodzi y roście / między psze-
nicą y teczmiem / y w innym zbo-
żu / na rolach zbytnie wilgotnych
tedy ziarno iatwego kolwiek zboża
wymożale y wypre. Theophrastus
w księgach 8. w Rozdziale 7.

Przypodzenie

Rozrzewa na początku w taze

cin stopniu / wysuśa we wtorym
na koncu / ściencza / rozrzedza / wy-
ciera.

Moc y skutki.

Kakol / który między pszenicą roście / na ma-
kie zmięty / zagnite y sinrodliwe wrzody y
rany goi / zaspuiac ma. (Dios.)

Krosty / albo wrzedziennice czerwone a
twarde na głowie leczy : samo ziele ze wosy-
tkim / to jest / z korzeniem / z kwiatem / z na-
sieniem wrate / a plasterowane.

Zmartwiałość członka / korego kolwiek /
iako bywa / gdy się ogień piekielny wrązi /
rozszerzając się bronni / mała Kakolowa z sola /
z Rozdewia / a octem winnym co naostrzym
zaczyniona / y plasterowana : Jedno potrzeba
pierwej to miejsce puszczadlem co naglebiey
y nagesciey posiekać.

Slezione zartwardziła zmięcza / mała
iego w skodkim Woscie / albo w Lozje wa-
rzona / a na lewy bok plasterowana.

Lisiate sprosne po twarzy / y indzie po ciele
le / wychodzą y spadza. Także Trad / z oc-
tem / z Sola / a z żywa siarka namazuiac.

Wola na syi. Także

Zolzy za wosmą twarde / a do zebrania w
otok trudne / zmięcza / rozpadza / otwiera / z
lawną golebimi / a z nasieniem lniannym / w
skodkim winie warzona / y z wlepszorowym sa-
dlem plasteruac.

Scyatyce jest lekarstwem / mała Koko-
lowa z krowim ławnem warzona / a na bio-
dra co naciepley przykladana. Tak mała w
ocie miodowym warzona / y na bolciace no-
gi plasterowana / Podagre wkladana.

Womicy z osłabialości zoladek zawosci-
ga / on posila y wrociada mała z Kaku / z
nasieniem Gorczyce polney / ktora drudzy os-
melnie Kofyszkiem samica zowia : obo-
ga po rowney czesci biorac / z miodem a z
rzadka smola / albo z mazią zaczyniona / a
cieplo plasterowana.

Ludziom do używania nie jest przysto-
nego ziela nasienie / przystoynicyse kaplo-
nom / kokušom. Golebie tuczy.

Pąznoćcie chropowate y parfywe / tak v
nog iako v rak spadza / y glądkie czyni : tey
maki z kakolu wziawszy z pulcora lota / z
krusem inkustu zoltego / Arseniku / Sanda-
racy / Kadzidla kramnego po pulcora. To
wszytko co namieley wrzec / a z Terpentina
zaczynic / y na pąznoćcie przykladac.

Uteplodnym paniam do plodu bywa
pomoca. Także tym ktore poraniata y nie
donasata plodu do przystoynego czasu :
wziac z tego ziela nasienia maki / inni z ma-
ka teczmienna / drudzy z kluem / z Mirra /
z Kadzidlem / zarowno kazdego : także y sa-
framu / y tym do tonu podkurzenie czy-
nic /

Wzrost
dom cie-
lo wy-
darcym
na glo-
wie wro-
dom cze-
wonym
wratom
Zmar-
twialosc
y ogniu
piekieln-
mu roz-
szerzajac
bronni.

Twardo-
sci sil-
ziny.
Lisiatom
sprosnym
y wada.

Wolom
na syi.
Zolzy za
wosmą

Scyaty-
ce.

podagrze
Womity
ianowi.

Kokofy.
Kaplony
Golebie
tuczy.

Pązno-
ćcie chro-
powatym

Paniam
nieplod-
nym.
Poronia-
cym.

y smrodliwe wywodzi (Aetius)

Bokom. Bożow bolenia. Także
Pierśiō. Pierśi bez febry y goraczki / z mactkami wazny / y z tego sok wysety / a z miodem do zgefzczenia przysmazony / y kilka godzin przed iedzeniem / na raz iako kaston / albo orzech Wloski rowny wyswany / osobliwym ratunkiem bywa. Tylko ktorych glowz bolewa / nie maia tego wyswac.

Żatwarz Fengrek w workach w wodzie warzony /
dzentu w przydarowy do tego sioltow modrych /
bofach y twiecia Liliowego / y kwiatkow z Slazu / na zas
w kish twardziatosci w bokach y w listkach jest kas
fadz. tunkiem n. i. parzaiac.

Bolacz Bolaczki twarde miętkzy / y w rope obras
font wac ca / proch z nasienia Fengrek. wego z maka
dym. Jecmienne / z kaczym sadlem zaczyniony a
plastrowany.

Otofont Na gorace otoki z olekiem sioltowym
internoz plastrowany / tak wnetrznie / iako zwierzchni
goraczym nie jest osobliwym lekarstwem.

Twardos Wselakie twardosci / gdziekolwiek zasiaz
sciom w ole: także Slezione zatwardzialy barzo flu
selakim. zy / odmiętkzaiac: warzyc go w winie: po
Slesioz tym w tej polewce make z nasienia tego / y
n. e. za z nasienia Lnianego zacznic / oleku tegoz
twardzia Fengreku / albo oliwy / y woslu troche przy
tey. dawszy / masę wczynic / y na twarde bolaczki /
gruczoly / zolzy / przykladac.

Pantom Pantom ciezko rodzacy / Diokles kaze
ciezko ro wziac nasienia Fengrekowego / pulpiera lota
dzacym. wedlug wagi / y pul kwarty wini stodkiego
przewarzonego zmiesiac / y na troje rozdzielic.
Pierwszy trunek dac w wannie wody ciepley siedzac /
cieplo wypic. Drugi w lazni sie pocacy. Trzeci zaraz z
lazney wyspedzyc. (Plin.)

Maciey Maciey boliaacy / wziac make Fengrekowey /
boliaz Jecmienney / Lnianey / po rowney czesci /
cey w miedzie pitym / albo w sycie wwarzyswszy /
na lono cieplo przykladac / Takze y czopkiem /
albo wezletkiem w lono puszczac.

Plaste Bywa tez z listkow Fengrekowych masę
preciw tym sposobem czyniona : Co naswiezszych
puchli naklasc w chedogi garniec polewany / y nas
nom y bo lac na nie oliwy y wina / ileby dosyc / po ro
laczkom wney czesci / a przez dni dwadziescia mo
twardym czyc / potym warzyc / y przez placy sukienne
przecedzic. Przydac make Rozorożcu nasienia /
woslu troche / y z tego masę wczynic.

Reora / Puchlinom /
Gruczolom y zolzom /
Bolaczkom twardym barzo jest osobliwa :
owsem tym / ktore przymiotu w sobie ognistego
nie maia / tylko twardosc / ktora sie nie ma / ani
do rozficia / ani do zebrania w rope.

Tredowac Tredowaciny.
cinom. Piegi / y inezmazy z twarzy spadza Gene
Piegom. grekowa maka / z rowno czescia startki zy

wey. wmywszy pierwey twarz woda saletrza
na / albo w ktoreyby saletra byla rozstarta :
ta maka czesto kazdego dnia nacierac. Albo
w ostrym winnym occie rozmieszarowy ta /
tym tredowaciny y piegi nacierac.

Damian Lekarz / na wzbudzenie miesiecznego
czyszczenia bialoglowstkiego / bral pul
loti Rozorożcowego nasienia : y do tego
iese czwarta czesc lota / a z pul kwarty wini
stodkiego / y wody przewarzyszy / takowym
bialoglowam pic dawal.

Maciey Maciey owrzadzialy / plokanie z Genus
greku wwarzonego w wodzie / chocia z Slazem /
przylawszy troche pitiego miodu / sprycowanie
cieplo czynic (Plin)

W pierśi W pierśiach albo w plucach okrostawias
plucm tych / jest wielkim y znacznym lekarstwem /
okrostas warzac to nasienie tak dlugo / azby gorzkość
wiatym. odesla / potym miodu przydac / a pic dawac.

Przymio Przymiotom ognistym stromnym / a mie
tom niez zbytnim / tak wnetrznym iako zwierzchnim /
gwalto maka pomocna.

Szkodzi.

Czeste Czeste y obficie nasienia Fengrekowego
wyswane / bolenie glowy czyni. (Aetius)
Przymioty ogniste gwałtowne / barziet
roznieca / gdzieby miasto chłodnego przykladane
bylo. A stromnieysze y mnieysze z twarzdoscia
leczy. (Gal)

Oley Fengrekony.

O czynienia tego Oleiu Fengrekowego /
biora nasienia tego funtow pieci / Trzeci
ny funt pachniacey : Ostryzu wonnego dwa
funta : Oliwy dziewiec funtow. Te wes
spot przez siedm dni moczyc w przerzezoney
oliiwie / kazdego dnia trzykroć miescic. Po
tym dnia o sinego w prasie wycisciac / a do
potrzeby chorwac.

Junni miasto wonney Trzciny / Kardas
mom biora : A miasto Ostryzu wonnego /
Balsamowe drzewo / y mocza. Drugi
dzy oliwe dobrze zaprawiona / temiz rzeczami
przerzezonemi pachniacemi biora / y tak nas
sienie Fengrekowe w niej mocza / a potym
prasa prasuta y wyciscacia / a do potrzeb zas
chorwita.

Wybor.

O lekarstw niżej opisanych / ma bydz
swiezy / ktoryby Fengrekiem niezbytne
pachnal / a ktoryby rece wycieral / smaku z
stodkagorzkiego.

Moc y skutki.

W ardebolaczki miętkzy / y w rope zbiera /
Dioscor.
Maciey y lony bialoglowstkiemu zatwardz
dniatemu

Pantom
miesiace
wzbudza

Maciey
owrzadz
dzialcy.

Pierśiō.
Plucm
okrostas
wiatym.

Przymio
tom niez
gwalto
wnym.

Bol glos
wiczyni
Przymio
tom ogni
stym
gwalto
wnym.

Bolacz
ko twar
dym.

Maciey

á w pierwſzym wyſtupa / trawi / ro-
sprawnie / odmiełcza / pódzi / y wy-
wodzi. Bolé wkláda / wyciera / á
zwlaſzcá mała z tego naſienia.

Moc y ſkutki.

Twárdo-
ści wnet-
rzne y
wierzy-
ne leczy.
Slezi-
nie twár-
dey.
Solzom
ná ſy-
zá wſy-
má.
Málicy
zaduſz-
nicy
Málicy
nym bo-
leſzom.
Málicy
czney
robie.
W tom
zapách.
Málicy
záwár-
tey
Málicy
nápus-
cley.
Málicy
twárdo-
ſci.
Málicy
záwár-
tey
Lupieje
głowy
wycheda-
ja.
Wrzod-
párchom
Moc y
pódzi.
Wtoſom
opierz-
ſzác
ni.
Bolom
wſeláki.
Mády-
má-
niny
wóſci
do
pochod-
wánia.
Stolcom
Gryſte-
nia
w
ſtách.
Człon-
kom
mólym
z
bolacze-
t

Mała náſienia ſengrekowego w pitym
miedzie wárzona / á plaſtrowána /
twárdoſci / tak wnetrzne / tak zwierzchnie
leczy. Ale ogniſtym przymiotom ſzkodzi.

Z mała pſenieczna zmieſzana / á octem
winnym z ſaletra rozczynona / nábrzmia-
łość ſleziomy / y twárdoſc zmiełcza y ſciencza
Zolzy y bolaczká twárde plaſtrem ta ſtá-
dac / álbo roſpadza / álbo zmiełczymyſy te /
zbiera y gnoi.

Sól wywódrzony z tego ziela / biało-
glowſtim przypadłom / tak Málicy zaduſzeniu /
Bolaczkom okolo niey / álbo teſz w niey be-
daczym. Takſze czyſzemu mieſiecznemu /
nád przyrodzenie záwſciaglemu / teſt rácz-
kiem náparzáiac ſie nim / ábo po pás kapiel
z niego czyniac. (Dioſ.)

Wſtom zapách wdzieczny dáie / ſucháiac
naſienie Kozorożcowe. (Aben Meſua)

Málicy nád przyrodzenie záwárta os-
twiera.

Nábrzmiała y nápucla leczy / toſz nápa-
rzanie z wárzonego tego ziela y z naſieniem.
Twárdoſc takſze tey Málicy odmiełcza
y odwilża náparzáiac ío.

Teſz ná otwórzeńie Málicy záwártey we-
zelek z mały ſengrekowej z geſim ſmalcem /
w łono puſzczony / oſobliwie ío odmiełcza y
odwilża. Tenſze wezelek Málicy czyſci / y
przyrodzona chorobe pániom wzbudza.

Mleko z naſienia Kozorożcowego w wo-
dzie wárzonego / wyciągnione / Głowe z lu-
piejom wychedaja. Teſz mleko

Wrzody z głowy ciébacce / Álbo
párchy chedaja.

Moc záwſciagniony nád przyrodzenie /
piác iuche wárzonego naſienia / y łono ná-
parzáiac / wolno wywodzi (Aben Meſua)

Włofy opadáiac z głowy / álbo z brody /
záwſciaga / y od tyſoſci broní / wárzac / á
tym głowe częſto przemywáiac.

Bolé wſelákie gódziekolwiek / ſwym ná-
parzániem wkláda.

Mádymanie / y częſta chéiwóſc ná ſto-
lec / odehynuie / mlekiem przerzeczonym ná-
grzewáiac mieyſce.

Zbynie ſmrodliwym ſtolcom w biegun-
ce czerwoney / teſt ráczkiem. Takſze

Gryſzenie w kiſtách w teyſze czerwoney
ciébacze / przez kiſtere / polewká z ſengreku
dána / álbo y trunkiem wſywána / wſmierza.

Członkom móllym / álbo bolaczkami zie-
tym / y z nácia wárzony korzen zielony w oc-
cie / á przykládany / bywa wſyteczny

Oley z naſienia / z Mirryakorowy oleiem /
w powiekách wloſy wychedaja.

Wrzedzenie y froſty ná oczu ſciéca / pu-
ſzając go ná nie.

Kroſty iatrzace y wrzodowate goi / przy-
dawſy czwarta częſc náſienia Kzeſuchy w
occie rozetrzec / á pomázowác.

Kroſty ſproſne ſliwíace ná twarzy.

Tredowatoſc mała Kozorożcowego na-
ſienia poſyputac / wytarſy te pierwey czyni
wycieráacym (Plin.)

Z twarzy takſze lupieje ſciéca / woda wá-
rzonego tego ziela wymwáiac / mały tegoſz
Kozoroſcu w niey rozmáczymyſy / á tym lice
pócierác ábo wymwáiac. (Tenſe)

Z teyſze mały plaſtr czyniony / á ná bolac-
ca watrobe przykládný / bole w niey wkláda.

ſłágnie ktora dychawieczne czyni z pierſi
wywodzi y wyciera / piác iucha z ſengreku
wárzonego.

ſmrod ſproſny pod pachámi / takſze ná
inych mieyſcách odpadza / naſienie tego wá-
rzac / á ta woda wymwáiac.

Mioſnom opuchlym plaſtr z mały tey / z
miodem pitym wczyniony / á ciepło plaſtro-
wany / teſt wſyteczny.

Táſz mała z ſiárka á z ſaletra / piegi ná
twarzy tráci / częſto pócieráac ía.

Toſz wrzody zaufne / álbo swine rozpo-
dza y leczy.

Lamaniu w członkách / y w ſtáwách /
Podágrze.

Chytrágrze / z miodem á z octem plaſtro-
wána / teſt wſytecznym ráczkiem.

Członki z ſtáwów ſwych wybite / y wy-
wimone / ná ſwie mieyſce przywodzi / takſze
z octem á z miodem plaſtrowána.

Wrzod ktory zowia Káncer / z tey mały á
z winá plaſtr czyniac / leczy : á potym mió-
du przydawſy / goi.

Káſtle ſtáre záſtánawia y wkláda / z wá-
rzonego ſengreku polewké piác.

ſeyáryke álbo lamanie w biodrách / z
miodem / z octem plaſtr czyniony / á ciepło
przykládný / wſmierza. Takſze

Na oddicie ciála od koſci / tenſze plaſtr
dobry.

Koniom dychawiecznym dáwác go z o-
brokiem dobrze. (Pli.)

Pierſi / álbo y plucá gódzieby owrzodziły /
iuche z wárzonego dáwác trunkiem.

ſliſtoſc z naſienia tego wyciągniona /
á przez chuſte ná czoło przywimona / plynie
nie oczu záſtánawia.

Zápaleni / y
Czerwonoſci oczu / ſuży woda z wárzo-
nego Kozoroſcu.

Sól z wárzonego naſienia ſengrekowe-
go przebite y wygnieciony / z miodem wſywa-
ny / zágniećie wilgornoſci ná wnetrzy wy-
chedaja Takſze z kiſek zbynie plugáſtwa /

Wtoſom
w pomie-
ſtách.
Wrzedzie-
niecom.
Tarczas-
cym kro-
ſtom.
Tredowá-
cinom.
Lupieje
z twarzy
ſciéca.
Wetros-
bie bole-
uocy.
ſłágnie
wywodzi
ſmrod z
podpaſi.
Mioſno
opuchlym
Piegom.
Wrzod-
zauſznym
Arterie.
podágrze
chytrágrze
Wybitiu
z ſtáwów
Káncer.
Káſelda-
winy.
ſciáuce
Odbitiu
ciála.
Koniom
dychawie-
cznym.
Pierſi
y plucóm
owrze-
dziálym.
Oczom
plynac.
zápalen-
Czerw-
noſci.
Wilgoz-
noſci w
ciéle zá-
gniećie
wycheda-
ja.

Bolaczki twarde / a do zbierania trudne / odmiekcza.
Przymioty ogniste rozpadza / bole w nich wsmierza / w wodzie z miodem y z oliwa wazony / y plastrowany. Albo z siemienia tego maki miodem wazonym rozczyniona / wyzciaga nietylko ogniste przymioty / zwierzchnie / ale y wnetrzne.
Zimazy y plany roselatie / z twarzą spada / maki tego siemienia / w rzedka chusteczka z awinawosy / czesto twarz pocterac. A gdzie czwarta czesc gorzysce do niej przy miesza / rychley y lepiey wychodzi.
Z sielera y z popiolem / drzewa figowego wpalonym zmieszana / a plastrowana / zauszne wrozydy / y inne twarde rozpadza.
Lisiate sliwiace.
Parchy na glowie w winie wazona wychedaja. Takze
Paznogocie chropowate y parsywe spada / przywiazawszy rowna czesc nasienia Kzesufanego z miodem przykladac.
Z tezye maki lnianego siemienia / a z miodu konfekt / czesto uzywany / kassel wsmierza liszac go / albo w wsciech trzymany. Toz tez
Piersi y plucę z flaginy wychedaja.
Gwozdotchniacym.
Zostrzalosci y ochrapieniu gardla / y piszecele przez ktora tech idzie / tenze konfekt przerzeczony barzo słuzy. Abowiem flagin gesty / lipka y kluowata wywodzi.
Gryzienie w kislach. Takze
W Macicy wklada / siemie lniane wazzone / a klistera dane.
Ulapuchnieniu toná bialoglowstiego.
Takze Macicy z przymiotem ognistym / kapanie z siemienia lnianego wazzonego czyni / dobrze.
Ciekaczki roselatie stanowi siemie lniane przyprazane a uzywane.
Wyrok iasny czyni
Krosty pod oczyma biale spada plastr z maki tego nasienia / z Miry / z Kadziela czyniony.
Z Rosynkami pozywane / bolesciom wazrobnym jest wyteczne. Przeto ludzie prosca na wsiach w miedzie go radzi wzywata / w etulshy y przysinazywsy.
Zanokcie leczy Maki tego z wostiem a z miodem plastrowana.
W wodzie wazona / przymioty ogniste wyciaga. Gal.
Suchotnym z zranienia pluc / w miedzie sinazona / abo y z Rosynkami pozywana / jest lekarstwem nie poslednim.
Siemie lniane z figami wtluczone / bolaczki twarde w oko zbiera.
Zatwardzialosci roselatie.
Gruczoly y zolzy twarde.
Pokuczonym ezlonkom w stawach.

Muskulom y zylom pietym skurzeniu / maki z siemienia lnianego z trocha saletry / albo soli / albo popiolu odmiekcza. Toz
Nerwom zatwardzialym. Takze
Pechersowi jest lekarstwem niepospolitym.
Kassel z przyczynny zimney y wilgotney / coz nasienie naprzod przyprazone / potym w wietrzanie / z pietym miodem uzywane / leczy. Abuy.
Plod poteznie z zywoća wyppedza / takze z miodem pite. Mesarugi / Alchany.
Z winem przypiekane pite / puchline z ciast wywodzi. Cis.
Bole wnetrzne.
W Bolach klocie.
Kolice albo darciu w kislach z wietrznošci / przedim y perwym ratunkiem bywa / na panwi / albo w garncu przyprazone / tak samo siemie / tako z kruskami soli / albo z rumienkowym kwieciem / abo Romanice / abo wespol z tym wosytkim / a co naciepley na bolace miejsce w worku przykladac.
Wrzod w gardle / ktory slinogorzem zowia / wazzone z Antzem w wodzie a w oliwie / okolo syie ciepło oblozyny / leczy.
Czerwona ciekaczka / y inne biegunki z wosciaga / w occie wazzone / a na zywoć przykladane. Placcar.
Rzeczy w cielekwiace / jako zelezca / kule / tarnie / drzazgi / scla / y inne rzeczy wyciaga z korzeniem ogorka prasiego / wyciaga.
Wrzodom iadowitym bronie sie rozszerzac / y z miesca na miejsce pomylac / w winie go wazac a plastrowac. Pli.
Przepukliny leczy / z zywoća a z mirra plastrowana. Tenze.
Ciasto zmartwiace z woda plastrowac / od dala y trawi.
Bolesc w zoladku wklada z fengrekiem po rowney czesci wazzone / a ciepło przyklad.

Lniany Oley.

Sposob z Lnianego nasienia oleu wybić / a nazywa sie niemial jest wiadomo / sy a nazywa go opisac potrzeba.

Oleu lnianego Skutki

Skurzeniu zyl suchych jest wyteczny / wiazac / y pozywatac go. Abowiem od wazza / odmiekcza / a zwlaszcza swiezy.
Bości spotone rozdziela / y rozlaca.
Wzelatim medostactom y delegliwosciam w siedzeniu / y w troku / jako
Zlotym zylkom skrytym a napuchlym.
Rozpadlinom w stoleu.
Bebelom w zadku / okolo stolcorwey kistki / y innym oleglosciam w tym tam skrytym miejscu / mazac nimi / bywa wielkim ratunkiem.
Burczom jest lekarstwem.
Zatwardzeniu w zylach suchych. Takze
W ezlonkach jest lekarstwem mazac.

Muskulom
Nerwom
Pechersowi
Kassel
Plod
Z winem
Wrzod
Czerwona
Rzeczy
Wrzodom
Przepukliny
Ciasto
Bolesc
Lniany Oley
Skurzeniu
Bości
Zlotym
Rozpadlinom
Bebelom
Burczom
Zatwardzeniu
W ezlonkach

Y Ioná zá
twárdiá
lošé od
miektza.
Cieško
rodzaz
cym.
Wydy
mání.
Párchom
Wzrodó.

Oniátemu suzy námázuac. Abowiem ie
odwilža y odmiektza. Tenže
Pániom cieško rodzacym/ dla záščlości
Ioná / zá odesćiem wilgotności odwilžáia-
cych / iest wzyteczny. Orwor Ioná nim ná-
mázuac/ álbo spryca sprycuac.
Wydymaniú stolcowey listki iest ráturn-
kiem/ klistera go dáiac. Dios.
Párchy/ y
Wzody z glowy plynace goi.

Zmázy z twarzy spadza / nim ie námázu-
iac. Pzyeto Bárwiežkom do gládzenia twa-
rzy bywa przymiešány. Dios.
Perz y lupieže ná glowie wychedáza. (Dio)
Opázeliny goi námázuac nim.
Członkom odmrožonym iest lekarstwem/
przydawšy troche wostu.
Pzymioey ogniste w stolcu odpadza ná-
mázuac. Dios.

Smázo-
m
Perzstu-
tupiejom
Opázes-
linie.
Odsiebl-
nie.
Pzymio-
tom.

Len/ Rozdział 39.

Linum.
Flachs.

prostego / oblego / y gibkiego / w-
zwyš ná lošć / podczas ná pulso-
rá / wedlug buyności ziemie y nie-
bá sprzytliwego. Siowien- ie-
dnáť od Práglecá bywa buynieyšy.
Z tych žaden nie ma w sobie soku y
wilgotności znaczney / leki listkow
obdužnych / wostich / miekkich / zá-
ostrzonych. W wierzchu piatkon
pochodzi pieć / šest / y siedm gá-
zek / z ktorych kwiartki bleditnoiasné.
Té gdy opádná glowki okragle / po
wierzchu štrysiste wychodza. W
nich siemie pláskie obdužne / žolta-
wé / iáto w przegrodkách ležace /
gládkie / y lsnacé. Korzonkow dro-
bnych / cienkich y krotkich.

Wziensce

W ziemi nawożney / y dobrze sprá-
wioney kochá sie / y miérno wilgo-
tney. Ale sam rola bázto ialowa
czyni.

Czas bránia.

W nášych kráinách / pospolicie
w Kwietniu bywa siany / niekie-
dy w Máiu. A bywa w ten czas
zbierány / gdy w iego glowkách sie-
mie bedze žezalé y žoltawé.

Przyrodzenie.

Siemie Lniané / w piérwšym
škopniu rozgżewa / w odwilžaniu
y w wysužaniu trzyma šrzodek.

Moc y Skutki.

W C iego rozganiác / odmiektzac / y

Len dwoiak / maio nie wšy.
Škim nam do znáiomosci
przychodzi : Práglec ieden /
drugi siowien. Práglec bywa rán-
nieyšy / y žad tak rzeczony / že sie
předko siemie z niego wypraža / ie-
licze y w roli / gdzieby rwaniém y
braniém nie byl vpředzony : abo-
wiem sie glowki otwieráia wczas
záczym násiemie wypada. Žas šlo-
wien poznieyšy / y w glowkách
šwých / siemie mocuo trzyma zá-
wárté. Obá pretu sa cienkiego /

z którego Bawelna bywa zbiera-
na: ma liście mało nie iako lato-
rośl winna / labrzyście w troy roz-
dzielone. Kwiatu żółtego / owocu
Łaskowym orzechom w swych su-
pinkach zielonych / podobneg / w
których nasienie bywa między Bą-
welna biała / wiethe niżli pieprzu
żiarna. w tym iadro białe / smaku
słodkiego. Te po dojrzeniu wyi-
nują y chowają: częścią dla siani-
na wiosne / częścią do lekarstw. A
wielne do przyszyw y innych potrzeb

Księpce

Każdego roku bywa na wiosne
siana / w krajach cieplejszych / iako
w Sycylii / w Apulii / w Kre-
cie / w Cyprze. A po sianiu / albo
sądzeniu / trzeciego albo czwartego
Miesiąca dochodzi y dojrzewa.

Przyrodzenie.

Sama Bawelna biała rozgrze-
wa / y wysusza. Ale iadro samego
owocu rozgrzewa / y odwilża.

Moc y Skutki.

Kwawość zbytni z ran / Bawelna na
popioł upalona / zaraz powściąga ząsy-
puć.

Obumierającym Paniom z ząduszenia y
zatkanienia macice / dym z Bawelny w
nos puszcząc dobrze: abowiem je otwiera.

Nasienie z Bawelny / kaszlącym jest le-
karstwem. Także

Dychawicznym jest bardzo użyteczne.

Przyrodzone nasienie w mezczyznie mno-
ży / y w białej głowie także.

Olejek

Przywać z nasienia Bawelnianego olej
wybitny. Ten

piegi.

zmazy na twarzy wśledkie. Także

pląny po ciele y pstręciny spadza.

Ostrość ciała gładzi nim nacierając.

Krew z
ran zbytni
nie zatkanie
macicy.
Paniom
obumierają-
cym.
Kaszlącym.
cym.

Dychawic-
znym.
Mnoży
nasienie
przyro-
dzone.

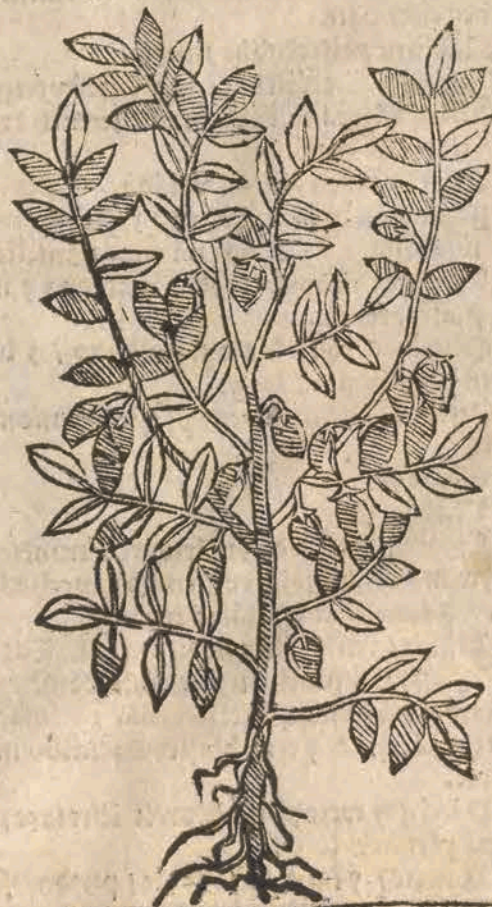
Piegom.
zmazy
pląnom.
Ostrości
ciała.

Cieciorka / Rożdżiat 42.

Cicer.

Cizernerbs / Kichererbs / Kicher-
Ziesererbs.

Cieciorka jest iarszyna / której do
pokarmu używają. Naszym go-
spodarzom Polskim nie znająca.
Ta jest trojaka / biała / czerwona / y
czarna: każda z tych na łokieć w
zwyż rośnie. Liście sztywne podług-
wątłych / około karbowanych / bia-
ławych y kosmątych. Macza twar-
dą / zdrewniałą / y chrostowatą
tego głąbię / obłą / y odnoży-
stą / albo gązłowatą. Kwia-
tu białego / z którego potym strą-
czki krotkie: a w tych najwięcej
po dwu ziarnkach bywa / wielko-
ści grochowej podobne. Korzeń
twardy zdrewniały.

Máciey. Máciey / y
Lonu. Loná białogłowskięo zátwardzeni / y
Przymio Przymiotom ognistym / także w zádku tes
tom. mu wshytliemu osóbliwie służy.
opaleniu Ogniem opalonym iest ráctunkiem / plos
 kány w Grzybienowey / álbo w Kozány
 wodce. Toż też siemie lniáne w wodzie
 warzone / á potym w tey wodzie maczając
 chusty / ná czlonki opalone przykládać.
Pleurze Pleure.
Ráslu. Rásel.
Dycháw Dycháwice leczy eo naswieszý po wybiz
cy. ćiu / sięc álbo ósm totow wedlug miáry ná
 raz. Do stáry y ziótky / iest gorzki / przytry /
 y goretý.
Terfom. Przeciwbolemiu Nerck / trunkiem także w
 żywany / bywa wielkim ráctunkiem.
Kolice. W Kolice y darciu w listkách / klifera
 bywa użytecznie dány.
Do świe Do świeccenia w Kágáncie / bo sie dluzey y
centa. bázýcy ogniu sprzeciwia / a niź oliwá.
Do roz Dzywáta go Drukárze / Málárze / Stolar
mátych rze / Slosárze / Kowale / do farb y potóskow.
rzeczy w Dzywáta go też ci eo kámién ciepa / y wie
zywany. le inych do potrzeb rozmáitých.
 Szkodzi.

Semie badz surowe / badz przypiekane /
 obficiey używane / wietrzności w ciele
 mnoży wiele.
 Plod z żywota wypadza y potesnie.

Kozadek

To słowo Len / nie tylko znaczy ten po-
 spolity Len nasz / ktory sity tu z skutkami
 tego opisali / ale eo sie kolwoiel dáte przásdzi /
 to Linum, Lácinuicy / to iest / Lnem zowia /
 Wylástiniey iednym słowem / przedziwem.
 Władnie sie w Cyprze kámién Amiantus,
 ktory bázý iest podobny Alunowi lúpnes
 mu / z ktorego wboży ludzie knoty czyma / y
 przedata / roznoszac po inych kramách / wda
 iac te zá siersc Salamándrowe / przeto że
 nigdy przez ogien nie bywa wnetocz obre
 cone. Z tego kámiénia przydeż czyniá / y plo
 tno robia : z ktorego kószule / obrusy / serwe
 ty / czynia. A te nie przez wode bywáta wy
 chedozone / ale przez ogien / w ktorym nigdy
 nie zgoréla : y o wšem / im te wiecey y báz
 zicy ogien przytmuie / tym chedozse / bielise /
 y iásnieysze z niego bywáta. Druży to zó
 wia Lnem Abestinskim. Ale o Amiáncie
 powie sie ferzey w 5. księgách / da p. Bog.

Len dziki / álbo Leniec / Rozdział 40.

Linum sylvestre.

Len dziki álbo Leniec / tak rze
 czony / że ma wielkie podo
 bienstwo do Lnu. Korzeń ma przy
 wietszym / od ktorego wiele prad
 kow cienkich pochodzi proskych / o
 blich y giblich. Liścia rownie iáko
 w lnu wlasnego / iedno krotkego /
 krzeczeykego y mocnieykego : w
 wierzchu kwiatki zóstré niewielkie /
 lniánym podobné kształtem / á nie
 bázwa.

Mieysce

Kości w rowiach pospolicie / ná
 mieyscách plonnych y dzikich.

Przyrodzenie, Moc y Skutki.

Samó zielez kwieciem swym w wodzie
 z mástem warzone / á ná mieyscá nápu
 chle z przymiotem ognistym plástrowane /
 wyciąga te. Mátk.
 Zátwardziálosć w czlonkách y w stá
 wóich odmieksza / przydawssy korzeniá wy
 sókiego slazu / y kóskókego smalcu.

Puchlino
 z przy
 miotami
 ogniste
 mi.
 Zátwára
 dzialosci

Kozadek

Len dzikiego iest wiecey rodziáow / ále te
 kształtem tylko nieiákolwoiel / á nie sku
 tkami sa miedzy soba rozne : dla tego tak sa
 Lencem nazwane / semie tylko Lnu sa nápo
 zor podobne / ále że bywaz nich przedziwo /
 iáko że lnu czynione.

Báwelná z swym drzewkiem / Rozdział 41.

Bombax, Gossipium, Xilon
 Baumwolle.

Oniewaz Plinius do lnu przy
 rownywa Báwelnę / o ktorey

nam Dioskorides nic nie zostáwil /
 á tá też do lekarstw podczas przy
 chodzi : zdálo mi sie tedy nie ná
 zbyt od rzeczy / tu ná tym mieyscu /
 nieco o niey przypomniec. To te
 dy drzewko / álbo rádniey chrościk /

Wietrzności y puśenie czyni. (Cwa.)
 Pecherzowi zawrzedziatemu iest skodli-
 Brodawki odwiſte/ albo iatrzące/ tak le-
 cza: Dnia pierwszego po nastaniu nowego
 Księżyca/ tyle ziarn biora Cieciorcki / ile iest
 Brodawek: a dotykając sie koźdym każdey/
 a zawiązawszy je w chusteczke/ za sie rzucąc
 ia/ y zamiętując.

Cieciorcka którego czasu ma bydź v-
 żywana przy stole.

Je ma bydź naprzod przed potrawami
 ani też na ostátku po wszystkich ta iarzy-
 na używana: ale w środku potraw. Tak
 żadney szkody w ciele nie uczyni.

Pokarm ciału wietſzy dacie/ a niżeli Bob.

Rozdzdek.

Ziaryna w naszey Polsce nie wielom.
 Znaioma: acz w niektórych ogrodach
 inż bywa siana: iednak nie wszystkie iest po-
 spolita. Włosy ta miasto grochowi nas-
 sey używają/ dla wytarcia zjadka. Niem-
 cy zaś/ do tychże skutkow/ miasto Cieciorcki
 z Grochu swojskiego używają polewki/ ale
 sie w tym bardo osutawają y mela: gdyż
 skutki Grochu/ dalekie sa od Cieciorcki skut-
 kow. Myla sie też ci / którzy prasa wyke /
 Cieciorcka mieć chcą. A ci którzy Ciatarkę
 Cicer polącimie zowa.

Cieciereczka albo Cieciorcka dzika.

Cicer syluestris, Cicercula.

Naydnie sie też dzika/ albo plon-
 na Cieciorcka/ ktora Cieciereczka
 zowiemy. Ta ziarnem bardo podob-
 na Cieciorce: liściami nie tak/ bo
 ma drobniejszy y nie karbowany:
 strączkami też drobniejszemi y okrę-
 gleyjszemi/ z pierwsza sie nie zgadza:
 klacze także ostre y kosmate.

Wziewscie

Ta nie bywa siana / ale sama

przez sie iako inne ziola/ na ziemiach
 plonych roście

Wziewscie

Rozgrzewa y wysusza/ a iż gor-
 sceysza iest niżli siana / przeto też
 bardziej wyciera y otwiera.

Moc y Skutki.

Wrgnie nasienie / używając go.
 Puśy/ wietrzności w ciele czyniac.
 W listkach też bole z wiatrow/ w nich
 zniecone/ czyni.

Bob/ Rozdział 43.

Faba.

Bonen.

BOB/ między iarzyńy też iest
 poczytany. Klacza twardego /
 chrostowatego mocnego / grano-
 witęgo / sekowatego / kruchęgo / a
 cczego/ do tego kolankowatego: od
 ktorzych odnożki y tam y sam pocho-
 dza. Na tych liście miastze y tucz-
 ne/ Chustkowemu podobne / od
 koncow wąskie/ w środku obszerne.
 Przy stopkach tych galazek sypulki
 wychodzą / na każdej kwiecie nie
 mało po iedney stronie porządkiem/
 a nie okolo wszystkiey / mienionej
 barwy/ kosmate/ czarno nakrapia

ne. A przeto Warro zowie je żabo-
 bnemi literami. Stracza ze wſzech
 iarzyń w straczu ziarna swe zawię-
 rających/ miastzego/ w ktorzych ziarn-
 na nie iednostayny wielkości y
 kształtu: bo iedne drugich wietſze:
 iedne okragleyſze / drugie płaskate.
 Ktemu/ iedne biale/ drugie rumie-
 nawe: inne ciemnoszare/ drugie żol-
 tawe/ zieleniawe inne. Korzeń tylko
 ieden mocny/ twardey/ kosmaty / al-
 bo włosienkowaty a w ziemi miał-
 ko siedzący.

Wziewscie

Ten sie na gruncie nagnois-
 nym/ y dobrze sprawionym/ rad

Kerr ię

tocha

Wszystkie

W polu iako inne iarzy ny bywa siana / na wiosne. Lecie dojrzewa y bywa zbierana.

Przyrodzenie y Wybor.

Wszystkie trzy sa przyrodzenia w pierwszym stopniu rozgrzewajacego / y troche wilgotnego. Jednak maia tez nieialka gorzkość mala / z kad tez wysuszajacego coś w sobie miec znacza: wzbudzaia / wycieraia / otwieraia / przyciagaia / rozczyniaia / rozsiekuia : A wietrzności w cieie czynia. A to czarna ze w szex napoteznieysha / po niey czerwona.

Moc y Skutki.

Zoladkowi wzyteczna. Moc y p... dsi. Cery do... daie. Miesias... esney. Płodow... Mleku. Nasieniu... Kamien... Frušky w... nerkach. Mofno. Lomu. Przepu... klinie. Slezio... nie. Nerkom. Ledzwo. Lisiatom... Krostom. Parchy. Rancer.

Cieciorka siana / zoladkowi jest wzyteczna / bo obficie pokarm ciadu daie. Moc wywodzi / iesze potezniey zrozmaszynem warzona y wzywana. Cerze bladey rumienca dodaie. Cyszenie Miesieczne paniam wzbudza. Z zywota plod wywodzi. Mleka hoynosc Mamkom do karmienia dziatek daie. Nasienie przyrodzone mnozy. Jucha z Cieciorki czarney y czerwoney / trunkiem wzywana / kamien w Nerkach Frušky y poteznie wywodzi. W Mofnach boleści wkłada. Takze Zapaleniu jest ratunkiem / z Ptasia wyka warzona. Albo na male zmelta / a w Podroznikowey wodce warzona y na nie plastrowana. Gcieklosc toná bialogłowskiego / z lugiem przykladana / leczy. Przepukliny / z miodem plastr wezyniony / goi. Slezione. Nerki. Ledzwoie / polewka z warzonych / trunkiem wzywana / a zwlaszcza z czarnego / wycheda za. Zamulenia wshelatie wyciera. Lisiate / z miodem tylko samym. Takze Krosty / z prochem Korzenia Konskiego sesawiu / a z maka Cieciorezana zmiesiac / octem zaczynic / y tym plastrowac / albo na cieraic. Parchy y wrzody na glowie sliwiace / y ropa plynace / leczy. Rancer / y inne wrzody zle / przydawszy

maki ieczmienney / a miodem zaczynic / leczy. Wszknionym od weja y iney gadziny / ratunkiem bywa maka z Cieciorki / w wodce podroznikowey warzona / przydawszy do tego zwontow / Maki Bozey / y tym wy mywac rane.

Zolzy za wshyma / na fyi / takze indzie plastruiac odmieksza y rozgania.

Watrobie nabrznialey / Cieciorka w Podroznikowey wodce warzona / a przykladana / jest lekarstwem. Albo

W winie tasi maka z Cieciorki warzona / albo w wodce Podroznikowey / a trunkiem wzywana. Abowiem twardosc tey z zamulenia otwiera y zmieksza.

Cieciorka rogata / albo granowita / ktora Lacinnicy Cicer Arietinum zowia / toz wshysko moze y czyni. Ale okrom tego z osobnosci swey / puchline wywodzi moczem z Rozmarinam warzona y trunkiem wzywana.

Tasi chorobe zolta spada na czczo y na noc po trunku pitac.

Mocz bialy czyni.

Glisy w zywocie morzy y wywodzi / w winnym occie przez noc moczona / a na czczo pozywana (Atabary) / a w szesc godzin po tym iesc. (Sim: Sori.)

Zywot odmieksza y purguie. (Atabar) bo mala nieialka stonosc pobudzaia w sobie. (Sim: Sori.)

Zmartwienu biodr / y ktorychkolwiek innych czesci ciada plastrowana / jest lekarstwem. (Atabari)

Pluca zranione / albo owrzodziatle odzywia / zmelta / a w stodkicy smoczenie warzona y wzywana (Mesarugi)

Goracosc mocz u z ryzaniem leczy y wkłada / tym sposobem przyprawiona: Wziac czerwoney Cieciorki ze trzy funty / y warzyc w piaci kwartach wody / do wyrzzenia trzeciej czesci / przecedzic / Laktycey przydac dwa loty / Slazu malego y wysokiego z korzenim / Rzepiku / Perzu / albo trawy / Kaniey przedze albo Kaniantki / po garsci kadego / sliwet le dwabnych Juimb / po dziesiaci / iaderet z Malunowego nasienia cztery loty / Miedhun Koru / albo Gartilczek / Wroblego prosa / polocie / pecek Mespulowych mialko wtartych trzy kwinty. To wshytko w oney przecedzoney wodzie warzyc / do trzeciej czesci wyrzienia : a przez dziesiec dni porzadnie pic : iedno pierwey ciado innemi lekarstwiy przchedozyc potrzeba.

Nogom opuchlym / predkim jest lekarstwem / listie y z klaczem cieciorkowym warzyc / y w tym ie kopac y okladac.

Szkodzi.

Swieza wzywana surowa / zly zapach w stom czyni.

Zoladkowi y listkom skodzi.

wietrzności

Wola rospadza / zausznice / Gruczol / y twarde.
Wefne / furbute.
Krew z / kranawia / po piaw / kady.
Kanom / w stolcu.
Debelo.
Scyaticke
podagrze / Chyras / grze.
Zasniad / losci.
Cialo wy / chedaja.
Piegom.
Wzroku / slabemu.
Plucom / owrz / dzialym.
Twardos / sciom.
Piersio / y pluc.
Nerwom / rannym.
Wieguns / Fom.

Wola rospadza / zausznice / Gruczol / y twarde.
 Tenże proch Bob swych lupin / z oliwa stara a z halunem lupnym / maki z krupie czyniennych przydawoy / plastruiac wola y zolzy twarde tal za wshyma / iako indzie rozpadza.
 Polewka z warzonego Bobu welne farbuie.
 Gdzieby sie krew po przypieciu piawoki zastanowic nie mogla / Bobowe ziarno z lupinki wyzurofny / na dwoie go rozlupic / a strone rozlupiona przylozyc.
 Rany y rospadliny w stolcu. Takze Bebele zasypuiac tym prochem / abo ma / ka / goi.
 Na popiol z kłacza / z liściami / z straczem / y z nasieniem / wpalony / a z starym sadlem wiewizowym zacyzyny / Scyaticke y bolom w biodrach iest ratunkiem / plastruiac cieplo.
 Plin.
 Bole takze zastarzale w pietych zytach wklada. Toz tez Podagre wstramia / y Chiragre leczy. Albo wwarzyc Bob w wodzie / y wwierciec go z starym wiewizowym sadlem / y tym chore rece y nogi / takze biodra nacierac / plastruowac. Toz czyni plaster z Bobowey maki / z bialki rozczyniony / a przykladany / wklada abowiem bole Podagryczne / Chiragryczne / Scyaticzne.
 Zasniadlosci / na ktorym kolwiek mieyscu zbicia / albo z razu tluczonego / rozpadza maki Bobowa / w miodowym ocie warzona / y przywitana.
 Tasi Bobowa maki / wwarz y wshystko cialo / ze wshelakich smaz wychedaja / nia pocieraiac.
 Pieggi takze nia nacieraiac / albo z miodem a z zolcia bydleca zacyzyny / toz czyni.
 Toz czyni wodka / z kwiecia Bobowego dystylowana.
 Slaby wzrok posila maki Bobowa / z kozanym oleykiem / a z bialym Radzidlem zmieszana / y na stronie plastruowana. Toz Ropę z oczu oddala.
 Plucom owrzadzialym y zropionym / z czosnkiem warzony / a wstawicznie wzywany / bywa ratunkiem lekarskim.
 Twardosci wshelakie zmiekcza / y w ropę ie obracowfny / otwiera / w ocie warzony.
 Plin.
 Bob / pieršiom / y plucem dla wychedofenia ich z wilgotnosci liptich / wzywany / wzyteczny. Galen.
 Nerwom rannym / albo potluczonym / z miodem a z octem plastruowany / słuzy.
 Lupiny Bobowego stracza / w wodzie warzone / do wywarzenia trzeciej czesci / za

wściągają cięta czki / te wode psiac.

Wodka Bobowa.

TA bywa tego czasu palona / gdy Bob dozrzewa / a soku pelny bywa. Wziac miesiwosc wshytkę stracza zwierzchu : liścia swieze / y tak z wody goracey wypalic / albo wyciagnac. Ta

Piasel y mul z Nerck y z Pecherza / mozem poteznie wywodzi / piac ia kazdego dnia rano y na noc / po dobrym trunku.

Bywa ina z kwiecia Bobowego wodka wyciagniona dla plci gladekiej. Bywa tez z inemi rzeczami do tegoj dystylowana :

Wziac Bobu swieze / albo tez suchego dwa funta. Albo kwiecia Bobowego trzy garsci / Cieciorcki rumianey dwa funta / Osrzodki chleba Jeczmiennego dwa funty / Ryzu chedogiego co nabielšiego pul funta / nasienia Malunowego / Dimowego / Orzo / kowego / Baniewego po pul lota. Mirry / Radzidla kramnego / Mastyki po dwu lotu. Kwiecia Gzybienia bialego / Siołk / owego y Roze bialej po pul garsci. Zoltekow y z bialkami dziesiec. Terpentyny z funt. To wshytko dystyluowac z Balneum maris / a twarz kazdego dnia tym nacierac. Albo tak

Wziac kwiecia Bobowego z szesc garsci / maki Bobowey funt / Leliowego korzenia lotow szesnascie. Arabstkiey zywie / Tragan / kantu po dwu lotach. Wodki z Limoniy pulkwarty / to wespol dystyluowac z Balneum maris / a do twarzy wzywac.

Sok z Bobu.

TA z suchego klacza Bobowego / iako z linych ziol bywa czyniona.

Kamien w nerkach y w pechyrzu krzy y wywodzi wzywaniem swym. Ale icy barzo obyczajnie mamy wzywac / by snadz miastu ratunku / wierszey skody nie uczynila. (Taber)

Szkodzi.

BOB iakokolwiek pozrywany / zoladkowi do strawienia trudny : iednak surowy wiele grubych wietrzności w cieie wzbudza / ktore do glowy wstepuiac / to zle czynia :

- Mozgu y
- Oczom skodzi / bo wzrok mdli y cmi.
- Sny strasne / y spanie niespokoyne czyni.
- Krew gruba / czarna czyni. Orybas.
- Czesto wzywany / lekliwe y boiazliwe dla pary y dymow grubych z niego do serca y do glowy pochodzacych / Costes Arab.
- Rokofy czesto bobu wzywaiace / sstarwa / ia sie nie plodne / iako Barbio Arabczyk pisa.

z nerck y z pecherza mul y piasel wywodzi
 plci chedogiej.

Sowiakob abo Sowigroch / Rozdzial 44.

Łocha / y buyno roście. Lecie kwitnie / y tego czasu desze lubi : ale

gdy okwitnie / pogoda w ten czas barziej lubi. Oracze baczni radzi go sieia / nie tak dla potrawy / iako dla wyprawienia role. Abowiem gdy na nawietrze kwitnie / a klacze pełne soku bywa / w ten czas go zadržywaia. Ktory im dluzey w ziemi wiednieie y gnije / tym lepszy y masnieysza rola czyni.

Przyrodzenie:

Bob takiego przyrodzenia iest / ze miedzy wysuszeniem a chlodzeniem ma niemal szodek. Tak ze go polozyć moze w pierwszym stopniu wysuszenia y chlodzenia. Siar no wyciera / rozprowadza / rzedzi Lupina ma nieco cierpkości.

Moc y skutki.

Z Jarno tuczy ciasto / iakimkolwiek sposobem wzywane.

Kaszel nie wleczoney wsmierza / zwlaszcza z esofntiem wazony / a pozrywany.

Czerwona cielaczka zawściaga / w wodzie a w occie z lupin nie odłużany wazac. Artusku wu. Cielaczka Fom. Przymiotom ogni stym w ranaach.

Artuszenie y womicy zastanawia pozrywany.

Biegunki także inne zastanawia / przerzeszczonym sposobem wzywany.

Maká Bobowa / badz rytko samá / badz tej z krupami Jeczmiennemi / albo z maká z krup Jeczmiennych. Albo z Jatem / albo z Rumientowym prochem / przymiot ognisty w ranaach / w sadzelach wstramia y odpadza. Takze

Blizny / albo stramy / iednostayney barwy z ciałem czyni.

Piersi białogłowskie zawrzędziatle / z przymiotem ognistym / z obfitości mleka / leczy : z oleykiem Rozanym / w wodce Poleiowey wazony / a ciepło plastrowany.

Mleka obfitosc w białogłowskich pierśiach gubi.

Bolaczki y wrzody z przymiotami ognistemi / ktore Lacinnicy Furunculos y clausos zwia / z miodem a z maká Jengrekowa plastrowany leczy. Tez na czeso w wsciech zwany a plastrowany. Plat.

Wrzody za wshyma / ktore swinimi zowia. Wolzy po syi y na dymionach / rozgania.

Czerwonosc oczu spada.

Zasintalosc pod oczyma rozgania tenze plastr pomieniony.

Zapuchlosc oczu leczy / przydawszy do Bobowey maki / rozey / kadziola bialego / białkiem zacynic / a na zapuchleocy klasc. Toz

Oczom wpadlym iestratunkiem. Toz

Gdzieby zrenicia / schnela / y w oko sie kryta. Takz maká Bobowa winem rozczyniona / zaficie krowia oczu leczy. Toz tez

Oczom cielacym / Bob odłużony / a zuchany y na czolo plastrowany. To przedko tzy w oczach wysusa.

Gluchocie iest lekarstwem / Bob w wodzie wazony dobrze: potym polewke z niego odlawszy / na miske go wplysc co nagorescey / y likiem go nakrywosy / para przezen ciepla w wshy pusezac. Czynieac to przez kilka nascie dni porzadnie. Matth.

Mosnom opuchlym. Takze

Lona białogłowskiego spuchnieniu / maká Bobowa w winie / albo w roodzie wazona / y tym ciepło okladac. Item / Gleykiem Rumientowym / albo Lnianym / maká Bobowa rozczynic / y plastrowac dobrze: bo toz czyni / choctaby y przymiot byl ognisty / choctaby tez nie byl.

Krosty biale twarde z twarzy sciera / y twarz chedoga czyni.

Proch z lupin Bobowych ziarn / posypowany na te miesca po wyrwanu wlosow / na ktorych nie chcemy ich miec / bromim narastac / zwlaszcza z sokiem swiniey wos

Krostom białym na twarzy.

Wlosom nie dopuszcza wyrostac.

Włosom nie dopuszcza wyrostac.

Włosom nie dopuszcza wyrostac.

Włosom nie dopuszcza wyrostac.

Włosom nie dopuszcza wyrostac.

Włosom nie dopuszcza wyrostac.

plastru / w którym ziarna bobowe
iako w iakich stoiczkach nakrytych /

na wierzch wysadzone / dla tego
ten strak drudzy zowia Ciborium,
albo Cibotium, to jest / strzynecz-
ka / bo ziarka ma iako w iakich strzy-
neczkach. Albo też dla tego / że gdy
mają siał ten Bob / pierwey ziar-
no w brele ziemi zalepia / y tak do
wody mieca. Korzenia miekseyke-
go / niżli v Trzciny / ktoręgo tak su-
rowego / iako wazzonego używają /
a zowa go Colocassiam, smaku
jest wdzięcznego / y zapachu przy-
jemnego / iako pigwa.

Mieysce.

Koście w Egypcie / w Poncie
w Azey / w Cylicyey / w jeziorach
y w kaluzach / który iako sie wyszey
powiedzialo / sieia. To jest / w bre-
ty wilgotney ziemi ziarne zalepia-
ia / y do kaluz y jezior wrzucaia.
Koście y na ladzi wilgotneyzym /
y na piaskach mokrych / przy zro-
dlach y wodach / iako Palladius
piše.

Przyrodzenie :

Iako wielkoscia Bob nasz prze-
chodzi / tak y przyrodzeniem wilgo-
tnieyzym / ziarno gdy zeschnie / czar-
ne zwierzchu bywa / z utwierdza
swa cierpłoscia.

Moc y skutki.

Gdzie go ebfitosc roście / tam go swiezo
zielonego używają / iako y wazzonego :
abowiem zeladkowi jest pokarmem użyte-
cznym. Jeny zielony wietrzności wzbudza /
suchy / nie tak.

Czerwona ciękaćka. Takze
Zolta biegunkę zastanawia / z niego ma-
ka z miodem na sywot przykładana. Albo
sama tylko maka sywot posypuac. Toz
w pierwim miedzie wazac / kasha używac. Jes-
seze potężniey te ciękaćki zawściągają lupi-
ny tego Bobu w sywie miodowey / abo w pia-
wym miedzie wazone / a po rowney kwatere-
ce trunkiem używane.

Uży bolenie vkladu to / co w ziarne by-
wa zielonego / rostaćszy z Rozanym olejkiem
wazyc / y w uży puszczac.

Lupiny tego w winie wazac a pitiac / pu-
chline z ciela potężnie wywodzi.

W Egypcie nad korzeń tego Bobu nie
mają żadney iaryzyny / ktoreby naczęściey
tak bęgaci / iako y wcedzy używali. A to dla
smaku.

Do poży-
wania do-
bry.
Zoladko-
wi.

Czerwo-
ney y zol-
tey bie-
guncę.

Użyom.

Puchli-
nie.
W Egyp-
cie w
naczę-
szym uży-
waniu.

Czermieniec / Rozdział 47.

Arum Aegyptium.

Groszaronbart.

Czermień dwa tylko listy z siebi-
na strone odwisle wydate / wiet-
sze niżli to ziele / ktore obrastami zo-
wiemy / pelne zylek dlugich / iako ia-
kich liniek : klacza zlobkowatego /
dlugiego / y miazskiego. W tych tu
stronach ani glabia / ani kwiatu a-
ni owocu czyni. Korzeń ma okra-
gly / mając od spodu ogon wyro-
sty miazgzy : iednak od samego korze-
nia pochodza inne korzonki dro-
bnieysze.

Mieysce

W Egypcie pospolicie nabuyniey

roście.

Faba syluestris.
Wild Bonen.

Rzadka ta Sowiazob roście /
Klaczka iest czworogranowite-
go / powiklanego / a po ziemi sie ro-
kladajacego / y pnacego. listia po-
dobnego do Bobu swoyskiego sie-
wnego. Kwiatu bialornmianego:
z tego potym stracze plaskate / iako
w stonieczniku / od Bobu siewnego
dalekorozne b. mnieysze. W tych
ziarnka okragle / smaku bobowego.

Wsiensce

Tego nie sieia / ale sam przez sie
w polach nie wyprawnych roście.
Obfitnie w nim Apulia / gdzie na-
buyniey roście.

Przyrodzenie y skutki.

Powiadai: go też bydz przyro-
dzenia / y tychże skutkow / ktorych
iest Bob swoyski.

Rozfalek.

Czca go niektórzy miec Ledzwozem plon-
nym / ale tyny iest Ledzwiec od tego /
iako sie zaraz niżej z opisania tego własnie
go pokaze.

Ledzwiec leśny / ábo Groch dziki / Rozdział 45.

Aracus, Craca, vitia.
Wogelwicken.

Ledzwiec iest granowitego kła-
cza / ostrego / gibkiego / Cie-
cioreczanemu podobnego / krze-
wisie y pnie po ziemi. Listia ob-
dluznego okolo swego pracia przy
ziemi. na wierzchu iako witeczki iako
kie wypuszcza. Kwiatu nie wielkie-
go / iako na Praszey wyce / a malo
barwa / y kształtem nie iest podobne
go. z ktorych potym straczkli mniey-
sze / niźli grochu sianego / w tych
ziarnka czarnawe / okragle / ostre.

Wsiensce.

Pospolicie roście między zbożem
na polach wyprawnych.

Przyrodzenia.

Tegoż co y Groch swoyski iest
przyrodzenia / wysusza / wyciera /
rosprowadza / wychedaża / y za-
twierdza.

Moc y Skutki.

O używania Ledzwiec nie przyiemny
barzo.

Zoladkowi trudny do strawienia.

Koniom / ptakom / kotošom / golebiom /
iest pokarmie przystoynieyszym / niź ludziom.

Ostrość ciała spadza / y gládka plec czyni
maka z niego z miodem zacyzniona / namá-
zuia: Tabe.

Krew gruba y melankoliczna czyni:

Maka z niego w wodzie / albo w cierpkim
winie warzona / wśelakim ciekaczkom iest
wytieczna / używaiac iey.

Plány y wśelakie zmaży na ciele z miodem
wyciera: Tabe.

Wtęczy-
temnego
smaku.
Zoladko-
witrudny
fontom /
ptakom /
golebió.
Ostrości
ciała.
Krew me-
lanfolis-
czna.
Bieguna-
kom.
Planom.

Bob wodny Egipski / Rozdział 46.

Faba Agyptia, Colocassia.
Egiptisch Bonen / vnd Wasser-
bonen.

Ob Egipski wodny / ktory
Pontckim drudzy mianuia
Listia iest iako podbial serokiego:

klacza na lotiec wyzszego / podczas
y na cztery lotcie / wzniósł na pa-
lec / kwiatu Kozanego / wedwoy-
nasob wierzego / niźli maka ogro-
dnego. Po ktorym okwitnieniu
wyrasta strak podługowaty / albo
glowka / na kształt Szmielowego

plaskru /

rozklada: a ten rozmaitego ziarna bywa/ białego/ szarego/ czarnego: od wielogrochu są nieco smakiem różne. W straczu nie iednostajney liczyby ziarna/ mięwa tak mały iako y wielki: w iednych sześć/ siedm/ ośm/ dziewięć/ dziesięć/ podczas y wiecey/ w drugich pięć/ cztery/ trzy/ dwie/ niekiedy y iedno.

Czas y Miejsce

W Czerwcu y w Lipcu pospolicie kwitnie/ y w ziarno się wiąże: na ledą ziemi przymie się/ też y na ialowej. cień lubi barzciey niżeli o-
rworzyste niebo: także ciepło y wilgotność/ niżeli zimno y suchosć.

Przyrodzenie y podmiot.

Tego przyrodzenia iest/ storęgo y Bob: To iest/ zimnego w pier-
wszym stopniu: y nieco odwilżają-
cego: wskatże nie tak iest sposobny do czynienia wietrzności/ iako Bob: Ani też ma takiey mocy do wycierania/ iako on/ przeto też nie tak zżywota wychodzi/ iako Bob: y temi tylko dwiema rzeczami są od siebie różne/ w innych rzeczach są sobie równe. Przeto gdzieby Bobu mieć niemogli do potrzeb lekarzskich/ niżej opisanych/ Grochu na to miejsce wziąć możemy: okrom gdzieby przyszło wycierać.

Moc y skutki.

O tego wszystkiego Groch należy/ do czego y Bob.

Nazapalenie y przymioty ogniste/ groch zielony z straczem swym y z liściem tlic/ a z białki przykladać/ ogień wyciąga.

Groch surowy używany/ zle wilgotno-
ści w ciele czyni/ y w pierśiach zacięnie. Wazony/ zoladek posila/ bo soku dobrego iest. Alez nie wielki potarm ciała daie/ wie-
cey go w kistki prozno obchodzi/ iako y ma-
nych iarzyń.

Polewka z grochu z oliwa/ albo z mto-
dym maśtem/ żywot odmiektza. Albasari Arab.

Kaszel zawściaga polewka z grochu w-
żywana. Hunaim.

Zakłociu igła/ nożem/ albo czym innym/ iest lekarstwem/ woda ta czesto przemywa-
iac/ w ktoreyby groch wrzał.

Grochowka/ albo z grochu polewka/ i-
ta w Niemcech czynia/ chorym iest posil-
na. Jesze lepsza y zdrowsza z cieciorci.

Groch rościerany/ a dobrze przyprawio-
ny/ zdrowszy bywa niżli w zobli.

Zas nie odlużany żywot puży/ y w nim z-
wiatrow pułanie czyni.

Podluczonym z wysoka. y
Przepukłym iest ratunkiem osobliwym
plastruiac nim. (Mesues) Albasari.

Bolesci wklada tymże sposobem/ Albasari.
Spadki zglowy zawściaga grochowka.
Hunaim.

Rozładek.

Wyla się barzo/ ktorzy rozumieia fleszenie
Wozialkom albo poloznicom dla ich wy-
czyszczenia polewka z grochu bydz użyteczna.
Takze zoltey niemocy lezeniu/ albo puchli-
niez ciała wywiedzeniu/ gdyż groch iest przy-
rodzenia suchego y chłodzacego/ o czym się
wyszyj powiedzielo. Radnicy o cieciorce to
rozumieć możemy/ a nie o grochu.

Toż czy-
ni co y
Bob.
Zapale-
niu.
Przymio-
tom.
Szodzi
surowy/
alewaro-
ny zol-
adek posil-
la.

Żywot
odmiekt-
za.

Kaszel le-
czy.

Zakłociu
czyni kol-
wiek.

Chorym
potrawa-
na.

Groch
rościera-
ny.

Zdrowszy
aniż w
zobli.

Podluczo-
nym.

Przepu-
kłym.
Kolon.
Spadki.

Soczowica/

Rozdział 49.

Lens, Lenticula.

Linien.

Soczowica/ liściem Wyce po-
dobna/ a mało nie y kwiatem: str-
cza malego/ płaskiego/ a niebarzo
szerokiego/ o trzech/ albo czterech
ziarnkach małych/ okrągłych/ pł-
skatych/ lupina strakowa cienka.
Dwojaki mamy rodzaj Soczowi-

ce, biały/ y z czarna popielaty. bia-
la bywa drobnieysza/ y do używa-
nia przyiemnieysza/ smacznieysza
kwiatu białego/ popielata ziarna
iest wietkego/ a ta kwiatu iest zbla-
dabrunatnego.

Miejsce.

W polach bywa Soczowica/ iako
inne iarzyńy ziarniste/ siana. lubi

ziemie

rosacie. Acz y w Europie / tam z
ład przywieziony znayduie sie w
ciepłych stronach.

Przyrodzenie

Kozgrzewa y wysusza / ale sta-
bięy niżli nassę obrazki : wyciera /
rosprowadza / siecze / rościna / cien-
czy y wzbudza.

Moc y Skutki.

ROrzeń wwarzywszy / w miedzie smazo-
ny / albo cyłko w nim chowany / flagmi-
stym pierstom / y doległościom zrad poch-
dzacym / bywa wyteczny / flagme wywo-
dzac wsty. Przeto
Dychawicznym iest wielkim ratunkiem.

Kassel z flagmy zbytniey / pierśi napełni-
tacey / leczy : wwarzywszy go / y z oleykiem
swięzym z Migdalow stodkich wywony /
wsmierza. Toż też czyni mleko krowie / swie-
żo wydoione / korzeni w nim warzac y piac.
W oliwie rozstarey / a na złote żyłki napu-
chle przyłożony / otwiera ie.

Oczom plynacym z bolem.

Zasiniatościom woselatom.

Zapaleniu w vsćiech okolo ieszczka w oca-
cie / albo w stodkim winie warzony korzeni /
ażby do polowice wymorżalo / przecedzić / a
troche maki Bobowey przydąć / na stronie
y czolo przykładac. Także na miesce zasiniato-
te. Adla zapalenia w vsćiech / na wstyłke
sytie.

Rozładek

Ala sie / ktorzy Czermienice rozumieia
bydz Bobem Egypskim / o ktorym sie
wyssey powiedziato.

Groch nass obon / Rodziat 48.

Pisum maius & minus Eruilla
Erbs.

Dioscorides nic nam nie zo-
stawil o Grochu / Galenus
bardzo malo. A iesmy tu
przedstawili o ziarnistych iarzy-
nach mowic / zdalo mi sie y Grochu

ladawato mezamiechac : gdyz v nas
ta iarzyzna / miedzy innymi ziarniste-
mi iaryzynami / o ktorychesmy czescia
inż mowili / czescia ieszcze / za pomo-
ca Boza / mowic bedziemy / ma
przodek. Dwoiaki tedy Groch ma-
my do stelowego uzywania : Wiel-
ki / ktorzy Wielogrochem zowie-
my / od wielkoscizarnarzezony. Dro-
bny drugi albo малы. Stome albo
grochowiny / oba mierwaiz obdu-
żna / wewnatrz ccza y prożna : na-
tęy odnozek wiele. Liscia gestego-
miaższego / soku pełnego. Przy wierz-
chu galazek witeczki wychodza dlu-
gie a cienie. Miedzy temi a fla-
czem albo stoma / stopki albo sy-
pulkki cienie wyrastaja / na ktorych
sie iato iatie nozki pokazuia : z tych
sie kwiat brunatny / y drugiego bia-
ly rozmua / na kształt motela / z kto-
regopotym stracze nastawa : w
tych : arna okragle / naprzod zielo-
ne / potym na dozrzeniu biale. Ko-
rzenia przy wierzchu ziemi mdłego.
Miedzy wielogrochem tyki musza
sadzić / na ktorychby sie wspieral / y
wzgore piął : bo na ziemi lezac po-
gnielby. Das mnieyży po ziemi sie

ziemi y powietrze suche. Jednak
na krowim albo wolowym narow

zie/ rychley y buyniey roście y pre-
ozey dozrzewa: iako gospodarze y
rolnicy / także pisarze o wieyski n
gospodarstwie swiadcza.

Przyrodzenie :

W rozgrzewaniu y w chłodze
niu ma pomiarkowanie / wysusza
we wtorym stopniu. Ma niemá
lá ciepłosc w sobie / nie tak w sa-
mym igdrze / iako przy lupinie : pu-
szy / zatwierdza / spaja / odmięcza
zatlumia / rozgania. A Galii piše
ze ziebi we wtorym stopniu / a w
trzecim wysusza.

Moc y Skutki

Wyborz
ny.
cielo wys
szu.
zwot
czyści.

Przodek tá ma / ktora rychlo wvre / á
mognac nie czyni wody czarney.

Soczewicá odluzána / á we wtorey wo-
dziedzdjowey warzona / ciato wysusza.

Táz sywot czesto y zbytnie ciętaacy zástá-
nawia y stwierdza. Toz y polewka wtora z
niey czyni / trunkiem używana : Záz sywot

odmięcza y stolce czyni / warzona w pier-
wszey wodzie / nie odluzána / iedzac. Tak ze
z pierwszego tey warzenia wode / albo polew-
kę pitac / zwłaszcza z oliwa á z sola.

Czerwona ciętaaczka :

Zolta biegunka zawściaga / pierwszym
spůsobem warzona : co potezniey wezym w
ocicie z Tlustofem / á z Mirtinkowemi ziarna-
kami / albo z Babka / albo z Pigwami / albo
z czarna Cwikla / albo z Roza sucha czerwos-
na / albo z Podroznikiem / albo z Gruskami
suchemi lesnemi / albo z Mespulami / y tak
wespól z temi rzeczami tey używac. Ale
gdzieby z zioly byla warzona / po odwarze-
niu ziola odrzucic przez / á Soczewice uży-
wac. Moze tez z skorkami Pomágranato-
wemi / albo z Garbarkami zarkami / albo
z suchemi Jarzebinami warzona / á bo zas
prawiona / iedno pierwey maia chwile dos-
bra w ocicie bydz warzone. Samá tez toz
czyni wetrozey wodzie warzona. Plin:

Zdzieci glisty wywodzi / dátao im wode
z soczewice warzoney pic.

Wrzod w g ardle twaroy / albo slinogory /
rozpadza warzona á plastrowana. Tab.

Pániam vplawy zawściaga przereczo-
nym spůsobem warzona / z Mespulami /
albo z lesnemi Gruskami suchemi / albo z
iągodami suszonemi Jarzebiny / albo z Dá-
tlami. Dios. Gal. Toz czyni w ocicie wino-
nym dlugo warzona á pożywana.

Podagryczne bole uklada / z tecznienna pedogze
maia plastrowana.

Wrzody gtebotie y brzeizste / tymze sposo-
bem plastrowana / wychedaza y goi / miodu
przydawszy do tego.

Wola na sty.

Gruczoly zá vshymá / ná dymionách. y

Twardosci inne rozgania w ocie wa-
rzoná / y przykladána.

Oczom zapalonym.

Oczom zapuchlym ratunek czyni / warzo-
ná z Komonica / w wodzie á plastrowana.

Wrzod ná goleni ktory Wilkiem zowia /
wyladania y trawienia ciata p. mykacay.

Kancer leczy w wodzie warzona morskiej /
albo w laku z mnesá / albo z ryb / narwet w
wodzie stoney.

Wrzody brzeizste y gtebotie / z skorkami
Granatowych tablek warzona / á z Roza su-
cha / przydawszy troche miodu / czysci y goi.

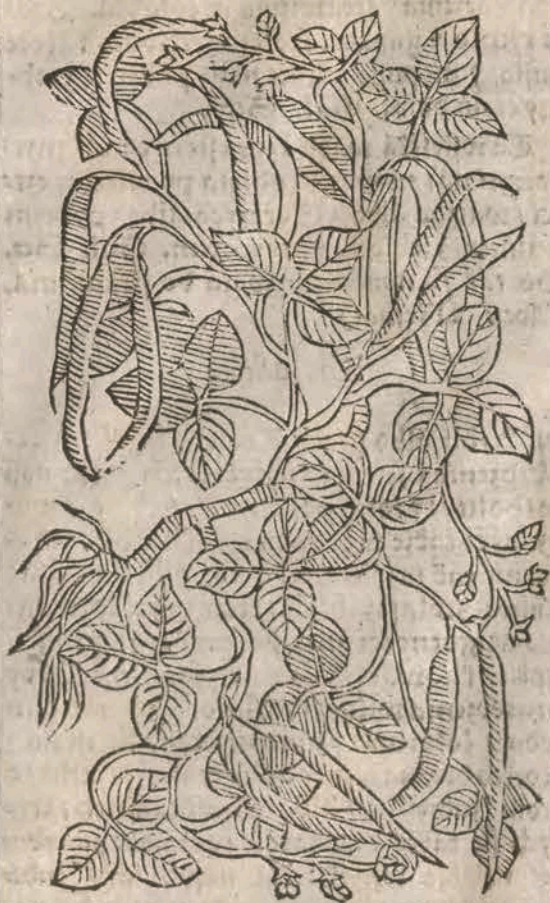
Toz tez czlonkom odziebionym sluzi.

Mleko zsiadle w b. atoglewstich pier-
siach / záczyn gruczoly rozpietáace pierś /
y bolaczki srogie przypadáta / rozgania w wo-
dzie morskiej / albo w rosle prostym z wo-
dy á z soli / albo z iakimkolwiek lakem wa-
rzoná / á plastrowana.

Zapaleniu w kroku okolo stolca / warzo-
ná z Komonica / z Pigwami / á z oleiem ro-
zánym / wwierciec wespól / y tam przykladac.

Brostom

Drugie fasoli ty we wśhem są podobne niemal polnemu / oprocz że ten pospolicie w ogrodach sadzą.

pnący się po tyłkach / iako chmiel / abo przestęp : z tego iako się trochę wysięczy przypomniało / czynią chłodniki y cienie. Stracza bywa / a niżli polny / buynieyszego : ziarna także wietrszego / pstrygo. Wasy Polacy zowią go Bobem / abo Grochem Tureckim.

Wdiesce.

W Turcech / w Grecyey / we Włoszech / obficie roście : y w nas ziemia nie gárdzilby / gdyby się w nim kochali : iednak w ogrodach włoskich naczesciey się znayduie. W Maitu bywa siany / a czasem po zimwiech dla świeżego pod zime.

Przyrodzenie.

Rozgrzewa y odwilża w pierwszym stopniu / zwłaszcza biały. Ale czerwony / zoltawy / pstry y inne /

wiecey rozgrzewają / niż biały. Gal. Sim. Seti.

Izaak twierdzi / we szrodku wtorego stopnia rozgrzewać / w tymże na koncu odwilżać.

Moc y skutki.

W Jasko sálaty y przysmaku / stracze potki mlodozielone / albo topátki / z pierzem a z octem przypráwione y z Lebiotka / bywają przysmakiem przytemnym / przewászrywšy ich pierwey / y do strawienia żoladekorni śnádnieysze. Tylko winá dobrego ná to potrzeba się napić.

Moc nad przyrodzenie záwšciagniony pedza / y żywot odmiekszaia. Toż też potlewká czyni.

Własna ich moc tych leczyć / ktorychby konie potkásaly : sucháne / a ná rány przykladáne.

Cyszenie Miesieczne pániám wzbudza / wode z wárzonych piíac.

Nábrznátosć człontow / zwłaszcza męśnom opuchłym. Także tonábiatogłow / stego y z bolesćta / w wodzie / albo w mleku wárzone / a plastrém przykladáne / są także leśkáfstrwem.

Miásko iárzyny / potki mlode y stracem bywają wárzone (rownie iako grech mlody w nas) z nasieniem spárágowym y pożywáne. Dios.

Z octem przypráwione do wzywánia máłly potarm ciátu dáia / y do strawienia trusdmieysze dla suchosći / ktora ocet czyni.

Bielidło ná twarz osoblíwe / tym sposobem z nich bywa czynione. W ziac białych fasolow funt / białego chleba ószrodki co ná cudnieyszego drugi funt / Wánie dluga co ná mlodša / a te ná przod co ná drobniey vsiekác / ná to wšyśtko nálać dostáték mleka koziego / żeby dobrze zágráźnelo / y przez noc to moczyć. Potym wziac nasienia Málunowego lotow dziesiec / iaderék brzośkwiniowych kostek ochedożonych lotow śeśc / iaderék z órzestkow Limbowych / albo z Włostkiew sóśny opielowáných pol funtá / káźde z osobná wtluc w kámiennym mozdżerzu dREWNIÁNYM tlućkiem. Do tego wšyśkiego przydáć mlode golabie drobno posiekáne y z pierzem / tylko wypátroszyć go / a ielitá przez wyrzucić.

To wšyśtko z Alembiku skłanego w balneum maris dystylowác / y ta wodka ná noc y poránu twarz wmywác / albo y ciáto. Womietysko białe czyni / ale też odmłodzone.

Miesieczna chorobe wywodza. Sethi y Alben Mesuai.

Jako mnieyszy potarm ciátu dáia niżli groch / tak też wietrzności w ciełe ludzkim mniej czynia. Gal. Jednak świežo zielone

przysmak

Moc potki

Potarm od koni

Miesieczne cyszenie

czyszenie

człontow

Młodych

potarm

Potarm

Potarm

Młody potarm

Potarm

Bielidło ná twarz

Potarm iaki ciáto dáia

Wzrost nabystrzy młdli y cmi zą czestym y obfitym używaniem. Gal. Dios. Ser. Plin.

Ráncer rad sie z używania czestego Soczewice zámnia: ábowiem z potraw suchych á grubych krew meláncoliczna pospolicie sie mnoży/ z ktorey takowe wrzody y krosty pochodzą.

Rozsádek.

O pifniae Dioskorides y Galen przyrodzenie Soczewice / opisáli tey też przecierne skutki / ábowiem táż żywot zátwierdza / y táż odwilża y odmiekcza. Acóz sama Soczewica / iz jest przyrodzenia suchego / przeto nie moze tego mieć z sieb / żeby odwilżała / y owšem zástánawia / y zátwierdza. Ale użchá z niey pierwsza / á ile z ocieráney / iz w sie bierze przyrodzenie zieliste / to jest / zimne y ciepłe zárowno / przeto żywot odmiekcza. Gdy tedy chcemy biegunki záhánowác: pierwsza wodę z niey odlać / á ze wtorey dopiero tey pozýwác.

Do iedzenia / miásto iáryzny bywa tym sposobem wárzona / iáko pecak: iedno dla przyiemniejszego pozýwania / przydáta pospolicie do niey Cabru y Poleiu: iáko do pecaku kópiu ogrodneho swoystkiego / y Luku.

Nie dobrze czynia / ktorzy ia zálewáia wárzao / mostem przewárzonym: ábowiem Soczewica nie lubi tych rzeczy / ktore ia bázziej gescza / y owšem te lubi / ktore ia rozpráwia y rzedza tey zágeszenie. Most wárzony winny / do czego to wiec bywa przy mieszány / czyni zátkanie y zámulenie / y w watrobie / táże poru w slesionie / záczynzápalenie im przypada: owšem iesliby miódu nie do tego niebylo przylozono: bo miód te wáde odeymnie.

Soczewica watrobie y slesionie zátwardziálym / bywa škodliwa / bo bázziej wysusza: ále z wieprzowym miesem swiezym przesalány / iáko y pecak (bo nie przesalána swieža wieprzowina / nie ták jest škodliwa / iedno záś swym grubym meláncolicznym sulkembázo wádzi) popráwia sie. Gal.

Heraklides Tarentinski Grecki lekarz / nie tylko zdrowym / ále y chorym dawal do pozýwania Soczewice z cwikla czarna wárzona / á to dla wolnego przepurgowania żywota: bo takowa iáryzna rychley przepádnie z zoladka do kisel / á niźli sama soczewica: záś nie ták przedko iáko sama cwikla: przeto iedno drugie pomiárkuiać / w swych skutkach czyni użytecznym.

Fasoli / Grochy / álbo Boby Tureckie / Rozdział 50.

Fazioli & Phazioli, Dolichus, Smilax hortensis, Siliquæ Lobi.

Faselen / wild oder Welsh / oder Turkisch bonen.

Rozmáity rodzaj fásolow / álbo Bobu Tureckiego znáydziemy / bárwami rozlicznymi od siebie rozne: iedne sa biale / drugie czarne / trzecie czerwone / czwarte psie y srokate / á iakoby pisáne: dla czego Watto zwał ie zálobnym písmem. Biale między inemi nasinátkowitše bywáia: Te w Wloških kráinách w polu siewáia / iáko inne iáryzny ziárnišké. Bywáia teź w ogrodách siane / á tym tyki potrzeba stáwiác / ná ktorychby sie wspierály / y po nich sie piely: bo ták buyno wzgóre sie puszczáia / że w ogrodách bywáia z nich osobliwé

chłodniki / y letnie siedzenia czynione. Ale te co w polu / same sie tak krzepia / że podpor zadnych nie potrzebnia: á teź w herz wiscey rosna / niźli wzwyż. Wszystkie liście máia Bluszczerwemu podobne / iedno iże dobrze herše / y miękceyše: á ná iedney stopce / trzy ich pochodza spolem / ná trzyš. Kwiatu bialego / ázwlászczá biale / ále mnieyšego niźli grochowy. Z tego potym bywa stracze / ná przod zielone / podobne Fengretowému / iedno iże wietše / herše / y dluzše / troche zátrzywione / á ná koncu záostrezone ná troczek / podczas ná piódz wzdłuż oble. Ziarn ná kształt Nerak podobne: á przy iedney stronie iakoby ná iednym boku / troche czarnego / ále samo wšyštko do znaku jest biale.

stracze pod Jesień dojrzewają. Za-
tym inny kwiat wyższy wynika.

po którym rzadko owoc dojrzewa
dla późnego kwitnienia. Na posle-
dniey przy wierzchu kwiat wydaie /
to iest / gdy pierwsze stracze dojrze-
wa / ale z niego owocu nigdy nie
bыва / bo dojrzeieć żadnym sposo-
bem nie może. W ciepłych stro-
nach kwitnie / naprzód w Maiu /
potym Czerwca / naostatek Lipca /
y tam dojrzewa podczas ostatnie
kwitnacy: w naszym zimnych stro-
nach nie tak.

Adiense.

Siewają go na ziemiach pło-
nych / y na rolach łąkowych / także y
w ogrodziech / bo sam sobie ziemię
masną czyni: Także piaszczysta y
czerwona ziemia lubi: mokrej / gli-
nistey ani nagnoioney nienawidzi.

Przyrodzenie:

W pierwszym stopniu rozgrze-

wa / a na koncu wtorego wysusza /
wyciera bez szypiania y szmienia:
otwiera / rozprawia / rozpadza /
rozciencza. Smaku iest z przyro-
dzenia swego gorzkiego: ale gdy w
wodzie długo moknie / słodnieie.

Moc y Skutki.

Z wszystkich iaryn ziarnistych / ktore do
stolowego używania ludzom przycho-
dza / nad Słonecznik nie naydnie sie lekcy-
sza według wagi / a użyteczniejsza według po-
trzeby: iako Plin: świadczy.

A iż ziarno iest gorzkiego smaku / w wo-
dzie ciepłej moczone / albo warzone / pozby-
wa tey gorzkości: albo w goracy popioł za-
grzebione / słodnieie.

Chrobiaetwo w vsiu zlagle morzy / z so-
kiem listia Rdestowego / albo Brzostwi-
niowego / puszają.

Wsy ropy pelne / tak mała z sokiem / lucz-
ka w nie puszają. Plat.

Glisty wśelakie w żywoicie morzy y wy-
wedzi / Mała z słoneczniku z miodem iako
lektuarz zacymona y używana. Albo w
wodzie z Ruta warzone / a z pieprzem / rano y
na noc trunkiem używany / y sam icedzony.

Jtem / z żółcia z bydlecta ciepło na pepel / a
bo y w sytel żywot przykładana / toż czyni.
Albo wziac mały teży / mały katolowy /
Bożego drzewka / Aloe albo Alonki / Listia
Brzostwiniowego / albo Rdestowego / plastr
z tego wśytkiego uczynic z żółcia wolowa
albo z sokiem Pielunowym / a na żywot cie-
plo przykładac na czso / tak dzieciom małym
iako we trzydziści lat bedacym.

Słonecznik w wodzie moczony / na czso
używany gorzki / toż czyni. (Gal.)

Wartobie zamuloney Także
Slezionieboleiacym / z Ruta a z pieprzem
warzone / y tak używany rownie iako przez
ciwto glistom / też iuche z niego piac.

Wrzody zle / iadowite / cialo rozładające
y psujące. Także

Cialu zmarzwiałemu.
Kroftom świeżo nastalym w łązni nacie-
rątae.

Scrupom na głowie cielacym. Także
Parchom.

Pstrocinom na ciele zleka chropowatym.
Ospicom / woda w niey warzonego ob-
mywając leczy: czescia wycieraniem swym /
czescia trawieniem bez szypiania y szmie-
nia. Gal. Dios. Toż także

Zmazy wśelakie z ciala sciera.
Lisiate / y nie starydosci / y zespecenia ciala
ta wychedają / tak woda czesto ciepło umy-
wając / samym także miodem wtartym na-
cierając.

Zmazy wśelakie z ciala sciera.
Lisiate / y nie starydosci / y zespecenia ciala
ta wychedają / tak woda czesto ciepło umy-
wając / samym także miodem wtartym na-
cierając.

Zmazy wśelakie z ciala sciera.
Lisiate / y nie starydosci / y zespecenia ciala
ta wychedają / tak woda czesto ciepło umy-
wając / samym także miodem wtartym na-
cierając.

Zmazy wśelakie z ciala sciera.
Lisiate / y nie starydosci / y zespecenia ciala
ta wychedają / tak woda czesto ciepło umy-
wając / samym także miodem wtartym na-
cierając.

Zmazy wśelakie z ciala sciera.
Lisiate / y nie starydosci / y zespecenia ciala
ta wychedają / tak woda czesto ciepło umy-
wając / samym także miodem wtartym na-
cierając.

Womity
czyni

Purgacie.

Piersiō.
Plucom.

w straczu swym wårzone/ á z oliwa y z ágrea
sta przypårwione/ sa tucznieyße y smáczniey
ße. Drudzy winá do tego przylewáia.

Womity snádnie psychodza po wzyrówá
niu ich.

Przed inemi pokármu / w stódkim Mo
seju wårzone / y pożywáne / żywoť zmieks
czáia y purgúia. Sim: Seti.

Piersiom / y

Plucom sa wzyteczna potráwa : ále po
nich trzeba wino dobre pic. (Aben Mesuai.

Ciálo tucza z Spáragowym nasieniem
wårzone / y wzywáne. (Auer : 5. Coll.)

Naturam suchym y zimnym sa pokárm
mem wzytecznym / abowiem cere im lepsza
dáia / rozgrzewáia y odwilzáia : iedno z
octem nie máia bydz dáne : bo do trawienia
sa ciężkie dla octu / ktory wysusza.

Szkodzq.

Szelákie Fasoli / iákimkolwiek sposo
dem przypårwione / żywoť nádymáia y
pusza / rownie iáko y Groch : iedno mniety
y wiecey / wedlug przypårwienia : wßáktze
nie ták bårzo / iáko Bob y Soczowicá.

Żoladkowi do zwárenia y strawienia tru
dne y ciężkie / á to dla znáczney ich wilgo
tności / owßem biáte / czerwone nie ták.

(Aben Mesuai.) Nie bywáia ták škodliwe
z kminem á z Gorczyca wzywane. Wietrzno
sci w cieie wiele wznieciáia. Puszenie żywo
ta czynia w straczu wårzone.

Sny strá
sne.

Sny ciężkie / nießkátieczne / y stráßliwe czy
nia / iáko Soczowicá / Bob / ic. dla páry z
żoladka do glowy pochodzasey.

Zawrot
czyni.
w Żolad
ku dlugo
leży.

Zawrot glowy przyrodza.

W żoladku dlugo leża dla nießtrawności
swey. Tákze y w tiskách / y nierychlo bywá

ia wyrzucone z żywoťa dolem.

W cieie grube y slágmiste wilgotności Flegmá
czynia. Owa szrodek máia między potráw
wami / ktore bywáia snádnie / y ktore trudne
do zwárenia y strawienia w żoladku. Kto
re rychlo y gnusnie stolec wychodza : ktore
pusza / y nie pusza : ktore mály pokárm y ob
sity ciálu dáia. Gal. Secy.

Tá wßyßká wáda ktora sie tu o nich przy
pomniáia / moze bydz odista po wietßey czes
sci / wárzac ábo z Gorczyca / ábo z polnym
kminem / z lebiotka y z piepizem. Gal. Sec.
Bo ták snádnieyße bywáia do strawienia.
(Aben Mesuai)

Roszadek.

Fasoli ábo groch Turecki / tegoż przyro
dzenia y skutkow iest / ktorych groch náßi
pospolity / y tákß pokárm ciálu dáie / y wiec
trznosci tákze w żywoťie czyni / ieno do iedze
nia nie ták przyiemne / á do pozbycia z ciála
leniwe / zwlásczá biáte / ktore w żoladku czy
nia wilgotności miazße / grube / slágmiste /
lipkie / kliowáte / y sa między innemi Boby
przyrodzenia wilgotnieyßego. Jednáť czere
wony / żółtawy / y inne / szrednie sie máia /
ktorych dwánaßcie rodzajow znáydujemy / o
krom Indyßkich / ábo Brasíliaßkich / kto
rych sie tákze dwánaßcie rodzajow znáydu
ie : wßáktze wßyßkie ták náße / iáko Indis
áßkie / iednegoß sa przyrodzenia / y iednáß
kich skutkow. A iß sa przyrodzenia zbye
enie wilgotnego / przeto sie teß rády rychlo
psuia. Máia tedy bydz do dlusßego zá
chowánia wcale / práwie dobrze suseone
ná stoncu.

Stonecznik stracysti / Rozdział 51.

Lupinus fatuus.

Feigbon.

Stonecznik ogrodny tylko iez
den pret z korzenia puszcza /
mocny. Lißcie ná piecioro /
y ná siedmioro pospolicie rozkroio
né / y rozdzielone / z biála welniße /
ábo po náßemu kosmáté / á miel
kie. Kwiatu biátego : á stracza
Bobowému podobnego / pláßkie
go / dlugiego / ná pozor biálawe
go / y ścißmionego : W tych po pia
ci / ábo po ßeßci / ziarn czásem by

wa / á káždé z nich z osobná w
swoim przegrodku oddzielone / iá
ko miedziá iáka : á bywáia okrę
glé / pláßkáté / we szrodku dołko
wáté / biáte / ábo poßólkniáte / gorz
kie. Korzenia mocnego / żółtego /
twárdego / od ktorego drobne ko
rzonki pochodza. Zadné mu žiele
nie škodzi / áni go záglußa / ále on
sam wßyßkim škodliwy : bo ktore
by iedno przy nim roßé chciálo / ká
ždé zátlumi y zádußi. Ten napier
wey od spodku kłącza swego kwi
tnáć poczyna / z ktorego potym

stracze

Plod z sy
wota wy
wodzi
przed cza
sem.

Brzemienym pániom škodliwy / bo by
przed časem plod z żywością wywiódł.

Rozgdek.

Wyla sie ktorzy go mienia Dobem Egyp-
skim.

Stoneczik ptonny / albo dziki.

Lupinus agrestis.

Wild Feigebore.

Nayduie sie Stonecznik drugi /
a ten samorodny albo polny :
sianemu we wszystkim podobny / ie-
dno z káždéy miáry w okoliczno-
ściach swych mnieyszy y drobniey-
szy. Zás w skutkach potężnieyszy od
pierwszego / iáko Galenus w 6.
ksiegách o ziolách pisze. Ziele to
Stonecznikiem zowia / że sie iego
wierzch zá stoncem obraca / iáko y
pierwszy : tak czasu iasnego / iáko y
chmurnego : y przeto oraczom y lu-
dziom wieyskim / ktorzy zegarow
niesłychają / godziny wklázuie. W
inych krajách vzywają go miásto
iárzyny : v nas zás okrom do lekar-
stwa / nic nie dbają oń.

Wileczy Groch / albo Gęsia wyłka / Rozdział 52.

Eruum, Herbum, Orobus.

Gęsia wyłka / albo Wileczy
groch / dwoy mamy : Bia-
ly / który też samicą y Czer-
wony / albo rusy / który samcem
drudzy zowia. Kládzie Galenus
trzeci sáry / albo srozdek między
białym á czerwonym mający. Ziele
to iest odnożyste / po ziemi sie ro-
składające / á niewielkie. Liścia wa-
skiego y drobnego / mnieyszych niżli
v Soczewice / tylko troche dluz-
szych. Kwiatu także drobnego /
Biały białego : Czerwony y sáry
bládobrunatnego. Strączki gro-
chowym podobné / iedno krotkie / y
węższe / w ktorych niekiedy po trzy /

albo po cztery ziárka gránowite :
niekiedy okrągłe / á każde w swym
przegrodzeniu osobno : z tych małe
mięsa do lekarstw.

Wziesce

Sámá przez sie na rolách wy-
prawnych bez siania rodzi sie / pod-
czas y na iálowych y plonnych / ile
czerwona. Zás biała bywa nie-
gdzie w ogródách siana.

Przyrodzenie.

Rozgrzewa w pierwszym sko-
pniu / we wtorym przy koncu / albo
w trzecim ná początku wysusza :
zstrony gorzkosci / ktora w sobie

Plodu. Plod z żywota wypędza.
Mieścieczoney. Mieścieczne cyszenie pániam záwsciasgnione/ nád przystoyny czas wzbudza z Mirra/ á z miodem maká tego záczyniona/ czopkiem albo wezelkiem w otwor tona pufczony. Toż y ná żywot plastrowany czyni.
Sleziotnie. Stonecznik surowy z sucha figa rozárty w occie/ boleiacca sleziotne leczy/ przykładać ná nie.
Rodzenia sná dnemu. Rodzenie pániam sná dne czyni stonecznikowa maká/ przydawšy Mirry y miodu/ á wólne w tym obmaczaršy / w otwor tona czopkiem albo wezelkiem ropuścić.
Trados wátosci. Credowáciny z twaršy sciera wárzony / rozcierány y plastrowany.
Papka przepalku w dzieciach. Dzieciom koreby w peptu nárušenje / y przepukline miały / leczy : wżiac maká tego tot / / jagwie z chusty wpaloney pul tot / / z winem rozczynić / y ná pacześciach konopnych przywóić. Tábé.
Zásimálosci. Zásimálosci skluczenia rozgania.
Zolšom. Zolšy y gruczolšy rozpáda z octem.
Przymiotom. Przymioty ogniste / z maká teczmienna woda záczyniwšy / wyciąga przykładać.
Czerwonosci oca. Z oczu czerwonosc spadza tenše plastr / ná czolo y ná skronie przykładány. Toż wofytko czyni w occie / albo w Lorše winney / abo y miodku kwásnym maká samego wárzona / á plastrowana. Gál.
Scyátice. Scyátice / to iest / w Biodrách y w Ledžwiách boleściam / iest lekářstwem / z octem przykładána.
Bolaczom. Bolaczki twárde / z nim maká z Aloe zmiššana / obráca w ropey otwiera ie. Plat.
Wola. Wola
Wrsodšwinim. Wrsody zá wšymá kore šwiniemi zowia. Tábé
Kárbunatolom. Wrsody ogniste kore kárbunkulámi Lášćinnicy miánia / w occie / albo w winie wárzona maká stonecznikowá / otwiera ie / ále bo tež rozpáda.
Zmazom ná twaršy. Samo žárno w dšdžowey wodzie wárzone / áž iáko kářá zgestnieie / osobliwie twarž ze wšelákich zmaz y škarádosci wyciera. A iestše ptežnicy samá maká z kóřia žolcia á z Limoniowym šókiem / tym twarž ná noc počeráć.
Woczpo dš. Korzen stonecznikowoy w wodzie wárzony / y trunkiem wšywany / moč záwscia gniony nád przyrodzenie / wywodzi.
čnieniu w žoladku. Stonecznik močzony w wodzie / albo w winie / albo w occie / áž do zmieknienia : Tábé w occie rořárty / á trunkiem wšywany / čnieniu w žoladku iest lekářstwem.
Do iedzenia čy. Tym tež šposobem pošywany do iedzenia čec wzbudza.
pořárnu dořátel dáie ále grubego. Dáie pořárnu čiału dořátel / pzeř kłká dni w wodzie močzony áž pzeřbedzie goržkosci z siebie / potym wárzony : ieno pořárn hruby czyni.
od Weřá Surowy / To iest niewymoczony z gorž

kości swoey / rořárty / á plastrowany ná rážny / od wšeknienia weřowego leczy.

Puchline z čiałá wywodzi maká z šókiem piolunowym / Konfektem pošywana. Plin.

Bližny / badž z ran / albo z bolaczek / albo z ospic pozostále / czyni białe y čiału podobne w occie go wárzac y tym náćieráć / albo plastruáć.

Bydlu czwornogiemu pářšywość spadza maké tego w fušie oliwnym abo w glonie wárzac / tym náćieráć y plastrowáć.

Choroby bydlecerozmáite leczy z Džiwiešilem / á ile z čarnym wárzony / dáć im te polewke pić.

Komory z gmáchu albo y z domu wypędza kurzenie z niego czynione.

Sam wšywany nie močzac go / złote žytki otwiera / y czerw w żywocie moržy swa goržkošcia.

Ogrodnicza

Stonecznik bydlo tuczy / ále go pierwey trzebá pzeř trzy dni w čiekacey wodzie močyc. A gdy goržkosci pzeřto pzeřbedzie / wšyšyc go / badž ná štoncu / albo w piecu / y chowáć / á z plewámi / albo z paržá / albo z obrokiem bydla dawáć.

Ma byđž siany ná wiosne / tego čzářu gdy bedžie poronámie dná z noca / nie čekáć dšdžá / iestli by suřa bylá / á nižli by počál kwitnáć / pufšáć náń woly y krowy / dla wyniřezema trawy miedzy nim y wyplewieniem / bo bydlo áni šiego tñie dla tego goržkosci.

To žiele ob obrotu stonecznego v nas dořáto nazwiřká / je nieryřko kwiat tego / ále y wierzcholek tego zá štoncem idžie / y pzeřto go Wářro zegárem wiesřkim zowie čochá dná pochmurwego

Stonecznik nemá byđž ná roli náwožney / áni itowáćey / y tluřtey siany : ále ná žćemni ářowey / podley. Abowiem on czyni šobie žemie tluřta y dobre špráwiona / y táka do inego zbořa siania zoštarownie šposobna. Niema tež byđž glibočo w žemie siany áni řáđzony / bo zmiečzemnieie y práwie šie wniwecz obroci / gđžieby ná roli náwožney / tluřtey / á do tego glibočo w žemie byl siany.

Do wychedořenia pzeřdžiwá maká tego z teczmienna zmiřšana albo z pšeniczna iest wšyteczna.

Sškodži.

Pokarm čiału gruby czyni / do štráwienia trudny / á ile surowy y wymoczony. Abowiem tákowoy bázro dlugo w žoladku y w křířkách ležy / y nieryřko pzeřchodži. Jedná wárzony / y dobre špráwiony nie ták.

y grzmory w nim czyni.

Rozsadek.

Nie każdy Oracz / ani każdy wieści gospodarz / tego Wilczego grochu / albo Prąsę wyki / zna: chocia sie między zbożem pospolicie znayduie: ale ia za własna wyke maia. Tosmy też tu potrzebnie przypominieć rozumieli / chociaż Dioskorides biala wyke prąsa do lekarstw záleca / y brąc kaže: tedy Galen przeciwnym obyčajem czerwos-

ney / żoltey / albo y śarey / rádzi wzywac: bo iáko biala wiecey wilgorniejsza / niżli te inne / do pospolitego wzywania rák zla y škodliwa jest: że też y czasu głodu / y niedostarku zboża / nauobozby strzega sie iey. Wszakże we dwoiey wodzie warzona / pozbywa z siebie gorzkości y smáku nieprzyjemnego: á metilko tego / ale y innych skutkow / iáko rozprówdzania / wycierania: á tylko samá grubosc ziemna zostáie / rownie iáko w Stoneczniku / ktora zatwierdzenie czyni.

Rzepá okrągła y wodnicá / Rozdział 53.

Rapum.

Ruben.

Rzepá znáiomsza jest / niżli mo że bydz opisána / á ile samo iey korzenie: iednak wszystkie iey skutki / okrom pospolitego wzywania stolowego / iż rzadkim są wiadome: gdyż wietka część / á málo nie wszyscy ludzie / wiecey to co brzuchowi y gárdlu tu násyceniu służy / á niżli troche skrytse od przyrodzenia własności y skutki / wpatruie. Dla tego tedy wymyśli-

lem nierylko rodzaje y kształt z iey okolicznościami / ale y moc z skutkami własnymi opisac.

Rzepá dwoiaka jest / domowa albo śiana y plonna. Domowa troiaka korzeniem / iedná od drugiey rozna. Jest iedná kulastookrągła: á ta wielka y mniejsza. Druga podługowatóokrągła / ktora też wodnicá dla zbytney iusności iey mianujemy: á ta także wielka y mála. Trzecia podługowata słodka / mierney wielkości / ktora my tu Bytomka / drudzy Kolnikiem / zowiemy. Te wszystkie maia korzenie gładkie / proste / z máłymi y cieniutkimi odnożkami: od spód ogonek / przez ktory ciągną w sis wilgotność z ziemi. Liścia / te wszystkie / Rzetkwanemu podobnego / ostrokośmatego / iedno śerśego. Kwiatu żoltego: Nasienia w straczkach kápustnemu nasieniu podobnego. O Rzepie czerwoney / także y kápustney / powie sie niżej.

Wgiewse

Każda Rzepá z tych pomieniona / lubi mieysca chłodne: rola dobrze sprawiona / gnoiem nawozna. Po wrzuceniu nasienia w ziemi / rychlo wschodzi / á trzeciego miesiąca do wzywania przychodzi: w korzeń wiscey / á niżli w liście wyraffa. Piśa niektrzy o buyności iey / że iedná trzydzieści funtow záwáży.

na/ rosprawnie/ wyciera/ zamule-
nie żył otwiera : tuczy/ rozczynia y
odmiekcza też nie co.

Moc y skutki.

Wolny in-
ne bydło
tuczy.
mała do
lekarstw.

Zywot
odmiek-
cza.
Ostrości
ciała.
Plec euz-
dne czy-
ni.
Wzrody.
Piegi.

Ogorze-
linie.
Wzrodo-
słym.
Pierś-
ciótwa-
dziącym.

Karbun-
Est.
Parchom

Wolny y inne bydło tuczy wazrac/ albo mas-
ta z micy masezac im potrawy.
Do lekarstw co nabielscy groch wilczy bios-
ra: mocza go w wodzie do rozmoknienia:
potymgo praża/ aż luská sie ná nim popá-
da/ y opádnie: dopieroż go miela co namie-
ley/ przez sito przesiewáia/ y chováia.
Mała tak spráwiona żywot odmiekcza.
Ostrość twarzy/ albo y wshyckiego ciała
gládzi.
Plec cudna czyni mała w wodzierozmies-
šana/ y tym ciało obmywáć.
Wzrody/ sádziele plugáwe/ z miodem pla-
strowana wychedázy.
Piegi y inne zmázy ná twarzy y ná ciele
wyciera/ wychedázy/ z miodem pócieráiać.
Toż też ogorzeline od stonca/ tak z rak
iáko y z twarzy spadzáy wybiela. Toż
Wzrodom słym/ iádowitym/ y ciało psu-
iacym/ rozszerzáć sie/ broni. Toż też
Zawárdziatósć białogłowskich pierśi/
z czego Ráncer bywa/ zmiekcza y otwiera.
Toż też plastrówanie
Karbunkul wzrod ognisty/ iádowity y
niebezpieczny/ przegryzá y leczy. Dios.
Parchy ná głowie sliwíace leczy.

Od czlowieka/
Od Jaszurki/
Od psa wscieltego wlosonym/ iest lekar-
stwem/ z winem plastrowana.
Ciezkemu puszczaniu moczni.
Gryzieniu w zywoocie.
Wydymaniu y zbyteney chciwosci do po-
chodowania/ z octem plastrowana/ ná lo-
no y zywoot cieplo plastrowane/ bywa racun-
ciem.
Tym ktorzych potarmy nie tucza/ iáko su-
chornym/ iest mała tey wyki prášey wzytecz-
na/ piekae ta albo smázac w miedzie: á ka-
zdy por. nek ná czso iáko orzech wlosti w-
zywać. Toż też
Flagnie z pierśi wywodzi.
Na odziedbienie piat y czlonkow/ w wo-
dzie wazrona y plastrowana/ leczy. Toż
woda ciepła wymywaiać.
Swierzob z ciała spada tak obmywaiać.
Tredowaciny takze z twarzy wychedázy.
Tymje sposobem
Lisáie z ciała sciera wilczego grochu ma-
lá/ z rzodkwiá/ z sola/ á z octem wtarta/ á
przykladána: siarki troche przydawásy. Pl.
W głowie bol wklada/ z gesim sadlem
ná stronie plastrowana.
Prášey wyki mała/ z Bobowa nápoly
zmieszana/ z miodem przáshymy z kólosym
smalcem záczyniona/ z dymion otok wy-
ciera.
Gruczoly.
Bolaczki twarde zá wshymá/ po syi/ pod
gárdlem/ wola/ z siemieniem inianym/ y z
golebiencami w winie wazryć/ á plastro-
wáć/ rospadza.
Slezione trawi y nisczy prášia wyká/ ná
czso pozrywána.
Wlosy tak ná głowie/ iáko y ná brodzie
czerni: z swiežo zielonego grochu wilczego:
to iest/ z liscia/ z kłocza/ z stracza/ y z ziarná/
sol wyzáć/ á tym czesto namázáć.
Mała tey wyki wchodzi do Trocistkow z
Jaszurki czynionych do Driakwie.
Przymiory ogniste/ z octem wyciága.
Rzyganie kwasnoscia zástanawia/ trzy
albo cztery ziarnka tey przelknawásy. Biala
nie iest tak do lekarstw potezna/ iáko czes-
wona/ albo zoltawa y šara. Gal.
Szkodzi
O potarmu ludzkiego bardo zla y šk-
dliwa/ iáko sie wnet nižey powie.
Zly potarm ciały y škodliwy dáie.
Zbytnie tego wilczego grochu/ krew mo-
czem/ y zgrzyzieniem w zywoocie/ wywodzi/
podezas y stoley. Dios. Gal. A iáko
Alyse Arabski lekarz pise/ że y nosem kwá-
wy toł wzbudza/ obfitym go wzywaniem.
Głowy ciezkósć czyni.
Zywot nádymá y pufy/ á zamieshanie
y grzmocoy

Od czlo-
wieka/ y
Jaszura-
ki/ y psa
wscielte-
go wlo-
sonym.
Moc.
Gryzie-
niu.
Wydym-
niu.
Sodow-
nym.
Flagnie
Wzdwie-
niu.
Swierzob
Tredow-
tosć.
Lisáie.
Bol w
głowie.
Dymie-
nicom.
Gruczol-
yom.
Bolacz-
kominwa-
dym.
Trawi
slezione.
Wlosy
czerni.
Do troci-
škow w-
chodzi.
Przymio-
tom.
Odrzyg-
nie kwas-
nemu.

Rzepa w
ociekwa
fona.

Bywa też od innych przez cały rok w ociekwafona. A ta smak y chce do jedzenia czyni.

Rzepa solona/ albo kwafona/ iako w Litwie/ w Zmudzi/ w Moskwie pospolicie czynia/ mniej ciálu tuczności y pokarmu/ niżli świeża daje.

puchlinie

Puchline z ciála wywodzi nasienie rzepne/ z lniánym nasieniem w winie piac.

Womity
wzbudza

Toż nasienie womity wzbudza/ z oesem miódorowym á z woda ciepła zmieszawszy/ dobry y spory trunek wypić.

Zolta
cz.

Zolta niemoc.

Bládey
cz.

Bládosc twarzy do przyrodzoney cary przywodzi/ kwinte wziawszy nasienia rzepnego/ z sucha białey sány w wodzie warzoney/ przez kilka dni porzadnie wzywac.

puchlinie
Dymieni
com.

Tenże trunek wsteczny jest Tym którzy poczynaia puchnac.

Bydlacz
rázy abo
starcie le
czy.
Zażiebło
ści nog.

Dimienice gdy nastátuia ná stábiznách/ albo ste wydáta/ rozpadza ie rzepne nasienie/ ná nie przyložone/ albo tylko przy nich záwiešone. Serhi.

Rázy y stárcie bydlu leczy/ korzen rzepy skłuzony/ á ná ráci/ albo kopyta przykládány y dobrze obwiązány.

Zamroz albo záziebłość z nog wyciága/ z sadem gezim/ albo z wieprzowym plástrówána.

Wogom
Gorym.

Dolegliwościom wśelákim w nogách stáży/ z sola wárta/ y okládána. Plin.

Szkodzi.

Zywot wśyšet wietrznościámi nádyma. Cíálo osłabiáte y nábrzmiáte czyni cześnym y zbytнім wzywánim.

Pokarm ciálu nie wielki dáte. Serhi. Krew gmba czyni.

Zyly w watrobie zámuła. Sim. Serhi. Zoladek mdli/ niekiedy w nim gryzienie wznieca. Gal. zwłasczá surowa/ albo nie dowárzona/ albo nie dobrze wpteczona.

Puśy.
Sládosc
ciálu czy
ni.
pokarmu
málego.
Krew
grube.
Zyly zá
muła.
Zoladek
mdli.

Suřona rzepá.

Do strawienia zoladkowi czyni trudność y pokarm nie wielki ciálu dáte.

Rzepá kwafona albo solona.

O tej troche wyśsey powiedziálo sie.

Rosfádek.

Wóládáta/ je nasienie rzepne trzyletnie/ kápuste á nie rzepne dáte. Táże też kápustne nasienie trzyletnie/ rzepne/ á nie kápuste z siebie wpdawa. O czym stárzy y pilni gospodarze wteřcy lepiey wiedzic moga.

Wázdniá sie w niektórych ziemnách rzepy zolta/ czerwone/ y tektore rzepa kápustna/ albo kápustne rzepna/ zowiemy/ ktora kápustne liście niesie/ á korzen rzepny. Te wśytkie przyrodzenim y skutki/ sa puzerzeczony podobne.

Rzepá
zolta/ czer
wona/ y
kápust
stná.

Kolnik albo Rzepá podługowáta stodka/ Rozd: 54.

Napus, & Rapum longum.

Láng ruben/ Steck ruben.

Rzepá stodka/ ktora Kolnikiem Rogrodnym/ albo domácyim/ náhy w powiecie Krákovskim Bytomka zowia: Liścia táże iako y okragla/ Rzodkwánemu podobné. A korzeniem/ kwiatem y nasieniem rzepie okrogley albo y wodnicy podobna.

Wziensce

Siewáia ten Kolnik ná polách y w ogrodách/ kocháiac sie w mietcach chłodnych/ dla czego też stodka bywa od tych/ ktore ná ciepleyszych y sloncu otworzyszych sísiq.

Przyrodzenie.

Kozgrzewa we wtorym/ y odwil-

wazy. Mathiolus świadczy / że widzial Rzepę / z której iedną wieccy niżli cetnar wazyła. Dziwna sprawa Pana Boga naszego / z tak małowzkiego iednego ziarnka / tak wielki y ciężki korzeń w krótkim czasie wrosć może.

Przyrodzenie

Korzeń sam rozgrzewa w wtorym stopniu / a w pierwszym odwilża. A nasienie rzepne / rozgrzewa y wysusza w wtorym stopniu : A do tego iż ma gorzkość w sobie / wyciera / otwiera / trawi / wzbu- dza / wietrzności wznieca.

Moc y Skutki.

Polewce mięsney Rzepa wárzona / tuż czy ciało iakokolwiek / ale wietrzności czyni : przeto pierwsza y wtora woda z niej odcedzić potrzeba / a mięsna polewka tłusta zalać / albo w kropem trzęcim zalać / a mąstka / albo smalcu gęsiego włożywszy / a kto dostarcniejszy / że go na to sstać może / cukru ięszce do tego przyłożyć / y dąć iey do wrzecz : tak lepszy pokarm ciała da / y wietrzności mniej czyni.

Ciało odwilża y męczy / czyni oścabiłe. Krztań zostrzały gładki czyni.

W pierśiach przestroność czyni / o czym też y ludzie wie / sy wiedza / którzy zścienienia pierśi / z napełnienia zbytniego wilgotnościami ślągmiškami / często y wiele iey w żywota.

Nasienie rzepne / częścicy do lekarstw / a niżli sam korzeń przychodzi / abowiem trućiznam y iadom sie sprzeciwi. Dla czego iako Diofkorides piśe / wchodzi do Driakwie / y do inych lekarstw / które bywają przeciwo iadom y trućiznom czynione. W winie też trunkiem po kwincie miałko wtartego w żywota / na wywiedzenie trućizny y iadu z ciała.

Gemielnice / y **O**spice dzieciom ze wnetrza wywodzi na wierzch rychło / pul kwinty naráz : ale ma bydz w iusie Lamikamentia dany / który Trychomanes Grekowie zowia / z Soczowica wárzonego / pocac sie co naylepiej potym.

Glistom Rzepne nasienie / Glisty z żywota pedzi / z sokiem świeżych Limony / albo z Pomorancz kwasnych / dáć po pul kwinty / albo y po całej / pić.

Rzepa z octem a z sola używana / czyni do iedenia / ale do strawienia iolada kowi ciężka / zwłaszcza nie dowarzona staa tecnie.

Wiercholki z rzepy wyrosć wárzone / a pożywane / moc pedza. Dios. Galen.

Podagrze / Arceryce z zimnych przyczyn.

Chiragrze / to iest boleniu y lupaniu w nogach y w rekach / wielkim bywa ratunkiem iucha wárzoney nagrzewając / y same wárzona co naciepley przykladając. Toż też odziebieniu nogi / albo piat służy naparząc ta iucha. Albo tym sposobem

Wziac niemala rzepę wydrożoną / nálać w niej Rozanego olejku / y wosku troche włożyć / zaspuntować / y w żarzystym popiele ia w piec co naciepley / a rozstarsty / ciepło ná zia- trzona odzieblina przykladac. Albo wpieksty ia z wieprzowym albo z gęsim smalcem / w tuc y plastrować.

Od weży y

Od iaszurki obráżonym / Rzepne nasienie z winem piac / y rane tymże nacierając / bywa lekarstwem.

Nasienie przyrodzone mmoży / tak sama Rzepa wárzona y używana / iako y nasienie iey : zwłaszcza z Gorczyca biala zaprawiona / iako Dionisius piśe. Demokrit. Sety.

Potężniejsza w popiele żarzystym pieczona z pieprzem a z oliwa / żywota ani zatwardza / ani odmiekca / skody też żadney nieczyni w cieie / zwłaszcza dobrze wárzona y długo. Ale lepsza w dwoię / albo w troię wodzie wárzona / o czym sie też troche wysszy powie- dziato.

Powiedaia że Rzepne nasienie z biala le- biotka / a z pieczetowana glinka / która Teram sigillatam Lácinnicy zowia / ktoregokolwiek dnia byłoby używane / tego dnia żadna trućizna / ani iad zadany badz w trunku / albo w iadle / albo iakimkolwiek innym sposobem przy iey / albo też przez wścienienie ktoregokolwiek bestwey iadowitey / skodzić niemoże. Sim. Sety.

Rzepa pożywana / wzroć iasny czyni. Pli. Ale gdy glowe nádnie / niewiem iako ma posilac.

Zasćie zżemice pawloka / albo subtelna blonka / iakoby piteczyna / spadza y sciera / z białogłowskim mlekiem / chłopie karmiacym zmiesiac / a ná oczy przykladac. Ale to mamy rozumiec o Rzepie ranej / która ma w sobie gorzkość / albo radniey z dzikicy Rze- pki sokiem.

Dobrze wwarzona goracość wnetrzna od- bala. Także moc goracy zaspánawia.

Prágnięcie wsmierza używana gdzieby do- brze wwarzala.

Kamien cierpiacym / w náci rzepney w wodzie wárzoney / z inemi / do tegoż też słu- żacemi zioly / użyteczna.

Bywa

Pokarm

Ciało wilży. Krztań. Pierśi rozprze- strzenia.

trućizna

Ospicom

Glistom

Do iedenia

Moc pedza

Podagrze

Odziebieniu

od weży y iaszurki

Przyrodzone nasienie

ani zatwardza ani odmiekca żywota

Nasienie iadom y trućizno- sie sprze- ciwia.

Wzroć posila.

Zżemicy pawloka zaspłey.

Gorcości wnetrzney.

Prágnięcia.

Kamien.

Przyrodzenie

Korzeń ma pomiarkowanie w

zagrzewaniu y w chłodzeniu. Tak-
że w wysuszeniu / y w odwilżeniu.

Moc y skutki.

W Stom żołądkowym przyiemnym bywa
pokarmem. A wzywają korzonkow tak
surowych / iako warzonych / a z octem y z o-
liwa przypawionych y z sola / miasto przy-
smaku stolowego / obwazyrosy ich troche.

Chęć wzbudza do iedzenia.

Korzonki warzone / a z długim pieprzem
pozywane / Pániam y mámkó dziatki pier-
siami karmiacym / mleka obfitosc daje.

Rozsadek.

Wła sie / ktory ten plonny Kolnik / Kie-
pa dzika bydz rozumieja / o ktorey Dios-
korides wymiánke osobna cywi. Przeci-
wko ktoremu zdaniu Theophrast zda sie pisac
w Księgach 7 w Rozd : 6. o ziolach / gdzie
Kzepy polna opisuiac / powiada ia miec ko-
rien dlugi / iako chrzan / Proklego praćia / co
sie w plonym Kolniku inaczej pokazuje.

Najdnie sie tych Kolnikow plonych nie
máto rodzajow / mianowicie siedm / cztery
polne / a lesnych trzy. Te ácz rozne sa mies-
dzy soba wielkoscia / y drobnościa / tak wzros-
scie iako / kształtem / w korzeniu / w liściu / w
kwieciu / iednak w skutkach máto sobie nie
sa rowne.

W Stom
żołądzo-
wym
przyie-
mna po-
tawá.
Przy-
smak.
Chęć do
iedzenia
zbudza.
Pániom
y mámkó
obfito-
sc daje.

Kzepa dzika / Rozdział 56.

Rapum sylvestre.

Wildruben.

Dzika Kzepa / ziele iest náćia y
nasieniem ogrodney Kzepy
podobna. Piet od spodku
krzewisty ná lokiec wzwyż / gładki
ku wierzchu. Liścia także gładkie-
go / wierz na palec / podczas herże.
Nasienie w strączkach obdluż ych
ktore gdy sie roziewiaia / w iney lu-
pince zdadza sie bydz / ktora sie zda
mieć nieiaki kształt glowki / a w
tey nasienie drobne : Co nasienie
wierzchn czarne / wewnątrz biale.
Jest druga Kzepa dzika / o ktorey
Dioskorydes żadney wzmianki nie
uczynil : Tá także liśiem / klaczem /
kwieciem / strączkami / y nasieniem
swoyskiej Kzepy iest podobna / ie-

no że we w szych okoliczno-
ściach iest dzika / ostrzeyka / kosmat-
ka : Korzen dlugi iako v chrzaniu
miaszky / ale smak Kzepy swoyskiej
tylko ostrzeyky y gorzkniejszy.

Wzrost

Pierwsza roście na wolach pustych /
a zdawna odlogiem leżacych / wto-
ra na miedzach y przy ścieżkach.

Przyrodzenie

Obie że sa smaku gorzkiego / z tey
przyczyny rozgrzewaia w wtorym
stopniu / a na przodku pierwszego
wysuszaia : nasienia ich ieszcze tym
potężniey Do tego wycieraja / roz-
siekuia / rozprawuia / otwieraja /
ścienczaia / y pobudzaia / barzniej-
niżli Kzepa swoyska.

Uzt

Moc

za w pierwszym stopniu / na poczatek / jako inna rzepa. Ale nasienie rozgrzewa y wysusza we wtorym / wyciera / trawi / otwiera / rozświetla / rozprawia / y pobudza.

Moc y Skutki.

Wiecej sytności ciadła dla swej stodyczy daie / niżli okragła / albo y wodnicą. Tak że barziej ciadło rozgrzewa / zwiastę / z długim pieprzem używana / niżli pierwsza.

Do skołowego używania / tymże sposobem bywa wazona / jako inne rzepy.

Nasienie potężnie się sprzeciwia truciznom y iadom / tak samego krowie miadko wtartego z winem pić daie : jako innym lekarstwowom do tego służącym przydane. przeto wchodzi do Dryakwie / y do innych lekarzow sprzeciwko iadom y truciznom czynionych.

Glisy y wśelaki ścierny w żywocie mory / czwartej lota miadko wtluzone / z sokiem limony świeżych / albo z kwaśnych pomoranczy / na czeso daie pić.

Ospice.

Jemielnice dzieciom pokazywac się / wyświatlone przedko ze wnetrności na wierzchu / rzepne nasienie / przetrutę go / wazonie z Soezowica a stalna rzaśa : także daie go na czeso ciepło przez kilka dni. Ale się potym zaraz trzeba poćić.

Pierśi y Gárdła zostrzałosc / wazona odwilża.

W pecherzu dolegliwościom nasienie służy.

Mieścieczne czyszczenie pamiam wzbudza.

Mocz nad przyrodzenie zawściagniony wywodzi w winie / albo w teyże polewce przerzeczoney po kwincie dobrej daie go.

Surowości z soladką womitem wywodzi / piac go z kwaśnym miadkiem / a z cieplem woda.

Wyrost używana ostrzy.

Zolta niemoc spada / daie go także czwartej lota przez kilka dni / z woda wazonem Sány białey.

Toz bládey cerze także służy.

Puchlinez ciadła wywodzi / z prochem lina nego siemienia / za równo chozga wżiawę / z winem pić daie : także przez kilka nasie dni. Krzyż y

Nerki rozgrzewa używana. Rasis.

Oleiek z nasienia.

Z nasienia tej Rzezy bywa tym kształtem jako z makowego wybitany. Tym wszystkim chorobom użyteczny / ktorym nasienie należy. Także innym dolegliwościom ktorym rzepa służy / o ktorych się wysze przypomniało.

Ta Rzepa we wszystkich skutkach swych od pierwszych jest potężniejsza.

Szkodzi

Wietrności w żywocie wzbudza.

Ślagma częstym swoim używaniem / mnoży.

Rozpadek.

Jedzy Rzezy / y tá / jako wiele innych Kolnikow / od Theofrasta y Pliniusá jest pożytna : ktorey się tych czasow tylko dwoy rodzy znayduie / biala y zoltawa. Ta acz na pozor jest wdzięczniejsza / iednak nie jest tak smaku dobrego y przyjemnego / jako biala. W Egypcie barzo się w niej kochają / dla nasienia / z ktorego pospolicie olej czynią do świecenia.

Kolnik plonny albo dziki / Rozdział 55.

Rapunculus, & Rapuncula,
& Rapuncia, pes Locustæ.

Auicn.

Rapuncel.

Ziele / ktore plonnym Kolnikiem / albo plonna Rzepla zowią : wyrasta na lokiec wzwyż / wiele rozdział z iednego korzenia wypuszczając : ku wierzchu gązłkowate y rozsochate. Korzeń naprzod liście z siebie puszcza / niżli przty / podobowate / a po ziemi się rozściela.

licie. Ale ktore z kłacza wyrasta / wezże / y dluzsze : na wierzchu swoich gązłok kwitnie modrym kwiatem : nasienie zawiera się w lupince maley / czarne a drobne : korzeń przymieszany y przydluzszym / we szrodku pekaty y namieszęyszy / z koncow szuply / bialy / kruchli / stodli.

Wienysee.

Koście na plonnych rolach / na laskach y wesołych pagorkach.

Przy-

Ciadło lepię tuż cży.

Do używania przychodzą.

Gliskom

Ospice y jemielnice wyśwata na wierzchu.

Gárdło y pierśi zostrzałosc odwilża.

Soladka wychodzi za woinę cem. w 3 roku. solnecze

Władoci Puchlinec.

Pote. znieyfa w swych skutkach / niżli okragla. Wietrznosci y slagma czyni.

oboygá / iezje wiecey y potężney roczyni. Do tego tr. wi / otwiera /

pobudza / rozśieknie / rozprzowadza / ściencza / y rozrzedza.

Moc y skutki.

Pokarm ciała bardzo mały dnie / rownie jako Czosnek y Cebulá.

Do używania przyiemna.

Mocz pedzi używając iey. Toż czyni nasienie piasego.

Ná czso przed iedzeniem używana / iżywoć odmiektza / y nieczystości z soladka ná dol pedzi.

Zmyśły ostrzy.

Stora zwierzchnia wárzona / przydawšy octu miodowego troche : á trunkiem tego używając / womicy y krztuszenie potężnie czyni / wywodzac z piersigrube á kłiwate śląginy. Toż nasienie czyni.

Táż polewka stare káśle wkláda / korzen sam wárzac / y ná czso z miodem używana. Dioſto. Albo w miedzie á w wodzie wárzona.

Puchline z ciała wywodzi / wtluſzy ia ná żywoć plastrować.

Slezenie boleciacey iest lekarstwem skrobána / albo wleuzona / á przykładana.

Sinosc z tłuzenia y z bicia / rozpadza y pod oczymá.

Wrzody zle ciała rozładające y rozszerzają

iace sie zawściaga / z miodem plastrowana. Abowiem ię ogryza / wyciera / á rozszerzając iem broní.

Toż plastrowanie / vsezknienie od Jaszynki / leczy. Albo w vsiech suchana / y przykładana.

Plesowatość y oblyśnienie głowy z parchor / wlosami poroſta czyni.

Pięgi z tworzy spadza / z mała kákolowa wmiśšana / żeby iako maść byla / á tym plastrować kłká troć.

Duſzeniu y dawieniu z Bedliábowitych / iest lekarstwem / z octem albo iakimkolwiek sposobem pożywana. Táżje nasienie.

Cyſzzenie miścieczne pániam wzbudza / z miodem używana.

Wartobe zaktána / y Slezione nábrzmala ściencza y trawi / z octem pożywana / zámulenie iey otwieráac.

Wrzod w gárdle / ktory ślinogorzem zoswia / Rzodkiew albo nasienie iey / w krodśnym miodku ábo w ocie miodowym wárzona / á tym czesto y ciepło gárgaryziac.

Zábe pod ięzykiem / toż plokánie leczy.

Wlasonym od wezã / ktorego Cerastes zowia : Rzodkiew albo iey nasienie z octem piñac / iest lekarstwem.

Ciezkiemu odchodzeniu móczu / Rzodkiew wleuc / ábo wwierciec / y w moenym winie á w maśle smáżyć. Iono tym okłádac.

Toż też rzodkwiana náć w winie á w oliwie wárzona / czyni. Sol też z iey wyſszy toż czyni / wziawšy go według wagi ze cztery loty / á z Malináya dáć pić. Toż czyni skora iey / w białym winie wárzona / á przez kłká dni trunkiem używana.

Pániam dziatkami prácniaacym sie / iest wzyteczna / ktory zwierzchniey rzodkwie ze dwá loty wziac / ták wiele sezeru / háfránu ze cztery zdblá : Cynamonu dobrego czwierć lotá.

ſoku z Sábinu pul lotá : To wespól w moczderzu co napilniey zmieſzac / á na chuście rozsmázawšy / na ledzwie ciepło przylużyć / ábo wezalkiem w lono puścić / zaraz porodzi.

W vsách sumienie / dzwiak / piſczenie / wkláda y wſpokáta Sol z rzodkwie z olejkie gorzkich Mígdalow / á z trocha białego winá / odleciwšy / przydác zamorskiego iablká troche / y w vsy puſzac. Toż też oleiek z nasienia iey / czyni. Tákie sol z rzodkwie ciepło w vsy po kropce puſzány / czyni.

Pierſi / z grubych á liptich wilgotności wychedaža.

Kámién łamie y wywodzi. Pecherz z kákalow wſelákich czyści.

Zástanowienia z záczpánia móczu / otwierá Rzodkiew wleuc / á w kwarcie winá białego / przez kłká godzin moczyć / á ná czso po kłelíſtu rownym pić przez kłká náście dni.

Skora tákie rzodkwie / w wodzie ábo w winie wárzone / y trunkiem używane / toż czyni.

Kámién łamie y wywodzi. Pecherz z kákalow wſelákich czyści.

Zástanowienia z záczpánia móczu / otwierá Rzodkiew wleuc / á w kwarcie winá białego / przez kłká godzin moczyć / á ná czso po kłelíſtu rownym pić przez kłká náście dni.

Skora tákie rzodkwie / w wodzie ábo w winie wárzone / y trunkiem używane / toż czyni.

Wkáfie
niu Jaz
szynce
mu.
Pleso
wá oſci.
Piegom.

duſzeniu
z bedlet.

Mieſciec
czney.

Wartoz
bie.
slezioste

Ślinogorz

Záble
pod ięzy
kiem.

Od wízã
wſeſzo
nyh.
Moczju.

Rzodze
niu lezã
kiemu.

w vsách
sumie
niu.

Pierſiõ.

Kámién
Ery.

Pecherzo
wi.
Moczju.

Mały po
Farm dáć
ie.
Przyiem
na do vs
żywania.
Żywot
odwilža.

Zmyśły
Flegmic
geſtey.

Káſtoen
záſtárzã
lym.

Puchline
nie.
slezioste

Záſtárzã
toſci ná
ciele.
Wrzodõ.

Moc y Skutki piernsey.

Plec y
wszystko
ciasto wy
chodzi z
piersi

Nasienie piernsey Rzepy dzikiej miałko
warte/ do tych rzeczy bywa przymieszane/
które twarz śliczna czynia / y ciasto wszystko
wycieraia z wierzchu y wychodząia / iako
mace stonczymkowej / albo mace z piernsey
wyki/ albo katolowej/ albo psenniezy.

Plinius piśe / że samo nasienie miałko
zmielte/ pod jedną miarą z moczem zoczy-
mione toż czyni.

Wzrostu.

Wzrost przeczyszcia y ślasy czyni/ soł z tej
Rzepy dzikiej wyjęty / a to we żniwa / albo
około tego czasu. Plin.

Pawłoca
na oczach

Oczom błonka subtelna zaszłym y zaszlo-
nionym/ osobliwym bywa ratunkiem / ten
że soł z białogłowskim mlekiem puszczany.

Moc y Skutki wtore.

Prigom.
Zmazy om
pociek
glistom
Czerwin
w sywo-
cie.
Mocz/pe-
dż

Rzepy z twarzy ściera. Także inne
Zmazy na ciele bedace wychodzą/ po-
cierając mała tej Rzepy nasieniem.

Z winem albo z sołem świeżym Limonia-
tey/ albo z kwasney Pomorance wyjętym /
pijac/ chrobactwo z sywota wypędza.

Toż nasienie z winem wzywane / mocz
nad przyrodzenie zatrzymany wywodzi.

Rozsudek wobec o Rzepách.

Rzepa jest trojaka/ iedną okragla/ druga
podługowata/ siadla/ obla: trzecia dro-
bniejsza od tych y dluga/ ktora drudzy ogro-
dnym albo domowym Kolunkiem mianus-
ia / iako wtora wodnica. Te wszystkie / acz
iednostaynych sa skutkow/ wśakże iedną dru-
giey potężniejszich: iako iedną drugiey lepszą
y smaczniejszą. Napodleyśia jest okragla /

tak smakiem/ dobrocia/ trwałością do cho-
wania / iako do lekarstwa / chocia na pozor
cudniejsza/ y wielkością ino celuje. Abowiem
znajdnie sie w niektórych miejscach takiey
wielkości/ że iedną funtow dwadziestą/ trzy-
dziesci / y czterdziestą zawazy. A iako Pla-
nius piśe/ że więcej niżli sto funtow nayde-
wala sie ważna. Co może bydż za ieden eud
y dzwo miano / z tak małego ziarnka / tak
wielka rzecz rość iedno do tej wielkości y
ozdobności / tak wiele dobroci / iako y na-
mieszka nie ma / dla zbytniey wodności y
suchności/ ktora ciastu wiele wilgotności do-
daje. Także do lekarstw nie jest sposobna:
Troche lepsza siadla a obla/ ktora Wodni-
ca zowia/ y do chorowania trwałości / y do ie-
dzenia chętlivša / y do lekarstw przystoy-
niejsza. Ale podługowata ktora Kolunkiem
mianujemy/ przodek między temi trzyma/ ta
y smaku dobrego/ y do tuezenta przystoyna/
do chorowania trwała / y do lekarstwa/ iak
sam korzeń / iako y nasienie/ naprzeciwniejsza.

Ogrodnicza.

Rzepa żeby wielka y miazka rosta / nac
abo liscie trzeba z niej obzynać/ albo by-
dło na nie dla spásenia puszczac / okro śre-
ni/ ktore wola korzeni / a jeżeli nac.

A iż podezas chrobactwo / iako sa mfy-
ce/ abo gasienice zrazu liscie / gdy sie wypu-
sza z ziemi / rado obdada / psucie y niszy.
Przeto Kolumella wezy przeciwno temu zle-
mu lekarstwu: żeby nasienie tej z sadzami po-
mieszane bylo czasu siania. Albo żeby przez
noe mošlo w soku Rozchodniku wielkiego.

Zas aby byla dlugo bez skazy w grabach
y w lochach bez naruszenia y skazy zachowa-
na/ weza madry gospodarz/ liscie wloście-
go orzechá pod nie podścielac y okrywac.

Rzodkiew/ Rzodziat 57.

Raphanus.

Rzodkiew wszystkim jest znáio
ma. Tá dwoiaka/ ogrodna y
wodna: Ogrodna jest liscia
rzepnego/ tylko węższego/ ostrzejsze-
go y kosmatego. Kwiatu białego:
kraczki nadete/ ceze/ pekaté/ spiczá-
te: a weczwor nasob mieszeysze ni-
zli rzepné: w środku węższe niżli
z koscow. Nasienie także wiatśe w
nich niżli rzepné/ okragle/ ramiane/
ostręgo smaku. Korzeń nie iedno-
stayny miewa/ niekora biały/ dlu-
gi/ obli/ nie zbyt nie gorzki. Drugi
miazgy/ iako rzepá/ twárdy y iado-

wito gorzki. Ina ma czarny / mo-
ny / y także iadowito gorzki.

Jest też Rzodkiew polna abo Je-
sna/ ktora Lacinicy Armoraciam
zowa. o tey niżej.

Wskiesce

Swoyska Rzodkiew w ogrodach
bywa siana / grunt wilgotny lubi/
plewami nawozny. Wodna w ie-
siorach. o polney na swym miejscu.

Przyrodzenie

W trzecim stopniu rozgrzewa / we
wtorym wysusza: Pionna barziej
wysusza y rozgrzewa. A nasienie

oboygá

Sciaticae rądzi/ sol z niey wyszety pic.
Sciaticae jest lekarstwem / plastruac na boletace miejsca.

Zapamie tani. Toż też dobrze jest cym / którzy sie nad przyrodzenie zapamietunia.

Kolice. W Kolice y w darcim kiset Plutarchus kaze tey używac. Ale klistera snac lepsza.

Rifkom Rifkom zawrzedzialym wycieczna. Plin.

Ropa pluis. Ropa pluiacym / z miodem dobrze tey używac. Jni oblepiwszy ia w gline pieka / y piersi na nacierania. Tym sposobem używana / bialegtowy purguie.

Glafom Czerw albo glifsty z sywota wywodzi / z octem a z miodem pożywano.

Przepas klinie w mosna. Przepucline w mosna / to jest / gdy kistki wyciekata w mosna / leczy: Rzodkiew wazzoney w wodzie / do trzeciej czesci wywarzyszy / polewke z winem miasto trunku / pitac. Tenże trunk

Krew zla wyciaga. Krew niepotrzebna wyciaga.

Krew plinacim Krew plinacym / polewke z rzodkiew wazzoney / dawac pic dobrze (Medius.)

Opada uti wlo sowa. Pannom gdzieby z glowy wlosy padaly / Rzodkiewa im glowe nacierac co naslepicy / Hippokrat. Florent. Geopont.

Gzitec u w macy. Bialymglowam gryzenie w Macicy cierpiacym / rzodkiew wlepkisy / na pepet przyladana / gryzenie oddala.

Bliznom Blizny spiofne z ran / albo bolaczek pozostale z ciałem zronarowa / y jedney barwy czysni / rzodkiew tlukac a przykladac.

Wilk w zrod. Wzody / ktore Wilkami / Grekowie Phagedenas zowia / to jest / cialo wyiadacze y trawiacze / zawsciaga takze ia tlukac y przykladac.

Wzrost o stey. Powiadalo ze sol z liścia rzodkiewe pozdugowatey wzrost bystry czyni.

Przećiw skodzie w ciele od niey wczynio ney. Gdzieby Rzodkiew taka skode w ciele iadowitościa swodia wczynila / woda z Jzopu wazzonego iad odpadza / pitac. Abowiem z Jzopem ma wielka nieswomosc / iako y kapusta / ktora Brzostkwa zowia / z winna macica / tak ze iedno drugie gubi / y wyniszcza.

woda nie zdrowa naprawia Wode zla y do używania skodliwa / czyni dobra / przewzyszy ia z rzodkiewa. Konst. Slagnustym / do używania barzo jest wycieczna. Florentin.

Flagnistym Wselatim truciznom y iadom. Takze Czasu powietrza morowego / nasienie z winem bialym pitac miasto Driakwie osoblwym bywa ratunkiem.

truciznie Powiez 134. Rzodkiew z Grzybieniorwym korzeniem wazzona / a na prog toná ciepło plastrowana / w pechyrzu bolesci wsmierza.

w Pechyrzu boleści wklada. Tenże plaster na prog toná przykladany / moze sciezkościa odchodzacy wywodzi.

Mocz. Zasinialosci z wderzenia rospadza sol Rzodkwiány z syrem / ktoryby niemial namieney soli / wtarty y plastrowany.

Zasinialosci Pitans kwa bro ni. Od pianskwa broní y zachowuie dlugi

czas / iedzac ia przedtym albo y na czso.

Wino gdzieby kwasniato w beczce / rzo dzkiew w nie puszcic / bo wysytkte one skaze wina w sie wezmie / ze wino zas do swey pierwszey dobroci przydzie. Zas przeciwnym sposobem kapusta / gdzieby tey do wina wlozyl popsuie. A nietylko to / ale gdzieby kwasniato w tym miejscu gdzie wino chowata / popsuie go.

Ocet.

O Cet z Rzodkiew kámiem w nerkach krzy / y moczem wywodzi pitac. Ten takze wielu innym chorobom barzo bywa wycieczny / a bywa tym sposobem czyniony: Skorki z Rzodkiew co nalepietcy vsufione / y miastko wtarte / w naczyne winá wspanac / a przez kilka dni octem sie stanie.

Mocz nad przyrodzenie zastanowiony / a bo z ciezkoscia / y kapiac tytko / odchodzacy wolno wywodzi / wziawszy ze dwa loty tych ze skorki suchych / Decet z Mespulow pulkorta: to z grubá przeluc / y przez osm godzin w osni lotach / albo tytkach bialego wina dobrego moczyt / a rano / y na noc / przez kilka dni wedlug potrzeby pic / na raz po cztery / po osmi / y po dwunasci tytk / wedlug przyrodzenia.

Toż kolice z wietrzności bywa ratunkiem. Tenże trunk kámiem w nerkach poteznie krzy y wywodzi.

Rzodkiew gdzieby w kupa soli zagrzebt / wysytkta w wode stona stopniecie.

Stoniowa kosc / nachedozsza Rzodkiewa polerowana.

Zoladek osobliwie z slamowatości slagnustych / grubych / y lipkich / wychedaza barzo lekko / tak dzieciom / y brzemiennym pannom / iako meszczyznie womitem: Rzodkiew drobno pokraiwszy / trocha wody y miodem ia polac / y tak z niey sol wycisnac / a pic dawac. Albo nasienia kwinte abo trzy wleuc / a z woda y z miodem pic. Toż zrecznienna woda drudzzy daia cieplo.

Actus ia do tegoż przyprawial z biala ciesz mierzycal / ale przedm sposob lepszy.

Wscznionym od gadziny / jest lekarstwo tlukac ia a plastruac.

Gluchocie sol w vsy puszczac Rzodkwiány. Abor zodka wydrozyc / wodki macteronowey w nie nalac / y w ziemie ia zagrześc przez niemaly czas / potym ten sol z niey w vsy puszczac.

Zmazy wselakie na twarzy / y na ciele sciera / z miodem wtarta / tym nacierac.

Wodka Rzodkwiána.

Bywa z Rzodkiew wodka palona. Ta trunkiem używana / kámiem w nerkach krzy y moczem wywodzi. Ale pierwey trzeba cialo wysytko dobrze przepurgowac / nieloby tey wodki użył.

Wino kámiem w nerkach las mie. Wielom choroba wycieczny. Mocz.

Kolice. Kámiem

Skontow woset polerow. Slegma z jolsdka lekko wywodzi.

od Gady ny wka sonym. Gluchocie.

Zmázom na twarz y u ciele.

Kámiem krzy.

to rzepę wazac posywaia : ale to wiecey z niedostatkuy z potrzeby / niżli z chęci iakicy / y z rostkosy.

Spor o używaniu Rzodkiew miedzy Lekarzmi.

Wycyay dawny / niecyłko miedzy prostym ludem / ale y w medrzych / y wczesnych / nawet v samych Lekarzow jest po wiekszy czesści / Rzodkiew nie przed iedzeniem / ale po iedzeniu używanie : czego y Dioskorides sam wazy. To twierdzac ze do zwarzania / y strawienia pokarmow jest pomocna. Ale Galen pokazuje przeciwnym sposobem / ze przed iedzeniem wśelakich potraw ma bydz posywana / bowiem nie tak żoladek obraża / y nie czyni tak wiele wietrzności w ciele smrodliwych y przytrych. Także pokarmow nie wznosi / y do iedzenia chęć wzbudza / ieno ma piwcey bydz woda polana / a potym ocedzi wśy ta / sola potrzebnioga zeby sie piwcey specila. Ale iakozkolwiek / wieksza czesć lekarzow o niey piszacych na to sie zgadza / ze niecyłko iśby w żoladku potrawy zwarzac y trawic miał / ale y sama niemoze bydz strawiona : radniey iey liście pomiernie używane to czyni : ze y pokarmy trawi w żoladku / y do iedzenia chęć czyni.

Iakię ziemię potrzebuie Rzodkiew.

Plumellá piśe / ze ma bydz na ziemi más sney y nágnotoney siana / y na dobrze spráwioney / a gdy korzen troche podroście / ma bydz przesadzona y dobrze a pilnie ziemia odkryta / bo gdzieby korzen byl odkryty / zdrownieie / albo zgebieie.

Plinius radzi ia na ziemi iálowey y wilgorney siac : na piaskách y kámienskych grunciech nieradá roście : Czas mglisty y pochmurny lubi. Ma bydz przestrono siana.

Także przestreniey rozsádzona y gteboko / a to po nowym dźdzu / oprócz zeby mieysce sámogdzie ia sieta albo rozsadzai / z przyrodzenia bylo wilgotne. Lubi też zimno / acz nie każda / y buyniey pod zimnym niebem roście niś pod goracym. Do tego stodnieie / pozbywaia zbytniey a przytry gorzkosci gdy ia zimno przemie / iako y Rzepá.

A zeby tym buyniey rosta / liście potrzebá na mcy przecinać / bo y zátym iádowitosci pozbywa / a do używania chetliwśa y przytemnieśsa bywa / zwlaszcá gdy ia z wierzchu stona woda albo rosalem strapia / iakoz Plinius piśe : W Egypcie saletre w wodzie rospuszcza / a tam ia tropi.

Gdzieby też chciál stodka mieć rzodkiew / tak iako Paladius piśe : tedy nasienie w rozsyconym miedzie / albo w soku z rozynkow wycisnionym moczyć / albo w wodzie cukrowaney przez dwa dni / a przesusywśy go / siac.

Kto chce mieć rosta / trzeba ia czesto przesadzac y slancowac / liście z niey zerzawśy / albo radniey oberwawśy. Także nac mloda czesto z niey zrynac / albo ia ku ziemi przylesniac nakrywac / albo wozynie kolemi grube w ziemi / tak wielka y seroka / iako chęć mieć Rzodkiew / y nasypac w nie plew / na cztery palce wzwyż / a nasienie w niey gnoiem y ziemia nakryć. Tak wedlug wielkosci gruby / bedzie Rzodkiew wielka.

Zeby iey chrobactwo nie pśowalo / radzi Theofrastus / miedzy nia siac praśa wyke.

Greckiego poganstwa szalenstwo.

Tak w wielkim v Grekow byla wrazenia Rzodkiew / dla powszechnego iey używania miasto iaryn / ze ia Delfickiemu Apollinowi poswiecili : z szerego zlotá wzywnona temu ofiaruiac. Iako też cwiłke ze srebrá / a rzepez ołowu.

Ruyna.

Stodka.

Wielka.

Od chrobactwa bron.

Szalenstwo poganstie.

Rzodkiew polna dzika / Rozdział 58.

Armoratia, & Raphanus sylvestris, & Rapistrum album. Heyderatych.

Rzodkiew polna / dzika / albo lesna / iest liścia mniejszego od ogrodney / ale ostrzejszego y kosmatšego. Korzenia mniejszygo / pierniejszego / y czerstwiejszego w mieś na palec. Kwiatu drobnego / białego : z tych strączki iako na kapuscie / w ktorych nasienie drobne.

Mieysce.

Koście na polách samá przez sie przy rzekách. Na gruncie Rzymskim obficie.

Przyrodzenie.

W trzecim stopniu rozgrzewa y wysusza.

Moc y Skutki.

O tych wśytkich potrzeb zgodzi sie do ktorych Rzodkiew / y owšem od niey też silniejsza y potezniejsza.

Tyche skutkow co y ogona.

Ogrodni cza.

Głowy
bolenia
z zimną

zaprząwiała nim kaptony tak warzone/ iako
pieczone. Wieprzowe pieczenie ic.
Stárożytni ludzie czynili z chrzanu lekar-
stwo przeciwko boleniu głowy ząziebionej/
tym sposobem : Chrzan drobno pokrąia-
wszy/ susyli/ y miálko wtártego po lysce z wi-
nem ciepłym choremu pié dawali/ káżac mu-
sie zaráz w pościeli co nalepiey poćić.
Moczny. Mocz nad przyrodzenie zatrzymány/ po-
teżnie wywodzi wtáry/ á w winie y w má-
sle smáżony / á ná lono / y ná krzyże co
naciepley przykładány ; Badz przez ká-
mieni nyrkowy/ ábo pechyrzowy w przecho-
dach zahánowány/ badz od grubych á ge-
stych wilgotności.
**Kámiens-
ny.** Kámiens krzy y moczem wywodzi/ iako
y Krodkiem/ w tálarki nákráżány/ y w winie
bialym przez noc moczony / y trunkiem wys-
wany.
**Zoladka
wi zimne
mu.** Zimny zoladek zagrzewa/ y przeto sposo-
bny do trawienia czyni.
**Dusno-
ści.** Dusność w piersiach wkláda rozgrzaniem
swym.
**Trucie
znie.** Truciznom y iádom odpor dáie/ bo gdzie
by byly w zoladku/ zaráz ie womitem wyrzucá.
**Flágmie
wiedzi
wiadet
moczy.** Flágmie tálke z zoladka wywodzi.
Wiedziwiadek soliem tego stropiony/ iako
Kásis sroiwádeczy/ zemblicie / y sturczywszy sie
rozpućnie sic.
**Przechos-
dom mocz-
czámu
lonym.** Z wodka pietruszczána/ ábo z polewka cíe-
ciórki czerwonej trunkiem używany/ przechos-
dy mocz/ tál piaszczystym mulcem iako flá-
gmistym/ ábo też kámieniem zatkáne y zá-
walone otwiera/ y wolne czyni.

Sirupus.
Syrop z Chrzanu.
**Kwarcas-
nie.** Syrop uczyniony z Chrzanu z miodem á
z octem/ czwartodniowa zimnie leczy : O-
czym sie też w Krodki powiedziálo.

Szkodzi.
**Oczom
Dychaw-
cy.** Czom wáde czyni/ bo wzrok swa gory-
toscia iádowita y piepiznosćia mólí.
**Sucho-
tym.** Dychawicznym/ y
Suchoty máacym/ sol chrzanowy zále-
cáia wielce trunkiem używany.

**Aqua fl.
latitia.** *Wodka z chrzanu.*
Zywa tym sposobem palona/ iako rzod-
kwiána/ y tychże skutkow z nia jest/ ieno
chrzanowa mocniejszy y potężniejszy. Do

tych potrzeb lekárskich sluży do czego sam
chrzan.
Mocz y
Kámiens wywodzi potężnie.
Szlamowátosci flágmiste/ grube y klio-
wáte rozgrzewá/ rozpráwia y siecze / y mo-
czem wywodzi/ z nyrk/ z pechyrza/ z zoladka/
y z piersi/ piásia.

Confekt z chrzanu.
Bardzo użyteczny konfekt z niego bywa ro-
biony tym sposobem : pokrąiawszy go
w tálarki / námoczyć to w przednim winie
bialym (drudy przylewáia octu) y tál dingo
w polewanym gárcu dobrze nátrzym mo-
czyć áż zmieknieć / potym ocedzić / y przez
czuchnac / á do funtu/ wziac miodu odhy-
mowanego pultora funta/ ná wolnym ogy-
niu weglistym dobrze przysmáżyc/ pilnie mie-
száac : á gdy nápoly przechłodnie / przydác
Cynámonu dobrego lot/ Zmbitru pultora lo-
ta/ Kárdámonu / Kubeb / Gwozdzi koro /
Muskatowego orzechá po pultory kwinty /
wniesiac pilnie y używac.

Mocz zatrzymány/
Kámiens potężnie krzy y wywodzi.
Drudy wwierciáwszy go/ w miedzie á w oc-
cie warza / áż do zgeszenia lekwarsu : Ten
użytecznie biera/
Do poruszenia kámiens / tál w nyrkach/
iako w pechyrzu.
Máctey zámuloney y zatkáney osdobi-
wie sluży.

Owa do tego wssytkiego chrzan jest uży-
teczny/ do czego Krodkiem y iésze potężniejszy
y silniejszy : przeto iedno miásto drugie
go/ moze bydz używano do potrzeb lekárskich.
Wly w tych zimnych kranách używany
go / nie iako iáryny / ale iako przysmáku do
ryb rosolowych/ pieczonych/ smáżonych/ stro-
nych/ do miesá warzonego swiezege/ wedzo-
nego/ przesalánego polewáiac nim : Tálke
do káplonow warzonych/ pieczonych / do
głowizny wieprzowej / y dziezizny/ do mas-
czánia y polewánia/ przydác do tego M-
gdalow stódkich/ miodu/ á octu.

Rozgdek
Wla sie niepomału / ktorzy Chrzan
chca miec rzęucha Wlosta wielka/ ábo
Pieprzycá / ktora Lácinnicy Lepidium
zowia.

Moczny.
Kámiens
ny.
Szlamowátosci/
flágmiste

Electu-
ari

Moczny.
Kámiens
ny.

Máctey.

Przysmá-
kiem tál-
ko bywa

Pasternak ogrodny/ Rozdział 60.

Pastinaca, Staphylinus.

Pastenachen/ zam Pasteney/ Past-
nachett.

Pasternak siany/ ábo ogrodny/
Wssytkim wobec znáiony.
Ten okrom polnego jest troiaki/ al-

Moczu.

Mocz potężnie wywodzi y pedzi/ wtarty
w winie/ a w m.śle smażony/ na prog toná
y na kryżę ciepło przykładany.

Mochy
rzywi.
Pszcz.
dom mo-
czu.

Pechery/ y
Pszczody mocz/ tak ob kámienia zátká-
ny/ iáko od piasku y m.łu grubego y gestego/
zámulone/ otwiera y wychodzą/ dawajac
go trunkiem/ w winie moczowego. Także
przykładajac go na kryżę y na prog toná.

mleku w
w pier-
ściach.
Swintó
także.

Mleka m.łkom obfite daję. Także
Swiniom oprosionym/ ktore go wywó-
sja/ tak wiele mleka daję/ że od zbytniego po-

Kármu prosietá zdycháia.

Zoladek záziebiony rozgrzewa.

Dusznosc z pierśi odgania.

Przeciwo truciznie y iádu/ iest wyteczna
Owa tych skutkow iest/ ktorých rzodlicwo
náša ogrodna/ iedno silnieysza.

Zoladko
wi.
Dusznos-
ści.
Truciz-
nam.

Roszadek.

Wła sie/ ktorzy ia zá Chrzan máia / y
mienia/ co sie z opisania wnet iego oba-
czy/ ácz gorzkością y iáduowitością / także sku-
tkami sa sobie máilo nie rowne / ale kstal-
tem rozne.

Chrzan/ Rodziatek 59.

Raphanus maior, & Rapha-
nus marinus, Raphanus ob-
loniorum.

Chren/ Meerretych.

Chrzan znáiomšy iest Fuchá-
rzyom/ Fucharom/ y w obec-
wšyškim/ nižby sie mogł z
okolicznosci własných opisáć. Li-
ścia szerszego/ a nižli Kobeliszaw.
Korzeń ná dobry pálec wzmięš /
długi/ a iáduowito pieprzny y gorz-
ki. Kłacza gálezistego tu wierzchu/

po ktorým przy wierzchu kwiat
biały/ drobny/ ktorého gloweczk.
malé/ w tych nasienie. O Chrza-
nie starzy pisarze nic nie pisali / ani
żadney wzmianki o nim nigdy nie
uczynili.

Wdiesce.

Ledá gdzie przymie sie y roście /
tak ziarnem w siano/ iáko flanco-
waniem: Nawet wierzchy korze-
nia zerznioné/ a sádzoné/ tak w o-
grodach/ iáko y ná polu/ rady sie
przymuia. Kto go chce mieć nie
barzo iáduowity/ przez noc y dzien
nasienie iego / a chociaž y przez
dwa dni/ w pitym miedzie namo-
czyc/ a przesuszywszy ie iáko y rzot
kwiane/ niechay sieie.

Przyrodzenie.

Przyrodzenia iest ognistego / to
iest rozgrzewajacego y wysušajá-
cego: ná poczátku trzeciego sto-
pniá albo ná koncu wtorego. Po-
ważnie to iáwnie ostrogoracosc /
albo zbytnia gorzkość iego / nietyl-
ko w używaniu / ale y w wierceniu
y tarciu iego/ gdy w nosie/ y w glo-
wie czyni gryzienie przykre/ tak że y
z oczu lzy wyciskuje / iáko cebula /
albo Gorczyca.

Moc y skutki.

Chrzan przychodzi nietylko do przysma-
tu stolowe^o używania/ ale y do lekarstw:

Zapisać

Potrąwa
polewa
czarna z
pasterką
K.

Bywa też bardo użyteczna potrąwa albo polewka z pasterką/ tym sposobem czyniona: Pasterkę w mokra chustce albo w pancerzy obwinąć y w żarzyłym popiele wpiec. Potym w kociłki go pokrząć/ y w masle albo w smalcu wlepiżowym/ albo gesim tak dłużej smażyc/ aż pobrunatnieie: dopieroż go w miesney polewce w rza/ że zaś zmieknieie/ y drobna ośrodek białego chleba w co/ albo małe w masle smażona/ a do iedzenia bardo przyiemnego daia.

Terkom
Pecherz
zowli.

Terki / y Pecherz zamsulone / skorka zwierzchnia z Pasterką vsufona/ a miálko wtarta/ kwiute albo troche wiecey z winem białym daia/ wychedaja.

Kamień
ni.
Moczu.

Kamień krzy/ z moczem wywodzi. Mocz kąpiem / z ciężkością odchodzący wolno wywodzi.

Miesieczny
Puchline
Pleurze.
Szkawka

Miesieczne paniem czyszczenie wzbudza. Puchline z ciała moczem pedzi. Pleurze leczy. Także żolta niemoc spadza. Szkarowka ciężka y wstawiczna zastanawia. Także

Szkawka

Morzenie y gryzienie w żywocie wklada. Terki y

Kolic.
Terki y
Pecherz
z piasku
chodzący.
Od wia
obają.
nym

Pecherz z piasku wychedaja / toż nasienie z winem / albo z miódowa syta / po czwierci lora / albo po pultory / piac. Własnym od woż / toż nasienie z wlepiżowym sadlem na rane przykładaiac / leczy. Dros.

Płód
martwy
wywodzi

Nasienia koby na czzo z winem pożywa / temu żadna gadzina i. dowita / tego dnia skodzić nie może. Drudzy to o nasieniu polnego Pasterka pisa / y rozumieia.

Wrzody
ciała
psuicce
goi.

Płód martwy z żywota paniem wyciąga surowy korzeń / wozelkiem albo czopkiem w łono puszczony. Także y miesieczna paniem. Boleczki / wrzody / y rany ciała rozładaiace / wychedaja / rozszerzając sie im broni / y one goi / liście z prasnym miodem na nie

plastruac. Toż liście w winie / albo w wodzie warzoc: a ta woda ie wymywaiać często / czyni.

Sól z Pasterką / tak z polnego / iako z ogrodnego / z Rozanym miodkiem / sardzele y wrzody ciała psuicce / także wychedaja y goi.

Surowy korzeń gryzoc / y pożyrodiac / mocz wywodzi. Plin.

Od Niedzwiedka vszczynionym / nasienie z białym winem piac / iest ratunkiem.

Bolzebow všmierza počieraiac ie korzeniem pasterkowym. Plin. Toż rozumieć mamy o polnym Pasterku / o którym w przyszłym Rozdziale mowić bedziemy / da Pan Bog.

Wino z nasieniem Pasterkowym.

Co to wino nie bywało w używaniu lekarzom starodawnym: iednakże Marscellus Empirik / y Swilhelm Wagnan / zalecaia go wiece: zdalo mi sie o nim tu przypominiec. To z nasienia tego Pasterka tym sposobem bywa czynione / iako wino z Kamieniem kramnym / o którym na swym miejscu.

Zoladek zaziabiony rozgrzewa y posila. Szkarowka zastanawia.

Chec do iedzenia czyni. Wierzności w ciele rozpadza.

Mocz zarościagniony nád przyrodzenie / wywodzi.

Kamień z Terki y z Pecherza. Także Miesieczne czyszczenie paniem wzbudza / trunkiem go wzywaiac.

Zoladek do trawienia sposobny czyni.

Rozsadek

Tęch też skutkow gluche Pasterki / które Lactimcy Karotami zowia / y tegoż przyrodzenia sa / o których w trzecim Rozdziale niżej sie powie.

Moczu.

Od Niedzwiedka
Fakobraz
zonym.
Sebom
bolecia
ym.

Vinum
Staphili-
tes.

Zoladko
wi.
Szkawka
ce.

Chec do
iedzenia.
Wietrz-
nościom
Mocz
pedzi.

Kamień
w Ter-
kach y w
pecherzu.
Stras-
wność
czyni.

Pasterka płonny / albo ptaszę gniazdo. Rozdział 61.

Pastinaca eratica, Daucus 2. Staphylinus.

Wild Pasteney Vogelneß.

Pasterka polny / który też Pasterkamiem y Ptaszym gniazdem zowiemy: ma liście Trzebuli podobne / albo Marchwi ogrodney / iedno serze y gorzkiego smaku. Rozgi na łokiec / albo wysze / galeziste / kosmate / w wierzchu

okółki oganczytte / drobnemi kwiatkami białemi kwitnace / we szrodku male / rumiane / do żoltości sie mairace. Te okółki / gdy sie do nasienia dojrzenia maia / wierzchem sie skulaią / także we szrodku iako ptaszę gniazdo maia. Skład też Ptaszym gniazdem bywa mianowane. Korzeń na piadź wzdłuż biały / wzmiesz na mały palec / odnożki od siebie rzadko puszczaiac. Pachnia y / smaku słodkoostrego / albo scy-

piacego

bo czworaki. Pierwszy a własny /
o którym tu Rozdział kładziemy /

biały. Trzy drugie wieysze / żol-
tawy / czarny y czerwony / bywa y
biały. Te Karotami od Lacinii
bow mianowane / naszym krajem
nieznaiome / dla niezwyčajnego
ich używania / y nie przyiemnego
smaku : o których niżej zaraz szerzej
mowić będziemy.

Pasternak nasz ogrodny zaraz z
korzenia nac wypasza : między
ktora za czasem pier / albo rozgo-
galezista / albo laskowana wyra-
ska. Liścia iako na Lancibromie
iedno troche wieysze / po pięci li-
stkach zobu stron sypulki zielone
a w wierzchu ieden / iako v Jesieni-
ny / albo Jarzebiny ogrodney tro-
che przyostrzeyszego / okolo kraiw
zabłowane / albo karbowanego.
w wierzchu klacza / okolki wielkie
z zoltabiaławych kwiatkow pelne :
z których potym nasienie / wieysze
Kopru Włoskiego / na koncach za-
ostzone / a smaku gorzławego / pa-

chniace. Korzen miąższy / długi /
miękki / biały / pachniący / odnoży-
sty / słodko korzennego smaku.

Wzrost

Bywa pospolicie w ogrodziech
y w polu siano / do pospolitego u-
żywania stolowego.

Przyrodzenie

Przyrodzenia iest rozgrzewają-
cego y odwilżającego w pierw-
szym stopniu / wyciera / pobudza /
y wzrusza / otwiera : iedno to w-
szytko mdley czyni / niżli plonny /
o którym niżej.

Moc y Skutki.

Rozenie Pasternaku ogrodnego w nasz-
kich stronach / częściej do kuchy y sto-
lowego używania przychodzi / niżli do La-
pki y lekarstwa. Abowiem tak z masłem /
albo z oliwą / iako z miasem stopowym /
albo iakowiczym / a zwlaszcza w polowce ich
warzony / iest osobliwym y przyiemnym po-
żywieniem. Jest y lekarstwem iedzeniem zwlas-
zcza tym którzy miewają (Taber)

Bolenie głowy ciężkie / zbytniey kolery /
Slezenie chorey barzo tá potrawa służy.
Meczyszowi y

Przechodom moczuy zamulonym dobry.

Moczuy z trudnością odchodzącemu / a kła-
paniem y służy / tá potrawa iest użyteczna.

Paniom nieplodnym dla oziębłości mias-
tice / dobrze go potrawa często używać / tak
bez pieprzu / iako z pieprzem. Także nasienie
tego z winem pić na noc.

Miankom / y paniom / dziatki pierściami
karmiacym / mleka dostatek daje.

Chudym / a wyschlým ciałom iest użyte-
cznym pokarmem / odwilżając suchosc w
nich / y ciału niemala tuczność daje. Toż
czyni w masle / albo w oliwie smażony / ma-
ka pszeniczna obwalany / albo w cieście do
tego wczynionym / iako w polowce z miasem
warzony. (Taber)

Kamien / których w pechyrzu trapi / iest kamien
im potrawa użyteczna.

Owa iakimkolwiek sposobem podobasie go
komu używać / iest z każdej miary im użyte-
czny / zwlaszcza którzy wyszey pomieniony-
mi doległościami sa złozeni.

Pechyrzowi okrostawiałemu / zacząć iak
ko orzeby / albo grys iaki z moczem odchodzi /
iá potrawa barzo użyteczna często iey uży-
wać.

Potrawa
osobliwa.

Głowy
bolenia
slezenie

pechyrz
wi.

Mocz
paci.
Paniom
nieplod-
nym.

Mianko
mleko
daje.

Chudym
y wyschlým
go ciału
użytecz-
ny.
smażony

Kamien

Pechyrz
wi okro-
stawiałe-
mu.

miejsce przywodzi / czwierać lota nasienia z winem ciepło / przez trzy albo cztery dni pić.

Wielki Białogłowy nieplodne / sposobne czyni do plodu / korzenie y z nasieniem tego w winie wazac / a na czzo y na noc po dobrym trunku biorac.

Zapory Zaporysto albo zasniat wypedza / korzenie w wodzie wazone / a trunkiem wyrowane / czopkiem albo wezłkiem w lono puszczany.

Maciec Maciecy zaduszone / y wzgore wdana / po czwierać lota nasienia / z ciepłym winem pić / a korzeń kładac / na swe miejsce przywodzi. **Pli.**

Wzrost Toż też macieczne dolegliwości inne / jako strzelania / szmienia / bolenie / ic. wkłada.

Paniat Paniat które sie długo w rodzeniu dzieć praca / przykładać na żywot y lono dobrze: abowiem przedkie y lekkie im rodzenie czyni.

Wzrost Bole w żywocie paniat wkłada z nasienia Pasternaku polnego / z Maltazy / albo z Mustkatella plastr na żywot kładac.

Wzrost Meszynie zaś z oszrodka chleba / zarowno oboygą wziac / y conamielcy wiece / y ciepło na żywot plastrować. Toż czyni na czzo z winem go ciepło pić.

Przechod Przechody moezu wychada za z piasku / z mulu / z otrebim / y z sła nowarosci slegmistej: wziac tego Pasternaku korzenia garsci: korzenia Kopru Wlosteego / Pierruszanego / Lubszykowego / Nastenia Wlosteego / Kopru / iaderek ochedożnych z Brzostkowiowych kostek po pul garsci / piepzu garsci z grubą przetrątego: inne rzeczy miałko wklasz. To wszystko we trzech kwartach wody prostej wazyc / do wyrzienia trzech części / y przecedzic / a w oney polewce rozpuscic cukru Kanatu z sześć lotow / y tego na raz po cztery albo piaci lyzel na czzo pic dawac / polk sstawa.

Wzrost Flury y zbytnie wglowie w lgoznosci / liście y z klaczem tego ziela w lugu wazone w sussa / tym glowe przemowiac. Albo w plociennym worku przesyrofy go / na g. rascy cegle nagrzewac / a na glowe przykladac.

Oczom Oczom z zbytnich wilgotności zapuchłym korzenie tego ziela w wodzie wazone / iest raturkiem / czesto oczy wymywiac / albo chusteczke w tej wodzie maczac / a na oczy ciepło klasc.

Zoladki Zoladki z zimnych wilgotności boleiacemu / albo z wietrzności w nim zamknionych / iest przedkim lekarstwem samo ziele z kwieciem y z nasieniem swym / przesyte w worczku / w winie y w oliwie parzyc / a tym co naciepley go nagrzewac.

Miesiecz Miesieczne czyszczenie zawosciagnione wzbudza / w syrofy worczek z plona wioche go / albo z cynnelinu na palec wzmiesz y w zoluz / y tym nasieniem miałko wtartym napelnic / y w lono czopkiem wpuszcic. Toż y korzeń tego ziela w lono wprawiony / czyni.

Wzrost Wzrosty y sadzele ciato psinace / y rozia

biace leczy / z miodem liście wtrzc / y przykladac. Tożesmy też o pasternaku ogrodnyim porowiedzieli / iedno ten potesnie to sprawuie.

Bydla Bydla rogatego / y

Konklim Konklim oczom boleiacym / nasienie tego ziela miałko wtarte z solum Blusczowym y z miodem zacsynione / tym oczy ich pamazowac. Alz muchy / msyce / y chrobace two inne do stodisce rady sie garna / zacsym bydlo niemniey bywa wdreczone od nich / tako od bolu samego: tedy wziac smoly / badz suchey / albo wodnistey mazi / rozpuscic ta celiwa / a tym okolo oczu na palec albo na dwa bydla mazac. tak im muski niepoxda do oczu.

Zoltey Zoltey chorobie / iest lekarstwem / tak liście / korzenie / jako y nasienie / w trunku go wywziac.

Czerwona Czerwona choroba szarszala leczy nasienie tego pasternaku / z wodka Babczana / albo z inna przynalezaca / piac. iedno go pierwey potrzeba przypiec. **Aleopat.**

Korzenta Korzenta / osm lotow w mleku wazac / y na raz to dac wypic / iest przedkim raturkiem / ktory mozu puszczac y odbywac nie moga. **Sulstion.**

Padaiacey Padaiacey niemocy.

Pleur Pleur e albo klociu w bolach.

Kreczu Kreczu y twarz w tyl obroconey / w wodzie korzenie y z nasieniem waz / rozscieray / a trunkiem day. **Plin.**

Liscie Liscie / surowosc zoladka oddala / wazac y wywziac go. Inne skutki z ogrodnyim Pasternakiem / albo z swoyskim / ma spolne / iedno ten plonny daleko iest potesniey w swych skutkach.

Wodka.

Wodka Wodka z Pasternaku plonnego bywa / przez Balneum maris w katejcu Lipcu distilowana: biorac go ze resytkim / z korzeniem / z kwieciem / z liściem: a wyzone warosy dobrze / y tak do niżej opisanych potrzeb chorowac.

Maciec Maciecznym boleściom po porodzeniu flury / piac iey po piaci albo sześci lyzel / ciepło.

Grzawkom Grzawkom sześciindzielniczym.

Toż Toż też wychada za po porodzeniu.

Ktorem Ktorem choroba miesieczna niestratecznie przychodzi / y nie dobrze bywa / takze iey ciepło wywziac / czyni dobrze.

Maciec Maciecy zaduszoney bywa osobliwym raturkiem / kazdego dnia biorac iey dwa kroć po osm lyzel / przysiac miodku Rozanego po dwa loty / albo lyzel.

Wino z pasternakiem.

Wino Wino tym sposobem może byc czynione / tako sie porowiedzielo w opisaniu pasternaku swoyskiego. Ktore

białym

Oczom bydle cym boleiacym.

Zoladce.

Czerwona.

Wzrost.

Padaiacey albo klociu pleurze.

Kreczu.

Zoladki.

Aquastilantia.

Maciec.

Vinum.

piacego. Ten warzony przychodzi
do używania: nasienia kosińca-

go / ostrego / y pachniacego Pasternaku / ogrodnemu podobnego.

Rosie przy płotach na miedzach przy ścieżkach y drogach / przy nawozach / na pagórkach / na miejscach kamiennych y skalistych / a mało nie wszędy po polach.

Przyrodzenie.

Daleko jest potężniejszego przyrodzenia od pasternaku ogrodnego. Także y w skutkach potężniejszy / a ptasemu gniazdu / od Dioskorida opisanemu we wżem podobny. Także też w trzecim stopniu rozgrzewa / y wysusza / zwłaszcza nasienie. Korzeń tego we wtórym stopniu grzeie y suszy / na końcu albo na początku trzeciego. Dąszenie y z liściem / we środku wtórego stopnia.

Moc y Skutki.

Nasienie
warzywy
używany

Rozenie pasternaku płonnego. Staro dawnym ludziom przychodziło do stolowca

go używania. Czasow dzisiejszych / że ogrodnego jest obfitość / o polny niedbala / gdyż tej korzenia jest przywardejszego / wśakoż długo z miesem warzony / bywa przyjemnym pokarmem y lekarskim / zwłaszcza polewka.

Moc nad przyrodzenie zawracagniony / potężnie wywodzi z pieczętem a syta miodowa piła.

Miesieczne cyfzenie paniam wzbudza. Różu z przeziębienia / albo z spadkow zimnych ślagnistich / jest lekarskim.

Piersi y Płuc / z ślagny lipkiej / kłowaćcy wycho- daja / y śladnie wywodzi / wżiarosy garsc korzenia drobno pokrajanego / suszonych fig miesistych lotoro śeci / także drobno pokrajanych / cukru lodowatego śarego piec lotoro. Co wszystko w polgarncu wody ciepłej warzyć / do czwartej części wyrzucenia / a tej polewki po cztery albo pięci lyżek pić dwa razy.

Także dwie godziny z południa. Trzeci kroc kladać się spać. Co przez kilka dni czyniac.

Pleury y kłociu w bokach / nasienia tota czwierać / ze trzema lyżkami wodki polney / Działanie piła / jest rąnkciem.

Bolaczki w piersiach / korzeń w mleku warzony / a trzykroć każdego dnia po dobrym trunku używany.

Wetrobie.

Sleziencie.

Przechodem Moczny.

Wżiac korzenia / z okolkami / z kwieciem y z nasieniem niedozrąłym / po garści. Co w polgarncu wody do połowice wywarzyć / przylać do przecedzonej polewki kwarte sosku / z świeżego włośkiego kopru wypraśrowanego / Białego cukru osm lotoro / znowu w węglistym ogniu przywarzyć y przecedzić / y tego po śeci lyżek rano przed obiadem dwie godziny / także przed wieczera / ciepło dawać pić.

Moczny kąpieniem odchodzaczemu.

Tyrti.

Pechery wyciera.

W ledźwiach bole wkłada.

Cyfszenie Miesieczne / paniom wżbne.

Puchline wietrzna wywodzi y leczy.

Obrażonym od iadowitych bestii bywa rąnkciem nasienie / tego Pasternaczku miedzo warte z winem dawać pić / na raz co kwintes albo czerwony złoty zaważy. Tym wszystkim pomienionym niedostatkom / jest rąnkciem.

Reoregoby dnia tego nasienia kto z winem używał / tego bezpieczen bydz może / od wśklenia iadowitych bestii Dioskorida.

Od Niedźwiadka obrażonym / też nasienie / z winem / albo z octem / piła jest lekarskim.

Macicez swego miejsca zruszona na swoje miejsce

Moczny.

Miesieczny.
Różu.

Piersi.
Płuc.

Pleury.

Bolaczki.
W piersiach.

Wetrobie.
Sleziencie.

Przechodem moczny.

Moczny.
Tyrtom.
Puchline.
wżbne.

Scyfszenie.

Puchline.
nie.

Obrażonym od bestii iadowitych.

Od obrażonym od bestii iadowitych zaważy.

Od Niedźwiadka.

Macicez.

Macicez.
spadley.

tego używania / miasto iarzyń /
zwł. są we Włoskich / w Francu

skich / po części w Niemieckich stro-
nach / iako w Trewerskim pan-
stwie / w Kolenkim. w naszym
kraiu gościa y nieznanoma.

Przyrodzenie.

Korzeń y nasienie / są iednego
przyrodzenia z Pasternakiem ogro-
dnym / skutkami też niedaleko się
bie odstepują.

Moc y Skutki.

Potrąwa Korzenie miasto iarzyń używane / wie-
czności w ciele czyni / a do strawienia
nie bärzo śnadne.

Czerwona Károtá w wodzie naprzód
bywa calkiem wärzona / potym w talarki
pokráiana / z octem z oliwa a z pieprzem przy-
prawiona / a miasto przyśinaku używana.

Biała w polewce mięsney pospolicie by-
wa wärzona: iako Rzepá / abo Pasternak /
do używania stolowego. Także też żółta.

W niektórych krajach gdzie ryb ślako /
tych czasow / ktorych się mięsa używać nie
godzi / tak tey używają: Wskráia w ślaby /
abo w ślaku na palec rozdłuż / y wymiesz / y
maczają w cięście z pszenicznej maki / do tea-
go uczynionej / z żółtkami a z solą a w ma-
śle / abo w oliwie smażą / trocha pieprzu po-
trząsają. Bärzo smaczna y syta bywa po-
trawą. Toż może z pasternaku / abo y z mār-
chwie nāsęj uczynić.

Junii te Károtę pieka / bądź w garncu
iako się wysęcy powiedziáto / bądź w popie-
le: a rozkráiwoszy w ślaku / smażą aż po-
brunatnieć: potym w polewce mięsney wá-
rza / se zmiełnieć: a oszodke z chleba bia-
lego w to drobá / abo maki w masle smażo-
na / żeby się zągęściła polewka. Taka potra-
wa bywa smaczna y użyteczna. To myśla-
ło z Mārchwie czerwoney Włoskiej / áley z
bialey Mārchwie nāsęj / z pasternaku ogro-
dnego / takawa potrawa być może.

Nasienie tey Károtę z kwintę / abo z pul-
tory z winem pić dájac / szklawke zährściaga

Gryzienie y morzenie w żywocie / pomi-
nionym obyćzajem / roz nasienie wkłada.

Kamień piaszczysty y mulista w nerkach
y w pecherzu wychodzą / możę wywodząc.

Wino z białey y czerwoney Károtę

Nasienia białey Károtę / tym sposo-
bem własnem może wino uczynić / iako z
nasienia nāsęgo pasternaku / abo z mār-
chwie ktore tychże skutkow iest. Pzyeto o tym nie-
chce powtarzać.

Wino z czerwoney Károtę.

To wino inakšym sposobem przypráwu-
ją: Korzenie tey Mārchwie / kráia / y su-
śa: potym na nie może leia / a gdy wytłisnie
státecznie / staczają Wino będzie Rubinowey
barwy: do używania dáleko zdrowsze / niżli
wino z przyrodzenia swego czerwone.

Kucmorká / Rozdział 63.

Sifer album, Sifer satium mi-
nus, Seruilla, Serulla,
Cheruilla.

Gerlein weyß Morelen / Jam mo-
ren / Morchelen / Girgele / Girelin /
Berlin / Geyerlein / Kingdrublein /
Klingel moher / Glitych mohren /

Żuker wintzel / Garten
rapunzel.

Kucmorká iest iedną iarzyńą z
tych / ktorych do iedzenia uży-
wamy / maąc list ogrodniemu
pasternakowi podobny / iedno
iżę troche iakoby śromnieyszy /

Za mie-
siece.

Białymglowam bardzo służy / które swe-
go przyrodzonego czyszczenia miesięcznego
nieśkatecznie / albo bardzo źle miewa. Tak-
że do innych chorób / do których z ogrodnes-
go pasternaku wino używamy. Ale to po-
teżnię się do wszystkiego.

Extra-
ctum.

Istność z Pasternaku polnego wy-
ciagniona.

Z Tego suchego ziela / iako z Piolyu albo
z innych ziół suchych / może istność z nie-
go być wyciągniona / biorąc go z korzeniem /
z liściem / y z nasieniem. Ten ekstrakt roz-
máitým chorobom wnetrznym / zwłaszcza z
zimney przyczyny pochodzącym / służy : w-
żywając go ná raz / po trzeciej części quinty /
z tegoż wódka / albo z iaką ino do tego przy-
należąca.

Z innymi też lekarstwem używany / według
przyrodzenia ktoreykolwiek choroby / bywa
ratunkiem osobliwym.

Sol.

Sol.

Z Suchego korzenia y z nasienia może sol
wzynieć / tym sposobem / iako się ná wies-
lu miejscach / przy ziółach rozmaitych po-
wiedziało. Ta użyteczna

Nerkom /

Pecherzowi / y

Przechodom moczu zánulonym / z kto-
regó ciężkość moczu pufszania przypada / z
winem albo z iakim innym sokiem do tego
należącym / z konfektom / z pigułami / y z i-
nimi lekarstwem / może być używana.

Syrop wyciągany z tego ziele.

Syrop.

Z Ten syrop / rownie iako z piolyu bywa
wzynieć / biorąc do tego wszystko ziele z
korzeniem / z liściem / z kłaczem / z kwieciem /

y z nasieniem. Ten służy wszystkim tym
niedostátkom / ktorým samo ziele należy /
biorąc go ná raz po łocie / z tegoż winem /
albo wódka / albo z iakim innym sokiem przy-
należącym.

Oleiek wyciągniony Alchimijskim
sposobem.

Oleiek.

Zm obyczajem z tego ziela nasienia by-
wa olej wyciągniony / iako z nasienia Zi-
nżowego. Ten do tego wszystkiego służy / do
czego samo nasienie. Tego ná raz kropie
dwie / trzy / z winem / albo z przynależąca iaká
wódka dáta trunkiem / przeciwko chorobom
wnetrznym. Także w pigułach / w Kon-
fektach / według zdania ćwiczonego lekarza.

Zowiemy też ten Pasternaczek / Prášym
gniazdem / z tej przyczyny / że swe okółki gdy
okwita y dojrzewa / w kłupie stula / iako gniaz-
do iakie : Albo też dla tego / że się w nim
ptastkowie gnieźdzą / y mnożą.

Rozsadek.

Wktory z Ziółopisow / nieznając Pás-
ternaku ogrodniego / wdáta pod tym i-
mieniem czerwona marchew Włostka / kto-
ra oni Karota zowią. Ale się myła bo ani
nácia / ani barwa / chociaż się też biała zná-
duje : ani kształtami są sobie podobne : co
wnet niżej z opisania każdej z osobná / śná-
dno się obaczy. Wktory też miásto kłmá-
nu lesnego nasienia / ktore Dáukum Láćin-
ney zowią / biera nasienie tego Pasternaku
plonnego / ale nie dobrze. Aczkolwiek Gá-
lenus piśac o ziółach / także o pokármách /
powiáda / że polny Pasternak nie má wiel-
kiej różności od lesnego Kopiu. Jednák ja-
den nie może tego służyć rzecz / żeby Pás-
ternaczek polny / miał być kłminem lesnym.

Karotá / albo Gluchy Pasternak / albo Włostka Włostka / Rozdział 62.

Carota, Carotes, Caritis, Ca-
rytes nigra, rubra, alba.

Karoten / Kotterub'n / Kotmo-
h'ren Kotpešteney.

Karota ktora my Gluchym pá-
sternakiem / albo Marchwiá
Włostka zowiemy / jest troiaka / albo
czworaka: czerwona / zółtawa / bia-
ła / y czarna. Te wszystkie kł-
czem, gálazkami / liściem okółkami
y nasieniem Prášemu gniazdu / al-

bo Pasternaku plonnemu są barzo
podobne : tylko że jedná korzeni-
białego / druga zółtawego / trzeci
czerwonego / albo czerwono-bruna-
tnego / czwarta czarnego: wielko-
ści márchwi nášej y kształtu. Za-
páchu nie przykrego / smáku troche
śłodkiego / ale nie tak iako nájšá
Márchew.

Wzięysce

Wszystkie bywają w ogrodziech
flancowane y siane / dla pospoli-
tego

Albo chleba białego z cukrem na tarto wtárszego / Pieprzu tarte go trocha / to wespół przywarzyszysy będzie potrawą bårzo osobliwa.

Suchotnym ludziom potrawą bårzo wżyteczna: ochodżyszysy korzonki / w talarci pokraiać / y w stodzim mleku / swiezo od doionym wårzyc aż zmiekniecie / potym przez sitko przebić. A przylawşy wiecey mleka / do tego kilka żółtkow swiezych wbić / cukru troche / albo iako kto stodka rad wżywa / y przywarzyc troche. Takowa potrawa bywa bårzo przyiemna y rozkosna / do wżywania ludziom suchoty miaszym. Inni miasto mleka / z káptoná dobrego biora do tego polewke / albo z miesta iakowiczego / stopowego / abo cielecego / y pomienionym sposobem wårza. Owa iakimkolwiek obyczaiem bywa przyprawiona / zdrowsa jest y przyiemniejsza do wżywania / niżli Marchew / albo Pasternak / y krew lepsza dáie ciału. Tab.

Może z Kucmerki sálate wozynie: ochodżyc korzenie / wårzyc ia dobrze / drzenie potym wódzic / y w wodzie chedogicy zimney wychłodzic / w miare osolic / z octem y oliwa przyprawic.

Zywym srebrem strutyim. abo Dymem tego zaráżonym / iako złotnicy okolo pozłocenia / y iní nim sie bawiacy / iadem tego bywáia zaráżeni. Także ci

Korzy bywáia od bårwierzow ná Francuska niemoc mázani / nie vmorzyszysygo dobrze / abo turbitem go nie przystoynie dáiac / tym y im podobnym bywa solz kucmerki z kozim mlekiem trunkiem wżywány. Abó y samey miasto iarszyn / czesto y przez dlugi czas wżywaia. także y trunkiem Tab: Plin. Heraklid.

Kucmerká w Cukrze.

Bywa w Cukrze tym sposobem przyprawowána. Korzenia ochodżonego do

brze / wziac niemáto / wycawşy z niego dziesnis splokać y z wody ie wysaczyć á przywarzyc w Syropie rzadkim z Cukru wozynionym / ze zgescicie Cukier / y w garncu nowym w polewanym do potrzeby chowác. Ten /

Wyschlym z dawney choroby bårzo wżyteczny / po dwu korzonkow czestokroć biorac.

Bládyim / chorym.

Oziebionym y

W malżenstwie niepoteżnym meżom / wżywaiaac jest wżyteczny / ná noc / y ráno biorac. Tab.

Aż sercu jest swym wżywaniem pożyteczna / przeto wchodzi do tych lekarstw / ktore bywáia dla posilenia serca / czynione zá zdanim dobrze cwiczonych y wmiestnych lekarzow.

Konfekt z Kucmerki.

Wziac korzenia zdrowego y pieknie ochodżonego / funt / pokraiać w talarci / y w wodzie w szużienney chedogicy wårzyc do wżwżenia wody / ze mielkie bedac / snadnie sie dádzá wårzechwia rozetrzec. A przebiwşy przez sitko / do funtu iednego / onego przebić / cukru dwa funta przedniego przydáć / y ná wolnym ogniu wegliszym do zgeszczenia konfektu / abo lekwarzu przysináżyć á chowác. Ten także iako y w cukrze czyniony / jest do pomienionych nie dostátkow potrzebny y wżyteczny. Tym sposobem tak konfektu iako w cukrze korzenie / inc rzeszy moga bydz czynione / y smázone / iako marchew / pasternak. Jednak ktore korzenie ma w sobie wielka korzenność y pieprznosc abo gorzkosc / wetroy nasob cukru potrzeba im przydáć / iako Biedrzeniec / Oman / Lusboż / Dziegiel. A do stodkich dwie tyłko czesci.

Kucmerká Polna / abo dzika / Rozdział 64.

Sifer erraticum.

Wild moren.

Kucmerká plonna / abo dzika / klacza dwulokietnego: liscia Biedrencowego / iedno wietşego: w wierzchu różg swych okolki niešie / kwiecia żółtego / z ktorego potym bywa nasienie obşerne / okragle. Korzenia jest dlugiego á ciennego: lecie kwitnie / y nasienie z siebie dáie.

Wziesce

Samá przez sie ná ploninách roście / ná łąkach / w krzewinách / y wawozách.

Przyrodzenie.

Przyrodzenia jest ciepłego w wtorzym stopniu y suchého / záwsciaga / abo zwierdza lekko.

Moc y Skutki.

Korzeń wårzony / cheć do iedzenia wozbu

Wyschlym.

Salata.

Kucmerka.

Masce.

Wyschlym. Bládyim. Sunnym.

Meżom.

Sercu.

Konfekt.

krótszy węższy. Kłaczé także albo rozgi łaskowane / albo wydrożyste:

w wierzchu ołółki oganiście z kwiatów białych drobnych: z tych potym nasienie pietruszczanemu podobne. Korzonków niemało / na kształt kózlich iatek / albo złotogłowu / białych / kruchkich / smaku słodkiego / a barzo mało gorzkawego / przyjemnego: drzeń mając w sobie miękki y cienki.

Mieysce

W nas w Polsce / a zw'asczá w Krakowie bywa od Ogrodników w ogrodach siana. Indziej tey nie znają. w Niemczech też na niektórych miejscach / mianowicie nad Renem / okolo Mogunczey / z kąd iako mniemam / do ogrodów Krakowskich jest przyniesiona / gdzie ia pod Jesień siewają / a czasu Postu wielkiego tey sila wzywają.

Przyrodzenie

Korzenie to abowiem rozgryza wa we wtorym stopniu / a do wilża w pierwszym / otwier / rasprowadza / y wywodzi. Ma też w sobie przyłączoną niejąką maluczka gorzkość / z niewielkim ztwardzaniem.

Moc y Skutki.

Żołądkowi jest przyjemna y użyteczna potrawa / zwłaszcza wárzona.

Checi do iedzenia dodate. Dios.

Mocz pobudza y wywodzi.

Pospolicie bywa z Ryżem wárzona / y z Rozynkami.

Nasienia Kucmerki z czwiere lota / albo półtora z winem piac / szkawość zastania wia. Egineta.

Kolice / albo morzeniu frogiemu w żywoćie / toż nasienie z winem piac / jest lekarstwem. Tenze

Czyszenie w żołądku oddala / wárzac ia / y wzywając.

Ciekaczki albo biegunki rozmaite zastanawia / sok tey kucmerki z kózim mlekiem piac. Plin.

Serce mdle otrzewia tak salata iako potrawa tey wzywając. Tabern.

Moc y skutki Kucmerki.

Użyteczna tym którzy kámiemi / albo mularzyszy tak w nerkach iako w pecherzu máia. Także tym

którzy máia niestawicznie w żywoćie darcie y bolesci máia.

Pániam też ktore dostatecznego czyszenia swego niemierają.

Wyschlým za długimi y ciężkimi chorobami / którzy niemoga ná sie wzjac ciála: Tym y innym niedostatkom y dolegliwosciam / iakimkolwiek obyczaiem wysszey potmiemionym wzywána bywa pokarmem rodzicznym / y lekarstwem osoblwym y dostatecznym ostawa sie.

Bywa także miásto ryb smáżona w masle / albo w oliwie / pierwej ia w wárzyszy / potym w mace pszenney / albo w cieście do tego wczynionym z iáwey obwarzana / ná masło / albo oliwe goraca kładziona / trocha soli á pieprzem potrzasz.

Drudzy nie wárza tey naprzód / ale sirowa smáża áz przyrumienicie dobrze / potym ná mieso kładą / y wárza ia tak dobrze áz do zmięczenia / troche máli pszenney rozklociwszy albo przybiwszy dla gestssey polewki

albo

Żołądka
Kowi.

Checi do
iedzenia

czyni.

Mocz
pobudza

Szczawu
ce.

Kolice.

Czyszeniu

Biegunki
Koi.

Serce os
trzewia.

Kámiemi
piaszyszy

stym máia
cym.

Czyszenie
nie w żywoćie.

Mięsie
czney.

Suchos
nym.

Smáżona
na kucz

merká.

Mocz.
Zywot od
mieszca.
Kamien
w nerz
kady.

Krew
mnoży.
Mianko.
Kannym

Sczlaw
ca.
Gryzisz
niu.

Mocz pedzi.

Zywot odmieszca y odwilża.

Kamien z nerel wypedza waznac ia ze
wshytkim/ z nacia/ z klaczem z nasieniem/ y
po pas sie w tey wodzie kapiac. Tak abo
wiem pzechody rozprzeżrenia do snadniey
sego pzesicia.

Taj iuche z wazoney piac/ pedzi go pia
siem.

Krew obfita y gesta czyni.

Mleka miankom obfiteosc daie/ pieczo
ney na noc wyswiazac/ posypawsy ia cukrem.

Kiny tak ciete iako stychowe goi. Wziac
Dwie garsci samey naci Marchwianey /
Zlomignatu/ Zantlu po garsci/ Przyworotu
lisca/ Kopernika lisca/ Pieprzu wodnego/
albo Kresu czarnego/ktory tej plefmitiem
zowia po pol garsci/ Kofeywalu/ Munnicy
po pul lota/ Cukru bialego piec albo szesc lo
tow. To wespol w wodzie/ albo w winie/
albo w piwie/ w zasfrobowaney flasz/ albo
w konwi cynowej zalutowawszy/ w kole w
tropu wrzacego waznac przez cztery godziny/
a po piaci albo szesci lyzel/ dwie godzinie
przed obiadem/ takze przed wieczera cieplo
pic dawac.

Sczlawke czesta y cieszka/ zastanawia nas
sienie Marchwiane iako y Kucmerczane/
z białem winem cieplo piac. Gal.

Gryzienie w zywocie wklada z winem go

takze piac. Tenze

Podagrze.

Chiragrze.

Artetice/ plastr z Marchwie barzo wzyte
czny/ tym sposobem bywa robiony: Wzia
wshy zedwanascie marchwi mlodych pokr
iac drobno/ y co pilniey wtrzac. Do tego
dwanascie szysel z drzewa Cyprysowego/
mialko wtareych przydac/ y wespol to wa
zyc we trzech kwartach wody/ do zgeszenia
iako kasa: Przydac do tego oliwy funt/
smalcu/ albo sadla starego wieprzowego/
wosku zoltego po dwunascie lotow/ to co na
pilniey przy ogniu weglistym vmiesac. Po
tym kadzidla kramnego mialko wtartego szesc
lotow do tego przysypac/ a na miesca bo
letace cieplo plastruwac. Tab.

Wrzody zle zaplugawione/ nac Mar
chwiana wtarta/ wychedaja y goi przykla
daia. Toz tej

Na goleniach razy eluczone lezy. Tenze
Zazieble czlonki rozgrzewa/ tak nac wa
rzona co naciepley ie w niej kapiac. Tab.

Wino.

Czynieniu wina z nasieniem tey Mar
chwie/ patrz na koncu Rozdzialu o Ka
rotach: Bo iednego sa przyrodzenia y ied
nych skutkow.

Podag
grze.
Artetice.

Wrzoz
dom.

Kazom.
Zasies
blym.

Marchew polna nasza trzecia/ Rozdzial 66.

Daucus 3. Baucium nostrate
non Cret: Baucium syluestre.

Wild mohren/ wild kimmel/ wald
kimmel.

Owiedzielismy w pierwszych
Ksiegach o ptaszym gniazdzie
w Rozdziale 46. na koncu w Roz
sadku/ troistkie ziele tym imieniem
Daucus bydz nazwane/ od starych
Diolopisow/ za swiadectwem Di
oskoridowym/ abo czworakie/ ia
ko Petronius Diodotus pise/ sta
rodawny Lekarz/ ktorego Plinius
wspomina. Ale Galenus/ Aetius/
y inni wspominaja ich wiecey / o
procz tych trzech od Dioskorida
pomienionych. Ten o ktorym sie
na tym miescu rzecz toczy / inny
jest od Dioskoridowych: iednak
kstatem przyrodzeniem/ y skutka

mi niektorimi podobny. Liscia ko
pru ogrodnemu podobn go/ tylko
mnieyszego y cieńszego. Dla czego
tez od inych Koprzem plonym jest
mianowany: od nas Polna Mar
chwia/ dla tegoz liscia. przelokie
tnego: okolek Ptaszego gniazda
pierwszego podobny. Kwiatu bia
lego. Nasienia Marchwie ogro
dne/ ktore na dozrzeniu okolek o
ganczysty stula sie/ napozor gniaz
da/ od ktorego tez ma nazwisko. ko
rzenia rownego / gladkiego / na
piadz wzdluz / a na palec wzmiess /
zwierzchu poczernialy / we wnatrz
z zoltabialy / smaku gorzkawego /
zapachu innym Ptaszym gniazdom
podobnego.

Skiepsc

Koscie na gorach skalistych / a na
miejscach

Mocz.

Mocz nad przyrodzenie zatrzymány wy-
wodzi / z oocem w którymby Mistrzownik
mógł: albo z pieprzem a z miodowa syta
wzywány. Plin. Opion. Dioskles.

Pitacym
zywe sre-
bro.

Trzeci / albo żywe srebro kreby wypil /
korzeń z winem wzywány bywa mu ratun-
kiem. Heraklides.

Sereu.

Sereu bázno fluży / tym którzy z chorob

ciężkich powstawáia.

Także po wielkich a ciężkich womitách
wzywány. Wraca-
sacym.

Zbytkiem sprácowányym / jest wielkim
ratunkiem y posiłkiem Opion.

Zoladek zbyenie wilgotny wysusza.

Eknienie w zoladku odpadza.

Marchew swoyška. Rozdział 65.

Sifer luteum, Baucias off. Pa-
stinaca lutea sativa.

Geel Moren / Geel Kuben /
Möhren.

Marchewogrodna ma pret obli-
d kosmáty / ná łokiec wzwyż /
podczas wyszky / w wierzchu ktore-
go okółki z białemi kwiatkami. z te-
go potym nasienie drobne kosmá-
te / smáku ostrego. Korzeń ma żol-
ty / miáshy / ná piadź wzdłuż / pod-
czas dluzszy / według buyności zie-
mie / y niebá łaskawego. W tym
drzeń przynagorznieyshy / mieś-
wość samá słodka / y przyiemnego

smáku: dla ktorego ia Tyberiuszo-
wi Rzymstiemu Cesarzowi / iáko
Plinius piše / každého Roku z Nie-
mieckiey ziemie od Gelbudy / tak rze-
czoného nad Renem miyśca / do
Rzymu przywożono.

Wzrost

U nas w Polsce w sztytkim po-
spolita jest iáryzna Marchew / kro-
ta tak w ogrodach / iáko w polách
bywa śiana. Także w Niemcech /
w Śląsku / w Czechách w Morá-
wie. Kocha sie w chłodnych zie-
miách / ciepłych nie nawidzi / prze-
to we Włoszech nieznaíoma.

Przyrodzenie

Rozgrzewa w piérwszym sto-
pniu ná koncu / odwilża we wto-
rym / otwiera / wypędza. Drugdy
mienia ia rozgrzewac / y odwilżac
zarówno / we śródku wtorego
stopnia.

Moc y Skutki.

Marchew wiecey do kuchen / y do stolo-
wych / a niżli Aptekarskich potrzeb / na-
leży y przychodzi.

Niektorzy wydrożymy / nádziewáia ia
cielecy mješem / z trocho stonin vsiekas-
wshy / wbita do tego zoltek albo dwa / rozyne-
kow drobnych / soli troche / y smáza w ma-
śle aź zbronańcie / potym w miesney po-
lewce to wárza / y wzywáia. Owa vstrom /
y zoladkowi jest przyiemna potrawa / iáko
kucmárka / ktorey też w sztytkie skutki ma tak
w stolorowym / iáko w lekarstkim wzywaniu.
Táż w polewce miesney wárzona / do ledze-
nia jest chetliwa.

Potrąwé
wzytecs-
na.
Przypá-
wa.

niem w winie wazrona/ a trunkiem wywasa
na/ karnien z moczem wywodzi.

Watrobie/ y

Slezionie zatkany y ozieblym masce / a
ile z Kretenskiego ptasiego gniazda / tym spo
sobem: Wziac naci garse abo z piec / albo
ileby sie podobalo / a zamoczyc ta w winie y
w oliwie / oboygá zarowno wzawosy / a przez
dziesiec dni w tym moczyć. Jednastego
tak wazyc / az tak kasa rozewre / przecedzic
y mocno wyzaci / abo w prasie wyprasowac.
Znowu w ono przecedzenie co naciepley roz
zgrawosy / wosku ile potrzeba wlozyc / a na
ogniu weglistym miesiac / ze sie prawie ie
dno z drugim spoil / y ta masca boki namas
zowac. Ta masca

Kry y swardosci w bokach odmieksza.
Platear.

Syrop z nasienia Ptásiego
gniazda

W Oze / y bywa w rzadnych a dostacnich
Aptekach z nasienia tego ziela syrop
czyniony / bardzo wyteczny /

Watrobie/

Slezionie zamulonym z wilgoznosci zis
mnych: bo rozgrzewiac otwiera ie / y wy
ciera. Plat.

Ten syrop puchlinez ciatala wywodzi.

Wodka

Z tych czasow z polney Marchwie wodka
nie jest w lekarstwie uzywaniu / abowiem
Praktikom w malej znatomosci jest to ziele.
Ale do swiadczenym Lekarzom wielkiey jest
waznosci / zwlaszcza do maciecznych niedo
starkow y dolegliwosci. Przeto y myzaniez
chacieśmy niechcieli / zebyśmy tak zacnego
wytku / tej wodki z tego miejsca przypomo
niec mieli. Ta ma bydz tego czasu distylo
wana / kiedy na naywietrze kwitnie / biorac
do tego listie y korzenie / drobno posiekane /
y z Balneum maris distylowane / potym na
stloncu wyzonowac y wylutrowac. A gdzie
by chcial miec potezniejszy / znowu tegoz
ziela nasiekane / w tej pierwsza wodke nas
tozyc / y takze z Balneum maris distylowac.
Tak mocniejszy y do lekarstw nizey pomie
zionych potezniejszy bedzie.

Wietrznosci w Maciecy y we wosyftkim
ciele zawarte rospadza.

Kolike / y morzenia w zywoacie uklada.
Tabe.

Mocz nad przyrodzenie zatrzymany / y z
wielka ciezkoscia a kapanim / wolno wywo
dzi. Tabe.

Mieścieczne czyszczenie nad przyrodzenie
zawsciagnione paniom wzbudza.

Macice od zaduszenia zachorowu / a zadu
siona leczy / czesto tej wodki wywatae tran
kiem. A iesze lepiey wziac tej z piec albo z
sześć lytek : Bobkowego strciu / trzy cze
sci od kwinty / y przez dwie niedzieli to pic
cieplo. Tab.

Wino z korzenia polney marchwie,
albo ptásiego gniazda.

Tym winie Dyoskorydes w piatych
Ksiegach swych opisal / w Rozdziale 45.
tam Cytelnika odsylam.

Rozgdek.

Wiatpliwosc jest niemata o tym zieli :
iedni go mien a bydz polnym pasterna
kiem / drudzy ielenim korzeniem / ale sie o
bay myla / co nietylko znaczy sie z roznego o
pisania tego troiego ziela od Dyoskoryda
ktory z osobna ielen korzen / to jest Cre
ticum, 30° bna pasternaczek polny co Pasi
nacam syluestrem cz miamnia. Galenus
takze w Ksiegach 6. o ziolach iawnie potas
zute ten kopz lesny albo plonny (bo tak ten
Dankum zowie) niebydz pasternakiem pol
nym / gdzie tak mowia Kopz lesny / ktory dr
dzy polnym pasternakiem zowia / nie jest spo
sobny do uzywania / jako swoyski ogrodny.
Gdzie go Galen nierozumie pasternakiem /
ale tylko innych mniemanie wspomina.
Wyjerolafnego Kretenskiego niemamy / bo
ten tylko napzedniejszy / jako y ziola ino sku
tkami lepsze w Kandyey rosná / ale swoy ma
my ktory iedni zowia z naszych kopzem les
nym / drudzy p. lno Marchwia / im ptasym
gniazdem / y nie zle: ktory acz nie tak jest sku
tkow poteznych jako Kretenski / iednak na
stemu przyrodzeniu jako y inne ziola ktore sie
w tych tu krajach pod iednymize niebem z
namir odza / dosyc skutkami swymi nam cze
niec moga y czynia. Zowia tej te Marchew
polna niektorzy swiniakiem / temu Rozdzia
luradniey slyzacy nizli Kretenskiemu / a to
od sw. ni / ktore dla niekatey stodyczy w ko
zoukach tego / rady go pyskami swymi w zie
mi sukata.

Pietruszka ogrodna / Rozdzial 67.

Petroselinum, Apiu hortense.
Apium verum.
Petersilien.

Pietruszka ziele ogrodne / sa
miec y samica / ktore za pospo
litym y powszechnym / od wsech
stanow tak wielkich panskich / jako
srzednich

Mocz.

Mieście
czny.

Zadusze
niu mas
tice.

Vinum.

Watrobie
slezionie.

Kryle
437.

Watrobie
slezionie.

Aqua still
latina.

Wiatry
wmaciecy
y w ciele.
Morzyz
ta.

miejscach stoncu stworzyszych :
roście y na łąkach / y w lesiach / y
po pagórkach.

Przyrodzenie

Rozgrzewa y wysusza / a nasie-
nie potężniej niżli samo ziele / ścien-
cza / rozścieknie / otwiera / wywo-
dzi / ale słabiej niżli Kretenski. Na-
sienie w lekarstwiech ma przodek.

Moc y skutki.

Zoladek nasienie z winem w trunku vży-
wane / ząziebly rozgrzewa. Toż
Eknienie w zoladku odpadza. Także y
Wtęrzności w nim zawarte wywodzi.
Szkarotka ząstnarwia toż nasienie w
rzone w winie / abo w wodzie / a trunkiem
cieplo nączęzo vżywane. Też z wierzcho-
wicie zoladek nim nąparzác dobrze.

Puchline zciála wywodzi w winie stą-
rym wårzone / a rano y ną noc vżywane /
nawet miasto pospolitego trunku pic.

Mocz ząwsciagniony nad przyrodzenie /
z octem / w ktorymby mistrzownik byl mo-
czony / aboby z nim byl czyniony / wywodzi.

Toż też czyni z miodem a z pieprzem go pi-
iac. Opion.

Gryzenie y morzysko w żywocie vkláda.
Kąfle ząstąrzále leczy toż nasienie z wi-
nem / abo w wodzie wårzone pic dobrze / ies-
sze lepiej z suchymi figami wårzone.

Plod / tak żywy iako martwy z żywota
wypedza. Dios.

Lozysko po porodzeniu pozostale / y
Ząsniat wyrzuea.

Zaduszeniu mącice bywa ráunkiem.

Wtęrzności z mtey rozpadza / także w wi-
nie / abo w wodzie nasienie wårzac / abo
po czwiereć lota z białym go winem pic dá-
iac. Tab.

Uleśtrawność zoladka nąpráwia takżego
czwiereć lota z sycą modowa / abo z pitym
miodem pitac.

Od gonu pńeczego vkařonym y

Od nich iádowitych bestiy / także go z
winem białym pic dáiac / goi.

Puchline twárda z mtekoza / y rozgania
plastrowana. Dios.

Przećiwko iádowi y truciźnom dobrze go
z winem pic. Toż też

Kolike y darcie w kistkach vkláda.

Bolaczki twárde ze wřytkim swięzo tlu-
czony a plastrowany rozpadza.

Watrobey

Slezione ząmulone otwiera y wycheda-
za / nasienia trunkiem vżywaiac.

Zoladek
grzeie.
Eknie-
nie.
Wtęrz-
nościom.
Szkarot-
ce.

Puchli-
nie.

Mocz pę-
dzi.

Kolice.
Kąfla zą-
stąrzále-
mu.

Plod z ży-
wota wy-
ciąga.

Lozysko.
Ząsniat.
Zadusze-
niu mą-
cice.

Wtęrz-
ność w
mącicy.

Uleśtraw-
ność
zoladka.

Uleśtraw-
ność pńe-
czego go-
nu.

Od bez-
stiy iádow-
itych os-
brązo-
nym.

Puchli-
nie.

Ządu.
Kolice.
Bolacz-
kiom wår-
dym.

Watro-
bie.
Sleziot-
nie.

Kamien krzy y mozem wywodzi pitac /
nasienie.

Nąprzyřtoynieře to ziele białogłoz-
skim niedobitkiem. Z wlasęz

Do zbudzenia nądo przyrodzenie ząwsci-
glego pńiom Miesiecznego czyszczenia /
biorac czwiereć lota tego nasienia / z pul lo-
ciem pietruszánego z trunkiem ciepłego wi-
na.

Silom serdecznym po długich y ciężkich
chorobach osłabiáłym. Także

Z womitow wielkich / y
Z ciężkoćek zemdłonym.

Trzes abo żywe srebro ktoby pił / toż ną-
sienie z winem w trunku dáne / bywa osobli-
wym ráunkiem. Heraklides.

Biegunki ząwsciaga sok zkořim mle-
kiem pitac. Ale to o mąrchwi ogrodney roz-
sumieć mamy / rádniej niżli o polney. Plin.

Kolice y darcie w kistkach / przedtim bywa
ráunkiem / nasienie / y z liściami swym / przy-
dawşy slazu polnego / y seřyru pogarsęci abo
po poltory. To wespól w płociennym wo-
reczku przęřyć / w winie a w wodzie wårzyc /
a co nąciepley ną pepel y wřytek żywot
przykládac.

Jtem. Korzeń tey mąrchwie polney / abo
nasienie wårzyc / a trunkiem vżywac. Jtem.

Klistery z tey łuchy dáiac / toż czyni.

Ekrotace rzezy w ciele wyciaga / iako
darnie / trzaski sklo / ic: nasienie z korze-
niem tlućac / a plastrem przykládaiac. Tab.

Kybami niedowårzonymi / abo niedopic-
czonymi struty / bywa lekarřtwem / wżia-
wşy go / badz nasienia / badz też korzenia /
Dziegielu / Tarárskiego ziela / y weřynie z te-
go rzeřánice / abo siekante / y po kwincie /
abo po pultory ną noc vżywac / po pińaiac
winem grzanym dobrym / stąrym.

Głowy bolenie všmierza.

Pokureczonym / y

Przepuřlym iest lekarřtwem / nasienie
po trzecięy cześci kwiny / z siedmia lyřek
miódu pitego / gdzieby goraczki nie bylo / w
żywaiac go. A gdzieby goraczka byla / tedy
z miodowa sęta. Plin.

Dychawicznym z przyczyny zimney bą-
zo iest vřytęzne nasienie tey mąrchwie pol-
ney / wårzac z suchymi figami / a pitac.

Toż też kářlom ząstąrzáłym iest dobrym
lekarřtwem.

Kyme / abo sápkę z nąziebienia głowy /
odpadza / z naci suchey miátko wárećyproch /
w woreczkach ciepło ną głowie nosac. Pla.

Bolenie zoladka / ktore z ząsiebienia / abo
z wtęrzności zimnych pochodzi / všmierza
toż nasienie / w winie ic wårzac a pitac. ten.

W ciele bolesci vkláda / nác w winie / a
w oliwie sńażona / y ną bolace miejsce plá-
řrowána. Plat.

Sámo ziele / abo nác z Kospikámie-
niem

Kamien.
Białym
głowom
nąprzy-
řtoynny.

Miesie-
czny.
Silom

serdecz-
nym ną-
młod-
nym / do-
robny.

Z womi-
tu.

Z cięż-
koćek.

Trzes
wypity.
Biegunki
kom.

Kolice.

Ekrot-
cym w
ciele rze-
czom.

Stru-
tym y
bami.

Boleniu
głowy.
Czerw-
ce.

Pokur-
czonym.
Przepu-
řlym.

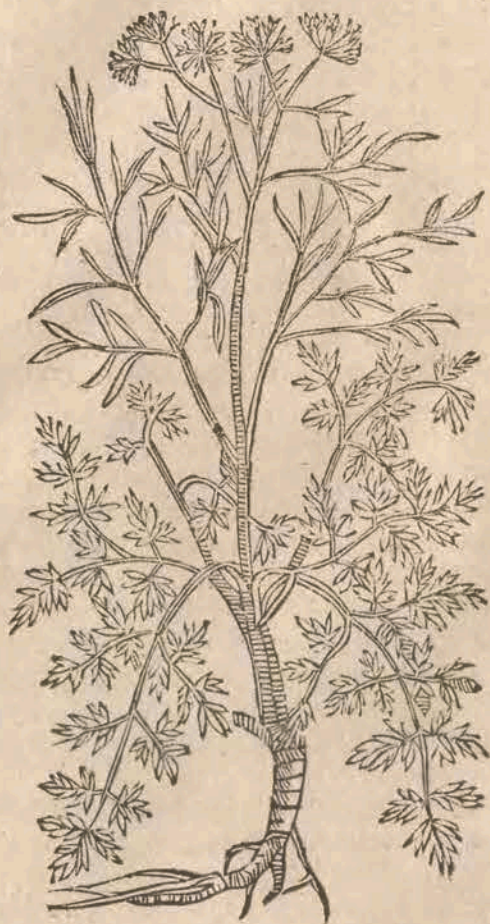
Dycha-
wicy.

Kyme.

Zoladka
bolennu.

Boleniu
ciála.
Kámie-
niu.

wylewa y puszcza / zaczym snadnie y
bárzo rychlo choroby / przeciwko
ktorym bywa używana / przewy-

cieża / tak / iż okrom Opihu / abo
Pietruszki Macedonskiej y Alexan-
drijskiej / záledwie moze drugie ta-
kowe ziele / iey podobne znaleść.

Czas zbierania y kopania do potrzeb lekárskich.

Korzeń Pietruszany do potrzeb
lekárskich ma bydź kopany dziewia-
tego dnia Maja / gdy Słońce w
Byku niebieskim / y Miesiąc w
tymże znaku / w stopniu dwudzie-
stym wtorym / w dwudziestym o-
smym / w domu wtorym / trzecim /
y czwartym. Ziele abo náć Pietru-
szana / ma bydź rwana w Lipcu /
dnia dziesiątego / piętnastego na
wschodzie Byka / Słońce będąc
we Lwie / Miesiąc w Wadze / abo
w Byku / pokiby iesze kwiat na ro-
zgach miało. Nasienie w Wrze-

śniu / gdy Słońce w Wadze / a Mie-
siąc w Byku w znaku niebieskim w
nida.

Moc y Skutki.

Wetrznościom wryskim / wilgoćno-
ściami zimnemi obrażonym / zámulo-
nym / iest bárzo w potrawách użyteczny / a
bowiem słamowatości słagniste w nich
rospławnie / zwarza / y wywoodzi moczem.

Ryśki y

Żywoć wryskel posila / tak surowa iáko
wárzona / posywána / w rybách / w mieście /
w polewkách / w iáryznách / w tortách / dla
rozgrzewania y posilenia.

w Trawieniu ciała / Kalexian Greko-
wie zowia.

Bieguncce zżakania żył watrobnych po-
chodzący / iest lekárstwem tak surowa iá-
ko y wárzona.

Glisty w żywoćie morzuy wywoodzi.

Białymglowam ktorym przyrodzone ich
czyśczenie miesięczne iest zárzynamé / albo
zle / niedostátne / albo mieni czas / w swo-
klube wprawne.

Pánom nieplodnym służy.

w Trzeciactách /

w Czwartactách y w inych febrách.

Czasu podezrzanego powietrza morow-
go / pietruszki używać radza / bo zarazie y iá-
du bárzo sie przeciwia / a zwłaszcza czasu
zimny.

Opuchłym chleb z pietruszany naste-
niem piec / y używać go bobrze.

Bywa z korzenia y z liścia przysmák nie-
pospolity do skoli / zwłaszcza z młodey / w wa-
czywszy ta ze bedzie miedka : y z Agrestem a
bo octem / cukrem / abo oliwa záprawiała /
o czym niżej. Drudzy ta drobno siekają z o-
srodká białego chleba / albo z lyska chedo-
gley mały owsiány zmieszá / y w polewoce
zmieszá iákiego kolwiek / albo z káploną / wá-
rzo / a chorym zá osobliwy y użyteczny po-
karm dáć. A gdzieby sie komu podobáło z
grochowka / albo z polewoka z cieciorki. Ná-
wet z woda a z mástem / nákrójąwszy iey / to
może wezynieć. Tab.

Zawrot głowy leczy.

Zámierzkanu przed oczymá. Także

Migotaniu y bieganiu przed tymiż iest
wiolkun ráunkiem rozia wszy iey zgarść z tra-
mnym kád / tolem / w miedzie piwym albo w
sycie miodowey do polowice wywárzyć / a
ná cezo y ná noc / po osmi lyskách ciepło pic.

Dychawicznym. Także

Ráślacym / iest ráunkiem korzenie pietru-
szane tak suche iáko swieże drobno pokrája-
ne / garsć rozia wszy w czterech kwartách wody
do polowice wárzyć / a tey polewki šest albo
z osmi lysk ze czteroma lyskami syropu z
sopu / ciepło ná cezo y ná noc pic. Dios.

Wnetrz-
nostron
zámulo-
nym.

Ryśkom
Żywotu.

Trawie
nićciála.

Biegunc-
ce.
Glistom
Miesie-
czney.

Nieplod-
nym.
Gors-
czkom.
w mor.

Potrząć
chorym z
niey.

Zawrota
Zámierz-
knienu
migotá-
niupřed
oczymá.

szrednich / mieyskich y nanizszych
 uzywaniem : wshytkim iakmiarz
 wobec : nawet y dzieciom iest w
 takiey znaiomosci / ze opisania iey
 sztaleny y okolicznosci namniemy
 nie potrzeba : gdzieby tez iey wiel
 kie / dzirone y rozliczne skutki byly
 wshem wiadome. Ale ze ich barzo
 malo o tym wiedza / nie godzilo
 sie iey miedzy inych ziol rozmaitych
 opisaniem wposledziec : aby iako w
 skolowym uzywaniu wshytkim iest
 przyiemna : tym wiecey dla iey nie
 pospolitych skutkow / w lekarstkich
 potrzebach przyiemniysza byla. Ta
 zaraz na wiosna do ziemi wrzu
 cona / czwartego dnia wschodzi /
 korzenie gleboko w ziemi puszczajac /
 podczas na trzy czwieri lo
 cia / podlug buynosci mieysca : w
 zmiesz na wielki palec / niekiedy mie
 szeyshy. Zwierzchu y wewnattrz
 wialy / niegdzie zoltoblady / wdzie
 cznie pachniacy / ktorego twardshy
 drzen / wzli sama miesiwosc / a tym
 wiecey warzony / ktory sie snadniey
 od niy dzieli. Liscia Koryandro
 wemu podobnego / albo Trzebuli
 iedno cienshiego / gladshiego / y lina
 cego / na cienkich szopkach obdu
 znych : wiele ich / a wshytkie krzyzem
 okolo labrzyshiego wytkrou. Al
 ktore z klacza albo z pretu wyrasta
 ia / maia od tych / ktore sie z korze
 niu puszczaja / inna odmiane y ro
 znosć : sa bowiem dlugie / wafli
 y ciemnozielone. Sadnego z sie
 bie zapachu przez sie nie daia / azby
 miedzy palcy byly zstarte / dopiero
 w ten czas wdzieczna wonia y
 zdrowa wypuszczaja. Klacza lo
 tiernego / niekiedy dluzshiego / oble
 go / zlekkia stryfiastego / y galezistego
 ktore az drugiego roku po wsia
 niu z slancowania z miedzy liscia
 wyrasta / drzen maia w sobie bia

ly rzadki / abo gebczasty. Kwiatu
 drobnego / bialego / y w okolkach
 swych gasteo / na koncu Maia
 kwitnacego / z tego nasienie dro
 bne stryfiaste / kosmate / y szare / na
 koncu Sierpnia dozrzewajace.

Wskiesce y trwalosc.

W ogrodach pospolicie od ogro
 dnikow y gospodarzow zaraz na
 wiosne bywa siewana / ladu zie
 mie przyimie / tak iakowa iako tlu
 sta y nawozna : tak zimna iako y
 chlodna / by tylko wilgotna. Orey
 Plinius pisze / iz miedzy wshytkimi
 iaryznami napozniey wschodzi /
 czterdziestego dnia / a pospolicie
 ptedziesiatego, zwlaszcza z swie
 zego nasienia : z starego rychley.
 Ale y nas w tych chlodnych kra
 inach czwartego dnia po wsianiu
 wschodzi. Nasienie w swych sku
 tkach do piaci lat moze byd
 chowane. Korzenie / a ile suche / tylko
 do dwulat.

Przyrodzenie

Tak iest przyrodzenia cieplego /
 ze mocz pobudza y wywodzi. Nie
 sieczne czyszczenie paniam wzbu
 dza : w cieie wietrznosci rospadza
 a to wiecey nasienie nizli liscie y
 z klaczem. We wtorym stopniu na
 pocztku rozgrzewa / a we szrod
 ku trzeciego wysusza. A iako Ga
 len y Serapion pisza / w trzecim
 wysusza y rozgrzewa. Ale to o
 Macedonskim Opichu raczey mo
 zemy rozumiec / niz o pietrusce na
 shy ogrodney / ktora we wtorym
 stopniu rozgrzewa y wysusza / o
 twiera / pobudza / wywodzi / y swo
 subtelnoscia tak predko przenika / iz
 zaledwie do szlodka doszedshy / moc
 swoie po wshytkich czlonkach zaraz

wylewa

y w gruczoly porosły / używając go / rozgrze-
wa / rozprawa / y wywodzi te.

Kamień w nerkach kruchy / y mozem wy-
wodzi / przereczonym sposobem używany.

Swiżdorcz nacym zawierdziłości płuc
albo piersi. Także

Kopa plucacym / wielkim y znacznym jest
lekarstwem / trzykroć każdego dnia po czwier-
ci lota biorac / na switanu / po południu / y
na noc. Także nim piersi namazuiac.

Jad y trucizne w ciele tłomi / y wniecz-
ta obraca / pod tej waga używany.

Wyrost osłabiący y ciemny posila y ostrzy /
po pul krwi / albo po pul szwercu używa-
ny na czczo z winem. Omankowym ciepło.

Mozg wilgotnościami zimnemi flami
stemi y gęstemi zabawy / rozchodzą.

Oleiek.

z nasienia pietruszanego bywa
dwoiakiem sposobem wyciągony. O-
czym na wietlu miejscach sie morwilo. Ten

Wilgotności przyrodzona w ciele zaplu-
gawione kolera ostrzegacza.

Dziecinny oslonkom w stawach pokuta-
czonym y pokrzywionym. Także

Pacierzom w grybce wystapionym / za-
bryniemi wilgotnościami stonem / barzo
fluży / biorac go porzadnie przez trzy dni / trzy
kroć każdego dnia po pul kwinty w trunku.

Także tej wlominy oslonki nim przyb ogniem
nacierając. Owa rychle skutkow i st. Ktorych
extrakt / iedno wolnetych : przeto małym
działkom w przypadkach pomienionych wie-
cey przynależy / a niż extrakt. Zwłaszcza

Na kamień / płac y m. hac nim trzyje y
lono.

Brodawki na czlonkach y stawach bole-
iace / ktore Grekowie / Alrochordonas / zow-
wia : spadza / namazuiac je nim.

Wicrzności w listkach zanknione / dos-
lem wywodzi. Też w listerze daiac / miasto
oliwy / też wiatry z wilgotnościami grubemi
y lipkami wyrzuca.

Gryzienie y moryssto dzieciom w żywo-
cie wsmierza / zmieszany z extraktem z korze-
nia pietruszanego / okolo pepla namazuiac.

Zmartwiłość ciała / albo ogien piek-
ny / Ktory / Anracem / Grekowie zowia / za-
raz skoroby sie pokazal / brzywa go porzając /
y tym olejkiem onoz miejsce napuscic.

Czlonki w swych stawach zdrzwiále y
zerwaniale. Także

Zyly piete albo suche zdrzwiále odmię-
cza / trzyje nim namazuiac.

W nerkach bol wklada.

W nosie wrzody smrodliwa / ktore Ozena
y Polypum zowia Grekowie z Lacinickami /
nosom go sarkaiac / wychedaja y leczy.

Wszekniomym od iadowitych bestii / jest
doswiadczenym lekarstwem / zmieszawszy

z extraktem z Pietruszki / tym miejsce obra-
zone namazowaci : a sola tegoż ziela zaraż po
namazaniu posypowaci.

Bebele okolo listki stolcowey / Ragadias
Lacinnicy mianua / swym namazaniem le-
czy dost. tecznie. Także

Kospadliny z zimna.

Wzredzienniezki albo krofky na zrenie-
cach y na bielnie w oczach wyroste / ktore
Lekarze Arabscy / Sebel / zowia / sciera y spa-
dza / w oczy go puszczaac po kropce / albo na-
wiecey po dniu.

Milosc / eak od serea / iako y od mozgu
pochodzaca odpadza / skronie nim naciera-
iac.

Przestrogá

z Leyku z Pietruszanego korzenia / także y
z Terebintu / samych sezegulnych przez
vsta dawac sie nie godzi / dla zbytnicy ostro-
sci y goracosci ich : ale z wodkami takimi
przynależacemi : wksze do masci y pla-
strow bywa użyteczny przyniesiany.

Przytym też mamy siwarowaci / zeby korze-
nie tak rey ogrodney / iako mych pietruszek nie
bylo kopane / gdzieby Smocza glowa / albo
ogon byl w niebieskim Niedzwiedku. Tak-
ze w kadzidlniku niebieskim wschodzacych.
Turbulum zowia Astronomowie.

Pilnie sie tej wystrzegac używania w po-
trawach korzenia pietruszanego / ktoromuby
trzy lata minely.

Sól z pietruski

Czynieniu Soli z ziel powledziálo sie /
w Piolyne. Tá

Fluxom / albo wilgotnościami grubymi / k-
liowatym / strzeplym / y gruczoly zroslym / abo
y mielczeyshym / tá sol barzo fluży / używaciac
iey vstawicnie z winem.

Kamien w nerkach y w pecherzu krzy / a
mozem wywodzi.

Szkorbuc w vsiech / albo Gnilec leczy /
z winem ta rozscieraciac / a tym vsta cieplo
czesto ploczac.

Arteryce z flignistych a z kolerycznych
wilgotności / wielkim lekarstwem bywa.
Także mozem / ziarnka iako iagly biale ro-
zwarzone / co my wegrami albo wegtowa-
toscia zowiemy / wywodzi.

Magia.

Ribafius pisze: Korzen pietruszaney bydz
lekarstwem przeciwko paralizowi y z-
poplexy / to jest / slakiem albo powietrzem
naruseniu / kopaciac go tego czasu / kiedyby
stonce w ostatnich trzech stopniach Skopu
bylo / a Jowisz z Miestacem w Strzelcu :
a vsuszony / zawiesic go w winie po pelni
Asiejcyca : ktore wino po nastaniu nowego
Miesiaca / az pod pelnia / kaze trunkiem uży-
waci.

od bestii
adowite
tych.

Bebeló
w stolcu.

Kospad-
linom
w stolcu.
Wzred-
ziennicz-
kom w o-
czu.

Milosci
serdecza-
ney.

Cautio.

Korzen
uczciole
ni pietru-
ski.

Sal.

Wilgote
nosci gm-
ec lios-
wate.

Kamien
w ner-
kach y w
pecherzu.
Szkor-
bucy gnie-
tosci w vs-
siech.

Magia.

Powies-
trzem na-
ruszo-
nym.

Pierśi
y płucem
osieblym
Goraco
ści czesto
oplonia
iscey.

Tenże trunki pierśi osieble y pluća rozgrze
wa y posila. Tenże

Ktorych czesto goracość przez dzien iako
plomien oplonia y ogarnia/ tak czyni. We
zmi kaploni dobrze miesistego/ y ochedoso
nego. Lalkryciey co naswiejszey/ drobno po
krainey: fig suchych tustych/ chedogo os
plotanych y drobno posiekanych/ także Ro
zynkow drobnych / każdego zarowno: Cy
nanonu/ Kwiatu Muskatowego / nasenia
Dymowego/ Malonowego / Baniowogo /
Ogorkowego/ wylupionego/ po czwieri lo
ta: Szalwicy wstowatey / Ziolkow mo
drych/ Kwiatu Borakowego/ po pul garsci/
Pietruszczanego korzenia swiezeego garsc do
bra: y tym wszystkim onego kaploni napel
niwszy w osmi kwartach wody / tak go dlu
go warz/ aż mieso od kości odewie y odpie
dzie: a kiedy porwoli wychłodnie/ przecedzic/
y na chłodzie chowac / a rano y na noc po
dobrym trunku co naciepley wzywac.

Krowa
plac
cym.

Krowa pluciacym sol ze swiezey Pietrus
zki w zery / y wypis dwany/ wielkim iest ra
tunkiem piac/ na noc y poranu każdego dnia
po piaci albo szesci lyzek z woda. Tab.

Czofu
kiem
sinrodz
cym.

Z wst pare sinrodliwa z Czofitu zatkan
nia surowa pietruszka gryziona / popiwszy
lyzka octu winnego dobrego.

Diata
zaw
zaw
dziejny
dacie.

Nawet ciatu wstykliemu wdzieczny za
pach dacie. Suncon Sethi.

Kasztan
miz
mitom.
Brzydko
ści.

Arzenienta y woinury/
Brzydosc w zoladku y nielubosc odpa
dza / z Bazylia warzona / a trunkiem wzy
wana.

Watro
bie zatk
ney wil
gornoz
sciami
slagniste
mi.

Gdzieby watroba byla slagnistemi y li
pkimi wilgornosciami zatkana / wziac zio
loney Pietruszki y z korzeniem ze dwie gars
ci/ y w pultory kwart wody do polowice
wywarzyc. Do tej polewki kieliszka/
przydac lyzke albo cztery syropu kwasnego/
ktory Oxyfacharam zowia: a tego na czeso
po kieliszu pic/ czyniac so przez szesc dni po
rzadnie: siodmego dnia/ tak wiele oney po
lewki/ to iest/ z kieliszek wziawszy/ przecedzo
nego syropu ze dwie lyzce/ do tego lekwarzu
purguacego z Daktilow pultora lota/ to po
ranu cieplo wypic/ a w cztery albo w piec go
dzin potym iesc.

Watro
bie spuz
wley.

Watrobie nabrznialey y spuchley / sol z
pietruszczanego korzenia y naci: Sol także
Kopru włoskiego naci y korzenia/ poliby
wglab nie wyrosly/ po osm a trzydziestu ce
tow / albo po kwarcie / cukru bialego prze
dniego czterdziesti osm lotow. To warz tak
dlugo / aż do zgesnienia syropu / hymniac
piany. Ap. dobre trzy lyzki na raz choremu
tego dawac / każdy poranek z szescia lyzek
wody Piolynowej/ y z trzydzestow Jelenich.

Watro
bieowze
dzialey.

Watrobie owrzedzialesy / tenze przeczeso
ny trunki iest lekarstwem.
Zapalonemu zoladkowi/ nac zielona piec

truszciana w wodzie warzyc a pic / iest lekar
stwem.

Tez gdzieby sie kolwiek w ciecie krew zbija
gl y zsiadla/ takie lekarstwo snadnie ia wy
wiedzie zaraz: Wziac pietruszczanego korze
nia garsci dwie/ Syllice / Macierzanki po
garsci. Dziecieliny albo Symeru Wlosties
go pul garsci: korzenia Siolkowego/ korze
nia Marzany / Keta drudzy zowia/ po pul
lota. To wszystko we trzech kwartach wini
warzyc do wyrwienia trzeciej czesci/ przece
dzic a miodu bialego lotow szesnascie przy
dac / y znou warzyc / hymniac pilnie. To
kazuje rano na czso y na noc po szesci albo po
osmi lyzkach cieplo piac. Taber.

z ciata
krew
zsiadla
wywodzi

Zolta chorobe mozem wywodzi z ciata/
wziac ze dwie garsci drobno pokrainey /
Panny Mariey wlostkow garsc / Cukru Ka
naru szesc lotow / to wespot w konwi / albo
we slasy cynowej zasrobawawszy / ale pier
wey z osm albo z dziesiec lyzek octu dobrego
mocnego winnego / a wody zimney studzien
ney z pultory kwarty wlawszy / to w kotle w
tropu wrzacego przez godzin trzy warzyc / a
na czso y na noc po osmi lyzek cieplo piac.

Zolte
ce.

Cere przyrodzona veracona przywodzi /
we wszystkich pokarmach y w trunkach: na
wot y samey pietruszki zieloney y z korzeniem
wzywaiac.

Cere

Chrobactwo y gl sty zzywota wypedza /
dacie na czso pic nasienia pietruszczanego z
pultory czwieri lotu/ ze czterema albo z pia
cia lyzek winnego octu / a dwiema lyzkami
syropu kwasnego/ ktory Syrupum acetosum
simplicem, zowia.

Cere w
tracone
przywra
ca.
Glizom

Przeciwko klociu w bokach / albo pleurze/
Pietruszke z korzeniem y z nasieniem warzyc
do polowice / y te suchy poranu zamysze y na
noc pic.

Pleurze
y klociu
w bokach

Scyatyce / albo w biodrach y w ledze
wiach boleniu / nasienia pietruszczane z oc
cem pite / iest ratunkiem. Toz tez czyni so
lu z swiezey Pietruszki ze trzy albo ze cztery
lyzki / z szescia lyzek bialego wini / cieplo pi
ac / do swiadczone lekarstwo.

Scyaty
ce albo la
miantu w
biodrach

Brzyzow bolenie y pacierza wsmierza sol
ze swiezey Pietruszki / siedm lyzek go piac
na raz

Brzyzow
y pacier
za bole
niu.

Gryzienie albo morzysko w zywoicie w
klada / z czwieri albo z pultory / lota / z wine
nym octem cieplo biorac.

Kolice.

Na toz morzenie w listkach y darcie / co
kolika wlasnie zowiemy: Wziac korzenia z
nasieniem Pietruszczanym / nasienia Sen
grekowego po garsci / y we dwu kwartach
wody / a w trzeciej wini do polowice wywa
rzyc / a tej polewki po szesci albo osmi lyzek /
cieplo rano y na noc piac.

Macicy na dol wstapioney / iest lekar
stwem / wziawszy dwie czesci pietruszczane
go nasienia: Nasienia Senugrekowego

Macicy
nadol
spadley.

czesc

iącego / iako y pierwsze. Ten nie tak jest polpolity.

Caucalis 3. vel Angelica.

Kletten korffel das drite.

Kzeci Pietrasnik / korzenia dlugiego / bialego: smaku ostrego. Liscia wazkiego / gliboko wykrawanego. Klacza gladzkiego / na lokcie wzwyż / galeniste: na ktorym kwiatki w okolkach biale / kwawnikowym podobne.

Wzrost

Koscie na polach ialowych y niewyprawnych / zwlaszcza pierwsze / w rowach / miedzy gorami / mostrych / w pustyniach leanych y wilgotnych: kocha sie y w dąbrowach y w chroscinach wilgotneyzych. Koscie tez miedzy zbozem y na polach przedzym oranym / na miedzach zwlaszcza wtory. Trzeci koscion naszym nieznamy.

Czas kopania y zbierania.

Korzen / przed dojrzeniem nasienia swego / zadnego nie bywa wyteku / az kiedy dojrzeie. Ten ma bydz kopany w Wrzesniu / przed wschodem slonca / okolo dnia 24. y 28. gdy Mars w Raku / a Miesiac albo w czwartym stopniu Skopu niebieskiego / w domu 27. albo w stopniu 17. a w domu 28. albo w stopniu 28. a w domu pierwsze w szym bedzie. Ten nie na sloncu / ale w cieniu zmienagla po woli ma bydz suchony. Samo ziele / abo nac na pocztku Maia ma bydz zbierana / polkiesze Slonce w niebieskim Byku / a Miesiac albo w Raku albo w Skopie / w domu gostym y osmym / stopniu 27. zabawia sie. A to na switaniu dnia pogodnego. Nasienie ma bydz zbierane / gdy

poczyna czerniec / w ten abowiem czas bywa nasilneyse y napoteyneyse w swych skutkach / co polspolicie bywa w Lipcu / okolo dnia 26. 28. 30.

Przyrodzenie.

Wszyscy trze rozgrzewala y wysusza w wtorym stopniu / rozcienczaia / otwieraa / pobudzaa / wycieraa / y rozrzedzaia. Galen.

Moc y Skutki.

Wszyskie trzy Pietrasniki / iednych skutkow y przyrodzenia: ludzicom wiekstym znaiome / bo im do uzywania czestego przychodza / miasto iarsyn w potrawach / tak same / iako zinem zioly. Bo nietylko bywa potrawa przyiemna / ale tez kazdemu ludzkiemu przyrodzeniu barzo zdrowa.

O czym Dioskorides y Galen swiadcza: Watrobie / Slesienie / Nerkom / Pecherzow. Przechodom moczn zaklanym y boleciacym / bywa wytecznym pokarmem y lekarstwem / abowiem z nich zamulenia wywodzi y wychedaa.

Piasel y mul tak z nerck iako z pecherza / moczem pedzi. Tabe.

Opuchlym / albo do puchliny sklonnym / sa wyteczne / w winie abo w piwie warzone / a trunkiem uzywane.

Ten trunk / pantiem czyszczenie miesieczne nad przyrodzenie zatrzymane / wywodzi rano y na noc cieplo piac. Takze miasto iarsyn uzywaa.

Pantiem nieplodnym z wilgotnosci flagnistych oziebiaacych / zwlaszcza pierwsze / jest ratunkiem.

W nerznosciach gdzietkolwiek flagnilipa y litowata / rozciencza rozgrzewaa y rzedzi / a przytem wychedaa.

Zgadze / y Paleniu w zoladku / z wylania do niego zolcu / jest lekarstwem / warzac go w wodzie / a trunkiem uzywaa.

Zolta niemocporem wywodzi / przed wesciem do laznie / sol z niego wytery / z winem uzywany.

Chec do iedzenia wracacona przywraca / miasto salaty / surowego uzywaa z kwasnym miodkiem: a zartym krzusenie y wosmie w sobie wzbudzaac.

Z nerck / y z Pecherza kamien y piasel z mulistkiem

Potrawa wyteczna. Watrobie. Slesienie. Nerkom. Pecherzowi. Przechodom moczn. Piasel y mul z nerck z pecherza. Opuchlym. Miesieczny. Nieplodnym pantiem.

Flegmie w wnetrznosciach

Zgadze. Zapaleniu w zoladku.

Zolciace.

Checi do iedzenia.

Melans
Folicz
nym ábo
Zypořon
Driáczá
nym.

Toż wino dziwnie służy ludziom Me-
lantolickim / które Zypochondriaki Gros-
kowie zowią : w żołądku do tego matac
grzyzenie / wielkim y doświadczonym bywa
lekárstwem.

Ogrodnicza.

Násienie stáre / to jest / dwuletnie / ábo
trzyletnie / rychley po rośnaniu z ziemi
wschodzi / niżli nowe y świeże. Jedni ta
sicia w Kwietniu / z náuti Palládusowej.

Drudzy o S. Wáwrzyncu. Trzeci w dzień
S. Wáwrzynca. Czwarci w dzień Bar-
tolomieá S. żeby ta przyszłego roku wczes-
niey mieli. Niektorzy w Gradniu / y bárzo
osobliwa miewaia ná May przyszłego roku.
Tej gdzieby korzenie było okopane / á ple-
wami w kóto obsypáne / y woda pokropio-
ne / buyno w liście serotieroscie. A iesze
daleko buyniey / gdzieby kto násienie w kó-
zie bobki zálepił / y tak w ziemi miałta
wsadził.

Pietrasznik ábo Pietruszka polna / Rozdział 68.

Caucalis petroselinum agre-
ste, Daucus agrestis, Pes pulli,
& pes Gallinaceus, Persilium
nothum, Lappula campestris.

Zorbelem / Acker peterlen.

Pietrasznik który Piotrowym
zielem / y Pietruszka dzika / á-
bo wodna zowiemy / troiaki zná-
dujemy. Pierwszy Dioskoridow /
dwoiakié liście z siebie wydaie : od
spodku kłącza swego od korzenia
niemal jest pietruszczánemu podo-
bné / iedno nie tak zieloności Isna-
cý : á to które wzgore z kłącza wy-

raśta / swoyśt emu kópru : glebo-
ko á cienko porozkrawáne / y zle-
ta kosmate. Korzenia nie miázo-
żego / krotkiego / odnożyśtego / bia-
lego / á przytwardzym. Zapáchu
przyiemného / iedno nie záraz / ale
áż po przewedzeniu kłącza cóś po-
dobnego do pasternaku / tylko niż-
żego / ledwie ná piádz / ábo ná
puitory / zradka liściem obrośte-
go. W wierzchu tego okółki z bia-
lych kwiatków geste / listeczkw
drobnych / rychlo opadáacych. Z
tych násienie w Lipcu náśtawa /
Aminkowemu podobné / wietże /
y berże : ostre iako Kzepikowé /
śat sie chwytaíace : naprzod iásné /
zoltawe : á gdy w Sierpniu do-
jrzeie / czarnawe. Smáku przyie-
mného / wśatże gorzkie.

Caucalis. Lappula aruēsis ru-
bea, vel Apium, aut Petroseli-
num aruense rubeum.

Klettenkorffel / vnd Kletten Peter-
len / Acker kletten.

Dugi / korzeniem pierwsze-
mu podobny : iedno liścia
serżego / y pietruszczánemu
wiecey / á niżli pierwszy / podobniey-
śego. Kłącza y okółkow / iako pier-
wszy / tylko że ten kwiatu rumie-
nieyśtego. Násienia wietżego /
trzygranowitego / dluzżego / o-
strego / kolacego / y śat sie chwyta-
iącego

Francuskiej nie mocy.
Choroba Francuska zarażonym/teyże woda/ki albo ekstraktu/zrowna częścią ekstraktu z sarsfij Parile dając/ dostatecznie y doskonałe chorobe z nich/ potem/ y moczem wywodzi.
Członkom wstydliwym/ iakimikolwiek chorobami zięcym y utrapionym/ z słagmisteich fluorow/ lipkich y kłiwatych/ iest lekarstwem/ bioractey istności po pul krwi/ y zatkwiela winą białego. Także też tymże nazmaziuiac.
Poty wzbudza.
Mocz wywodzi.
Wilgotności w ciele subtelne/ y wodniste trawi y wysusza/ a miasse/ kłiwate/ lipskie/ rozrzedza/ rozciencza/ y wywodzi.
Gruczoly y grusly/ y każde zebranie fluorow grubych do kupy/ zwłascza słagmisteich/ zagnilych/ o których Galenus wspomina/ in Definitionibus Medicis, y Aetius w kostych księgach/ w pierwszym Rozdziale. Także
Narosliny na ciele.
Bolaczki twarde/ y nabrzmiatosci rozgania.
Krew w ciele zstądla y skrępla.
Brodawki y cwieki na członkach/ y inne zebrania y zatwardzialosci guzowate/ ten ekstrakt zmiekcza/ rozgania/ nacieraiac nim y piiac.
Slezione y
Nyrki zatłane pzecheda/ dając iey skruput/ to iest trzecia część od kwinty/ zatkwiela aquauiy/ każdego dnia wieczor spiac sie kladac.
Oleum.
Oleiek z Pietraszniku.
Wlasienia Pietrasznika bywa oleiek czyniony/ ktory sluzy plucom/ y zylom w ciele mskim. Takze innym Wnierznościom pod blonka poprzeczna bedacym. Z osobności swey sluzy
Slezeniu/ y tym częściami ktore sa do niey przywiazane/ biorac go po trzydziesti kropli na czso.
Wszystki zle wilgotności w ciele/ rozpraszanie/ rzedzi/ polerui/ y wywodzi.
Weze.
Niedzwiadki.
Paiaki.
Zaby parchate/ y inne bestyie iadowite zabita/ zadaiac im go. Także
Truciznom od tych bestiy pomienionych sprzeciwia sie/ badz zeby komu z omylki zadane byly/ albo y przed przyieciemich mocich mdli/ y wniwecz obraca/ a serce od nich ratuie.
Sol z Pietrasznika.
Sol ze wszystkich części tego ziela czyniona/ tych iest skutkow ktorych wodka y oleiek.

Gruczolomy wyroslinom na członkach/ z zimnych wilgotności w nich skupionych y skręplych. Tak y te wilgotności/ za ktorymi członki z swych stawow wypadui/ rozpraszadza y wygania. Turn.
Bolesć y palenie z piekielnego ognia/ ktorey Gangurena Grekowie zowia/ w inszych członkach/ skryte wydbubialosci czyniac/ nie otworzone/ tylko zaszerzate/ a wstawiczenie paleniem swym dreczace/ co pospolicie bywa z materrey stoney z krodka pomieszaney/ tak sol zawsciaga/ y szerzyc sie mu bromi/ rostarzsy ia w oleyku koperrwaserowym/ ktory Spiritum vitriol mianuia/ y zagieszona. Tey trzecia część kwinty z oszroetka chleba vgnieciona/ wolno przypiec: To potym w winie białym moczyć/ y każdego dnia vzywac.
Na zrenicy/ albo na bielmie oka krostka/ albo wrzedzieniska/ y inne wyrosliny wzrostcniace/ rosol z wodka koperrwaserowa rozpuszczona/ a po kropli trzech na schodzie Miesiac puszczana/ trawie y sciera/ a wzrost bezpiecny y iasny czyni.
Sistuly w oczach/ przy nosie/ bezpiecnie/ przedko/ y bez bolu leczy/ wziarosly iey pul kwinty wedlug wagi/ oleyku czwierc lota/ ekstraktu pol lota/ to co nalepiey vbić/ y w sistule puszczac.
Szytki y krosty Francowate/ badz na glowie/ badz w kroku/ y gdziekolwiek/ rozprze rzezone lekarstwo spadza nim pomaziuiac.
Suchotnym y
Dychawiczym/ iest wielkim lekarstwem.
Rany wselakie iadowite/ tak od bestiy iad dowitych/ iako od broniey zyadowiczoney vczynione/ poteznie leczy/ ekstrakt wyszey opisany z tymże oleykiem/ badz przez vsta go vzywaiac/ iako też tym rany nacieraiac/ albo plastruiac.
Masc z Pietraszniku.
Masc barzo kostowna/ y nieprzeplacona z korzenia swiezego tego ziela bywa rozbiona. Ten drobno posiekawszy vtluc/ sol wyiac/ albo wyprasowac/ ktory zolty iest/ a przecedzawszy go przez sukieny plát/ przez trzy godziny wazyć. Znowu korzen co najmocniej wyiac/ y zrowna częścią wedlug wagi czerwonego wina octu/ przez godzin dwadziestá moczyć/ potym przecedzić/ a z soliem z korzenia przerezczonym zlac w oliwiane naczynie/ y tak dlugo w nim na wolnym ogniu wazyć/ azby tylko dziesiata część zostata: Na przyklad/ wziawszy go dziesiec lotow/ tak go wazyć az tylko lot go zostanie/ y iako miód zgescicie/ y z zolta zrumienicie. Potym przydac do tego oleyku tegoż Pietraszniku lot/ oliwy/ sadla gesiego/ także wezowego/ po dwu lotu. To wespól na wolnym ogniu wazyć/ mieciac pilno/ a masc bedzie

Gruczolomy y wyroslinom na członkach/ z zimnych wilgotności w nich skupionych y skręplych. Tak y te wilgotności/ za ktorymi członki z swych stawow wypadui/ rozpraszadza y wygania. Turn.
Bolesć y palenie z piekielnego ognia/ ktorey Gangurena Grekowie zowia/ w inszych członkach/ skryte wydbubialosci czyniac/ nie otworzone/ tylko zaszerzate/ a wstawiczenie paleniem swym dreczace/ co pospolicie bywa z materrey stoney z krodka pomieszaney/ tak sol zawsciaga/ y szerzyc sie mu bromi/ rostarzsy ia w oleyku koperrwaserowym/ ktory Spiritum vitriol mianuia/ y zagieszona. Tey trzecia część kwinty z oszroetka chleba vgnieciona/ wolno przypiec: To potym w winie białym moczyć/ y każdego dnia vzywac.
Na zrenicy/ albo na bielmie oka krostka/ albo wrzedzieniska/ y inne wyrosliny wzrostcniace/ rosol z wodka koperrwaserowa rozpuszczona/ a po kropli trzech na schodzie Miesiac puszczana/ trawie y sciera/ a wzrost bezpiecny y iasny czyni.
Sistuly w oczach/ przy nosie/ bezpiecnie/ przedko/ y bez bolu leczy/ wziarosly iey pul kwinty wedlug wagi/ oleyku czwierc lota/ ekstraktu pol lota/ to co nalepiey vbić/ y w sistule puszczac.
Szytki y krosty Francowate/ badz na glowie/ badz w kroku/ y gdziekolwiek/ rozprze rzezone lekarstwo spadza nim pomaziuiac.
Suchotnym y
Dychawiczym/ iest wielkim lekarstwem.
Rany wselakie iadowite/ tak od bestiy iad dowitych/ iako od broniey zyadowiczoney vczynione/ poteznie leczy/ ekstrakt wyszey opisany z tymże oleykiem/ badz przez vsta go vzywaiac/ iako też tym rany nacieraiac/ albo plastruiac.
Masc z Pietraszniku.
Masc barzo kostowna/ y nieprzeplacona z korzenia swiezego tego ziela bywa rozbiona. Ten drobno posiekawszy vtluc/ sol wyiac/ albo wyprasowac/ ktory zolty iest/ a przecedzawszy go przez sukieny plát/ przez trzy godziny wazyć. Znowu korzen co najmocniej wyiac/ y zrowna częścią wedlug wagi czerwonego wina octu/ przez godzin dwadziestá moczyć/ potym przecedzić/ a z soliem z korzenia przerezczonym zlac w oliwiane naczynie/ y tak dlugo w nim na wolnym ogniu wazyć/ azby tylko dziesiata część zostata: Na przyklad/ wziawszy go dziesiec lotow/ tak go wazyć az tylko lot go zostanie/ y iako miód zgescicie/ y z zolta zrumienicie. Potym przydac do tego oleyku tegoż Pietraszniku lot/ oliwy/ sadla gesiego/ także wezowego/ po dwu lotu. To wespól na wolnym ogniu wazyć/ mieciac pilno/ a masc bedzie

Swierzbu y kroskom. Wywodzi/ sol tego ziela pitac. Swierzbu/ y Krosky wsielacie z ciela spadza / po fesci totoro / albo lyzel z tego ziela solku na czeso pitac. Tabe.

Wyroka ciemna ma. Wyroku ciemnemu y barzo nastabiatemu / iest ratunkiem / nasienie tego w winie warzac a pitac. Turn.

Melansa koliczyn. Melansoliczynym to ziela barzo wyteczne / tak sirowe / iako potrawa warzone y wywane. Sol tej z swiezego wysety pitac / toz czyni.

Quartanus. Czwartegodniowa goraczka obpadza ciele ziela to warzone / to iest / listie z korzeniem y z nasieniem / a iuche te po fesci lyzel cieplo pitac. Takze sol toz czyni / pod toz miara wyrowany. Toz tego nasienie czyni / po kwincie go z winem pitac.

Francuskiy mocz. Francowatym do wyrowania sposobem przereczonym iest wyteczny / takze solute go po fesci totoro / albo lyzel na czeso pitac. Turn.

Kolica. Kolicke y darcie w zywoicie wllada / zwlaszcza z lipkiey flagny pochodzaca / solku wyrowatoc truntem. Korzenie w winie warzone / a truntem wyrowane / toz czyni. Toz korzenie w winie rozwarzone / a workiem plosciennym na lono y przez krol / az na krzyse conaciepley przykladane / toz tej czyni / y kolicke w listkach miazszych leczy.

Schorbut. Schorbut / to iest / gnilec we wnetrznościach y w wsciech miazecym / bywa wyteczna potrawa. Sol przytym iego pitac. Wola na syi spadza ziela z wietrzowym sadlem tluzac / a przykladatoc.

Wodka z pietrafniku.

Aqua stillataria. Naprzystoynieszy czas distilowania wod z tego ziela / z korzenia y z kwiecia tego w Sierpniu / drobno posiekawszy z Balneum maris przeciągnac. Potym do kazdego pulgarnca przydac korzenia suszonego / y z nasieniem tegoz ziela po osmi totoro kazdego / abo wedlug wpodobania / zgruba oboga przelutkwy / y przez cztery a dwadziescia godzin w alembiku zalutowanym moczyć w Balneum maris: potym powtore przeciągnac / y na tarkim stoncu wysonowac y wytrubowac. Ta do chorob moze bydz potrzebne y fortunnie wyrowana.

Wino.

Vinum caucalices. Wino z tym ziele / moze bydz tym sposobem przyprawione / iako Pielynkowe / albo z inych ziol. Ktore miedzy inemi skutkami / ten tej ieden znamienity ma / ze nietylko kamien w nerkach / y w pecherzu kruszy y moczem wywodzi / ale mu sie tej broní zamnazac / kazdy dzien go pitac / miazsto trunty pospolitogo. Tym ktory od wietrzności zbynich w

cielenie sa wolni / osobliwie sluzi. Kolicke y darcim czestym w zywoicie dzyczonym / wielkim iest ratunkiem.

Szczeciendzielnicom barzo sluzi w ich pologach / abowiem te wychedaja.

Maciec ich od rozmaitych przypadkow z zimna pochodzacych zachowywa.

Cere chedoga / bladym datoc. Tabe.

Uplawy biale z zajeblenia leczy / a wru miane te przemiesia

Uteplodnym paniam z oziebloney maceci bywa wytecznym truntem.

Krew w ciele zapluzawiona przychedaja y polemie.

- Swierzbiacym /
- Okskawialym /
- Owrzedzialym /
- Tredowatym /
- Francowatym /

w Swartanach y w inych febrach osobliwie sluzi.

Wytiagniona istnosć

Wziac nasienia wedle wpodobania / tego czasu ktorego dojrzewa / a zielonosc tego pocyna zolknac / wsiypac go w sol z ziela y z korzenia tegoz wysety / y nakryc go w nacynnu pilnie / a na spokojnym miescu przez dziewiec dni postawic / namniy go mierzatoc. Dziesiatyego dnia zdiac plesn z niego rozuchowata co nalszy / y wlozyc ta w biale wino mocne. Znowu ono pierwsze do brze nakryc / y takze przez dziewiec dni na spokojnym miescu postawic. Dnia dziesiatyego one plesn wshytkie lekko zdiac / y takze ta do pierwszey w wino wlozyc. A to ma bydz czyniono na schodzie kstiejca. Toz porzeccie y czwarte wezynic / polt sie on wshytek s. l. ktory byl wolany na to nasienie / w one plesn / albo w klowatoc obracac nie przestanie. Nawet ono nasienie na spodku bedac rozpaczniale y przygnile / do tegoz wina / miedzy one plesn wrzucic / a nakrywxy / przez trzydziesci dni to wespól moczyć. Po wysciu tego czasu / przedistlowac to barzo wolnym ogniem / dobrze zerwad alembik obwarowawxy / zeby sirowosc powietrza namniy tam nie dostla. A gdy sie wyciagnie / znowu przelutrowac / potym na on fus za trzecim razem / pierwsxy pozostaly wloac w korbis nowy / ktoryby iesze w wyrowaniu nie byl / a znowu wolnym ogniem przeciągnac y rektifikowac / a pilnie dla potrzeb niżej opisanych chowac.

Ten ekstrak wielkim y znamienitym iest ratunkiem sytem pulsowym / od serca pochodzacy / y tym co w plucach. Takze

Duchom ozywiatocym / y w pomienionych zylach sie przewietrzatocym. Na raz tej datoc czwierzec tota / abo kwince / z sola y z oleykiem z tegoz ziela.

Wietrznościom. Kolicke. Polojnicom sluzi.

Cerze chedogey. Uplawy biale. Uteplodnym. Krew w ciele.

Swierzbu. Kroskom. Owrzedzialosc. Tredowatoc. Francowatym. Dinnicis rozmaitym.

Extra. stum.

Sytem pulsowym serdecznym Duchom ozywiatocym.

wespol pomieszawszy przedysfilowac / z mies-
dzianego garncá / iáko gorzalká bywa palo-
na / álbo z Balneum maris. Tey wodki ká-
zdego dnia raz y trzy po dwu álbo po trzech
kroplách puszczaiac / wyrok ciemny / bystrym
y iáshnym czyni.

Rozsadek

Wiekcorzy miásto tego Opichu / Pietru-

ski do czynienia lekarstw wywáia / nie
bez wielkiego bledu : Apium w skladaniu y
lekarstwo od Galená / Mesue / y inych polo-
zone. nie Pietruszke / ále wlasnie ten Opich
rozumieia. Zás inni przeciwnym obyczaiem
czynia : gdzie Pietruszki potrzeba / tam oni
Opich biora. Takze tez drudzzy / miásto Opi-
chu skalnego / tego / nie bez bledu do lekarstw
wywáia : co sic niżej powie.

Opich gorny álbo skalny / Rozdział 70.

Apium montanum, Apium sa-
xatile, Oreoselinum, Petrole-
linum montanum.

Berg Peterlen / Berg Epich /
Hirtzpeteren.

Dioscorides / o gornym ábo
skalnym Opichu / pisze : ie-
den tylko kładzie / gdyż cza-
sow nászych trzy / málo sobie kszta-
tem rózne znaydujemy :

Pierwszy / ma korzeń biały / ná
wzmiész wielkiego pálcá / á ná lo-
kiec wzdluz / według buynosci
ziemie / y niebá iáskawosci / y we-

dlug lat. Soku bialego zywiec-
nego : smaku gorzkiego. Na Wio-
sne z tego korzenia wyrasta listcia
niemalo / labrami wykroionego /
iáko v Pietruszki / ná osobnych
stopkách / po ziemi sie szeroko roz-
kladaiace. Klacza ogrodnému ko-
pru podobnego / ná lokiec / galezi-
stego : w wierzchu okolki z bia-
lych kwiatkow / iáko ná swinięy
wesze. Nasienie kopru ogrodne-
go podobne / iedno wieksze y mnie-
sze / ciemnoszare / pachniace / gorzkie.

Drugi / korzenia zwierzchu po-
pielatego / wewnatrz bialego / sma-
ku gorzkiego : z korzenia puszcza sie
szeciasto / iáko polna Marchew. li-
scia podobnego Opichowi / álbo
Macedonskiej Pietruszce / ktore zkla-
cza szeroko sie rozklada / ná pultory
stopy wzdluz : w wierzchu okolki z
kwieciem y z nasieniem : smaku gorz-
kiego : zapachu nie przytrego / iáko y
korzeń : nasienie wielkosci Opichu
Macedonskiego.

Trzeci mály / korzonkow krot-
kich y oblich / zwierzchu czarnych / á
wewnatrz bialych / w kilka rozdzet
z korzenia wyrastaiac / naprzod szot
czasto y gesto z ziemie sie puszczaiac.
Listcia weszego nizli v pietruszki o-
grodney / gleboko rosczepionego / iá-
ko w skalnym koprze. Kwiatu dro-
bnego ná málych okolkach : nasienie
podobne pietruszkanemu. To ziele
smaku / pasternaku polnego : iednak
nasienie y korzeń gorzawy.

bedz e czerwona. Tábern.
 Tańczisńo Przeciwo truciznomy iádom wśelákim/
 jest niewymownym rátkiem. Táże
 Morowe Przeciwo powietrza morowego zářizie/
 ma; pos máżac nia pod nosem / w nozdrzách / skronie /
 wietrzy. zá wśymá / puls / y pod pachámi / potesnie
 abowiem ia odpadza. Toż
 Wrzodś Wřody iátkolwiek morowe / badz Kář
 moros buntuly / badz morowki / áľbo dymienice mor
 wym. rowe / nia zleťá namáżuiac / od niebespieczens
 stwa zachowuie.
 Kánom Kánom iádowitym / badz bronia iáka
 iádowitým Polwieť iádem nápuszóna cietym áľbo řty
 tym chowym / badz od iádowitych bestiy wczys
 monym / niepospolitym jest lekárstwem ná
 máżuiac. Przytym
 Pleurze. Oleiť z Extraktém / ábo z wodka tegeř
 ziele / zářaz truntem dáac.
 Bolacz Bolaczom w pierśiách / w plucách / y w
 Fom w bóľách / swym namáżaniem barzo řuży.
 Siáń. Suchoty máiacym / pierśi y paciery nia
 tym. nácieruiac / leczy.

Mázia.

Wřsa wymyślni Mistrzowie řorzeń Pies
 tráfniťa ze wśyřtkim swym zielem / z
 kwiatem y z nasieniem / byđz wielkim lekár
 řtwem dolegliwosciom plucnym / řopany
 pod perwynymi znákami niebieskimi. To jest
 gdyby byl Mars w Ráku / ábo Jowis w Ry
 bách / á Miesiac w Wadze / Slonce w Ties
 dzwiatku / co pospolicie bywa pierwszego
 dnia Páździernika / áľbo drunastego Listo
 páda : bo tych časów nawierřia moc ma
 do řtuków Lekárřkich / zwiáseťa gdyby Ties
 dzwiadeť wřstepowal. Przyczynie tege dáta /
 iř w takim polożeniu znáťow niebieskich / go

racosć słoneczna bywa pomiářkována chlo
 dem y odwilżeniem Tiedzwiatkovymi iáťo
 y zbytnia goracosć Marsowa zimnosćia
 Rakowa. Do tege teř cieplosć słoneczna /
 iádowite promienie Tiedzwiatkowe barzo
 mđli y tľomi iáťo Marsowa goracosćia y
 suchosćia / wilgotnosć y zimnosć Rakowa /
 táť Miesiacá zimnosć / ciepłotá Wági nie
 bieřky miářkuie. Zas wilgotnosć y chłed
 tegeř Miesiacá miářkuie ciepłotę / y wilgo
 tnosć przereźzonego znáťu niebieskiego / to
 jest Wági Jowis / tedy ciepły y wilgotny w
 swym domu zimnym y wilgotnym / to jest /
 w Rybách. Táże slonce w Tiedzwiatku /
 Řsiejc w Wadze / nawet Mars w Raku /
 pierśiom y plucóm wľasnosćia řwa řuża
 nieládatáľo. Przeto w řopaniu tege řorzeń
 nia / táťowý čas ma byđz pilnie zachowany /
 ábowiem dolegliwosci pluc / iř bywáia pos
 policie z niepomiářkowaná rzeczy przyro
 dzonych / przeto potrzeba przeciweť takim / do
 rátku rzeczy táťowých / ktore w przyrodze
 mu swym máia pomiářkowanie. Ktemu
 gđzieby řorzeń tege času byl řopány / řto
 regoby Tiedzwiadeť niebieski wřstepowal / á
 Mars teř w tymże znáťu byl (tedno řeby
 Miesiac w osnym domu nie byl) ná řy
 n. řony / času powietrza morowego / rozř
 padza zapáchem swym / řtóry ná ten czas
 napoteřmieszy przeciwo temu ma / powie
 rze zarazliwe.

Rozřádek.

Poniewař te Pietruszke / řtorasny wys
 řey w drugim Rozřziale opisali : drudzy
 Opichem ogrodnym zowia / z tey przyczyny
 rozumiem ře przystánie o inych Opichách
 tu sie zářaz poloży.

Opich przy błotách rořnacy. Rozřziat 69.

Apium aquæ, Apium palu
 stræ, Apium rusticum. Heli
 oselinum, Pedium. Paludapi
 um, Pupilla oculi.

Wářereppich Epf: vnd Epfich
 Eppe Hepsen. Bawurem Eppich.

Opich / ktory sie tu opisuie jest
 pospolity / ktory teř opichem
 błotnym y wodnym zowiemy / prze
 to iř przy wodách y błotách rad ro
 ście. Pietruszce barzo podobny / li
 ściem / łlaczem / řorzeniem / okol

kiem / y nasieniem / tylko w tym
 wśyřtkim / wietřzy / mńieřzy / y
 dluzřzy : w smaku teř gorszeřzy / y
 w zapachu porńieřzy / tak ře řwo
 porna wonnosćia nápelnia y obr
 řa głowe : łlacza czerwńwiey é řo
 řwiátu w okółku białego / á nie řol
 tege iáťo pietruszczány / nasienia
 drobnego iáťo pietruszczáne.

Wřienřce

Wřcie ná miejscách mokřych.
 Býwa y w ogrodách řlancowá
 ny y ślány / ieno řeby miał wilgo

tnosc.

Piasék /
Młisko z nerek y z pecherzá z moczem
wywodzi/trunkiem icy vzywáiac.

Rozádek.

Wlaſte ktorzy ſkálny opich ogrodna pie-
trufke náſe bydz mienta / a z Grecká

Oreoselinum ia zowia. Niemniej y ci kto-
rzy twierdza Opich Mácedonſki / á opich
gorny bydz zá iedno : ktorých biad ſam Dy-
oſtorydes wſpomina y gáni. Tez niedobrze
Aptekárze / miáſto opichu ſkálneho / w po-
trzebach lekářſkich opichu wodnego / vzy-
wáia.

Opich / ábo Pietruſſká Mácedonſka. Rozdział 71.

Petroselinum Macedonicum,
Apium Macedonicum,
& Petroselinum E-
streaticum.

Mácedoniſch Peterlein / Stein E-
pich och Peterlen.

W Mácedonſka Pietruſſká / ktora
Opichem Wloſkim / ábo Gre-
ckim zowia / od podobieńſtwa pie-
trufki náſey ogrodney: Trzebuli
ábo Koriándrowi / ábo przewłoc-
liſciem ieſt podobnieyſza / niſli pie-
trufce / ieno zá zwyczajem dawnym
to nazwiſto pietruſſki v nas wzie-
lá. Ziele ieſt krzewiſte / liſcia ze-

wſad geſtego / z zoltázielonego / lá-
bzyſto iáko w Koriándrze wytko-
ionego : kłacza ná pultora łokcia w-
zwyſz. Korzenia mocnego y dlu-
giego / zwierzchu ſáráwego / w-
wnatrz białego / ſtory miáſſey /
dizen máiac wlaſnie iáko pietruſſká
ogrodna / zapáchu ſłodkiego y w-
dziecznego / iednak przerażáiacego
nozdza : ſmáku oſtrego / á zleſki w
iezyk ſczypiącego. Przy koncu twie-
tnia z ziemie wynika. Kłacza wie-
cey gránowitego niſli obłego, ko-
łankowatego / we wnatrz czego
gálazek ná ſobie niemálo máiac
Kwiátu białego w okółkach ſwo-
ich : ná koncu Máia kwitnącego /
wſyſtkim kſtaltem Miarzowe-
mu podobnego : z liſteczkow dro-
bnych : ktore kiedy przez opa-
dna / tedy glowki z nich náſtaia
naprzod zielone y obdłużne / á po-
tym do żrzałoſci przychozace /
tedy ſie ná troie rozdziaia. W
tych glowkach bywa naſienie ob-
dłużne / troche nákrzywione / á
grzbietami do ſiebie obrocone.
A dożrzawſzy (co bywa okolo ná-
ſtawania y wſchodu Bab zna-
ku niebieſkiego : To ieſt / okolo
dnia dwudzieſtego / dwudzieſte-
go wtorego / tákze y dwudzieſte-
go czwartego Października) cie-
mno ſaré.

Wſieyſce

Ten Opich / ábo Pietruſſká w

Wiesce.

Na gorach skalnych sie znajduia /
od ktorych nazwisko przydane maia.

Przyrodzenie

Rozgrzewa y wysuszaia w trze-
cim stopniu / scienczaia / rosprowi-
ia / otwieraia / wywodza / wietrz-
ności w cieie rospadzaia : Fluy
klowate y lipkie rozdzielywaia y
rzedza. Otol w ranach wycieraia.
Owa toz moze y czyni / co y pietru-
zka ogrodna.

Moc y Skutki.

Moczu. **W** Decz nad przyrodzenie zatrzymany / w wia-
nie korzenie / abo nasienie tego warzone
wywodzi / trunkiem wzywany. Takze ciezkim
mu puszcaniu moczu rzesaniem y zbolim
ciezkim / doswiadczenym jest ratunkiem ko-
rzenie tego z pietruszczanym korzeniem / z ko-
rzeniem y z nasieniem kopru Wloskiego / z
Anizem / z kramnym kminem / po rowney cze-
sci / y wtluc / a przez dwa dni w polkwarcia o-
ctu mocnego moczyć / potym przydac cietka-
cey wody chedogiej kwarce / wina bialego trzy
kwarce / y warzyc az trzy czesci wywreia /
czwarta tylko zostanie : przecedzic / lyfke do-
bra chedogiego miodu przydac. To rano y
na noc pic / abowiem rzesanie y ciezkie pu-
szanie moczu / wolno odbywa. Zalek.

Miesiaczney. Cyszcienie Miesieczne bialogle wskie nad
przyrodzenie zawsciagnione wybudza / z wi-
nem te warzac y piac.

**Mocz pę-
dzy.** Toz czyni warzony w wodzie z kopynia-
kiem / z Angielskim trunkiem / z Kosatcem
czernym / z orzeskiem abo z kamyczkami /
z nasieniem kopru Wloskiego / y z Aminikiem /
a trunkiem wzywany cieplo rano y na noc /
Tenze trunki moczu pedzi zawsciagniony.

Ten tenze gorny Opich z swym nasieniem
w K otkwianej wodce warzony a trunkiem
dany / poteznie moczu wywodzi. Zalek.

Wchodzi do lekarstw ktore bywaja przy-
ciwko iadom y truciznom czynione.

Wchodzi do les-
F. 2. 10.
Kamien
nerkowy
y pachy-
zowy.
Goracz-
kowi mo-
rowym.

 Kamien nerkowy y pachyzowy kryy / tak
korzen iako nasienie pierwszego y wtorego op-
ichu skalnego / y moczem go wywodzi / z
rozdzwiana wodka piac.

Czasu powietrza morowego w goracze
doswiadczenym jest ratunkiem / korzenia te-
go opichu mialko wtartego wzjac co zloty
czernony zawazy / Dryakwie przedniey pol
czwierci lota / y dac z wodka z tegoz opichu
dystylowana / troche winnego octu dobrego

przydawszy cieplo wypic / y nakryc chorego co
nalepiey / zeby sie pocil dobrze. A gdzieby dry-
akwie nie bylo / tego pomienionego prechutak
z pierwszego / iako z wtorego opichu gorna-
go co by poltora czerwonego zlotego zawaz
zyl / wypic.

Kolica. Kolicie y darcia w trzewach z zawartych
wietrzności bywa lekarstwem pewnym / do-
tac tak korzenia iako nasienia mialko wtartego
go czwierec lota / abo kwince / abo co zloty
czernony zawazy z cieplym winem / bo tez
purgue. Znamim.

Swinio gdzieby odch odzily y zdychaly / tak
piewnego / iako wtorego / a chacia oboyg
darowac im z parza dobrze. Abowiem zaym
moga od zarazy bydz zachowane.

Owcom gdzieby takze poczynaly zdychac /
z oboyg opichu korzenia mialko wtartego
wzjac dwie czesci / Jalowcowych jagod takze
je przeluczonych czesc / y z sola vmiesiac / a
dawac lizac.

Rany y Rany / wrozody / y sadzele smrodliwe / y za-
pluzawione / obadrowy chedacia / soli z nich
wnie puszcatac / y fletuchy w nich obinaczac
ne zwierzchu kladac.

**Maciez-
nym do-
leglos-
sciom.** Moze ich takze w dolegliwosciach ma-
cieznych wzywac po pas sie w nich kapiac /
zwolajesa z przyczyn zimnych. A to badz sa-
mych / badz tez z innymi zioly przynalezajacymi.
Owa tychze sa oba skutkow ktorych nasa
pietruzka ogrodna / ieno potezniejszye dla ich
wietrzego wysuszania y rozgrzewania.

Szkodzi.

G Opich gorny m ocnym zapachem swym
glowe obraza. Przeto

Glowe padaiaca niemoc snadnie wybudza a ile
w dzieciach / y w tych ktory sa do niej sposo-
bni y sflonni / abo ia przedtym miewali / cho-
ciaz sa od niej wlezeni.

Zawrot zawrot glowy czyni tym ktoryby czesto
nasienia abo y korzenia tego wzywali.

Wodka skalnego Opichu.

Z Wosylskiego ziela ma bydz dystylowad
Zna / z korzenia / z ziela / z nasienia / z kłacza :
a to w Ksiezycu Sierpnia / tym sposobem
iako z Dziejeli / abo z Biedrzencu bywa wy-
palana. Ta

Czasu Czasu morowego powietrza / zdrowe od
zarazy zachowuje / a iuz zarazonym ratunek
znacznym daje / biorac iey na raz po piaci lysek
na czzo / y na noc.

W mactey boleści pantiem wklada.
Wietrzności w cieie rospadza y trawi.

Kolica Kolica z zamknionych wiatrow we wnes-
trznosciach / jest znamienitym ratunkiem.

Miesieczne Miesieczne cyszcienie pantiem wybudza.
Mocz pedzi zawsciagniony nad przyro-
dzenie.

Kamien. Kamien.

Puchline
nie.
Zoladek
do trawienia
spisobny
Drobno
w głowie
Paprzysski
skom.

ne/ a trunkiem używane. Toż Puchline z ciała wywodzi.

Zoladek do trawienia spisobny czyni.

Wodką z tego ziela/ z nasienia/ y z korzenia wypalona/ a przez dni trzydzięci/ porządnie na czeso używana.

Otrebowiałość abo Lupięże w głowie/ y Paprzysską wyciera korzeni przykładając.

Alle to oleiek/ iefseje lepiej czyni/ o którym niżej będziemy mówić.

Swiazdotchniacym
zatkania
pluc y
płiszałki
krztamowej/

Swiazdotchniacym zatkania płuc y płiszałki krztamowej/ test rątkiem/ korzenia/ liście y płaczem/ z kwieciem/ drobno posiekawszy/ a w płociennym worcu zasyswszy/ w słodkim winie białym wartyć/ y tym pierś naparzać.

Na zoladek też kładac co naciepley/ do dacie mu potężności do trawienia grubych y niestrawomych pokarmow/ktore potym wac traba w dobra krew obraca.

Istność nytiagniona.

Clisus
leu Ex.
tractu.
Flagmic.

Ze przemyślni mistrzowie Clisus zowia Flagmistym wilgotnością swiży/ ktore nie w żyłach/ ale w miesie/ w kościach/ w nerwach y w zwiastkach tkwa y leża.

Zinnicom
każdego
dnia

Zinnicom każdego dnia trapiacym y nie przestającym/ ktore z sezeroy flagmy bywaia/ nie w żyłach w miesistych częściach/ y w innych przereczonych miejscach/ iest lekarstwem/ dając go na raz pulcory kwinty z wodką limoniową. A to trzy kroć każdego dnia/ rano/ po południu/ y na noc.

A iż swa subtelnością przenikająca/ przechodzi do wilgotności przyrodzonych w ciało/ ktore od zagnicia y zakażenia zachowuje y broni: tedy

Sciatyce
Artetyce.
Podgrze
wze.

Sciatyce/ Artetyce/ Podgrze/ wielkim iest lekarstwem/ dając tego ekstrakta kwinte z Aquawita z winą/ abo z lagru wypalona/ pocac sie potym.

Kamieniu
tak w nerwach
iako w pecherzu/

Kamieniu tak w nerwach iako w pecherzu/ wlasnymy peronym iest lekarstwem. Abowiem go nietylko trzy/ y moczem wywodzi/ ale też Nerki y Pecherz/ w których pospolicie sie zamnaża/ tak posila y wrociada/ że za długi czas wolne od niego bydz moza.

Spisob
tego
tractu
czynie
ma.

Ten Extrakt abo Klissus/ iako go Alchimistowie mianują/ tym spisobem bywa od nich wyciągniony: Biora oleytu tegoż ziela (o którym zaraz niżej mówić będziemy) abo temu podobnego. Soli y wodki także z tej Pierruski Macedonskiej/ każdego z równo. Te trzy rzeczy/ we trzy słażne Alembiki/ sobie równe/ nosy długie mactace/ każda z osobną wlać. A nosy Alembikow zlaczywszy wespół/ dną glina dobrze obwarowawszy/ żeby sie od ognia nie popadały. Na te kolbe/ abo helm obfery z nosem włożyć/ y dobrze zerwad zsalutować/ żeby

para z żadnego namniey na stronie nie wchozila. Także nos abo rure z recipientem co nalepiey obwarować/ y wolnym ogniem distilować: strzegac tego/ żeby namniey nie przygorzało: y tak ten ekstrakt bedzie/ ktory Klissum zowia/ ktorego wyssey opisanym obyczaiem do potrzeb lekarskich mozemy używac.

Oleiek.

Oleum

Ten iako z innych ziol bywa robiony/ tak z nasienia wybitany/ iako z korzenia y z innych części tego ziela Alchimystkiem spisobem distilowany. Flagmistym y klorowatym wilgotnościom/ ktore bywają przyczyna zagnieiosci w żyłach/ barzo przynależacy/ y toż co y Extrakt wyssey pomieniony czyni/ teno nie tak potężnie.

Flagmic.

Zosobności członkom Paralizem naruszonym/ ktore władza y czynność utracily/ barzo służy/ tak go przez usta używając/ iako iem nacierając.

Paralizm

Oczom zaciemionym/ abo Slepocie iasney (ale iefseje niedostonaley) ktora z boiazni wielkiej/ abo z przelekienia/ abo z bytnych/ y głębokich myśli y z strasowliwych przypada/ wielkim iest y nieprzepleconym lekarstwem y ratunkiem/ czesto go używając.

Jasney
slepocie.

Subtelni Mistrzowie piśa/ iż zoladkowi grubemi y zbytnemi potrawami oblożonemu/ abo znaciagnienia zlych y plugawych wilgotności do niego: Oleytu tego kwinte na raz biorac/ bydz rątkiem wielkim. Ale do tego ma bydz nasienie zbierane gdyby Miesias byl w Sztzelcu wstepiacym/ abo w schodzacym/ o dwudziestej czwarcey godzinie tego używając. Ale tu prawda przy nich samych zostacie.

Zoladek
wi.

Sol.

Sal.

SOL także flagmistym wilgotnościom/ w żyłach wiecey niżli w innych części ciała badać iest użyteczna. Przeto tym wosyftkim dolegliwościom kterym Extrakt y oleiek służy/ teno ta słabiej.

Ta czesto używana/ zoladek od wilgotności zlych zagnilych y smrodliwych zachowuje

Zefedto
wi.

Moz potężnie wywodzi/ przechody tego zatkane otwierając y wychodząc.

Mocz.
wi.

Nerki zamilone Pecherz z silanowatości flagmistych wyciera/ gdzieby na schodzie Ksiezyca była używana.

Nerkom.
Pecherz.
wi.

Kurezom/ y członkom pokureczonym/ to ziele w winie wartyne/ a ciepło przykładane iest lekarstwem/ zwlaszcza gdzieby z zimnych wilgotności pochodzily.

Kurezom
potrzy
wionym
członko.
wi.

Artetyce/ to iest lamaniu w stawach y w członkach/ z oleykiem tegoż ziela nacierac/ wielkim bywa ratunkiem.

Artetyce.
wi.

Macedonijy tylko roście naprzemniejsey dobroci na skalach. Roście też w Epirze/ na ostrowach Cyllackich. Już y temi czasy we Włoszech bywa w ogrodach slancowanymy y siany. Znayduie sie też na Pomorzu/ na Poluciu na gorach/ w Siedmigradzkiej ziemi/ y na wielu inych miejscach: iedno nie tak w swych skutkach iest potężny/ isko w Macedonijy/ gdzie ma swa własną influentia niebieśca.

Czas kopania/ brania/ y zbierania.

Do potrzeb lekarstkich korzen niezbytne mlody/ ale prawie dostaly ma bydz wzięty. A ten ma bydz tego czasu z ziemi brany/ kiedy dni Kwietniowe zchodza/ pierwey nizliby poczynal soki z ziemi puszczać: to iest/ gdy Slonce w ostatnich dziesiaci dniach w Byku takze y Miesiac w tymże znaku w pierwym stopniu/ albo w 15. albo 20. w domu 1. albo 3. albo 4. przebywając. Wenus też gdyby w swym domu własnym byla. Liscie y z koczem ma bydz mlodo rwane/ około dnia 27. Maiá/ gdyby olo Byka niebieskiego weszlo/ a księżyc w tymże stopniu tegoż znaku/ albo we 2. albo w 16. albo we 29. w domu 2 w 3. albo w 4. byl. Nasienie zaś ma bydz zbierane w Wrzesniu/ 20 dnia 14. albo 16 Slonce bedac w pierwszym dziesiatku/ Wagi a Wenus zeby byla wolna od zlych y przeciwnych aspektow: Miesiac też w Byku albo w Wadze znakach niebieskich byl na ten czas.

Przyrodzenie

R Dżgrzewa/ wysusza w trzecim

stopniu. Uasienia nawiecey do lekarstkich potrzeb wzywais. Dzywaia też liscia y korzenia/ ieno oboie nie tak potężne iest w skutkach/ iako nasienie. otwiera/ rozprawia trawi y wywodzi.

Mocy skutki.

N Nasienie z cymkolwiek piłac/ Mocz nad przyrodzenie zatrzymany wywodzi. Dio. Toż czyszczenie Miesieczne pantiom z wsciągnione przed czasem/ wybudza. tenże. Wietności y opuszenia w zoladku y w listkach rozpadza/ z winem go wzywaiac. Kolkie y gryzienie w zyrocie dostatecznie wsmierza.

Wchodzi nasienie do wielkiej y znamienitey Dualwie Andromachowej/ y do wielu inych lekarstw ktore czynia przeciwko iadom y truciznom. Dios.

Serca zbytemu trzesieniu/ y kolataniu z zimney przyczyny/ wielkim iest lekarstwem. Taber.

Pleurze albo ku sercu klociu.

Boleniu w bolach/ nasienie warzac y piłac.

Nerek y

pecherza boleści wciśca toż nasienie/ także go w trunku wzywaiac/ zwlaszcza z zimney przyczyny.

Od psia wściekłego obrażonym. Także

Od gądziny wśelakiej iadowitey/ bywa lekarstwem korzen miatko wtarty/ a z winem wzywany. Też iucha tey/ albo sokiem rany wymywac/ a liscie tlućac te z wierzchu przykladac. Apul.

Zelom pierzym albo suchym boleiacym toż liscie swieze/ wtluc/ a na pierś przykladac. Tenże.

Nasienie wchodzi do tych lekarstw ktore mocz z wsciągniony wywodzi.

Wódka z Macedonskiej pietruszki.

Ta wódka z Gpichu Macedonskiego sluzi káslom zimnych fluxow z glowy na plucá spadaiacych. Także

Dychawicy y cięskiemu tchnieniu z zatkania pluc.

Kamien w nerkach y w pecherzu kamie/ ze wśyckimgo w winie warzac/ a ciepło rano y na noc piłac.

Pory wybudza toż wino piłac.

Gryzienie w zoladku wspaniaa wino w ktorymby nasienie sey pietruszki bylo warzone

uc a trune

Mocz p
dji.
Miesie
czney.

Wietrz
nościom.
Zolice.

Sercu
kolaccca
mu sic.

Pleurze
y boleni
w bolach
Nerkom
y peche
zom bo
leci cyw.

Od psia
wściekłe
go od bo
styi iadov
w iych os
brażos
nym.
Nerwom
boles
iocym.

Aqua stil
lactia.

Káslom.

Dychawic
cy.

Kamien.

Potm.
Gryzie
niu w zol
adku.

krainach goracych / iako w Murzynskiej ziemi w Malu dojrzewa: v nas / nietylko żeby miało dożyżyć / ale ani w siane wschodzi.

Wskiesce

To ziele / nie przeto Alexandrijskim rzezone jest / żeby tam miało przez sie rosnąć / ale ze z Indii y z innych przyległych krain do Alexandriey bywa w obfitości przywożone / skład potym do innych stron rożwoża. Koście / iako wielkiego doświadczenia ludzie piła / w Indjach / w ziemi Murzynskiej / y na niektórych miejscach w Egypcie.

Opich nąs wielki / abo Kobyli.

Najdnie sie w tych stronach nasych / podobne ziele / temu opisanu / ktore wielkim Opichem abo Kobyliem zowiemy: y ten niektorzy chcą mieć za Opich / abo pietruszke Alexandrijską. A ten pokimlody / przychodzi do używania stolowego. Ale iakoby miał bydz przystoynie Opichem Alexandrijskim / rozśadkowi innych to polecam.

Ten v nas sam przez sie roście na miejscach cienistych / wilgotnych / w ogrodach / pod sady. W innych stronach / choc też roście sam przez sie / iednak dla przyiemniejszego y smakowitszego stolowego używania / iako w Anglii / we Francyei / w Niderlandzie / y w Niemcech / gdzie sie w używaniu iego kochają: bywa siany.

Przyrodzenie.

Jest przyrodzenia ciepłego w wtorym stopniu / a weszrodku trzeciego wysuszącego: Acz dudy twierdzą w trzecim go stopniu rozgrzewać y wysuszać. Kosprowa

dza / rozcieńcza / wywodzi. Liście y korzenie pokimlody nie wyrósć / także nasienie / bywa do potrzeb lekarskich używane.

Moc y Skutki.

Liście tego ziela mlode / przychodzi do stolowego używania miasto iarsyny / iako Gir albo Sypinak. Ale gdy w głąb wyrósć y schrosćcie do iedzenia sie niegodzi. Korzenie też iego. iako Ogorki albo Kzpe kwása / y to do przysmaku do roku chowania. Drudzy surowego korzenia używają miasto lekarstwa / czescia dla zapachu wdzięczniejszego wstom. Do ryb miasto pietruszki bywa składziony.

Pierścion /
Plucom /
Zoladkowi /
Watrobie /

Siejenie / y innym wnetrznościom z innymi bywa ratunkiem / abo w iem ich zatkaniem otwiera korzen w winie warzony a trunkiem używany. Dios.

Tychże wnetrzności pomienionych boleści wsmierza. Konstan.

Wnetrzności w zoladku y w listkach ktore sie wstawicznie kolaca y w listkach gruchoc / także warzonego iuche piac / rospadza. Dios.

Zoladek do trawienia pokarmow czyni sposobny / grzankę mialko wtartym korzeniem iego / napoly z Cynamonem posypać / y naczto używać / albo z ciepłym winem go piac Tenże.

Kolike y grzienie w żywocie wsmierza / z winem ciepłym używany.

Czyszczenie Niesieczne Pamiom przed cząsem zawsztagnione rozbudza y wywodzi / pusezając go w lono weszlektem. Tab.

Także nasienie iego z ciepłym winem miodem podsyconym piac / co go kwintę weszdlug wagi zaważy. Dios.

Mocz zatrzymany nad przyrodzenie wywodzi / toż nasienie zpiwym miodem piac.

Pleurycznemu klociu w bokach / piac y parzac.

Sciátyce y bozeniu w biodrach / kapiac sie w nim / albo geblkami naparzać. Plin.

Zimnicie wselakie odpadza ciato nim nacierając z oliwa: Albo go dąć pić z piwem ciepłym przed przysćciem. Dios.

Mocz kąpieniem odchodzaczemu / iarsyna go używać / abo korzen z winem piac suży.

Kamien tak z nyrek iako z pechyrzów moczem wywodzi nasienie z winem piac. Także korzen iego warzyć y pić dobrze.

Od Niedziadki wstawnym.

Od psia wściekłego obrażonym / nasienie go obrażonym

Potrawa

Pierścion.
Plucom.
Zoladkowi.
Watrobie.
Siejnie.

Boleżycym wnetrznościom.
Wnetrznościom.
Zoladku.

Kolice.

Niesieczne.

Mocz wywodzi.
Pleurze.

Seraty.

Zimnicy.

Mocz kapiace.

Kamien.
Od niesdziałki.
Od psia wściekłego.
go obrażonym.

Wzrost
dzien
com w oc
ezach/
Kardum
fuls.

Wrzedzienieżki w oczach w kacikach przy
nosie (ktore Grekowie Agilopas mianują)
spadza bez szkody/ puszczając iey na nie.

Karbunkuly/ to jest/ wrzody ogniste/ z ko
lery wysmążoney ze krwi zmieszaney/ tá sol
z Kuciánym octem daie ráunek/ pláty ma
czając y przykladając.

Woz.
Kamien.

Mocz/ y
Kamien potężnie wywodzi/ tá sol w o
leyku tegoż ziela rozstárta/ y tym pepet y lono
nacierać ciepło.

Kaduku.

Padającey niemocy/ ktora z zatkania sile
pikow/ albo komorek w mozgu/ słazmiste
mi wilgotnościami surowemi y miazgami/
pospolicie bywa/ lekarstwem doswiadczo
nym jest/ tym sposobem: Lisčia z kłaczem
y z korzeniem tego Opichu wziac/ pokiby ná
niey kwiat nie dojrzał/ ani opadł/ wziac: á
to ráno po wschodzie słońca/ gdyby księżyc
był w trzecim stopniu Lwa/ albo w szóstym
albo dziewiatym/ w domu także dziewias
tym: (bo ná ten czas Miesiac ciepleyszego
y suszego jest przyrodzenia) To w sýtko dro
bno posiekac: Do tego miálko wártego
Zuperwaseru Węgierskiego w dziesięciór
nasob/ y to dwote warstwami wálembiku
przykladac y distilowac. A to co sie wyčia
gnie/ znouu záś ná onze sus wlać/ dziewiec
kroć to powtarzając. Tego po pul lotá ká

zdego dnia wýwac ná schodzie księżycá po
pełni.

Mágia.

Przeciwo puchlinie/ y zatrzymaneniu
moczui także dla wzbudzenia potui gdy
ziela tego chcemy wýc/ ma być w cale kopá
ny gdy Saturnus bylby we Lwie/ á księżyc
pod ziemiá. Także

Zás gdy go chcemy wýwac do rozgrzewa
nia żoladki záziebionego/ tedy ma bydz brá
ny gdyby pány znak niebieski byl we Lwie/ á
słońce ná okragu nieba nášego. Miesiac
też w znaku ciepleym.

Korzeń tego ziela/ w ten czas kopány by
wa kiedy słońce/ y miesiac w szóstym
stopniu/ we dwudziestym czwartym/ albo w
szóstym á dwudziestym lwa bedzie. Ten w
winie przez noc moczony/ zolzy z inych wil
gotności kwiórátych/ z lipkich y miazgich/
pod filira/ ná sýgi/ zá w sýma strzeplemi/ pi
tac to wino/ rozgania/ y w rincez obraca.

Rozsadek.

W niedostárku tego Opichu ábo pietru
ski Mácedonskiej/ bezpiecznie możemy
iákiego kolwiek inego Opichu/ miásto niego
wziac y wýwac.

Opich Alexándrijski ábo Kobyli. Rozdział 72.

Petroselinum Alexandrinum,
& Apium grande.

Pietruszka albo Opich Alexán
drijski/ drudzy Opichem
wielkim/ drudzy Kobelim/ albo
konstkim zowią: rozny jest od Opi
chu Mácedonskiego. Bo ácz korze
nia jest mniéyszego/ ále lisčia sýrż
ego y wietżego/ zielonosci ciemniey
sýy. Korzeń tego ciénki á długi/
wiele drobnych odnozek z siebie pu
szczając. Ten zwierzchu czarny, we
wnatrz żoltawy/ y miétki: zapá
chu ciężkiego y przykrego: Smáku
troche w vska szczypiącego/ ábo má
lo ostrego y gorzkiego. Lisčia gdy
podraستا/ cos do Pietruszánego
siema/ ábo ráduiey do Dziegielu
Wloskiego/ lisčia: zwlaszcza ktore
nie z kłacza ále z korzenia sie puszcza/
na krzyż sie rozkladające/ tu ziemi

pochele/ ieno dáleko wietże/ y wy
kroiu glebżego/ zielonosci téż me
tak ciemney/ iáko Pietruszka ogro
dna. To miedzy páley rozstárte/
ma zapách z przodku pietruszány/
ale sie wnet potym w vprzykrzeyšy
odmienia: ktorým zapáchem przy
krzym/ predko sie nozdrzom y moz
gu vprzykrza. Kłacza mocnego.
we wnatrz czczego: zwierzchu la
strowanego albo strysiąstego/ wy
sokiego/ á gesto galszistego. Na
wierzchu okolki wielkie/ kwiatem
bialym kwitnace: Dzwóemu kwia
tu wiecey/ niżli ktoremu innému
podobné. W cieplych krainách w
kwietniu kwitnie. Z tych nasie
nie obfite y geste/ zosobná každé ná
swéy stopce/ obdużné/ ciemno fá
re/ á iáko Miesiac zgieté. Smáku
ostrego/ y zapáchu mocnego. To w

Ranom
wrzodom
sągnie
tym.

lych y do ran plugawych/ niechacych sie go-
ić/ Łaża to ziele zbierac ze wśyſtkim/ z korze-
niem/ z liściem/ z kłaczem/ z kwiatem/ y z na-
sieniem/ w M.iiu/ gdy nam w pierwsy ſto-
pien Niedźwiadek wzndzie/ a Miesiac pod
ziemia bedzie ſtonce też w domu z Jowis-
fem y z Wenera/ w znaku Bliźniat. A to
wśyſtko wſuſywoſy/ y drobno poſiekawſy/ w
occie winnym bārzo ſilnym y oſtym/ przez
trzydzieſci dni moczyć. Potym czāſie zlaw-
ſy z tego ocet/ ziele ktore moklo w gārncu ſu-
rowym niewypalonym/ dobrze wierzch gli-
na zalurowawſy/ w piecu gārncarſkim/ a
bo w tegielnym wypalic: Ten popioł biały
tak wpalony/ w on ocet ktory byl odlany zno-
wu wſypac/ y co napilney go w nim roz-
trzeć. Wzāturyz też on kaktus przez ſukien-
ny/ albo pilniāny plāt przecedzić/ y w no-

wym gārncu polewanym wārzyć: Zāczym
ſol bārzo piekna/ biała/ przezroczyſta/ be-
dzieſ mial/ ktora rāny/ wrzody/ ſadzele wſce-
lākie zāplugawione/ zāgnile/ y ſinrodliwe/
bez wſelākiey bolesci/ grzyzienia/ y ſczmienta
wychadaſa/ wſuſa/ y do goienia ſpoſobne
czyni.

Rozſadek.

Hatthiol ten Opich twierdzi bydz Lubo-
czyliem/ y gām Suchyſuſa ktory go o-
pichem wielkiem/ y konſkiem abo kobylem
zowie: ieno dāleko godnieſy nāgāny/ bo ſie
zead znāczy ſe tego opichu niewidal. Takſe
Theodor Tabermontan nie ieſt przeſny od tey
nāgāny/ ktory tenſe kobeli opich Grem nā-
ſym zowie. Moſe bydz Gir Hippoſelinum/
ale agreſte.

Gir albo Girz/ Rozdział 73.

Hippoſelinum agreſte, Olufa-
trum, Pſeudo Imyrnium, &
ſelinum agrion. Ger.

Gir nāſym ludziom dobrze
znāiomy / abowiem bywa
wdzieczna y przyiemna iārżyna nā
Wioſnepołi w kłacze niewyroſcie.
Liſcia ieſt podobnego Opichu wy-
ſokiego / takſe kłacza / kwiatka / y
naſienia. Korzenia niewielkiego /
ciētkiego/ białego: zapāchu nie wiel-
kiego/ nie przytkrego.

Wziewſce

W ogrodāch/ w ſadāch/ wciēni-
ſtych ſam przez ſie rad roſnie/ pod
drzewy. Takſe między gāymi y
krzewināmi.

Przyrodzenie.

Rozgrzewa y wſuſa w wto-
rym ſtopniu. Zwarza / roſcina /
wywodzi/ y wſmierza.

Moc y Skutki.

Czelazki ze ſliſtoſci w liſtkāch zāwſcia-
ga/ naſienie tego ziākatowiel polewka

pitac. Tabe.

Setātyke y bolesci w biodrāch/ w krzyſzāch/
W paciērzāch takſe wklāda / korzenie tego
ziela w winie wārzone / y tego po dobrym
trunku ciepło przez niemāly czas rāno y nā
noc wſywaiać.

Cieſkiemu puſezāniu moczu/ tenſe trunki
wielkim ieſt ratunkiem.

Kāmicci nerkow y moczem wywodzi/ ko-
rzen w winie wārzone/ a trunkiem wſywāny.
Teſz nyrtki nim nāgrzewāć y nāparzāć dobrze.

W ſolcey niemocy / tak pokārmem/ iāko
lekārſtweom wſywać go dobrze.

W ledźwiāch bole wklāda/ naſienia te-
go czwirē albo pultora lota/ z winem piē
dāiac.

W pechyrzu ſwierzb leczy/ nāć miāłko w
tārſy / po kwincie co z naſtodyſym winem
pitac.

Moczu z cieſkoſcia wielka/ kipiāniem od-
chodzācemu ieſt ratunkiem / takſe go pro-
chem w winie ſłodkiem / albo w tymſe go
wārzac a piē dāiac.

Owa tychſe ſturko w ieſt y tey mocy ktorych
Opich wielki/ ieno ſkābiey.

Rozſadek

Neprzyſtkoynie Gir z opichem wielkim
abo kobylem mieſſāia / y zā iedno miec
chea / bo opich ſilnieſy ieſt w ſprāwāch y
w ſturkāch ſwoych niſli gir: co tak z zapā-
chu / iāko z ſmāku oboygā ſnādno potac.
Mym zdāniem opich wyſoli albo kobyli ieſt
ſāncem. Gir zās/ wzgledem podobienſtwā
w kſtalcie y w ſturkāch/ ſānica.

Scyāty-
ce.

W krzy-
ſzāch w pa-
ciērzāch
bolesciō.

Moczu
cieſkie-
mu pu-
ſezāniu.

Kāmicci.

W ſolce-
ce.

W ledźwi-
bole.

W pes-
cherzu
ſwierzb.

Cieſkie-
mu pu-
ſezāniu
moczu.

Ciekocz
kom.

W Szawiach kobylch Rozdział 74.

Szawio

z winem pić y náráne dobrze go plastrować.
 Owa iáko Dioskorydes piše/ teyże mocy y
 skutkow iest ktorych opich skálny prawdzitwy.
 Konstiezu ma mocz
 cza sa
 trzy mäs
 niu.
 Bolaczę
 Kom
 tawdy m

Konstiezu ma mocz
 cza sa
 trzy mäs
 niu.
 Bolaczę
 Kom
 tawdy m

Pot zbue
 dza.
 Puchli
 me.

Plešawa
 waci glo
 wy.
 Kány z
 iádowu
 ióat.

Czlonk5
 od mäs
 tym.

Czlonk
 Kom nar
 tym z
 ognia pić
 Kielnego.

Extr-
 ctum
 Clissus.

Mieszę
 cny 40
 robie bia
 łoglowe
 stey.

Wtorego
 albo teze
 ciego
 dnia po
 nowie
 tawdyca.

Oleum

z winem pić y náráne dobrze go plastrować.
 Owa iáko Dioskorydes piše/ teyże mocy y
 skutkow iest ktorych opich skálny prawdzitwy.
 Konstiemu mocz u zatrzym. inemu/ ze czte
 ry loty miało wtártego korzenia/ á ze cztyro
 má kwartami winá zmieszawšy wgebe wlać
 koniowi/ zaraz mocz puścić.
 Bolaczę y gruczoly twárde w otól zbiera
 tym sposobem: Wziąć tego korzenia miało
 to wtártego lotow šesć/ korzenia slazu wyso
 kiego dwa loty/ máli bobowey y ciećiorozá
 ney trzy loty/ chleba białego osrzedki cztery
 loty/ sadła albo smaleu št. rego wieprzowoz
 go/ olejku z ogorká oslego po pieci lotow.
 To wšyštko w wodzie wárzyć áž zgešnieie
 iáko kášá/ y plastrować.
 Poty wzbudza.
 Puchline z ciála wywodzi/ y mocz nád
 przyrodzenie zatrzymány/ z winem albo z ce
 goš wodka trunkiem wzywány.
 Plešowátosci ná głowie/ wlošami czyni
 poro šie/ wodka z tego ziela često nácieráac.
 Kány wšelákne zydowicione / ták od be
 šty iádowitych/ iáko zbroni iádem nápu
 šzoney wezynione/ leczy iád z nich wyciaga
 iac y trawiac/ pomieniona wodka z tego zie
 la wymywa iac / á w niej chustke maczáac
 y ná rány kładac.
 Czlonki odziejione y obumárte odzywia
 soš z našenia/ z ziela/ z korzenia/ y z kwiecia
 wyžety/ y do zgešzenia wárzony/ tym pomá
 zujac.
 Ciálu zmarrwiásemu z piekielnego ognia
 Gangrena Grekowie zowia / tenže soš
 tym mášcióm przymiešány iest doswiáde
 czonym lekářstwem. Co Chirurgowie weze
 ni já sekret wielki máia.

Extrakt álbo Clissus Alchimiski.
 Wtelkim iest lekářstwem wyciágniętie
 istności z tego ziela/ wzniaceniú czysćie
 nia Mieszęcznego białymglowom/ dáiac go
 według lat po kwincie z wodka Kuciána/ a
 bo mietozána/ ábo z solcia bykowa/ á z woda
 ła z siwioznki. Náprzyklad: Białeyglo
 wie ktoreyby rok dwudziesty niedošed/ gđzie
 by chorobá byla záfánowiona przyrodzona/
 dáć tego Extraktu wtorego ábo trzeciego
 dnia po nowie Ksiežycá z Kuciána wodka/
 podług przyrzeczoney miáry. Zás tey ktoraby
 lat dwádziestá miála/ á trzydziestegoby iey
 niedošlo/ z solcia bykowa od pierwošey kwá
 dry áž do pełnicy. A ktoreyby trzydziesti lat
 minelo/ á do czterdziestego niedošlo/ tey od
 pełnicy/ áž do kwádry ostatnicy z wodka
 mietozána. Náwet tektore okolo piáćdzies
 siat lat máia/ tym od kwádry ostatnicy/ áž
 do schodu Ksiežycá z wodka z siwioznki pić
 dáwać.

Oleiek.

W wilgotnościom mozgu. Także
 Oczom służy. Abowiem wzrok ciemny
 y nástabiály nápráwia/ y bystry czyni/ po
 pul kwinty káždego dnia w všciech go co ná
 dluzey trzymáac/ á zmienaglá w sie pufczá
 iac/ y polykác.
 Bol głowy z zimnych wilgotności/ y zby
 tnych w niej bedacych wkláda / z winem go
 piác. Tymže sposobem
 Zawrotu głowy iest ráunkiem/ káždego
 dnia wzywány.
 Zolzy pod slira/ álbo w slerách twárde.
 Wole ná šyi leczy/ przyrzeczoným oby
 czáiem wzywány. zwierzchu tež nim má
 žac. A wzywác go wieczornego času / ná
 schodzie Ksiežycá. A zás ná wšchodzie nim
 zwierzchu námázu iac.
 Jádem y trucišnom / bywa niepešpoli
 tym ráunkiem/ zwierzchu mážac/ wewnátrz
 przez wšá bierac.

Sol.

Z zolci y wšytkiego ciála Kolerze służy:
 Oczem rozczyniona/ á potym w všciech
 trzymana.
 Z głowy śelaga 7 átarus y wilgotności
 flegmiste zágnięte. Przeto
 Dziegnie/ álbo dziaštom gnoiacym/ t. št
 ráunkiem/ pomázu iac.
 Szkorbut/ to iest/ gnilec w všciech/ miá
 što hálumy ná záfypu iac/ leczy.
 Kámię z neret y z pecherzá česty m á
 práwie wštáwiczným wzywániem wywo
 dzi. z Neret go pedzi z oleškiem á z extra
 ktem zmiešána/ łono tym námázu iac / y
 krzyže mocno nácieráac.
 Wiegunki nážbyt wodnište do przyrodzo
 nych stolcow/ zgešzác/ przywodzi.
 Zolta chorebe spadza / dáiac iey z šáfá
 nem/ á z wodka kámiánki Wleškiey pić.
 Wzody zágnięte.
 Kány pligawe.
 Sadzele širodliwe/ rostašy ia w winie
 wymywać / á potym olejkiem tegoš ziela
 zaktropiac / obyčánie obwiežác. Tak nie
 tyłko ie wychedozy/ ale zárwe y zágoi.

Mágia

Z zolce srebro / ktorym w ciele wielkie šk
 dy czyni przemázaniem / álbo nie wmo
 rzeniem tego dostátecznym / álbo Turbitu z
 niego do wzywánia dántem: takže niepo
 trzebny w izdebce mázaniem: nád inne
 lekářtwá / iest wielkim á došwiádeczoným
 ráunkiem/ według znákw niebieskich y plá
 net/ w łopánu korzenia/ w brániu náci tego
 ly wzbieránu našenia. Gdy chcemy te
 go ziela korzenia wšyc do wyrwiedziemia ká
 mienia/ ma byđz łopány/ gdy Mieszác pod
 ziemia bedzie w Káku. Soli takže z tego
 ziela gdy potrzebujemy do wzrodow zágnię

Wilgot
 nošciom
 w mozgu
 Oczom
 ciemnym

Głowy
 bolenti.

Zawrotu
 głowy.
 Zolcom.
 Wolem.

Jádu y
 trucišnie

Sal.

Šelci w
 ciele.

Kymie.

Dziegnie

Szorbac
 hu.

Kámię
 w nare
 kách y w
 pecherzu

Cielaczę
 Kom wo
 dnistým.
 Soliacze
 ce.

Wzrod.
 Kánom.
 Zágnieš
 tym.
 Sadze
 lem.

Trzost z
 ciála wy
 wodzi.

Kobeli szaw prosty.

Konstich szawiu liście w inzone / a po
krawa wzywane / abo z warzonych iuche
piłac / sywor odmiekszaia. Dios.

Gruczoły abo bolaczki twarde / z których
dziurropa iako miód sie puszcza (Mellicerides
zowia) sol z kobelego szawiu korzenia / z o-
leykiem rozanym / a z sáfránem zmieszany /
y plastrowany.

Szawiu nasienie z woda / abo z wi-
nem w trunku wzywane / abo z piwem / pol
lotago starszy / czerwonce y inne cielaczki zaw-
sciaga. Plin.

Arztuszenia y womicy zastanawia / a zwla-
szcá kwasnych szawiu nasienie / także
go pol lota z winem pic dáiać.

Krwia zbyenie pluciacy / toż nasienie we
dziejowej wodzie wyplotane / przydawany so-
lu z ostrostrzeczyny kora Alacia zowia / i-
ako ziarno socowice / rychlym y perwym ra-
stunkiem bywa.

Czynia purgacya z liścia y z korzenia koby-
lego szawiu / sálety troche przydáiać / iucha
roszynywasy / octu troche przydawasy / raz y
dwa przez wsta cieplo dáia. Galí.

Toż rozumieć mamy o nasieniu wielkiego
szawiu konstiego.

Od wściekłego psa obrażonym / w koby-
lem szawiu ráne nagrzewáiać y wymywa-
iać / a liście tluczone zwierzchu przykładáć.
A przyeem wárzyć go z liściem y z korzeniem /
y pić iuche.

Kobeli szaw dziki.

Bolta niemoc tak stolec / iako mozem
wyywodzi / liście z spieczanego szawiu koby-
lego w winie wárzone / a przez kilka dni trunk-
kiem wzywane. Także

Przeciwo wselakim iadom y truciznom
przez wklasenie od besty iadowitych / jest le-
karstwem z winem wzywany.

Tredowaciny z twarzy y inne krosty.

Lisáie y

Swierzb z ciála.

Zmazzy wselakie /

Paznogcie chropowate y pársywe / korzen
szawiu kobylego w ocie wárzone / abo su-
rowy wtarty / a octem roszyminy / tym po-
mazowac ná noc. Ale potrzeba piwey re-
czesci ciála zespocone ná sloncu wycierac sá-
lerra octem roszyzona. Albo z rozanym
olekiem / z sola oczkowata / a octem win-
nym roztworzyć / y namazowac.

Swierzb ze wshytkiego ciála spadza / ka-
piac sie w wodzie wárzonego kobylego szaw-
iu. Albo korzenia tego wwiercieć / y wlażni
sie nim nácierac. Toż sol z niego wyjęty z
siarka zmieszany czyni.

Krosty z twarzy spadza wodka z kobylego
szawiu / z liścia y z korzenia wyciagniona / tre-
che kamfory przydawasy / tym sie wmywać.

Mocz wyywodzi / tluczony a ná lono przy-
kładany / abo w winie / a w oliwie wárzony.

(Plat)

Gruczoły y swinie wrzody z wshymá / swiete

Soltaczka

Jadom
temu
fenu od
besty.

Tredowac
cina.

Lisatom
Swierz-
bu.

Zmazom
páznok-
ciom chro-
powatym

Swierz-
bu.

Krostom
ná waz-
czy.

Mocz.

Swinitim
wrzodo.

Sywor
odmiek-
sza.

Bolacz-
ki twar-
de otwo-
ry one le-
czy.
Czerw-
cony cie-
cielacz-
ki zaw-
scia.

Arztusze-
nia.

Krwia
zbyenie
pluciacy
cyni.

Purgacya.

Od psa
wściekle-
go obra-
żonym.

Rumex, Lapathum, Rhabarbarum Monachorum.

Mengelwurtz / Streiffwurtz / Grindwurtz / Strupplattich.

Sczarow kescioraki znaydujemy rodzaj / Konstimi wšy skie miannuemy. Wšakże dla rozności przydaiemy každemu przemianek: iako Kobylki szarow ogrodny: Kobylki szarow wodny / albo blotny / zc. zc.

Pierwszy ogrodny Szarow konfki / ktory Reubarbarum omylnie y falszywie zowia. Listeczki z ziemie zaostrozony rumionawe wypuszczają / ktore sie zaczasem rozrastają w wielkie y w serokie a zielone stawaia. Kłacza na dwa łokcia wzwyż / ku wierzchu kwiatkow żółtawych / gestych / z ktorych potym trzygránowite nasienie bywa kosmate. Korzenia miąsšego / długiego / żółtego.

Drugi dziłki abo leśny y plonny / ma liście podobne cwiłke czarney abo Babce / miękke / nisko / na łokiec wzwyż: Kłacze puszczają zlobkowane kwiatkow rumiennych. Nasienia drobnego / ciemnorumiánego: Korzeń żółty / y gorzki.

Trzeci listu kędzierzawego / spiczastšego / y łonczyššego / weszšego. Inymi okolicznościami do pierwszych podobny / także kształtami.

Czwarty wodny abo blotny / pierwšemu mało niepodobny / liściami serokiego y przytwárdšym na łokiec długiego / korzenia miąsšego / długiego / y twárdego. A ten dwoy jest wielki y mniejšy.

Piasty / wodny abo blotny mniejšy / abo gluchy / czwartemu we wšem podobny / ieno též we wšy / takim drobniejšy.

Szósty ze wšech namniejšy y nadrobniejšy. Listeczkw wóskich / Kłacza galesistego / na tych kwiateczki drobne przy stopkach listeczkw swych / z ktorych także nasienie drobne.

Siodmy szarow nam w tych stronach mało znaiomy. Listu okraglego / a ile od spodniego Kłacza lastkowanego / ku wierzchu iednak listeczki zaostrozony y spiczaste / na obdłużnych stopkach oboje / tak zwierzchnie iako spodnie Korzenia nie różnego od innych Kobylkich szarowiw. Także kształtów.

Osmi czerwony / abo krawawy / ktory sanguinem draconis zowia. O tym na koncu Rozdziału.

Wskiesce.

Pierwszy w ogrodziech flancowany od ludzi starodawnych / bywał / dla stołowego y lekarškiego wżywania / tych czasow zaniechany.

Wtóry na polach przy drogach / scieškach / przy plotach y parkanach. Trzeci także.

Czwarty / przy bagniech y wodach. Także Piasty.

Szósty na ploninach / przy lešiech. Siodmy w ogrodach.

Przyrodzenie.

Szarwie Kobyle są przyrodzenia mięšanego / liście ich wárzone o wżywane / odmięczają żywot. Są nasienie zatyka y zatwardza / iednak maia pomiarkowanie w rozgryzewaniu y w chłodzeniu. Też wšytkie maia moc wysušania / rozczyniaia miernie / odraziaia y rozpađziaia / wycieriaia.

Moc y Skutki wšytkich Kobylkich Szarowiw wobec.

Rumex fatiurus, vel Lapatum Latifolium & Rhabarbarum monachorum. W ider mán golt w ider ampffer Sitter wurtz Suben Kraut Len den Kraut

Rumex Siluestris Hipolapatu. W ider mán golt wurtz w idel ampffer.

Lapathum acutum crispum. Krauß spitz men golt wurtz

Hidrolapatu Lapatu palustre, Hypolapatu, oxylapathum. W eyer ampffer.

Rumex aquatilis seu palustris minor. Klein ampffer.

Lapathum minimum. Rumex minus. Klein grand wurtz.

Hipolapatu totum di folium pleudora

Rumex vel Lapatum sanguineus. Tráchen blut.

rozaniey a w Babezaney / Zalum y Koperwars
seru troche do tego przydawwszy / na też mieca
scia klascy obrwiac. Dudy wazsa kobyli
szaro y z korzeniem w wodzie / przylawszy
troche octu / y tym sie obmywaa. Ini z ko
rzenia mialko wtartego / a z miodu masce czy
nia: ini octem zaczymaa / a wlażni sie na
cieraa.

**Kobeli szaw / dziki abo
lesny.**

Rozen tego szawiu plonnego / na wie
schu kszeyca kopany / iako wymyslmi mie
strzowie pisa / a przysobie nosony / od rozso
kich oczu y wzroku blystawego bronu y zachowuje.

Tenże szaw obrazonym od niedzwiaadka by
waratunkiem / sol abo iuche z niego piac.

Przedtym vlozenie tego skodzic nie mo
ze. Plini.

Nasienie tego z winem pic dobze. Abo
wolem rozmaito / y skryte boleści zoladkowe
wsmierza y leczy. Plini.

Tez do inych chorob tez skutki ma / ktore
ine szawie maia. Plini.

Kobeli szaw wielki wodny.

Nad ine szawie w tym Ro. dziale pomie
niono / zosobliwego przyrodzenia swego
chropowate paznokcie spadza / korzen. O
czym sie wyzsey o ich spolnych skutkach
powiedziato.

Zlotym zylkom iest lekarstwem / iako ka
zdy z nich. Syndarar.

Przećiw piianstwu / iest lekarstwem. tenże.

Inym dolegliwosciom takze iako inne
sluzi / iedno slabiey. Dios.

Szaw konski ogrodny

Pymieniu oczu / sol szawiu ogrodnego
konskiego sluzi / ezolo nim masac.

Nadymaniu z zbytniey checi do pocho
dowania / y cielaczkom kazdym wyteczny /
iucha z warzonego trunkiem uzywana.

Krwia pluiacym bywaa czynione kolacz
ki z tego listcia y z korzenia / z trocha saletry / z
trocha iuchy szawiu listcia zaostrzatego y
spiczatego. Agdy potrzeba w oecie rozetrzec
co czwierz lota / abo y pullota / y dac pic.

Biegunki / w winie warzony / zatwierdza
trunkiem uzywany.

Na mieso twarde y starego bydlecta do
wwarzenia trudne. Takze do gesi / kur y inych
miasto pierucki kladziane / na tych miast
mielkie czyni. Lemm. Lemni.

Wietrzności gora pedzi y rzyganim ich z
zolodka pozbywa / iuche z niego piac. Plin.

Mocz wywodzi. Tenże.

Swierz / takze iako inne szawie / w nim
sie kapiac / spadza / z slarka zmieszany.

Zeby mdle / zuchaiacgo wtwierdza.

Molosc wzroku y zciemienie ich rospadza
czysci / piac iuche tego / y oczy ma wymy
waa. (Tenże.)

Kamien z nerel / z winem piac / przez
wypedza.

Plegi y ine zmazy z malka stoniecznikowa
sciera.

Kobeli Szaw

Liscia tepego y okraglego.

Zolaczki twarde zmieka y w rope o
braca / z sadlem wiepizowym / abo z ges
sim smalcem wtarty / abo w oliwie vsmas
zony / a plastrowany. Plat.

Szaw konski

Ktory Rhabarbarum onylnym zowia.

Zolc z flagma stolec wywodzi z ciala /
czwierz lota / abo kwinte korzenia miala
ko wtartego / z trzecia czescia kwinty Imbia
ru w polewce kaptloniey / albo z kurezcia bio
rac. Hieronim Tragus.

Zolta niemoc leczy / tegoz szawiu korzen
w winie warzony / a na czso przez kilka dni
po dobrym trunku cieplo uzywany. Sachs.

**Szaw konski pospolity
blotny.**

Plastr na bolaczki twarde pod ktorym sie
zbiera / abo sie tez rozchodza / korzen te
go szawiu z wiepizowym sadlem starem v
eluc / y z osrodka chleba rzanego / y dobze przy
kladac.

Dymientcom na dymionach abo slabie
znach plastr osobliwy / listcia tego szawiu z
starym wiepizowym sadlem bez soli / albo z
owczym toiem veluc / wedwoy nasob sadla
do tego wzlawszy / y wlozwszy miedzy listcie
tegoz ziela w goracy popiol zagrzesc / potym
cieplo na dymienicy przywinac. Toz tez na
ine bolaczki plastruac zbieraie w otol / albo
rozgania. Apul.

**Szaw krwawego soku /
ktory kwia Smoczja zowia.**

Lapathum rubrum, Rumex
languineus, Sanguis
Draconis.

Trachenblut / Blutampffer.

Mocz.
Swierz
bu.
aby w
macnia.
Wzroku
mdlemu.
Kamien
narkowy.
Piegom
na ciela.

Pseudorh
barbarum
Rumex
solio ro
tundo.
Zolaczki
twarde
zmieka
cza.

Rhabarba
rum Mo
nachorum.
Kwinty
Rhabar
baren.
Zolaczce.

Oxilapa
thum La
patum acu
tum.

Grindt
wirts.
Plastr bo
leczkom
twardym
Diminis
ce.

Lapatum
Syluestre.
Blystka
wosc os
czu y ro
zoo kosc
oddala.
Od niez
dwiadka
obrazo
nym.
Boles
sciom ro
znaitym
skrytym.
Inym
chorob
sluzi.
Hidrolapa
rum.
Gross
waser
ampffer.
Gefantz
te Mens
gelwintz
Paznos
Kciom
chropo
warym.
Pianz
stwu.

Lapatum
latium.

Oczom
plynac
cym.
Nadyma
nia w po
chodowa
niu.
Krwie
plui.
cym.

Biegunk
kom.

Mieso
twarde
kruchkie
czyni.
Kzyga
nie pobu
dza.

	je y nowo nabiegłe rospadza wárzony Korzen Kobyle ^o sezawiu w winie/á plastrowány Dio.	z maka Stonecznikowa vmieřány/ ściera / tym pomazuiac. Toż też	
Sleziensie	Slezenie nábrzmiáley y zarkány / ráctwem bywa tenże Korzen z octem winnym plastrowány / abowiem ia ściera/ y trawi w niej zbytne wilgotność. Gal.	Piegi z twarzy / z rak / z pierśi / y z innych części ciała/ zeymuie.	Piegom.
Kámiennierkowy	Kámiennierkowy w nyrkách krzy y moczem wywodzi / Korzen w winie wárzac / á iudhe ráno y ná noc pišac. Albo miálko wtarty z winem co pul lotá záważy / dáiac : á ile śláncowány y stany.	Zolta niemoc leczy / suchy Korzen miálko wtarty / á z polewka wárzoney śiany / trunkiem używany.	Zoltacce
Wzody domi 3a uřnyim.	Wzody zausne / á ile świeże / rozgánia / z sadlem gesim / z káczym / ábo z wieprzowym nácieráne / y plastrowáne. Plat.	W winie wárzony / á w vsy ciepło puřány / boleř w nich vsmierza. Dios.	Wřom boletacym.
Dychawicy.	Dychawicznym iest ráctwem ślaz w máśle mlodym bez soli wárzony / ábo śmářony / á pořwany. Plat.	Tář uchá w vsicich ciepło trzymána / bol zebow vřlada. (Tenže.) Albo iáko Plinius p ře / w ocie wárzony / częřto nim ploczac.	Wolentiu zebow.
Swierzbsuchy y wodniřty	Swierzbsuchy y wodniřty. Liřáie spadza y leczy sol z tego Korzenia z oleykiem orzechowym / á z mářia wárzony / potym przecedzic / wáinřtynu miálko wtarty tego przydáć / y sadz / á pilnie vmieřawřy nácieráć. Plat. Item sol tegoř sezawiu liřcia z zolotulřkiem / ábo z Arřenittem wtarty toř czyni. Ábo w ocie wárzony / y surowym nácieráiac / toř też czyni.	Korzen tego sezawiu nářy nořony / zolřy po řy y zá vřymá / rozgána. Tenže.	Gruczolom po řy y zá vřymá.
Wzody twarde zmieřca	Wzody zmieřca / w otokřbiera / y otwierá / liřcie ábo y Korzen z wieprzowym ábo z gesim sadlem / ábo z oliwa wtarty / tym nácieráiac. Plat.	Vplawy biatoglowřkie záwřciaga / Korzen vtuc / á ná łono przyřladać. Tenže.	Vplawř Miesiaczney.
Moczpe dźl	Cieřkiemu moczpu puseřaniu / iest ráctwem w wodzie / ábo w winie wárzony / á trunkiem używany. Tenže.	Tymže biatoglowom czyszenie przyřdzone miesiaczne záhamowane rozbudza / z winem w trunku używany Korzen. Tenže.	Pářdy
Watrobia. Puchlinie.	Watrobia zámulenie otwierá y przechedařa Puchlinie ktora nie wředy rowno nádymá ciáło / Leucophlegmatia y Hiposarka Grekwie zowia : sol z Korzenia sezawiu Kobylego / liřcia řpiczatego / ze cztery lory wřlac / solni pol lotá / á z miodem prářnym przywarzyc / y tego do używania ná raz dáwać po łocie y po drwu / moře y wiecey wřdług potrzeby y zdánia Lekárřa. Tenže.	Wplawy bialymglowom czyszenie przyřdzone miesiaczne záhamowane rozbudza / z winem w trunku używany Korzen. Tenže.	
Glisłom ślágnie z głowy.	Glisłom ślágnie z głowy y z mozgu pzez nozdřá wyciaga sol tego sezawiu nápoly z solkiem Kuciánym / nořem w łazni / ábo w izbie ciepłey řarkány. Tenže.	Pářchy y krosty źle ná głowie / mář tym řpůsobem z niego wczyniona / got : Wřiac z tego sezawiu sol / solu Báběžanego / solu polney Kury / po drwu łocu : piány ředreney łocow osm : Terpentiny w Kozáney wodce pzeptokány cztery lory : Bleywářu albo Głowjáney bieli wřpłokány / Mářia pzeptokány / po trzy lory : sol z Limony swieřych cztery lory. Zolci dwa od iáia : Soli oczkowaney miálkney łoc : oleyku Kozánego trzy lory : zmieřac to pilnie w řpol / á pářchy y krosty źle nácieráć / do trzeciago / á ná daley do czwartego dnia řpadna.	Twarz śliczna czyni.
Krořtawym.	Krořtawym / sezaw Kobyl: řpiczaty iest w řyteczny / tář surowego iáko wárzonego używáiac. Tenže	Piegi.	
Vplawř	Vplawy pániom záwřciaga / nářenie w řywane : iáko y w czerwonce.	Ogoreliny y z mářy iákiekolwiek : Wodę ři rozřac z Kobylego sezawiu wřpaloney / w odki Malunowey / po kwarcie : Jaskoleřych iátec z dzieřcieć : řalety chedogłey łoc / wáinřřtynu cztery lory. To co má byđ wtartego / conámieley vřřec : á z pomienionemi wodkámí z Alembiku pzedřfilowác / y z rána tá wodka twarz wmywác / á ná noc oleykiem wáinřřtinowym y z Migdalew řodkich zá rowno ich wřlawřy námasowác. řáć.	Ogoreřlinie.
Oxylapachu.		Krořty wřřelákie z twarzy y ze wřřetkiego ciáła řpadza. Táře ořřoř tey ściera tym řpůsobem : wřiac tego sezawiu Korzenia / y ořmanowego po drwu łocu / Korzenia obrazę łow ábo Diablíka / Kofřywalu po łocie / Křepiku / Głowienek / řerokłey Dáblki po garřci / Koperwářeru / Alunu / stárki řywey po drwu łotach / řalety pol łotá / Kozey garřci / lupin gránatowych iáblek garřci / wřná y wody po kwarcie / octu winnego ořřego pol kwarty. To wřřetko pzez kłká dni mocřyc / potym wářyc / potym pzez osm dni w tey wodzie recey ine cylonki řapáć.	Krořt
Grindowurtz.		Al potym chusteczki maczác w wodze	
Krořtom			
Pládom ná ciele bialym.			

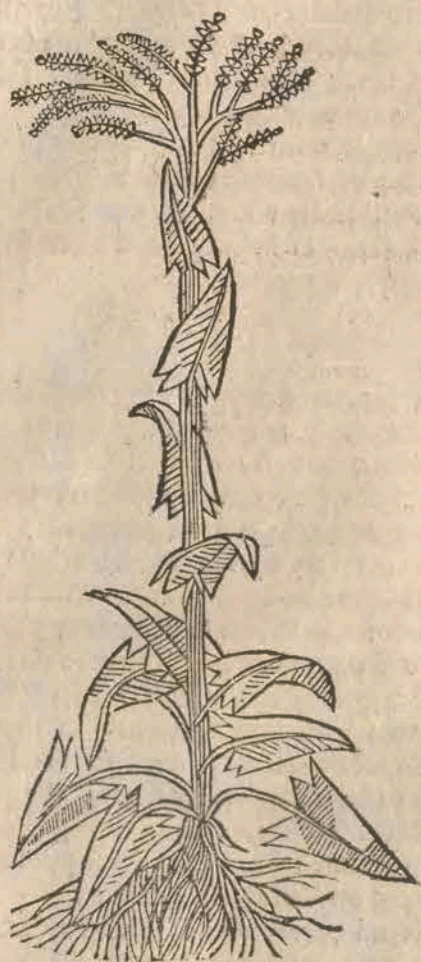
ř osobności

Prořty sezaw Kobyl: wiesřki ábo błotny.

SOL z Korzenia tego Sezawiu z siárka vřmářony / řpadza z ciáła krořty : táře y swierzsb / tym námasuiac w ciepłe.

Plány y přrociny ná ciele biale á troche ořře ábo chropowáte / sol z tegoř Sezawiu

Szaw wielki.

Wskiesce.

Sam przez się roście na łąkach / po miedzach : niegdzie go też w ogrodziech się wia. Rosna y na winnicach kamiennistych / ile wietrze. Inne mnieysze na plominach y dawnych wgorach y odlogach suchych. Listu okrągłego / Francuzom pospolitszy.

Przyrodzenie.

Wszystkie sa przyrodzenia chłodzacego / y wysuszaiacego / w wtorym stopniu : rozcinaią , otwieraią / y niciało rozsiękuią y trawia.

Moc y skutki

Cheć do iedzenia wracaona z zapalenia / do bo też z przebrania kolery w żoladku / wzbudza / badz sam surowy używany / badz też salsą z winnym octem vezyniona.

Bronisze wpić. A żeby sie winem rychło nie wpił / wziąć liścia szawikowego / nasienia portulaki a

Szaw mnieyszy.

bo kurzey stopy / kwieciecia grybienia białego : to w chustke chedoga zwinawszy / w wino wpuścić. Także

Salata z Szawikn / z Locygi / y z Endy / wiewy / nagotowana z octem a z cukrem / y wżywana / niecheć z żoladka oddala kora bywa z przepelnienia y zwylania żolci weni

Wotrobie zatkłoney z grubey kolery / także goracey / ta salata ochłoda y ratunkiem / rospisowuioa w iey żyłach / otwoieraią y go racość w niy gąsac y tli u miac.

Pragnieniu wstawnicznemu y niengasfom mu / szawiku dobrze używać / tak w potrawach / iako salata y salsy.

Biegunki iakiekolwiek / nasienie z wodką podrozniowa / a z pigwowym sokiem pic wzytecznie / zwlaszcza gdy ciekaczki te bywaią czeste z kolery.

Glisky w żywocie toż nasienie z octem wżywane / mozy y wyrodzi.

Czerwona niemoc / z winem czerwonym cierptim / albo z Babczana wodką / trunkiem toż nasienie wzywane.

W młodszych serdecznych / nasienia daciać mialko wrartego po czwierci lota y wiecey z wodką Borakowa / abo z Cytrinowym sokiem.

Wszkniomym od Niedzwiedka y od wselakiego iadewitego chrobactwa / iest ratunkie.

Obryzanie iadła od dala. Wotrobie zatkłoney y goracey.

Pragnieniu wstawnicznemu wiesznie mu.

Kolery czney biegunce.

Gliskom

Czerwone

Młodszych serdecznych

Od Niedzwiedka wselakiego

Sczaw krwawy / który krwio-
Smocza przeto zowia / że z swych
żyłek których pełen / y poplecionych
w sobie ma / sok krwawy puszcza.
Liscia podobnego Szindzie / abo
do Szawiu błotnego / iedno gest-
szego / węższego y dłuższego / ciemno
zielonego. Konstiemu szawiu
błotnemu wszystkim kształtem po-
dobny.

Wskiesce

W chłodnych krainach wiscey sie
kocha / niżli w ciepłych / sam przez sie
roście. Uiegdzie też w ogrodzie by-
wa slancowany.

Moc y skutki.

Dochá z wárzonego / żywot odmieksza y Purguje.
Táże sok / ze wysyckiego tego ziela / piac.

Szaw / abo Szawil / Różdżat 75.

Acetosa Oxalis.

Sawerampffer.

Szawil kwasny / wielki y mały /
iednegoż kształtu sa: wszáże wiel-
ki lisciem / tak szawiu kobelemu po-
dobny / że podczas trudno ieden od
drugiego rozoznać / iedno że tego sa
mniejszy y gładsze : do tego troche
węższe / á zaraz sie od korzonków
puszczając / iáko zelęca v strzał : tá-
że y po klaczu / mając smá w sobie
przyjemny kwasowaty. Korzon-
ki cienkie / długie / ale nie tak bárzo
zolté / iáko Szawiu kobelego : té-
goż smáku iáko liscie y z klaczem.
Kwiátu rumianawego / abo cegla-
stéy barwy. Z tego nasienie potym
trzygránowite / rumianawé / dro-
bne / zakońzone.

Drugi temuż we wšem podo-
bny / tylko korzenia paciorkowate-
go / abo guzowate.

Sa iésze inne Szawili tegoż
smáku kwasnego / iáko y pierwsze
dwa : Jest ieden liscia tepego y o-
krąglego / którym tylko od innych
jest różny : Látinnicy Acetosam,
abo Oxalidem rotundam , abo
rotundifoliam , zowia.

Wtóry Szawil kędzierzawe-
go liscia / długiego y szkaliste-
go / Oxalis crispa, tzezony.

Trzeci Oxalis ouina, liscie iá-
ko włocznie mający : Kwiátu na-
drobniejszy y węższego : táże
nasienia.

Czwarty najmniejszy / listecz-
ków bárzo wąskich / obdłużnych
y włocznawych.

Piáty táże drobnego / cienkie-
go / y trojástego liscia : wąskie-
go / á po klaczu długiego / od-
spodku iáko wárzeżki albo lyski.
Té wszystkie iednych skutków / y
przyrodzenia iednego sa.

Oxalis
rotundi-
folia v
Gallica

Wskiesce

Swierz-
bu.
Prągnie-
niu.
Syrop.

Swierzb maia cym/ dobrze sie nie obmywać.
Prągnienie z wpalenia wnetrzności y zwo-
lania w żoladec kolery gasi.

Syrop z Szczawiku

Syrop tak moze bydz prostym obyczaj-
siem robiony : Wziac soku z tego ziela,
wyprażowanego trzy funty/ cukru káranu
dwa funty/ y zważyć/ á białkiem od iáia
przeklárystkować/ á do potrzeb chować. Ten

Feb: Ko-
ler.
Goracz-
kom.
Powiaz-
cznym.

W goraczkách gwałtownych kolerycznych
W goraczkách morowych/ wielkim bywa
lekárstwem/ oczym sie troche wyssey námi-
nilo w wodce tegoż szczawiku. A to wziac
tego syropu dwa loey/ ábo dwie lyfice/ syro-
pu z Limony/ syropu kwasnego z Cyryn
także po dwu lyfiek/ szczawikowej/ y wolo-
wego iezyká wodet po dwu lotách. Do tego
Diamargariton frigid/ y Konfektu Alkermes/
(ktoryzmy ná swym miejscu pilnie opisali)
kázdego co dwie ziarna ieczmienne/ ábo pie-
przowe záważa/ á kázdy poránek dawac pie.

Prągnie-
niu.
Zoladko-
wi.
Watro-
bie gor-
cey.
Goracz-
komijnm

Prągnienie w wpaleniu serdecznym. Także
W zapaleniu wst żoladkowych.

W zapaleniu watroby.

Serca drżeniu y trzesieniu nád przyrodze-
nie z goracoscí zbytniey/ barzo wyszczyny.

Moze też tego syropu z wstkiem wielkim
wzywac w inych gwałtownych goraczkách
ktore z zápalenia zólci ábo kolery przypadáia/
z syropem siolkowym/ ábo samego z wodka
mleczowa/ ábo Podroznikowa/ ábo z loey
gowa.

Wilgotnościom niedopuszcza sie w żolad-
ku zagnic syrop/ sok/ y wodka z szczawiku.

Konfekt z Szczawiku.

Ten z kwiecia tego ziela/ iáko z inych zól-
z cukrem moze bydz robiony : Ten do tych
wszystkich niedostatkow y potrzeb/ do kto-
rych sok/ syrop/ y wodka tego/ moze bydz wzy-
wany/ tak sam przez sie/ iáko z syropem z iaz-
kinkolwiek/ ábo z sokiem. Osobliwie

Morowym powietrzem zárazonym/ wpa-
lenie wielkie y z tegoż zbytnie prágnienie má-
iacym barzo stuy/ badz samego wzywaiac/
badz z innymi konfektami/ iáko z Rozánym/
z Borakowym/ ic. Náprzyklad : wziac te-
go ze dwa loey/ Borakowego/ Rozánego po
locie/ Diamargaret frigid pol lotá/ cukru ro-
zánego dwa loey/ á pomieszawszy/ po pol lo-
ta ábo po cátem ná raz bric z wodka sialko-
wa/ ábo z ieczmienna. To ábowiem prá-
gnienie wsmierza y gasi. Serce indle posila/
y iádom sie spzectwia.

Wilgot-
nościom
zagnic sie
broni.
Confer-
ua.

Moro-
wym pos-
wietrzem
zárazo-
nym.

Serce po-
sila.
Iádom
sie spzecz-
twia.

Rozsadek.

Co możemy rozumiec o inych szczawie-
kow ná przyrodztego Rozdziału pomies-
nionych skutkach y przyrodzeniu/ ieno nie tak
potezne iáko pierwse dwa. Jednak ten kto-
ry guzowatego ábo paciorkowatego korze-
nia/ nie wstepuje nie swo poteznością pier-
wszym.

Brzostkiew polna/ Rozdział 76.

Lampsana, Napium, Erithme
Ackerkol/ Wielkol.

Brzostkiew ziolko mskie/ ná pul-
story pieszki wzwyż : korzen-
cienki y krotki maia c. Liścia
podobnego Pszonce/ ábo Pszonna-
kowi/ ktorego trzy ábo cztery tyłko
ma/ welnistego/ wytroionego.
Macza oblego galazkowatego : ná-
tym ku wierzchu bladezolté kwia-
teczki. Z tych potym nasienie w
skraczkách rownie iáko Gorczyca.
To ziele Dioskorides miedzy kápu-
sty kładzie.

Wiece.

Koscie sama przez sie ná mie-
dzách/ y w koncu rol/ ná odlogách/
ná ploninách / y ná ziemiách spra-
wnych gnoiem.

Przyrodzenie

Przyrodzenia iest/ á ile nasienie
Brzostkiew/ rozgrzewaiacego y wy-
suszaiacego/ wycieraiacego/ y mied-
ko rozprawuiacego.

Moc y skutki.

Brzostkiew miásto iázyzny wzywana/ wie-
cey pokármu ciálu daje/ á mishi Kobyli
szczaw. Dios.

Swierzb suchy z ciála spadza.
Plány y zmazy ná ciele sciera/ nia ábo na-
sieniem icy przetkusz/ nácieraiac. Tabe.

Dobrze ia siac miedzy włami/ iáko Kollu-
mell: pife. Abowiem pszoły z kwiecia icy
miódu obfitosc biora : co iednak z zapáchu
ich ktory z siebie puszczaia/ baczyć możemy.

Kány swieze.
Wrzody y
Sadzele/ sroym przykladaniem liścia wy-
chedaja/ y zápluga wiac sie im broni. Także
w donicy/ ábo w mozdjerzu wtarte á pla-
strem przykladane/ iáko y kápusta czarna.

Jázyyna.

Swierzb
spadza.
Plány
sciera.
Pszolo
barzo lu-
ba.

Kánom.
Wrzodó.
Sadzele

Goracee
Kolerycz-
ney.
Goracee
morow-
wey.
Kordyacz-
ce.
Sercá
drzenia.
Zolacz-
ca.
Wzrodo
ognistym

Wilkom
abo wrzo-
dom tida
to wyta-
dajacym.

Ognis
piekielne
mst.
Otok z o-
czu.

Sueens
acerolaz.
Goracz-
kom For-
lerycz-
nym.

Sercá
drzenia.

Wlosci
serdecz-
ney.

Czasno
rowego
powie-
trza.

Kolerycz-
nym bie-
gunkom.

Al na czzo wzywany / abo przed wloffeniem od
bestiy iadowitych / ich wsezknienie skody za-
dney nie wezyni. Ale nie tylko ziela samego /
ale tez nastienia tego.

Goraczkom Kolerycznym.
Goraczkom morowym sprzeciwiá sie y
odpor czyni / syrop z soku tego czyniony / á z
wodka tegoz ziela rano y na noc dawany.

Kordyacznym.
Drzenie serca cierpiacym / tenze syrop oso-
blywym ratunkiem bywa wzywany. Takze.
Zoltey chorobie iest lekarstwem zwinem
pity.

Bolaczkom y wrzodom ognistym / zna-
mienitym iest ratunkiem / tym sposobem :
Wziac listcia sezawikowego / listcia locygo-
wego / sporysu : To wespól wwierciarszy /
przydac bialek albo dwa / olejku z niedozry-
tey Kozey troche / y tym ogniste wrzody do-
kladac.

Experiment na wrzody iadowite / na gos-
lemach ciálo wyiadajace / ktore wilkami
drudzy zowia. Math.

Wziac ze dwie dobre garsci soli / sezawiku
ze wshytkim garsc abo dziesiec / posielac / y
w nowy polewany garniec studzienney wody
tak nalac / zeby na cztery palce w niey zagra-
znelo : Potym do polowice wywarzy wshy /
przydac palonego halunu iako kolohe iate
spore / wrzec go mialko / Koperwaseru biaz-
lego iako Wloski orzech / y tym one wrzody
zle wymywac dwakroć kazdego dnia / przed
obiadem y wieczera.

Ogieni piekielny / albo Kozá piekielna w-
simierza / z Koschodnikiem wtarty / á octem
rosczyniony y przywitany.

Otok z oczu plynacy zaskanawia.

Sok z Sezawiku.

Sok z Sezawiku osobliwie sluzy w go-
raczkach kolerycznych / abowiem Kolere
subtelna y iadowita tlomi z wodka Podro-
zinkowa / albo Mleczerowa / abo z sokiem Cy-
trynowym.

Drzeniu serca z gwałtownego wpalenia y
goraca / wodka z wolowego isytká / albo z
Borakowa / á z kolaczkami ktore zowia mas-
nus Christi z perlami / dajac pic / przedkim y
osobliwym bywa ratunkiem. Toz tez

W indlości serdeczney sluzy / ktora takze
ze zbytniey goracosci y rozpalenia duchow
w nim przypada / trunkiem wzywany.

Czasu morowego powietrza wzywac go
dobrze dla wstrzezenia zarazy / biorac Plarysia
Korwanego na czzo pierwey nizliby z domu
wyszedl po cztery loty abo lyfki / przydawshy
winá granatowego dwie lyfce / Dryakwie co
naprzedniesshey dwa skrupuly / abo dwie cze-
sci kwinty.

W diegunkach kolerycznych / y w czere-
wonych / dobrze tego ziela soku wzywac z ro-

zanyim cukrem / z sokiem pigwowym / á z
glinka Ormiensta.

Zebom boleiacy m z goracych fluxow z zebom
glowy spadajacych / trzymajac go w wsciech bolenu.
wielkim bywa ratunkiem / goracosc spada
krow gassac / y bole ukladajac.

Wzrost mdly / iasny czyni / oczy nim pomá-
zuia / albo po kropcego wnie puszezajac.

Swierzb suchy y krosty zciála spada ias-
ko y sok sezawiku kobylego : o czym sie na
swym miejscu powiedziádo.

Wódka Szawikonwa.

Zego sezawiku wódka w goraczkach ko-
lerycznych / y w goraczkach morowych /
bardzo wyteczna bywa trunkiem iey wzywac
iac / na raz po lyfki dziesieci albo dwunascie.

A dla wwarowania powietrza y zarazy mo-
rowey / dobrze iey wzywac po dwu lyfki / ze
czymoma loty albo lyfki bialego winá dobre-
go / á z czwiercia lotá pieczetowaney ziemie /
albo glinki / przyz kila dni to czyniac na czzo.
Takze czasu letniego w takiey przygodzie /
wielkim bywa ratunkiem wzjarowshy iey na raz
ze dwie lyfce dobre. takze wiele wódki Mle-
czowey / y z kwiecica wodney Liliey abo grzy-
bienia / kazdey zarawno : octu winnego dobre-
go pul lyfki abo lyfke / Dryakwie pul kwint-
ty / abo pul czwierci lotá / y dac pic.

Takze na wwarowanie zarazy morowe-
go powietrza / niepospolite y doswiádzone
lekarstwo syrop z Limony / syrop kwasny z
Cytryn / kazdego po cztery loty abo lyfki /
wodki Sezawikowey / Kozaney / Borakowey
po dwa loty / abo po dwu lyfki / do tego przy-
dawshy Diamargariton frigidum dwie cześci
od kwinty : To kazdego poranku dac pic / á
ile czasu goracego letniego. Kondol.

Slezione zackana.

Uleki. A z osobliwosci swey
Wzroba z simulona z goracosci / otwiera
y wychedaja / wychladza / trunkiem wzywac
na. Z nereki mul piaszyssty mozem wy-
wodzi. Fernel.

Zwierchu takze moze bydz wzywana /
iako / Sereu /

Zoladkowi /
Watrobie zapaleniu / chuste w niey ma-
czajac á przykladajac / ochlode dajc.

w Goraczkach morowych. Takze tez
w Kolerycznych / wódka na serce y pulsy
chlodzaca / y orzeczwiataca. Wziac wodki
Sezawikowey / Kozaney / Babezaney / po
snu lyfki albo lotow : winá z ziarnistych al-
bo z Granatowych iablek pesc lotow / octu
z kwiecica gwozdzikow y Kozanego po lyfki /
Koralu czerwonego y bialego / sandalow
wshytkich trzech mialko wtartych po pol kwint-
ty : wespól zmieszac / á chusteczki w tym le-
tnio obmaczajac na serce / pulsy / y na watro-
be przykladac czesto / albo co wshnie / zas
odnowic.

Wzrostu
molemu.

Swierzb

gualit
antia.

Goracz-
kom
gwalto-
wnym.
Feb: m o-
rowym.

Slezio-
nie.
Werkom.
Watros-
bic.

Sereu.
Zoladko-
wi.

Watros-
bic.

Goracz-
kom.

Wzro-
cznym.

Kolery-
cznym.

Wgiewsce

Mala y wielka bywa iązwo ogrodach stane: Indzie też same do browielnie rosna: niegdzie wietka bywa w naczyniu sadzona do okien/ dla czynienia cienia od słońca. W naszych stronach między iązwinami ogrodniemi/ a zwłaszcza ka pusta / rosna: także na polach do tychże iązwin sprawionych. Trzeci/ ktora biala albo zielona mianujemy / w ogrodach sama przez sie na polach przy drogach / przy gumniakach / albo zboiskach. Gdzieby też ktora z nich raz tylko była w siano / potym zaledwie iz wykorzystać moze.

Przyrodzenie.

Wszystkie trzy / iednego sa przyrodzenia / to jest / chlodzacego / y odwilżaiacego: w wtorym stopniu odmiękcząca.

Wielka Zmindá.

Przeciwno własceniu od Niedziwiatki / Zmindy wietkszy wárzoney / a winem zalanej / dobrze używać. Gal. Albo z winem sok piac. Pl. Gal. W stronach boleści wstramia / z oliwa rostarta a przykładana / albo nacieraiac. Bolenie szejony wklada / także ma bok lewy nacieraiac.

Blitum maius. Od wielkiej dywidki wlosnym. W stronach boleści. Szejony.

Zmindá mnieysza.

W Jesieczne czyszczenie pániom nád przyrodzenie zastánowione wzbudza y wywodzi.

Zasniat albo záporzysto wypadza. Lozisko zátrzymane po porodzeniu także wywodzi / páre z wárzonego listkiem w lono puszczaiac / seby do máciece dochodziła. Także jeiey w trunku z winem / albo y potrawa używáac. Zipoetra.

Zywot odmiękczą y stolce wzbudza slistkoscia swa. Dios.

Przymioy ogniste wárta wyciąga biala. Káffel / y

Prágnienie z goracey pochodzace przyczy ny wsmierza. Aben Mesnai.

Pokarm ciálu bázno mály dáie / y to chlodzacy y lipki. Tenze.

Wrzodom ognistym / z ktorych ropá iáko miód iáki plynie / bázno użyteczne korzenie na nie plastrowane. Tenze.

Ból głowy z słończnego wpalenia oddala sok z listcia y z klacza z Kozanym olejkiem chustk w tym maczaiac a przykładaiac wklada. Abige.

Káffel suchy z goracości y z wpalenia wnetrznego / leczy Zmindá wárzona dobrze z olejkiem migdalow / stódkich / sokiem pomoc ranczowym / miásto octu skropiona a używana. Abige.

Zywot pobudza do stolcow czestych / w ktorym zá używaniem ich / bo w nich kolere wzburza. Plin.

Wplawy bialoglowskie.

Biegunki czerwone / nasienie czerwonych Zmind z winem czerwonym ciepem zastánaw a piac. Tab.

Zolta niemoc spadza y leczy / toz nasienie z miodowa syra trunkiem używane. Tenze.

Brodawki / ktore starzy Polacy / kurzeoká zwáli na nogách / spadza: tlućac listcie / a przykładaiac. Tenze.

Blitum minus. Miesieczny.

Zasniat. Lozisko

Zywot odmiękczą

Przymioy

Káffel.

Prágnienie.

Mály pokarm dáie.

Wrzodom ognistym

Ból głowy

boleni.

Káffel suchy.

Stolce czest.

Wplawy Czerwony Kom.

Zostacz Kom.

Brodawka Kom.

W Słazách ogrodnych Rózdziat 78.

Malua hortensis, & Malua arborescens.

Herbstrosen / Komischpappel / Ernóssen.

Słaz ogrodny / y iáko by w drzewo wrosly / piecioraki. Z tych niektóre zowiemy bialoglowka Kozá / czarna Kozá / a tá troiaka: Pierwsza czerwonego kwiatu / albo ciemnorumianego nie

pełnego. Wtora bialego prostego Trzecia / kwiatu pełnego rumianego bywa / także bialego. Pierwszy korzen ma bialy / gładki / y dlugi / gibki / slistki: z ktorogo klacze oble / dlugie y zlekká kosmate / wyrasta. To polki sie nie starzeie / ma w sobie dostatek drzenia bialego: potym w starości miszeie: a samo klacze w drzewo twarde roście / galezisto / obsadzone listem okraglym / prze-

Roszadek,

Cichorium
um te-
storum.

C Mylają się którzy Brzoskiew rozumie-
ją być jedno z Pisonatium y Kępnis-
kiem naszym: Także owym Mleczem który
na rumach / na ścianach y murach i także
na kalenicach skodoli y domow stoma nas-
trzych / która na pultory stopy / wzwysł roście
listeczko z siwą / albo z brzozną zielonym
gładkich / soku pełnych / około krainow zleżka
szeciniowatych y ostrych / kłącza także gład-
kiego / tej zieloności której liście / kwiatkow
drobnych żółtych / z piaci listeczko złożo-
nych / nasienia drobnego. To żółko iako się
powiedziło niektórzy chcą mieć za Brzo-
skiew / ale zle.

Jest druga Brzoskiew ogrodna śiana / iako
to niektórzy z naszych chcą / która my Włoska
kapusta y Batonowa zowiąmy / Włosy węd-
dze. O której niżej o kapustach pisac / mo-
wić będziemy.

Włoskie
Wędze.

Zmindá / Rozdział 77.

Blitum & Blitus.

Meyer Hanenkam / Blutkrant.

Tego ziela rodzaj trojaki /
Zmindá czerwona dwoiá
wielka y mniejsza: Trzecia

biała wielka / na kształt drzewo-
wzwyż y wzmiesz roście. Także

liście y kwiecie. To całe / to jest /
korzen / kłącze / liście / czerwoney
barwy: także kwiatu rumianego
kściowatego / miazgłego: z tego ku
ziemi ciężarem swym nachylnego.
Tego ziela sokiem / iako krwia abo
sokiem kwiatu barłatnego. Także
y sardowac / korzonkow gęstych
cienkich rozpięzchłych / soku także
rumianego pełnych.

Mniejsza / we wśem wielkiej
podobna / ieno we wśem też mniej-
sza y drobniejsza: kłącza lastowa-
nego na łokieć wzwysł: liście też
nie tak zbytne rumiane / iako w
wielkiej: korzonkow także cienkich
rumianych / y w ziemi nie gło-
bo rozpięzchłych.

Trzecia Biała Zmindá / w której
wszystkim kształtem podobna / ieno
zielona / nie rumiana. A kwiecie y
nasienie między liściem na cien-
kich stopkach w gronkach pochodzą.

Mniejszy

pryjemne iako y inne plonne/wszakże przys-
muie: częścią dla wilgotności / częścią dla
ich śliskosci. Simeon Sethi.

Z własności swej gnilce w vszczich goia/
moczac kwiecie w wodzie / a ta często ost-
plozacz / y wycierając.

Uplawo. Uplawo zbytnie pániom záwosciaga kwie-

cie tej Roze białogłowskiej / albo wielkiego
ślazu ogrodniego czerwone / w winie warzo-
ne / a trunkiem używane. Dodon.

Tre skutki wszystkie máta spolne z slazami
polnymi abo lesnymi: Czym w Rozdzia-
le przyslym / iako Dyoskorydes / y in Ziolo-
pisowie świadczą. Tabe.

O Slazách pospolitych polnych / Rozdział 79.

Hasenpappeln. Hasenpappeln.

Slazow pospolitych polnych ma-
my także kilka rodzajow / a te sa-
me przez sie rosną. Pierwszy / ko-
rzeni mając biały / albo żółtawy. Z
tego pret przymieszyszym / obli / y
miękki / z innymi odnozkami wyra-
sta Kwiatu rumianego / cieliste-
go / z czerwonymi żyłkami: z tych
potym iako mácherzynki papiste
zawarté nastawia / w ktorych na-
siemie okragloplaskie. Listu okra-
głego / kolo kraíow wykarcbowane-
go / labrzyściego.

Wtóry / pierwsiemu we wsem
podobny / tylko listia mniejszego /
okragleyszego / z kraíow wykra-
wanego / y drobno zabkowanego.
Ten sie pospolicie po ziemi roz-
ściela.

Trzeci Slaz miękki / albo kła-
mitny / dla miękosci listia swego /
tak rzeczoney: y ten niewiele od
pierwszych różny: listiem tylko /
które okragle / spieczasie na koncu
iako lipowego / albo gruszkowego
drzewa list. Kwiatem także roz-
wym wielkich ogrodnych slazow
podobny. Korzeni rozdzielony dro-
bny / cienki / rozpierschly. Naste-
nia takiegoz z innymi. My wyso-
kim / albo wielkim Slazem pol-
nym / dla wielkosci wzrostu tego
zowiemy.

Czwarty / ledzierzawym zowie-
my polnym. Ten różny jest od sla-
zu wysokiego ogrodniego ledzie-
rzawego / wielkoscia we wszystkich

okolicznosciach swych. Korzenia
białego / z wielą odnozek. Klacza
mocnego / listiem okraglo labrem
wykrawanego obsadzony: po kto-
rym klaczu miewa kwiateczki dro-
bne / białe: z tych potym nasienie /
iako y w pierwszych / iedno daleko
drobniejsze.

Wzrost.

Te wszystkie rosną wshedy / bez
prace ludzkiej Kwitnac poczyna-
ta ksziezca Kwietnia / kwitna do
szodku Jesieni.

Przyrodzenie.

Slaz polny abo pospolity / su-
szy jest / a jeżeli siano y slancowa-
ny: w rozgrzewaniu y w chlodze-
niu ma szednie pomiarkowanie.
Odwilza we wtorym stopniu: zlek-
ka wilgotności rozprawnie y roz-
wodnia. także twardosci odmiek-
cza.

Moc y Skutki.

Slaz polny pospolity / ktorykolwiek / wó-
rzony / a z oliwa y z sola pożywany / za-
twardzenie żywota odmiekcza / y stolce czy-
ni. Aetius. A to wiecey klacze mlode ni-
zli listie. Toz czyni ogrodny siano: czyni też
to odwilzenie listom y żywotowi w oliwie
smazony / albo w mlodym masle / a na pes-
pel / abo na wshet żywot co naciepley pla-
strowany. Klistera także dany.

W pierściach ciężkosć máiacym.

Zostrzalości w gardle /

Dychawicznym /

Kaslu ciężkiemu suchemu z wielkiego w-
palenia wnerznego / odwilza y leczy / używa-
cie nasienia w sycie miodowej / albo w stod-
kim winie. Toz też

Żywota
zawars-
zente od
miększa.
Stolce
czyni.

Pierści.
Dychaw-
icy.

Kaslu sa-
chemu.
Zostrza-
lemu gar-
dłu.

Gnilca.

Uplawo.

Hasenpappeln.

Sammet pappeln.

Krasenpappeln.

Slaz ogrodny.

wrotowému podobnym / zlekká labrem wykroionym / y troche welnistym / abo kosmatym. Miedzy tym á rozgami wychodzi papie pecherzate. Z tych potym otwiera sie kwiat / z iednych pelny / z drugich proſty / roznych barw. Té gdy opadna nasienie z siebie dáia / okr. gloplazie.

Drugi piérwzemu podobny / tylko kwiatu pelnego.

Trzeci / malo wtoremu niepodobny / ciemnorumianego kwiatu pelnego / y nad inne wietſzego.

Czwarty / wtoremu podobny.

Piaty / takze wtoremu / tak ko rzniem / kłacem / iako y kwiatem : opocz liſcia / ktore iest dluzſze y glibiey wykroione labrem. Owa ta piec sa liſtu wielkiego / ſerokiego / szradka okolo karbowanego. Kwiatu wielkiego / ſeroka z piaci liſtow roſkwitajacego / we wszystkich czesciach ſwych / kſtalem rozey polney niemal podobne / w iednych

Slaz drzewo wroſty.

czzerwone / w drugich ciemnorumiane : w innych cieliſte / á w drugich biale Tych kłacze / á zwlaſczo w piérwſzych trzech iedno preciste korzenia / iako ſie wyſſzey namienilo / gibkiego / dlugiego / ſlozowatego / abo ſliſkiego : nasienia okr. gloplaziego.

Wſienſce

Ogrodne Slazy / nie rády ſie ſamy z ſiebie puſzczaja. Kwitna áz do ſamey Jeſieni : iedne kwitnac / drugie opadajac.

Przyrodzenie.

Slaz drzewny y ogrodny / wiecney ma w ſobie takieyſi cieploty y wilgotnoſci / á mzi leſne : y przeto tez w ſwych ſkuttach ſa mdleyſe, ſt wierdzaja tez troche.

Moc y Skutki.

Slazy ogrodne ſa przyſtoynieſe do wywaniania potrawa / á mzi polney leſne / bo nie takiey ſa oſtroſci : ácz ſoladkowi nie ſa

porawa

przyiemne

Sarcin W siedzeniu albo w kłisze stolcowey.
Wsiadze W pecherzu/
ntu. W Macicy/
W pechy W kłiszkach żarciu y gryzieniu / Blistera z
zyn. Slazu bywa wyteczna.
W macicy Mleka dostatek miankom / y tym mian-
W trzes kom / ktore piersiami dziatki karmia / dacie.
wach. Bolesci w pecherzu wklada / nasienie tego /
Mleka z nasieniem Romonice / z winem piac.
miankom Zeby czarne wychedaja y biale czyni / Su-
okrotosc chy korzen wazac caly dzien w wodzie. Po
daie. tym wwinac go w papier / y zagrzesc w go-
Pecherza raccy popiol / zeby vschnal : y tym czarne ze-
bolesci. by wycierac.
Zebom Moc nad przyrodzenie zahamowany /
pozerwia wywodzi / trunkiem suchy wazonego vzy-
sym. waiac. Blistera go dacie / prog lona / takze
Mocz wy krot nim naparzac.
wodsi.
Bolesci Bolaczki twarde zmieksza / y w otok zbier-
kom ra / wazony abo w popiele goracym y z kor-
twardym zeniem rozparzony / a plastrzem przykladany.
Sarku os Gardlu y wstom okrostawiatym y zranio-
frostu nym / plokanie z niego z miodem niepospo-
wiatemu licie czynic.
y rannu Ostrosce y chropowatosce stary na ciele
mu. spadza / y gladka czyni / sliskoscia abo slaz-
Ciala os mowatoscia tego namazuiac.
frostu. Tym ktorzy z goracosci y z suchosci mo-
Sen przy zgu sypiac nie moga / sen wdzieczny y mily
wodsi. przywodzi / nogi to woda / w ktoreyby byl
 dlugo parzony abo wazony / na noc dobrze
 obmywaiac.
Ochrze Omientieniu y ochrapieniu / piac suchy tea-
pieniu. go / abo potrawa vzywany / bywa perwynym
 ratunkiem.
Zolozom Zolzy twarde / Gruczoly po sply / za vshy-
na sply ma / y na piersiach : w winie go wazac / a
za vshy przykladaiac / trawi. Plin.
ma. Rany woselakie z przymiotami ognistemi
Rany zapuchle / albo ocieklosci kazde got / z listcia
wrzody tego / y z listcia wierzbowego plastr przyklada-
spzymio ny. Albo wiece w soku tego osrodka z chle-
tan. ba rozmoczona / a plastrzem przywiliana
 Albo w Rozanym olejku smazony.
Czerwom Czerwona niemoc zastanawia / blistery z
ca. niego vzywaiac. Toz tez
 Wydymanie y bolesci w stolcowey kłisze
 vstanawia.
Wkafes Jadowite woselakie vszczkienie y wklasce
niu tados nie leczy / slaz z cebula a z lukciem wtarty / y
witemu. plastrzem na rany kladziony
Rodzes Paniam dziecmi sie pracuiacym / Slaz z
nie lekcie korzeniem swym wazony / y trunkiem vzy-
y prestie wany / barzo wyteczny. Takze tego soku
czyni. kwaterke pic dawszy / toz czyni.
Niecheci Nasienie z winem piac / niechec z zo-
zoladkos ladka oddala.
wa. Trucizne z morskiego zaiaca zadano / wa-
Ternta rzone z swym korzeniem / a po dobrym trun-
inte sato ku vzywany / z ciala wywodzi / zaraz po kłis-
ca mocz dym wypiciu womit sobie wzbudzac. Pli.
tego.

Toz w kazdey truciznie y w iadu zadany
 czynic. Plin.
 Klacze tego mlode / ziaroszy zwierzchnia
 store z nich / wazone a miasto potrawy vzy-
 wane / zywot odmieksza. Plin.
 Suche listacie spadza slaz w mocz wro-
 zony / azby niemal zgnil / tym te nacierac.
 Tenze.
 Wrzody / rany / krosty / y
 Pecherze w wsciech goi w miedzie y z ko-
 zeniem wazony / tym namazuiac. Tenze.
 Zeby chwienicace wtwierdza korzen w wi-
 nie wazac / y czesto cieplo ploczac. Tenze.
 Zebow bolenie wklada y odpadza / iedno-
 klacznego abo iednopretnego slazu korzenie
 tak dlugo te draznic a okolo nich kolac / az
 boleć przestana. Tenze.
 Grzuly za vshyma / abo swinie wrzody.
 Zolzy dymniczne / z czo slina roscierac
 ny y przykladany / do zebrania te przywodzi.
 Tez z Jeczmienna mała wtarty a z kofosym
 smalcem / y plastrowany toz czyni.
 Zyl pietych zatwardzenie odmieksza.
 Zwardzialosc bialoglowstich pierzi ro-
 spadza / w czarney welnie przywiniony. Plin.
 Kassel vsmierza y lezy w mleku wazony /
 a przez piec dni trunkiem vzywany.
 Miesieczne panion czyszcienie wzbudza / w
 winie wazony a w oliwie / y to piac : albo
 samego wazonego vzywaiac. Albo
 Rzen tego na palec wzmiesi / a wzdruz
 na fesc paley poprzecznych / zwierzchu tros-
 che strubany / a prochem z flamoniey posy-
 pany / y w otwor lona wprawiony : Reo-
 chce / moze go pierwey miodem pomazac /
 dopieroz pomocionym prochem potrzasc / y
 wprawic.
Sok z Slazu.
Wsa o soku tego ziela znacni ludzie / i
 Proby go po dwu lotu tak samego / albo
 z winem / albo z polewka / albo z czymkol-
 wiek kazdego dnia na czo bial / ten ani wrzo-
 du / ani choroby sadney w ciele nie vzna.
 W vshy cieplo puszczany / bol w nich wklada
 Rodzenie panion lekcie y rychle czyni dacie
 samego / abo y z winem po kwaterce pic.
 Padatacey niemocy bywa niektorym wiel-
 kim ratunkiem / dacie go pul kwarty na raz
 przewrzonego trunkiem cieplo. Plin.
 Ludziom melankolicznym / piec lotow.
 Od rozumu odchodzacy / siedm lotow.
 Tenze.
 Polurezonym w czlonkach.
 Breez / to jest twarz w tyl / albo w bok za-
 krecona miacym ze zbyniego w ciele gorac-
 ca / mazac cieplo nim barzo dobrze. Abo
 rotem suchem zytom barzo wyschlým od-
 wilzenie czyni. Plin.
 Zywot z zwierznosci opusony / piac go y
 nim mazac / wolny czyni.

Zywot od
 mieksza.
 Plin.
 Lisiatom
 suzym.
 Wrzody.
 Krostom
 wsciech
 Pecher-
 zom.
 Zebom
 chwienic-
 cym.
 Zebom
 bolscym
 Grzulo
 za vshy-
 ma.
 Zolozom
 dymnicz-
 nym.
 Zewrom
 zatwar-
 dziatym.
 Piersio
 twarde
 dziatym.
 Kassel.
 Miesieca
 casy.
 Succus.
 Od gos-
 tob zayo-
 wnie.
 Vsom
 bolecie.
 Rodzes-
 niu lek-
 kiemu.
 Kaduku.
 Melana-
 Folics-
 nym.
 Od roz-
 mu odho-
 dzacym.
 Breezu.
 Wietrz-
 nosciom

Glos glabci.	Glos glabci y krzyklivy czyni / Fern. Do tego wshyftkiego / moze tez liscie y z kozeniem tego w stodkim mleku / abo w winie stodkim warzyc / y przez kilka dni trunkiem vzywac. Tegoz.	Lupieszom y otrebowatosciom / w moczu warzony: tym glowe przemywac. A potym sam slaz warzony z oliwa wrzec / tym cieplo glowe okladac / abowiem wychedaza y goi. Ma tez ta wlasnosc / iz zatwardzialosci odmiekza / naparzaniem swym / albo y plastrowaniem.
Suchoty tym.	W suchotach chory mega z wielkim vzytkiem swym vzywac / abowiem dodacie wilgotnosci.	Kamien vsmierza kapiel / albo naparzanie workami / tym sposobem czyniac : wzjac slazu pospolitego / y wysokiego polnego / korzenia y naci pietruszki / Ziela ktore zowia dzien y noc / Kumnu / siemienia lnianego po dobrej garsci abo dwu. To w kotle niemalym warz. A gdy powoli przechlodnie / nie rozwarzaiac zimna woda / chorego w tym kapać / kazac mu tym oblozyc narki y proglonac.
Pecherzowi. Moczni kapiace mu. Moczni gorace mi.	Pecherzowiz namienitym jest lekarstwem / tak korzenie iako nasienie. Takze Moczni kapianiem odchodzacemu. Goracemu mokrzemu y ciezkemu : warz korzenie z nasieniem tego slazu / do tego przyday korzenia slazu wysokiego polnego (ktory Lacinnicy Alcheam mianuja) Lakrycicy / nasienia Malunowego ochedozonego / kazdego po czesci w stodkim winie bialym warz / a po trunku cieplo pic day.	Kamien w pecherzu. Fistule w oku. Fistule w oku.
Zoladki wi.	Zoladki mdly zbytnicy suchosci ratunie / korzenie warzacz pecakiem / to jest z Jeczmiennem odluczonym / a te iuche pic : abowiem go osobliwie odwilza. To lepiej ieszcze czyni / przydawszy soku z siolkow modrych ze dwie albo ze trzy lyski : To nietylko odwilzy zoladki / ale y stolce poruszy.	Fistule w oku.
Przelewanie y trzeszenie w zyciu.	Czekemu w zywocie truzeniu / toz korzenie z Jeczmiennym pecakiem w wodzie warzone / a po kwarterce tej wody / ostudz wshyia lotem albo czeyroma lodowatego cukru / pic czesto dawac / dobrze czyni y wciha.	Pierwi bialoglo wstym swiaz dzialym y zapalonym.
Kamien w pecherzu.	Kamien a ile w pecherzu wciha / y wkladadreczenie / korzenie tego z pietruszkanym korzeniem w wodzie warzacz : a czesto trunkiem tego vzywaiac / wywodzi go. Takze	Pleurze y klociu w bokach.
Malista y piasta. Rzezanie mu w pecherzu. Lekki y rychly rodnay czyni.	Malisto y piastek stantad wywodzi. Rzezanie okrutne w pecherzu z kamieniami / sok ze slazu z winem piac vsmierza / w nim sie kapiac y okladaiac / toz czyni. Pantom brzemiennym lecie y predkie rozdzenie czyni / gdzieby sie do vzywania iakimkolwiek sposobem zwyczaily / Toz liscie tego pod brzemienna podacielaiac.	Pleurze y klociu w bokach.
Lozysko.	Toz tez lozysko pozostale rychlo wywodzi : ale gdzie to wezmi / zaraz go wyrzucic / aby snadz y macice z niey niewyciagnal. Tab. Plin.	Maciey zatwardzialey slaz osobliwym bywa ratunkiem / wziawszy go zarowno z wysokim polnym slazem / y z Kumientkiem / liscia Kokornaku / korzenia Lilowego / siemienia lnianego po dobrej czesci : to w worku lnianym przeschyc / y w wodzie a w oliwie w trzycia co naciepley na macice przykladac. Albo tez to wshyftko wespot warzyc / y w tym sie naparzac w wannie. Toz
Kifkom. Macicy. W tolcu bolom.	W kifkach a ile dolnych. W macicy y W stolcowey iatrznicy bolesci y darcia vsmierza / listere z niego czyniac y datac.	Maciey zatwardzialey slaz osobliwym bywa ratunkiem / odiawszy kokornak na strone. Tez w Rozanym oleku smazony toz czyni. Aben Mesuai.
Weskonym od pszof. Ofs. Sierfem. Miedzi wiadka. Zadzla w ni. ci le po zostale wyciaga. Parchom ciata.	Od pszof / y od Ofs / Przymielow / Od Sierfem / od paticzego gonu / Od Niedzwiadkow vszczmionym / predkim jest ratunkiem : slaz wrzec swietzy / y narane w ktorey zadlo pozostalo wyciaga przytoz wshy / albo natarszy. Toz sok z niego czyni / sam tylko abo z oliwa zmieszany / miesza sce obrazone pomazuiac. Toz tez broni vkaflenia od tych y im podobnych bestii / ciata natarszy. Parchom y cielaem wrzodom z glowy.	Maciey zatwardzialey / z samego slazu kapiel po pas dobra / bo ia osobliwie odmiekza. W siedzeniu

we / tak wielkie wrosto / że wozwyż
miało stop dwadzieścia : a miąższo-
ści tego żaden człowiek obić nie
mógł.

Naydnieemy też w ogrodach ko-
chanych Słaz rozysty / mający list
szeroki / okrągły / wielki : kłącza albo
chróstu na łokieć / trzy / podczas
wysokiego. Kwiatu różanego ru-
mianego / podczas białego / niekie-

dy cielistego / bez zapachu : który
gdyby miał / mogłby bydź z Różo-
ną słazą położony : bo swą cudno-
ścią y pozorem wdzięcznym śna-
dnoby się z nią zównał.

Gdzie Słaz roście / tam ziemię
czyni tłustą / y do wrodzaju plo-
dną / Plin : 20. 21.

O wysokim polnym ślazi / kto-
ry Altheę zowią / na swym się miej-
scu powie.

Loboda albo Loboda / Rozdział 80.

Atriplex.

Milten / vnd Molten.

Loboda dwoiaka : Ogrodna
y Plonna. Jest też trzecia
Pomorsta / na brzegach mor-
skich rosnąca. Ogrodna / ma od
ziemię liście szerokie / spiczate / ku
gorze szuple y wązkie / na kształt
strzaly : soku pełne. Naprzód zie-

loné / potym bladeżółcieie / a ku
starości czerwienieie / podczas też
żółcieie. Smaku mało kwaśnowa-
tego. Kłącza albo prutu czworo-
granowitego / z wielą pochodzą-
cych od niego gałązek. Na wozwyż
łokieć albo y trzy / podczas y czte-
ry : rumiane albo pobrunatniały /
a ku starości zbielaly. Kwiatu
drobnego / żółtego / z którego po-
tym nasienie w lupinkach cienkich /
okrągłopłaskich. Korzeń ma iedno-
stanny / przymieszany / w glebia
ziemię pochodzący : od tego wiele
włosienkowatych korzonków y od
nożeń pochodzi.

Plonna Loboda troiaka : Pier-
wsza / ma liście podobne ogrodnej /
iedno iże mniejsze : a które są od
spodku przy ziemi / są wykrwane /
blade : kłącza na puktora łokcia /
niekiedy wyższy / laskowane / y ga-
lęzisty / czworogránowity / żółta-
wy. Kwiatu także iako y ogro-
dna drobnożółtego. Nasienie
iey drobne / iakoby w gronkach :
Korzonków ma wiele cienkich / y
bardzo gestych / w ziemi rozpięz-
chłych.

Druga plonna Loboda : liście
szerszego od pierwszej : a około ia-

Kámen. Kámen čerpiacym w pechery y w nera-
kách/ trunkem vzywány jest lékařstvom.
Plini.

Sam też wárzony slaz piac/ toż czyni.
Serbi.

Suchos
tom. Suchoty máiacym.

Káslu Káslu suchemu.

Sácln. Sácln zostrálemu.

Ochra
pienia. Omienieniu y ochrápieniu/ temu wšyšt-

Kolice. kiemu sluzi/ piac go. Takže
Darcin y morzeniu w żywocie piac/ y
Elisteruac/ y żywot nim mazác.

Wlásc
niú tádo
witemu. Bolešne vřeknienie od pšezol/ ábo od
ktoregokolwiek tádowitego chrobáctwá/ rá-
ne nim mázác/ iáko same lišcie rošcieránte y
przykládánte.

Wšocz. Mdezu wolne odešcie czyni/ soľ z wárzo-
nego slazu wšzety/ á trunkem vzywány Pl.
Ztrwárdžialość máčice odmieká/ táž
wárzony sam slaz á vzywány/ ábo soľ tego
z czymkolwiek piac/ Elistera też zwárzonež.

polowe ábo z soľu dáiac. Takže sámym
slazem nágrzewáiac.

Bolaczki twárde odmieká Sethi.

Przymioey ogniste odpadza/ chusty w nim
maczáiac/ á przykládáiac. Sethi.

Plány y zmázy po čiele šciera/ z mála
prašego grochu przykládáiac. Tab.

Riřkom zranionym Elistera go dáwác/
dobrze. Tab.

Konfekt s Slazu.

Z Alecam z kwiecia/ ábo y z lišcia mlode-
go slazu z cukrem robiony/ do wšyřtkich
pomienionych dolegliwosti/ osobliwie su-
chotnym. Tym sposobem bywa czyniony/
iáko z kwiecia gwoździłow ogrodnych.

Inych slazow ná przodku tego Rozdžia-
tu pomienionych/ skutki też rownie sa co
pierwšego iáko Sácln: świadczy w 7.
řsiegách/ o žiolách.

Bolacz-
kom.
Przymio-
tom.
Plánom.
šranio-
nym ká-
řtom.

Conser-
ua.

Slaz gorny/ ábo řkalny.

Malua montana, seu Malua
hederacea.

Berg pappeln.

Sorny slaz/ listu obdlužnego
málo nie iáko řkalny Blasz/
kráiorow nierownych/ ieno nie táł gle-
bofo wykrošionego iáko v pierwše-
go/ ná dlugich stopkách/ krzewiřto
odk orzenia pochodzacych prákow/
giblich/ y gestoliřtnych: kwiatu y ná-
řienia podobnych ogrodne^o slazu.

Wšieysce

Kořcie ná gorách wyřokich.

Przyrodzenie

Báržiey rořpráwnie niřli swoy-
řki Glas / y mniiey w sobie wilgo-
tnořci ma / á niřli przerzeczone ine
slazy.

Moc y Skutki.

Skutkami nie jest od innych rořny/ iá-
ko žiolopiřowle świadcza.

Slaz ředzierzawy/ álbo řryřpáty.

Malua
crispa.

Ten o iednym tyľko klaczu z
řkorzenia wyrářta / ná łokiec
trzy/ ábo cžtery wzwyřř: pod-
czás y ná džiestic/ rownie iáko wy-
řoki slaz drzewny/ gáležiřty: po k-
torem kwiecie gesto bywa rozřádzone
nářienia pelne.

Wšieysce

W Ogrodžiech bywa pořpolicie
řiany y řláncowány/ y przeto
to tákiey buynořci przychodži. Pl-

že Teořrařt/ že dla ich řpráwowá-
nia niekiedy od wlašnego wzrořtu y
řřtaltu řwego odchodza / á nieryř-
to záczásem dlugim / ále w řřeci/
ábo w řiedmi řřieřycách táł wyřo-
ko wyrářtáia / že sie z kópiř ná
wzwyřř zrownywa / á coř zá czásem
miedžiřw že sie wielkim y wyřokim
dřzewom rowna: iáko Pliniuř pi-
ře / že w Maurytániey Míářteczku
Řipá rzezonym/ gđžie Hesperidum
horti řlawne byly / dřzewo slazo-

Zapale
niu człon
kow.
Włosy
czarne
fąbnie.
Pod
guz.
Gruczo
lom świe
żym y sta
rym.
Przymio
tom.
Oczom
zapalo
nym.
Wszyst
kopolnym.
Ognia
piekieln
e
mu.
Dzieci
nemu za
wardze
niu.
Bólom
kolery
cznym.
Bóle
ściu ma
ięcznym
Traci
nie z so
nych ch
szow.
Późno
ściom.
Wstro
bia.

Zapalonym członkom / liście świeże tlu
czone / albo w soku z nich wyszerym chusty
maczając / przykładając: boleści w nich wkła
da / y przymiory ogniste oddala. Tenże.
Włosy czarno fąbnie sok z lobody dzie
kiej. Pli.
Podagryczne boleści všmierza Lobody
plonne / tłuć a z miodem plastruie. Ten
że. może y saletry do tego przydąć.
Gruczoly świeżonaśtate / Loboda ogro
dna siana / zmiećza. Zás stáre / plona. Także
przymiory ognisterospadza. Też w reku
ta trzymając. Pli.
Oczom bolejącym z zápalenia / Lobody
świeże tluć / a przykładając dobrze. Także
Wšom rospalonym y zbytnie goręcym
Piekielny ogień swym plastrowaniem ga
si / z miodem / z octem / y z saletra. Pli. Dio.
Dzieciom záwardzialość żywota odmie
ćza / z slazem a z kókosym sadlem / ná ży
wot ciepło przykładána.
Boleści koleryczne z gorący matericy /
przyloženiem swym všmierza.
W máciocy boleści wkłada / z cwiłka wá
rzona / a klistera w lono dána. Hippo.
Komuby złote chrasze / ktore Cantaridas
zowia Lácinnicy / w trunku byly zápane /
sok albo iuche z Lobody wárzoney / dáwać
pić. Zylus / Plin.
Chropowáte páznogicie bez záwardzia
lości spadza / przykładána.
Watroby gorący ludziom / Loboda tak
do wzywánia powszechnego potrawa / iáko
zwierzchu plastrowana jest lekarstwem.

(Seri.) Też y tym wyteczna jest potrawa /
ktory sa przyrodzenia gorącego.
Kolerycznym y wiele żołą w sobie máją
cym / dobrze tey często wzywác.
Wydymającym sie w stole / tluć is / a
przykładając / dobrze.
Żywot odmiećza / y stolce czyni / nasienie
Lobody wárzac samo / albo z Slazem / albo
z Soczowica / a trunkiem wzywając. Plin.
Pul lotá nasienia z pitym miodem dáiac /
stolce / albo wonity wzbudza. Plin.
Dymienice z zápaleniem leczy / czyniac
plastr z micy / z kwieciem Kumientowym / a
z nasieniem Fenygrewym.
Kłócie w siele z gorący przyezyny všmie
ćza / z Barszewym nasieniem albo liściem /
plastrowana.
Inne Lobody polne / tychże sa sztukow /
ktorych y ogrodne: sylko potejniey rosp
wia siane.

Kolery
cznym.
Wydymá
nia w
stole.
Żywot od
miećza.
Stolce y
wonity
wzbudza.
Dymieni
com spazy
miotem.
Żołą w
bólach.

Szkodzi.

Loboda często wzywána / wiele chorob ro
zmaitych wilgotnych w cieie czyni / iáko
Diokles y Dionyzy stárożytni Lekarze / pisa
Przeró nie w iedney wodzie ma bydz wárho
na / ale w drugiey / w trzeciey / y w czwartey
odlewając pierwše / y w kłopem zálewając :
abowiem żołądkowi sa bárzo do strawienia
trudne / dla ich chłodzenia znacznego.
Piegi / y
Wegrowátosci ná twarzy czyni / często
wzywána.

Wiele
chorob
mnożę
wilgo
tnych.
Żołąd
wi.
Piegi.
Wegro
wátosci.

Loboda pomorska / albo świ
nia / Rozdział 81.

Artriplex marina.
Mecriden.

Ziele to / po ziemi sie rozściela
iac / pnie. Liścia biálarwego /
Spinakowému podobného / iedno
drobnieysze. Smáku stoného. na
sienie iáko w gronkach iálich.

Wzrost

Uád morzem pospolicie po brze
gach roście.

Przyrodzenie

Bárziej żywot purguia y wyćie
ra / niżli inne Lobody: rozścielnie /

to debowe/ wykrawanego/ białawego : ale innymi wszystkimi okolicznościami / podobna jest bardzo pierwszej.

Trzecia także dzika y plonna : liścia szerokiego zielonego/ miąższego y tucznego/ wykrawanego/ a ostrzałomczoného y spiczatego. Nasienia ze wszech nadrobniejszego w gronkach. Pietru mocnego/ stryjskiego y galejskiego.

Nazywne sie Loboda czwarta/ bardzo smrodliwa. Psia loboda od nas mianowana. Przeto / że iako niektorzy wdaja / z moczu psiego bywa. Ziółko miste / listeczko obferynych białopopielatych/ a iakoby srebrnym prochem porzasmionych migocac sie / abo mała. Pietru oblego/ gládkiego/ białopopielatego/ iako y liście. W wierzchu drobniuchne kwiateczki, a z tych także nasienie drobne. We wszystkich swych czesciach smrodliwa / parkiem smierdzaca. Korzeń prosty nie wielki. Sam sprosny zapach iz wydaje przedlo wszedzie / bo parkiem / abo latkiem sledziowym pachnie.

Wskiesce

Loboda ogrodna bywa siana w ogrodach/ nie tak do lekarstw/ iako dla iarzyny stolowej/ zwlaszcza ludziom wbozszym. U nas sama przez sie miedzy iarzynami ogrodniemi roscie: nad ktore wszystkie narychley wchodzi/ abowiem siodmego albo osmego dnia po wsianiu z ziemi sie pokazuje / a pistnastego do uzywania przychodzić moze : iakoż iey na wiosne radzi miasto kapusty zieloney uzywaja : bo przedlo potym sie starzeie / y w nasienie wyrasta / a potym niszczcie. Bywa y w polu na niektorzych miejscach siana.

Loboda plonna pierwsza / sama przez sie w ogrodach/ na winnicach/ w polach/ przy drogach/ y na ploninach/ nad przykopami roscie. Wtóra po przedmiesciach/ na wsiach/ po miejscach spustoszalnych.

Także y trzecia / na starych ruinach / za plotami y parkany / przy wsiach.

Czwarta smrodliwa / nie w kazdej krainie bywa / przy drogach y sciezkiach.

Przyrodzenie.

Lobody sa przyrodzenia wilgotnego w szrodku trzeciego stopnia/ a chlodzacego w pierwszym: Ktore zlozenie iey z zywiolow czterech / do letniecieplego/ iako y Roza/ przyrodzenia sie scioga/ a ziemney grubosci bynamniey w sobie nie ma. Ogrodna siana jest wilgotniejsza/ y bardziej chlodzaca / nizli polne. Maia tez w sobie nieco rozczyniaczego / y rozprawiaczego. Nasienie ich wyciera.

Moc y Skutki.

Do stolowego uzywania iarzyna miła potrawa. Sto kapusty zieloney / albo spinaku y gorczyce / zwlaszcza na wiosne przychodzi siana. Ta potrawa / iako Galen pisze / w zoladku nie bardzo sie dlugo bawi / ale sie z tamtad co narychley na dol pospiesza.

Zywot odwilka: ale zas zoladkowi przez ciwna / dla trudniejszego iey strawienia/ iako Diokles y Dionysius / twierdza.

Bywa nie tylko sama do uzywania stolowego warzona / ale tez z gorczyca / albo y z spinakiem miesana. A lepiey.

Watrobie zamuloney bywa ratunkiem po czwierci lota z winem/ albo z iaka przystoina polewka go uzywajac / albo z iucha z Kzepiku. Gal.

Zolta chorobe z zamulenia watroby / leczy / z winem albo z miodowa syta dajac / albo z iucha iey / roz nasienie pic.

Bolaczki wselakie / y Gruczoly twarde / Bolaczki odmielcza / warzac te Lobode y z klacem iey mlodym w wodzie / a przykladac. Dio. y iurowa także.

Zapalonym

Artriplex syl. Pes Anseris latifolia.

Artriplex olida, Vulvaria, Fatuaria herba, Artriplex hirsuta, Garum olens.

Schaam kraut.

Zywot od wilka.

Potrawa

watrobie

Soltacc.

Fom.

chownic płaty w niej maczając przykładana.

Szkodzi.

Szkodzi.

Krew gruba / czarna / y melankoliczna czy ni zbytne a często używany. Także Wietrzności w ciele czyni.

Krew melankoliczna. Wietrzności.

Solaná / Rodziat 83.

Kali, Salicornia, Vinen, Af-
suan, soda.

Kali / das ist / Meergerwersen /
Meerkrantlen / Saltzkrant.

O ziele z ziemi pochodząc /
puszcza naprzód okrągłe y dłu-
gie listeczki / mało niepodo-
bne listciu Rozchodnikowemu : a
podraszkając w głąb / abo w kłacie
proste y kolankowate / wzdłuż na
palec wyrasta. Zás po niektórych
czasie / gdy już doskonałości swej
dochodzą / z członkow wypuszczają li-
ście tuczne / miążsże / a wewnątrz
czeze / obfiterne / a ku koncu spicz-
ste : które do starości przyśledszy /
albo do żrzałości doskonałej / na
wierzchu kłacza nieśie listeczki dro-
bne rumiane : przy których wyra-
żają okrągłe pigułki : a w tych na-
sienia drobnego pełno : kłacza
miążsżego / soku pełnego y rumian-
ego : korzonki drobne rozpię / nie
głęboko w ziemi pochodzące.

Wzrost.

Kości / gdzie sol morska zbiera-
ją / dla czego też od nas Solanka na-
zwane / że się w stonach miejscach
kocha / y smaku stonego.

Przyrodzenie.

Rozgrzewającego jest przyrodze-
nia zawściaga / rozprawdza / ści-
cza wyciera / ściaga y skula : a wysu-
ża bez znaczney goracości y zbytne-
go wysuszenia. Sol z tego ziela / jest
bardzo gorącego przyrodzenia :
Tak iż wysusza y rozgrzewa w trze-
ćim stopniu na koncu / abo wczwar-

tym na początku / a te Alkali zowią-
iako Mesaruge / y Meschah / także y
Anicenna piżga.

Moc y skutki.

Ot tego ziela prochu w trunku wziawszy
albo pul lota / według lat y przyrodzenia
każdego / podczas y iedne czwarte lota abo
kwinte / puchline potężnie wywodzi mozem.

Puchli-
nie.

Mozu nad zwyczaj ząstanowionemu.

Mozu wy-
wodzi.

Miesięczne czyszczenie pániom ząwściaga-
gnione potężnie wywodzi. Także sol tej

Miesię-
czney.

Kurzenie nim w domu czyniac / wśelákie
bestye wygania iádowite.

Ważę wy-
pędza.

Plod martwy z żywota wyrzuca dając go
pieć drágm : to jest lot y kwinte z czymkol-
wiek trunkiem. Alchánzy.

Plodu
martwe-
mu.

Popiołu z ziela tego Sclarze używają w
hutách / do polerowania y przezroczystego
skła czynienia.

Szkło
palone w
hutách.

Lug / albo kálus z popiołu tego ziela czy-
niony / zmazy na śiatách wśelákie wyciera.
Albo mydło z kálusu a z oliwy czynione / i-
ese to lepiej czyni.

Zmazy
na śiatách

Wrzodom smrodliwym.

Wrzodó.

Kánom zągnilym.

Kánom.
Páchem
Lisáiom

Páchem y zlym krostom /

Lisáiom suchym y swierzbu / ziele to jest
lekarstwem wárzac go / a ta woda wynywá-
iac. Anicenna.

Sol Alkali

Sal Al-
cali

Bywa sol z tego ziela czyniona iáko z
inych ziół : To jest / popiołu z niego nápa-
liwóy / kálusu náczynić / y przez worek cedzic /
a wárzyc do wyrzżenia a soli wczynienia. Tá

Do le-
karstw

Wchodzi do niektórych lekarstw potrzebnie
nawiecey do zwierchowonego używania.

Trudu y
zmazom.

Trad z tworzy / y inne sprosne zmazy ściera.

Mieso dzirwie wyiada y trawi.

Succus.

Sok.

Soku z tego ziela Malárze rádzi używá-
ia a ile do Láti rospuszczania / ktora bára
30 śliczna y piękna czyni. Ten jest ofstry bára
30 y stony.

Malár-
zom.

Szkodzi.

Szkodzi.

Plod nietyló martwy / ale y żywy z żywo-
tá wywodzi pod pewna waga używane.
Przez wśta używany / wplawy zbytne bia-
lymgłowam przywodzi. Nawet

ciency / rozwodnia / y kísti z bla-
mowaním purguie.

Moc y Skutki.

W żolad-
ku wilgo-
tności
wysuša.

Włgomości w żoladku wysuša / broni

nie im zágnóić w nim.

Ciała tłušte y tálowite ściencza / y subtel-
ne czyni / używana potráwa / abo trunkiem
Puchline z ciała wywodzi / sucha á miále
to wtárta / z winem pišac / álbo też z wá-
rzoney iuche.

Tłušte
ciency.
Puchli-
nie.

Spinak / Róddziat 82.

Spinacia, Spanachium.

Spinat / Binetsch.

Sspinak žiele / nam w Krakowie
Dobrze znátomé / indzie nie ták.
Liście trzygránowite z žemie pu-
szez / záczásém zaś iáko strzala bie-
rze kštalt : po máley chwili bywa
iáko sczerbat wysczerbiony / abo po-
drożnik polny : zieloné / ná obdu-
nych stopkách : korzonkow málych /
drobnych / cienkich. Pret ná lo-
kiec / podczas wyszzy / wewnatrz
czczy. W wierzchu kwiatki dro-
bné / zieloné / okroglo gronkami.
Násienie ostrokolacé podługowá-
té / gránowité.

Wskiesce.

W ogrodách tylko bywa śiany /
y flancowány / do używania po-
spolitego. Siódmego dnia po
wsianiu wschodzi.

Przyrodzenie.

Włgorného jest y chłodzácého
przyrodzenia / w piérwšym stop-
niu / májac nieco salettności w so-
bie. Wiecey do stolowého używa-
nia / á niżej do lekářskiego / przy-
chodzi.

Moc y skutki.

Sychemu á goracemu żoladkowi / bywa
bárzo wyteczna potráwa ná wiosne.
Żywot odmieksza y stolce czyni / wárzony
z młodym mástem / abo z oliwa świeża / kó-
ka / napřod go przed inemi potráwami w-
żywájac. Druzy ták go dája sobie przypie-
wiác zwłaszcá ná wiosne : Bez gdy fosiki
álbo tielki młode z žemie puszez biorac ich
garśc / spinaku ták wiele abo też wedwoyna-
sob / y przyprawia to do ledzenia ludzom
chorým / y zdrowým do purgowania.

Suche-
mu przy-
rodzenia
Potráwa
y lekář-
stwé pur-
gucyjem

Od páieczego gonu / y
Od Wiedziwiatka wšakšonym / sok z spina-
ku trunkiem używany jest lekářstwem.
Żoladkowi.

Páiecz-
mu gonu
Wiedzi-
wiatko-
wemu w-
šakšeni-
u.

Watrobie zbytne goracey / liście tuc á
przykládac : álbo w soku tego pláty maczác
y klásc.

Watroby
żapale-
niu.
Gardlu.

Gardla zostrátośc głádzi potráwa go w-
żywájac. Abywa rozmáicie czyniony / z mie-
sem / z mlekiem / z iáycy / z mástem / z Rozyna-
kami.

Aqua still-
latitia.
Gorecz-
som su-
chym.

Wódka z Szpinaku palona.

Żálo z inych žiol / ták y z tego wódka mó-
że bydz wypalona / ktora osobliwie służy
W goraczách kolerycznych /
W goraczách suchonych.

Żoladku
żapale-
niu.
Watrobie

Żápalenie w żoladku z kolery álbo žolci-
mi / y zostrátośc á iádowitośc tej nišczy.

Watroby żápaleniu wielkim ráunkiem
bywa / ták trunkiem używana / iáko zwierz-

chorwie

Triciana
Gaulis
capita-
tus.
Caputiū
cum anū.

ścia syrokiego okrągłego / zglabia
okolicznie pochodzącego / ktore za
czasem tu Jesieni od średnich po-
cząwszy w kupa sie składaia / y tak sie
twárdo stulaia / że iako głowyna
twárdze, bywa. Tá rozney bar-
wy / niekiedy sie znayduie biala / iako
pospolicie v nas / czerwona : iako w
Wegrzech / y w Polsce po czesci.
Także zielona. Inych niemalo / iż
tam nie sa wpospolitey znaiomości
do używania też naszego nieprzy-
chodzi.

Katoná o gospodarstwie wiey-
skim / albo y Pliniusa czytay.

Wzrost

W ogrodách pospolicie / y na po-
lách wyprawnych bywaia naprzod
siane / potym slancowane : samey
przez sie nie wschodza / okrom plon-
nych y dzikich.

Przyrodzenie.

Kozgrzewa y wysusza w pier-
wszym stopniu / odwilza abo od-
miekcza też nieco : spaia y wyciera.
Inni piśa bydz ia przyrodzenia
chłodzącego y wysuszaiącego w pier-
wszym także stopniu : y przeto krew
gruba y melankoliczna czyni uży-
wającym iey czesto.

Wybor.

Przodek ma przed innemi kápu-
stami : Pierwsza / abo Wloska zie-
lona / ktora oni Werdze / zowia.
Wtorey dobroci kędzierzawa / abo
wiem żoładkowi bywa przyiemna /
odmiekczaiac go.

Po tych sa inne / ktorych tu nie
opisujemy / dla ich niezności
tym krajom / tylko ie przy koncu Ko-
zdziału namientemy.

Kato przodek kędzierce do iedze-
nia / a pierwszey do lekarstw / daie.

Moc y Skutki.

Zedwie abo trzy Brzostwie (bo tak wla-
sniey / niżli Kápuśta máia bydz od nas
mianowane : o czym bedzie niżej) tak do
potrzeb lekarstich / iako do stolorowych / o-
krom naszey pospolitey w głowy składaney /
przychodza / zwlaszcza pierwsza / ktorey skutki
Chryśip wielkimi księgami / podlug czlono-
kow liczby w ludzkim ciele rozdzielonym / y
kázdego czlonka / kázdey chorobie przywla-
szaiac ta y lekarstwa z niemy opisuiac y poká-
zuia.

Także Dienehes starowieczni lekarze. Ale
Pytagoras y Kato niemniej : z ktorych dwu
ieden tak is záleca że zadney iáryny bár-
zney. Ten przez szesćdziesiat lat bez wśelákich
inych lekarstw / zdrowie nietylko swe / ale wśy-
sktley Familiey swey Kápuśta leczyl : A nie
dzia / bo to od przodkow swych starých Rzy-
mian wzial / ktorzy także wprostocie życia
swego / rośkosnieyszego y pieszesnego lecze-
nia przez szesćset lat niezáli / tylko ta Kápu-
śta w przypádlých chorobách sie leczyli : Le-
kárzow inych niemáiac / ale kázdy sam sobie
byl lekarzem / abo kucharz / abo kucharká.

Dziwne przyrodzenie tey Brzostwie / iako
v Dioskorydá / Galená / y Pliniusa czyta-
my : woda albo polewka w ktoreyby tylko
wezwrzala troche / albo przepárzona byla /
pol kwarty iey ná czo badz samey / badz o-
cukrowaney piac / żywot purguie stoley. Ale
iakoby przewrzala / onaś woda z niemy żywot
zátwardza : Samá także tak przeprzala / iako
przewarzona używana / stolce zátwardza.
Dios. Gal. Eginet.
Plinius o soku ich toś piśe / á same zátwir-
dzac żywot powieda.

Ciekaczki záwściaga we wtorey wodzie /
albo w lugu warzona.

Wzrost indy posila z práśnym miedem v
tarta / á w kaciki sol z tego wysety puszczá-
ny. Dios.

Trzesiacym sie użyteczna pożywaiac iey / y
czlonki drzace nia nácieraiac.

Przed innemi potráwami używana / á zwla-
szcza czerwona / od vpicia winem dlugo zá-
chorowie y broní. A po iadle używana / pi-
ianstwo rospadza y do wysumialosci po-
maga. Plin.

Papie zglabia iako sosiki wyrastaiace / zo-
ladkowi naużytecznieysze chočia przyostrzym
bywaiá.

Moc z ciezkoscia odchodzacy wywodzi
potężnie / nápoly w vkropie wwarzona / kmi-
nu / oliwy / á soli przydaroszy / one polewke da-
iac pić / zwlaszcza kędzierzawa.

Dieu-
ches.
Pytago-
ras.
Cato.

Purgie
y z wó-
dza.

Wiegus
Tom.

Wzrostu.

Trzesie-
niu.

Od vpi-
cia broní
Piiáne
wyrzeta
zwia.

Żoładk-
owi przy-
stoyna.
Moczu.

Macie wyciąg.
Gdyby go kto z pulerzcią totą wypil/ za
marza do śmierci.

Sol z tego ziela.

Najlepszym i jeszcze sposobem może być sol
z tego ziela ezyniona y snadniejszym: W

ziemi wykopać giabe y drew w niej poprzec
y tak y owal nakłasc/ na ktore tego ziela su
chego skłca brzemieni nałożyc/ y drwa pod
palic: Tak na spodek wilgornosc z ziela przy
ogien ścietac w sol skrępiac bedzie/ ktora
podezas bywa czarna/ podezas popielata/
konoscia nasyey podobna/ wygryzaiaca.

O Kapustach / Rozdział 84.

Brassica.
Kohlkraut.

Tak wiele jest roznych kształ-
tow y rodzajow kapusty/ iż
malo nie każda krajina ma
swoa osobliwa/ a teſa między ſoba
rozne tak smakiem iako liſciem. W
nas w Poiszce przed kilkanaſcia
lat tylko dwie znalizmy/ ſkladana
abo glowiaſta: a czarna/ druzdy
Brzoſkwią ogrodna zowia. Teraz
iako ſie Cudzoziemcow nabiezalo
do Polſki zwiłaſza Wlochow kro-
czy nam nanieſli rozmaitych ziol y
tarzyn/ nayduiemy ich wiecey: iako
kapuſta kędzierzawa/ kapuſta liſtu

czernonego y modrego/ kapuſta zie-
lona ktora Brasicam lenem Lacin-
nicy zowia: Ta iest liſtu ſerokiego
zielonego y nabronatnego/ miar-
ſzego/ przez ktora zebro miarſze/
oble/ y wypuſkate biezy: glabu
twardego/ mocnego/ y krotkiego.
Liſcia od ſpodku/ iako rzepiany/
wycietego. Kwiatu bladozoltogo/
z ktorego naſienie w ſtraczkach/
podobne Rzepnemu/ rumiane/ sma-
ku gorzkiego. Tey kapuſty liſcie ni-
gdy ſie nie ſklada/ ale otworzyſto/
ſeroko/ y wyſoko roſcie. Ta do v-
zywania ma przodek.

Druga tey podobna kształtem li-
ſtu/ ale nie barwa: bo tam ta/ tak
zimie iako y lecie zielona: ta ciemno
bronatna/ ktora my zowiemy ka-
puſta czarna: inſy ia Brzoſkwią
ogrodna mianuia. Nigdy ſie tak-
ze nie ſklada/ iako y pierwſza. Li-
ſcia daleko drobneyſzego/ cienſze-
go/ takze od ſpodku wycietego: gla-
bia cienkiego/ gladkiego: A ta nam
poſpolitſza niſli pierwſza/ Wloſkim
krajinom napodleyſza zawſze bywa-
la. Tegoz rodzaju y kształtu bywa
tez czernonawa. Trzecia kędzie-
rzawa ktora Apianam brasicam
mianowano: glabu mocnego ſeko-
watego/ z ktorego wiele liſcia ſy-
rokiego pochodzi y kędzierzawego/
a ſrednie barzney kędzierzawſze bia-
lawe/ w kupa ſie ſkulaiace/ ſmaku
wodzięznego. Czwarta glowia-
ſta albo ſkladana/ a ta niemal wſy-
ſtkim narodom iest poſpolita: Li-

Pythago-
rica
Brassica
Lenis
caulodes
Brassica
lentifo-
lia.

Brassica
crispa.
Apiana.
Selenis.

Brassica
capitata.
Lacutu-
ris.

ſcia

w ostrej Około ośierdzia boleści wklada surowa na
osiu. cczo z Ruta / z Miętka / z Korzeniem Biedrze-
Od psia cowym / z Koryándrem / á z octem wzywána.
wściekle Od wściekłego psia obrazonym / liście y z
go vka- swym nasieniem z octem / á z czartowym łay-
sonym. nem plastruiac / bywa wielkim lekarstwem.
Szyńce Lisicie co z nasturzym wieprzowym są-
Łzom go dlem plastruiac / scietyczne bolesci w bio-
rocym z drach wklada. Plin.
oczny pty- Lzy gorace z oczu plynace / Brzostiew z
nacym. wodka Kozana co namieley wtarta w doni-
Potrąwa cy / y z maka teczmienna chedoga y miálka /
polożnt- wziawszy tey wedle potrzeby / ná oczu plastrum
com mle- przykladána / zástanawia.
ka dostá- W niektórych krainách / zá zwoyczáiem w
tef dá s- pologách fesciniedzielnicom / Brzostiew
ca. Wloska wárzona / bywa do wzywánia dána:
Káflu. zwlasczá tym / ktore w pierśiach málo dla
Dychaw- dziecieciá pokármu máia.
cznym. Káflom /
Pierśiś Dychawicznym /
boleiaz- Pierśi boleniu / w kózim mleku wárzona /
cym. przydawšy miodu chedogiego pizafnego / y
Głowic. soli troche.
Istry z Głowy boleniu.
oczju. Istry / ktorzym sie z oczu zdádzá pocho-
Stawow dzic / álbo pierzchác / surowa ná czczo z mied-
y jyl su- dem / z octem / z Mieta ogrodna / z Ruta / z
chych bo- Koryándrem / á z Korzeniem dziegielowym /
leniu. dobrze tey pozzywác. Plin.
Twárdos- W stawiech / y
ści. W jylách suchych boleści wklada / iucha
Nápuch- wárzoney nágrzewáiac y náparzáiac / álbo
nieniu. y same rozpárzona w goracym popiele przy-
Spániu kladáiac. Także y iuche piac.
Kolic. Twárdosci nábrznięte / y
Moc z á Nápuchnienia / wtarta á przykladána / ies-
wściaga. śli sie máia do zbieránia / rozpádzá.
Kordyá- Spánie / tym ktorzy sypiac nie moza / álbo
cznym. źle sypiaia / przywodzi do sryá / dáiac im tey
Szczkaw- iátkimkolwiek sposobem / badz wárzoney /
ce. badz surowey silata pozzywác. Plin.
Zoladko- W kolic / álbo gryzieniu y morzysku w ży-
wi. wocie / ofoblirwym bywa lekarstwem / wzy-
Tezylu y wáiac / we dwoiey wodzie wárzoney / z oli-
teyczko- wa / z trocha soli / y z trocha makiteczmiens-
wi. ney / bez chleba.
Głowic Moc nie záwsčiagniony ále czesto / ábo
wilgotn. wstawiczenie odchodzacy / záwsčiaga swym
Wilgotności rozpádzá / á ile w głowie.

(Ben Mesuat)
 Spadki slágmiste zástanawia. Tenże.
 Glisty y czerwiny z żywota wypadza /
 nasienie z soliem stoncznikowym / álbo z
 gliśnikiem pozrywane. Tenże.
 Mosnom spuchlym / liście samo / á te-
 seze z Bobowa maka plastrowane / poma-
 ga. Plin.
 Kurez / z Ruta / leczy.
 Od myszy Brytanskicy wlasnym / dáie
 ráctunek / z liścia suchego prochem posypu-
 iac / ábowiem iad wymiszcza y wyciaga.

Brzóskaiew listu drobnego.

Alco / on wielki y zacy Medrzec Rzymiski /
 wzywál pospolicie do lekarstw Brzostkie
 listu drobnego y gládkiego / glabia cienkiego
 y niewielkiego : ktora inn z Lácinikow
 Crambe zowia. A tá iesli niewlascnie samá
 brzostiew náśá czarna / álbo czerwona / tedy
 bázó tey podobna jest.
 Spuchnieniu wselákiemu.
 Wzrodom świezo nowym y zástárszálým.
 Też ná Ráncer / y wzrodom pomykaiacym /
 á ciáto psuicacym. Także
 Kárbunkul otróiera / liście surowe wwiez-
 ciawšy z sola / przykladác / ále pierwey potrze-
 bá ono miejsce dlugo ciepła woda / álbo w
 niem ciepłym obmywác / y dwaćróć ná dzien
 przywitiác.
 Moczu nie wolno odchodzácemu jest w-
 żyteczna / w wtrópie ia obwárywšy nápoly /
 odcedzic wode / troche zostawitšy / y przydác
 oliwy / soli troche / y kminu kramnego / zno-
 wu troche przywárywci / á te polewke chłodno
 pić / y wárzona onez Brzostkiew iesć / to ka-
 ždego dnia czyniac.
 Rázy z tluczenia y z bicia.
 Z stawow wybicie. Także
 Pierśiom biatogłowskim z káncerowás
 nym / surowa wtluczona á przykladána / iesť
 lekarstwem. A gdzieby záwzedziálosć pierśi
 ostrości tey znieśc niemoglá / teczmienney mas-
 ki przymieszac y plastrowác.
 Melánkolicznym dawal ia Kato miásto
 lekarstwa.
 Plucom zátłányim y bolciacym sluzy.
 Owa wšyřtkim chorobom Brzostkiew iesť
 lekarstwem.

Kuchárkom.

Przywáry wogárcu ktore sie odmyc nie-
 chca / gdzieby w tym wárzona brzostkiew by-
 lá / záraz odwršána.
 Pokármu ciálu dostáteczny dáie / ták iż dzie-
 ci czesto tey wzywáiac predko rosna.
 Ná bieśiádách y ná bankieciach koby sie
 opićia wřtrzedz chćial / ten táko Kato piře :
 y my wysřey tez o tym przypomineliřmy /
 przed idzeniem wšyřtkim czerwona Brzo-
 skiew

Spadki
 záwsćia-
 ga.
 Glistom.
 Mosno
 spuchlym
 Kurez.
 od Bry-
 tanskicy
 myszy w-
 lasnym
 Crambe.
 Spuch-
 nieniu.
 Wzodo-
 Ráncer.
 Kárbun-
 kul.
 Moc z pa-
 dzi.
 Słuzce-
 mu.
 pierśi-
 melánko-
 licznym.
 Plucom
 zátłányim
 Przywá-
 rom w
 gárcu.
 pokárm-
 ciálu.
 Dzieci se
 by rosły.
 Przeřiw-
 piářiwu.
 Kiew

Slezię
nie dole
glwoz
sćiom.
Mieście
czney.

Glifom.

Stowie
bolemu.
Wzrofu.

Mieście
nie żyły
otwiera.
Mieście
czney.

Mleka
okwitosc
mamkom

Pod
grze.
Kadyln.
Slezię
nie.

Pod
grze.
Arcteyce.
Sciągce
Chyr
grze.

Kanom.
Wzrod.
Sadzele
starym y
gwiejsym

Brzostkiew surowo z octem miasto salaty
wzywana / slezięnie iakokolwiek chorey jest ra-
tunkiem / y przykladana.

Woda albo polewka z przeparzoney trun-
kiem na czso y na noc wzywana / panion
Mieścieczne czyszczenie nad przystoyny czas za-
hamowane wzbudza y wywodzi.

Nasięnie a ile Ezyptkiey kapusty miła
to wtarte / a z mlekiem abo z winem stodka
na czso wzywane / czero z żywota wywedza.
Galenus.

Głowy bolemie vsmierza.

Wzrost ciemny y mdly posila / y byskrym
a iasnym czyni / listcia na kstale salaty wzy-
watac z octem / z Korjandrem / z Kuto / y
miodem. Plin.

Toz czyni wzywatac tegoz listcia z sola a z
oliwa. Plin.

Panion żyły w macięcy zamulone otwiera
korzenie tey Brzostkiewe w winie stodka
warzone / y trunkiem tilla dni wzywane. Za-
tym y czyszczenie Mieścieczne zawsciągnione
bywa wynowione. Oribas.

Podatku Mamkom w piersiach dostae
też dacie wzywatac tey tal warzoney / iako po-
lewki tey trunkiem / y piersi naparzaniem.

Podagryczne bole vsmierza parzac y piac.
Padiacey niemocy bywa ratunkiem.

Slezięnie nabrzmialey / Tym fluży
dni czterdzieści porzadnie iuche tey piac sa-
me abo z winem / y zwierzchu eo naciepley na-
parzatac. Plin.

Podagrze / y
Arcteyce / y
Solayce y
Chiragrze. Te boleści w tych czlonkach
jadna inna rzecza y lekarstwem niebywata
piedzey vsmierzone / iako ta Brzostkiewa / z
Kuto / z Korjandrem / a z scypta soli / to
jest / eo tey we trzy palce zawziac moze / y tego
kajdego dnia posywar. Tez wulkszy z tymi
pomienionymi rzeczami listcie / y mali Jes-
czmienny przydawшы / na miececa boleiaace
dobrze przykladac.

Tez Woda albo iucha z warzoney cieplo
obmywac : albo platy / abo gebki w niej ma-
czatac / eo naciepley przykladac : abowiem
żyły suche y piero posilata sie przez to.

Tez Brzostkiew przerzezona wwarzy-
wszy / wulne abo wtrzeć eo napilniey / dwa zol-
tli surowe wobic / Kojanego oleyku troche
przydac / y cieplo plastrowac / czyniac y powe-
carzatac to czesto. Ale przydac wedlug po-
trzeby drozdy / albo glonu z octu.

Tez Surowey wzywac dobrze z sola / po-
piatac polewka warzonego tey glabia.

Kany /
Wzrody /
Sadzele tal swieze iako zastarzale / wymy-
watac woda warzoney Brzostkiewe Wlostey /
wychedaja te y goi. A wtarsy ia / po wymy-

ciu zaraż przytożyć / kajdego dnia dwakroć edo
nawiatac. To bylo w zwyczajiu na wo-
nach staremu onemu żołnierstwu Rzymskie-
mu / ktoryy przez inych masci do ran tey tym
sposobem wzywali / iako Plinius y inni hi-
storkowie piśa. Ale ta Brzostkiew ma byd
listcia y glabu drobnego / ktora Krambe zwas-
li. To jest nasa czarna albo y rumiana ka-
pusta. Toz też

Kancer wzrod leczy. Toz
Sistuly dostatecznie goi / dwa kroć kajde-
go dnia plastrowana.

Bolaczki ogniste w bialogłowskich pier-
siach. Kancer. Takze na inych miececach
zasiadle / zieczmienna maka wtarta / a plas-
trowana.

Toz Rozy piekielney bywa ratunkiem.
Plod martwy z żywota wywodzi / glab
surowy iedzony. Plin.

Puchliny wyctaga / y przymioty ich wy-
chladza / listcie z maka ieczmienna przykla-
daiac.

Krosty czerwone / krwie pelne y boleśne.
Rytle przykladaiac leczy.

Tredowaciny / y inne sposne krosty z trwa-
ry y z ciata spadza / z halunem w ocierospu-
szonym pomazniac.

Wzrod ognisty / ktory Karbunkulem zo-
wia / my istierka / otwiera z sola plastrowany.

Wlofy mdle y wypadaiace wmacnia y wa-
twierdza / z octem a z halunem nacieratac.

Listcie suche zgania z halunem talze listcie
wtarte / nacieratac ie po lazni / abo iucha ob-
mywatac.

Wzrody ciata wyiadaiace / ktore wilkami
drudzy zowia. Takze piekielny ogien abo ciat-
lo smarewiate / ktore Gangrena Grekowozo-
wia : z miodem warzona okladaiac leczy / y
ożywia : abo z octem a z halunem listcie v-
tarsy / przykladac.

Toz też / swierzbu y krosty z ciata spadza / po
wypoceniu w lazni namazniac.

Glos tey naprawia / surowe listcie tey
Brzostkiewe zieloney w wsciech suchaiac / y po-
tykaiac / talze sol z micy piac.

Nasięnie Brzostkiewe wchodzi do tych le-
karstw / ktore bywata przeciwo trucznom
y iadom czynione / iako do Dryakwie.

Piegi / y
wšelakie na twarzy y na cieie zmazy sciera /
toz nasięnie z wodka Kojana roscierane.

Brzostkiew dwakroć warzona / przydaw-
szy kminu kramnego / soli / y oliwy / y poży-
wana : wietrzności w żywoće huczac rozga-
nia y wciśa.

Ludziom suchoty miiacym / Brzostkiewe
Wlostey czesto posywar dobrze przed innymi
potrawami.

Bdlami y grzybami strutym bywa lekar-
stwem wzywatac tey / albo sol piac.

W zoladku y

Fifnlon
Dolecz
Tom ogni
stym.

Koży pie
kielney.
Plod
martwy.
Puchli-
nie.
Kroftom
czewo-
nym.
Rytlom.
Tredo-
watosci.

Karbon-
kul abo
wzrod og-
nisty.

Listaiom
suchym.

Wzrod
Wil.
Piekiel-
nemu og-
niu.

Swierze-
bu.
Kroftom
Glosu te-
pemu.

Do driaz
fwie wa-
chodzi.
Piegi.
Smazom
nym.

Wietrze
nosćiom

Suchot
nym.

Wdlami
struty.
Bole w
zoladku

dzie w Katoná/ o wieykiem gospodarstwie
pisace w setnym w pięćdziesiątym siódmym
Rozdziale: Ale iáko ma wiele wýtkow w
sobie/ ták y wady.

ktory sie wielkim czytaniem/ y náukami bá-
wia. Tákże násey pospolitey białey głowia-
sey swiezey/ y soloney ábo kwasney: A testez-
cym wiecey kwasney bo zle wilgotności ciá-
lu dáie/ do strawienia cięsta chocia wstom-
pzyiemna: ludziom pracowitym y robo-
cny wýteczna.

Szkodzi

Szkodzi.

Zywot z-
wirdza.
Zoladko-
wi.

Zywot zátwirdza y stolce záuwsziaga.
Zoladkowi nie wýteczna/ zwlaszcza przy-
czestnym wzywána: ále tá wádá moze bydz
od niey odietá/ gdyby z tłustym miesem iá-
kinkolwiek bylá wárzona.

Krwí
pokarm
zly.

Krew meláncoliczna czyni/ przeto ze zly
pokarm ciálu dáie: ále nie ták z miesem
tłustym wárzona/ iáko sie troche wyszey ná-
mienilo. Simeon Sethi.

Wzroku.

Wzrok mdly y ciemny czyni/ ile czesto w-
zywána: przeto sie iey wárowác ci máta/

Sny niespoloynne / niestáteczne/ y melá-
koliczne czyni. Seti.

Plucá obraza. Tenze.

Czásu letniego te kápusty ábo Brzostwie
gorse sa niżli zimie/ bo krew ostrá y wpala
na czynia. Haliabbas. Aueroes. Rasis.
Bimmasui.

Wierznosci wiele w ciele mnoza / ktore
boli rozpieráia y do gardlá spieráia. Auice.
Ciálo bolesne czyni ich pokarm. Auice.

Sny zle.

Plucom.

Wietrze-
nosci.
Bole w-
ziteca.

Kápusta nászá w głowy skłádána.

Brassica capitata & cumana,
Brassica lacuturis.

Kóps kraut.

Kápusta nászá ktora sie w głowy skłáda/
Kregoz przyrodzenia iest zpomienionymi/
tylko do iedzenia nie ták wýteczna: wstom-
cheliwa y smáczna zwlaszcza kwasna/ co
iednák wiecey zwoyczáiu á niżli przyrodzo-
ney chęci: Tá nád ine ciálu pokarm zly dá-
ie/ krew gruba/ czarna/ y meláncoliczna czy-

ni/ zwlaszcza w miękich/ y w rostkowniejszych
ciálách/ w ktorych zágnilé y smrodliwe wil-
gotności czyni/ á z tych choroby. A iz sku-
tlow tych iest ktorych Wlesta brzostiew/ tes-
dy tez pogorowiu tezye wady y bálko wies-
sey iest iáko y pierwse: ludziom iednák prá-
cowitym nie ták škodliwa. Zle czynia kto-
rzy nátkawfy sie iey do syta wino po niey pi-
ta/ ábowiem z winem ciágnie sie iey zly sok w
zly: Lepiey ludzie piósci ktoryz wodé/ bo
watroba nie ták iácoma wody iáko winá:
przeto nie chęwie zwárzona w zoladku do
siebie ciágnie/ iáko wino ná nie piac.

Ogrodnicza.

Brzostiew y kápusta niebrákuie czásen/
Cál zimie iáko lecie/ kocha sie w ziemi y
zielenicie/ by ieno bylá dobrze spráwiona y
náwozna/ ábo nágnioina: Glinástyeh
miejsc/ piásczystych/ y kámiénistych niema-
widzi/ opioezzyby w sobiedostatek wilgotno-
sci miály. Ku poludniowszey stronie buy-
niey/ á niżli ku północney roście. Wrozgdy
ia zwárzy y troche zemdi/ smáku lepszego by-
wa y miékkzeyfa. Wnizináeh sie báziey
kocha y w miejscách pochylyeh/ niżli wynie-
sionych y gorzystych: A im ia częściey oko-
pwa/ tym buyniey y rychley roście/ iáko Pál-
ladius o gospodarstwie pise. Po wessciu ma-
bydz sadzona/ gdy w piec/ ábo w fese listow
wyrosćie: ále ták/ żeby korzonki byly pierwey
w gnoioweczadkiey obmaczane. A ma być
podwieczor sadzona/ ile dnia goracego i bo
opárzelisty czás mdliia y zwiędza. Tez im-
ia náwoyszey ziemia okopnie/ tym sporzey y
buyniey roście. Mozcia tez w ten czás rozsa-
dzac y fláncowác/ kiedy we trzy listy wyro-
sćie/ iáko Márkus Kato pise: á rozsádzie-
wfy ia/ ma bydz ziemia/ sola y saletra tro-
che przemieszána/ przez rzefoto posiewána/
áby

Stemta
iáko lubi

Miejsc.

Buyno-
sci iey do
dáie.

Kiedy
ma bydz
rozsadzo-
na.

Oropo-
wána.

Stiew / albo kapuste surowa z octem ma po-
żywać : także po obiedzie z piec listow / wzy-
ni go tál rzezwego y łanego / iakoby nie pil-
ani iadl / a pic kády trunek namocnięszy mo-
ze iako wiele będzie Chiał.

Toż czyni tey Brzostwie liście w kropie
rozparzone glowe nim oblożywszy : Abowię
winu takim jest nieprzyjacielem y macięcy
winney / iż gdzieby była przy nim sádjona wy-
nieszaga. Także gdzieby wino było w tey pi-
wonicy w ktoreyby kapusta była / w kwas y w
ocet go obraca. Ktoreżás cwióklane liście ná-
kladhy go w nie / nápiawie y pierroshey do-
broci go domieszca.

Suiterz
bn.

Woda z iey glabia przypiekánego zbierána /
świerzb z ciála spadza pomázuiac nia : ro-
wone iako skora z korzenia kobyłego sezawiu /
w wsciech co nalepiey sezwana / tym nácie-
rana.

Succus
braisic2

**Sól z Brzostwie Włoskiej albo y
z náhey czarney.**

Purgat

Purgatę przez stolce sól z Brzostwie su-
rowey wyprásowány / z trocha saleery á
z siótkowym korzeniem / trunkiem używany.
Uscznionym od weża y iney gadziny / z
winem go pítac / jest lekarstwem. Dios.

od imię
obrazac
nym.

Podagrykom / y
Scyatyecnym. Także
Artetyecnym / maka Gentregowa záczy-
niony / y plastrzem przykladány / przydawo-
Ruty / Koryándru / soli / á mali teczmienny.
(Pl.)

Podá
grze.
Sciátyes
Kruytyca.

Sabzele
starym.

Wzrody / sabzele zástárále y záplugáwo-
ne / wychedaja y goli / z Fenugrekowa maka /
á z trocha octu plastruiac. Pl.

Glance
rowaniu

Złancerowanie ciála toż leczy. Piše Plin-
nius / że y teczmienny mati do tego wziac.
Też zásińiálosci rozpada / nim ieroscieráiac

Zásińiá-
losci.

Stowe z wilgotności wychedaja tenże
sól / w nos go pusezaiac z trocha sólu Du-
twice.

Stowe
wycisfca

Purgat

Purgatę też tym sposobem : zwarzyć tyl-
ko w pierroshey wodzie Brzostiew / y zwiere-
ciec ia / abo w mozdżerzu velue. Sól wy-
zac / przydac sezypts soli / á troche kminu
kramnego / ciepło dac wypić ná czso.

W testie
czney.

Czyżenie miesiącne pániom / nád przy-
rodzenie záwsciaagnione / wzbudza / z kákolos-
wa maka záczyniony / á w łono wezelkiem
pusezány.

WzroEz.

Wzroć ciemny / czyni iáśnym / pusezaiac
go z miodem po troche w oczy w kaciki przy-
nosić. Abo z miodem zwarzony / toż czyni.

Wlados
Kryfacyu

Ołenieniu ná wsh / abo niedostyfeniu /
tenże sól nápoly z winem w wsh pusezány
ciepło.

Planom
wskelkin

Plány y zmazy ná ciele iákiekolwiek / wy-
ciera. Także też ostrość ciála / abo story.

Swierzb
Strutim

Swierzb y krofey spadza nácieráiac nim.
Strutym bđlámi albo Grzybami / sól

tey pítac / bywa lekarstwem osobliwym.
Wydymaniu z bolem w stolcu.

Wydyman-
niu.
Nerkom.

Nerkom boleiacym / fluży tenże sól má-
zsa y pítac.

Kolere z ciála wywodzi / tenże sól z ezery-
wonym winem używany.

Kolero
wywodzi
Bieguns-
kom.

Stegunki wśelákie záwsciaaga / we brow-
tey wodzie wárzona / á z sola pożywana.

(Zipol.)
Glos utrácony nápiawia / sól z Brzo-
stwie z miodem ližac. w pierroshey wodzie
wárzona / y pożywana.

Utrácone
mu glosa

Do ran pusezány / goi ie.
Zátwárdziálosci z przymlotem ognistym
leczy. Serhi.

Kánom.
Kápuch
nientu.

Slezenia nabryndáley.
Zoltey niemocy / tenże jest lekarstwem / z
liścia drobnego / y kádzierzawego wycińio-
ny / á z białym winem przez dni czterdzieci
używany.

Sleziencie
Soliáccie.

Gniles w wsciech y rány leczy / ploczac.
Jezyczek w gárdle / gdzieby z zbyenich
wilgotności z głowy zstępuiacych / z swego
miejsca spadl / sól z tey Brzostwie / ná
wierzech głowy / przywodzi ná swe miejsce.

Gnileu.
Jezyczko
wi spá-
blému.

Popiol z Brzostwie abo Kápnsty.

Popiol z glabia palony / mocy jest przy-
szacey y ciáło wypaláiacy : przeto mie-
szy te rzeczy bywa pocytány / ktore ciáło
pyszcza. Jest przyrodzenia bárzo suchego / iá-
ko Gálen piše.
(mu.)

Gnileu.
Jezyczko
wi spá-
blému.

Pleurze / abo Klociu w bokách / zástárále
Pieriom boleiacym / jest ráunkiem / z
korzenia y z glabia upalony / á starym wies-
pizowym sadlem zmieszány / tym nácieráiac
boleiace miejsca zástárále.

Pleurze.
Pierio

Scyatyke / abo w biodrách bolesci / wklá-
da / chocia zdawná záwziere / z wiewpizowym
starym sinalcem / tenże popiól záczyniony /
tym nácieráiac moeno. Plin.

Sciátyce

Toż też inne bolesci zástárále / w kto-
rymkolwiek miejscu / wkláda. Dios.

Bolesci
zástárá-
le.

Opalonym iákimkolwiek sposobem /
badz od ognia / badz od iákiego stoniecznego
goracá / popiól z białkami od iáiec záczynio-
ny / tym strychuiac y pomázuiac / bywa rá-
unkiem wielkim.

Opaloz-
nym.

Lug z tego popiołu.

Gniu piekielnemu / ktory Grekowie Gá-
grena zowia / wielkim y doswiádeczo-
nym jest lekarstwem y ráunkiem : lugiem z
tego popiołu wczynionym myśac / zwlaszcá
zá wieszá.

Piekiel-
ny ogien.

Tenże lug / woda z tey Brzostwie w
rzoney troche rozworzony / lupięze y páprzy-
stá wychedaja / glowe nim przemywáiac.

Lupięze
y páprzy-
stom w
glowie

Wiele inych skutkow tá Brzostwie ma /
o ktorych kto chce czytać y wiedzieć / nay-
dzie

Przyrodzenie

Dwoiakię przyrodzenia tá iá-
rzyna : liścia kapuſznego / korzenia
rzepnego.

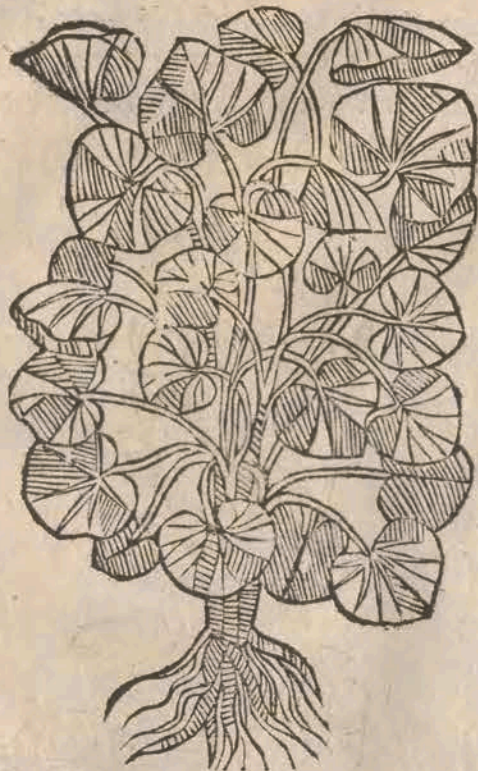
Mocy Skutki.

Z Brzoſtwia ogrodna zárowno ma ſtu-
ti : y do pomientonych potrzeb moze
tey uſywać / gdięby tey nie bylo.

Kapuſta álbo Brzoſtiew Morſka / Rozdział 86.

Soldana & Soldanella, Braſſi-
ca marina, & Conuoluulus
marinus, Campanula marina

Moerwind.

B rzoſtiew álbo Kapuſta mor-
ſka / korzeń ma cienki / z rzad-
kimi odnoſkami : z tego cien-
kie á rumiane / oble kłacze pochodzi
po ziemi y tam y ſám ſie roſciela-
iacy. Liſteczki z kłacza Korkornatu
okraglego / podobne ná dlugich ſy-
pulkách / okragle / obſerne / iáſno-
zielone y rumianawe. Soku mle-
czáſtego pełne. Smáku ſłonego y
gorzkawego : ten gdy ſie zſiedzie /
tłuſtego. Kwiatu rumianego / ná
dlugiey ſtopce / ná kſtalt dzwonka /
ábo powoiu málego : náſienie w
okraglych ſtraczkách / y ciemno-
ſaré.

Mieysce

Roſcie ná brzegách morſkich /
oſobliwie Aquileyſkich takze We-
nectich.

Przyrodzenie.

Kozgrzewa y wysuſza w trzecim
ſtopniu / iáko Scrapion piſze : co
ſie teſz znaczy z ſamego ſmáku oſtre-
go / gorzkiego y ſłonego.

Mocy Skutki.

M arzona w mieſney polewce tłuſtey / á
potráwa pożywana / ſtolcem purguie.
Puchline z ciála wywodzi / ázwlaſcza wo-
dnista : takze w polewce mieſney tłuſtey wá-
rzone / á miáſto iárzyny naprzod przed in-
mi potráwami uſywána : álbo prochu z u-
ſuſzoney quinte z winem ciepło dáiac pic.
Polewki teſze z wároncy z ósm álbo z dzie-
ſciec tyſek / y Rhábarbarum czwierć lota / á
to pic.

Tegoſz prochu wſiáć quinte / druga Rhá-
bárbary / y z winem białym ciepło pic ná
czczo.

Wiektozy ie uſywáia z oliwa / z octem /
á z ſola / ná kſtalt ſálaty / z kłkánáſcie liſt-
koro do wywiedzenia zbytnich wilgotnoſci
ſlagmiſtych.

Wzrody ciáło roſsiadáiacie y pſniace /
ktore Williem zowia / leczy w wodzie wá-
rzone / á potym z modem przáſnym wárta
w donicy / y plaſtrowána.

Swierzb z ciála ſpadza / z miódem á z oc-
tem wwierciawſzy w donicy / tym po kázi
ciáło nácierác : do czego Zálunu troche mo-
ze przydáć.

Sak.

W ózic Sok z tego ziela wypráſowác /
tym ſpoſobem : iáko ſie w Piolyum o-
piſáło / ktorego lot ná raz moze do przy-
purgowania y wilgotnoſci zlych wywies-
dzienia uſywać : tedno nie ſamego przez
ſie / ále álbo z winem ciepłym / álbo teſz
z polewka z mlódych kur / álbo chociaſz y z
kaplonia. Tábe.

Purgue
ſtolcy.
Puchli-
nie wo-
dnistej

Purgue
ſlagmi.

Wzrodo-
wawſzy
tym ciáło
pſniacem

Swierzb

Succus.

Wilgote-
noſciom
zbytnim
ſlagmi-
ſtym.

aby się zdala jako popiolem / albo smiegiem /
 albo mrozem była przykryta: Tak abowiem
 rychlo wrzera / y warzona zieloności swey nie
 traci / y owsem wcale ia zachowuje. Miał
 sto saltery może popiołu wziąć / bo od gasie
 nica ia zachowuje.

Co zna
 sienia ka
 pustu
 starego
 bywa.
 Kapusta
 rzepna.

Z nasienia skardawnego kapustnego
 Rodzi się rodzi / jako Theophrast y Pole
 lux pisa: A Pliniusz Rzepę z starego nasie
 nia kapustnego bydz twierdzi / jako y rzepne
 go kapusta / zwlasza to ktora my kapusta
 rzepna / Lacinmicy Caulo rapum zowia: bo
 nac albo liście ma brzostrwie / albo kapustne /
 także y smak kapustny / korzen zaś wlasna
 Rzepa.

Przelim
 mbycom
 y gasie
 nicam.

Mysze y gasienice aby kapusty niepo
 waly / Cieciorke miedzy nasiać: A gdzieby
 Cieciorke niemial / a uszy sie na kapuste gas
 sienie puściły / tedy ia potropic sołem Pios
 tynowym / albo Roschodnikowym. Cui zaś
 skodzi iey też chrobactwo / gdzieby nasienie
 iey przez noc w którym z tych sokow bylo mo
 czone. Kobyli też ile sarnice na plot / albo
 miedzy na palu wczynie / wśelacie ia
 rzyny ogrodne od chrobactwa zachowuje.
 Toż czyni rzeczy Kit we szrodku ogroda
 zawieszony.

Nieprzyiaźn.

Wielka / a prawie główna nieprzyiaźn
 miedzy winem a kapusta abobrzeškwa /
 oczym się też wyssey namienilo: co pilnie o
 baczyl Paramus Grek / ktory o rodzących o
 grodných cudna księga napisal / gdzie mo
 wi: Kapuscie wrzacey testli potropiebedzie
 przylewac wina prawie dobrego / niedopusci
 iey wrzecz / moe y barwa iey odeymie / y nie
 leżemna wezmi. Ma też inne testce głowa
 mieysse nieprzyiaciele kapusta albo brzostrwie /
 łoboda także ziemne gdule / ktory też swo
 nim orzechem miamniemy / Lacinmicy
 Cyclaminum, Miedzy ktorými z tych bedac
 sadzona / buyność iey odeyma y winowecz ia
 obracacia / y wyniszczaia. Ale y ona niemniey
 winu test nieprzyiacielem: abowiem przy
 nim w piwnicy bedac / psiego y w kwas go
 obraca. Także gdzieby miedzy mlodemia las
 coroslami winnymi była slancowana / tedno
 z tych niszczeie: bo gdzie laroski do niej sie
 blisko wyciagna / iakoby wspomniac na das
 wna nieprzyiaźny niezgode / nazad sie od niej
 odwraca.

Kapusta plonna / leśna albo dzika / Rodziat 85.

Brassica sylvestris.

Wildt koll.

Ta kapusta plonna podobna brzo
 skwi przereczoney malo mie w
 wśyskim kstalcie / iako Dyogkory
 des / Oribasius tylko że bladzy y zie
 loności / iest y kosmata zleka / do te

go smaku gorzkiego. Koscie na plo
 ninach. Przyrodzenia test cieplego
 y wysuszajacego.

Szosiki mlode w lugu warzone skobniecia /
 a do wzywania sa przyiemne barzo. Tab.
 Rany skulcia liście tluć a przykladac.
 Także ogniste w nich przymioty odpadza
 Tabrzmiastości y napuchnienia rozgama /
 przereczonym sposobem przykladana. Tab.

Ranom.
 Przyimie
 tom.
 Spuch
 nienu.

Rzepna kapusta / albo kapustna Rzepa.

Caulorapum, Caulirapa.

Ruben koll.

Kapustna Rzepa / albo Rzepna
 kapusta / tak rzeczona / że liście
 ma kapustne wlasnie / a korzen rze
 pny: y przeto miedzy kapusty iest po
 rownana dla liścia: korzen ma
 miazgy iako Rzepa. A ta dwoia:
 Pierwsza / korzen wlasny Rzepy
 prostej mając okragly / od spodku
 ogonek obdluzny / od ktorego wiel

kość drobnych y cienkich a rozpiet
 chlych korzonkow pochodzi. Wto
 ra / korzenia dlugiego / iako dluga
 rzepa: a ta od spodku mieysse ko
 rzontki y rzedzey z siebie puszcza. oba
 korzenia zwierzchu iako rzemienia
 mi obwiazane. Smaku wlasnie
 rzepnego / iako y liście kapustnego.

Wiecsce

W ogrodziech bywa slancowa
 na y siana.

Przyrodzenie.

Wiesze.

W ogrodach y na polach wyprawy bywa siano : a kwitnie w Lipcu y w Sierpniu.

Przyrodzenie.

Rozgrzewa y wysusza / na koncu pierwszego / albo na przodku wtórego stopnia. Ma nieco w sobie saletrności / dla której rozprawnie y wyciera / y wychadaża. Jednak wazona saletrności wszystkiey pozbywszy / w ten czas bardzo lekko rozprawnie / rozciencza. Biała nad wszystkie potężniejsza do rozprawowania y wycierania. Soł cwikłany wyciera y wychadaża. Simeon Sethi w trzecim stopniu twierdzi iż rozgrzewać y wysuszać : a to może być o korzeniu rzeczono. Przeciwnego jest przyrodzenia / soł rozgrzewa / a sama w całości będąc chłodzi. Sim.

Moc y Skutki.

Odmięcający Cwikła biała iako Dioskorydes pise / z ocladkowi wyteczna / y stolec pobudza w miedzie piwym wazona. Diokles.
Żywot zaciwiera Cwikła czarna z socowica wazona / żywot zaciwiera / a tym bardziej korzenie. Oboiá dla saletrności ktora w sobie ma / nie dobrego sa pokarmu : abowiem krew zla / melankoliczna / czarna mnoza. Wszakoz z spinakiem wazona znosniejszy jest potrawa / ile zoladkowi mdlemu. Mleka obficie Mankom używana daie / ile biała.
Watróbki y ślezię Watrobe y Slezione zamulona otwiera / surowa z ocem abo z gorzycą używana. Sethi. Także z tymi wazona. Gal.
Watróbki y ślezię Glisty z żywota zamorzysz y wypadza / cwikła biała z czosnkiem wazona / albo y z surowym pożywana.
Watróbki y ślezię Zapach albo suchnienie z wst przykro z czosnku / zatkonia y odpadza cwikły pieczony pożywas.
Watróbki y ślezię Ciálu pokarm przedki daie z Bobem wazona a pożywana / ieno pokarm gruby. Aben Mesuai.
Watróbki y ślezię Zmazy wselakie na ciełe ściera surowe liście wlucone a przykładane / pierwey ie saletra natárszy.

Biegunki wselakie zastanawia / gózięby nazbyt przewazona była używana. W wśach boleści wklada / woda korzenia tey wazonego nagrzewaiac / y potrosze tey ciepło w nie puszczaiac.

Gmdy w głowie traci. Lupięze y otrebowatości wychadaża / korzenie y z liściem tey wazona / a ta woda głowe kilkakroć ciepło przemynac.

Rece abo y nogi odmrozone leczy / w tey se wodzie omywane y nagrzewane.

Plesowatość głowy / czyni porosta wlosami / tak woda z wazonem kazdy dzien przemynaiac / pierwey ta albo paznokty przedrapawszy / albo surowym plodem / albo ostremi plátami starszy : zeby one plesowatości dobrze zarumienaly. Toz z korzenia popioł z miodem zacsyniony czyni.

Swierzb z ciálu spadza czarney cwikly korzen wazonny warty / tym nacieraiac. Dios.

Wazona y z swoia polewka używana biała cwikła / stolec czyni. A bez polewki zaciwiera.

Ogien piekielny wsmierza / przydawszy halunu troche / korzen z liściem wazona / a tym okladaiac : ale pierwey ta woda wazonem trzeba miejsce chore omywac / potym plasterem klasc.

Wzrody ciálu rozkladaiace.

Krosty biale iatrzae / ktore Niestowicami przodkowie naszy mianowali : (terazniejszy nie umieia ich nazwac) leczy tak woda letnia omywaiac / a sama cwikła okladaiac.

Opalonym y oparoznym jest ratunkiem. Siniatość ran albo bliznospadza. Także

Wszkniene od wojow leczy : Także od ich wlasenia bronny zachowuje / tylko na syi surowa zarwiefona y nosfona.

Czerwona cielacke leczy klistera z liścia wazonego dawana razy trzy na dzien. Także

Kolike y darcie w listkach wklada klistera tez daie.

Gdzie inne purgiiace lekarstwa niemoga nie czynic y sprawic / klistera pospolicie z liścia / albo czopek z korzenia w stolec daie.

W macicy boleści wsmierza toz liście cwiklane z loboda wazonem / y zasztykane.

Ciemnym oczom ktore przy swiecy nie widza / dobrze ich czesto używac.

Ocet z trzy godziny wczyni / cwikłany korzen wluce / y w wino pusci. Tenze ocet z w wino przemieni korzen kapustny / albo z brzostwie wen wozucony.

Sok cwikłany.

Na przeciwnie mniemania miedzy lekarzami o soku cwikłanym : Simeon Sethi pise ze żywot zaciwiera. Zás Galenus twierdzi ze odmięca / y do stolcow pobudza. Oboie to mniemanie y zdanie moga stać / rozumiac o bialej co Galenus mowi. A

Ciekaczom. Wśa boz leniu.

Gmdy. Lupięze w głowie

Odmrozeniu y odziebnieniu. Plesowatości.

Swierzb

Żywot od wilsa y zaciwiera.

Ogien piekielny

Wzrody zlym. Niestowicami.

Opalenie. Oparycznie.

Wszkniene iados witemu.

Kolice.

Macicy nym bole sciom.

Oczom ciemnym Ocet przetr.

Succus.

Głowe
w nich wy
chadaja.

Głowe y mozg z flagmistych wilgotnosci wychadaja / sok tego ziela z woda a z miodem nosem sarkany i iednak to roztropnie y obyczajnie ma bydź czyniono. Tenże.

Swierzbu.

Swierzbu y krosty z ciela spada / sok z miodem a z miala z ptaszy wyki nacieraniem swym. Taber.

Sadzalo
plugawym.

Wrzody plugawe y sadzele / tenze sok wychadaja puszczajac go w nie. Tenze.

Szkodzi

Szkodzi.

Wise Doboneus je to ziele takimkolwiek sposobem przyprawione y wyzwane / wie

cey skody w cieie czyni / nizli ratunku daie. Przeto niemamy sie ledajako do tego wyrocznia swapiac / zwlaszcza ludziom mlodym / starym / mdlym / albo zbyenie zchorzaly / ostrom naturom duzym chlopskim / y to obycajnie.

W zoladku morzenie y gryzienie czyni.

Rozsadek.

To ziele wiecey miedzy powoie a nizli Brzostwie albo Kapusty ma bydź poczycane: Bo cos podobniejszego ma do nich kształtem a nizli do Kapust.

Cwikła / Rozdział 87.

Beta.

Mangolt.

Cwikła czerwona.

Cwikle trojaka w ogrodach naszych miuwamy / Czerwona / Biala y Czarna. Te sama tytko barwa od siebie sa rozne / skutkami niewiele. Czerwona korzenia czerwonego: Biala / bialego: Czarna / czarnego. Y o czwartej niektorzy pisza / o zoltey. Wszystkie iedna

kiey niemal wielkosci y serokosci listie maia: takze kiacze y nasienie. Listie y wszystkie Lebiadowemu podobne iedno ferse / mieceysse /

Cwikła
biala.

y okolo kudzierzawse. Klacza zlobkowanego / na dwa lokcia wzwyss. Kwiatu drobnego zoltawego. Nasienia obfitego / drobnego / nie prawie okraglego / troche ostrego. Czerwoney cwikly korzeni mieceyszy / nizeli bialey.

Mieysce.

Drugi plonny / klacze ma obłe / gibkie / rumiane / tłuste / po ziemi się pnać. Liście pierwsemu albo ogrodniemu podobne : ieno drobniejszy / y węższe / tylko chocholaciyfse / dluzsze y gestfse : Inemi okolicznosciami wielkiemu podobny.

Trzeci Pomorski / pierwszym we wszystkim podobny / tylko że liścia dluzszego y herfzego. Tych tlustkow pomorskich nayduie się wiecey / podlug opisania niektórych Zioloписow : ale barzo od pomienionych różney y niepodobne.

Wdiesce.

Pierwszy / w ogrodach indziej siecia / y ztad ogrodnym bywa rzezonny. Drugi plonny / sam przez się także w ogrodach / na wilgotnych miejscach / na polach nieplodnych y rolach / na winnicach. Trzeci na brzegach morskich.

Przyrodzenie.

Przyrodzenia jest w trzecim sto-

pmiu chłodnego / a w wtorym wilgotnego : ma też nieco lipkiego w sobie. Sol swa cierpkoscia barzicy zatwierdza / nizli samo ziele.

Moc y Skutki.

Tlustosi mały pokarm daie / y to lipki / iesto Orybas w Księgach wtorych lekarstich / w 7. Rozdziale mowi.

Zapalenie oczu / y w kazdym czlonku przymiotu ognistemu. Także

Ogien piekielny gasi / albo Roza piekielna.

Pecherza boleniu y zapaleniu.

Zoladkowi ze zbytney kolery zapalonemu. tenze plastr z maku teczmienna plastrowanem stuzi. Także samo ziele warzone a wzywane / abo y sirowe miastko salaty.

Scierpienie zebow z iakiegokolwiek przyczyny / badz z wzywania rzeczy kwasnych / iasto owocu kwasnego / albo z wismni / albo iastgod winnych nie dojrzalych / Agrestu / ic. Tlustosi suchany pozrywany odpadza. Gal. Dios.

Nerkom /

Riftom / tymze sposobem wzywany.

Spadki z glowy w inne czlonki zastanawia. Dios. warzonego wodą plokanie.

Zapalczywość zbitnia ciała tlomi / y gasi / y zawściaga. Także

Sprosne sny oddala.

Wapuchliny z przymiotami ognistemi rospadza potesnie / liście z klaczem tlucac / a przykladaiac.

Owroczialym wstom z zapaleniem ich.

Także dziastem nabrzniatym jest lekarstwem / sotiem lenio ploczac.

W goraczkach kolerycznych gwałtownych / y w niezmiernym od nich wpaleniu.

Także w goraczkach morowych / wielka ochloda bywa / badz samego ziela / badz soku wzywaiac. Także zwierzchoronie go przykladaiac na ciało / zoladki / nerki / watrobe / krwie pierwey wpuscivszy.

Czerw okrągły w żywocie zamarsza y wypadza.

Tok wselaki krwie gdziekolwiek jest zastanawia.

Krwia charkanie zawściaga.

Ciekaczke czerwona zastanawia / octem.

Złote sylvki zbytney plynace zawściaga / tak warzonego wzywaiac iasto sirowy z octem / abo sol iego przykladaiac / także inche pitac. Dios.

Obrazonym od Lbicna opaczego / albo od stalney Jaszurki / jest lekarstwem.

Zawrzędziatosci wnetrzney z miodem wzywany / leczy. Plin.

Oczom z fluru kolerycznego bolciacym.

Ciała pozfarm mały daie.

Oczom zapalonym. Rozy piekielney. Pecherzowi. Zoladkowi kolerycznemu. O stomi nom od cierpienia zebow.

Nerkom. Riftom. Spadki w inne czlonki ciała. Zapalczywości. Sny nieczyste. Wapuchnienu. Wstom ozwrzedziatym y diegnie. Goraczkom kolerycznym. Goraczkom morowym.

Czerwina Toka Kwie. Kwie charkan. Czerwone. Złotym sylvkom zbytney. Od Lbicna y iastsezonki obrazonym. Wnetrzny m wrzod. Oczu boleniu.

Mozg
wywodzący
z
Bolenie
głowy.
Zawrotu

60 Simeon Sethi / to o czarney cwiłkle.
Głowe albo mozg z wilgotności flagnie
stych nosem go sarkatac wychodzą : zaś
czym się

Bolesci w niej wsmierzają. Także
Zawrot oddala. Jeszcze lepiej gdzie przy
da do niego soku Maicranowego / a miodu
eroche / albo sokkich Migdalow olejku.
Dios. Sernel.

Wskazanie
Dymienne
nie zosły.

W wśach sumienta rozmaite wklada / cie
plo w nie puszczają.

Bolaczki y dymienne zosły z woskiem
spuszczony / a plastrowany / leczy.

Własności iadowicem jest lekarstwem tak
trunkiem / iako przemywaniem rany.

Mocny
wody.

Mocny wywodzi sok czarney cwiłki piase
go z winem / albo czerwoney D. phil.

Zebow
bolecie
cym.

Zebow bolesci wklada w wściech ciepło
trzymane / albo w nos puszczają / albo tylko
nim bżtaśka okolo boleciacych zebow postrye
chnac.

Parchom

Parchy na głowie goi pomazując tenim
(Plin.)

Stajone
wino od
kapsusty
naprawi.

Jako kapsusta bżzi wino / tak zaś liście
cwiłkane w nie puszczony / do pierowsy do
broci przywraca.

Wychłaz
dza lecie.

Lecie cząstow goracych / ile białey cwiłki
dla wychłozema dobre wyswac.

Cheć do
iedzenia.

Cheć do iedzenia wzbudza.

Wśy w
głowie
wytraca.

Wśy w głowie morzy y wytraca / sokiem
ia przemywając.

W nosie
wzrod le
czy.

W nosie wzrod kory Ozenna Grekowie
zowia / tym sposobem ploczac / leczy.

Zolacca
dżi / trunkiem
wśywany.

Zolta niemoc spadza y moczem wywoda
dżi / trunkiem wśywany.

Oczom
przywśie
cy nie
widzaj
cym.

Oczom zacietałacym łzami / sok z białey
cwiłki w nie puszczac dobrze. Plin.

Szkodzi

Szkodzi

Pokarm

Pokarm ciała niedobry czyni.

zły dżi

Zbytnie wśywana / zoladkowi nieużyteczna
dla swey śalerności / a ile czarna.

Zoladka
wi zła
wśrobie

Warrobe y
Slezione zartyka / czesto y zbytnie wśywa
na. Pragnienie czyni Sety.

Slezione

Cwiłka / iako wśyście inie iaryny / mały
pokarm ciała daie / ieno przedki. Gal.
Wietrzności w ciele czyni. Seti.

Ogrodnicza.

Cwiłka iaryna w bogich : Iżby buynicy
rosta piśe Kolumella / gdy po wśtanu
w piec listkow poczyna się rozwiac / ma bydż
na inie miejscu przesadzona : bo im czesćciey
z miejsca na miejsce bywa przesadzona / tym
osobliwśa y buynicyśa roscie. Ale potrzebuie
ie ziemie dobre nagnoioney y wilgotney / a
za każdym przesadzaniem korzenie iej ma byc
w gnoiowce obmaczane / bo sie w dostatku
gnoi u barzo kocha. A iżby miassu w korpen
a inie w klaczerost / trzeba to zwierzchu tro
che rozszeprowśy pląskiem kamieniem / albo
skorupa przylozyc wlozowyśy na nie kamyl /
bo y w liście y w klacze niebedzie tak wyra
śtac tylko w korzen.

A żeby korzenie białe bylo / w gnoiowce
torwey albo w krowicy / na przesadzeniu ob
maczowac iej korzenie potrzeba / y tak gnoi
nica ziemie nagnac.

Siana / niezaraż wśyście nasienie w scho
dzi / ale iedno tego / drugie drugiego roku / trze
cie trzeciego. Też rychley z starego y z daw
niejszego nasienia wśchodzi / niżli z młodsze
go y z swiejszego / iako Palladius swiadczy.

Rozśadek.

Biała cwiłka przyd inymi ma przydek /
iako z Dioskoryda baczyć możemy : co y
Theofrast / Athenens / Egineta / y inni po
swiadczaia. Bywa do przysmaku stolowce
go przysparowana : korzenie obwarzaja / a
bo pieka w piecu po pieczywie / albo w żarzy
stym popiele : pocym skorozwierchnia z iney
zeymuta / w talarki krata / y w śasieczki war
śtwami chrzanem w kostki drobno pokraja
nym przysypia : Jmi pieprzem a octem.
W Litwie wespól kwassa ia zrzepa / z czośna
kiem / z cebula / z kapsusta / y z Bielami / war
śtwami przescielac / y zowia to kwassentna.

Tlustosż albo Kurzanoga / Rozdział 88.

Portulaca, Porcelana,
Andrachne. (Grensel.

Bortzel, Burtzel kraut, Purgel

Tlustosż dwóy mamy / wielki
samiec / drugi mniejszy sa
miec. Trzeci znayduie się na
brzegach morskich / pomorski. Pier
wszy korzenia proste / dlugie /
z wiela odnozek cieniich / soku pel
nych y rumianych. Klacza miazśe

go proste / gladkie / obiego / z kto
re go po wietśey czesći po ziemi się
rozściela. liścia miazśe go / soku pel
nego / tustego / iako Roschodnik /
tylko kerszego / Isnacé y od spodku
bialawe / okraglopodlugowate. smá
ku nieprzyiemnego kwasności epkie
go. Kwiatu bladezoltého / gwiazd
kowatego. Z tego potym nasienie
drobne / czarne / w glowkach stra
czystych okraglych.

Drug.

Raduru. W padniacey niemocy / potarmem wys-
waiac samego ziela / a sok piiac / albo nas-
sienie tego / wielkim bywa lekarstwem.

Mieścieczna. Miestiecznemu czyszczeniu białogłostkies-
mu / soku ze cztery lory / albo lyski / z przywó-
ronym mostem piac / jest pobudka.

Terwom. Zyl pietych y suchych zatwardzenie o-
miekcza. Plin.

Jezyca. Jezyca czesto spadaiacemu z zapalenim
y zranonemu / jest ratunkiem korzen kurzey-
nogi na syi zawieszony. Innym takze dole-
gliwosciom tegoz jezyca / toz jest lekar-
stwem. Tenze.

Rymie y pape. Od katarusa / rymy / y spadkow goracych
przez caly rok zachowuje y bron / sokiem glo-
we przemywfy. Tenze.

Pargnie. Z silwami skodkami warzona / zatwar-
dzenie swota odmiekcza / y stolce czyni. Plat

Moczu. Ciezkiemu puszczaniu moczu wyswac go
dobrze. Plat.

**Wargom popada-
lym.** W argom popadaly. Takze

**Rospadki
nie w stol-
ca.** W ospadlinom w stoleu by naglebszym /
przednim jest lekarstwem popiol z tego korze-
nia z wodem zmieszany / tym pomazuiac.

Arctyce. Bolesci gorace w stawach y czlonkach wa-
klada / chusteczki w nim maczaiac a przykla-
daiac / rownie iako samo ziele tuczone a
plastrowane. Tab.

Podmiot.

Gdzieby samego ziela do potrzeb lekar-
skich miec niemogli / a ile czasu zimy / nas-
sienia tego na to miejsce wziac moze / do
tychze skutkow jest. Plin.

Szkodzi.

Czeste wyroanie tego ziela przez wsta / al-
bo y sokiem pomazaniem glowy / wzrok
barzo mdli y emi. Ruffus Ephesus.

Wnietrzności nad potrzeby wysszy pomie-
nione oziebia / takze y wшыstko ciato. Ruff.

Wodka Clustoszowa.

Za z Alembiku / iako z innych ziol ma byd-
z palona. Te skutki ma ktore sok albo sa-

mo ziele. Na niespanie biorac tey z wod-
ka Loeygowa po szesci lytel / Migdalow
skodkich ze cztery lory / Maku bialego / nas-
sienia Malinowego / Bantowego po pol lo-
ta / z tego wшыstkiego wezynic mleko / ktore-
go choremu dawac po dobrym trunku na
noc pic.

Zapaleniu wnetrznemu / y
Pragnieniu nie wgaszonemu : wziac tey
wodki z szesc lytel albo lotow / soku pigwo-
wego trzy lory / Kob albo soku Wloskiej ka-
liny / Berberis Lacimicy zowia albo piron-
ku / to zmieszawfy dac pic. Tez ten trunk słu-
zy tym ktoryz maia wsta zakazone w gorace-
kach gwaltownych / ktore zakazanie

Brein zowiemy : ten podczas czlowieka
wmasza / gdzie sie chory w nim niepostrzeze.

Tez / w tey wodzie iaderka pigwowe /
albo nasienie Bazyliskowe moczy / a tym
tezy odwoilzac czesto w calim zaplugawie-
niu. Tab.

Syrop

Syrop z Clustosu bywa na vr ad tym
spozobem iako z piolynu / y z innych ziol /
oczym sie na wielu miejscach mowilo. Ten
suchotnym barzo wysytec ny bywa / y w
goraczkach suchotnych.

Pragnieniu zbytniemu z zapalenia zolad-
kowego / z wodka Pedroznikowa y z loeygo-
wa zasi piac go / ze zbytniey zolci.

Clustosz plonny.

Orza stopa polna tychze skutkow y wla-
sności jest ktorych ogrodny y niezem innym
od pierwszego rozny / tylko ze ten plonny po-
teznicy zawsciaga y zatwardza : przeto gdzie
potrzeba barzicy zatrzymawac y zawsciagac /
polnego radniey / nizli ogrodnego wyroac ma-
my. Jednak nie jest tak zbytnie wilgotny /
przeto ze na miejscach clustych y saletry pel-
nych roscie. We Wloszech y w innych gorac-
cych stronach / ile we wsiach calo go wyrzy-
waiac y warza / a potym na stoncu susza / cho-
waiac na zimie do stolorowego wyroania ma-
lo mie iako w nas Barscy / a w Litwie sniecke.

Sen pisy
wodzt.

Sapales
niu.
Pragnie
niu.

Brainu.

Syrupus

Gromowy Korzen abo Szparag. Rozdzial 89.

Asparagus, Aspharagus, Lybi-
cum, & Libycum.

Spargen / Sparglen / Coralen-
kraut.

Bospolicie dwoy Szparag ma-
my : ogrodny abo siany / y pol-
ny. Ten polny troiak / iako sie za-

raz niżej powie. Ogrodny dla te-
go rzeczony / ze w ogrodziech bywa
siany abo flancowany. Ten z lo-
rzenia swego puszcza naprzod pacz-
ki / iako syfki / tym sposobem iako
chmiel / wodno na palec miezysze / z
ktorych rozwitaiac sie wyrastai-
lato rosle iako wiecha sie rozklad-

Oczom
ciekacz-
nym.
Spadko
Kolerycz-
nym w fi-
ski.
W macie-
cy gryz-
wkom.
Stowy
bolemu
z stoncz-
nego vpa-
lenia.
Kroftom
na czele y
na glos-
wre.
Spadko
Kolerycz-
nym.
Zgadze.
Womito
Kolerycz-
nym.
Dzieln-
nym gli-
skom.
Mocz-
goracz-
ny.
Kanom
paralije
zarazo-
nym.
Goracz-
ce suchor-
ney.
Uplawo.
Przymio-
tom biaz-
loglow-
skim.
Pepku
wyderes-
ma.
Podas-
grze.
Postreza-
tom.
Jadu.
S. aleu
zadaniu.
Succus.

Oczom ciekaczym przykładac go dobrze: przeto wchodzi do tych lekarstw/ktoze oczom bolciaczym przynaleza.
Spadkom do kisel iadowitym / gryzie- nie w nich czyniacym / klistera z niego boles- sci wklada / y zle / ostre / y iadowite wilgotno- sci wywodzi. Dios.
W macicy gryzawki z nabrania iadowi- tych kolerycznych y ostrych wilgotnosci / taz klistera vsmierza
Bolemie glowy z upalenia stoncznego / odpadza : nactuc surowego / a nastrome y czolo / przylawky troche oliwy / albo Roz- nego oleylu / przywinae.
Brosky na czele y po glowie spad. a / z win- nem go wluksy / nactuc.
Spadki gorace koleryczne z awsciaga / y od- mienia / swym zbytnim chlodzeniem Gal. wywinae go z octem a z sola / miasto salaty / taz surowego / tako przewarzonego. Taz- ze Zgazi ledzac ta salata / albo z niej polewa- te piac.
Womity koleryczne z nabrania zbytniey a ostrey zolci w zoladel / z astanawia.
Glisty z dzieci wypadza / nasienia z pul- quiny tluczonego z mlekiem pic daiac.
Mocz- goracemu / a kapaniem odcho- dzacemu / nasienia z Lozygowym nasie- niem / na culrze / przy potrawach y na w- tach wywinae dobrze. Toz oboie w trunku moze bydz wywinae.
Kiny do zwiednienia y vshnienia spo- sobne y naklonione / co Lacinnicy Vulne- um syderationem zo via : z ieczmienna ma- ka / iest lekarstwem. Dios. Oliwy troche przydawky. Plin.
Suchotna goraczke mafiaczym / Zektika Gregorie zowia / barzo iest wyteczny / taz wywaniem / tako tez sokiem wysyckiego ciaz- la nactucaniem / zwlasza pacierzy w grzbie- cie / piersi / watroby / bolow y stabisz. Gal.
Uplawy bialoglowskie z awsciaga / co sok potesniey czyni / piac go / a nizi samo ziele- Przymiot ognisty w bialoglowskich pier- siach / samo ziele tluczone a przykladane / wyciaga.
Pepku wyderemu przykladany. Taz- ze Podagrze z koleryczney przyczyny. Toz Postreza z iadowione z ciata wyciaga.
Jad w ciato od gadziny pusezony wycia- ga / za ktorym niezmiernie rospalente ciata przychodzi przykladac go / y przez vsta w- ywinae.
Wielun / albo faley Komuby byl zadany / sok z winem stodkim / albo z Mustkareta na- to dae pic.
Ten tako z innych ziol bywa wyciagniony: Loczym w Diolyu. Tendo wysyckich po- mienionych chorob zwlasza wnetrznych / o- sobliwie fluzy. Jako

Goraczkom kolerycznym.
Goraczkom morowym.
Zapaleniu wnetrznosci. To iest / Zoladkowych vst.
Watroby.
Wrek.
Serca zbytniemu upaleniu y tego duchow.
Taz- ze czerwoney ciekaczce.
Womitom kolerycznym.
Krwia charlanu.
Uplawom.
Zlotym sylkom nader plynacym / y wesse- lakiemu toku krwie iest daleko wyteczniejszy / a nizi samo ziele surowe. Gal.
Wrekem zapaleniu. Taz- ze Roznieceni pechyrza.
Mocz- goracemu / kapanim odchodza- cemu / z wodka Babczana y Slazowa / w trunku wywany / barzo bywa zalecony. Plin.
Dziatom nowonarodzonym / ktorym sie rado cieniaczko zawala / na glowke chuste- cze / albo paczostki w nim omaczawky / przy- kladae dobrze. Plin. Toz im nocniec od- padza / y sen przywodzi.
Oczom zapalonym y plynacym z mle- kiem bialoglowskim a z miodem / bywa wielkim ratunkiem. Tenze.
Zrzenica / albo wysycko oko / gdzieby w- padlo / samo liście tego ziela / z lupinami Bobkowemi wtarte / a przykladane / wycia- ga do swego wlasnego miesca. Tenze.
Krosy iatrzace z przymiotem ognistym / leczy / taz liście tako tez sok / z mala iecz- mienna / z sola / z octem / a z wostkiem pla- struac. Tenze.
Wrzody pod flira y po fyi goi / sokiem z tego ziela w rzonego / wymywaie.
Zeb- ostabiale vmacnia y wzwierdza / so- kiem cieplym z Marcha ploczac. Tenze.
Surowosci przez oddala.
Glos gladki przesetrony y przykliruy czyni. Pragnienie oddala. Tenze.
Zapaleniu w gardle okolo iecz- y / y r- ny nien ploczac / goi : Jesze potesniey Mir- rhy do tego przydawky.
Szycie bolemie odpadza / z Galasem a z siemieniem Lnianym zarowno wtluc / y przy- kladae. Tenze.
W piersiach bialoglowskich wselakie bole ogniste / wklada : z miodem albo z kreta Cymoleyska plastrowany.
Dychawiecznym / nasienie Kurzejnogi z miodem pic / albo lizac / dobrze : a zwlasza ktorym z zapalenia pluc pochodzi. Tenze.
Czerwona biegunka / z flagma napoly.
Stolce ropiaste / ze wrzodu z astarale / z- stanawia / sok z kminem kramnym piac.
Czesta do pochodowania chwosc z Wydymaniem leczy warzony Tlustosi / a pozywany. Taz- ze na wydecie / cieplo przy- kladany. tenze.

Goracz-
kom kole-
rycznym
Morow-
nym.
Zapale-
niu wnet-
rznosci.
Zoladka.
Watroby
Wrek.
Serca y
duchow.
Womito.
Krwia
charlan.
Uplawo.
Zlotym
sylkom.
Tok
krwie.
Wrekem.
Pecherzo-
wi.
Mocz-
Dziatko.
y nocnie-
com idy.
Zrzenicy
wpadley-
Kroftom
iatrzac-
nym.
Wrzody
pod flir-
y.
Zebom o-
stabi-
lym.
Surowo-
sci.
Glos gla-
dki.
Pragnie-
niu.
Zapale-
niu w ca-
kole i-
zyczka.
Szycie y
karku bo-
lemu.
Piercio
bialo-
glowskim
Dychawi-
cy.
Czerwon-
ce.
Kopie-
skim stol-
com.
Wydecin
kolca.
Wpad-
a

Té trzy posledníe / Lacinicy Corinda zowia. Té smaku sa gorzkiego / y przeto do używania nie sa przyjemné. Klacza chrostowátého / ile gdy dożrzą / gibkie / sositki zamłodu przychodza do używania / iako ogrodny / abo chmiel / oo tego czasu mają w sobie niekąsłodkosc.

Wskiepsce.

Ogrodny w ogrodach bywa śiany y flancowany. Drugi na łakach / gorach / pagórkach / na polach między zbożem : Bagnenny / przy bagnach / a skalny po skalach / zwłascza przy morzu. Jednak w innych krajach jest przemieszony do ogrodow. Wtóry skalny sam przez sie w Hiszpaniey y w Portugaliey roście. Trzeci / także w tych tam stronach / y we Franciey obficie : gdzie im tak pospolitym jest do używania / iako nam nasz przychodzi.

Czas.

Zaraz na Wiosne albo w pół Wiosny / iako u nas / z ziemie chocholaté ku wierzchu / y spieczaste kielki wypuszczają / których stoy obzarlé y panstie / wwarzywszy / z oliwa / z octem / a z solą przyprawiwszy chciwie używają : nie wzgle dem krwie przepolerowania / ale niesytym brzuchom dogadzając. Gdy w wieche wyrosną w ten czas / już nie sa do używania przystoyné. Nasienie lecie dożrzewa.

Przypodzenie.

Pomiernego jest Szparag przyrodzenia / wyciera bez znacznego rozgrzewania / abo y chłodzenia : otwiera wnetrzności zamulenia y wychędaża. Wodny także abo ba-

gienny / y gorny / tegoż sa przyrodzenia. Jeden od drugiego nie nie potężniejszy / ani słabszy : okrom skalnych / abo cudzoziemskich / które swą gorzkością potężny y znacznę otwierają / pobudzają y wycierają. Co sie iawnie pokazuje z wryny smrodliwej / która potężnie wywodza.

Moc y skutki.

Do chciwego y łakomego używania przychodza Szparagi / gdy na Wiosne z ziemie kielkami y sositkami wychodza. Jedni mają do iaryzyny / w polewce miesney tłustey y z miesem warza / a przed inemi potrawami naprzod używają / dla odmiełczenia żywota / troche pieprzem potraszawszy. Drugi tylko przewarzywszy ich / oliwa / z octem / y z trocha soli przyprawia / a mają do ślasy y przysmaku redza. Inni w oetie klada / y soli przydają / a iako kopr Włosti / abo zamorski / abo Tlustosi / kwása / y przez to chorwają / do stolowego przysmaku. Ale ich nie potrzeba długo warzyć / by te tylko w trop obieżal / to zaraz zmięknia : a za długim warzeniem rozplynelyby sie.

Cheć do używania inych potraw czyni. Słowie mdley y często boleiacę spargow używają / iakimkolwiek sposobem / bądź samych przez sie / bądź z inemi potrawami / warzonych. Także

- Zoladkowi osłabiálemu /
- Watrobie zatkány / osłobliwym ráunkú.
- Osom boleiacym y wzroku osłabiálemu
- Pierśiom y plucnym niedostátkom.
- W suchotách y w goracze suchotney
- Slezenie zamuloney.
- W cielekach od watroby pochodzących
- W zoltey niemocy.
- W gryzieniu y w morzyskach.
- W goraczkách trzeciódniowych
- W bolemu plec y krzyżow
- W bolemu lamaniu w pacierzach.
- W biodrach bolesciom.
- W netách y w ledzwiadach.
- W listkach boleiacych / tym wshytkim używanie potrawa iakimkolwiek sposobem / jest osłobliwym lekarstwem y potarmem.
- Mocz nad przyrodzenie zatrzymány / pe-
- dzi.
- Wilgoności zbytnie zagniete / mozem wywodzi.
- Przechody moczu wychędaża y otwiera.
- Pechery wyciera.
- Piasék / tak z nerek / iako z pecherzów / y inne /
- Mulista wywodzi.

Do używania słowego chciwie przychodzi.

Cheć do iedzenia. Słowie mdley. Mocz zapałca. Od roznosy odcho. Wzocym. Zoladkowi. Watrosbie. Osom. Pierśiom. Suchotnym. Slezenie. Diegunce. Zoladce. Gryzieniu w listkach. Goracze. Plecom. Pacierzom. Biodrom. Netkom. Wiskom. Mocz. Przechod. Pechery. Piasen.

iać: Listeczkw drobnych / iako w
Kopru Włoskiego / iedno krotkszych
y cienszych. Kwiatu żoltobládego
drobného / z ktorego potym iągód-
ki / naprzód zielone / potym iako ko-
ralczerwone. W tych ziarnka abo
nasienie czarne. Ziele samo wyra-

ża ná loście / y ná pultorá / podczas
wysšey / według byyności ziemie /
y w podobania mieysca / oganiſto.
Korzonkw ma obfitość cienkich /
gebcząstych / od ktorych wiele od-
nozek cienszych białych / iako od cie-
mierze pochodzi / tylko troche mie-
ksze.

2.
Stein.
Sparge.

Płonny Gromowy korzeń / abo
Szparag / korzeniem / kłaczem / li-
ściem / kwiatem y iągódami pier-
wšemu we wšyskim rowny y po-
dobny: tylko soſiki abo kielki / gdy
z ziemie puſcza / ciensze: á do tego
listeczkw / kwiatu, y iągód geſciey-
szych / niſi pierwſzy: skutkami tak-
ze nic nie ieſt roſzny od ogrodného.

Tegoż przyrodzenia ieſt wodny
Szparag / y tychże wlaſności / y
ſmaku / ktory wſyskie ſłodkie ſa /
okrom ſkalnych / ktorych troy ro-
dzay znáydziemy. Jeden korze-
nia wielkiego / brzuchatego / y ob-
mieſzkego / podobny żlotogłowo-
wemu bázno / kłaczem y gałázká-
mi do pierwſzego rowny / okrom
je bielſzy / abo bladſzy / y krotkszych li-
ſteczkw / teſszych y koſmátſzych / y
oſtrzeſszych: odnoſki teſz ſierokie ſie
rozkladá / ná ktorych kwiecia wie-
le y geſto żoltobládego. Z tego iá-
gódki ciemnozielone / drobnieſze od
pierwſzych Szparagow iągódek.

Drugi ſkalny Gromowy korzeń /
temu przedniemu podobny / tylko
že korzenia mnieſzego: liſcia tak-
že wieſzego / twárdzszego / y ſpiczá-
ſzszego. Innemi okolicznoſciami /
także iągódami y nasieniem ieſt mu
podobny.

Trzeci Szparag ſkalny / wtore-
mu podobny korzeniem: tylko že
krotſze. Roſgi y z ſwými gałáſka-
mi nie proſſe / ale laſotka y tárn y
ſám weſowáto ſie wiiac / pocho-
dzáć. Liſcia dluzſzego mieſcey-
ſzego / po piáci abo po ſzeſci w gro-
madce / ná káždym nakrzywieniu /
abo laſotce wychodzáć. Smá-
ku ſłodkiego z żywicznym zmieſzá-
négo: przy káždey gromadce tego
liſciatarn oſtrokónczyſzy y twár-
dy pópřecz wyraſta. Miedzy tym
á liſciem ná dlugich ſłópkách / wy-
chódza bladózielone kwiatki. Z
tych potym nasienie abo iągódki
naprzód zielone / potym czerwone /
iakoby trzygranówite / dla linij
trzech / ná troie równó od ſiebie
róſządzonych. Wewnątrz pecka /
pódczas dwie czarne / á w nich iá-
dra białe: Które w ziemie wrzu-
cóné / ná Wióſno wyraſtáia.

3.
Libicum

4.
Das áne
der Spár-
gen.

5.
Das drei-
te ſtein
Spargen.

Od weża / **włoch** / **nyin.** Od weża obrązonym / spárag świeżo ziele / loni / pońi w kłacez twarde nie wyroście / tuczony / y z tego sól wyjęty / iest lekarstwem / náraz po šestu lyżek go biorac.

Od páie / **czego go** / **nu vsz** / **Eniony.** Od gonu páieczego iadowicie vsz kńio / nym / korzen: e y z zieleń spáragowym wá / rzac w wodzie / do wyrwienia trzeci: e: cześci / á tey iuch: ráno y wieczor po ósmi lyżek cie / plo piac / wielkim bywa rátnikiem.

Psy tru / **ic.** Pies gdyby wode z wárzzonego spáragu / leprał y pił / zdechnie / iako Dios. Awicen. Chrysp. Plin. świádeza. Pzeto pilnie tego / strzedz / zeb: y: iadney rzeczy psom nie dáwac / w ktoreyby spárag byl.

Ze bom. Zebow bolesć wkláda / korzenie w winie / albo w wodzie wárzone / iuche co náciepley / y nadlużey po tey stronie / po ktorey boletia / w vsćiech trzymáiac / to czesto powtarzác / iac / co ochłodnie / wypłwac: á nie go w vsťá / niebrác. Sól z wárzzonego spáragu polnes / go / wyprásowány / to potezniey czyni / á niżes / li ogrodny. Dios. Gal.

Ze bom o / **śwáta** / **lym.** Tenże sól z polnego spáragu zeb: y: chwies / tuace wtwierdza y wmacnia / ciepło w vs / sciech go trzymáiac.

Ze bom / **bolscym** Proch z korzenia spáragu polnego / z báz / welna ná boletiacz zab przylozyc / wyciága / go bez bolesci.

Párchom Parchy ná głowie leczy / tenże korzen z / miódem záczyniony / mażac.

Wzerek / **bolentu.** W nerkách boleńie vsmierza / wárzac go / z korzeniem w winie / á plastruiac.

Miesiez / **czney.** Miesieczne czyszczenie pániám nád przy / rodzenie záhamowane / wzbudza nasienie / spáragowe / przeluc go / á czopkiem albo / wzesłkiem w łono wpuscic / obmaczawşy go / pierwey w Liliowym olejku.

Wybita / **czlon** / **ow z stá** / **wow do** / **wywinio** / **nyin.** Czlonkom z stáru wybitym / korzenie w / ocie albo w winie wárzone / á ná wywinie / nie plastrowane / iest rátnikiem / w tey po / lewce pierweygo náparzy wşy.

Wogom / **abo gole** / **niom spu** / **lym.** Goleni nápuchley z orredowátosci / tákże / go w ocie wárzac á plastruiac / iest pewnym / lekarstwem.

Zeby / **pszoły** / **osy nie** / **kosály.** Pszoły / osy / y inne tym podobne / zeb: y: / nie kosály / korzen z oliwa miálko wtarty / zmieszawşy / y tym ciálo abo twarz náma / zowac.

Wino zá / **chowa w** / **przy smá** / **ku y zá** / **páchu.** Wino zeb: y: zápach y smák wdzieczny zá / chowáto / wziac kwiatu suszonego spárago / wego / á zawiesic go w chusteczce chedogiej / w fásie wina.

Czerwo / **ney.** Czerwona niemoc zástanawia y leczy / badz pieczony / badz wárzony / ták korzen / ias / to y kielki / pożywane.

Wzerek / **om.** Też kielki w winie rostará á trunkiem w / żywane / bolesć w nyrkách wkládáia.

Wietrz / **nosciom.** Wietrzności w zoladku y w kislách rospa / dza / z kramnym kminem używany / albo z / Anizem. Táże toż.

Zolice. Zolice y dárcie w żywocie vspokáia.

Żywot odwilża y stolce przywodzi / używany / ny potráwa naprzod przed innym tedzeniem.

Kámién trzy korzen z winem piac.

Bolesci w máci: e: z stódkiem winem pi / iac vsmierza. Plin.

Tredowátosc stonowa z twarzy spadza / korzen w winie wárzony / y używany. Plin.

Sercá drzeniu wielkim bywa rátnikiem / używany iakimkolwiek sposobem. Sethi.

Ciálu przyiemny zápach dáie czesto uży / wány. Sethi.

Nád wşyśkie iárzyńy Spárag nawiecey / potármu ciálu dobrego dáie / bo ma swe przy / rodzenie pomiarkowane ze czterech żywoc / low. Tenje.

Wásienie spáragow / albo iágoty do tego / wşyśkiego stúza do czego sam spárag / w / trunku używane.

Opuşonemu zoladkowi y wietrzności pel / nemu / dobrze ich przed obiádem abo wiecez / rza używac przewárzonych z oliwa / z octem / y z trocha soli: Drudzy ie korzeniem rozmá / tym potzesuia. Platin.

Jádom y truciżnom sie przeciwi / sól z wi / nem używany trunkiem. Tenje.

Szkodzi

Żytnie y czesto używany womity wznie / ca. Aben Mesuai.

Mesc: yzne czyni nieplodna.

Pecherz czestym swym używaniem / co / iest bázro škodliwa y niebezpieczna / zránia y / záwrzedziály czyni.

Zoladkowi nie záwşe wşyteczy / zwlásczá / zbytnie y czesto używany. Sethi.

Mocz smrodliwy czyni. Awicen.

Wodka z Spáragu.

Zá pod Jesien / kiedy sie ná czerwone iá / gody zdojedzie: biorac go z korzeniem / z lisćiem / z korzeniem y z iágotami / drobno / posiekáci / y z Balneum maris przeciágnac.

Potym do káżdego pul garnca oney wodki / przydáci spáragu suszonego / z korzeniem y z / iágotami drobno posiekáwşy / przez 24 / godzin w Balneum maris moczyć / á potym / powtore przedysilowac. Tá bedzie wodka / poteznieyşych skutkow / ktora ná stoncu po / trzeba dlugo wytrybowac. Tá

Kámién w nerkách albo w pecherzu má / iacym / abo do niego skłonnym / stúzy. Táż / Piasel / albo y

Mul flamowáty z ktorego kámién sie / spieka w pomienionych mieşcách / wywo / dzi / y zámnájac mu sie brom / piac tey po / piaci lyżek ráno y ná noc káżdego dnia.

Cieźkiemu puszczaniu mocz / abo też zá / wściágnionemu.

Watrobie zámnłoney. Táże

Zolta niemoc spadza.

Żywot od / mielca.

Kámién.

Máci: e: / nym bo / leaciom.

Tredow / wátosci / stonow / wey.

Drzeniu / serca.

Ciálu zá / pách cz: / ni.

Potár / mu dostá / tek ciálu / dáie.

Jágoty.

Opuşen / mu z wie / trznosci.

Womity / czyni.

Pecherz / zrány / zá / wrzedz / ni.

Zoladko / wi.

Mocz / smrodli / wy po / nim.

Aqua stil / latia.

Kámién.

Piasn. / Mulsu

Cieźkie / mu pus / szaniu / mocz / u.

Watro / bie.

Zolácc: / e.

Wzerek

Mies. 11 Miesieczne czyszczenie paniam wznieca.
3ney. Opuchlym / w tych wszystkich dolegliwosc
lym. sciach / pokarmem sa przystoynym y nader
 wzytecznym.
 Przychodza nie tylko same / ale y korzenie /
 y iagody / albo y nasienie ich do lekarstkich
Sufione potrzeb.
sparagi. A zebym tym do iedzenia smakowitste by-
 ty / w suchy ic / a potym w wode wrzaca wrzu-
 cic / y zaraz wyiac / przyprawic wedle mysl /
 a wzywac.
Oczom Mlata sparagi w sobie cos skrytego y ta-
porym. iemnego ku poratowaniu chorych oczu / wzy-
 watac ich / tak lekarstwem / iako potrawa.
Korzes Korzenie sparagowe w winie / albo y w
nie spars wodzie warzone / a trunkiem po kilku lyzel w-
ago we. zywane. iestze Mocz poteznie wywodzi /
Mocz po zwlaszcza komu z ciezkoscia y klapaniem ods-
tejuie w chodzi. Toz tez sam / albo y korzenie tego pie-
wodsi. czone wzywane / czyni. Taz z korzenia wa-
Pieczone rzonego woda /
Korzenie
Zoltece. Zolta y zielona niemoc spadza.
Werkom. Terki /
Pe. 4. 23 Przechody moczny zamulone wyciera / na-
P. 2. 202 czczo y na noc te iuche piac. Drudzy go wa-
dom. rza z cieciorka czerwona / y daia tym pic /
 Ktory zolta niemoc mlata. Tab.
 Zielona zolta niemoc / z przepelnienia / y z
 wylania zolci zieloney / leczy : wzjac korze-
 nia sparagowego lotow trzy. Pietruszczane-
 go korzenia Borakowego albo Wolowego
 iestka po cztery loty. Lisca mlodego Rzod-
 kwianego : Lisca takze mlodego Biedzen-
 cowego : siany bialej : Wlofkow Martki
 Bozej / szarawku / Podrozniku / cykoricy albo
 Mleczu po garsci : Kamien przedze albo Wy-
 lupit : Kamianki Wlofkicy : Kwiatkow Mio-
 dunkowych albo Wolowego iestka po pul-
 lota. To wszystko pokratawsy drobno / w
 konew cynowa / albo w flase wlozyc / do te-
 go cukru kanaru z dziesiec / albo ze dwana-
 scie lotow. Na to trzy kwarty wody wley /
 y zalutowac zwiierzchu / a przez piec godzina
 w kotle wrzacego wtopu pilno warzyc. A
 kiedy samo powoli przechlodnie / przecedz / y
 choremu kazdego dnia rano y na noc / pol-
 tego stawac bedzie / cieplo po osmi lyzel
 day pic.
Wstros Watrobie zamuloney / y zatym
bie. Zoltey niemocy : Wezmi korzenia sparag-
Zoltece. owego cztery loty. Pietruszczanego y Ko-
 pru Wlofkiego korzenia po dwu lotu. Cus-
 tru bialego osm lotow. Korzenie drobno po-
 kratawsy / we flase / albo w cynowa konew
 wstypies. Na to / wody pultory kwarty. Wi-
 na przedniego trzy kwarterki / albo cala kwar-
 te / y zalutowawsy / w kotle wrzacego wtopu
 cztery supelne godziny warz / a kiedy po-
 woli przechlodnie / przecedz y na czczo po os-
 mi lyzlach : takze dwie godziny przed
 wieczera / choremu dac pic cieplo. Tab.

Werkom Terkom boletacym. Takze
Sciacyce Seyatice albo boletiu w biodrach y lupas-
 niu / z korzenia sparagowego proch / co na-
 subtelniey wtarty / po czwieri lota z winem
 bialym przednim / cieplo pic dawac. Albo
 wziac tegoz sparagowego korzenia : Kam-
 ien kramnego za rowno / a po quincie pro-
 chem miatko wtartym z winem albo z woda
 dawac.
 Kamien tak z pecherza / iako z nerke wy-
 wodzi proch sam korzenia sparagowego /
 po quincie go z winem pic dawac / albo nas-
 ienie tego.
 Tez doswadzone lekarstwo / przeciw tte-
 muz kamieniu : wziac korzenia sparagowe-
 go dwa loty / Chebdowego / korzenia Bie-
 orzencowego / Pietruszczanego : korzenia Pie-
 traszukowego po lotcie : Czonsku ochedozo-
 nego trzy glowki / Lisca wierzborego / Na-
 sienia Biedzenecowego lot / korzenie dro-
 bno pokratawsy / co namieley wszystko wlu-
 c / y przesiac / a po quincie tego z winem st-
 kim / albo z Malmazy na czczo dawac :
 abowiem kamien trzy y wywodzi.
 Tez wziac Sparagowego korzenia dwa
 loty / korzenia Mysey wiechy / korzenia La-
 mikamiena / Krepiku. Nasienia Wroble-
 go prosa / korzenia Biedzenecowego / Pie-
 ciornikowego po lotcie / Gwozdzikow pul-
 ta lota. To wszystko pokratawsy drobno /
 we trzech kwartach wina przedniego biale-
 go warzyc / a z trzecia czesc wywre : przece-
 dzic / y przydac chedogiego miedu lotow sze-
 snascie. Znowu pilno warzyc odsymiac / y
 przecedzic / a choremu na kamien kazdego
 poranku y na noc po osmi lyzel cieplo da-
 wac. Tab.
 Mocz zatrzymany / albo z ciezkoscia ods-
 chodzacy / pedzi. Takze
 Miesieczne czyszczenie zawsciagnione pan-
 iami wznieca.
 Moczku krawawemu fluzy / nasienie spar-
 agowe / pietruszczane / kramny kmin / w syte-
 tego zarowno miatko wluksy / po pul quinc-
 ty z bialym winem / na czczo / cieplo / czy-
 niac to porzadnie przez piec dni Chrysipp.
 Przepuklinie w mosnady / tak miesistej /
 iako y wodney / fluzy korzen tego ziela / sub-
 telno wtarty / a po quincie z winem bialym /
 cieplo czesto wzywany.
 Seyatice / albo bole frogie y ostre w bio-
 drach.
 Ledziwom /
 Rzyzom /
 Pacierzom /
 Grzbietu / boletacym.
 Goraczce czwartodniowey : Tym w syte-
 kim niedostatkom korzen tego ziela w wo-
 dzie do trzeciej czesci warzone / osobliwym
 bywa ratunkiem / rano y wieczor po dobrym
 trunku piac / siedm dni porzadnie / to czynic.

Kamien w peche-
 rzu y w
 nerkach.
Mocz po
 dzi.
Miesie-
czny.
Mocz u
 krawawe-
 mu.
Przepu-
tkinie w
mosnady
 tak wo-
 dnistej ta-
 ko mies-
 istej.
Sciacyce
 Ledziwo
 Rzyzom
 Pacierz
 Grzbietu
 bolet-
 acym.
 Czwar-
 tacec.

nie dwie części octu winnego / trzecia roso-
lu / żeby dobrze zagrażnely / przydawşy z go-

lemo Kopru Włoskiego. Tak przez cały rok
może bydź wdzięczny do stolupczyśnak.

Babka / Rozdział 89.

Plantago, Arnoglossum.

Wegricht.

Babka wielka.

światki iako bawełna mie-
kie / iasnorusawe. z tych nasienie dro-
bne ciemnorumiane. Korzenia krot-
kiego / białego / miękiego / na palec w-
zdłuż, od ktore° wiele odnożeń idzie.

Dwoie Babka Dioskorides kła-
dzie / wielka y mala. My do
tych cztery albo pięć znaydnie-
my / okrom wodney. Pierwsza Bab-
ka wielka / ktora czerwona zowia :
Calistę szerokiego / y nad nie zielen-
szego / czerwonego / mięszkiego iest.
Syl albo ziobe siedm wzdluż maiać :
dla czego od Lacinickow Septiner-
uia, iakoby siedmiziebrysta rzeczo-
na : a od Grekow Heptapleuron.
Co liście podczas zbołow tak sie za-
lamnie / że kształt lyżki z siebie poka-
zuie : a kołem sie po ziemi rozklada.
Ozet na loćiec wzwyż obli / prosty /
rumiany / a zleka kosmarty / malo nie
od szrodku do wierzchu włosoklo-

Mniejszy albo srednia Babka /
liść ma mniejszy / węższy / mięcejszy /
po ziemi leżacy / zielony / cienki / ko-
smarty y ostry : także siedmiziebro-
waty / niekiedy pięciziebrowaty. Na
piędz pret albo wysşy / rowny / cien-
ki / tu wierzchu włosokłosowaty / pal-
czysty / mniejszy y krotşy. Kwiatu
y nasienia podobnego pierwszey :
także korzenia drobniejszego / nie tak
gestego. te Diosko: mniejsza zowie.

Trzecia Babka mniejsza / ktora ta-
dniey Jezyczkami zowiemy / bo ma
lişti iako baranie iezyki / y przeto ia
Grekowie Arnoglossam, Lacinicy
Lingua ouina mianuia / że roście
na kształt Jezyczkow Baranich.

Planta-
gomedica

Arnoglo-
ssa.
Lanceo-
lata.
Lanceo-
la.
Schaff-
zung.

Nerkom.

Nerkom y ledzwiom boleiszym bårzo w
żyteczna/ używając iej po miernym trunku
rano y na noc.

Vinum

Wino Szparagowe.

Arcellus Empirik tylko/ zaleca to wi-
no/ starożytnych lekarzow żaden iny. To
iako z inych zioł/ może bydz czynione. Bior-
rac korzenia tego suchego y ochodzonego lo-
tów sesnascie/ korzenia Pietrasniku/ pietrus-
szanego/ korzenia Biedziencowego. Opis-
chu Alexandryjskiego korzenia. Korzenia las-
mikamiemá po cztery loty. Te żeby wyszke-
kie vsuszone byly drobno pokrójane y z chru-
bá przeluzzone/ a strzaskami heblowanemi
leszynowego drzewa pomieszane/ y w sesci
garnkowa barełke wysypawşy. Mostu do-
brego ná to nálać/ y dáć wykisnąć/ a do po-
trzebu niżej opisanych przez cały rok chowa-
ć iac używac. Takowe wino

Artetycz.

podagryfom.

Scyarycznym.

Chyrogrycznym.

Arteycnym.

Wkolánách lupánis.

Nerkom.

Nerkom y ledzwiom boleiszym.

Kánte-
niowt.

Sotracce

Puchli-
nia.Kánten matozym/ ták w pecherzu iako
w nerkách.

Zolcey niemocy.

Puchlinie.

Piastru.

Mullisza.

Piastru y Mullistu flámistemu w nerkách
y w pecherzu/ z czego kánten sie zámnaża.
Tákże inym wyszkej pomienionym dolegli-
wościom trunkiem go używając/ służy.Aspara-
gus syl-
ueitris.

Szparak polny.

Tęż przyrodzenia y tychże skutkow pole-
żywania szparagi jest/ y potężniejsz/ ieno do w-
żywania skotowego nie ták przyiemny/ dla-
nie tákiey ostrości.

Tákże ino cudzoziemskie/ ktoreśmy ná
pizodku przypomnieli.

Ogrodnicza.

Szparagi tych czasow nászych/ znátom-
şe sa/ aniżli oycom nászym/ gdyż to zio-
leżadła sódie miejsce wлюби/ a tym mniej
sádzony/ abo fláncowany/ ktorego w nas w
ogrodách przyedym/ ani siano/ ani sádzono/
a j gdy Wloşy poczeli w nas ogrody zbudic/
rozmaícemi zioły cudzoziemskimi/ y też ná-
şymi turecznymi/ przynosac ie z pol/ z las/ z
gor/ z krzewin do ogrodow/ też ten zamno-
żyli je iaz y dzieciom prawie dobrze jest zna-
tomş. Ten pospolicie ták rozmnożyc mo-
że. Ziemię uprawic dobrze y nágnoc ná
wiosne/ y poczyniwşy dolki ná palec wgle-
bia/ ná szerzednego od drugiego z obu stron
potokiem/ zas wzdłuż ná stopę/ po trzy abo
po cztery ziarná w każdy dołek wrzucic y zas-

grześć/ a roku pierwszego nie inego nie czy-
nić/ tylko z chwaştu oplewac co naczesćiey/
w iestem ksziezca Pázdziernka nálać ie gno-
iem konskim/ abo owczym/ abo wtec ku-
rzymy/ wygniotkami winnych jagod zwierz-
chu posypawşy/ potym ná wiosne zaraz ode-
nowic/ y znouu ie gnoiem nátryć: wtaż
to przez rok wezmic. A co rok abo trzeci przez
gradzac ie/ y miejsce im odmiénac. A to
zawsze bydz ma w Pázdziernku. Trzeciego
roku gdy sie w korzen zámoze/ dopiero ie trzy-
náć/ a to w Máiu. Moze też miasto przez
sádzenia/ odnożki ktore zbýváia od samego
korzenia odcinac/ a fláncowac ná innym
miejscu. Ale starego y zámoglego korzenia
z swego miejsca/ do iney ziemi nie przeno-
şac/ y owsem w swej zwycaşney go zachow-
wac.

Acoby chciał przez wyszke rok szparagi
swieże miec/ tedy zaraz po zebraniu jagod á o-
nastienia tego pod wierzchem ziemi rozlo-
żone/ okopawşy odkryć. Ták z nich wstawi-
ćniekielki abo fositi wzrastac beda/ do uży-
wania przystoyné.

Kocháia sie w tustey/ w wilgotney/ y
náwożney ziemi. A gdzieby grunt przysu-
şym miály/ czesto ie polewac: y ták pod Je-
sien gesto fositi z siebie y buyne wydawac
beda. Ale odkrywşy ie potraszac z wierzchu
prochem z rogow pilowanych. Tym spo-
sobem przez wyszke rok swieże szparagi miec
może.

Imi ták czynia/ gdy chce miec buyne/
chedogte y obfite szparagi/ bez nastienia zá-
mnożone/ iako Dydimus Greczyn pisac o
gospodárstwie/ swiadczy: Rogi tákiegokol-
wiek zwierzecia/ badz spilowane ráşpla/
badz drobno posiekanie/ badz też skrobane/ y
ná wyprawna y náwożna ziemié/ iako inne
nastienie siac y zkwlec/ a czesto polewac.
Toż Cornelisş Zgrippá/ de occulta Philo-
sophia, pişe.

Imi tym sposobem czynia/ gdy ie flánc-
cua/ pierwey użli ie w sádzu/ w dollách w
ktorych máia bydz prochem z rogow kozich/
albo z tákiego inego bydlecia/ podsypana: a
ziemia przygrzonawşy/ czesto polewata wo-
da. Drudzy tylko radza całe rogi/ badz ko-
zie/ albo kozłowe/ badz inych bydlat rogi po-
wierciane/ y w ziemié zagrzebione/ z ktorych
potym wdátne szparagi roşnac beda.

Przyprawuta ie drudzy ná cały rok w oc-
cie/ tym obyczajem. Biora fositi/ abo kiel-
ki swieże/ a rozlożywşy ie ná misách abo
mieckách/ y potraszac ie sola/ a przez dwa dni
ták ich niechac w cieniu/ potym polac ie o-
nym soziem/ abo iucha z siebie pusezona.
A gdzieby żadney wilgotności znáczney z sie-
bie niepuscily/ tedy w rosle ie obmyc a przy-
lożywşy ie tákim cieżarem wygnieść/ potym
wlożywşy ie w polewany gárnice/ nálać ná

nie

ma korzonkami z winem a z woda / po czes-
ry lytki obogga pitac. Dios. Plin.

Wrzody

Wrzody y sadzele zle / wilgotne / a ciato
wytadaniem swym psutace / osobliwie le-
czy y goi / tylko woda Babli warzoney le-
nto ie przemywac / zwierzchu listie kladae /
a prochem ie posypuac / albo tegoz listia
suchego / albo z nasienia. Dios. Takze

Kanom

Kanom zarozedzialym / ropistym / tym
spособem wyrowana iest lekarstwem.

Trad

Trad / albo stonowine skwiaco wysu-
fa. Takze.

Przysze

Przysze czerwone / wilgotnosci pelne le-
czy przykladaiac / abo prochem z nasienia sey
po wymyciu zasypuac : Epimkydas zo-
wia.

Tok

Tok zbyeni krwie / badz z ran / albo z bola-
czek y ze wrzodow / badz z mych mleyse / pro-
chem tak korzenia iako nasienia tego zasypu-
iac / zaszkanawia.

Karbun-
kul.

Karbunkuly / to co my wagiakami y ogni-
stemi bolaczkami zowiemy : Takze roscie-
rane listie plastrowane.

Listie

Listie ciato spcaacy pomykaiace sie / le-
c. y. Herpetes Grekom.

Wrzody

Zastarzale wrzody y sadzele / ktore Greko-
wie Chironia mianuia.

Gistuly

Gistuly w oczach / w kacikach y nosa.
Takze /

Rany

Rany zagnile y smrodliwe wychedaja /
wyciera / y wysusa / zaczym y goi wymywa-
iac / y prochem zasypuac : Owa wysytkim
wrzodom zlym / tak zastarzalym iako swiez-
zym / a dogoieniu trudnym / wielkim to zies-
lebywaratunkiem : iako Dios. Gal. Orib.
Zgineta swiadeza.

Gryzta

Gryzta w twarzach y zranieniu ich /
klistera barzo wyteczna : wody stalowaney
od korowalow wziac z poltory kwarty / Bab-
li serokicy / Jezeskow / Kosey czerwoney po
garsci / warzyc w przeczczoney wodzie do wy-
wrzenia trzeciej czesci : Tey uchy wziac spot
kwarty na raz / loiu kozlowego dwa lory / w
tym rospuscic / cukru dwa lory / y to klistera
dac raz tilka.

Spadko

Spadki z glowy na pierci splywajace zawa-
sciaga / listie Babezane warzac z Garbars-
stemi zianki / ktore Grekowie Rhus / Aras-
bowie Sumach mianuia a dawac pic.
Teyze mocy nasienie co namieley wtarte / a
z taniem surowym dac wypic / y iesc : abo-
wiem nie potezniejszyego y lepszego nad to nie-
mamy / miedzy wiela innymi lekarstwem.
Plin.

Wrzody

Wrzody ogniste / ktor: Karbunkulami /
zowia / y

Kancer.

Wrzody kancerowate ktore sie szrza ciata
rozladaiac / solkiem Babezanym / albo woda
warzoney wymywaia / a prochem korzenia /
albo nasienia sey zasypuac / dzwonym spe-
sobem leczy.

Od psa obrazonym / listie serokie / takze
Jezeski przykladane / leczy.

Ogniem opalonym / listie wtlucy na teyze
listciu rozwiadzone przykladac dobrze.

Padaiacey niemocy.
Kastlocym.

Dychawicznym warzona a wzywana / iest
osobliwym ratunkiem.

Przymiotom ognistym.
Gruczolom za usyma / y na syi.

Gruczolom dymienicznym pod pach / a
bo na dymionach / iest ratunkiem listie tlu-
tac / a z sola przykladaiac.

Suchotney goraczce.
Plucom zranionym y owrzedzialym by-
waratunkiem / wzywac listia tak potrawa
iako trunkiem / y plastrowaniem.

Takze / Nasienie Babezane z czerwonym
kamieniem / albo z glinka Ormieska / z trunk-
ciem wina albo wody / abo piwa wzywane /
zastanawia krwia plwanie.

Boleme zeb. w z goracych spadkow ve-
smierza / korzonki w winie abo w occie wa-
rzac / a te iuche cieplo w vsctech po tey stro-
nie gdzie zeb. boleta trzymaiac / y korzonki
gryzac.

Wrzody swinie albo zausne / samym ko-
rzenia Babezanego zawieszaniem / iako nie-
ktorzy pisa / rospadza. Dios.

Szytkom okolo stolec.
Babelom na tymze miejscu w siedzeniu
bedacym.

Rospadlinom tamze / y
Starciu albo tej osadnieniu / iest ratun-
kiem.

Tok zbyeni starych zylek zastanawia / li-
stie tluac y plastrowac.

Trzeciego dnia goraczke leczy / pol lota pie-
chu / albo solku z syta miodowa / godzin dwie
przed przysciem pic datac : Abo tej sam ko-
rzen w wodzie / ognistym zelazem rozgrzanej
roscierany / a trunkiem wzywany.

Puchline wodnista z ciata wypadza ias-
ryna wzywana / przedtym chleb suchy bez pie-
cia iedzac. Plin.

Goraczke suchotna wychladza / z warzo-
ney w winie iuche pitac / oliwy troche y soli
przydawfy : a to zarazem ze smu sie octnas-
wfy.

Dole / z wybicia y z wywinienia czlon-
kow z starow wklada / przykladaiac listie z
sola wtarte. Toz tej

Napuchline ktorego kolwiek czlonka albo
miejsc / rospadza.

Pocuczonym z wysoka / iakimkolwiek spo-
sobem wzywana / osobliwym bywa lekar-
stwem.

Sparym wrzodom /
Zanolcicom / y wselakiem na palcach sa-
dzicom / listie tluac / y natymze listciu przy-
kladaiac / bywa ratunkiem.

Od psa

zranio-
nym.

Ogniem
opalo-
nym.

Baduku.
Kastlu.
Dychawi-
cy.

Przymio-
tom.

Gruczol-
om dy-
mienicze-
nym.

Sucho-
tym.

Plucom
zranio-
nym.

Krwia
plwana.

Zebom
boletas-
cym.

Wrzody
za usym

Szytkom
w stolec.

Babelo-
rospad-
linom.

Starciu.
Tok zby-
ych zyl-
Trzeci-
ce.

Puchli-
nie.

Sucho-
ney go-
raczce.

Dolom z
wybicia
stawow.

Napuch-
nieniu.

Pocuczom-
nym.

Sparye
wrzod-
om.

Zanolce-
com.

Tok

Gmin Aptekarski Lanceolatam, zowie: przeto / że ma list wąski / podługowaty / o piciu żyłkach / albo raczej zięberkach: y dla tych żyłek Grekowie Pentaneuron, Lacinicy Quinq; neruiam mianują. Pretá tu ziemi nachylenego granowitego: Paleczki włosklo siasté krótkie / kwiatu drobnego bladego. Nasienia drobnego ciemnego. Korzeniem ma podobienstwo do inych.

Planta-
go triaer-
uia.
Klein
schaf-
zung.
Planta-
go multi-
plex.
Gesullte
wegrich.

Czwarta: Tá jezyczkow jest drugi rodzaj / trzy zięberki: trzy tyłko żyłki mając / przeliste czki své wąskie a kosmate.

Piąta / ktora zowie pełna. Tá korzeniem do pierwszey podobna / także mało y nie liściem tylko z krótkim zalomistém y wykrwaném / abo faldziste. Kłaczem tylko od inych różna krótkim / na ktorym iako na Roży pełne kwiecie nie sie.

Planta-
go mari-
na.
Meer we-
grich.

Szosta Babelka pomorska. Tá korzenia obdluznego / białego / z wielu odnozek. Liścia z siebie wąskiego / dlugiego / y spiczastego wydaty / na palec każdy niemal szerokość mając: tu y owdzie szcerbaciny mając / z lekka kosmate. Miedzy nimi prateczki obdluzne y wyniosle / iako y inych Babelk pospolitych: na tych tu wierzchu paleczki kłosowate / z mielkich a welnistych kwiatkow: kwitną w Mairu y w Czerwcu / aż do samego Lipca.

Wskazy

Wielka rościená miejscách wilgotnych / przy drogách y ścieżkách: w ogrodách: szrednia / też miejscá lubi: namnieysza / na miejscách płonnych. Także Jezyczki na łąkach: Morzka przy brzegách morskich.

Przyrodzenie.

Wszystkie w obec sa przyrodzenia wychładzającego y wysuszącego / we wtorym stopniu. Abowiem ma nieco w sobie wodności / znieiaka cieprłością ziemną. Przeto rany / wrzody / także wszelakie szdiele bez szczypania wysusza.

Mocy Skutki.

Babelka wielka / potężniejsza jest w swoich skutkach niżli mala / bo lepiej wysusza a niżli Jezyczki: Jest też mocy scierającej / nie tylko liście / ale korzenie y nasienie: Jedną wiecey wysusza niżli chłodzi: Bardsze korzenie y nasienie / niżli liście: Wszakoz coś ma wiecey nasienie subtelności niżli korzenie: List też suchy mdleyszy jest w chłodzeniu / niżli świeży.

Czerwone y inne ciekaczki zawosciaga / liście wazzone a z octem używane. Także nasienie tej z winem piiac / charkanie krwia ząstanawia. Dios.

W Puchlinie wodney / z Szocowica wazzone liście miasto cwikly / a we srzedku pokarmow używane / bywa lekarstwem nieposlednieyszym. Dios.

Watrobie zamuloney. A iesze wiecey Tyrtom zatkany / z osobliwego przyrodzenia swego otwiera / y słamowatosci wyciera: Także zawrzezbialosci.

Pecherz z tychże wilgotności lipkich kłosowatych ktore sie w nim sadza / osobliwie nad wszystkie inne ziolá wychedaża / liście / nasienie / y korzenie Babczane iakimkolwiek oby czatem używane. Gal. Tej wazzone w syćie / albo w winie skodkiem / y tego w trunę tu czesto używajac.

Przychodzi do wielu inych lekarstkich potrzeb / tak watrobnych / plucnych / ślezenie / zoladkowi / trzewom / iako też y wnetrznemu zranieniu.

Suchotnym bardo wyteczna / tak trunę / iako pokarmem.

Czerwoney chorobie zaraz na przyobku / wziarosy inchy wazzoney Babelki / albo wodki wypaloney z lyzel / abo lotow dwanasćie / abo polowice tego / to jest lotow sześć / Rheubarbarum poktory kwinty / miodeku Rożanego dwa loty / y ciepło to dać wypić.

Goraczke trzeciego dniowa odpadza / trzy korzonki / y trzy listki Babelki z winem a z wodą napoly / lyfke każdego wziarosy pic dać / przed przysciem zedwie / albo z trzy go dziny.

Także Czwartaczke / cztery listki z czter-

Czerwon-
ce y inym
biegu
Fom.
Charka-
niukrow-
puchli-
nie.

Watrob-
bie.
Zerkem.

Pecherz-
wi.

Wnetrzn-

Suchot-
tom.
Czerwon-
ce.

Trzeciace-
ce.

Czwart-
sacce.

Wodka.

ZA do wszystkich pomienionych chorob może bydź używana / tak wewnętrznych iako zewnętrznych: Do ciępaczki czerwonej: Do biegunki od watroby pochodzącej: y do wszelkich biegunek: Moczku krwawemu: Krwio charkaniu.

Rannym w głowie / dobrze ją pić z wodką Butwicową.

Watrobie.

Sieczenie.

Maciecy zawrzedziatley dobrze tey używać.

Suchot ktorzy się obawiaia / y do nich są skłoni / dobrze tey trunkiem używać.

Krew z nosa zbytnie ciekaca zatkanawia / z przesłką wtarta / troche czerwonego kamienia przydawşy / sarkaiac.

Jezyczkowi spadlemu dobrze ją gargaryzować / y w vsiech trzymać.

Gulec w vsiech wychodzą ploczac nia / galasiu a wodki Rozanej przydawşy.

Szkodzi.

Zemiennym paniam źle tey używać / y pić ją nie dobrze.

Lektwarz suchotnym.

Wziąć Dragantu / żywice Arabskiej / glineki Ormienskiej / krwie smoczey / trochmalu / spodium po czwieri ćci lota / czerwonego kamienia / maku białego / mumiicy / soku z Poddrostu / ktory Grecowie Hypocistin zowią po trzy kwinty / wszystko to wespól wleć co nalepię / y z sokiem Babczanym a z syropem Rozanym zmieszać je bedzie Lektwarz: Ten plucom owrzedziatłym y rannym / krwio y ropa plwaniu / y innym doległosciom plucnym / bardo jest użytecznym lekarstwem przeciwko go w vsiech trzymać / żeby się rozplywał polykając.

Rozdzek

Co się pisało o Babce serofkiej / to też rozumieć mamy o waskiej / abo o Jezyczkach / ktora także jest tychże skutkow y mocz / ieno troche słabey.

Electuarium.

Suchotom. Plucom zranionym. Ropa a do krwie pluszcym.

Babka wodna / Rozdział 90.

Plantago aquatica, Barba syluana, Plantago syluestris, Cochlearia palustris.

Wasserwegrych / Froschwegrich / Froschleffelkraut.

Wodna Babka / liście ma na długich y miązkowych stopkach / samo też bedac miązkowe y mocniysze niżli inych Babek / gładkie / ku koncu spiczasto zaostrozne: ma kształt ośczepeu abo rohatyny: ktemu kersze niżli w Babki wielkiej. Płat wysşy niżli na łokiet / gależisty / trzygránowity: wewnatrz biały drzeń / y rzadki / abo gebczasty. Kwiecia białego / drobne / każdy ze trzech listeczkw złożony. Z tych potym nasienie drobne / trzygránowite / zielone: korzonkw cienkich / drobnych / gestych / iako w Ciemierzycy czarney.

Druga Babka wodna mnieysza / pierwszey we wszem podobna / tyl-

ko listu mnieyszego / szupleyszego / y spiczastszego. Kwitna obie w Czerwcu / w Lipcu y w Sierpniu.

Wdiesce.

Przeto rzeczona wodna / że w wodzie roście w ieżiorach / w przepokach / w stawiech / w kałużach y przy bagnistych rzeczkw.

Przyrodzenie.

Przyrodzenia iest chłodzającego / y wysuszającego: ma też cos w sobie odwilżającego nad inne: korzeń smaku przyostreyszego. Gal.

Moc y skutki.

Zey mocy y tych skutkw / ktore pierwsze maia. Jednak cos chłodniyszego y wil-

gotniyszego maia w sobie wiecey / niżli pospolite: y przeto też są potężniysze do wy-

ciagnienia przymiotow ognistych. Puchline także potężney wysusza / niżli polna / albo ogrodna. Kamień krzy w nerkw warty korzeń / polewke z niego piac.

Tych co y me bazi bki skutkow.

Puchline. Kamień nerkowy

Krew z nosa. Toł zbyeni krew z nosa ząstánawia barzo rychlo / wodka z sokiem Bábzaná / z octem winnym zmieszána : plát albo chuste w tym maczáac / ná práwy bok / ná dlonie / y ná stopy chłodno kládz. A gdzieby zácym nie wstála / tedy ná wstydliwe mieyscá zimno przykládac.

Głowy bolenie. Głowy bolenie z goracey przyczyny všmie rza / liście w occie moczac / a ná głowe przykládac. A iáko Apuleius wezy / korzen tey ná fyi nosac.

Kolice. Gryzienie w żywocie wkláda / wárzona co náciepley przykládac.

Strudzo nym y sprácowá nym. Strudzenie y sprácowanie chodem / ozer stwia : nogi w wodzie Bábzaney / albo y wšyřtko ciáło obmywšy : ábowiem wšyřtek trud wyciága / nerwy pošila. Teř

Nogom nápuřšy. Puchline z nog z wielkiego chodzenia wy padza. Bábzané korzenie y nasienie / teřsa sa mocy y tych skutkow / co y liście : iedno susze y nie ták wychladzáacie iáko liście. Swieřo zielona Bábka bázryey chłodzi / niřeli sushona.

Czwárta cace. Z Dzierwánna trunkiem w winie wřwána / kwártáne leczy.

Puchline wřelákiey. Puchline wřeláka z goracey máteriey / z koregokolwiek mieyscá / wywodzi : liście skutac / y przykládac. Apul.

Ránom. Rány / proch nasienta tey / gó / záfypuiac ie nim. Tenže

Twárdosć. Twárdosć káźda ná ciele odmiéka / li ście z wieprzowym sadlem bez soli / przy kládac. Tenže.

Podá gze. Podágrze y lamaniu w nogách z goracey przyczyny. Tenže.

Selom sa dym. Żyl suchych nábrzmiałosći y boleniu / li ście z trocha soli wtárte á plastrowane. Ten.

Succus. Sok.

Wielkim jest zálecciu sok z Bábki wyřezy / nie tylko od Dioskoridá y Plinius sá / áley od inych posłedniesszych lekárzow / wřelákim ábowiem wnetrznym ránom jest wielce wřteczny. Z osobliwosći

Nerkom. Nerkom / y

Pecherzow. Pecherzowí záwrzedziálemu : o czym y wysřesie námiénito : z wodka Lisiego ogo ná / albo z Przesłki / albo z iáka ina przystoye ná / ábo z winem stódkim.

Zawřecia gto óci y spadki. Do pohámowania y ząstánowienia ciez kaczeł wřelákich / fluxow y spadkow / tákře tokow barzo wřteczny. Jáko

Czerwón ce. Czerwoney biegunce y wšyřtkim imym ciekaczkom osobliwym rátkiem.

Mocz u kwáwa ma. Krwáwemu mocz u.

Krwia plwánia. Krwia charkánu y plwánia.

Suřotó. Suchoty cierpiacym.

Kádáku. Pádácaey niemocy / trunkiem go wřwá iac / osobliwym powiádaia go byđz lekár stwem.

W vsćiech y w gárdle / Táktře Jezyczka rány / owrzedziálosći / krosty / os sobliwie leczy / ciepło nim czeřto ploczac. Dios.

Czerwona niemoc leczy z kreta / albo z otowiana biela / kora Bláyrwásem zowio zmieszány / tym żywot nácieráac. Tab.

Gdzieby Białagłowa zbytnie mleká w piersiách máiac chciála go strácić dla rozpře żenia piersi / ábo dla iney iákicy škody : tylko tym sokiem brodawki niechay námázuie.

Czerwoney ciekacze z tego soku tym spoj sobem klistera moře byđz czyniona : wřiac soku Bábzanego liścia / Sporyřowego / po tyřek dwunascie / Rozánego olejku dwie lyř ce / Jeleniego łoiu osm lotow / krowie smoz czeř / glinki Ormienřkiey po kwincie / to zmies řac y ciepło klistera dáć.

Oczom ciekacym y zápalonym tenže sok wielkim bywarátkiem / po kropce albo dwoy w nie puszczáac. Dios. wchodzi do ocznych lekárstwow.

Sistuly táktře ták w kaćikách oczu / iáko ná inych mieyscách gó / puszczáac go w nie.

W vsřy boléiace puszczány / bole w nich w śmierza.

Piekielny ogien gási z glinka Ormienřka / albo z Cymoleyska / albo z Bláyrwásem przy kládac / ábo z Tuceya.

Dziegne leczy wymywáiac y wycieráac nim dziasłá.

Máćicy záduřoney y ściśnioney rátkem dáie / walek z bawelny / ábo czopek wtocz y wšy / w nim go obmaczáć / y w otwor loná wpráwić. Toř

Oplawy pániám zbytnie wřtánawia.

Trzecięgodniowa goraczké leczy piac go. Alexan : Trálian.

Ořtom zbytnie wilgotnym y wřtáwicznie plniacym wřteczny / w nich ciepły trzymáiac. Ábo korzenie tey wárzone zucháiac / ábowie ie osobliwie wysušá.

Przeciwo morowemu powietřu ták sok piac / iáko liścia wárzonego pożywáiac / iest osobliwym lekárstwem. Jan Agrikol.

Dywa teř do pospolitego wřywánia dá na / we sřodku obiádu / nie napřed ani po zad / wárzona badz samá / badz z šocowica.

Mocz u goracosc wpuszczániu oddala / piac go.

Trzeciáczke y

Czwártaczke leczy / piac sok dwie godzie nie przed przysćiem.

Bolesci wnetrzne wřpátaia piac go / Piersi y

Pluca osobliwie czysći y wychedáza / trun kiem wřwány ciepło.

Glisy w żywocie wmarza / á potym wř wodzi / dawšy go lyřke ábo wiecey pić. Toř samo liście wtárte / á ná pepet przyklápane czyni. Apul.

kości y zapachu ma / tak też wiele jest wczesnością przyrodzenia rozgrzewającego / rozdzielnie / rozprężnie / otwiera y wywodzi.

Mocy Skutki.

Potrąwa Potocznie / tak do stolowego używania / iako y do lekarstw przychodzi. potrąwa.
Szorstki Na wiosnę gdy się w liście rozwija / a poczyną kłacz z siebie puszczając / do salatu bywa używany / zpląsca od tych / którzy skorbut / albo śarbach mają. Tab.
Kamień Przeciwno kamieniu nerkowemu / który krzy y lamie / wielki dąk odnosi. także salata używany / albo wazony. Dios. Gal. Eginet. Plin. Aetius.
Moczu Moc nad przyrodzenie zatrzymaną wywodzi / pomianonym obyczajem używany. Niebezpieczne czyszczenie potężnie wywodzi / iakimkolwiek obyczajem używany. Także Łożytko po zleżeniu pozostaje.
Miesieczny Czerwona niemoc zastanawia klistera.
Łożytko Gryzienie y mżzenie frogie w niej wklada.
Czerwona Zranione klistki w tejże ciękaćce goi.
Morzy W rok mdły posila y iasny czyni.
Stu Szezenie zatkancy y bolacy.
Czerw Zolta niemoc spada.
Wzrostu Puchline z ciała wywodzi.
Ślepie Czerw / albo glisty z żywota wyrzucal / używajac go tak z salata surowego / iako wazzonego z iarzyne. Albo polewke z niego piac z oliwa. Albo klistera dajac / a ile w czerwonce / w morzysku / w zranieniu klistki / także przeciwno glistom klistera.
Śliska Piegi y inezmazy na twarzy wyciera / sołki tego ziela na noc pocierajac / a nadzien

woda z otrebami psenicznymi zmieszana / y podstała obmywajac.
 Napuchnienie ktorego kolwiek członka w puch rozpada / wazony / y z sola a z saletra plasterowany. Such. To też.
 Koniska parsiwość spada y leczy wymyślajac woda / wazonego z saletra y z sola.
 Czerwona niemoc zarsciaga / w winie a w wodzie wazony / a na żywot plasterowany.
 Szorboch albo skorbut leczy. Także Kamien w ledziwach krzy y wywodzi / wodką z tego ziela dystylowaną / a trunkiem używana. Tab.
 Sa też inne do tego potocznie / albo wozbowniki / ktore kształtem mało od siebie sal / albo nierozne / a przyrodzeniem y skutkami namniej / wzrostem tylko nieco. Miedzy temi jest / który pospolitym potocznie miaa nujemy / proch mając zloblewany / czczy / krzewisty y galezisty / bardo mdły / a do przedtomienia bardo przedki y śniadny. Liście mając Opichowemu podobne / zapachu y smaku nieprzykrego. Ku wierzchu kwiateczki białe / drobne : z tych potym nasienie drobne w straczkach oblich / iako w iakich rozkaskach. Korzeń nieczemny. Przyrodzenia także rozgrzewajacego : wśakże nie tak potężnie y silnie iako pierwszy. Ma też coś w sobie wilgotności.

Rozsadek

Wła sie / którzy te potocznie mienia / bydz wodna Kzeincha / ktora łaciunicy y Grekowie Symbrium zowia / Plinius baw tym nasladujac.

Mienta czerwona albo ledzierzawa / Rozdział 92.

Sisymbrium hortense, Mentacrispa, & Balsamina, Sisymbria menta, Coronaverenis.
 Kazenbalsam / Fischmuntz / Wähermuntz.

albo brunatny / czworgranitny / napiadz / albo troche wyszy. Przy wierzchu pacia kwiat chocholaty / albo kłosowaty. Listu ostrzejszego y pachniatszego / niżli Mientki pospolitey prostey. Korzeniska / przy wierzchu ziemi rosladajaca sie.

Wzrost

Wzrost czerwona trójak ma / my : ogrodna / polna y wodna : o kazdey z tych z osobna bedzie sie mowilo. Ogrodna / ta bywa siana : liścia krotkego y kerskego / niżli polna / okragleyszego / ledzierzawkego / dla czego ia też ledzierzawa zowia. Piet rumienawy /

Tądla tego ogrodna jest nazwana / ze w ogrodach bywa siana y slancowana.

Przyrodzenie.

Rozgrzewa y wyusza w wot-

Dymien
com.

Dymienie rospadza / liście we b. d. jowey
wodzie wårzone / rostarte y plastrwane.
Plin. Też korzeń z sadlem wieprzowym
plastruiac.

Czerwon
ce.

Czerwonke / y inne

Ciekacce

Ciekaczki / liście wårzone / albo prochem
dane zastanawia.

Nábrza
miałości

Nápuchliny y nábrzmiałości rozgania / li
ście przykładane.

Trucie
jnie zása
ca mors
stiego.

Záiac morski Komuby byl zádaný / korze
nia pul totá dawşy / albo z winem / albo z
woda wårzonego liścia pic dawşy / tad wy
wodzi y niszy. Tákze

Opium.

Komuby Opium dane w trunku.

Od záby
párcháe
wey obrá
żony.

Od záby párchárey obrazonym / toż by
wa lekárstwem.

Czerwone
ce.

Czerwona biegunka / y ciężkie morzyska z
mley / wkláda y záwściaga / badz w winie /
badz też w wodzie piac korzeń / albo z nasie

niem Ptásiego gniazda zárowno.

Padátaey niemocy.

Náiecznym dolegliwościam bywa wy
tecznym / w trunku dany.

Uplawy biálogłowskie stánowi / liście
wårzac á piac / albo prochem wżywáne y ná
żywot plastrwane.

Bregom w kárku bolciacym / korzenie z
wieprzowym sadlem luc / á ná liście też se
Babli rozwiése y przykładac.

Rozádek.

Súkci Angielskiego tránku / Bábce wo
dny rusiny przypisali / násláduiac nie
ktorych Zistopisow poslednięszych. Dye
skorides / ani Galen / y záden z stárych pisa
rzow nic nam nie zostáwili. Zle rozumiecia /
ktory Gruszyezka / albo Angielskim trán
kiem te Bábce bydz mienia.

Zá d. d. f. n.
W. á. c. i. e.
ny m. d. o. s.
legliwo
ściom.
Uplawá.Bregom
w f. y.

Bobownik albo Potocznił / Rozdział 91.

Lauer, Sium aquaticum, Beru
la, Anagallis aquatica.

Zachbungen / wasserbungen.

Potocznił / który Bobowni
kiem / y Kzeżucha wodna zo
wiz / dwoy jest / wielki y mały.

Wielki kłacza prostego obmiazsże
go / wewnątrz czczego / galasko
watego / y gładkiego. List ma ob
szerny / rozłożysty / podobny Dzie
ielowi Włoskiemu ; iedno mniej
szy / y zapachu lepszego : wokolo ka
bowany / albo zabkowany. W
wierzchu różg okolkem kwiatki
białe / drobne ná obdlużnych stop
kach : indzie kwitnie kisciasto. Z te
go potym nasienie křtaltu nasie
nia Anżowego. Smáku gorzkie
go , pachniacego. Korzeń obdlu
żny / mdly / y z rzadka włosien
kowaty.

Skiensce.

Kóście w porokach y w przeko
pach / w ktorych wody zimie nie
zámarzaja / dla ciepłych odchylił.
Lecie zaś bywaja chłodne. A záw
sze chodza rado z kobyła mietka w
towarzysztwie / albo z czerwona /
ktora Syimbrium Gregowie zo
wiz. w Czerwcu kwitnie.

Przyrodzenie

Jest przyrodzenia gorącego y su
chego / y iako wiele w smáku gorz

kości

zowia / biorac. Galen.

Kolice. Kolię y okrutne w trzewach darcie wstrę-
mia / trzy dni porządnie iuche z wárzoney pi-
tas. Aetius.

Szkodzi.

Panie brzemiennie máia sie ob używania
tego ziela wiarować.

Szkodzi

Dzie-
miennym

Czerwona Młietá polna /

Młietá wšytkim kształtem
ogrodney podobna / y we w-
šytkim rowna / iedno zapá-
chu wietšego y pornieyšego. Liš-
cia seršego: kłacza / iáko ogrodna /
czworogránistego. Korzenia cien-
kiego / dáleko sie pniácego / z dro-
bniuchnymi odnozkami.

Młietysce.

Koście ná plonnych á nie wy-
prawnych miejscách.

Przyrodzenie.

Subtelnych y przenikających iest

części / rozpráwuiących: rozgrzewa
y wyjuša w trzecim stopniu. Tak
že y nasienie tego.

Moc y skutki

Moczú kłpaniem odchodzácemu / nasie-
nie z winem używane iest rátkuntem.

Kámién łannie / trzy / á moczem wyrwodzi.
Womity z wšciaga pišac go z winem / y
zwierzchu rospárzona przyládatac ná dołek
y ná żoladek. Dios.

Seżkawke tymże spos. bem wstánawia.

Głowy bołenie wklád. / ktore z flagmiz
stych wilgotności pochodzi / lišcie rościerac
iac / á ná stronie y czolo przyládatac. Dios.

Owa tá polna Młietá / iednego przyrod-
nia / iednych skutkow sa / iednak tá poteżniys-
ša troche.

Moczú.

Kámién.
Womiz
tom.

Seżkaw-
ce.

Głowie
bołeniu.

Rzeżuchá wodna / Rozdział 93.

Silymbrium aquaticum, Na-
sturtium aquaticum, Carda-
mina, Silymbrium Car-
damine.

Bruntkreß / Brunentkreß /
Bachpungen.

Wodna Rzeżucha dwoiáka
mamy / wietšá y mnieyša.
Pierwsza liš naprzód okragly wy-
puszcza: potym za časem gdy pod-
rasta / zda sie iáko by wykrawány.
Pret ná stopie wzwyż: Ná tym
kwiatki białe / z ktorych nasienie
żolte / w strączkach obdlużnych / o-
blich / iáko v polney gorczyce. Ko-
rzonkow drobnych / cienkich y wło-
sientowatych.

Druga korzonkow także dro-
bnych / cienkich. Lišteczkow nie tak
iáko v pierwszej okraglych / ale do
wárzeŃski lišcia podobne. Jednak

te co ná kłaczu sa tu wierzchu ob-
dlużne / rosoch / áte / cienkie y miel-

rym stopniu na koncu abo w trzecim na początku: rozprawnie/ roz-

siękuie / ściencza / zwierza / otwieca y wzrusza abo wzbudza.

Moc y Skutki.

Wietrznośćom w ciele. Glistom.

Wietrznośćom w macicy.

Gryzawki w macicy.

Boleniu głowy. Boleczki w rope o bawca

Pierścio białogło

Wietrzności w żywocie zamknięte. Także czerw okrągły z żyworą wypęcza/ abo proch ziela tego / abo z warzonego polewke piac.

Wietrzności także w macicy zawarte rozbija/ z Marunka na goracej ceglerozparzona/ y winem mocnym a pachniacym potropiona/ na tono co naciepley przykladać.

Gryzawki y frogie bolesci z morzeniem w macicy hesciniędzielnicom po porodzeniu/ potężnie uklada: wzjawy tey Miety/ Bylice/ Marunki/ kwiatkow Rumienkowych/ drobno rosytko vsiekać/ a zetrzeć/ albo ze cztermi tacy/ w Liliowym olejku w pateli albo na ryncce vsmażyć jako grzybek/ a co naciepley na tono przyłożyć / albo na pepet.

Lisće świeże wwierciawszy/ na czolo przywinać/ boleue głowy oddala. Dios.

W ocoł albo w rope bolaczki zebrane y ziatrzone/ ieczy: make ieczmienna przypiekana z listem rozetrzeć / albo sokiem zacsynić y plastrować. Tenże. Toż też

Pierściom białogłowskim / zbytnim mlekiem rozprezonym y nabrzmiałym/ bywa rą-

tunkiem. Tenże.

Zoladkowi boleiacemu z wietrzności grubych y iadowitych. Także też

Biegunce żolcey / albo y białey / osobliwym bywa ratunkiem / tak suszona / iako y świeża/ na goracej cegle rozparzona/ Miałe mazyza skropiona / a na zoladek co naciepley przyložona.

z czerwonym winem

Enę piac / y z wierzchu przykladać

na zoladek.

Kolere do zoladka wylana tlomi y wstramnia/ dwie albo trzy rozseki wtarży miał to/ a z sokiem Granatowych / albo ziatrzone / stych tablek kwasnych piac / albo z winem z gdul.

Moczu nie wolno odchodzacemu/ następnie z winem pic dżiac/ osobliwym bywa ratunkiem. Dios. Ziele też samo w winie warzone/ y trunkiem używane/ toż czyni.

Od psia obrażonym / listie z sola trzeć / a przykladać/ dobrze. Dios.

Osombolciacym z syta rozścierana a przykladana/ bywa ratunkiem.

Kamieni krzy y moczem wywodzi/ tak następnie / iako samo ziele/ z winem piac. Dio.

Jesze potężniey to czyni polna. Plin.

Te ktorym w nocy trzeba czuć/ czyni nieospałe/ moczona albo parzona w ocie / a tym glowe przemynąć. Plin.

Kolike albo darcie w kistkach z iakieykolwiek przyczyny/ swym przykladaniem na cegle rozparzona / a Malnazyza ciepła skropiona/ uciska. Także z winem ciepło używana trunkiem.

Młodość ktora od mozgu albo y serca pochodzi/ z par smrodliwych zaplugawionego zoladka wstepniaczych oddala / wziać ziela tego: Piolynu/ Benedyktu białego/ Koryandru po garści/ w winie mocnym y w ocie warz/ a grzante z chleba rżanego dobrze wykwasonego vgrzawşy/ w tey polewce goracej maczác / a co naciepley na zoladek przykladać/ potraszysia Cynamonem/ abo gwozdzikami. Takaz grzante pod nosem trzymać / a nosem w sie z niey zapach biorac toż czyni. Toż też

Womity y krzusczenia/

Zbrzydzenia pokarmow odpadza.

Od pszoli/ psmielow/ Os / y Sierfeni wlosnym/ listie rostkare a przykladane jest lekarstwem/ albo sokiem tego rane pomazac y guz nabiegly. Broni toż nacieranie ciała od tychże bestiy obrażenia. Dios.

Zostrzalość ięzyka w goracych chorobach wychodza/ y gládki czyni/ ma scieraiac go.

Mleku w białogłowskich pierściach bronisie zsiadać/ piac mleko to w ktorymby listie tey moczo. Dios.

Swieżo charkanie kwia zawściaga sok / abo też proch z kwasnym miodkiem Ormel

wstym zoladkowi

Bieguncem zolcey y białey.

Szczawce.

Womito. Kolerze.

Mocz pędzi.

Od psia obrażenia

nym. Wolentiu

z bu. Kamien

leczy.

Te ospałe czyni.

Młodości serdeczniey.

Womito. Zbrzydzeniu.

Od pszoli.

Sierfeni.

Os w kistkach.

Zostrzalości ięzyka.

Mleku w pierściach bronisie zsiadać.

Arwis charkaniu.

rinum, Petroselinum
marinum.

Bacillen / Meerfenlech.

Dioskorides / tylko jeden ro-
dzay tego ziela w swych księ-
gach o ziolach klądzie: Ko-
lumella dwoy: także inni staroży-
tnego wieku. Dzisiejszych czasow
Zioloписowie / cztery: które od La-
cinników y Grekow jednym imie-
niem są nazwane / Critmum. W
naszym ieszyku mało nie każde swe
własne ma imie.

Pierwsze / Babia sol / abo Kopr
Włoski: ma trzy abo cztery korzon-
ki białe / na palec wzmiar: smá-
ku y zapachu przyjemnego. Ziele
samo krzewiste w galaski. Klacza
na łokieć wzwyż: liścia miąższe-
go / soku pełnego / stonego / od cze-
go też Babia sol nazwane: od sto-
pki iedney po trzy pochodzące.
Kwiat w okółku niekiedy biały /
niekiedy żółty / iako v Kopru. Z
tych nasienie okrągłe / na kształt

rozmarinowego / wonne / miękkie /
w którym iaderko na podobien-
stwo pszenicznego ziarna.

Drugie też Koprem Włoskim
zowiemy wtorym / nie wiele różny
od pierwszego / tylko że listków
węższych / ostrospiczatych y kła-
cych: glebiey daleko wykroionych:
smaku ostrego / z gorzkości y z sto-
ności złożonego. Klacza miąższego /
galezistego / y soku pełnego. W
wierzchu się na dwoie / troie / y na
czworo krzewi / skład o łolki pełne
drobnego a białego kwiecia. Z tych
nasienie nieco na kształt Włoskiego
Kopru. Korzenie też także białe / te-
muj podobne.

Trzecie / które Korniakami zo-
wiemy. To ziele jest twarde /
chrostowate. Korzeń ma długi / o-
bli y okrągły / iako pasternak dziki /
abo Jeleniego korzenia. Z tego ró-
żgi wielkie proste / okolo których ge-
sto gromadkami liście obdłużne /
miąższe / y stone / po sześci y siedmi
w kupce: a pod każdą gromadką
tych listków / ieden nad inne we-
dwójnasob dłuższy wyrasta. W
wierzchu pracia na dwoie y na
troie się krzewi. Na tych kwiatki
żółte cienkie / iako na strzałkach /
abo Wolowym oku.

Czwarte ziele / które Sierpni-
kiem mianujemy. Korzenia jest v
wierzchu na palec miąższego / podo-
bny Mikolajkowemu korzeniu.
Liścia długiego / wąskiego: iednak
nad pierwsze szerzego: z iedney sto-
pki długiey trzy pochodzące / zew-
kład okolo kraiów drobno y ostro
zabłowane / iako sierp.

Snayduie się ieszcze y piase / Bā-
bia sol / która ogrodna abo ślan-
cowana zowiemy. Ta do pierw-
szej wшыtkim kształtem bāzro po-
dobna bo tu sama z brzegow mor-

tie. Wierzchu kłacza wiele ma ku-
piasto y gesto hypulet/ na ktorych
wielkosc kwiecia drobnego / tako
na pierwszey. Kwitnie pospolicie
w Kwietniu y w Sierpniu.

Wskiesce.

Koscie na mokradlinach y miej-
scach wodnistych/ y w wodach / na
ktorych podczas splywa. Koscie y
w ogrodach/ y przy drogach / albo
sciezkach / w miejscach wilgot-
nych/ zwlaszcza wtora.

Przyrodzenie

Smaku Rzezuchoy ogrodney.
Sufiona przyrodzenia jest rozgrze-
wajacego/ y wysuszajacego w trze-
cim stopniu. Swieza zielona roe
wtorym stopniu. Gal.

Moc y Skutki

Bywa surowa vzywana salata.
Mocz z ciekoscia odchodzacy wywo-
dzi nasienie z winem pitac.

Niegdzie vzywala swiezey/ dla wychlo-
dzenia goracego zoladka. To takrozumieia
prosci.

Piaset y mul z pecherza moczem wywo-
dzi/ badz sol pitac/ badz samey vzywatac.

Zoladek zatiebiony / mdly / y do trawie-
nia nie sposobny posila/ rozgrzewa. Takze

Slezienie zarwardziatley jest lekarstwem/
vzywatac albo samey/ albo sol pitac.

Miesieczne czyscienie zarwsciagnione wy-
wodzi / w winie warzona / y trunkiem vzy-
wana.

Piegi/ y inne na ewaryzmazy y skardno-
sci sciera/ na noc przykladac go na nie/ zu-
szywszy ta : rano zas zmyc woda / do dnia
czwartego eo czyniac.

Oczom plynacym y zapalonym / takze ia-
zyszywszy/ albo z oszodka bialego chleba v-
tarcia y przykladana/ przez wiotcha a cienka
chustke na nie/ bywa ratunkiem/ albo w wi-
nie warzona / a przykladana.

Tym ktorym w noey czucy nie spaci/ tako

w woyskach / y w miastach strazy / trzeba
folkiem iey z octem zmieszanym glowe pize-
mywac/ czyni czynne. Plin. Albo

Sokiem tego ziela cienie nacieratc / od
subetu y spitu wzbudza y zachowuje.

Mocz zarwsciagniony / albo tylko kapa-
niem odchodzacy wywodzi / z chrzanem y z
wodzi.

Rzodkwa y z korzeniem Pietrusczanym v-
krojana drobno / a w bialym winie y mas-
le przysinazona / a na idno od naciepley
przykladana Martz.

Od stoncz opalenia / takze tako y pie-
gom suzy.

Opalonym od ognia / w masle sinazona
y plastrowana/ dobrze czyni.

Czerwone krosty na twarzy sliwiace /
wyszey pomienionym sposobem przykladac
ta/ spadza y leczy/ do czwartego dnia to
czyniac na noc / a na dzien zmywac. Dies.
Plin.

Sok.

Wonnicy y brzydliwosci w zoladku.

Sleziony/ y

Watroby zamulenia otwiera / sol pitac
klarifikowany.

Wodka.

W Sierpniu ma z tego ziela wodka byd-
zalona z Balneum maris / biorac do tego
ziela wshytko : to jest / z kłaczem / z korzeniem /
z kwieciem y z nasieniem. Ta

Wshytkim wyszey pomienionym niedo-
stacikom suzy. Ale z osoblivosci

Piasku/ y

Mulisku w pecherzu/ y w nyrkach. Takze

Mocz wywodziemiu. Tez

Miesiecznemu czyscieniu bialoglowskie-
mu.

Watrobie/ y

Slezienie zamulonym / pitac.

Oleiek.

Leicz tey Rzezuchoy wodney tym sposo-
bem ma byd robiony/ tako sic na wielu

miejscach zwlaszcza w pierwszych księgach
opisalo. Tenze

Sistuly wychedaja y got.

Szkodzi.

Wanie brzemienne wselakim sposobem te-
go ziela niechay nie vzywata/ tako im
barzo skodliwego.

Salata.
Mocz.

Mulisku
y piasku
w pecher-
zu.
Zoladku
Slezie-
nie.
Miesiecz-
cency.

Piegi.

Oczom
plynac-
ym y za-
palonym

Ospalym

Subetu.

Mocz wy-

Opaloz-
nym od
stoncz.
od ognia

Krostom
na twar-
zy czes-
wonym
slwi.

Succus
silymbrii
Womitio.
Slezie-
nie.
Watro-
bie.
Aqua stil-
atitia.

Piasku.
Mulisku.

Mocz.
Miesiecz-
cency.
Watro-
bie.
Slezie-
nie.
Oleum.

Sistulom

Szkodzi

- 1. Babia sol/ 2. Kopr morski/ 3. Kowniatki/ 4.
Sierpniak/ albo Babia upa/ Rzodziat 94.

Crithmum, Crithamum, Ba- | ti marinum, Faeniculum ma-
rinum,

iac. Toż wszystko czyni korzenie/ ziele/ y nasienie w winie albo w piwie/ narwet y w wodzie warzone/ a trunkiem wzywane.

Zywot odmięcza.

Zywot odmięcza czyniac wolne stolce/ biorac świeżego ziele/ y z liściem garści/ a w polewce miesney iakieykolwiek warzac/ y po dobrym trunku godzinie przed oboim iedzeniem piiac.

Wzrost iakiny czyni.

Wzrost iakiny y bystry czyni takowa polewka z liściem tego ziele warzona: przeto wzrostu ciemnego y słabego maia miec w wielkim zaleceniu to ziele/ czesto iakimkolwiek sposobem go wzywaiac.

Bolesci w nerwach y w ledzwich z kámenia.

W ledzwich y w nyrkach bole wkladat ktore zporuszenia kámenia bywáia wzniecosne/ po locie prochu z Bábiey soli z winem ciepło piiac: abowiem kámen/ piasek/ y zas káły muliste moczem wywodzi.

Koniom

Koniom wzogrzewym y nosowátym/ y zolziacym/ wielkim bywa lekarstwem/ sie káiac im to ziele/ a z obrokiem dáiac. albo korzenie. Albo wziawszy tego z korzeniem y z nasieniem/ świeżego albo suchego/ drobno wteluc/ a w ciepley wodzie czwierec funta rozstworzyć y koniowi dáć. Toż też bydłu rogátemu w takimże przypadku uczynic moze. Albo miálko wtelufty/ z sola dáć lizac. Tab.

Ledzwich bolesnim

W ledzwich bolesci z poruszenia kámenia/ także w nerkach wkladat/ wziawszy go z równo z wodna Rzezucha/ pokraszac drobno/ a na goracym dnie/ abo cegle/ rozparzyć/ y co naciepley przykladac. Tenze.

Miesieczny.

Miesieczna chorobe paniam wzbudza/

w tono páre z warzonego tego ziele liściem puszczaiac: albo sie w nim po pás parzac.

Toż też máciice z plugawych stamowácosci wychedaja y wyprozina. Tab.

Máciicy z plugawicy. Moczu kápienie odchodzą cemu.

Mocz nad przyrodzenie zadržymány/ albo z ciężkoscia kápaniem tylko odchodzac/ sol bábia y inne kopy morskie/ w winie a w máśle albo w oliwie sinázone/ y między dwie wietche chuscie roztozone/ na tono y czlonki wstydliwe/ co naciepley przykladac/ do swiádezone lekarstwo.

Przeciwko moczu nie zadržymániu Diabeteu Grekowie zowia. To ziele warzone/ y na tono/ y czlonki wstydliwe plastrowane zarsciaga.

Moczu niezadržymániu.

Kámen z nyrk/ przchody/ moczu rozprzeskzenaiac/ wywodzi. Takze

Kámen peds.

W Ledzwich y

W Nyrkach bolesci wsmierza y wkladat/ nad páre tego ziele sie nagrzewaiac/ albo sie nim workami naparzaiac/ albo sie po pás kápiac.

Ledzwich y nerkom bolesnym.

Rozqdek.

Sa/ ktorzy rozumieia y twierdza/ Bábia sol albo Kopr morski/ byc to ziele/ ktore Dioskorides zowie Empetrum / my stonym zielem abo rúcey Pánoskiami: ale sie w rozumieniu swym nie pomalu omylili/ bo by byl Dioskorides o tych dwo ziolach/ roznych y osobnych Rozdziałow nie uczynil/ by te byl rozumial iednakich skutkow y przyrodzenia bydz.

Wronia nogá/ Rozdział 95.

Coronopus, Ammonus: Pescornicis, Pes Miluius, Crus Galli, Cerui cornu, & Ceruicornia, Gramen ceruinum, Stella maris, Herba stella, Capriola, Arenaria.

Krahen fuß/ Kappen fuß/ Hirtzhorn/ vnd Hirtzgras.

Wronia stopá/ albo nogá/ ziele jest/ wąskiego/ dlugiego/ a miázkowego liścia/ y rozsochátého/ po ziemi sie rozkladaiacego: z ktorego rozscielenia y rozłożenia czyni sie iakoby iaka gwiazda/ abo stalt gwiazdy. Pracia/ kłosu/ kwiatu/ nasienia/ bázno do Bábki podobnego: y tak podobnego/ ze

skich dla sposobności iey do używania przeniesiona do ogrodow / z wlaszcza pomorskich. Te Plinius Batim hortulanam, y Baticulam hortulanam. Kolumella, Olus chordum, mianuia. Abowiem dla iey przyziemnego zapachu y smaku / przyszła ludzjom pomorskim do stolowego używania.

Wzrost.

Wszystkie przy brzegach morskich rosną: pierwsza na skalach pomorskich / y kamienistych gorach. Także wtora / ktora Koprzem morskim wto rymzowiemy. Kowniatki w równiach / w piaskach / po brzegach morskich / a nie na gorach / ani w nizinach. Czwartha na ladzied / nie tylko między zbożem / ale y na miedzach. Na Pokuciu / tam zbierałem te. Piąta / ta w ogrodziech ludzi pomorskich bywa siana / y slancowana.

Przyrodzenie

Kopr. Morski / Babia sol / y Kowniatki / są przyrodzenia rozgrzewajacego y wysuszajacego / na koncu w pierwszym stopniu / albo na poczatkü trzeciego. Jednak Kopr. morski coś wiecey ma nad inne / dla znaczniejszey gorzkosci / rozciencza / rozsieknie / wychedaża. Siępnik ciepłoty iest pomiarkowaney y wysuszania: otwiera / rozprawia / y stromnie a miernie rozciencza / wyciera / a zwlaszcza korzenie y nasienie. Piąty ogpodny / ten daleko słabszy: przeto do potrzeb lekarskich nie ma bydż używany.

Moc y Skutki.

Potrąwa
lekarska.

Wdziej starobaronych wiekow / tych ziol nietylko do lekarsko / ale y do iedzenia tak surowych / jako warzonych / y kwaszonych / czesto używali: Też w ocie z sola kwasili

ie / a do przysmakow stolowych przez caty rok używali: co y po dzisiejszy czas we Francyey / w Niderlandzie / y w Pomorskich stronach naporzad używają / y w faszczkach do innych krajm posylają / ktore nietylko osobliwym y barzo przyziemnym / a do iedzenia chęć przedko wzbudzajacym / bywa przysmakiem / ale y wielkim a doswiadczenym lekarswym. zwlaszcza

Moczu ciężkiemu / a tylko kąpianiem obchodzacemu. Też czyni korzen y nasienie w winie warzone piac.

Zolta chorobe spadza.

Kamien w myskach krzy / y moczem wywodzi: Jednak ilekroć surowego chcemy używać / pierwszy go w rossole dobrze splokac / a potom octem y oliwa polac / y miasto salaty / albo y z innymi potrawami używac. Do tego / ma bydż tego czasu zbierany / po ktorego kwiat niepocznie sie rozwiać.

Kwaszona.

Tych czasow slancowanego rzezey / nizli dzikich używają / bo ogrodny nietak iest ostry y przykry jako dziki: Bywają też miedzy inne ziola do salaty bráne / ktory do rocznego używania tak przyprawia: Biora mlode klacze co namiesiesze y z swym liściem ile kto chce / a wyplokawszy chedogo / w cieniu na chustach przez trzy dni wysuschnac dają / ze przewiednie: potom faszce sola nádnie potrasawszy / warstwy wkładają / sola przesypując według potrzeby aż pełno nakłada: ocet winny z agrestem napoly nato leia / y w miejscu suchym żeby nie poplesniato stawią / a żeby zarosie w zagroznieniu bylo / zwierzchu talarkiem nakrywac / a kamieniem przykładac: a do potrzeby nie reka sama / ale albo lyfta / albo czym innym nabierac / boby inaczej pokazilo sie. Moze też do tego inych ziol kwiecia y korzenia przy miesiac / y kwasic / y do zimy chowac.

Ogrodna y slancowana Babia sol / z miedzsem / z kaplunem / y z innymi iaryzynami warzona / także bywa lekarskim potarmem jako y dzika. Przechodim moczu /

Przecom /

Pechyrzowi / zamulonym y chorym /

Piasak y mulista z nich wywodzacie.

Zoltey niemocy /

Paniom nieplodnym /

Maciey slamistymy y zagnilemi plugawosciami napelnioney.

Od wsciellego psa obrazonym.

Zieloney niemocy na kstat zoltey.

Miestecznemu czyszczeniu bialoglowostkiemu na czas zarosciagnionemu: albo miestecznemu wychedzeniu ich.

Cere przyrodzona y slijna czyni / czesto pomienionym sposobem tego ziela używają

Moczu

Bołaczce.

Kamien.

Potarm
lekarski.

Przechodim
mocz.

Przecom.
Pechyrzowi.

Piasak.
Bołaczce.

Nieplodnym.
Maciey

zaplugawioney.

Od psa
wsciellego
obrazo-
nym.

Zieloney
niemocy.

Miestecz-
czere che-
dogicy.

Serpentina, Gramen serpentinum, Coronopus sylvestris, Sanguinaria Auiceni: Canaria Plinii.

Schlangen Zwang / Schlangengraß / wild hirtzhorn.

Kłosniczká wietśa.

Kłosa Kłosniczka tych Czasow widujemy / wietśa / mniejsza y cudzoziemska / abo Marsylijska: Ceiako od Wroniey stopy / tak między sobą wzrostem mniejszym są różne, kształtem nie. Wietśa ma korzeń podobny do korzenia Gwoździów polnych / abo choć ogrodnych: Smaku cierpkiego / ztwardzającego y ściągającego. Liście cienkie / wąskie, długie / po ziemi się rozścielające y pniące / a rzadka tu y owdzie nakroionym y nakarbowanym. Przem / kłosem / abo paleczkami / kwiatem y nasieniem do Wroniey stopy podobny,

jedno każdą rzecz z tych pomienionych, drobniejsza.

Mniejsza / do pierwszej wszystkiej okolicznościami podobna, iedno także od niej we wsze mniejsza y drobniejsza: a do tego siwo y kosmata. Korzeń długi / szegulny / y trocha cienkich odnożeń.

Kłosniczká mniejsza.

Trzecia cudzoziemska: korzenia długiego, szegulnego / bardo z krótkimi y drobnymi odnożkami. Liścisków gęstych / długich, cienkich y wąskich: Między którymi prątki wyrastają na trzy dlonie wzwyż: na wierzchu kłosa, podobne babczynym / w których nasienie drobne.

Wskiesce.

Koskie na płoninach mokrych: w nas je rzadka znaleźć. Mniejsza na gorach we Franciey wysokich. Trzecia w Marsyliey napospolitą. Indzie / oprócz przeniesiona do ogrodow / iako y wtora / nie naydzie iey.

ze namnieyſzey różności między ni-
mi niemają. Nawet y smakiem, li-
ście iedno do drugiego iest row-
ne. Korzeń ma tylko ieden podczas
rosochaty albo odnożyſty: od ktore-
go wiele drobnych korzonków cien-
kich pochodzi y gesto. Zowią dru-
ży to ziele / od rosochatego iego li-
ścia / Jelenimi rozkami / iako Fran-
cuzowie. Jni od swego rozłożenia
po ziemi / gwiazdeczka / iako Włosy.

Druga Wronia stopa / korzenia
drobnego / cienkiego / nie gesto kze
wiſtego / rozpierschtego. Liścia da-
leko mnieyſzego: iednak rosochato-
ścią podobnego / po ziemi ſie także
rozścielające. Na pratkach kwiat-
kow białych drobnych / które gdy
omina y opadną / nasienie w strącz-
kach małych oblich / kolacych będzie.

Włosec.

Pierwſza / acz ſama przez ſie náy-
dnie ſie roſc / na płoninach / na wa-
lech / groblach / przy drogach y ſcież-
kach: iednak wiecey w ogrodach by-
wa ſiana / ktora żadną ziemią nie
gardzi: przymuie tak nie wypra-
wna y ponna / iako wyprawną y
nawożną.

Przyrodzenie.

Tegoſz przyrodzenia / y tychże
ſtuków / których Bąbka / to iest /
wychładzającego y wysuſającego
w wtórym ſtopniu. Jednak korzeń
a ilé wtorey / rozgrzewa y wysuſa
co ſie z iego smaku korzennego po-
kazuje. Dątwierdzają.

Moc y skutki

Wzrasta używane surowe / miasto ſala-
cy / albo y w ſalacie. Także wårzona.
Korzeń tych iest w lekarſtwach ſtukow

co y Bąbka.

Korzeń wroniey nogi oſobliwym iest le-
karſtwem w biegunkach żółtych: w gorą-
cym popiele pieczony a używany. Plin.
Samo też ziele bądź surowe / bądź wårzone /
toż czyni. Dios. Aetius. Eginet.

Puchlinie flegmiſtey albo wodniſtey / co
Leucostegmatiam Grekowie zowia / barzo
ſłuz używając iey potrawa / albo y w po-
trawach. Archigenes. Aetius.

Uplawom białogłowiſkim / ſamego ziele
tak surowego iako wårzonego pożywając /
iest lekarſtwem. Także

Arwia charkająca / iakimkolwiek oby-
czajem używana / tak ſalata iako y polar-
nem wårzona / albo trunkiem lekarſkim.

Soku z tego ziele dwa łoty / albo tyſce /
bądź ſamego / bądź z winem piąc / od weża
y iaszurki wårzonym / iest także wielkim ra-
tunkiem.

Kamień w nerkach y muliſka iego wy-
wodzi. Także

Piaſek moczem pedzi / czesto używa-
jąc go przy ſtolowych potrawach: także z
ſamego potrawe czyniac. Także lekarſkim
go ſposobem używając. Tab. Niektorzy
też korzenia miałko wtartego / na toż dają /
co czerwony zloty zaważy / z białym winem
ciepło pić. Tak muliſko y piaſek z nerek
moczem wywodzac / a boleſci w ledzwiach
wklądając.

Wódka Wroniey stopy.

W Kſieżycu Czerwcu tym ſposobem ma-
bydź dyſtylowana. Wziac ziele ſkorze-
niem iego / z kwieciami / y z nasieniem / z Bąb-
neum Maris przeciagnąć / a potym do ka-
żdego pulgarnca tej wódki przydać tegoſz zie-
la y korzeniem suchego / a przez cztery dwa-
dzieſćcia godzin w konwi cynowej albo w tak-
kim innym naczyniu moczyć / dobrze wierzech
zalurowawſzy / potym w garniec gorzalcza-
ny / albo w inny temu podobny wlać / y wypa-
lić: y na ſtoncu wylutować / a do potrzeby
lekarſkiej chować. Ta

Merki y

Pechery y

Przechody moczu zámulone / wychodają.

Kamienkrzy w nich.

Piaſek y mul y

Szlamowatoſci z nich moczem wywo-
dzi po cztery albo piaci tyſek kaźdego dnia
rano y na noc piąc. Tak też

Arwia pluiacym.

Uplawom białogłowiſkim / známienitym
bywa y przyiemnym ratunkiem.

Corono
pusrepes
Corono
pusArue:
&
Theoph.
Arthen-
der Kra-
senſuſ o:
der Feld-
hirtzhorn
Stelker
hirtz
horn.

Salata.

Cieſca
kom zol-
tym.

Puchli-
nie ſla-
gmiſtey.

Uplawo.

Arwia
plui-
cym.

Od we-
żow y i-
aszurk
wårzo-
nym.

Kamien.

Piaſek.

Aqua co
ronopi

Merkom.
Pecherz
wi.

Przechod-
dom.

Kamien-
niu.

Piaſka.
Muliſka

Szlamo-
watoſci
Arwia
charka-
niu.

Biegna-
kom.
Uplawo.

Ktosieniczka / Rodziaz 96.

Ser-

białych / miękich / drobnych / odno-
żystych y postodnych : ktorych nie-
ktorzy z octem, z solą a z oliwą przy-
prawiają / tym sposobem iako dru-
gich / które gładkie zowiąmy / mi-
śto salaty używają. Liście gładko
wykrwanego / iako v Podroźniku.
abo Mleczu swinięgo / ościste / szer-
bate : a w wierzchu szczyrbia swych
zaostrozony y rumienawy. Klęza
łokietnego, granowitego : soku pel-
nego polki mlody / wewnatz cze-
go / rumienawego / mając obfitość
soku mlecznego : ząd v nas nazwi-
śka dostał Mlecz. W wierzchu ga-
łazek kwiatki żółte blade pełne / po-
dobne kwiatkom starcowym. Te
gdy przeżreją / obracają sie w perz-
męsty, nasienie drobnięsze niżli
Szerbak.

Wtóry gładki Mlecz : Ten ko-
rzeń ma wielki biały : smakiem tak-
że pierwowemu podobny. Liście dłu-
żego, wężęgo / y nie tak gładko wy-
kroionęgo y szerbatego : do tego
gładkiego : ząd też gładkim Mle-
czem mianowany. Klęza miazę-
go / soku mlecznego : kwiatu żółtego
pełnego / od pierwowęgo wedwodyna-
jeb wietęzego / iako z korbita iakiego
wychodzący : który także przeżre-
wszy / w welniśte pyzienie po po-
wietrzu sie rozlatuje / zostawiając
głowkę gołą iako iaki pleś. Nasie-
nia ciemnoszarego / drobnęgo / po-
długowatego.

Trzeci Mlecz / gładki wtory abo
szeroiki / korzeniem pierwowemu po-
dobien / biały / wiele y gęsto odno-
żek mając. Liście gładko szer-
batego / na dół ku korzeniu pochy-
lonęgo : Liściu Podroźnikowemu
podobnego : kraie okolo zleka kar-
bowane / bärzo gładkie y miękie.
przem do wtorego podobny : w
wierzchu galazek żółte kwiatki pel-
ne / do pierwowęgo podobne / które

także po dojrzeniu / perzem sie
rozlatują.

Czwarty w porządku / a trzeci
gładki, pierwowemu podobny korze-
niem : ale liściem Podroźnikowi :
gładkiego / miękiego / y mdłego /
gładko wykrwanęgo / długiego :
kwietcia żółtego pełnego / które sie
także perzem po powietrzu przez ro-
zlatuje.

Piasty Mlecz / a między gładki-
mi czwarty / we wszystkich dopie-
ro przedtym pomienionęmu podo-
bny : tylko kwiatu białęgo. Ten
zrzadka należć.

Szosty w porządku / a piasty z
Mleczow / listu gładkiego. Ko-
rzeń biały ma długi / na palec w-
zmiaż / z wiela odnożek długich.
Listu długiego / szerokiego / gładko
wyszczerbionęgo / albo wykroionę-
go / okolo kraion z leka karbow-
any / a na koncach spiczasto zaostro-
ny / na długich a obęrných sto-
plach / odwisły. Te stopki y klęz-
kosmate / w wierzchu galazek kwie-
cie modre pełne / y wietęże niżli w
przednich / które sie także w perze o-
braca y rozlatuje / gołą głowkę
zostawiający.

Siodmy / korzenia iest miazę-
go / wielkiego / na kilka innych od-
nożystych rozdzielonęgo / białęgo /
od tych niewiele drobnych pocho-
dzi. Klęza trzy / podczas y czte-
ry łokcie / a na palec wielki miazę-
ęgo / stryfiastęgo / abo lastkowanę-
go. Liście ma kształt liścia Podro-
źnikowęgo / iedno wielkie / szerokie,
zwierzchu zielone / od spódku po-
pielatey barwy. Ku wierzchu róż-
gi kosmate, na których kwiatki żółte
iakoby pód cerkiel kołem rozłożone /
pochodzą : tym kształtem iako v Ja-
szrebeca. Z tych nasienie białawe,
które też także iako y inne perzem sie
rozlatuje.

Sonchus
leuis flo-
re luteo.

Sonchus
leuis flo-
re niueo.
Weyßer
häsen
kol.

Sonchus
leuis flo-
re ceru-
leo.
Blawer
häsenkol

Sonchu-
arbore-
scens.
Baum
Sonchen
kräut.

Sonchus
leuis Ci-
cerbita
leuis
Sonchus
albus
Sonchus
tenerior
Herbacu-
niculi.
Sonchen
kräut
Zäsen
kräut
Zäsenkol
mischma-
len blät-
ter.

Sonchus
leuis La-
tifolius.
Zäsen
kol.

Przyrodzenie

Tegoż jest przyrodzenia / którego Wronia stopa. Wtora albo mniejsza / ma coś pomieszanego z ciepłoty y z chłodzenia / wżakże sie zda wiecéy chłodzić / niżli rozgrzewać. Też ciasto słotyckawiecy od pierwszey rozgrzewa y wysusza / co sie z korzeności smaku korzenia tey znaczy.

Moc y Skutki

vse knio
nym od
gadziny
in dowis
tey.

Przyrodzonym od iaszczki / wozaj / od wsciekawicy / gadziny / iadowitey / wielkim a do swiadezonym jest lekarstwem / biorac pro-

chu z ziela miatko wtartego pul tota z winem bialym.

Biegunki albo ciękački / zralasza zolte / zawsciaga / nasienie tey z czerwonym winem pic datac. Tab. Dios.

Ciełacz-
Tom.

Puchline z ciela porejnie potem wyrobzi / wazac korzenie w bialym winie / a po dobrym trunku ciepło na czso piac / przez kilka dni to czyniac / a zaraz sie co naciepley pocac.

Puchli-
nie wo-
duistey.

Krwia pluiacym / nasienie z woda albo z winem czerwonym cterptim piac / jest takze lekarstwem.

Krwie
pluiacym

Takze oplawom bialoglowskim.

Oplawo.

Owa tychże skutkow jest wlasnie / ktorych Wronia noga / albo y Babla.

Bywa kwasna tym sposobem / jako Wloski kopr / albo Wronia stopa.

Mlecz ostry / Rozdzial 97.

Sonchus asper, Cicorbita aspera, & Sonchus sylvestris, Sonchus spinosus, Cichoreum porcinum, & Sonchus niger.

Sauw distel / sauw melke / fransk distel / Hasenkole / Dudistel / Moß.
Mlecz ostry.

Trzech tylko Mleczach Diostorid y inni diolopisowie staradawni / nam zostawili wiadomosc. Ale tych czasow wftytkich z temi trzema / iedenascie znaydujemy / sobie roznych.

Pierwszy / ktory ostrym / albo czarnym mianujemy / z strony liscia ościstego y ciemnozielone. Korzenkow

Mlecz
glady.

bialych

Wskom. albo mlekiem tych Mleczow pomazując.
Wskom. Wsku bolesci z przyczyny goracey wkłada/ puszczany sol Mleczowy w nie. Jesze lepiej z oliwa w lupinie Granatowego jablka warzony.
Pierści. Pierściom rospalonym.
Zoladkow. Zoladkowi zapalonemu / ziele to tluc / a na nie przykładac: albo sol z niego wyzawazsy / pączoski albo Bawelne w nim maczac a przykładac.
Gryziec. Gryzienie w zoladku z materiey goracey / wkłada / cztery lozy / albo cztery listki go piac.
Zoladku. Albo sam tylko / albo z nasieniem ogorzalnym / a z Limbowemi iadertami cieplo. Ale ten sol ma bydz z Mleczu gladkiego y mielskiego / a nie z czerwonego / albo ostrego.
Wytocz. Mlecz wselaki zoladkowi jest przyiemny y wyteczny / iako Galen pisze / tak miasto iaczyny warzony / z miesem albo z mastelem / albo z oliwa. Tez z octem albo bez octu wyzawazy / korzenie takze tego warzone / do stolowego przysmaku / z oliwa / z octem a z sola / bardzo przyiemne bywa.
Artetyce. Artetyce.
Chirac. Chiragrze.
Podag. Podagrze z goracey przyczyny / swiezo zielone / plastrować dobrze.
Maciec. Maciecy zapaleniu y zrad boleiacey / swiezy przeculksy / czopkiem w prawiony / albo z wełny czopek wroczyt / a w tego soku zmazacz / w lono wlozyc.
Wstolen. Przeciwko bolesciom z zapalenia w stolcu / wełne w soku maczac a przykładac / do bize. Dios.
Maciec. Takze zapaleniu macieci / dwie czesci tego soku wziac / oleyku z Belzynowego orowcu / oleyku Wielunowego po czesci zmieszac / a w tym wzeleć albo czopek z bawelny / albo z wełny wroczywosy / obmaczac w prawic.
Lona. Lona zapaleniu / jest wgaszeniem / woda z warzonych tych ziol / maczac w niej plasey / a przykładac. Sol ieszedo tego poteznietszy y nich.
Wolecz. Woleczki wselakiey nabymialosci / z dognimym przymiotem leczy / swiezo zielone listki tluc / a plastruac.
Puchlin. Czerwona cielaczka zawsciaga / toz plastrowanie tego ziela / albo w soku tego chusty maczac / a przykładac na zywo / z wlasza z zbyrnicy kolery / iadowicie goracey / w listki wylaney / to czesto odnawiac. Toz czyni z octem pozzywany.
Wsz. Wszkniomym od Niedzwiedka / ziele y z korzeniem swym tluczone a plastrowane / iad moli y wycioga. Dios. Tez sam korzen toz czyni Plin.
Zolacce. Zolte biegunki zostabiłości zoladka / zawsciaga / w winie warzony / a wyzawazy y ptey.
Goracz. Goraczke wselaka / powiadacia / odpadzaj / swieze ziele pod przescieradło bez wiaz

domosci chorego kladac Apul.
Watroby. Watroby goracosz z zamulenia zyl w niey wychladza / czestym swym wyzawaniem / tak z miesem / albo z mlodemi kurkami warzona / iako salata / albo iarzyna wyzawana / bo moze go zwlaszcza poiti mlody / w klacze nieroyroszcie / bezpiecznie tak wyzawac iako Cykorey y Podrozniku : iakoż w obcych krajach nietylko zdawnych czasow / ale y teraz zniezszych wyzawia. Owa barzo watrobie jest wyteczny.
Wiatyngtowam. Wiatyngtowam dziatki pierśiami karminacym / gdzieby w pierśiach mleka nie szkwalo / dobrze tego ziela wselakim sposobem wedle wpodobania wyzawac : Albo soku klasrownego y wytrybowanego po cztery / albo szesci lyzel strocha cukru / albo miodu bialego / kazdego dnia piac : tak abowiem obfosc mleka beda zarwie mialy. Toz samo ziele iarzyna warzone z oliwa / z mastelem / albo z miesem wyzawane. Dios.
Cere. Cere sliczna za takim wyzawaniem daie.
Panion. Panion y Mankom w pierśiach niedopuszcza sie mleku zsiadac y szrepac / swym iakimkolwiek wyzawaniem : Takze zwierzychu plastrowany na pierśi. Tab. Dios.
Zoltey. Zoltey niemocy z wylania zolci w zylach po wysztkim cieie / wielkim jest y doswiadczenym lekarstwem / rano y na noe soku tego po piaci / albo szesci lyzel biorac : abowiem y watrobe zamulona z korey to pospolicie pochodzi otwierac / wychladza / y posila.
Takze. Takze : Wezmi soku z swinniego mleku / soku Mleczu ogrodniego bialego po dwunastcie lyzel / soku Podroznikowego / soku z Lecycygi / soku z Nocnego cienia ziela tak rzeknac cego / albo ze Wlostrich psinek / soku Szczawikowego / soku Musztrzewego po osmi lyzel : To wespol zwarzyc / przydawosy kanaru cukru dwunastcie lotow : niechay kiltakroc zewore az sie cukier rosplynie : potym przecedz wosy / po szesci albo siedmi lyzel choremu tego pic dawac / doswiadczone to jest zoltey niemocy lekarstwo.
Puchlinam. Puchlinam goracym y rospalacym / soku tego ziela znamientym jest lekarstwem / kazdego dnia poranu na czzo / y na noe po szesci albo po osmi lyzel daiac. Albo tak
Wziac. Wziac tego soku ze dwunastcie lotow albo lyzel / soku z korzenia Pietruszanego osm lotow / soku Ksepikowego / Podroznikowego po szesci lotow albo lyzel / cukru cztery lozy : Temu wysztkiemu dac wezworzec raz albo cztery / przecedzic / a kazdego dnia rano y na wiesczor / po szesci albo siedmi lyzel cieplo choremu pic dawac.
Watrobie. Watrobie chorey y czestoboleiacey. Takze
Ktory. Ktory czesto krowawe stolce bez cielaczki krowawey miewaia / dobrze tego soku po szesci lyzel kazdego dnia rano y na noe wyzawac / a to przez dlugi czas. Tab.

Watros
bie gorac
cey zamul
lency y
boleis
cey.
Mleka
mankom
dostatek
daie.
Cere che
doga.
Mankom
w pier
siach nie
dopuszcza
sie mleku
zsiadac.
Zolacce.
Puchlin
nie gorac
cey.
Watros
bie chor
rey.
Krowaw
wym stol
com.

Sonehus
Syluati-
cus.Das erste
wilde son-
nenkraut.
1.

Osmý / korzenie ma cienne /
twardé / niemytý : Liścia od spod-
ku abo od korzenia / wielkiego / se-
rokiego / ná klaczu węższego / á v
spódka własnje iáko Kzepné liš-
cie / ciemnozielone. Klacze mocné
ciemnorumiáné / lokietné / podczas
wysšje : w wierzchu gálazek kwiat-
ki drobne / žolte / nie pelne / iáko by
gwiazdeczki / cale lato kwitnace.

Sonchus
Sylue-
stris.Das wei-
te wilde
Sonchen-
kraut.
2.

Dziemiasty Mlec / korzenia dro-
bného / cieniého / rozpierschlego.
Liścia dluzšego y šersšego / niži v
osmego / á glebiey wykroioného y
wyszerbioného / iásnozielone / mie-
kie / gládkie / y mdlé. Kosczi z kla-
cza wierzchami są sobie równe / ie-
dne nád drugie nie wynoszące sie :
Ná tych žolte kwiecie / wietšje niži
v pierwszych. Kozgi lokietne / nie-
kiedy wysšje.

Sonehus
Syluati-
cus.Das dritte
wilde
Sonnen-
kraut.
3.

Dziemiasty / Takžje korzonkow
drobnych / cieniých / z wietšja biale /
miekie / vzyte / zielonawe. Liścia
rozysštego albo rogatego. Klacza
lokietného / mleczaštego sołu / tak w
lišciu iáko w klaczu obfitosć kwia-
tkow rumioniáwých.

Sonehus
Syluestr.Das vier-
te wilde
Sonnen-
kraut.
4.

Jedenasty rodzaj Mleczu / ko-
rzonkow drobnych / cieniých / niemy-
tych y niezemnych. Liścia wiel-
kiego / serokiego / rozysštego / glebo-
ko wykroioného : wšakžje tu wierz-
chu mnieysze są zrosle nie rostrzyga-
ne. Klacza ná trzy pjeđzi wzwyż
cieniého : w wierzchu sie rozšrze-
wia ná wiele gálazek. Ná tych wie-
le obdužnych šypulek z paškami
obdužnemi : te gdy sie otworzą /
pieciorolistné. Kwiateczki žolte /
iáko gwiazdeczki iákie / wydaia.
Sołu mlecznego w lišciu y w kla-
czu / iáko inne wšytkie / dosyc ma.

Wskiesce.

I. Mlec ostry / rosćie pospolicie ná

plominách / w ogrodách / w sadziach /
ná winnicách / przy drogách y ście-
škách / y przy murách. 2. Mlec
gládki / takžje ná podobnych miey-
scách / ná rolách wyprawnych : tamžje
3. 4. 5. 6. ná gorách lešnych mie-
dzy drzewy / w mieyscách cieništych.
7. ná wilgotnych mieyscách / przy ie-
ziorách / przy stawiech y blotách.
8. takžje przy mokradlách ná grun-
ciech czarných / wilgotnych. 9. po-
spolicie w lešiech gestých / wilgot-
nych y ciemnych. 10. takžje w ciem-
nych y gestých pustyniach / ná miey-
scách kamieništych y wilgotnych.
11. y ostatni / takžje w puszcách cie-
ništych y bagništych.

Przyrodzenie.

Málo nie wšytkie te Mlecze są
jednéhož przyrodzenia / z wodności
y z ziemności zložone / z lekka chlo-
dzące / máiac nieco w sobie šwier-
dzaiącego y záwšciagaiącego / zwla-
šczá pierwsze siedm. Ostatnie czte-
ry dziškie y lešne znaczniej chlodzą.

Moc y skutki

T Mlecze polki mlode są / á w klaczu
nie wyrosna / tak same przez sie / iáko y
z inemi žiolty pomiesane / bywáia šalata v
žywané.

Kospaleniu glowy / badž w goraczlách /
badž tež z iákiey inney zwierzchowney przy-
czyny : wziac sołu ledá ktorego Mleczu z
šesc lysek : octu Kojanego / y olejku Koj-
wego potrzy lyški. To wespól wbić co nale-
piey / á chuste we dwocie zložona / albo pácz-
ški w tym maczáiac / ná czolo y ná skronie
przykládac. A ilekroć všchnie / tyle kroć ods-
narwiac. Tak ábowiem zbytnia goracosć y
bolesć bedžie przez oddalona.

Strupy ná glowie iatrzące z przymiotem
ogništym / goi proch z Mleczu ktoregokol-
wiek / lotow šesc / popiołu z klacza kopiu o-
grodnego lotow dwa : Galásu miálko v-
tártego lot : to ze dwudziesta y cztermi loty
olivy pilno vmiesawšy w moždzerzu / táž-
dego dnia ná noc tym glowie przeciwko wio-
som nácierac : náziaturz winem przemyć / y
co dzien tak czynić / až sie podgoi.

W powiekách wlošy zle wynisza / sołem
albo

Do wšy-
wania
stolowe-
go.Kospale-
niu gło-
wy.Strupy
istrzące
cym ná
glowie.Wto som
stym w
powie-
kach.

Rozdziałek.

Mleczow pomienionych rozność / ma też v nas rozne imiona. Mlecz glądki / ieden ogrodny / drugi polny / trzeci krowi / listu wielkiego / serotkiego bärzo / aż do samego ziębia szerbate / ktorego sie konce zawilaaia. Drugi mniejszy też krowi / gliboko wykrwany / ale nie do samych ziob / y listcia nie tak serotkiego / iednak na samych koncach sa obserne / maiać kształt listcia Bluz

szowego : zacząym też moze być Mleczem Blusczowatym nazwany. Jest iesze Mlecz zaięczy glądki / drugi swini / o ktorym miedzy Podroznikami bedziem mowili. Mlecz ostry także dwoy iest / ieden listcia sersego / drugi weszego. Jeden szerbaty / drugi nie tak / wśakoz po kratach także / iako pierwszy ostri / wśakże obadwa skutow iednakich. Ten ostry Mlecz / niektorzy czarnym zowia : a ten do używania / dla zbytniego chłodzenia nie przychodzi.

Szerbak albo Endiwia / Rozdział 98.

Intybus , Endiua , Cichorium domesticum , Seris fatiua.

Endiwien / Antisien / weiß Endiwien wegwart.

Szerbak ogrodny.

Czworaki Szerbak albo Endiwia mamy : dwa ogrodne y dwa plonne. Pierwszy ogrodny wielki slancowany albo siany / a ten wlasna Endiwia. Korze

nia białego / dlugiego y odnozystego / smaku gorzkiego. Listcie serotkie / iako v Leczygi / iedno kosmatke / zylowate / y miękkie. Klacza na poltora wzwyż / miękkiego / oblego / zlobkowatego y galezistego. W wierzchu kwiat podobny Podroznika polnego : iedno ten przez

slancowanie ozdobniejszy / bujnięjszy / miękkiejszy / a do używania skolowego sposobniejszy.

Drugi ogrodny mniejszy / ten listu weszego / dluzszego / ledzierzawego

Szerbak plonny.

Intybus crispum Endiua

wego

Dychawicy. Dychawicznym y ciężko tchniacym. Też przedko tchniacym / biały sol gładkiego Mleczu trunkiem używany / bywa użytecznym ratunkiem / po trzy albo cztery liście go na czczo pić. Plin.

Czerwona. Czerwona biegunkę zastanawia / to ziele z korzeniem swym w winie warzone / a trunkiem używane. Toż też

Trzewo y wnetrzności. Trzewa y inne wnetrzności zawrzedzale y zranione leczy / rano także y na wieczor po pięci albo siedmi liżet ciepło biorac : albo solu pod tą miarą pić. Tab.

Chciwość. Chciwość niezmierna cielesna tlomi y węża / często go pokarmem / albo y solu tego trunkiem używając. Tab.

Pantom. Pantom w ciężkim rodzeniu dziatek / wiele nim y przedim bywa ratunkiem / dziesięć albo dziesięć lotow / bądź liżet tego solu z winem / a ze trzemá lotami oliwy przecuta cejście dziatekami pić dając. To też

Plod martwy. Plod martwy z żywota wypędza : ale po wypiciu ma się zaraz przechadzać : może go też nie tylko w winie / ale w żurawce / y roleda polewce używać.

Od morowy. Przeciwo zarazie morowego powietrza / bywa też znacznym ratunkiem tegoż ziela sol piecica albo pięcica iader z kostek brzośkwiniowych w nim roztartych / każdego dnia na czczo dwie godziny przed obiadem używany : abo wielem broni od zarazy. Tab.

Kamien. Mleko Mleczowe na czczo pić / kamien mozem wywodzi. Erasistrac.

Wilgotności. Wilgotności zle / zagnite / z cięgią wywodzi : o czym wnet w syropie tego niżej się powie.

Mocz. Mocz ciężkiemu puszczenia / mleka z tego Mleczu ze dwie albo ze trzy liście ciepło pić dawaj / bywa lekarstwem y ratunkiem.

Cuchnienie. Cuchnienie przyle z wst oddala liście żuchane.

Zajacom / Krolikom. Zajacom / Krolikom.

Gesiom. Gesiom / Mlecz jest przyjemnym bardzo pokarmem / bo te przedko tuczy.

Czarny / albo czerwony Mlecz.

En skodliwy. Ten skodliwy jest do częstego używania / labowiem choroby zimne wznieca : Oprocz iako Agatokles piśe / którzyby krew surowa z Byka pili / tym tego Mleczu czarnego sol bywa z wielkim użytkiem dawany. Plin.

Chłodnego. A iż chłodnego jest przyrodzenia náb biały / przedko z Jeczmienna mała zczyniony y plasterowany / ogniste przymioty wychładza / y wyciąga. Plin.

Korzienie. Korzenie białego Mleczu używane / mocz z ciężkością odchodzącemu bywa lekarstwem warząc / a iuche pić / albo też samego używając

Wodka mleczowa.

Czas. Czas naprzystoymiejszy do wyciągnięcia tej wodki z tego ziela / na ostatku dni Maiowych kiedy kwitna / y dostawia albo dojrzewac poczynają / postępowaj go z korzeniem / z kwieciami / y w garnie miedzianym / takowy jest z którego gorzałka pala wysypać a przeciągnąć : bądź z koregokolwiek / albo z pomieszanych Mleczow wespól / gdyż wstępie jednego przyrodzenia / y jednych skutkow sa. Ta do tego wstępnego służy / do czego tej sol / albo y ziele. Z osobliwości.

Watrobie. Watrobie zámuloney y goracey / także wnetrznościom innym zatkanym / otwierając / wychładzając / y posilając je.

Zolta. Zolta chorobe leczy / z zámulenia żył wotrobnych.

Opaleniu. Opaleniu z iakiejkolwiek goraczki.

Pierśiom.

Plucom.

Zoladkowi. Zoladkowi náb przyrodzenie rozgrzane / mu rownie / iako wodka Podroźnikowa / pić rano y na noc / miasto Podroźnikowej wodki.

Głowic. Głowic zbytniego goracá boleiacę / osobliwie służy. Także

Watrobie. Watrobie / y innym członkom zbytnie wpalonym / chustkę w niej maczając / przykładając / jest ochłoda y posilkim / często to przykładając.

W goraczce. Watrobie strodze rospaloney / w goraczkach gwałtownych : wziąć tych Mleczow wodki kwaterte / octu Kozanego cztery albo pięć liżet / Sándalow wstępnich trzech co namieley wtarczy / popól kwinty / Zampfony dziesięć gran : to wstępnie wespól pilnie zmieszać / a plát czerwony / albo Cyndalin / albo sówte chusty w tym maczając / y na bok prawy zaraz pod zebra / leno przykładac. Tak goraca watrobe wychłodzi / y indla posili / powtarzając ile wstępnie.

Syrop z Mleczu.

En syrop. Ten syrop tym sposobem wrobić może. Wziąć sol Mleczu białego albo gładkiego / albo swinięgo / koregokolwiek z tych / gdyż jednostraynych skutkow sa wstępnie / klárownego ze trzy funty : Cukru białego dwa funty : y wespól to w pátelu a w wolnym weglistym ogniu warzyć / aż do przystoynego zgeszenia / y klaryfikowac go bialkiem iadonym. Ten do roku może chowac.

W goraczce. W goraczkach strogich kolerycznych / dąć go po trzy liżet / z pięcica liżet wody Mleczowej / każdy dzień na czczo y na noc. Także

Watrobie. Watrobie zbytnie rozgrzanej / y wnetrznościom innym wpalonym : Też wstępnie chorobom goracym / do których używany Podroźnikowego syropu / bardzo służy na mięscie Podroźnikowego.

Aqua
Senchi.

Watrobie.
Wnetrznościom
Zoladkowi
Opaleniu.
Pierśiom.
Plucom.
Zoladkowi.

Głowic.

Watrobie.

W goraczce.

Syrupus
Senchites.

Goraczce.
Pom Fole
ryczny
Watrobie
rozgrzanej.
Wnetrznościom
chorob
goracych

y w watrobie. We wśelakich też goracych chorobach / głowy y mozgu.

Oczu.
Pierś.
Płuc.
Sercu.
Tętom.
Mozgu
Zapale
niu.
Z nosa
krwi.
Watros
bie.
Słesie
nie.
Zółta
Puchli
nie gor
cey.
Prągnie
niu.
Tercias
nie.
Czwart.
tace
Podągrze
chirągrze
Arteryce.
Długun
ce.
Krwia
chark
nia.
Dziemi
nym.
Szkar
ce.
Wskom
zob
wym bo
leiszym.
Glifom
w żywo
cie.
Kospale
niu w ży
woćie.
Krwistol
cami.
Długun
tom kole
rycznym.
Watros
bie zamu
loney.
Watros
bie krwi
bruba z
kianey.

Oczu.
Pierś.
Płuc.
Sercu.
Tętom.
Mozgu
Zapale
niu.
Z nosa
krwi.
Watros
bie.
Słesie
nie.
Zółta
Puchli
nie gor
cey.
Prągnie
niu.
Tercias
nie.
Czwart.
tace
Podągrze
chirągrze
Arteryce.
Długun
ce.
Krwia
chark
nia.
Dziemi
nym.
Szkar
ce.
Wskom
zob
wym bo
leiszym.
Glifom
w żywo
cie.
Kospale
niu w ży
woćie.
Krwistol
cami.
Długun
tom kole
rycznym.
Watros
bie zamu
loney.
Watros
bie krwi
bruba z
kianey.

W rozgrzaniu zbytnim y zapaleniu blo
nek mozgu okrywających / zład balenstwo y
odeście od rozumu pochodzi.
W zbytnim toku krwi z uosła.
W zamuleniu watroby.
W zatkanu sleziony / także y w zatkanu
dzeniu ich.
W niepohamowanym prągnienu.
W żółty niemocy.
W goracej puchlinie / w której prągnie
nie wstawiczne y niugafione.
W rzeciegodniowey.
W czwartodniowey goraczach.
W podągrze y
W Chirągrze z goracej przyczyny.
W Arteryce.
W Długunce koleryczney / y w czermos
ney. Także
Długun
ce.
Krwia
chark
nia.
Dziemi
nym.
Szkar
ce.
Wskom
zob
wym bo
leiszym.
Glifom
w żywo
cie.
Kospale
niu w ży
woćie.
Krwistol
cami.
Długun
tom kole
rycznym.
Watros
bie zamu
loney.
Watros
bie krwi
bruba z
kianey.

Utrácona chęć do iedzenia naprawnie.
Krwia pluciacy / sol z Szezbaku / po
śesć tyżek / przez trzeci go dzien piac ráno
albo ná noc / bywa lekarstwem.
Paniom brzemienym / które dorzezy su
rowych / niezwoyczaynych / y nie przystoynych /
chęć máia / pomaga.
Szkar
ce.
Wskom
zob
wym bo
leiszym.
Glifom
w żywo
cie.
Kospale
niu w ży
woćie.
Krwistol
cami.
Długun
tom kole
rycznym.
Watros
bie zamu
loney.
Watros
bie krwi
bruba z
kianey.

Ust zoladkowych frogiemu / ostremu y
niezmiernemu bolemu / sol tego Szezbaku /
przez kílka dni porzadnie / po śesć albo śies
dni tyżek / ráno ná czeso / albo y ná noc / ciepło
pić dawac / które bywa z żółci z iadowiezo
ney w nie w poioney / bywa ráunkiem.
Czerw w żywoćie / a zwlaszjá w goracz
kach morzy / sol Endywiey klarowany / dá
iac go ze cztery tyżki dobre ná czeso ciepło /
z tyżka albo z pultora / winnego octu ostrego.
Zbytniemu rospaleniu w żywoćie / z Pie
pru / z Suforbium / albo z Jaskru / y z innych
podobnych rzeczy bázro rospalających wy
piętych / także z lekarstwa zbytnie rospala
jącego wzietego / sol / śesć albo siedm tyżek
dác pić : a to raz y kílka.
Którym krew stolec od watroby odcho
dzi / a niezłozymi żytkami
W Ciekaczach kolerycznych / ziele samo
wárzone / a z octem przyprawione y używa
ne / żywót zátwierdza.
Watrobe zamulona otwiera / wycheda
za / y z to do bolesci w niej wkláda / sol / cztery
tyżki / z tak wiela białego winá / trunkiem
kílka dni porzadnie używac.
Także watrobie krew bruba / czarna y wy
zła zatkaney / śesć tyżek albo siedm sol / kla
rownego / ze dwiema tyżkami miodku kwá

snego / Oximel simplex zowia / przez kílka po
rántow dáiac / osobliwie ia otwiera / y żyły
w niej wychedaža.

Boleciacy watrobie / tegoż sol / klarowy /
wánego / ze dwadziestá lotow albo tyżek /
w wodki teyż Endywiey / dzierwiec tyżek / syr
pu teyż śesć tyżek albo lotow / pomieszaw
szy wespól / ná trzy czesći równe rozdzielic / a
choremu po trzy poranki / porzadnie pić le
cnió dawac.

Watrobie zbytnie goracej / cztery tyżki te
go sol / z trzema wódkami tegoż ziela / a lot
cukru dotego / dobrze dawac ciepło trunkiem.

Zółta chorobe / z zatkaná watroby leczy /
wziorosy Szezbaku y z korzeniem / ze cztery
garści / y wyssey opisanym sposobem / we
dru kwartach wody stokowey / przylóżywszy
z osm lotow káranu cukru / w konwi albo w
sláshy cynowey záfponowac / y w kotle w
tropu wrzacego / przez cztery godziny wárzyc
po woli / gdy przestydnie / przecedz / a ráno y
ná noc po śesć tyżek albo po osmi / ciepło
trunkiem dác. To y zółta chorobe / y wa
troby goracość leczy.

Puchlinie goracej / Szezbak y z swym ko
rzeniem w dostátku wody wárzone / a z áw
se miásto piwá używany trunkiem. Tenze
Podrozinkiem wárzone / a z octem używany /
toż czyni. Polny do tego potezniejszy.

Zawrzedziálosć wnetrzna nyrek leczy / sol
klarifikowany z Szezbaku / biorac go po śes
ći tyżek / ze dwiema loty Kásey / swiežo z
trabel wyciągniony : a z pol locim swiežo
go inlektu Siolkowego.

Trzeciogodniowey sówitey goracej / oso
bliwym bywa ráunkiem / tenze sol klaro
wany / z soliem Włoskiego Kopu także kla
rifikowanym / po trzy tyżki obudru ná raz
biorac / Mány purguacy / syropu Siolke
wego / albo Kozanego po dru tyżek / ná czeso
godzin cztery przed iedzeniem / ciepło piac.

Głowy bolemu w goraczach / sol z En
dywiey z octem / a z oleykiem Kozanym wbi
ty / a ná czelo y skronie / paczostki albo chust
ki maczác / przykładány / test lekarstwem.
Zastone z oczu / sol puszczány ściera. Dios.

Oczom zapalonym y zapuchlym / swiežo
zielony Szezbak tluczony / a przykładány / wy
ciaga ogien / rospadza puchline. Toż sol
tego czyni / chusteczke w nim maczác / a
ná oczy kládac. Dios.

Slusy które w oczu spadáia y cieká / od
wraca / toż ziele z Jeczmienna mála ná nie
flastrowáne.

Grzyzenie albo y swierzbiecie oczu wstra
mia / toż ziele tluczone / a z oleykiem Siolko
wym plastrowáne.

Zebow bolemu z goracych spadkow w
śmierza / sol tego ziela w wściech dlugo trzy
máiac.

Watros
bie boles
tacey.

Watros
bie zby
tnie bole
tacey.
Zółta
tace.

Puchli
nie gor
cey.

Tętom
zawrzed
ziálosć.

Sebi trze
ciacze.

Głowy
bolemu.

Oczom
zapalo
nym y zá
puchlym.

Oczom
ciekacym

Swierz
biecia w
oczach.
Zeb om
bolemu
cym.

Płucm

cripa,
ScariolaZranf
Endiuil.

wego / iako v Lozygi abo Sa-
laty fedzierzawey : zaczym fedzie-
rzawym Sczerbakiem bywa mia-
nowany : smaku gorzkniejszego /
nizli pierwszy. Ten wlasnie Sca-
riolam, abo Scariolam Lacinni-
cy zowia. Klacza lokiernego /
podczas wyszego / okraglego /
krisiastego / w galaski krzewiste-
go. Kwiatu oba modrego. Ten
ma stalt gwiazdy / kazdego dnia
wiednieie y opada / a drugi wy-
nika y rozwia sie. Nasienia ia-
ko y pierwszy drobnego / oblego :
korzen Lozygowemu podobny /
jedno wietszy y kosmatshy.

Seris mi-
nor, serio-
la inty-
bum mi-
nus & fa-
cium
Endiufo-
la, inty-
bum an-
gustifo-
lium En-
diuia mi-
nor.Alein En-
diuilen
Garten
Scariol.Intybú
minus
album, fe-
riola al-
ba, Scari-
ola alba
wzrúf
garten
Scariol.

Trzeci plonny abo dziki / takze
dwóy iako y ogrodny. Jeden /
ktory Ciforea zowia ogrodny :
przeto ze w ogrodziech bywa sia-
na. Liscia serkego / y dluzszego /
nizli wtory Sczerbak ogrodny :
ktoremu we wshytkim niemal po-
dobny : dla czego zowia go La-
cinnicy Seridem agrestem, to iest/
plonnym Sczerbakiem / y Po-
drozniczem ogrodny : Jednak
ma list krótszy / węższy / y nie tak
sczerbato wykroiony. Ten do v-
zywania bywa przyiemny. Klac-
zem y kwiatem barzo mniejszey
Endiuiy ogrodney podobny.
Korzen na stopa wzdluz biały /
mieki / y gorzlawy.

Czwarty wrzedzie / a wtory
polny : liscia dlugiego / a do Mle-
cza czarnego / ktory ostrym zo-
wiemy / wykroiem barzo podo-
bnego : na koncu / iako strzala za-
ostrzonego / przez posrzodek ma-
iac zebro rumiane. Smaku iako
inne gorzkiego : Piet twardy y
chrostowaty. Kwiatem y nasie-
niem swym podobny : Korzenia
twardszego nizli Sczerbak ogro-
dny / wielkiego y gorzkiego. Duay-

dnie sie tez podczas y kwiatu bia-
lego.

Wgiewse.

Pierwsze dwa w ogrodach :
Dwa ostatnie na polach : y trze-
ci dla stolowego y lekarstkiego v-
zywania / bywa w ogrodzie flau-
cowany. Czwarty sam przez sie
na polach / na miedzach / odwro-
tach y w koncu rol / na lasach sus-
szych / przy drogach y sciezkiach / y
nad wawozmi.

Przyrodzenie.

Ogrodny / iako Galen pisze /
barzciey chlodzi nizli polny / wil-
gotnosci mairac w sobie niemalo /
ktora zatloimia y wyniszcza su-
chosć / co o swiezo zielonym ro-
zumiec mamy. W pierwszym a-
bowiem stopniu chlodzi / w tymze
odwilza : ale na koncu. Toz Aria-
nialis Arab : pisze : Ma tez cierp-
kosć w sobie y gorzkosć zatwirdza-
iaca. Suchy, chlodzi y wysusza w
pierwszym takze stopniu na kon-
cu / abo we wtorym na poczatku.
Polny takze iest chlodzacego y wy-
suszaiacego przyrodzenia / ale takze
suszony. Pisze Aben Mesuai / ze le-
cie gorzkniejszy bywa / nizli zimie :
y przeto nieco na ten czas ma cie-
ploty w sobie / a zimie inaczey.

Moc y skutki

Tak korzenie iako liscie / zwlaszcza ogro-
dnego / do przysnaku / do potrawy : iako
do lekarstwa z wielkim wytlciem psychodzi.
Zoladkowi barzo przyiemny y wyreczny /
badz Salata : badz sam iarsyna albo na
miesie / na kurach / przez cale lato / zwlaszcza
poti nie wyrosćte w styp / y nieschrostowa-
cie / badz z innymi zioly warzony / y wywa-
ny. Nie tak dla polarmu y tucznosci ciálu /
ktora mala daie / iako dla wychlodzenia za-
palezyroosci / tak w zoladku / iako w slezienie

y wacrobie

my : Syropu z octu á z cukru/ Syrupum acetolum simplicem, po dwu lyżek : syropu z pigwo lyżke jedne : to náraz : także wiele ná noc/ czyniac to po kilka dni.

Zofadko wi goracemu.

Zofadkowi zbytnie goracemu : wziac tey wodki cztery lyżki/ Podroznikowey/ syropu z Agrestu/ to iest z winnych niedozrzátych táz god po dwu lyżek/ syropu Miryńkowego lyżke/ to poránu y ná noc przez kilka dni pic.

Prágnienie niezmierznu.

Prágnienie z upalenia wielkiego gási/ wodki Sczerbakowey weźmi z piec albo šest lyżek/ Sczawikowey trzy/ syropu z Sczurbaku/ Siolkowego po dwu lyżek/ á raz y cztery przez dzien pic day.

Prágnienie w goraczkach morowych.

Tákze/ Prágnienie nie wgaszone czásu goraczki morowey : wziac wodki Sczerbakowey pol kwarty/ Sczawikowey/ Rozáney po kwarterce/ wodki polney Dryakwie/ Grzybienowey po dwunáseti lotow albo lyżek/ winá z táblek gránistych albo ziarnistych dwánáseti lyżek dobrych : octu Grozdziłkowego osm lyżek/ soku Limoniowego šest : Cukru przedniego dwánáseti lotow : To wespól zwarz ná wolnym weglistym ogniu w gárnku polewanym nowym/ żeby raz albo šest wezwrzálo dobrze : precedzić/ á we dwie y we dwie godziny po dobrym trunku pic daway : To nie tylko prágnienie gwałcowne w smierza y gási/ ále y serce mde posila/ á zázráze y iad odpadza/ y broni ná gory brác.

Wotrobie zápaloney.

Wotrobie zápaloney : Wziac wodki tey z piec lyżek/ wodki wotrobneho ziela albo Lisáycu/ syropu Sczawikowego po dwu lyżek/ syropu z Sczerbaku lyżke/ to náraz pic day/ czyniac raz dwa y trzy káždego dnia.

Zofadko.

W zofadce niemocy z goraczki/ wodki Endywiowey/ wodki Podroznikowey/ syropu z Sczerbaku po 2. loty/ syropu kwastkowate/ opísách irá rzezonego lyżke/ day choremu.

Goraczka w polu.

Goraczkom w polu/ wódki Endywiowey/ swinięgo Mleczu wodki/ Podroznikowey po dwu lyżek/ syropu Endywiowego/ albo Podroznikowego trzy tery albo lyżki/ ábo oboygá po pultory lyżki : á po dziewiatym dniu od pierwszego febrý nádeficiá/ káždy poránek ciepło pic daway/ pory polki nie wstanie.

Bolenie glowy.

Bolenie glowy ze zbytniey goracosci w smierza wodki Sczerbakowa z oleykiem Rozánym/ z octem Rozánym/ á z Kamfora/ chustki maczáiac/ á ná czolá/ skronie/ ábo y ná wšyстке glowe kásć.

Zápalenie w gardle.

Zápaleniu w gardle y okolo sliw/ dobrze ciepła gárgaryzm czynic.

Wotrobie.

Klociu w wotrobie z goracosci tey zbytniey : wodki Sczerbakowey kwarterke/ Rozáney dwánáseti lyżek/ Sándalu białego y czerwonego miálko wtárry ch po kwincie/ Kamfory trzecia czesc kwinty/ w tym chusteczki sorwite albo eindálin ciepło maczáic/ á ná wotrobe przykládac.

Wino z Sczerbakiem.

Vinum Endiuntum.

Tymie sposobem ma bydz przypráwiáne tak bywa : Biora ziela samého suchonego bez korzenia lotow šestnáseti/ Wolowego iest zytká osm lotow/ korzenia Pierrusczanego/ korzenia kopiu Wloskiego/ Biedrzencowego/ Szparágowego korzenia/ Wiechy myssey/ Páprociánego korzenia ktore Polypodiú zowia Látinnicy po dwu lotách/ Rzepitku ziela/ Jelenich iestyczkow po locie/ Senesowych iusteczkw potrzeciá lotá/ Rheubarbarum pultora lotá/ násiemia Ogorkowego/ Dyniowego/ Baniowego/ y Malunowego z grubá przeluzzonego/ Sándalu zoltego y białego/ Siolkow modrych/ Rozmárynu/ Kwiatkow Borakowych/ násiemia Aminotowego/ násiemia kopiu Wloskiego/ Anyżowego po pol lotá/ Wloskow mátki Bozey iot : To wšyстке drobno posiekac/ y w fáske šestigárnkowa z trzasczkami heblowanymi z leszczyny wšypac/ á Mostu dobrego ná to nálac/ y dac mu wykisnac. Do roku moze go chowac. To wino

W goraczkach trzeciodniowych y w inych/ ofobliwym iest trunkiem y wytecznym.

W trzeciaczkach.

Syrop z Endywiey.

Soku Sczerbakowego bywa syrop czynic z ny prosty : Bywa drugi z przysáda inych ziol robiony. Prostý tak moze bydz : Wziac soku swiezo zielonego Sczerbaku kláryfikowanego trzy funty/ Cukru przedniego funtow dwa/ y wárzyc to ná wolnym ogniu áz do przykoynego zgefzenia/ á gdy iuz do swey do skonalosci dowigra/ bialkiem od táia kláryfikowac go/ y przez plát precedzić/ á do potrzeby chowac : Ten wychladza z goracosci/ posila/ y oczerstwoia/ zofadek/ serce/ wotrobe/ slézioné/ nytki/ y iné wnetrznosci zámulone otwiera/ wilgotnoici gorace trawi.

Drugi bywa z przysáda inych ziol czyntony/ á ten Syrupum compositum zowia/ tym sposobem : Biora Sczrbaku/ podrozniku/ Bábki oboiey/ Sczawiku/ Boraku/ Rozey/ Kásniey przedze/ Lisáycu/ Loczycy z násieniem/ Jeleniego iestyká/ Brzostwin/ Sliw suchych Węgierskich/ ábo Damáscen/ káždego z tych po pol garáci/ á drobno pokrúawšy wárzyc/ áz trzecia czesc wywore/ precedzić/ octu przylac winnego/ cukru wedlug potrzeby/ znoru wárzyc/ przydawšy ná ostátku Sándalow/ Rozey suchej czerwoney/ Spodium w wezela ku záwiazawšy/ żeby tylko raz wezwrzálo : á gdy przechłodnie po 8. po 10. áz do 12. lyżek náraz tego wzywac. Tym

Keorzy wotrobe máia zámulona y názbýt rozgrzana. Tákze

Sirupus

Endiuntum

simp

Zofadko.

Serum.

Piacom.

Wotrobie.

Stefesnie.

Ktekom.

Wilgotnoici gorace trawi.

Sirupus

de Endiuntum

compositus.

Plucom zápaleníu. Plucom y Piersiom zápalonym/ bywa ochłoda y lekarstwem/ świežo zielone ziele / z mała Jeczmienna przykładane ná pierśi.

Wiegny Fom wśelakim. Cielaczki wśelakie / Ziele w czerwonym winie cierpkim warzone / á plastrem ná zye wot ciepło przywiiáne.

Dolacz Fom zprzymiotem. Dolaczki kájde z przymiotem ognistym wychładza/ tuezone á plastrowáne. Tákże Goracość watroby wychładza / z octem ná prawy bok przykładane. Albo soku przymiešac troche/ winnego octu / á chustki we dwoie/ álbo we troie zložone w tym maczác / y ná watrobe ná bok prawy pod zębry przykładác leńnio / tyle kroć odnawiiac / ile wśchnie.

Podágrze. Artetyce. Podágryczne y Artetyczne bolesci wkláda z przyczyny goracey / Sezerbak świežo zielony z Jeczmienna mała wtarty / á przykładany. Toż teź

Od pfezol. Sierfeni. Od Pfezoli / Os / Sierfeni y Pšmieloro obrázonym / iest lekarstwem. Zunaim. Alcan.

Kordiaczym. Kordyácznym iest wielkim ráunkiem ták sam z mała Jeczmienna / ná dołek pod pierśiami plastrowány. Dios.

Koży piekielney. Koža piekielna spadza / ziele samo świeže z octem á z bleywásem / to iest zolowna biela przykładane. Albo sok tego. Alcan.

Przymiotom ognistym. Toż wśelakie przymioty ogniste / ktore wychłodzenia potrzebuią z octem á z bleywásem przykładane czyni. Dios. Tákże sok tego / z sokiem Psinkowym / toż może. Alcan.

Atocznieścieniu. Cieskiemu pusezaniu wryny / korzeń w occie wárzyć á pić / wielkim býwa ráunkiem. Pecherzowi zápalonemu iest wzyteczny.

Pecherzowi zápalonemu. Zolácc. Zolta niemoc leczy / z miodowa syta / gdzieby goraczki nie bylo : á gdzieby goraczka byla / z Podroźnikowa wodka / sok tego trunkiem wzywány. Plin.

Mieścieczney. Czystzeniu mieściecznemu białogłowskiemu / ucha wárzonego iest wzyteczna / trunkiem wzywána.

Przepuklym. Pończonym. Przepuklym / Potureczonym / iest lekarstwem. W lgoćności niepotrzebne / z ciála moćcem wywodzi / sok / álbo ucha z wárzonego / z wólasczã z miodem / trunkiem go dobrze wzywác. Seth. A nie tylko to sok / ucha / y syrop tego czynia / ále y samo ziele suszone / ná proch stárte / á w iákimkolwiek trunku przyiete / tym wśystkim przerzeconym niedostátkom / bázro iest wzyteczny. Tenje.

Krew zápaloney. Krew w watrobných zylách zápalona wychładza. Seth.

Spánie czyni. Sen y spánie mierne y wdzieczne przywodzi. Piśa niektorzy / że po pusezaniu krewie álbo otwieraniu bániel / gdy go kto pożywa / watrobe bázro posila. Bo to własność tego ziele watrobe posilác y wspomagác. Tenje

Watrobe posila. Prágnieniu. W goraczkach prágnacym bázro bywa w

zytecznym pokármem / ták sálata iáko iarzyna. Tákże teź korzenie w cukrze przypáwiona. Owa Sezerbak álbo Endiwia we wśystkich pomienionych dolegliwosciách / ták zwierzchowinie / iáko wnetrznie wzywána / iest lekarstwem. A iáko Sethi mowi. Ji wśelaki Podroźnik álbo Sezerbak miedzy inymi zioly / ma własność / zámulenie wnetrzności / otwierác / wycierác y wychedázác / niewádzac swym chłodzeniem / ludziom zimnego przyroźenia / iáko czyni Leczygá / y ineziola chłodzace y odwilzáiace / zádneý gorzkości / ani cierpkości w sobie nie máiace.

Polny iednak Sezerbak zoládkowi iest poźteźniejszy y poźyteczniejszy w ochłodzeniu y w posileniu. Dios.

Szkodzi.

Slezienie Sezerbakorce nasienie płodzi Simeon Seti.

Wodka Endiwioná.

W Kwietniu ma byđz palona / ták z kórzieniem ziele biorac / iáko y z kwiatem. A tym sposobem bywa wypálana / iáko y z innych ziol / z gárneá miedzianego. Tá służy we wśystkich chorobach goracych / z wśystkimi palenia badz goraczki / badz stoniecznego / z piac y przykładáiac : iáko głowie / pierśiem / plucom / zoládkowi / oczom / watrobie / slezienie / nerkom / pecherzowi / máciocy / y innym wnetrznościom zápalonym / po piaci álbo šestci lyżek ná czezo y ná noc / kájdego dnia piac / badz same / badz do winá przymiešána. Tab.

W goraczkach gwałtownych tákże bywa trunkiem wzytecznym y lekarstwm / iáko podroźnikowa wodka.

Głowy bolemu z zápalenia zolci wziác icy z rowna czescia wodki swiniego Mleczá / á syropem z iáblek Granarowych / po dwu lotow / Syropu z octu á z cukru kwásnego lyżke / to kájdego dnia ráno y ná noc choremu pić dáwac.

Dzieciom málym w goraczkach kádu niewiáacym / wziác tey wodki ze trzy lyżki rožaney / z Benediktu ábo Skuklitu wodku / syropu siolkowego po dwu lyżek / á tego dáwac im / po lyżce czesto pić.

Serca zbytnieý goracości.

Kordyácy

Wst zoládkowych zápaleniu : weźmi tey wodki cztery lyżki / Rožaney wodki / syropu kwásnego z cytryny / po dwu lotách álbo lyżkách / syropu z kwiecica Grzybieniowego białego lyżke : to ná raz choremu / trunkiem leńnio dáwac ráno y ná noc / przez kilka dni.

Zoládkowi boleiacemu z zápalenia w nim zolci / weźmi wodki Endywiorwey cztery lyżki / wodki Mleczoweý álbo swiniego Mleczu / ktory płonnym Podroźnikiem miánuc

ny:

Slezienie.

Aqua stillatitia.

wśystkim trzym czestok.

Goraczki Fom.

Głowie

Dzieciom w goraczkach kádu niewiáacym / weźmi

Sercu goraczki.

Kordyácy.

Wstom zoládkowi.

Zoládkowi boleiacemu.

y w Niemieckim nazwiſta doſta-
lo. A gdy czasu nie pogody y plury
okwita: kwiat nie obraca ſie w ko-
ſmacinki/ abow perzaſtę welnian-
ki/ ale zaraz gniac niſzczeie. Liſcie
ma podobne Mleczá białego/ abo
Podroźnikowemu/ z obu ſtron gle-
boſo wykrawanego/ iedno oſtrzezy
zebatego/ że iako zeby tkwia oſtro
ſpiczaſtę/ a na koncu každy liſt iako
zeleźce v ſtrzały zaóſtrzony. Co li-
ſcie po ziemi ſie rozkłada: kwiatek
každy ma ſwój pret, z korzenia mie-
dzy liſciem wychodzący/ na piadź
wzwyż/ iako ſłoma cienki/ obli-
mdy/ a wewnątrz czczy/ gládki/ y
przyemieniſzym/ mleka pełny. Li-
ſcie zlekká koſmate/ przez które na
dol ziebro rumiane bieży. W Mar-
cu poſpolicie na tych przatkach wyra-
ſtaia papie brodátę ſaldowátę: z
tego pomienioné kwiecie żółte y pa-
chniace rozwiia ſie. Naſienie dro-
bné v ſpodku/perza welniſtego we-
ſpól na głowce tkwiace/ co weſpól
z koſmacinami abo z perzem wiatr
zwiewa/ dla czczoſci y lekocſci iego.

Wtóry/ korzenia paciorkowátę-
go/ ná kſtalt niemal ſtraczkow
Kzotkwianych. Liſtu mnieyſzego/ y
nie tał gliboſo wykrawanego/ zlekká
koſmatego/ po ziemi rozpoſtrzo-
nego. Pret tałież iako v pierwſzego/
kwiatu biadożółtego/ w Lipcu abo
w Czerwcu roſtkwitaiecego/ który
ſie tałże w perze/ iako y pierwſzy o-
braca. Smáku liſcie y korzenie o-
ſtrogorzkiego.

Trzeci/ korzeniem pierwſzemu/
abo Podroźnikowemu podobny: li-
ſcia długiego/ wykrawanego/ ogro-
dnému Podroźnikowi podobnego.
Pretu ná łokiec/ podczas wyſzſzego/
galaſtowátęgo, Kwiatu żółtego/
iako w pierwſzym/ który ſie tałże w
welnianki/ abo w perz obraca bia-
ły. Smáku iako w inych.

Wgiewſce.

Pierwſzy/ wſtedy niemal roſcie/
w ſadách y w ogrodách trawnych/
ná winnicách/ ná łąkách/ miedzách/
przy drogách, ſcieżkach/ ná przyło-
pach/ przy płotách na rumách/ zc.

Wtóry nie tał v nas obecny/ iako
we Franciey/ we Włoſſech/ y indzie.
iednak w ogrodách pańſkich bywa
w Niemieckich ſtronách ſlancowá-
ny. Trzeci/ miedzy zbożem y przy
zbożu/ ná łąkách/ miedzách, przy prze-
łopách, ná zieliſtych pagórkách/ y ná
winnicách.

Przyrodzenie.

Té wſytkie ſa przyrodzenia chłó-
dzacego y odwilżaiacego/ iako Po-
droźnik/ w pierwſzym ſtopniu: ie-
dnak zſtrony gorzkoſci ſwéy przy-
ſtrzeżyſzey/ wyſuſza: która ma znac-
nieyſza/ niźli Podroźnik: otwiera-
ia/ wychodząia/ zwaſzcza nawie-
cey náſza. po téy mieyſce ma Ture-
cki Mniſek. Trzeci/ tałże iako y
Konſtantinopolitański.

Moc y Skutki.

Alpawá teyże mocy y ſkutkow / ktorych y
Podroźnik/ albo gládki Mlecz/ iedno że
ſmáku dáleko gorzkiego.

Przychodzi do ſalat mlody/ poſi w glib
nie wyroſcie korzenie. A iżby tym ſmákwie-
tſzy byl/ y gorzkoſci pozbył/ tedy go tym ſpo-
ſobem ſlancowác/ iako Endiwia/ abo Sezer-
bał/ częſto go przeſadzaiac/ y garnki nákrę-
wáiac albo ziemia. Tałże w piáſku w piwo-
nicách/ co ſie inż o Endiwiey powiedziało.
Tał nie tylko bedzie biały/ y ná pozor wdzie-
czy/ ale y ſmáku przyiemnego.

W goraczákách dawnych y zaſtáráłych/
dobrze go używác/ tał ſalata iako y iáryna.

W zieloney chorobie/

W Puchlinie/ tałże bywa użytecznym ie-
dzenie/ iakimkolwiek ſpoſobem przypráwny.

W padáiacey chorobie záleca go Arnáld.
doſwiadczoným go rárunkie miánniac.

Krwia charakáecym/ ſob iego wielkim ieſt
lekárſtwem/ wziawſzy go z kwarce z ſtárym
eukrem roſánym. Tenże ſok kláſifikowány
Zoladkowi zbytnie goracemu/
Watrobie z zamulenia náder rozgryzanej.

Do ſtolo-
wego vs-
żywánia.

Gorscz-
kom zá-
ſtárá-
ſym.

Zieloney
chorobie
Puchli-
nie.

Káduka
Krwie
pluicim

Zoladko-
wi.
watrobie

2.
Cichore-
um Con-
ſtantino-
polita-
num. Ci-
choreum
Polirrh-
zon, Ci-
choreu
Aſphode-
linum &
Turcieu
Konſtan-
tinopolit-
aniſch o-
der Turc-
kiſch we-
gwatt.

3.
Dens Le-
onis.

Arwi.
Boleniu
głowy.
Wnetrze
ności po
sila.
Zykom.
Moczu.

Brew koleryczna czysci.
Bolenie głowy z rozpalenia y zgoracá.
Wnetrze nosci posila.
Zyly zámulone otwiera y wychedaža.
Moczu goracemu. Tym y innym wysy
sey pomienionym chorobom bárzo iest wyse
teczny / tak sam / iako z wodkami przynales
zacymi.

Ogrodnicza.

Wdywia z wielka przyiemnością do wysy
wania skolowego tak lecie iako zimie przy
chodzi: przeto pilnego starania okolo iey
stancowania potrzeba / zwolesza na zimie.
Pod Jesien krzeski mlode ktoreby zimno wysy
trwac mogly czesto przesadzac w ziemie wysy
prawna / nawozna y tusta / ieden od drugie
go na krocze / a gdy sie przymie dobrze /
wierzch listeczkw stulic / albo lyszkiem zwias

zac / y nakryc ie garnkami / aby ani beszy / ani
stonce ich nie dochodzilo / a pod onym nakry
cie zeby rosty / zaczymi bedzie kudzierzawa iey
koby w glowkach na kstalt salaty skladaney /
bárzo na pozor wdzieczna.

Drugi sposob snadniejszy: Rozsadzona
pomienionym sposobem ziemia nakrywata
y stoma / aby iey mroz nie nieszkodzil / ale ma
bydz czesto przesadzana w ziemie nawozna y
dobrze sprawiona zaraz iako w cztery listeczki
sie rozwine.

Jni / w Ksiezyen Pazdzierniku wyimnia
ia z ziemie / y wierzchy zarwiezia listcia lye. Kar
mi / a w piasek w piwnicy przesadzacia / y gar
kami nakrywata: tak y biala / y nie gorzka
bedzie / ktora obwarowac dobrze od szurkow
y od myszy. Tym sposobem mozemy plon
ny Podroznik miec przez zimie do salaty.

Mniszek / Swini Mlecz / Papawa / Rozdział 99.

Dens leonis, Caput monachi,
Rostrum porcinum, Aphaca
Theophrasti, Vrinariū & fe
ris vrinaria, Herba vrinaria,
Seris somnifera, Herba Impe
ratoris. Taraxacon, Altaraxa
con, Hedypnois.

Pfaffenblat / Kohlrunkraut / Léu
wen zahn / Pfaffenkraut / Sauw
russel, Sauw schnabel / Sauw
blum, Pfaffenstil / Hundsbium /
Eyerblum / Monhsblatt / Wie en
lattich / Hundslattich / Mertz
enblum / Sommerdorn / Wyen
schwartz.

Iako w inych izytkach rozmaite na
zwislo ma to ziele / tak y w naszym
Polskim zowia go Mniszkiem / Po
piaglowka / Mniszka glowka / Mle
czem swinim / abo psim / Papawa
swini pysk / Kadiki / wilczy zab / zé.
Troiatie znaydujemy: Pierwszy / ko
rzeń ma prosty / biały / z niewielka od
nozeł / iako Podroznikowy / tylko ze
ten soku mlecznego pelny / y smaku
gorzkiejszego / niz podroznik. Zaraz
na wiosne malo nie pierwszy nad in
ne ziola z ziemie sie pokazunie / y zaraz
zolto kwitnie / przedko teź okwita / y

cał kwiat ieden na nim gime / a dru
gi nastawa: prawie przez cały rok

zimie / na wiosne lecie / y wiesieni to
czyni. A za kazdym otwinnieniem /
czasu pogody / kosmata y perzowa
ta glowka ma / ktore perzenie na kon
cach / iako gwiazdeczki zdadza sie
bydz: a gdy ie wiatr obwieie / glo
wka iako v Mniszka zostawa. Z
stad w naszym izytku / w lacinskim /

y w Nie-

Zoltey y zieloney chrobie Puchliz nie. Goraczka kom. Tercyaz nie.	<p>Zoltey y Zieloney niemocy. Od puchliny zachowuje. Goraczkom wſzystkim ſuży/ zwlaſzjá Trzeciodniowey / po trzy albo cztery lyżki každy poránek piſae. Także trzeciaczce trunek niepoſpolity: wziac tego ziela y z korzeniem dwie garſci: ziela Benediktowego pultory. Szrebrniku / albo Zlotniku garſc. Tego wſzytkiego badz ſwieżych ábo ſuchych / pokrótaiawſzy drobno / w konew cynowa wſypać / pulgarcá wody ſtudzienney ná to nálać / cukru przedniego lotow ſeſć wlożyć / zálutować y w kotle wtopu wrzacego przez godzin cztery wárzyć / á gdy powoli przestydnie / przecedzić y tego po oſmi albo dzierwiaci lyżek / kaźdego dnia / ráno y ná noc pić choremu ciepło dáwać.</p>	<p>tym ſpoſobem puſzczáac. Kurke albo ſto pke tego puſzczáac / y on ſok mleczny / który z ſiebie wydáć / w oczy puſzczáac.</p>
Febrom.	<p>Ten ſok / tymże ſpoſobem używány / nie tylko tey febry / ále y czwartodniowey / y kaździ godniowey ſuży. Tab.</p>	<p>Toż też trzeciogodniowa goraczka leczy / Trzeciaczce. ná golum go cíele noſac. Arteryke. To ieſt / Chiragre /</p>
Czerwona ca.	<p>Czerwona biegunka záwſciaga y leczy wá rzone ziela z ſocowica / á częſto używane.</p>	<p>Podagre vſtramia / ziela ſwieże tłúć / á ná bolace mieyſcá plaſtriac. Wzredziennicom ognisty m czarnym / ná geleniach / ná pierſiach / albo ná czlonkach wſtydliwych / bárzo ſuży / tlnac także ziela ſwieże / y przykládáac / ábowiem goracoſć ognisty z nich wyciąga. Albo maſc taka z niego wozynie: Wziac Papawy ſwieżozieloney / olejku Rożánego / albo oliwy z niedożrzálych oliwek po funcie / ziela co nalepiey wtluc / y z ona oliwa wárzyć / áz ſie uſknoſć y ſok onego ziela wwarzyć y ſtrawi. Potym to mocno wózać / albo w praſie wypáſować / y przydáć do tego woſtu nowego oſm lotow / loiu koźlowego ſeſć lotow / y to roſpuſcić ná wolnym wegluſtym ogniu: Do tego przydáć ſeſnaſcie lotow Wlágwaſiu /</p>
Mocz.	<p>Mocz nád przyrodzenie zátrzymány albo z cieſknoſcia y kápaniem odchodzący / wá rzacgo z korzeniem w winnym occie / do wyrzzenia trzeciay częſci / y te polewké ráno y ná noc ciepło po kwáterce rowney pić dá wáć / wywodzi.</p>	<p>albo otowney bieli / w Rożáney wodce przeplokáney: Gleyty ſrebrney / także przeplokáney / loty dwa: Bialkow od ſwieżych iáiec dwa: vmieſzáć co napilniſey / żeby ſie bialki inkorporowály dobrze. To nie tylko takowym wzredziennicom ognistym / ále wſelákim bolaczkom z przyſmiotami ſuży. Rány / ſadzela / y wrzody plugawe / zágnie te wychedają y leczy: ziela to wózać w winie / albo w piwie: albo náwet w wodzie / wymyváac ie letnio ta lúcha. Máſc wſelákim ránom ſwieżym bárzo przynależąca / broniac ich od przyſmiotow ognisty y goiac. Wziac ziela tego ſwieżozielonego funt / Muſerzá wodnego / albo Potoczniú wodnego / liſteczkoro mlodych / albo wierzchołkow mlodych z wierzby / Sá mliú albo Zanklu / liſcia Cynowodu / Kur dwam / Dabci woſticy ſpiezaftey kora Jeyezkám zowiemy. Poddialu ſerokiego / Geſiego poliu / albo Pienieſniú / záte czego vſká. Te wſyſtkie zióla máia bydź ſwieżozielone / y drobno poſiekane: máſta mlodego bez ſoli Málowego / oliwy / oboygá po dwu á trzydzieſci lotow. Wina przednie dobrego ſtárego y moſnego cztery dwa dziesiá lotow / albo lyżek. W tym wſyſtkim pomientone zióla wſyſtkie miálto wtluzone / y dobrze ziuſone / ná wolnym ogniu wegluſtym wárzyć / áz ſie wino y wodnoſć ziół ſtrawi. Potym w praſie wygnieſić / y w tym roſpuſcić woſtu iárzecego lotow 24. zy wiece / Terpentyny po lotow 16. koźlowe loiu 8. lotow. To nád ogniem wſpol z onym wyſećciem roſpuſcić / á mieſzáć áz ochłodnie. Tym á trunek z tego ziela ránnych / wyſe fey opiſanych / kaźde rány ſwieże / tak ſtychoſ we iáko cíete oſobliwie kaźdy wyleczyć może.</p>
Kontom chorym / y iáſc uſe chacy m. Konſtiaz mu moſezu záwſcágnioſtemu.	<p>Kon chory / gdy obroku iéſc nie chce / ziela ſiekáć mu między obroki: Także mugo w wodzie kłaſc kora ma bydź poien.</p>	<p>Wzredziennicom ognisty m czarnym / ná geleniach / ná pierſiach / albo ná czlonkach wſtydliwych / bárzo ſuży / tlnac także ziela ſwieże / y przykládáac / ábowiem goracoſć ognisty z nich wyciąga. Albo maſc taka z niego wozynie: Wziac Papawy ſwieżozieloney / olejku Rożánego / albo oliwy z niedożrzálych oliwek po funcie / ziela co nalepiey wtluc / y z ona oliwa wárzyć / áz ſie uſknoſć y ſok onego ziela wwarzyć y ſtrawi. Potym to mocno wózać / albo w praſie wypáſować / y przydáć do tego woſtu nowego oſm lotow / loiu koźlowego ſeſć lotow / y to roſpuſcić ná wolnym wegluſtym ogniu: Do tego przydáć ſeſnaſcie lotow Wlágwaſiu /</p>
Rány iáſte y kora leczy.	<p>Kon gdy moſezu puſzczáć nie może / tego ziela wſpol z korzeniem garſc dobra wziac wſy / pokrótai / y w kwarcie winá y w drugiey ocu winnego do potowice wárzyć / á przecedziwſzy y mocno wózarwſzy / przez trabe mu ono w gárdlo wiać / puſci moſz.</p>	<p>Máſc wſelákim ránom ſwieżym bárzo przynależąca / broniac ich od przyſmiotow ognisty y goiac. Wziac ziela tego ſwieżozielonego funt / Muſerzá wodnego / albo Potoczniú wodnego / liſteczkoro mlodych / albo wierzchołkow mlodych z wierzby / Sá mliú albo Zanklu / liſcia Cynowodu / Kur dwam / Dabci woſticy ſpiezaftey kora Jeyezkám zowiemy. Poddialu ſerokiego / Geſiego poliu / albo Pienieſniú / záte czego vſká. Te wſyſtkie zióla máia bydź ſwieżozielone / y drobno poſiekane: máſta mlodego bez ſoli Málowego / oliwy / oboygá po dwu á trzydzieſci lotow. Wina przednie dobrego ſtárego y moſnego cztery dwa dziesiá lotow / albo lyżek. W tym wſyſtkim pomientone zióla wſyſtkie miálto wtluzone / y dobrze ziuſone / ná wolnym ogniu wegluſtym wárzyć / áz ſie wino y wodnoſć ziół ſtrawi. Potym w praſie wygnieſić / y w tym roſpuſcić woſtu iárzecego lotow 24. zy wiece / Terpentyny po lotow 16. koźlowe loiu 8. lotow. To nád ogniem wſpol z onym wyſećciem roſpuſcić / á mieſzáć áz ochłodnie. Tym á trunek z tego ziela ránnych / wyſe fey opiſanych / kaźde rány ſwieże / tak ſtychoſ we iáko cíete oſobliwie kaźdy wyleczyć może.</p>
Wzroſta wotem.	<p>Do ran wſelákich / tak cietych iáko ſreychowych wiece záleconym / y wiecekroć doſwiádeſonym bywa lekáſtwem tym ſpoſobem. Wziac Papawy dwie garſci / Benedyktu korzenia pultory / Weroniku ábo Puſczáczniú Zoltych / y czerwonych glowienek wlotow Mátki Bożey zoltych / po garſci / Rzepitu / Wapáſtſnice czerwoney y z kwátem / ziela poziemkowego / Szárlacku / polney drátkow / Bialej Bułwice / ſkoſilu Zerkuleſowego / z Jádu Jádom ábo dobrego muſkál / ziela pomurnego y z korzeniem po pulgarſci. To wſytko drobno pokrótaiawſzy / kwarte przedniego winá / druga wody ſtudzienney ná to nálać / Ránaru cukru czwierć funtá do tego przydáć / y w cynowey fláſzy albo w konwi záſpuncować / á przez godzin cztery w kotle wtopu wrzacego wárzyć: y gdy powoli przychłodnie / przecedzić / ránnemu kaźdego dnia ráno y ná noc po piáci lyżek práwie ciepło dáwać. Mody w:rok / iáſnym y byſtrym czyniac / poſila. Zaſtony zwierchnie wſelákie ſcieſta / mleczny ſok tego raz y trzy przez dzien /</p>	<p>Wzredziennicom ognisty m czarnym / ná geleniach / ná pierſiach / albo ná czlonkach wſtydliwych / bárzo ſuży / tlnac także ziela ſwieże / y przykládáac / ábowiem goracoſć ognisty z nich wyciąga. Albo maſc taka z niego wozynie: Wziac Papawy ſwieżozieloney / olejku Rożánego / albo oliwy z niedożrzálych oliwek po funcie / ziela co nalepiey wtluc / y z ona oliwa wárzyć / áz ſie uſknoſć y ſok onego ziela wwarzyć y ſtrawi. Potym to mocno wózać / albo w praſie wypáſować / y przydáć do tego woſtu nowego oſm lotow / loiu koźlowego ſeſć lotow / y to roſpuſcić ná wolnym wegluſtym ogniu: Do tego przydáć ſeſnaſcie lotow Wlágwaſiu /</p>

Czwarty / ten jest ogrodny / korzeniem nie jest od pierwszych różny / tylko że smaku nie tak gorzkiego iako owe. Liścia też nie tak głęboko wykroionego. Kwiatu iako pierwszy modrego / y nasienia także. To też w tym różny od polnych / iż przez flancowanie przyiemniejszy bywa do skołowego używania, niżli dzikie.

Piąty bynamienny od tego ogrodnego / sam też ogrodny będąc / w niczym różny nie jest / tylko kwiatem białym.

Szesty / korzenia jest długiego / miąższego / z wielą odnożeń. Liściu długiego / słozem po kraich wykrwanego / károłosmatęgo barzicy niżli liście Podroźnika dzikiego pospolitego. Klacze także kósmaté / rumiane. Liście na różgach / liściu odspodniemu podobne kształtem : tylko że drobniejszy y mniejsze. Rozgi na łokieć / podczas wysze / od środka odnogi z siebie wydatce : a na tych w wierzchu kwiecie pełne żolte. To Ziele ile go jest / smaku gorzkiego, iako inne Podroźniki.

Siodmy / korzeniem podobny kóstemu. Liścia szerszego y nie kósmatego : nieco trochę porozkrwane y wyszerbione / wszakoż nie tak barzo / iako Podroźniki pospolite. Klacza oblego / rumianawego / odnoźystego : na tym kwiat iako żółty wdzieczny. Ten nie wszedy pospolity bywa.

Wskiesce.

Pierwszy wszystkim niemal krajinam jest pospolity / rosnąc przy drogach y gościncach, zwłaszcza przy takich drogach / które przez role y zboża idą. Wtóry nie tak częsty y pospolity iako pierwszy: ro-

ście przy wsiach y drożyskach: roście we krzaczach y w dąbrowach trawistych y zielistych. Trzeci / na takowychże miejscach. Czwarty / w ogrodach bywa śiany y flancowany / iedno nie u nas w Polsce / gdzie wola inne zioła / rozmaite y bydłu radniey przystoyné / a niżeli ludzkiemu zdrowiu potrzebne / tak do pospolitego używania / iako y do lekarstw / flancować. Piąty w ogrodach także bywa śiany. Szosty na suchych płonnych polach / przy winnicach. Siodmy / na zielistych pagórkach / na gorach trawnych / y na winnicach.

Przyrodzenie.

Wszystkie rodzaje Podroźnika są przyrodzenia chłodzacego y wysuszającego w wtorym stopniu / z nie takim stwierdzeniem abo zatwierdzeniem. Wszakóż tak wychładzają / że ani żołądka / ani watroby zimnych nie obrażają. Polne iednak są potężniejszy do lekarstw / iako ogrodne y śiane do salat y Skołowego używania.

Moc y Skutki.

Podroźnik lecie y zimie nietylko flancowany / ale polny z wielkim smakiem bywa używany : który może być przez zimę iako Do skołowego używania. Ludywia miány / tak Ziele iako korzenie.

Ten nietylko przychodzi do salat / ale y do iaryzyna używania / waząc korzenie na miesie y káplunách / zwłaszcza lecie y w rozpaleniu dla ochłodzenia. Wkładana na mieso liścia Podroźnikowego całego bądź y z korzeniem wespól / a gdy wrze / osobnego wyłoża na misie / y poleca go trochę agrestu / porrawa barzo przyiemna zdrowym / y w gorączkach będącym. Owa tak liście tego iako y korzenie / iakimkolwiek sposobem używane / we wszelakich chorobach goracych przystoynym bywa iedzeniem.

Także z suszonego korzenia albo z liścia proch używany trunkiem / wielkim y niewymownym bywa ratunkiem. Watrobie tak barzo przyległy jest / żeby watrobnym zieletem mógł być przystoynie nazwany : a to nietyl-

Prawdziwy podroznik / pie-
 ćioraki mamy: do tego iesze
 dwa kwiatu żółtego / że ich tak be-
 dzie siedm. Pierwszy / który Po-
 droznikiem pospolitym bydz mie-
 nimy / mający korzenie długie z nie-

wielą odnożeń. Z tego puseza sie
 liście długie / ciemnozielone / glebo-
 ko wykrawane / a z lekka okolo kra-
 iów karbowane: które tak sa po-
 podobne liściu Mniszkowemu / że ie
 bardzo trudno iedno od drugiego
 rozezniac: iednak sa szarsze / y nie tak
 bardzo wyszczerbione y wykroione:
 zpietru po ziemi sie rozkladaja /
 potym sie do góry wynosza. Kła-
 cza długiego / gládkiego / obłego /
 wewnatrz czczego / mając geste
 rozszki od dolu do wierzchu / ma-
 temi y drobnemi listeczkami obsa-
 dzone, a iako dwie vskla odwiste.
 Po rozszkach paczki geste także od
 dolu ku wierzchu pochodzace / każ-
 dy na swęystopce: te gdy sie otwo-

rza / wydaia z siebie modre kwia-
 tki. Listeczki po klaczu nie sa po-
 podobne liściu oddolnemu / ale spi-
 czastke / y na koncach zaostzone /
 ani też bardzo karbowane. Klasi-
 nie podobne Sczerbakowemu / a-
 bo Endiwiey. Ten podroznik /
 przez cale lato aż w Jesien daleko
 kwienie / zwlaszcza w ciepleyszych
 stronach / iedne opadnisc / drugie
 nastawiaic / a za sloncem sie obra-
 caiaic. Zbowiem iako skoro slonce
 wznidzie, na tych sie miast ku nie-
 mu obrociwszy otwiera y roztwi-
 tuie: y tak za obrotem slonecznym
 ku poludniu idzie. Tam gdy wla-
 sny czas y godzina iest poludnia /
 doskonale y prawie dostatecznie sie
 otworzy / wlasnie przeciwo niemu
 sie obrociwszy. Zás od poludnia
 ku zachodowi / także z nim wespól
 obraca sie / Kwiatki skulajac: y gdy
 slonce zaydzie / one sie też skuliwszy,
 zawra: a zawarte przed sie za ston-
 cem, chocia ono pod ziemią iest / i
 da: aż gdy nazajutrz znou woscho-
 dzi / one sie też znou otwieraja:
 a to nietylko czasu iasnego y pogo-
 dnego / ale y pochmornego. Za-
 czym snadnie poznac y wiedziec
 czas dniowy możemy / gdy niebo
 miazskemi mgłami y oblokami po-
 wleczone slonce nam zakryie / obrot
 tego kwiecia baczac. To pierwsze
 opisanie iest samca.

Drugi Bialy / abo samica / ma-
 iac do pierwszego wlasnosć korze-
 niem / liściem / klaczem / ieno kwia-
 tu bialego. A ten nie iest tak pospo-
 lity iako pierwszy.

Trzeci / pierwszym także swemi
 okolicznosciami we wsem rowny /
 tylko kwiatu cielistego iest. Ten w
 naszych stronach nie roscie / w Nie-
 mieckich widany. A te trzy Po-
 drozniki sa polne.

sey po pol garści: to w pulgarnu wody studzienney do wyrzżenia trzeciey części wárzyć / á ráno y ná noc dobrym trunkiem ciepło pić. Albo te pomienione zióła dystylowác / á wodę pić / y wino sobie nia rozwodniác.

Trzeciodniowa / y

Każdego dnia przypadająca gorączka odpadza / sólu tego zióła klarownego po śeseci albo siedmi lyżek biorac ná czeso. Także

Czwartodniowa gorączka / po osmi lyżek każdego dnia ráno przez niemaly czas pić. Abo tak: wziac ze cztery cale korzenie Podrożnikowe / á pokrótawszy je drobno / kwarte wodki tegoż zióła nálać / y w konewce cynowey zálepiwszy / w panwi wtopu wrzacego godzinie wárzyć / á po śeseci lyżek ná raz tego brać / rostárzsy puktory kwinty przedniey Dryskawie w tymże / á choremu ciepło dáć wyspic godzinie przed przysciem / záraz go w poscieli pokáżyć / y nákrýć dobrze żeby sie co nalepiey poćil: to po kilkátroc powtorzyć / zwlaszcza tego czasu gdy przypadac ma / doświadczone lekárstwo kwártanie.

W trzeciego dniowych gorączkach / sólu po dwu lyżkach z korzenia wyprásowanego y klarownego trzy godziny przed przysciem dáć / iest lekárstwem. Toż w innych gorączkach bywa ráunkiem.

W gorączkach trunki niepospolity / korzenia y kwiatu Podrożnikowego po garści / cztery listki Jelenich iezyczkow wziac: To pokrótawszy / á cukru białego śesć lotow / y octu / Gwoździkow ogrodnych z pięć lyżek albo śeseci wody studzienney trzy kwarty. To w konwi cynowey zálatowác / y w kotle wtopu wrzacego przez trzy godziny wárzyć / á chorym trunkiem pospolitym dáć. Abo w niem wilgornosci w ciele polerwie / prágnienie všmierza / gorączka wychladza / ślagne w pierśiach sie sadzaca rozgania y rzodzi / żywot odmiełcza / żolta choroba odpadza.

Kon chory który iest niechce / Podrożniku nákrájarzsy mu miedzy obroć / day mu.

Gesiom y

Krolikom / Podrożnik świeży bywa pafa przyiemna y wzyteczna / bo te tuczy.

Kon gdy ná glowe boleie / Podrożnik suchy y z korzeniem miálko wtluc ná proch / á z sola zmieszány dáć mu lizac.

Konowi mdlego wzroku / korzenie Podrożnikowe drobno vsiekane / á z obrokiem dáć mu oczu wychodzą / wzrok táśny y bystry czyni / bielmo z oczu mu spadza tego mu czessto dáć: Albo suszony z listciem y z korzeniem miálko wtluc / á z woda mu w gárdlo przez rog albo iáta trabe lać.

Toż też dychawicy konstey służy.

Kupie albo czerw konstey morzy y wywodzi Podrożnik z swym korzeniem / Porwoy y z swymi zwonkami vsufone / y miálko ná proch warte / á ná raz pić. albo śesć lotow

z octem albo z winem zmieszawszy / w gebe mu wlać: czyniac to kilkátroc / albo áż sie przezen puseza.

Kon który gline albo ziemie rad źrze / pospolicie z tego chudnie / bo go taki obroć nie tuczy: przeto wziawszy Podrożnik z korzeniem / Bylicie / Sáwiny / wšytkiego zárowno / drobno posiekac y z obrokiem miešac / to solem obroć ten pokropiwszy.

Kon który moczpu puscic niemoże / korzenia Podrożnikowego / Lopionu seroziego korzenia / zárowno oboygá / posiekac y w winie wárzyć / á to koniowi w gárdlo wlać: abo to oboie miálko ná proch wtluc / y z trzemi kwartami winá ciepło w gárdlo wlać.

Kon żeby sie iázda niezerval abo nieprzebiegl w drodze bedac / day mu záwse poránu y ná noc drobno Podrożniku y z korzeniem posiekanego z obrokiem.

Bol stogi w glowie z goracości wklada / sól tego zióla z Kozánym olejkiem / á z octem zbiwszy / chustki w tym maczac á przykladać.

Dzieciom zápalenie ciemiaczka / albo Kozá ná glowkach ich odpadza / samo Podrożnikowe ziele wtluc y plastrowác: albo w sólu chusteczki maczac.

Oczom boleiacy: wziac Podrożnik z wšytkim / z kłaczem / z listciem / z korzeniem / y z kwieciem: to wšytko spalic ná popiol / y zimna woda on popiol rostworzyć / y dobrze zbic / á gdy sie dobrze podstoi / zlac y przecedzić / á w tey przecedzoney wodce troche Kamfory rospusc / y tym oczu boleiace czessto pomazuy: podczas też kropke dwie w nie wpuszczay.

Oczom czerwonym y boleiacy / nápełni sklenice Podrożnikowym kwieciem / zálep iá miaczo w ciástko rzáne / y w piekárski piec wśadzisz je sie práwie dobrze iáko do iedzenia wpiecze: potym gdy przechłodnie otworzyć go / y naydzieš w sklenicy ná spódku wode / te przecedz / á do czerwonych y zápalonych oczu wzyway pomazuiac nia / albo chusteczke w niey maczaiac á ná nie kladać: też po kropce po trzech w nie puszczac dobrze / bo też mazzy w nich wśelakie rospadza.

Bolenie zebow všmierza sól Podrożnikowy w vsiech trzymány / albo w vcho po przeciwney stronie puszczany: To iest / iestli żeby po lewey stronie boleia / tedy w práwe vcho.

Żółty po syi rospadza / korzen ná syi záwieszony ná golym ciele.

Pierśiom białoglowstiem zbytnie odwiślym y rozwiezionym / sól Podrożnikowy maczaiac w nim chusty albo pláty á przykladać / á co všednie / znornu też wczynic. Toż też samo ziele świeże / tluć á plastruiac czyni.

Boleniu w sercu / listcie tego zióla tluć / á Boleniu pierś lewa plastrowác dobrze / zwlaszcza z zby

niego

Kon który gline albo ziemie rad źrze / pospolicie z tego chudnie / bo go taki obroć nie tuczy: przeto wziawszy Podrożnik z korzeniem / Bylicie / Sáwiny / wšytkiego zárowno / drobno posiekac y z obrokiem miešac / to solem obroć ten pokropiwszy.

Kon który moczpu puscic niemoże / korzenia Podrożnikowego / Lopionu seroziego korzenia / zárowno oboygá / posiekac y w winie wárzyć / á to koniowi w gárdlo wlać: abo to oboie miálko ná proch wtluc / y z trzemi kwartami winá ciepło w gárdlo wlać.

Kon żeby sie iázda niezerval abo nieprzebiegl w drodze bedac / day mu záwse poránu y ná noc drobno Podrożniku y z korzeniem posiekanego z obrokiem.

Bol stogi w glowie z goracości wklada / sól tego zióla z Kozánym olejkiem / á z octem zbiwszy / chustki w tym maczac á przykladać.

Dzieciom zápalenie ciemiaczka / albo Kozá ná glowkach ich odpadza / samo Podrożnikowe ziele wtluc y plastrowác: albo w sólu chusteczki maczac.

Oczom boleiacy: wziac Podrożnik z wšytkim / z kłaczem / z listciem / z korzeniem / y z kwieciem: to wšytko spalic ná popiol / y zimna woda on popiol rostworzyć / y dobrze zbic / á gdy sie dobrze podstoi / zlac y przecedzić / á w tey przecedzoney wodce troche Kamfory rospusc / y tym oczu boleiace czessto pomazuy: podczas też kropke dwie w nie wpuszczay.

Oczom czerwonym y boleiacy / nápełni sklenice Podrożnikowym kwieciem / zálep iá miaczo w ciástko rzáne / y w piekárski piec wśadzisz je sie práwie dobrze iáko do iedzenia wpiecze: potym gdy przechłodnie otworzyć go / y naydzieš w sklenicy ná spódku wode / te przecedz / á do czerwonych y zápalonych oczu wzyway pomazuiac nia / albo chusteczke w niey maczaiac á ná nie kladać: też po kropce po trzech w nie puszczac dobrze / bo też mazzy w nich wśelakie rospadza.

Bolenie zebow všmierza sól Podrożnikowy w vsiech trzymány / albo w vcho po przeciwney stronie puszczany: To iest / iestli żeby po lewey stronie boleia / tedy w práwe vcho.

Żółty po syi rospadza / korzen ná syi záwieszony ná golym ciele.

Pierśiom białoglowstiem zbytnie odwiślym y rozwiezionym / sól Podrożnikowy maczaiac w nim chusty albo pláty á przykladać / á co všednie / znornu też wczynic. Toż też samo ziele świeże / tluć á plastruiac czyni.

Boleniu w sercu / listcie tego zióla tluć / á Boleniu pierś lewa plastrowác dobrze / zwlaszcza z zby

Trzeciodniowa / y

Czwartodniowa gorączka / po osmi lyżek

Trzeciego dniowych gorączkach / sólu po dwu lyżkach z korzenia wyprásowanego y klarownego

W gorączkach trunki niepospolity / korzenia y kwiatu Podrożnikowego

Kon chory który iest niechce / Podrożniku nákrájarzsy mu miedzy obroć / day mu.

Konowi mdlego wzroku / korzenie Podrożnikowe drobno vsiekane / á z obrokiem dáć mu

Kupie albo czerw konstey morzy y wywodzi Podrożnik z swym korzeniem / Porwoy y z swymi zwonkami vsufone / y miálko ná proch warte / á ná raz pić.

Po wzbymiey goracosci icy / ale y w zaziemie
niu / y w icy dolegliwosciach z zimna / warzac
oboy tak ogrodny / iako polny / z Pietruszka
nym y z kopru Wloskiego korzeniem w bia
lym winie / a po kubeczku tego rano y na noc
cieplo pic dajac. Toz tez

brzemien
nym chę
ci nierzo
dny.

Brzemiennym paniom odcymnie nieprzy
rodzona chęć do iedzenia / a lepsza y przyzwo
itsha przywodzi. Takze.

Zoltacca.

Zolta niemoc leczy zwlaszcza przy ktorey
goraczka bywa / soku sesc albo siedm lyzek /
przez kilka dni porzadnie to czyniac : Agdzte
by goraczki przy tym niebylo / tedy tegoz kła
rysto wanego soku Podroznikowego cztery
lyski / ze dwiema lyskami bialego wina / ka
zdy dzien na czso pic dawac / kilka dni to po
rzadnie czyniac.

Zoltacca
z slagnia
zmięsa
ney.

Zolta niemoc z flegma lipka y z kliowata
lezy : wziawszy korzenia Podroznikowego
cztery loty / korzenia swiniego Mleczu / albo
papawy dwa loty / Pietruszkanego / kopru
Wloskiego / y wolowego iezyka korzenia po
locie : ziela Catarskiego korzenia / wonnego
Ostryzu korzenia / Mysey wiechy korzenia /
Sparagowego korzenia pol tota / Kaniey
przebie / ktora Wylupem niektorzy zowia / in
Jedwabnikiem / in Kanianka : Martki
Bozey wlozkow po garsci / Mleczu gladkie
go albo mielkiego listcia / Sczyrbaku ziela /
Stonogorowu / Zwonkow / Martki Bozey po
garsci : To wysytko posiekac drobno / w cya
nowa konew wyspac : do tego / soku z chmies
lu mlodego wyciagnionego albo wypraso
wanego pol kwarty : Cukru bialego dwana
sete lotow / wody studzienney dwie kwarte /
Wina przedniego bialego kwarte : a zaluto
wawszy konew / warzyc przez godzin sesc w
kotle wotropu wrzacego / a tego kazdego dnia
dawac choremu rano y na noc po osmi lyzek
cieplo / pozi tego sstawal

W fescie
nie dize
lach zolt
tacca.

W fesciniodzielach polożnicy / gdzieby ta
choroba zolta przyšla : Wziac korzenia Pod
roznikowego pultory garsci / korzenia Pie
truszkanego / korzenia kopru Wloskiego po
garsci / Lakryciey strobaney / Cieciorki czere
woney / korzenia Kocy albo Marszany pol to
ta / Poziemkowego ziela pul garsci / Cukru
khanaru osm lotow : To posiekawszy dro
bno / w cynowa konew wyspac / y trzy kwar
ty chodogicy wody na to nalac / zaspontow
wac / y przez godzin trzy w kotle wotropu wrza
cego warzyc / a po sesci lyzek chorey fesci
nie dzielnicy rano y na noc cieplo trunkiem
dawac.

W atros
bie y sle
zenie za
muloney.

W atrobie / y
Slenie zamulonym : Wezmi korzenia
Podroznikowego / Lndywicy ziela / Jelenich
iezyczkow po garsci / drobno posiekay : na to
nalay wody cztery garnce chodogicy / octu
winnego mocnego pol kwarty / soku Sczyr
bawowego klarownego kwarte / albo trzydzie

sci dwa lotow / Cukru khanaru dziesiec lotow :
To wysytko we slasy / albo w cynowej kon
wi zalapic ciastem rzany / y przez trzy go
dziny w kotle wrzacego wotropu warzyc / a te
go choremu rano y na noc po sesci albo sied
mi lyzek cieplo dawac.

Trawieniu y nisczeniu ciata / co Greko
wie Kalexia zowia : korzenie Podrozniko
we w winie do wyrwienia trzeciej czesci /
rano y na noc piac / wielkim bywa ratun
kiem.

Trawie
niu ciata

Puchlinie / tenze trunkel barzo suzy / przez
dni dwanaście go piac / rano y na noc.

Puchli
nie.
Krwia
charka
nu.

Krwia charkamu / sok klarifikowany po
sesci lyzek na czso go piac zimno nie za
grzewajac.

Womicom kolerycznym / y
Stolcom z kolery szerey / co Lacinicy
Coliriam passionem mianuia : Podroznik
z korzeniem warzony / a potym z octem wys
wany / chorobe te leczy.

Womito
y stolcom
kolerycz
nym.

Czerw w żywocie zabia / z octem wzyw
ny salata / tak sirowy / iako warzony. Toz
sok tego / cztery lyki albo piec / w wielu octu
winnego wzywany na czso.

Glifom.

Stolcom krawowym od watroby chorey y
namdloney pochodzacy / tenze sok po sesci
albo siedmi lyzek po kilka porankow trunk
kiem wzywany / bywa lekarstwem. do swiada
czone lekarstwo.

Krwie ob
watroby
stolcami.

Mocz z ciezkością y kapaniem odchodza
ey pedzi / korzenie z zielem tego w wodzie wa
zone / a z octem miasto salaty wzywane / in
che warzonego popiatac.

Mocz
kapanim
odchodza
ccmu.

Chorobe Miesieczna zawsciagniona
wzbudza y wyrwodzi : wziawszy korzenia Po
droznikowego pelne cztery garsci swieze /
drzenie z niego wytarwisy / a potrawisy dro
bno / w czterech kwartach wina bialego prze
dnie dobrego / y tak go warzyc az prawie mo
cy swey do onego wina pozbiedzic : potym
przecedzic y mocno wyjac / a ono przecedze
nie znoru warzyc do zgeszenia syropu / y po
cztery albo piaci lykach po kilka porankow
porzadnie cieplo dawac. Tak to Miesie
czna wyrwodzi poteznie / ze y plod martwy z
zywota wyrzucal biorago po sesci albo sie
dmi lotach / abo lyzek.

Miesie
czney.

Kamien w nykach przy y wyrwodzi :
wziac korzenia Podroznikowego drobno po
trawianego dobra garsci / Glabikow y z pacz
kami kolo nich tak wiele drobno posiekay
nych : To oboie w kwarcie wina dobrego
starego / y w kwarcie swiezezy wody studzien
ney warzyc do wyrwienia trzeciej czesci / a po
osmi lyzek tego na raz cieplo dawac na czso y
na noc / abowiem kamien poteznie wyrzucal.

Kamien
w ny
kach.

Goracosc czesto przez dzien ciata ogarnia
iaca y optoniataca zartomia / gasi / y odpa
sza : Tego ziela z korzeniem wziać garsci /
Sczyrbaku / wodney mielki / Szalwicy mniery

Optonia
iacey go
racości.

Aqua til
laticia.

Wodka z kwiecia Podroznikowego

Z kwiecia podroznikowego wyciagaja niektórzy wodke bardzo kosztowna y osobliwa dla oczu/ tego czasu gdy na nawietrze kwiecie/ co bywa pospolicie w Lipcu: kwiat do tego pod południeszych godzin zbierajac/ gdy sie nalepiey rostkwinna y orworza/ z Balsamum maris: Potym do tey wodki kwarcy/ przydaja dwa loty suszonego y wtuczonego tegoż Podrozniku kwiecia/ y cały tydzien do obrze nakrywшы mocz w naczyniu miedzianym/ y powtore przeciagaja albo lutruia. Ta Wshelakim dolegliwosciom oczu służy.

Czom.
Wzroku
slabemu.
Zastlono
oczu.

Wzrost ostabialy/ bystrym czyni.
Bielma/ pawlotki/ y wshelakie zastony z nich spadza/ puszczajac tey kazdego dnia raz cztery po kropce albo drow.

Vinum
pierites
& Cicho
raceum.

Wino z Cykorei albo Podrozniku.

Pod Jesien gdy z winnic winą zbieraja/ niektórzy czynia sobie z Podrozniku suszonego wino/ biorac korzenia tego suszonego dwa funty/ z grubą przetluczonego/ w sieci garcowa barylka z trzaskami z leszczy ny heblowanymi sypia/ y nato Moste skoda ki leia: po piaci Ksiezyach gdy wyksie y podstoi sie/ skaczaja go z lagru/ a barylke chodogo wyplokaroshy y wysusyroshy znoru leia/ dolerwajac innym winem dobrym gdzieby nie dostawalo/ a zeby wpełni bylo. do roku trwa tytko.

Drudzy biora Podroznikowe ziele y z korzeniem/ y przekladaja warstwami trzaskami z leszczy ny heblowanymi albo Bukowymi: a naczynie tym zielem suszonym y temi trzaskami napelnioshy/ winem mlodym dobrem napelniaja/ ktorego wytrybowawшы sie/ wzywaja do pomienionych potrzeb.

Extra-
ctum Ci
chorae

Extrakt.

Oze bydz/ y bywa w porzadnych Aptekach z suchego korzenia Podroznikowego/ z liścia/ z klacza/ y z kwiecia/ Istnosć wyciagniona/ Extraktem Lacinniezowia/ rownie tym sposobem iako sie w Ptolynie opisalo: Ta wshytkim niedostatkom y chorobom ktorym samo ziele y z korzeniem służy/ biorac tey trzecia czesc kwinty z winem/ albo z takim przynalezajacym sokiem/ albo z wodka: Takze z innymi lekarstwami wedle potrzeby y zdania madych lekarzow.

Sirupus
extra-
cti
onis.

Syrop wyciagniony z Cykorei.

Ten syrop bywa wyciagniony tym sposobem iako z Cynamonu/ ktory do tego wshytkego wielkim bywa ratunkiem do czego sam Podroznik/ na raz po locie albo polysce z przynalezajacym sokiem/ albo z takim kolwiek innym lekarstwem przystoynym.

Drugi syrop z soku Podroznikowego.

Syrop pospolity z Cykorei/ tym sposobem bywa robiony: Biora soku klarowanego trzy funty/ Cukru dwa/ y to wszystko obyeczajnie na weglistym ogniu warzajac/ a przy koncu dowarzania bialkiem od iada klaryfikujac przecedzaja/ y do potrzeb lekarskich chowaja. Ten

Watrobie zbytnie goracey y zamuloney. Zoltey niemocy.

Goraczkom wshytkim. y

Chorobom wshelakim goracym/ bywa z wielkim pozytkiem wzywany/ rownie iako z Lindwicy/ biorac go na raz trzy albo cztery lyzki/ z woda Jeczmienna/ albo z wodka iaka przynalezaja.

Czynia z tegoż ziela inny syrop bardzo osobliwy/ tym sposobem: Biora Podrozniku albo Cykorei z korzeniem dwie garści/ Boraku/ Locygi/ Wolowego teszka ziol/ Sza witku/ Sielkow Marcowych/ to jest/ brunatnych/ po dobrej garści. To wshytke drobno posiekawшы/ y we drow kwartach wody warza do polowice wyrzenia: a przecedzawшы/ cukru bialego dwa funty biora/ y z noru warza. Na dowieraniu pul lota Reubarbaru przednie dobrego/ mialko waluczonego/ w wezelek zawiazawшы/ do onego syropu na nici oddluzney zawieszaja/ dla wymowania y puszczania.

Watrobie bardzo wyteczny/ abowiem iak nie tytko otwiera/ y wychodaja/ ale posila y oczerstwia.

Konfekt z kwiecia Podroznikowego w cukrze.

Z kwiecia bardzo wdziecznego/ na pozor modrego/ bywa Konfekt z cukrem czyniony/ tym sposobem: Kwiecia Podroznikowego modrego wziac swiezo ostubionego/ y na desce chodogiej drobno posiekac/ a potym w kamiennym mozdżetzu wtuc: a tlukac/ tedy owedy cukru po trosze/ az go trzy czesci wynida/ przydawac. Potym do sklenice wlozyc/ a na stoncu iarkim niech asy sie dluzgo smazy. Ten

Mdlemu sercu bywa posilkiem y ochloda Drzeniu takze tego y kolataniu zbytniemu/ z zbytniego wpalenia. Cwierajac.

Watrobe zamulona y mdla posila/ o Zolere napoly z siagma wywodzi. Zgadze służy.

Zapaleniu w zoladku wklada y gasi. W goraczach wzywany z wielkim ratunkiem bywa.

W peczynajacey puchlinie. W nierzynosciom wshytkim wpalonym bywa osobliwy.

Alu-
Succo-
chorey.

Wetro-
bie.
Sostace.
Goracz-
kom.
Goracz-
nym cho-
robom.

Syrupus
alius.

Confer-
ua.

Serca po-
sila.
Drzeniu
serca.
Watros-
bie.
Zolere
y siagmie
zgadze.
Zoladko-
w goracz-
kach.
Puchli-
nie.
W nierz-
nosciom

W cu

Zoladko wi. Zbytnie bolenie zoladka / a owsem wst zoladkowych / samo tylko ziele swieze Podroznikowe tluczone / albo z Jeczmienna maza / a na dolek albo zoladkowe wsta przykladane / wklada bol.

Gardlu puchle mu. Gardla zapuchnieniu. Takze Nabrzmiatosci tazyzka z przymiotem ognistym leczy / Podroznik z korzeniem swym w wodzie warzony / a gargaryzowany lenio.

Jezycze w nabrzmiatemu Plastr w goraczach. Plastr w goraczach osobliwy / ziela w mozdzerzu wtluc z Jeczmienna maza / octu / a Rozanego oleytu przydawany / tym scialo a ile boli oblozyc / goraczki srogosc w cieie wklada.

Bolaczkom na puchlym Podagrze. Bolaczki nabrzmiate y napuchle z przymiotem ognistym. Takze / Podagrze z goracy przyczyney posley / Podroznikowe ziele wtluc / y plastrzem przykladac / abowiem bolesci w nich wstramia.

Kozey piekielney. Z maza Jeczmienna korzenie y listei tluczone / a na Kozie piekielna plastrowane / rozspadza.

Przymiotom w skorkim ognistym Karbunkulu. Przymiotem ognistym zwierzchowynym / sol Podroznikowy z Blawaysem a z octem miasto plastru zaczyniony / tym nacieraia.

Karbunkulu. Karbunkul obmarwia y leczy / ktory my wrzodem ognistym / albo waglikiem miazniemy / listei Podroznikowe swieze tluc / a przykladaiac. Toz sol z listcia wypraso wany czyni : chusteczki w nim maczaiac y przykladaiac / a co w schnie odnawiaia.

Krostom na cieie. Podroznik z listciem y z korzeniem swym swiezo zielony wtluczony / a w male galczki stoczony / y dobrze w sifony / albo radnicy w kolaczki porobiony / dla krost na cieie / tak iatrzacych / iako nie iatrzacych chorwany.

Zawrzeczdzialosci na wstydliwych estonach wstydliwych. Potym gdyby potrzeba byla stluc ieden albo kilka miatko / a Rozana wodka rozczynic na masce / y tym krosty namazowac.

Sadnu Konstiacmu. Zawrzeczdzialosci na wstydliwych estonach oboicy plci / zdziurawione y otworzone / sol z Podrozniku / chusteczki albo fleyustki w nim maczaiac a przykladaiac. Toz tez / prochem listcia tego suchego zstarz y zasypu iac / czyni.

Zabiciu z zywe koniowi. Sadno koniowi leczy nastkoddliwe / korzen Podroznikow swiezy tluc / a miasto plastru przykladaiac. Daiac mu tez tenze korzen drobno wcielany z obrokiem. Tak sie zgot / choiaby go z tymze sadnem kazdego dnia do iazydy potrzebował.

Aqua ichoracea. Za zywe zabicie koniowi tak zleczy: Swodzy wyslawy / ktorym mu do zywego zabili / Podroznikowy kwiat y z paczkiem wtluc / y w one rane naklac / a korzenie drobno posiekane z obrokiem mu dawac.

Wodka Podroznikowa.

Do wypalenia czias naprzyystoynicy / sy / srzodek Maia. Listcia z klaczemy z

Korzeniem posiekane wziac funtow dwa nasacie : Na to wody zimney chedogicy stuzienney nalac kwarc dziesiec : y z miedzianego dzban z gorzalczanego ze cztery kwarty odciagnawszy / wypalic. Tak bedziemy wodke miec osobliwa do pomienionych chorob goracych.

Jako woda wstydliwych. A mamy wiedziec / (ze z tego nietylko potrzebnie to przypominie) tze nie mamy inaczej wodki z ziol chlodzacych / (iako kie to test / y kilka inych przed nim opisanych) y po nim testze beda opisane) wyciagac / iedno tak / bo testli z Balneum maris / albo powtorze lutrowane beda / przyrodzenie swe chlodzace w cieple odmienia / y tak pozadanych skutkow z nich miec nie bedziemy. Kaz tedy rurami przez zimna wode maia bydz dysfelowane iako gorzalka pala / a nie inaczej.

Pragnieniu. Pragnieniu zbytnie z zoladka zapalonego gasi. Takze

Truciznach goracych / wielka ochloda sercu bywa. Wtruciznach goracych / wielka ochloda sercu bywa.

Zoladkowi boleiacemu z wylania zolci wen : wodki cztery lyzki Podroznikowey / Szezbakowey / Syropu z octu / Syrupum acetosium simplicem , po dwu lyzkach / Syropu z Pigw lyzke / to choremu daway.

Zolcey niemocy fluzy / z goracy przyczyney / albo z wylania zolci : wodka Podroznikowa / Endiwiey : wodka z pozimkowego ziela : Syrop Podroznikowy po dwu lyzkach / Syropu kwasnego z octu lyzka : to dawac trunziem choremu na czeso y na nos. Tak wodka Podroznikowa zwierzchownie wyswana / barzo jest wyteczna

Glowie / Sercu / Watrobie / rospalonym / Gardla zapaleniu / Jezyczkowi opuchlemu.

Rospaleni u bolelnemu glowy / tej wodki wziac szesc lyzek / tak wiele octu winnego ostrego / oleytu Rozanego dwa lody / albo lyzki : to wbić wespole / a w tym sorwito srojona chustke maczac / a na czolo y skronie lenio przykladac / odnawiaia tak dlugo / ile troc w schnie. Toz tez

Uiesypiacym / spanie czyni.

Sercu molemu ze zbytniey goraczosci / wodki tego ziela z szesc lyzek / Rozaney cztery / octu Swodzikow ogrodnych pelnych / male mazyey / albo wina przednie dobrego starego / po dwu lyzkach : Sandalow / bialego y czerwonego / alpezonnych / po kwincie : Kamafory / co dziesiec ziarn ieczmiennych zawazy / Szafranu tluczonego piec gran : w tym sorwito Cyndalin maczac / albo swiezke farylatu / a cieple na serce kladz / powtarzaiac za kazdym w schnieniem. Abowiem przedko serce mdle posila / otrzewia / y z zapalenia wielkiego wychladza.

Jako woda wstydliwych

Pragnieniu. Truciznach

Zoladkowi

Zolcacey

Glowie. Sercu. watrobie. Gardla. Czopku. Glowie bolacey z goraczosci.

Spaniu. Sercu.

Wodka

Rozsadek

Szudy Ziolo pisowic to zielenie między Kozie Mleczki klada / pierwszym Kozim Mleczem Dyoskorydowym mienia go bydzi / ale

nie myla: bo Dyoskorydow Mlecz kwiatu modrego / a Brodawnik żółtego: Liściem także różny od Koziego Mleczki / y owszem by mnieysze / mielsze / także kwiat gdzieby wietrzy miał / bylby tak Podroznikowi podobny / jezby jednego od drugiego trudno rozsznac.

Podroznik Turcki albo Carogradzki.

Cichoreum Constantinopolitanum, & Bulbosum Cichoreum, Seris longifolia.

Ten nie tylko w Turcech / ale y w Podolskich polach / y na Połuciu nie krapo sie go znajduie. Liścia też szcerbato wykrawanego / ale nie glabofo / nad inne Podrozniki / także y Mleczki dluzszego. Na palec wielki wierz / na koncach spiczasto zaostrzone / zewszad po ziemi sie rozścielające / a drugie nachylone kolo. A ktore sa we szrodku / z tych kilka prosto wzgóre sie wznośa. Pratkow także trzy / cztery / a podczas y wiecey wychodzi: na trzy dlonie / podczas na stopie / y na lożecie wysoczkich / oblich / y mdlych. w wierzchu tych / kwiecie żolte / gesté / ktore iako przedko dojrzeie / zaraz sie obraca w perze: y tak potym wespól z swoim onym nasieniem obdużnym / po powietrzu sie rozlatuie. Ko-

zontow ma wiele / Słotoglowowym bardzo podobnych / na palec miązższych / ogontowatych: zwierzchu czarne / a zaś wewnatrż białe / miesiste / ale gębczyste y bardzo rzadkie / okwiecie w sobie mające mleczu / śarawego / lipkiego / y kłiwatociagnatego. Ten gdy zeschnie / lirowacieie / a na oskatek poczerwieie. Ziele we wszystkich swoich częściach smaku słodnicieckiego iest / iako y Kozie Mleczki pierwszy. Solk miernie zatwierdza: zapachu nie ma żadnego.

Wzrost

Koście w Grecyey y w Tracyey na łąkach: roście y na gorach / y na pagorkach zielistych / a niebu otworzystych.

Przyrodzenie.

y Skutki.

Ten Podroznik / takichże iest skutkow / y takiegoż przyrodzenia / ktorego Podroznik nasz.

Kozie Cycek / albo Mlecz Kozie /
Rozdział 102.

Chondrilla.

Condriillen / Klein Sonnenwurbell / Blauw Condriillen.

Koziego Mleczu / kilka rodzajow znajduiemy. Dyoskorydes tylko dwa kladzie: Jednakże te wszystkie / liściem / a kwiatem sa między soba różne:

Condi.
um.W cukrze korzenie Podroźni-
kowe.

NA wiosnę póki w kłaczce nie wyrosnie / do tego czasu mocz swa ma w zupełni / ochadożyrosy go z wierzbą naprzód / potym drzeń z niego po wymowiac / y pokr. iść według upodobania / a wazyć w wodzie / wlosyrosy cukru chedogiego ileby sie zdalo bydz potrzeba / y tak wazyć na wolnym ogniu węglistym / aż do zgeszczenia cukru / potym rozjany wodki przedniej zkwatere / y z nowu wazyć / aż zgeszczenie cukier iako Syrop. Także daleko lepsze bywa / a niżli co pospolicie wzwyczajni jest / y to pilnie do potrzeby chowacia / do roku trwa.

Sol.

SOL z tego ziela z korzenia / z kłaczka / z liściami y z kwieciami suszonego bywa robione iako sie w piotymu opisalo. Tab.

Do zachowania wyroku fluzy.

Watrobie zápaloney.

Puchlinie / wielkim a znanym bywa ratunkiem / wywatac iey od kłuku gron / aż do kostey czesci kwinty z ioyze wodka / abo z solkiem / badz ktorego inego ziela przynalezacego solkiem z wodka / z syropem / z lekwarzem / z konfektrem / z pigułkami. A nietylko do tych tu pomienionych dolegliwosci / ale do wielu innych / o ktorych w tym Rozdziale przy pomnielisiny.

Wzrostu
bystremu
Watro-
bie.
Puchli-
nie.

Brodawnik Podroźnik / Rozdział 101.

Cichoreum verucosum, Za-
cynthas, Chondrilla Græca.Wartzkraut / Griechsch / Chon-
drillen kraut.

Jest Podroźnik inny / który Latinnicy Cichoreū Verrucosum zowia / abo Zacyntham : My Brodawnikiem. Liście ma Podroźnikowe, iedno o-

strzeysze / y me tak szerbato wykrawane. Piet albo kłaczce lokietne / podczas dluzsze / cienkie / a przyostrzeyszym. W wierzbę kwiat żółty / iako na Mleczu / który gdy okwitnie / nasienie w główkach nieiatkich zostaje / czarnaawe / abo ciemnoszare / główki obdluzne a strysfiste. Korzeń podobny dzikiy Kzepie / abo Kolnikowi polnemu / z wtelu drobnych odnozek.

Wzrost.

Koście po polach / na miedzach / w koncu zboż / przy plotach / parkanach. Uiegdzie bywa dla potrzeb lekarstkich w ogrodach slancowanym / abo w domicach sadzony : w Grecyey zwlaszcza w Zacyncie / zkad do Wlofskicy ziemie naprzód przyniesiony jest / przedniej dobroci.

Przyrodzenie. Moc y Skutki.

Silna moc tego ziela / iż za iednym razem wywatac liście miasto salacy przy prawnego / z ciała brodawki spada. Toż iednego roztęz nasienie czyni przez trzy dni go piac / po wieczery kladać sie spaci / po kwinciená raz.

Od wścieklego psa obrażonym / bywa osobliwym lekarstwem / wazyć go / a polewoke te piac / y rane nia wymywatac. To w Hispánicy lekarstwo w pospolitym jest używaniu / w takowym przypadku. Károl. Klusi.

Brodaw-
ki do i-
ednego ro-
zu spa-
da.Od psa
wściek-
łego wka-
sionym.

Kosza

szęrbaty / a po krainach zabławany. Klączem pierwszym podobny / które na pultory stopy / albo na łokiec wzwyż wyrasta / galastowate. Kwiatu rumianego / z głowki lupinowatej rostkwiatajacego. Z tego potym nasienie gładkie / ciemnoszare / albo czarnawe / lśniace / podobne trokosowemu nasieniu : na wierzchu mając szczerki. Smak to ziele ma gorzki : a zowią go Rzym mleczem Hiszpańskim.

Piąty / korzenia długiego / miedkiego / białego / y soku pełnego. Liście długie / poniekąd Podroźnikowemu podobne / iedno głębiej wykrioné y szerzej / a na wiele innych liścieczków rozdzielony / po ziemi się rozścielajace. Klacza łokietnego / obłego / a mleczu pełnego y obfitego : przy wierzchu kilka galazeczek puszczajace : w wierzchu z paczkow kwiat żolty, drobniejszy podroźnikowego. Smaku to ziele jest gorzkołodkiego.

Szosty / ma białe / drobne / chrostowate / a twarde korzenie / soku mlecznego pełne. Liście od spodu Podroźnikowemu podobnego / iedno drobniejszego y miedkiego. Te także jako drugich na ziemi leżą / a w krótkim czasie od ciepła słonecznego schną / y wniwecz się obracają : y z tym rozumieją niektórzy, że liście nie mają. Z korzenia puszcza się nie mało klacza / a na tym odnożeń od dolu tu gorze nie mało / na których wszedy spiczek miasto liście niemają rozdzielnych. W wierzchu rozczeć kwiateczki białe / drobne / męyskie : Te potym w perz po powietrzu się rozlatują y roznożą. Też to ziele pełne soku mleczastego / smaku gorzkiego.

Siodmy / korzonków wiele cienkich / a obdużnych y tam y sam w zie-

mi rospuszcza : na końcach tych / są iakoby iaderka albo orzechki / na nitkach wiszące. Te orzechki z wierzchu ciemnocielistej są barwy / białe wewnątrz. Liście drobnego na długich stopkach : klacza cienkiego napładz wzwyż. Kwiatu żółtego / który także iako y inne perzem się rozlatuje. A ten jest wtóry Dioskoridow Mleczkozi.

Za osmy liczą ten / któryśmy już pod imieniem Brodawnika wyszerey opisali.

Wzrost.

Pierwszy y trzeci, rosną na rolach płonnych / y przez czas długi odlogiem leżących / przy drogach y ścieżkach / nad wawozmi / na łąkach, na gruntach gliniastych / y na pagorkach. Drugi kwiatu białego, który Cesarzkim trankiem zowiąmy, na rolach sprawnych / ilowatych gruntach / tłustych : w ogrodach słancowanych. Ale ten nam tu nie znajomy, bo cudzoziemski. Czwarty cudzoziemski także jest : w Hiszpaniey y w zachodnich stronach a ciepłych pospolitjszy. Piąty y Szosty na pagorkach / na łąkach / na wyprawnych y nawożnych rolach : też między zbożem się niegdzie znajdują. Siodmy / we Francyej / pospolity. Także przy morzu w legach : nam tu nieznanym gościem. O osmy się wyszerey na swym miejscu już powiedziało.

Przyrodzenie.

Jednego są przyrodzenia z Mleczkami y z Podroźnikami : oprócz / że te wietrza mają słonność do wysuszenia : mogą iednak na miejscy Cykoriéy płonnej y dzikiej bydźbrane y używane.

dis Chondrilla marina Rotunda vel bulbosa Theoph.

Mleczkozi
Fondrilla
len w
Wolech
geFon-
drillen.
2. 3.

5.
Chondrilla
lutea.

Geel Fondrilla.
Geelweg
fontein
wabel.

6.
Chondrilla juncea
vel viminea aruensis.

Mleczkozi
Fondrilla
la Bine
zodyteg
Fondrilla
len.

7.
Chondrilla altera
Dioscori

Putkami bynami. A sa z po-
tolenia Podroznikow y Szer-
bakow.

Koši Mlécz piernwſy.

Chon-
drilla eg-
culea.

Piernwſy / który téż Dioſkovi-
des naprzod położył / Cykori /
to ieſt / Podroznikowi podobny /
maiąc liſcie / pret / y kwiat iako
v Cykori / tylko drobniejszy w
tym wſyſtkim. Kwiatu modre-
go. Przy roſzczykach tego ziele
znayduie ſie v ſpodku żywica bia-
ła / iakoby Maſtyka / wielkoſci
Bobowey. Korzeń biały / iako
v Cykori / tylko krótszy / pel-
ny także mleczu / iako y ſamo
ziele. Smaku barziej gorzkiego /
a niż Podroznik.

Chon-
drilla al-
ba.

Weiß
Kondril-
len oder

Drugi / który Ceſarſkim tran-
kiem nazywają / ma liſcie dlu-
gie / także iako y piernwſy / jedno
cieńsze / węższe / y iakoby ogłodań-
sze / y głęboko aż do ſamego zie-

brá wytkroione / po ziemi ſe roz-
kładające : kłącza obłego / mleczu
pełnego.

Flora we-
iſſ ſonne-
wurtz.

Koši Mlécz wtory.

Korzenia cieńszego y mniejszego /
niżeli v Cykori / abo v biale-
go Mleczu / żółtawy / długi / ſo-
dki / y do używania chetliwy.
Kwiatu białego.

Trzeci / malo co od piernwſzego
różny / jedno liſcia ſzerzego / a nie
tak głęboko ſzerbatego. Korze-
nia y kłącza wiekſzego : kwiatu mo-
drego / iako y piernwſy / abo Po-
droznik plonny : we wſytkim tym
zieldu / mlecznego ſoka obfitoſt.
Smaku barzo gorzkiego.

Czwarty / korzenia odnożyſte-
go / białego. Liſcia miokſzego /
mocnego / tucznego / twardego /
długiego / twardego / y na wiele
innych liſteczkow wytkroiem ſwo-
im rozdziłony / y barzo głęboko

Chōdril-
la mar oc
latifolia.

Groß
Kondril-
len Kraut
mit brei-
ten blet-
ter.

Chōdril-
la purpu-
rea Nar-
bonen:

Spani-
ca Cru-
pina chō-
drilla.

Siſſen-
wurtz
weylen.

ſzerbaty /

Przyrodzenie.

Sam smak tego ziela to pokazuje / że jest przyrodzenia chłodzącego y wysuszającego : iednak nie tak potężnie / iako Podroźnik nasz /

otwiera.

Moc y skutki

Do potrzeb lekarskich / także może być używany iako Szczerbak y Podroźnik. Do stołowego używania tak salata iako iarzyna / przyiemniejszy bywa aniżeli Cikorca.

Do używania stołowego.

Prośniczka / albo Prośinka / Rozdział 104.

Hyoseris, Intyb : porcina,
Seris porcina.

Klein Fercklenkraut.

Dwoiakięgo rodzaju Prośniczka jest od nas nazwana / wietzka y mnieysza : Pierwsza albo wietzka / korzonkow małych cienkich / y długich / z niewiele odnożeń. Liściskow osm albo dziewięć / tylko daleko mnieyszych y drobnieyszych / niżeli Prośienik ma / z szczybinami dwiema albo ze trzema mialkimi. Ze środku tych / wyrastają dwa / trzy / podczas y cztery różeczki obłe / cienkie / a wewnątrz czeze / a bez liścia / gole / w wierzchu rozsochate. Na tych kwiateczki drobne / młaste / żółte / z główek / albo z paczkow okrągłych kwinnace : które się rychlo w welniste perzenie białe obraca y rozlatuje. To ziółko wydaie z siebie sok biały / iako inne Mleczce. Smaku gorzkiego / iako y Prośienik.

Druga / albo mnieysza / korzonkow krotkich / ale mieszych / niżeli pierwsza : z wielo odnożeń. Liścia węższego / ale dłuższego / od wyższej pomienionego Kosmatego / a po ziemi się rozścielającego. Ze środku tych wyrastają proteczki / na dobry

pálec wzwyż / cienkie : dwa albo trzy w wierzchu ma różeczki : a na wierzchu tych / kwiateczki żółte / pełne , mało nie we dwoynasób wietzke / a niżeli w pierwszego. Smaku także gorzkiego.

Mieysce.

Obie rosną pospolicie w lesiech przeredzonych , na grun- tach piaszczystych / trawnych , a stoncu otworzystych / przy drogach : Roście y po zaplotkach / gdzie ziemia piaszkowata.

Przyrodzenie

Oboia tak mala iako y wietzka / chłodzącego y wysuszającego jest przyrodzenia , co smak ich gorzki znaczy : równie iako y Prośienik / wyszej opisany / który Hypochæris od Theophrasta y Pliniusza jest nazwany.

Mocy Skutki.

Skutkach tych ziołek niemamy co więcej pisać / bo w małej niemal w wszystkich / y samych ziołopisow są wiadomości : przeto też mało a prawnie o ich skutkach nam zostawili : oprocz że do używania stołowego / zwołasz do salaty z nieposlednia przytemnością smaku przychadza.

Do używania stołowego.

Moga też być na mieysce Endywiey / Podroźniku / y kochich Mleczow / do lekarstw bezpiecznie używane

Podmiot.

Rány dziwnie o sobliwie Prośieniczka goi / eluac świeżozielona a przykładając. Plin.

Rány goi

Moc y Skutki.

Truciznie.

Ab y truciźne iaszurca y inych bestiy ias
Dowitych z ciata wywodzi Mlecz kozj
tak kwiatu modrego iako bialego / w winie
warzony / a trunkiem wywany.

Bieguna
Fom.

Cietaczki zawsciaga / sol wspanych Mlecz
czow z winem warzony / albo sam tylko w
zywany.

Zmazom
y planom
na twarz
czy.

Zmazzy wselakie na cieie bedace sciera y
wychedaja / ziele z korzeniem swym wespol
eluczone / miodu y Saletry przydawszy / kolaczki
porobic / vsusyc / a tym ie nacierac.

Gummi.
Chon-
drillg.

Zywica tego ziela.

Zywica ktora sie na klaczu tego pisy gatae
skach sadzi / zapachu acz przykrego / i odnal
Pan Bog wshch mogacy niechcial y tey miec
bez osobliwych skutkow : Ta czyscieme Mlecz
steczne paniom zawsciagnione pobudza y
wywodzi / w lono osobliwie wpiawiona.
Dios.

Takze z Mircha wtarta / a w wszelku na
kstatie oliwki w otwor tonu puszczona / toz
czyni. Dios.

Wlosom
pod powieki
pod
winio
nym.

Taj zywiec wlosy pod powieki zawinione
ne wypraszaja / pocierac nie albo posypu-
iac / y pomazuiac : Toz sol tego ziela z korze-
nia czyni biorac go na spilke / a na takowe
wlosy podwinione wywrocizszy powieki
puszczamy.

Kolaczki z niego porobione z miodem a z
Saletra (o czym sie troche wyssey powie-
dzialo) brwi zdobia : abowiem wlosy w
nich zmierzwiome pieknie musze : ale wlosy
som pod powieki podwinionym nalepiey
sluzi.

Kolaczki
abo troci
czki.

Mleczu Koziego wtorego skutki
Dioskorydowego / ktory
tu ostatnim po-
lozony.

Ucie to y klacze / ma zwarzaiaca moc :

Przeto
Zoladkowi oskabiakemu w trawieniu
pokarmow iest wyteczny / w winie warzony /
a pity.

Zoladek
skrawny
czyu.

Sol tez korzenia tego / do niczego nie iest
wyteczny tylko wlosom podwinionym pod
powieki y oczy psuiacym / maczaiac konice
spilki / a rozprowadzaiac ie.

Wlosom
pod po-
wieki pod
winio-
nym.
Zaduku.

Raduk albo padaiaca niemoc leczy.

Rozgdek.

Z Pizie Mleczu drudzy Sezerbakami
mianuta albo Endywia / przeto ze iedne-
go sa z soba przyrodzenia / tylko ze te sa smac-
ku gorzkiego wiecey nizli Endywia / y przeto
tez barzicy wysusaiac. Gal. Egineta.

Prošienicznik / abo Prošiennik / Swini Mlecz
lesny maty / Rozdzial 103.

Hypochoeris , & Hypo-
chæris Porcellia.

Ferckleintraut.

Mlecz Swini lesny / ktory zo-
wiemy Prošienikiem / y Cyko-
rya swinia : ma korzonki cienkie /
dlugie / z niewielg odnozek. z wierz-
chu szare / a wewngtrz biale. Sma-
ku nie nagorshogo / chocia gorzka-
we. Liscie tu Podrozniku plon-
nemu niciaokolwiek podobne / ie-
dno iże nie tak iako on gleboke ro-
stione : wlasnieysze do Turce-
kiego Podrozniku / iedno daleko
mnieysze. Te kolemiakoby w cer-

ciel iaki na ziemi leza rozestane.
Pratkow cztery abo piec wydanie o-
blich / gladkich / y cienkich / ledwie
na ieden kroczek wzwyż : a tu
wierzchu na galaski rozdzielone /
bez listeczkow. Na wierzchu tych
paczki / albo glowki strysiate. Z
tych wykwitaja kwiatki zolte / ia-
ko na Mniskiu zieli / iedno iz troche
drobnieysze.

Wskiesce

Koscie to zioleczko w lesiech
przerzedzonych / gdzie promienie
sloneczne przestrono przechodza /
na gruntach piaszczystych / takze y
trawnych.

Przyro-

6. Kow z korzenia cztery albo piec / cientkich / gladtich / oblich / pocho- dzi / na stopie albo na pultory pie- dzi wzwyż.

Szosty ma niemalo korzenia / od iednego odnozel miazszych wie- le rozkrzewionych. Liscia Podro- znikowi Konstantynopolitanskiemu / albo Tureckiemu podobne / tylko serze a krotse / y na koncach swych tepse / welmanka barzo subtelna powleczone. Prutki albo rososzki / ktorych z korzenia cztery albo piec pochodzi / oble / na stopie wzwyż : Te takze na wierzchu dwie albo trzy odnozki maja. Kwiatu zoltego y nie malego. Na sienia z inemi podobnego.

Siódmy korzenia na palec w- zmiasz / a na stopie wzdluz , pod- czas dluzszy : odnozel nad cztery / albo piec wiecey nie miewa : zwierz- hu szarawé / wewnatrz biale / gorz- kiego / szmiazego / y cierpliego / maku / iako y wyszsey opisane. Liscie kolem po ziemi roslada sie / mnieysze / krotse / y weszse / od prze- dniego : dwiema tylko albo trzema wykroiami / na kstat liscia debo- wego wykrawane. Klacza cien- kiego / gladtiego , bez listeczkw : przywierzchu trzy albo cztery ga- lazeczki majac / pod ktoremi po ied- nym listeczku malym y prostym : w wierzchu zolte kwiecie / masyte / iako v Papawy / iedno drobnieysze / ktoreteż potym w perze sie po powie- trzu rozlatuia.

8. Osmiy korzenia na palec miaz- szego / zwierzchu czarnawy / we- wnatrz solu bialego pelny. Lis- cia serokiego / dlugiego / mielko welnistego / iako Dziewanny li- scie / tylko mnieysze , a na koncach tepse nizli v Dziewanny : w Ma- iu ten pospolicie sie z ziemie poła-

zuie. Klacza miazszego , oblego / czczego / y kosmatego / v wierzchu majac dwie albo trzy galazki : pod ktoremi po listeczku malym a wel- nistym. Na wierzchu blado zolte kwiecie pelne / kolem rozlozone / z glowki kosmatey wychodzi / za- pachu wdziecznego. Z tego po- tym nasienie obdluzne / czarna- we bywa / iako szczonezki iacie / ktore ze sie w welniste perze obra- caia / takze iako y inne po powie- trzu sie rozlatuia.

Dziewiaty / z iednego korzenia wiele sie inych puszcza / z niewie- la odnozel drobnych / bialy / sma- ku iako y inne gorzkiego. Liscia dlugiego / wazkiego / oscisko zab- lowanego / kosmatego. Klacza o- blego / kosmatego / y galazkowate- go : przy ktorych v spodku / kazdy list innemu swego rodzaju podo- bny wyrasta : od tego zas dwie roskecne male pochodza. Kwiat so- witego rzędu kolem sie rozstacza / zolty z kosmatey glowki.

Dziesiaty / bialego korzenia / od ktorego tez odnozki temu podobne pochodza krzywe / majac drobnych niewiele. Liscia dlugiego / w- azkiego na palec / we troje po kra- iach zlekká karbowanego. Kozg- liska z korzenia wzwyż na stopie podczas wyzse / po dwu / albo po trzech galazeczek tu wierzchu ma- iac : przy ktorych spodku po listku iednym wyrasta. Na wierzchu tych galazek kwiat zolty z pecz- kow oblich a spiczastych wykwi- ta : po tych male oble straczki / ia- ko rozki / ktore maja kstat pal- cow v ptaszch nog , albo Kato- wych. A w tych jest nasienie bar- zo drobne.

Jedenasty / korzenia na maly pa- lec miazszego / a malo tez cona pa-

6. Hieraciū
Lutiba-
iu n.
Wegwāt
habich
kraut.

7. Hieraciū
macror-
hizon.

8. Hieraciū
Palomo-
ides.
Jastrze-
biec ko-
siny a-
bo wels-
nisty.
Wull ha-
bichkraut

9. Hieraciū
lutyba-
ceum a
sperum
Rauch
wegwāt
ten ha-
bichkraut

10. Hieraciū
Nanbo-
n n.
Borbo-
nisch ha-
bichkraut

11. Hieraciū
hondri-
lides.

Jastrzebiec / Rozdział 105.

Accipitrina, Hieracium, & Sonchites Dios. Lactuca sylvestris, Aspidium.

Habichtkraut / Habichtslattich.

Tego ziela Jastrzebecu / kiska nasacie jest rodzajow: iedno od drugich liscia wielkoscia / szerokoscia / wazkoscia / glebokim albo mialkim wykroiem: ostroscia, gladkoscia / kosinatoscia: Takze kwiatem zolтым / modrym / bialym: Korzenia tez wielkoscia / drobnoscia / miakoscia / dlugoscia / krotkoscia sa od siebie rozne: skutkami bynamniey. Z tych tylko dwa Dioskorides wspomina / wielki y maly: albo ostry y miaki. Wielki / klacza jest niemalego / ostrego / rumianego / oscistego / we wnatrz czczy. Liscia dlugiego / szeroko y gleboko wykroionego. Mleczowi podobny, tu wierzchu galezisty / z krotkich papie albo glowki obdluzne wyrastaja: z tych potym kwiat olty. Soku bialego pelny iako mleko / tak w korzeniu / ktory ma tylko ieden szegulny prosty / na piadz wzdluz / a na maly palec wzmiasz: iako w klaczu y lisciu. Owa jest dzikiy Leczydze podobny. Jastrzebiec mnieyszy / Cykoriy rowny y podobny: tylko listu ostrzeyszego od pierwszego: okolo takze wykrawane prostym labrem. Klacza cienkiego / zielonego / y przyostrzeyszym. Na wierzchu kwiat zolty / kolem rostoczony / iako y w wielkim / na kstat Mleczowych: ze gdy sie starzeja / w mchowym perzeniu po powietrzu sie rozwiewa. Korzenia cienkiego gesto ropietego / a od spodku iakoby wla-

Hieracium minus. Mniejszy Jastrzebiec Klein habicht Kraut.

skonego / albo vgnielego / podobienstwem korzenia Czartowego ziebra.

Przypomnie iesze niektore kstatem od siebie roznieysze, dla snadnieyszego ich poznania y miastnowania: W tym tedy rzedzie jest.

Trzeci: Jastrzebiec czarny ma iac wielkosc korzonkow drobnych / cienkich / rospitych: Liscia dlugiego / spiczastozaostrozono / ciemnozielonego / na wiele dlugich cynkow porostrawany y rozdzielony / malo nie kstatem Wronieynogi ziela: tylko ze wazke / y dluzsze te sa. Klacza oblego / ktorego pospolicie z korzenia cztery albo piec wypuszcza: v wierzchu na troie sie rozdzielaja. Na wierzchu kwiatki zolte kolem rostoczone. Te takze za czasem perzem sie po powietrzu rozlatuja.

Czwarty miaki, na stopie wzwyż koronkow ma wielkosc cienkich / drobnych. Liscia tym sposobem iako maly Jastrzebiec wykroionego / wazkaze mieley. Te kolem rostoczone po ziemi sie klada. Rozszczepi cienkie / oble / galastowate: a v spodku kazdey listeczki podlugowaty wazki: podczas drugi mnieyszy przy nim. Na wierzchu tych rozdze k bywaja okragle kwiateczki zolte.

Piaty, krotkiego korzonka z wiela drobnych a cienkich odnozek. Liscia podobnego Popieyglowce albo Papawie: iedno ze glebiey / wezey / ciesniey y ostrzey sa wykrawane. Do tego nie tak nachylone / ale sa prostsze liscie / dlugie / wazkie / y zaostrozono albo spiczaste / po ziemi lezace. Praci-

3. Hieracium nigrum. Czarny Jastrzebiec. Schwarts habicht Kraut.

4. Lactula leporina. Lactuca salata. Rosenlattich.

5. Hieracium apacem.

Hieraciū
monta-
num an-
gustifo-
liū inty-
baecum.
Bezgwę-
wartę
habich
Kraut mit
schmal-
pletter.
18.
Hieraciū
Echioi-
des.
Zolty wo-
lowy ier-
zyk.
Oto och-
sen zung
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.

w glebiu / na kilká wierzchow sie dzie-
lac / z ktorych listie dlugie / wazkie /
okolo brzegow mialko / iako v Po-
droznicu wytkroione: a daleko wesz-
se / nizli v Podroznicu Konstanty-
nopolskiego: kazdy maie przez w-
sytek wzdluz szrodkiem ziebro-
miazse, te sa barzo subtelne mi wel-
niankami powleczone. Z kazdego
wierzchu korzenia / dwa abo trzy
praty cienkie oble / gladkie / ccze we
wnatrz. na piadz wzwyż wyrasta-
ia: a z kazdego ieden kwiat zolty pel-
ny wychodzi. Potym nasienie po-
dlugowate / sare / lekkie / ktore tak-
ze iako inne wiatr po powietrzu ro-
znośi y z perzeniem.

Osmnasty y ostatni Jastrzebiec /
korzenia na palec wzmiarz / z wielo-
drobnych y cienkich odnozek. Lis-
cia podobnego listciu dwunastego
Jastrzebca / tylko ze te we szrod-
ku sa szuple / a iako listie szorek o-
stre y osciste. Takze klacze. Kwia-
tu zoltego / podobnego Jastrzebca
malego: z tych potym nasienie ob-
dlnuzne glowczaste.

Wskiesce.

Pierwszy y Wtóry / roście na
ploniszach / pagorkach trawnych y
górach zielistych / na winnicach /
na miejscach ialowych y niewypra-
wnych / na łąkach suchych. Trzeci
w ogrodach trawistych / pod sady /
w cieniach między trawa. Czwar-
ty między zbozem rad sie znayduie /
na polach wyschlych. Piaty na po-
lach odlogiem lezacych trawnych /
y na łąkach między lasy y dąbrowa-
mi bedacych. Tamze kosty rad sie
znayduie / y siodmy. Osmny na łą-
kach suchych zielistych. Dziewiaty /
na polach dzikich. Dziesiaty / na
miedzach między zbozem / w koncu
ról wyprawnych. Jedenasty we

krzách y w dąbrowách. a ten przez
wsytko lato kwitnie. Dwunasty /
na wierzchach gór zielistych y wy-
sokich. Trzynasty, na miejscach
wilgotnych y łąkach trawistych.
Na tychże miejscach znayduie sie
czternasty. Pietnasty / w krzewi-
nach trawnych y w dąbrowách zie-
listych. Tamze szesnasty y siedm-
nasty. Osmnasty w ogrodach pan-
skich bywa siany.

Przyrodzenie.

Pierwszy jest przyrodzenia Mle-
czowego: to jest, chlodzi y suszy we
wtórym stopniu / maiaz skromna
y mierna cierpkosć w sobie.

Mniejszy y inne szesnaste / ma-
ia cos gorzkosći w sobie.

Jednak osmnasty / ma szrodek,
abo szredniego jest przyrodzenia /
miedzy Wolowym izzykiem / a Ja-
strzebcami.

Mocy skutki.

Zbytney goracosci zoladka. Albo
Gryzientu w nim / z kolery weni wyslaney /
sol ze swiezego Jastrzebca wyzety / a na czzo-
lystke z osm trunkiem wzywany / wielki muras-
tunek daje. Dios.

Zyrode odmieleza y stolec czyni / badz z lo-
ra wzywany / badz sam piac. Tenze.

Ostrosc y goracosc mozesz wzmierza / ten-
ze sol piac. Dios.

Warroby goracosc zbytnia wychladza.
Zamulenie iey otwieraj y wselakie niedo-
stanki y choroby iey stad pochodzace odpa-
dza / sol tenze z winem piac.

Od wozow / y wselakiey iney gadziny ias-
dowitey wsczknionym / z winem to piac / o-
sobliwym bywa lekarstwem.

Listie takze tego z wierzcholkami tegoz
ziela / w popiele zarzyszym parzone y wtarte /
a z octem trunkiem dawane / jest ratunkiem.

Jad piteczy / albo piatek ktoby wypil:
Tenze sol / albo samo ziele wtarte / z winem
w trunku wzywane z octem napoly / bywa
ratunkiem.

Toz proch z suchego ziela / co namieley w
tary / a po kwincie albo po pulcory z woda
trunkiem przyzety / czyni. Tab.

Wyrozu ciemnemu y ostabialemu.
Pawlokom y zastonom / blonkom / y

12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.

Zoladko-
wi gorac-
ceni.
Gryzie-
niu w so-
ladku.
Mozesz
goracosc
inu.
Wzro-
bie.
Od gads-
ny obrz-
zonym.
Wzroka
ciemne-
mu.
Zaston-
o.

Pocz...

lec dłuższego z gestemi odnóżkami. Liſcia podobnego liſciu koźiego ćieku / abo Młeczku / kwiatu modrego / żółtego / iako inne pomienione Jaſtrzebce.

12.
Hieraci-
um lati-
folium
mōtanū.
Jaſtrze-
biec gor-
ny pier-
wy.
Dreyt ha-
bichtant
1.

Dwanasty / korzeń ma na palec wzduż, a wzmieſz na mały palec / z niewielą białych odnózek cienkich / które także z siebie odnóżki cieńſze puſzczają młeczysté, y ſoku pełné. ſma-ku gorzkiego: liſcia ſzerokiego / dłu-
giego / kędzierzawego, abo raczej la-
kotka żalomionych kraów / ſiwo-
białé, welniſto koſmate / a do żolte-
go wolowego iezyka podobnego: tylko że to wedwoynaſob ſerſe z-
właſzcza odſpodnie / na krótkich ſto-
płach / y kłacza ſwego nie tak obe-
muiaće / iako Wolowy iezyk żółty.
W Czerwcu ze ſrzedku puſcza kła-
cze na puktory pędzi wzwyż / także
iako liſcie / koſmato oſtre: dwie
v wierzchu abo trzy gałaski maiać.
na tych główki miąſſe / z wielą liſt-
ków oſtrokoſmatych złożone / z kro-
tych w Lipcu z siebie kwiat żółty y
pełny wydaia / męſtyé: które do-
żrzawſzy / y z ſwym naſieniem czar-
nawym po powietrzu ſie roznoſá.
To ziele pełne ſoku młecznego.

13.
Hieraciū
latifoliū
mōtanū
2.
Jaſtrze-
biec gor-
ny wtory
Dreyt ha-
bichtant
2.

Trzynasty / korzenia ſarého / z
wielą drobnych y cienkich odnózek.
Liſcie z korzenia pochodzące ſa wa-
ſkie aż do polowice / wykərbowa-
nim y wykroiem okrągłym y mia-
łim. Maia ſerz na trzy palce / na
koncach ſpiczaſto zaſtrzone / ciem-
no zieloné / barzo cienkie / y miekie /
na krótkich ſtopłach / zwłaſzcza z ko-
rzenia ſie puſzczaiące: a które po kła-
czu / to ſie go obeymuie y oblapia /
iako ſzawit roźdzel ſwych. Kłacza
miąſſego / ſoku iako y liſcie pełne-
gobiałego. Od ſrzedku aż do wierz-
chu gałaski puſcza / po ktorym także
liſteczki iakoby przyháſcowané. Te

zás inne odnóżki z siebie wydaia w
wierzchu głowki z kwiatem bládo
żółtym / kolem rozłożone / pełne / ko-
re potym iako inne Jaſtrzebce obro-
ćiwoſy ſie w welniſté pęrze / po po-
wietrzu ſie rozlátuią.

Czternasty / równy we wſem
trzynaste mu / tak korzeniem iako li-
ſciem y kwieciem: tylko że we wſſy-
tkim mnieyſzy y drobnieyſzy: ale w-
ſytek kſtalt przedniego Jaſtrzebca.

Piernasty / korzenie drobne / roz-
pierzchle / białé ma / podobne Jaſtrze-
bcowi wielkiemu gornemu z ſero-
kim liſciem. Kłacza obłego / y tro-
che rumianego v ſpodku. Ma loćieć /
podczas y wyſſe / od dolu aż do
wierzchu długim y ſerokim liſciem
zielonym obſadzone / maiać ſerz
na palec / a po kraicach dwiema abo
trzema kárbikami nakrawané. Kła-
cze przy wierzchu gałáſkowáte / na
tych kwiatki żółte / które potym pę-
rzeniem ſie rozlátuié.

Szeſnasty / ma korzeń na palec
wzmiaſz / z niewielą odnózek dro-
bnych / czarnawy / rozdziłaiąc ſie na
dwa abo na trzy wierzchy: z ktore-
go każdego ſeć / ſiedm / podczas y
oſm liſteczków długich / welniſto
ſzarych puſcza ſie. Miedzy temi z
kaźdego wierzchu korzenia / po ie-
dnym praćku oblim gładkim / bez
liſcia y odnózek pochodzi na piądz
wzwyż. W wierzchu tych / przy-
ſchodzie Maia / ieden tylko kwiat
żółty pełny wykwita. Z tego naſie-
nie podługowate czarne / miedzy
welną w obdużnych główkach /
które otworzywoſy ſie / wiatr y
tam y ſam z welną po powietrzu
roznoſi.

Siedmnasty / korzenia ieſt miąſ-
ſzego / ſekowatego / y krzywego /
z wielą drobnych korzonków / cien-
kich / miálko w ziemi leży na palec

14.
Hieraciū
latifoliū
mōtanū.
3.
Jaſtrze-
biec gor-
ny trzeci.
Dreyt ha-
bichtant
3.
15.
Hieraciū
ſabandū
velmon-
tanū an-
guſtifo-
lium.
Jaſtrze-
biec gor-
ny waſſie
go liſta.

16.
Hieraciū
angusti-
folium,
2.
Zabich-
kraut mit
ſchmalen
bletter.

17.
Hieraciū
mōtanū
angusti-
foliū in-
tybaeſſe.
Bezweg-
wartē
habich-
kraut mit
ſchmalen
bletter.

w głebia /

albo na zżemicy / tenże sok ścięta / puseją
ny na nie.

Też korzeń tego ziela na syi zawieszony /
wzrost ciemny iasnym czyni.

Bławat / Chabrek / Modrak / Rozdział 106.

Cyanus, Baptifecula, Flos
frumenti.

Kornblum, Kockienblum / Zacha-
riablum / Białowkornblum.

Bławat / który Chabrkiem /
Modrzencem y Modrakiem
mianujemy / czworakięgo ro-
dzaju naydujemy. Te tylko farba
w kwiecie różność maia. Pierwszy
liścia obdłużnego, bladozielonego,
podobnego liściu Wronicy nogi /
jedno dłuższe / kosmatke / mięzke y
twarde / y wężke. Klacza na dwa
łóćcia / podczas niższego / cienki / o-
bli y kosmaty. Na wierzchu gale-
zek główki twarde / ostro spiczaste /
iako by z lupin iakich zwierchu ob-
łożony, iednych na drugich leżacych.
Z tych sie za czasem przystoynym ro-
zwoia kwiecie w okołek modre, na

koncach wykrawane. Nasienie dro-
bne, obdłużne / gladkie, lśnące, na
wierzchu szorstkie : Nasienko
wemu nasieniu / to jest / wielkiej
Centurzyey / albo Włoskiej Goryc-
ce podobne / tylko mniejsze / y iasnies-
ze / albo tledsze / między welnianka-
mi w głowie leżące. Korzeń ieden
cały zdrewniały / od którego wiele
pochodzi odnożeń drobniejszych nie-
malo. W obcych stronach siedmio-
raki nayduie sie slancowany / albo
siany. Te wszystkie od polnego ni-
czym nie sa różne / tylko w kwiecie
maia nieiąka różność z strony farby,
a w liściu : bo przez slancowanie li-
ście miewaia mięzke y subtelniejszye /
wężke. Także kwiecie iasniesze y
wietrze / korzeniem sobie podobne.

Pierwszy ogrodny / kwiatu ia-
sno lazurowego.

Wtóry także slancowany / kwiat
ma rumiany.

Trzeci brunatnego kwiatu.

Czwarty iasnobiałego.

Piaty fioletowy pelny.

Szesty rumiany kwiat pelny.

Siedmy kwiatu białego pelne.

sa ieszcze trzy inne / same przez sie
rosnae : Pierwszy korzenia szarego
odnożyłtego. Liścia szerokiego / dłu-
giego y popielatego / wietrze go niżli
pospolity polny / albo żytny / kosmato
welnistego / głęboko rostkroionego /
iako y Cykorei mniejszej. Klacza lo-
kietnego / albo wyszego / krzywé / gá-
laskowate / na których sa listeczki nie-
wielkie całe / nie labrowane / iako te /
które z korzenia pochodza. Kwiatu
rumianego / we szrodku białe y czer-
wone wespół pomieszane / maie y
zólte.

Cyano-
ides.

Wtóry

Bielmu poczynaciscemu.

Poczynaciscemu bielmu barzo wyteczny kazdego dnia raz y cztery po trzy kropki soku z niego bialego w nie puszczajac : abowiem zaslony y zmazy z nich sciera/ y wyrok iasny y bystry czyni.

Oczom ciemnym

Ciemnym oczom : wzjac soku swiezo zielonego ziela klarownego : Wina przedniego bialego y starego : Miodu bialego praszego iarszecego / ktoryby nie byl przez ogien przepuszczany/ ale tylko sam przez sie z swiezego plastru wycielty/ wszytkiego zarowno: w naszyniu sklany spuscic/ y co nalepiey umieszcic/ a po kropce po trzech rano y na nos w oczy puszczac/ nad spodziewanie dziwnie/ ciemny wyrok iasnym y byстрыm czyni.

Swiezo zaslym

Swiezo zaslym oczom pawloka/ y zaciemionym/ doswiadczenym lekarstwem bywa sok Jastrzebow klarowny/ miod iarszey/ wzlawszy oboygá po dwu lotn: Zolci koczey lot. a tego po dwu kropkach/ kazdego dnia raz/ cztery/ puszczac. Tab.

Oczom zapalonym

Oczom zapalonym y czerwonym/ sok tezagózi ziela z mlekiem bialoglowostkiem napozly zarowno/ y w oczy po dwu albo po trzech kropkach raz dwa kazdego dnia wpuszczac. Toz tez

Oczom izamigorecemi plysacym

Oczom izami goracemi plynacym bywa lekarstwem/ maczajac w tym chusteczki chesdogie/ cienkie a nie krochmalne/ y na nie przykladajac.

Zoladku goracemu

Zapalenie w zoladku gasi/ Jastrzebiec eluciac ziele swieze/ a plastrum przykladajac.

Od niezdiwiadka Od pasczego gomu

Wlaskonym od Niedzwiadka. Takze Od pasczego gomu/ wespól z korzeniem swym eluczon/ a na rany przykladany/ leczy ie. Toz od inych bestiy iadowitych vseznionym sluzy.

Przymiotom ogni stym.

Przymioty ogniste skadkolwiek wyciaga/ sokiem tego ziela namazujac ie/ y ziele samo swieze eluczone a przykladane Dios.

Zadom y truciśno

Wszelakiem iadom y truciśnom/ tak zwierzchowonic iako wnetrznie/ iakimkolwiek sposobem wzywany/ bywa lekarstwem : ostrom tych ktore zaraz nagle zadusaja y zamorzaja : Tez y te wylawusy ktore pechyrzowi skodza : Takze ktorym Blawois/ to jest biel olowiana jest trunkiem zadana/ tym nie sluzy/ bo sia im sprzeciwić niemoze. Plin.

Puchline

Puchline z ciata wywodzi/ kosta czesc kwinty soku tego z octem a z trocha winapic. Kratucas.

Sen przy wodzi. Goracości wnetrzney. Krew mnozy. Opuśceni.

Sen niemogacym sypiac przywodzi. Plin. Goracość wnetrzna y zapalenie gasi. Ten krew w cieie mnozy. Sam Jastrzebiec zadney surowości w zoladku nie czyni. Tenze. Wietrzności w żywocie y opuszenie respadza.

Kryganie czyni. Chęć do

Wiatrow snadne y letie pozbycie rzyganiem czyni. Tenze. Nad ten zadne ine ziele nie jest ktoreby do

iedzenia gnusna chęć wzbudzało barziej / y ktoreby zas także też chęć zbytnia y niepowsciagniona nie zawosciagnęto : Bo te oboie rzecz przeciwna ma w sobie/ wzbudzając y zawosciagając/ iako y w odmieleniu żywota/ y w zartwardzeniu : Bo gdy go kto zbytnie wzywaw/ stolce pobudza/ gdy skromnie/ zartwardza.

Lipkość slągny z żywota wywodzi. Zmysły gnusne y zartomione oczerstwia/ y instrumenta ich przechedaja.

Biegunki z ostabialosci zoladka pochodzace zaslanawia/ wzywajac go z kwasno przyprawionymi potrawami/ ktore Grekowie Oxypora zowia : albo z cukrem a z octem/ wwarzawszy go pierwey iako Podroznik. Gdzieby go też chcial dla slągny lipkiej/ klistowatey/ y gestey wywiedzenia y rozprawienia ie wzywac/ tedy go z octem zamorskiej cebule/ albo z winem piolunkowym : Jesli dla kaslu/ z hisopowem octem pozrywac/ albo z Podroznikiem polnym.

Twardość bokow/ albo slabizn miedzy zlebry a biodrami polożonymi zmietcza/ wzywajac go pomienionym sposobem.

Melankolikom wyteczny/ zwlaszcza mniejszy Jastrzebiec.

Pechyrza bolenie/ y ine dolegliwości tego wklada. Tenze.

Czerwona biegunka Praxagoras leczy nim Opaleniu ciata/ swiezo wyteczny z sola przykladany/ pierwey nizliby sie sprysczylo. Plin.

Wrzody zle pomykajace y ciata wyiadaajace zawosciaga/ przykladajac go z saletra.

Koza piekielna spadza/ wtarszy go z winem przykladac. Toz tez

Krosty iarszace spadza y leczy/ troche ma kti Jezmienney do tego przydawusy. Plin.

Wywinieniu albo wyoićciu z szawu ktorego szlonka : swieze klacze tego ziela z malka Jezmienna a zwoda zimna plastrujac na wybićcie. Tenze.

Skurczeniu y strzywieniu ktoregokolwiek szlonka/ toz plastrowanie sluzy.

Kolerykom jest wytecznym pokarmem tenze/ a nawiecey swieze klacze chocia troche smaku gorzkiego/ wzywajac go miasto salaty : Drudzzy z mlekiem warzonych pozrywajac.

Zoladkowi toz klacze warzone bywa wyteczne. Tenze.

Bole zzywota z zbytnich wilgotności/ z miodem a z octem zwierzchowonic przykladajac y plastrujac/ wklada.

Wszelakim dolegliwościami oczu sluzy sok tego ziela/ ktore lekarstwo ludzie od Jastrzebow wziali : Abowiem gdy Jastrzabowi blonka zayda oczy/ przylawie do tego ziela y pazurem go zrania/ ktore puszczajac sok z siebie/ oczy do niego przytyka/ y tak do pierwszego wyroku przychodzi. Plin.

Wrzedzieniecki y krosty na bialym w oku/

iedzenia sa miedzy inymi zbusza y teusze.

Slągny wywodzi zmysly oczerstwia Cielaczom 302 Stabialosci.

Twardosci bokow y slabizn.

Melankolikom nym poskarm.

Pechyrzowi bolesiscemu. Czerwone.

Opaleniu nym.

Wrzodow. Kozey p. et. l. a. n. c.

Krostom iarszacy.

Wywinieniu z szawu.

Skurczeniu szlonka.

Kolerycznym poskarm.

Zoladkowi.

Zywota bolenie. wrzedzieniecki spadza.

z przestęzania / z kurzey nogi / z Tlustosowa /
 albo z żywołostowa wielkim y doświadczonym
 bywa lekarstwem.

**Swieże rany / sok z wielkiego Chábrku /
 goi.**

Rany w wściech y wrzody tegoż modyżen-
 cą wielkiego prochu goi / ciepło y często nim
 płocząc.

Własnym od bestii iádowitych / tenże
 sok / albo proch z winem wárzony / a trunkiem
 wjywány / bywa lekarstwem.

Oczom zápalonym / sok albo wodká mo-
 drzenia máłego bywa ráunkiem / leiac
 wnie.

Wotrobie sbytnie goracey także kúzy / wy-
 chładzaiac ia y przewietrzaiac / własnje iá-
 ko Podrożnik albo Szejbały bábka / y z tej
 przyczynny niektórzy go między Szejbały y
 Podrożniki kładá.

Pokrzywionym y
 Przepukłym / tego ziela wodke pić : á ziele
 samo ze wszytkim wárzsy plastrować / dobrze.

**Wodká z Chábrku , albo
 Bláwatu.**

Kwiećcia oskubionego bywa palona :
 do czego czas naprzystoyniejszy bywa w
 Czerwcu. Tá

Oczom czerwonym / zápalonym y plynac-
 cym / bázro wjyteczna bywa / kílka kroć przez
 dzień puszczána ná nie.

Także chusteczki w nley maczáiac / á ná
 nie kładac.

Chropowátosć ciała spadza / á skóre glá-
 dka y chedoga czyni / nácieráiacia.

Działstom gniacym / y opadáciacym stus-
 zy : wziac z šesté żywych Rákow rzecznych
 swięzo wlowionych / dwa lotá korzenia Lo-
 pianu wielkiego. To co nalepię wleuc / ze be-
 dzie iáko káśa : y to roztworzyć kwarta wod-
 ki Bláwatowey / á przez chustke przecedzić /
 y mocno wyżac : y co dwie godzinie tego po-
 trzy lyżki brác w wstá / á dziaśta wycierac y
 płocac : takdlugo / aż swięzym y zdrowym
 ciałem nárosna.

Oceť.

**Cet bázro cudney bázry wodney z kwie-
 ćcia Chábrkowego / tym sposobem mo-
 że byđ wczyniony :** Wziac kwiećcia eskubio-
 nego / od strzygnawšy od niego konce spo-
 dnie białe / w kšiejcy Sierpniu / á kwiatecz-
 ki modre ná chedogich chustkách rozložywšy
 w cieniu wšuszyć co náciepley. Potym w skła-
 na fláše nálać ná nie winnego octu klaro-
 wnego nie metnego / y przez cały miesiąc
 ná słońce wystáwić / wierzch nacynia do-
 brze zátkawšy : potym przecedzić y mieć do
 potrzeb. Ten nie tylko do przysmaku stolo-
 wego może byđ wjywány / ale też y do wy-
 chłodzenia wnetrznych goracości / przydá-
 iac go do Julepow / Syropow / do wodek
 serdecznych y głowie stujacych.

Pokurczonym / y
 Przepukłym / trunkiem icy wjywac /
 dobrze.

Wšelákiemu zápaleniu wnetrznemu stus-
 zy / piac ia.

Także przymiotom zwierzchnym przy-
 kładaiac.

Działstom

Acetum
 Cyaneu.

prysmak

Pokur-
 czonym /
 Przepu-
 kłym.
 zápa-
 leniu.

Kurbáshy / albo Banie / Rozdział 107.

Cucurbita.

Kurbs.

Wóy pospolicie rodząy Bań-
 albo Kurbasow mamy / swoy-
 Ńki y cudzoŃiemŃki. Swoy-
 Ńkich tróy rodząy iest : dlugie / okra-
 gle / y zsiadle / iáko dzbanki albo fla-
 Ńe. Telisćia sa blúŃczowego / ale
 daleko ŃerŃego / wietŃzego / y biála-
 wego. Kłacza zlobkowatego y grá-
 nowitego, po ziemi sie pniácego :
 z ktorego / z między lisćia od sto-
 peł pochodzą witeczki / chwytaiac
 sie iáko iákami rekoma tył / galezi /
 plotow / y podpor dánych , obwie-

zuiac sie nimi okolo / y zatrzy-
 mawaiac sie / y swoy owoc wa-
 żny á ciężki. Kwiatu wielkiego /
 Ńerokiego / białego / kštalt gwia-
 zdzy maiacego / w wierzchu roz-
 dzielonego. Z tego potym owoc
 bywa / acz nie z każdego / ale
 tylko z tego ktory ma napecznia-
 ly guzik / od spódku papia swe-
 go / inny nic. Owoce / to iest /
 Banie / wielkie z nich pochodzą /
 rozlicznych form y kštaltow :
 Jedne podługowate / drugie o-
 kragle : Trzecie / iáko dzbanki / albo
 fláŃe. A te wszytkie sa nie ma-
 ley wielkości y miáŃkości.

Swie-
 Ńym rano
 Wskom zá
 wrzedziá-
 Ńym.
 Od iádo-
 witych be-
 Ńty obrá-
 Ńonym.
 Oczom.
 wotrobie
 Pokrzy-
 wionym.
 Przepu-
 kłym.
 Aqua stil-
 laticia
 Cyani.
 Oczó zá-
 palonym
 czerwom
 nym / plyn-
 acym.
 Chropo-
 wátosć z
 ciała spá-
 dzá.

2. Cyanoides.

Wtóry listu dlugiego/ tegiego. Korzeń na palec wzmiaższ/ z niewie la odnożeń drobnych y cienkich: smaku gorzkiego: kłącza obłego/ glądziwego/ mało co nad stopę wzwys/ i po ziemi leżące/ z niewielą odno żek albo gałązek. Kwiatu ciemnoru mianego/ mnieyszego od pierwszego/ z główek podługowatych wykwitające.

3. Cyanoides.

Trzeci nic nie różny korzeniem od inych, tylko że twárdze y zdrewniałsze / a przytym drobnieysze / z którego różg trzy albo cztery, dlugich, cienkich / chrostowatych/ pochodzi/ na stopę wzwys. Te odno żki z siebie puszczają na wierzchu / których kwiatki ciemno rumiane z główek twárdych / iakoby z lupin złożonych. Liście podobnego polnego Chabrka / jedno mnieyszego. smaku gorzkiego ziele to / iednak nie tak zbytnie iako przeszly.

Wzycisce.

Polny miedzy żytem napospolity, tak modry / iako y biały / który sie rzędzey znaydnie. Siedm ogrodne/ w ogrodach bywają slancewane. Inne trzy/ pierwsze w koncu roli na gruncie twárdym / wyschlym / na wanicach. wtóry na ploninach y niewyprawnych ziemiach/ twárdych. także y trzeci.

Przyrodzenie

Pierwsze dwa żyte Blawaty / chłodzacego y wysuszącego sa przyrodzenia w stopniu wtórym: wielki iednak barzietey wysusza. Ogrodne cos miernieyszego od tych dwu maia. Ostatnie trzy dzikie/ sa przyrodzenia wysuszącego y zagrzewającego. Przeto nie maia bydż do lekarstw używane / na miejsce pierwszych dwu.

Moc y Skutki.

Tego ziela rzadko kto do używania stosowego używa/ sa iednak/ którzy ie záleca przeciwko iadui morowego powietrza/ y przeto go biora do syropu Podroznikowego z Rhábarbarum czynionego.

Goraczkom kolerycznym. Goraczkom morowym tenże syrop barzo użyteczny bywa. Także.

Wnieznościom zbytnie rozgrzanym iest wielka ochłoda.

Także wziac ze dwie garści kwiecía ofrubionego Blawatu mnieyszego / y lac na to dwa garnsa wody chłodgietey wrzacey / do brze nakrywszy. Potym gdy powoli przechłodnie/ przecedzić / y przylac do tego octu do biego z gwozdziow ogrodnych osm lotow albo lytel/ cukru białego dwa nascie lotow / y raz albo kilka dac temu wezwrzec / przecedzić a w goraczkach przerszezonych w prágnieniu pic dáwać.

Przymioty ogniste w bolaczkach y w nabizmialosciach/ wyciaga tlusac / a przykladac

Dziwe mieso w ranach y we wrzodach trawia/ masé z kwiecía ofrubionego z gryspanem/ albo proch z tego obojga weznia wsy tym posypowac. Tab.

Od przymiotu ognistego/ ran/ wrzodow/ bolaczek broní/ kwiecie modre z glinka ormienska a z rozanym olejkiem/ na masé záczynic y tym namazowac / albo y plastrowac. Tenze.

Karbunkul albo wrzody ogniste/ tez y na goleniach/ y na innych miescach ciála ochladza/ toz kwiecie z Blawatsem / a z oliwa záczynione/ y plastrowane.

Samokwiatki ofrubione vsuszone y miała to utluczone/ a przez táfte przebite y w oczu zápalone y czerwone po trosze sypac. Toz tez innym przymiotom ognistym sluzi.

Bolaczkom y wrzodom zágnielym/ plusgawym y smrodliwym sol z kwiecía samiego wygnieciony/ wnie puszczany/ użyteczny bywa. Albo prochem utluczone / a záspowana.

Znacznemu zápaleniu oczu z bolem wielkim/ sol lekarstwem bywa polilla kropli w niego puszczajac / a to kážego dnia kilka kroc. Takze chusteczke w nim maczac do brze/ y przykładac.

Toz kwieie tak z ran/ iako z nosa zástanawia/ korzen chabrtow uchajac. Takze na syi nosae / a prochem z niego rany záspulac.

Proch z wiekszego Blawatu / z wysoka potluczonym/ wraźnym/ w trunku z winem/ albo z wodka przestkowa/ y z żywokořtowa bywa póżytecznie dány.

Krwia pluciaym z bábczana wodka/ albo

Syrop.

Goraczkom kolerycznym. Morozwym.

Przymiotem ognistym.

Wzycisce dziwem w ranach.

Z áchomnie od przymiotow ognistych

Karbunkulom krostom y wrze. Dżenicó ognistym oczom.

Bolaczkom y ranom záplagawionym.

Oczom zápalonym y bolelicym.

Krew z nosa y z ran zástanawia.

Zwysoka potluczonym.

Krwie dżak an.

Moc y skutki.

Potrąw **Z**anie do potraw stolowych przychodzi
wiecej niżli do lekarstw / nie tylko chorym
w gorączkach / ale y zdrowym / z tacy / z mla-
kiem / z safranem / z cynamonem / troche pie-
przu a cukru / moze kto chce y rozynkow przy-
dac : Druddy z serem / druddy z Agrestem
przyprawia te. Tez w polewce miesney
warza.

Kolerycznym **K**olerycznym zoladkom nasposobnieyszy
pokarm z Korbafow.

Warzona a z Agrestem uzywana / bywa
pokarmem y lekarstwem w goraczach.

Dania surowa vcluzona / wselakie ota-
ci y przymioty ogniste wyciaga / y nabrzmie-
nie rospadza.

Zapalenie ciemiaczka dzieciniego / witec-
zki Korbafow albo y same Danie a ile mies-
siwosc ich wrzesc w duniacy / y na ciemiaczko
przykladac dobrze. Toz skrobiny z ich skro-
czynia.

Cezom czerwonym y zapalonym / skrob-
iny z miesiwosci ich sa wyteczne na czolo
przykladane. Toz sol / y wodka z nich czyni
chusteczki maczajace / a na czolo czesto przy-
kladajac.

Podagrze z goracey przyczyny wkladac / cze-
sto pomienionym sposobem przykladane / a
bo tez z orzodka chleba bialego.

Wsom. **W**som boleiacym / sol z miesiwosci wy-
gnieciony / sam / albo z Rozanym oleykiem
zmieszany / a w nie cieplo puszezany / barzo skut-
ny / zwlaszcza z koleryczney materiy gozicby
bol byl. Toz

Głowy boleniu. **G**łowy bolenie wsmierza z goracey przy-
czyny / tymze sa soliem namazujac. Dios.

Goracze **G**oraczki gwaltowne wstawiczone wsmie-
rza / soliem z witeczek ich wwszystko ciasto na-
mazujac / albo w nim przescieradto obma-
czawszy / ciasto wwszystko obwinac : albo wiesc
na serce tylko a na pulsy chustki maczajac / a
przykladac. Tym abowiem sposobem z ci-
sta goracosc y zapalenie wyciaga.

Zywot od wilgi. **Z**ywot odmiektza y purguie / miesiwosc z
satego polsiazawszy / wwarzyc / y sol z niego
wogniesci / a troche miodu y salcery przydawa-
szy / cieplo pic skromnie. odwilga zywo-
t y stolce czyni.

Toz tez czyni sol z Cukrem pitac cieplo.
Dios.

Koni a zeby muchy / komorowie nie siekly /
takze slegie nie kasaly / wwszystkiego soliem z
Korbafowego listcia namazac. Toz inem-
bydlu wezynic moze. Dios.

Mleko w bialoglowstkich piersiach listcie
Korbafowe przysusza / przykladajac na nie.

Bolaczki twarde ogniste rospadza / vcluz-
ajac y z iey nasieniem plastrowac / albo ra-
czej sletka y miernie wychladza. Gal.

Pragnienie wsmierza warzona w miesney

polewce / albo z Agrestem. Tenze.

Bolenie zebow z goracego kolerycznego
fluxu / sol w vsctech dlugo trzymany oddala.
Plin.

Zeby oskabiace y chwierucace vmacnia /
sol wyzety z warzoney Danie w vsctech trzy-
many / a ile z goracey przyczyny.

Popiol z Korbafowey skory / opalonym o-
gniem / albo y oparzonym / posypujac leczy.
Plin.

Wrzody zagnile na wstydlivych czlon-
kach oboicy pleci / choctaby y tam zrad ciasto
ognie padalo. Takze dziury w lonie / wysus-
za y goi dostatecznie / tymze popiolem te za-
sypujac. Tenze.

Rany zle y
Wrzody plugawe / brzezyste / zaklonione /
goi / zasypujac je prochem nasienia Dantow-
wego.

Niektory tegoz nasienia proch z winem
pic daja / na zastanowienie stolcow vsta-
wicznych.

Czerwona niemoc leczy witeczki Korbaf-
owey suche / a z octem y z malmazya pro-
chem trunkiem dane / ale te witeczki inz do-
szkale abo przeszakle do tego bydz maia / a nie
mlode. Tenze.

Ryskom zawrzadzialym / zranionym / abo
przeblamowanym / tenze trunki bywa lekar-
stwem.

Mocz pobudza y wywodzi / a zwlaszcza
nasienie tego pitac. Toz

Pragnienie gasi y wsmierza.
Wartobie zbytnie goracey. Takze
Wnierzosciam innym vpal. nym barzo
bywa wyteczne / trunkiem dane.

Kolice y darcie w kistkach z koleryczney
woilgotnosci ostrey / bywa ratunkiem osobli-
wym : ale iesli z flagmistey / barzo tedy obra-
za y skodzi.

Pierstom.
Plucom.
Piekielney Rozey / takze plastrowane sa
ratunkiem.

Kaszel z goracych spadkow z glowy / kasa-
ich vzywajac leczy. (Aben Mesuai) Me-
sarug. Abige.

Cnienie w zoladku z kolery / odpadza tak
kassa z Ban wezyniona y vzywana. Aben
Mesuai.

Korbaf w pastecie / albo w zrzebiach w
zawyszym popiele vpieczona / bywa osobli-
wym y wielkim lekarstwem w gwaltow-
nych goraczach sol z iey wycisniony pitac.
Mesaruge.

Tenze tez sol pitac / kaszel z goracey przy-
czyny wsmierza. Tenze.

Pragnienie wsmierza. Tenze.

Kolere gasi z grochem / albo z socowica
warzona / albo w miesney polewce / y po-
ywana. Plat.

Bolenie zebow.
Zebom oskabiacim.
Opalonym.
Zule.
Ranom.
Wrzody.
Zywot wstawicznych.
Czerwona.
Ryskom.
Mocz.
Pragnienie.
Wnierzosciam.
Kolice.
Pierstom.
Plucom.
Piekielney.
Kaszel.
Kaslu.
Pragnienie.
Kolerze.

Cueur-
bita lage-
naria,

Barwy naprzód zieloné / potym
żółtawé. Niektóre też między ni-
mi są zieloné inne białe. Póki mło-
de / maia skórę na sobie miękka y

subtelna. Potym gdy za czasem
prawie dojrzeie / tak twarda y zdre-
wniała / że gdy ją wydroży y wy-
natrzy / może w niej iako we słaszy
napóy mieć, iako pospolicie v piel-
grzymów / dziadów / y v gospodar-
stwach wiejskich widamy. Korze-
nia długiego a kosmatego.

Cueur-
bitę In-
dicę.

Banie cudzoziemskie abo Indijs-
kie / maia także swoje różności w
wielkości / w kształt / y w barwę.
Ale iednak mało nie wszystkie maia
podobienstwo Malonow: cz ied-
ne są wielkie / miękkie; drugie śred-
nie: trzecie małe. Inne podług-
owate, okrągłe inne. Także / iedne
żółte / drugie zieloné: inne białe.
Jednak wszystkie wobec iednym
ie miąnujemy imieniem / Banie.
Tylko dla różności przydaiemy /

abo barwa, abo kraine / w której
się znalazły / zamtąd poszły. Na-
sienie wielkie / mało nie iako iadra
Migdalowe maia / tylko suższe /
twardsze y tropsze. Jaderko słod-
kie y smaku przyjemnego. Liścia
daleko wietszego y kerszego, niżeli
nasze pospolite maia / do winnego
listu barzo podobne / ostrokosmate.
Kłacza miękkiego / mocnego / iako
winnarosl / a ostrego y iuszystego.
Kwiatu wielkiego / Liliowego /
żółtego. Z tych potym Banie / abo
owoc / które przez zimę może w cie-
płym miejscu chować / gdzieby ich
mroz nie doszedł. Smaku słodkie-
go iusne.

Użyte.

Bywaia pospolicie tak swoyskie
iako cudzoziemskie w ogrodach ślan-
cowane / przy plotach abo tykach /
chłodniki z nich czyniac. Mieysca
wilgotne barzo lubia / y w nich się
kochaia / a ile długie. Także śna-
dnie każdy baczyć może / maiać
pod nimi wstawicznie / bądź w sko-
rupie / bądź w iasimkolwiel na-
czyniu / na dłoń abo na pultory
wode / iako wiele przez noc, abo
y przez dzień postąpi. Mieysc su-
chych y bez wody nie lubia / y ow-
szem na takich niszeia / y wniwecz
się obracaia. W Egipcie nabuy-
niey / y w Indicy rosną / zwlaszcza
nam cudzoziemskie.

Przyrodzenie.

Wszystkie są przyrodzenia wil-
gotnego y zimnego / na koncu we
wtórym stopniu / abo na począ-
tku w trzecim. Jednak niektóre
są słodsze / tym też mniej a niżli we
wtórym stopniu chłodzą. Ciału
niewiele pokarmu daie.

Wybor do pożywania Ban.
 Te które namniej nasienia mają / iako długie / bywają przyziemniysze do używania : Przeto kto chce długie Korbasy / wziąć z sycie / to jest od wierzchu nasienie / a wierzchami te w góre sadzić w ziemię dobrze nagnosiona / polewając je.

Zeby być do długie y cienkie rosty.
 Także / żeby były bärzo długie y cienkie / gdy sie owoc ich poczyna wiazac / puszczać je w rury iako chce nadłuższe : a potym z tych nasienia / tak długie rość beda bez wśelakiej pomocy. Także wode im stawiać / na dlon y na pultory na każda noc do niej sie ciągną.

Banie bez nasienia.
 Bez nasienia Banie bywają : Zaraz iako z ziemię na pladz wynidzie / zagrześć je w ziemię / tylko wierzchołku niezać pować / rownie iako winna latorosl : zaś gdy on wierzch poczyna sie podnosić / znowu je zagrześć / opiesz wierzchołku : Także po trzecim czynić : Potym gdy za trzecim zakopaniem wyrosć / ona wyrosline w poly je przetrzić / y onemu co w ziemi zostało inż dozwoleć rość : Tak bedziesz miał Korbasy bez nasienia. Toż o Ogorkach mamy rozumieć / tak sie z nimi obchodzac.

Korbasy brzuchate.
 Koby chciał mieć Korbasy brzuchate y miassę : wziąć nasienia ze brzodku Banie / a wierzchem go nadol do ziemi sadzić / tak beda długie y miassę.

Rozwozle y szerokie.
 A iesli rozwiozle y szerokie : tedy wziąć nasienia na samym dnie / wierzchem go sadzac do ziemi.

Zeby ich chrobactwo niepsowało / zwlaszcza w szycie polki iesze mlode / obsadzac je Lebiodka : A żeby Banie nasienia w sobie niemaly.
 Także Ogorki : Pierwey niżliby nasienie miał sadzić / pierwey je w oleju Selsamowym / albo Sabinowym moczyć / albo w soku Plesnika / który Chlaskawa zowiemy.

Banie y Ogorki rane bydz moga : zaraz na

poczatku Wiosny wsadzić je w naczynie iako wielokrot / ziemię dobrze wprawimszy / a polewac : a gdzieby deszcz cichy y ciepły przepadał wynosić je / a na noc dla zimna y mrozu pod dach wnosić : Potym mrozy gdy przeminą / a ziemię sierzogrzeć / zaraz z ziemi w ktorej sie przyteli wsadzić / y polewac. Banieysze iesze beda gdzie latoro siki poboczne obcinane beda.

Banie purgujące y Ogorki beda / przed sadzeniem nasienie przez cztery dwadziescia godzin w Rheubarbarum moczac albo w Modrzecowej gebec / albo w Szkamoneum / ktore Szocznica zowiemy y Powoim zamorskim / albo w Jabłku zamorskim / ieno po nim bärzo gorzkie beda iako samo Jabłko zamorskie / albo w Senesie : Tak weźmie przyrodzenia na sie tego w czym bywa moczony / y tak purguje.

Także iż sa bez smaku wśelakiego dla zbymniej swey wodności / snadnie smacz kazdey rzeczy przyma / ktoraby ich nasienie bylo moczone.

Jakieby figury albo formy chciał Banie mieć / albo Ogorek / taka czynimwszy / kwiat albo paczek pierwszy (z ktorego ma kwiat wykwitnac / a potym z tego owoc) wlozyc y obwiazac : Bo przedto tśealt kazdey rzeczy tak Korbasy / iako Ogorek na sie przymie.

Pilnie strzedz żeby Bialeglowy niedorękały sie ich / ani miedzy nie chodziły : nawet ani na nie patrzyć czasu swego czyszcienia / Nic siecznego / zwlaszcza gdy wschodza y odraśtaia / bo sie wniwec zaraz obroca.

Dla nasienia przechowania / mają wisieć na swych Korbasinach aż pod zimę : albo zeznawszy je / wcale chowac pod dachem / Noze je tez w piecu wysuszyć / y t. k. do Wiosny chowac / a to dla napowadania nasienia.

Banie y ogorki purgujące.

Smacz im dac.

Banie y ogorki rozmaite formy bierz.

Banion y ogorki niewiadę by stroda.

Nasienie iako przechowac.

Ogorki / Rozdział 108.

Cucumer & Cucumis.

Gurcken / Cucumern.

Ogorki ogrodne dwoiakiego są kształtu : Jedne pospolite v nas / mając zwierzchu nieiaki kształt Cytrinowego jabłka. Dlaczego je tez niektórzy Lacinicy zowia Citrullus. Drugie weżowemi je zwac możemy / iako Lacinicy Anguinos : nie żeby ich używali weżowie / ale je sa długie y pokrzywione iako weże. Pierwszy /

który nam w pospolitym używaniu jest / ma klacza wiele / ostrokosmate / po ziemi sie pniace. Liście eos do winnego podobno / iedno także ostrokosmate : wierzki także ostre. Kwiatu żółtego. Owocu podobnego y podługowatego / powierzchu ktorego iakoby iakie brodawki ostre. Napierwey zielony potym w poly blady. A gdy przezrzeć / bywa żółty / albo żółtgoracy. Weżowatez w przegrodkach swych nasienia ma dostatek rzędami. w Lipcu pospolicie dojrzewa.

Smazona na w masle albo w oliwie

Smazona też w masle / albo w oliwie / pierwey na sibi pokraiana / a w pszenicze ney mace obwalana / y zgresem palona / bierz siazna bywa.

Wazsone potrawa

Moze też tak przyprawic / pokraiarowfy Kurbas w szezki / iako rzepe albo iabka / wwarzyc : a odcedzowfy ie z uchy / smalcu swietego / badz gesiego / albo wieprzowego / oliwy y wina przylac.

Takze pomienionym sposobem Banio pokraiane wwarz / y przysmaz : potym z wody odcedzowfy / polac przysmazkiem z kminu framnego wozynionym / (o tym w Rozdziale o Kminie) oliwy troche / y przywarz / potrawe bedziesz miał przyiemna y zdrowa.

Macinie Basi.

Brodawki Com.

Brodawki / ktore cwiokami / a po staroz polsku / kurzymi okami zowia / spadza orwa pulpa ktora w sobie ma nasienie / pomaznias ie ma.

Rany.

Taz rany dzironym sposobem leczy / w garnku na popiol spalona / a gesim smalcem plastrowana.

Ogorzelina.

Ogorzelina z ciata spadza / sob skrobina korbafowych wyzey / badz sam / badz z Rozdzalnym olejkiem namazowana.

Banie w Cukrze.

Jedy poczyna na nich skora trwardnac / Rege czasu daia sie lupic. A ochedzowfy ie / tak we w nacz iako y z wierzchu / pokraiac ie w grzanki / albo w sibi / niezbytnie miazse / ani cienkie / y polewac ie kazdego dnia raz woda goraca : a gdy woda w nich przechlodnie / odlac. To przez osm dni czyniac / dziwniatego gdy dobre woda z nich wyczechne / nalac na nie cukru / albo miodu goracego. Jednak przysmazane / dla wilgotnosci swey pozbycia / bywata lepsze / trwalsze / y uczyniesze.

Wodla

Aqua Billacita.

1.

Sposob wyciagnienia wodli z Kurbasu. Wziac Kurb. s swietzy / y zawrzec go w pastecie / a z chlebem w piec wsadzic do w pieczenia. Potym otworzowfy / zlac one wode / ktora s tam znajdzie.

2.

Drugi sposob. Banie wsielac y zalapic ia w nowym garnku / a do pieca goracego wsadzic. Agdy sie tak wwarzy sama w sobie / przecedzic y wozac / y chowac dla trunku w pragnieniu z goraczek / daiac ia z cukrem pic.

Taz z chmielkowego nasienia (Psillum zowia) w zimnej wodzie / z Julepem siolkowym / albo z Rozjalnym cukrem / bywa ochloda w goraczkach.

3.

Trzeci sposob. Banie prawie dofkale y dozryale drobno posielac / y z Balneum mar-

ris dystylowac / w naczyniu stlanym. Potym na stoncu wyzonowac / a do potrzeby tyl ko przez rok chowac.

Banien w nerkach krzy.

Goraczki wychladza piac / y chusty w niej maczaiac / a na boki / serce / skrome / czolo y pulsy przykladaiac.

Moze z ciezkoscia odchodzacy pedzi.

Oley z Kurbasu.

Bywa z nasienia Baniowego czyniony / iako z Logowego / z samych iaderek obalupionych y ochedzonych. Ten

Wnetrznosetom zapalonym / zkad goraczki pochodza / wyteczny. Mesuai.

Goraczosci mozesu / piac go / bywa lekarstwem. Tenze.

Bywa y z kwiecica Kurbasowego czyniony / w oliwie ie na stoncu dlugo mozesac : bo im dluzey bywa mozone / y odnawiane / tym oleiek ten bywa potezniejszy / nim nacieraac.

Ten w goraczkach glowy bolenie / nim ezolo y skromie namazuiac vsmerza.

Nerkom goracym / bywa ochloda / namazaniem.

Szkodzi.

Banie surowe do uzywania nie smazne / nie strawne. Gal. Przewozzoney / smazoney / pieczoney / pospolicie zwykli wzywac. Acz y takowa iesliby iakies przysady niemiata / to iest oliwy / albo oetu / albo piaz / kminu / bierz mały pokarm ciadu daic / a ten zimny y wilgoeny / ktory zabawy w zotadku y w kislekach nie ma / ale swa sliskoscia wodnistu rychlo przechodzi / iako inne potrawy chodne y wilgotne.

Przyrodzenia flagmisty obraza.

Gdzie też na zagnile wilgotnosci do zotadka przydzie / zaraz obroci sie w podobne / y tak ztego do ztego wiecey sie przyczyni / y zarym ciadu zly pokarm wczyni.

Chec do iedzenia psute.

Cere blada czyni / zwlaszcza flagmistym y melankolicznym namrom.

Chec omylna do pochodowania z wydmianim stolicowey kistki czyni zbytnie wzwana. Basls.

Ogrodnicza.

Wbia ziemis dobrze gnoiem sprawiona / wilgotna / nie opoczyska. Acz iest ieden rodzaj ich ktory niepotrzebuie wielkiej wilgotnosci / a takowe do uzywania przystojnieysze / ktore gdzieby zpotrzeb wilgotnosci miec niemogly / tedy w skorupach / albo w innym naczyniu wode przy nich stawiac / a przy wazac iednym koncem chusteczke wolno do wierzchu / drugi miec w wodzie.

Kamien. Goraczki Com.

Oleum Cucurbitinu ex sominibus.

Wnetrznosetom.

Oleu ex Koribus.

Glowy bolenie.

Nerkom.

Sofadnos.

Flagmistym.

Apetit psute. Cere.

Wydmianiu.

bo wiece woda przewarzona y ochłodzona zlewane/ Cukru białego ze dwa albo ze trzy loty przydaroszy/ pić daia.

Pragnie
iii.

Pragnienie frogie w goraczkach wimierza/ Trzcicki z nasienia Ogorkowego / z Malu nowego/ y Biniowego/ zarowno ich wzias wosy : nasienia Leczygowego/ albo Salsarowego/ Tlustokowego/ ktory tez kuzsa stopa zowia/ polowice mniej od pierwszych : so ku Lakticyowego czwierc od tych przereczonych/ nasienia z sliśkością chmielikowa albo z Psilowa zacyniwosy / poczynic kolaczki/ a po iednym trzymac w wsciech/ albo z syropem kwaskowatym/ a z woda Jeczmienna rostarosy/ pić/ o obliwym ratunkiem bywa.

Szkodzi.

Nie trze
w.

Ogorki do strawienia sa zoladkowi trus dne/ zwolascza zimnemu.

Natur m slagnistym y melankolicznym wadzzi/ bo dlugo w nich siedzi.

Goracza
ki rodzi.

Tez y Kolerycznym niezawose wyreczne/ abowiem zimnice wzbudza y goraczki.

wraca sie
Nie trze
czy.

Galen.

Womity y krzuszenta czynia.
Cialu zla żywnosc daia Gal.

Ogrodnicza.

Ogorki
do wozze
nia stoda
kie zeby
byly y w
dziejnie.

Zeby Ogorki stodka y przylemnego sinac ku byly/ nasienie ich dwa dni przed w zicmie wrzucenim namoczyc w owezym mleku/ albo Palladius uczy : albo w miedzie/ albo Plinius/ albo w miodowej sycie/ albo w Cukrowey : Tak y sinaku stodka/ y bawrowy bialej/ y wielkości drobney beda : o czym Kolumella/ y Florentinus/ o gospodarstwie piszaci/ swiadcza.

Ogorki
przez ca
ly rok
swieze
miec.

Zeby rane y wczesne/ a ktemu przez caly rok swieze byly do wywania/ rozmaitym sposobem to bydz moze : Jeden takosny o Baniach uczyli. Drugi/ zeby pod tasnym niebem nie w cieniach/ na dobrze sprawioney zicmi nasadzic krzakow Jezynowych/ albo Malinowych : drugim rzadem wedle tychze/ albo na przemiány Zapalieszki krzaczkow/ ktora tez Sagapenskim koprem/ Lacinnicy Ferula zowia/ a Greckowie Martey : To w wyszko gdy sie przymie/ na dwa palca od ziemi zerznac/ y w ony pniaczki wsczepic Ogorkowe nasienie/ drewnem drzen rozprzestrzeniosy/ a z ziemia gnoyna wien wsadziosy/ obspac gnoyna ziemia zwierchu/ a to czynic po porownaniu dnia z nocą/ tak w Jesieni/ tak na wiosne. Tym sposobem przez caly rok beda swieze Ogorki : a takowym zimno niezastodzi. Ktemu beda bez nasienia/ gdy pod Jesien beda slancowane.

Starzy
takto sa
kwasił.

Sola y kwasa Ogorki niektorzy w ocie z sola/ z Wioskim koprem/ y z Maieranem/ tak starozymy ludzie czynili.

Wczy Plinius dlugo zachowac Ogorki swieze w grubie/ w cieniu gdzieby słońce nie dochodzilo/ w piasek suchy a swiezy ie sadzac/ sianiem albo stoma ie nakrywosy.

Dlugo ze
by byly
swiezo
zchowane.

Alcheneus pise/ ze pod pelnia Ksiezyca nawiecey rosna : a gdy grzmi/ takoby sie lekaiac/ wierzchem ku ziemi sie obracacia y mdleia.

Zeby zbytnie iusne y wodniste nie byly/ gdy maia bydz sadzone/ podsypowac ie w grubkach albo w ich doleczkach plewami suchymi/ albo drobnymi trzaskami do polowicy/ a zwierchu ziemia zagrześc.

Zeby na
zbyt ius
sne nie
byly.

Ogorki zeby purgowaly/ wziac korzenia dzikiego albo prasnego ogorka/ wtluc go/ y w stodka wozdie/ albo w sycie miodowej rozstworzyc/ a w tym nasienie Ogorkowe przez trzy dni namoczyc : albo z Rheubarbarum/ albo z Mdrzewiowa gebka/ albo w Kroskosowym nasieniu/ albo w czym innym temu podobnym : a potem tak woda przez piec dni polewziac nac ich/ to iest woske Ogorki.

Ogorki
purgowa
ce.

Jesze potezniej purgowac beda/ gdy uż korzonki z siebie puszcza/ obciać co nadrobnieysze. Ciemierzycy/ albo Skoczku/ albo Sosnki/ albo co innego purgujacego troche do nich przysadzic/ ze wezmie moc w sie onego przysadzonego do siebie.

Pisa ze Ostowie/ Mulowie/ Korowie/ wielka chęć do naci Ogorezanej maia/ y zdaz leka wechem ia poczuwacia i przeto maia bydz dobrze obwarowane y ogrodzone.

Ostowie/
Korowie/
Mulowie/
Chęć do
naci
w nich.
Bez nas
sienia.
Kanc
zeby dlu
gie byly.
od uszy
promie.

Zeby Ogorki w sobie nasienia niemialy/ zeby wczesne y rane bydz mogly :

Zeby dlugie rosly/ o tym w przestlym Rozdziale o Baniach w Ogrodniczey c yta.

Ogorkow zeby Mhyce y chrobaczow nie psowalo list obadziac z nich/ tak wezmie : Gdy sie z ziemie potaza na dwa na trzy palce/ ogrodzic ie roszkami y obrykac z Leborki/ to samo odzenie ie od nich/ y innym niedopusci sie w nich zalagac.

Swieze dlugi czas zachowac moze/ w lagier winia stodka nie strowasniaty/ ani zwie trzaly/ albo splesnialy wlozyc ie zeby wopelni byly : Takze/ nad octem winnym tak zawieszone zeby sie octu nie dorykaly/ dobrze naczynie zaspuntowawosy y zamazawosy/ aby namniej parnosci y oddechu nie odchodzilo : tak y zimie moze ie swieze miec. Tez w rosale wlozon/ dlugo moga bydz weale y swiezo zachowane.

Swieze
takto zachowac
przez czas
dlugi.

Reoby chciat miec wielkie Ogorki/ nasienie ich wsczepic w wierzch.

Wielkie
czyni.

Galenowe zdanie o Ogorkach

Zywacia niektorzy czesto Ogorkow sirowych/ ale iz zly cialu daia pokarm/ przez to albo stromno y rzadko/ albo z goda lepszyby ich zaniczac : A chocia niektorzy maia zoladki tak potezne ze go strawic moga/ iednak

Koszt
del Gal
nowo os
gorkach.

Drugie wozowate / ze sie dlugo
wina iakoby waze / pokrzywione y
tam y sam lakotka. Skory zwierz-
chniey bielszey iest nizli pierwszy / y
kosmatzsy. Liscie takze ostrzeysze /
kosmatzse / iako Malonowe. Na-
sieniem y smakiem do pierwszych
podobne.

Skieysce

W ogrodach y w polach bywa-
ia siane : ziemie masna lubia / miey-
sca takze wesole / iasne / stoncu otwo-
rzyste / y ktemu suzysze / nie iako Ba-
nie. Dios.

Przyrodzenie.

Obadwa sa przyrodzenia zimne-
go y wilgotnego / w wtorym sto-
pniu. Wszakze nasienie y korzen ie-
go vsuszone / nie sa tak wilgotne / ale
w pierwszym stopniu na koncu / abo
na przodku we wtorym. Tez bar-
zicy wyciera korzen y nasienie / ni-
zli sam ogorek.

Moc y skutki

Gorki / nietylko przysmakiem psychos-
dza do stolu / ale y potrawa / surowe /
w arzone / kw isone. Do przysmaku wyro-
bia surowych / pokraiawszy drobno / albo w ta-
lerki / oca / oliwy / a pieprzu przydaja. Wa-
rza te tez w polewee miesney / y miasto ias-
rzyny wyrobia / zwlaszsa vbozysy. Tak wa-
rzone bywaja lekarswem / ile w goraczkach /
y w kolerycznych chorobach / y w suchotnych :
aboroziem odwilzaja y wychladzaja.

W naszych stronach kwasiono w pospo-
litym sa wyrobianiu / leciey zimie : ktore swa-
stonoscia nie tak sa potrzebne do zaziebienia /
y kwasnoscia zoladek posilaja / y chca do po-
karmu czynia.

Wnetrznosci zbytnio gorace wychladza /
zwlaszsa zoladek / w ktorym chocia niery-
chly do strawienia bywa / iednak nie psuje sie
w nim / ani gnije.

Mecherzowi wyteczny / bo z niego cho-
roby moczem wywodzi.

Samym zapachem mlosc serdeczna ob-
padza. Przeto

Kordyacezym wyteczny / tak do pozyw-
ania iako do zapachu. Dios.

Mocz skromnie wywodzi nasienie tego /
nie tak potrzebnie iako Diniowe.

Mecherza zarzedzialosc / z mlekiem abo
z Muskatela trunkiem wyrobiany / leczy. Tak-
ze obrazenie z zadania w trunku zielonych
chrzaszow.

Od wscieltego psa obrazone ratunie /
liscie Ogorkowe z winem wrarte / a przy-
kladane.

Tredowaciny na twarzy / to iest / krosty
czermwone bolesne / ktore Gorkowie Epini Sti-
das zowia / leczy z miodem wrarty.

Pragnienie w goraczkach oddala wo-
da z ogorkow / albo polewka zwarzonych /
pita.

W nerkach bolesci / mleko z nasienia ogor-
czanego pitac wklada / takze w pecherzu.

Orok wselaki / y przymioty ogniste / ogo-
rek na dwoie przerziny / abo w gyzantki y w
skiby pokraiany y przykladany.

Jezyk zaplugawiony w goraczkach w w-
sciech trzymany / wychodaja. Zowia to dru-
dzy Brein albo Prain.

Kaszel z goracey przyczyny leczy / wziarosy
nasienia tego co we trzy palce wzjac moze /
albo seypre / kminu kramnego tak wiece / to
co nasubtelniey zerze / a z Muskatela / abo
z Milmazyja pic dawac.

Czerwona niemoc zastanawia / toz na-
sienie z pul lota z mlekiem bialoglowskim
pitac.

Tymie sposobem iest ratunkiem / tym kto-
rzy od rozumu odchodza z zapalenia mozgu.

Kopa pluciacy z arwono z kramnym
kminem nasienie ogorczone trunkiem wyro-
biane iest lekarswem.

Mleko z nasienia z Jeczmienna woda pi-
tac przeciwo zimnicy z goraczka / bywa le-
karswem.

Dziecinny goraczkom przy piersiach be-
dacym / albo troche sporszym / wsmierza :
wzjac dwa ogurki rowney dlugosci z dziecie-
ciem : to iest / zeby tak byly dlugie iako dziecie
samo / y polozyc je przy bokach spiaczego abo
lejaczego / rychlo wyciagna z niego goraczke.
Quintiliorum Georgi.

Z osobliwosci przyrodzenia swego ma to
Ogorek / ze kolere z zoladka y z kisel wyro-
biany wywodzi / y przeto Dyoskorydes powie-
dzial krotkimi slowy / jywotowi y zoladka-
wi iest przynalezacy.

Ostrosc kolery tioni. Aben Mesnai.

W piersiach ostrosce / y w gardle gorzlosc
obpadza wyrobiany / albo wodka dystylowana
z niego od kwarterki az do pul kwarty. Tenze.

W srozich goraczkach kolerycznych z na-
sienia tego / iako y z Malunowego / z Bani-
wego / bywa mleko czynione / wodka Kojas-
na / albo Sezerbatowa / Podroznikowa / Si-
olkowa / y innymi chlodzacyimi wodkami / ale

Pecherso-
wi z ar-
zedzialo-
mu.

Od psa
wscielte-
go obra-
zonym.
Krostom
tredowac-
inom.

Pragnie-
niu.

w kera-
kach bole-
sciom.
Przymio-
tom ogni-
stym.

Jezyk w
goracz-
kach.

Kaslu
goracz-
ce.

Czerw-
ney.

Rozumo-
wi.

Kopa
plucania.

Goracz-
ce.

Dziecie-
ci.

Kolere.

Gorzko-
sci.

Goracz-
kem.

pr. y smak
y potraw

Solone
abo kwas-
sone oz
gorki.

Wychlad-
za wnet-
rznosci
y zoladek

Pecherso-
wi.

Mlosci
serdecz-
ney.
Kordy-
aczym.

wnętrz białe y środlic.

Wzięscie.

Na ogrodach/ y w polach na ro-
ląc/ bywają sadzone nasieniem. Ko-
chają się w wolnym/ iasnym y o-
tworzystym niebie/ nie w cieniach.
Ziemie lubią dobrze sprawioną/
tłustą : w nowey się ziemi bardzo
kochają : także w przestrzeństwie.
Czasu susey potrzebują polewa-
nia / pólki nie odrosną : bo gdy do-
szewają / skrapiania / deszczu y cie-
nią nie nawidzą. Przeto lata wil-
gotnego bardzo y mokrego / dojrzeć
nie mogą / tylko gniją. A
choć się nie naruszy / iednak siana
nie mają dobrego. Do doskona-
go dojrzenia znają / gdy się snadnie z
swey sypulki da wrwać.

Przyrodzenie.

Malony / są wilgotney zimne w
wtórym stopniu: Miałą nieistą
moc wycierania.

Moc y Skutki.

Wocz po Malony surowo używane mocę pędzą
W gorączkach gwałtownych.
W bóleniu głowy z gorączki zbytniej/
bywa tym sposobem trunk do pięcia używa-
ny / owszem gdy winę nie godzi się używać :
wziąć wody Jeczmienną warzonego kwarcu/
Migdałow środlich z osem lotow / nasienia
Malonowego / y Baniowego po pul lota /
abo po trzy kwinty / y z tego wszystkiego wze-
nie mleko / którego w pomienionych przypa-
dkach dobrze używać. Do tegoż wszystkiego
może cukru w nasieniu Malonowym uży-
wać. Tab.
Nasienie Malonowe jest daleko lepsze/
do każdej rzeczy niżli sama miesiwość. Abo
wien
Watrobe wychładza.
Piassek y mul wypędza z pecherz / piasc.
Mocz z ciężkością y kłapanim odchodzą-
cemu / abo y goracemu / nasienie malonowe
abo iaderka z lupin swych ochodzone y w
Jeczmienney wodzie warzone. Także
Toż natom bolejącym ze zbytniego wpa-
lenia y gorączki / bywa ratunkiem osobli-
wym.

Moga być w cukrze abo w miedzie smażo-
ne / do używania w pomienionych choró-
bach. Tab.

Bolejącym oczom y płynącym zgoracey
przyczyny. Także zapalonym y czerwonym/
miesiwość Malonowa warta / y na czole
plastrowana / wielkim jest ratunkiem.

Korzeń Malonowy czwórcę lota z piętym
miodem dany ciepło woinity czyni. A jeśli by
chciał przy wiezery / przedry / albo potym
wolny żyweć wczynić / tedy go dwie części
kwinty na raz dosyć wziąć.

Kamien nasienie tego / w nerkach kamie /
y mozem wywodzi pić go.

Gorączke wsmierza / z wodą jeczmienna
warzone pić / y pragnienie odpadza Także

Watroby zapalenie / y żył w niej zamule-
nie otwiera / y wszystkie wychładza / y prze-
wierza ją.

Fluzy gorace / do oczu spadające / zaw-
ściaga / Malon wtórny na czole plastrować.
Dios.

Sól z nasieniem malonow / moka ston-
cznik zacymony / y kolaczki z tego porobio-
ne / a na stoncu w suse / twarz śliczna
czynią zewszelakich smaz ją wycierają / w
wodce z korzenia korzyczki wyciągnięney /
ieden z nich roztarzą abo dwa / a twarz tym
wmywać / dziwnie gładka y śliczna twarz
czyni.

Także Malon na kęsy wsiękać / z litym
wielką świeżą / korzenia przestepowego / ko-
rzenta obrazkow / to wszystko drobno posie-
kać / w Alembik skłany w sypać / mleka środ-
kiego kójiego świeżo wydalonego na to na-
lać / żeby dobrze w nim zagrzano / y w Bal-
neum maris distylować / a ta wodka twarz
wmywać : nie trzeba nad to rumienidła y
bielidła lepszego.

Pięgi y inne skądoboci na twarzy sam
Malon wyciera. Ale nasienie tego do tego
lepsze y porzeczniejsze.

Ogorzłość od stonca sama miesiwość
Malona / iako y przereczona wodka spada.

Pstrocin y plany białe / a ostre / toż oboje
ściera / a ciała chędogie czyni.

Warchy ciękać / które łacinnicy Cerial y
Melicaria y fando zowia / je ropą cięka / iako
toby miodem / a ja takoby plastry strzepe /
korzenie Malonowe z miodem na nie pla-
struac leczy.

Śrobin y stony Malonowe / zapalenie
blonek moży ostrywających / abo ciemność
dziecinne na ciemie przykladane / leczy.

Suchoćnym y wyschlým /
Kasłacym /

Wstrawicznie pić pragnącym /
Mocz goracemu / wziąć z nasienia albo

z iaderk tego mleka wyciągnięnego z woda
Jeczmienna : soku Laktynowego / Miany
Żywice Arabskiej / Dragantu / y mleka ma-

w cukrze
smażone.

Oczom
płyn-
cym.

Woinity
czyni.

Kamie-
nia.

Goracce

Watro-
bie zap-
loncy.

Spadko
w oczy.

Twarz
śliczna
czyni.

Pięgom.

Ogorze-
linie.

Planom
białym.

Środlic-
ma sius
powi.

Zapale-
niu iet-
mieszka
ozietin.

Suchoć
Kasłom /

Pragnie-
nia.

Mocz

tu

za częstym wzywaniem / za częsem zimne / y grube wilgomości czynia / ktore sie trudno w krew dobra obrocić moge : Rádze tedy ich zgola zaniechac by też byly sposobem nalepszym przyprawione / niżli zmienagła nabiera w sy sie potroffe z nich wilgomości na gromade / zleda przyezyny potym goraczki srogie miałyby sie z nich wzniecić. To Galenus o Ogorkach.

Difilus Rarystius Letarz zacny Grecki ganił y zakázował przyb innymi cieplejszymi potrawami pozywac / powiedaiac ie bydziału škodliwym pokarmem / ktore / iako y Rodkiew / odmiatnia sie predko rzyganiem / ale naostaktu / abo na wecie / po inych potar-
mach wzywane / łatwe ku strawieniu obiecua ie : Inaczey / odsadza ie z stolu iako nie wzyteczne.

Difilowe
omazje
adante.

Málony / Rozdział 109.

Melo, Pepo, Melopepo.

Melone / Psebe.

Málonow wiecéy / niżli przez dwánaście rodzajow y kształtow. 1. Pospolity. 2. Jablczasty abo cukrowaty. 3. Grusczysty. 4. Tarczowaty / Melopepo Clypeatus maior. 5. Tarczysty mály Indiycki. Pepo Indicus minor clypeatus. 6. Hispánski wielki. 7. Nawietszy Málon podługowaty / Pepo maximus oblongus. 8. Málon okragly wielki. Melopepo teres. 9. Szeroko zgnieciony :

Melopepo compressus. 10. Málon Indiycki mály podługowaty. 11. Málon Indiycki mnietszy okragly iako jablko. 12. Málon Indiycki mály gránisty / Angulosus. 13. Málon Indiycki mály spiczasty. Té tylko samym kształtem a nie przyrodzeniem sa od siebie rózne. Té wszystkie sa kłacza dlugo y široko po ziemi pniacego / iako Ogorki / abo Banie. Liscia do winnego podobne / iedno mielšego labrowania y wykrawania / ostrokosnace. Kwiatu żółtego / owocu nie iednakięgo , iako sie z przodu powiedzielo. Podczas iako ludzka glowa / wielkiego / podczas máłego. Skóra máia chropowata abo chrostawa. Též nie iednakię sa wszystkie barwy / zielone / biale / popielate. Bywata též po wierzchu dziwné / iako siatka iaka okryte / poplecioné : Též bywata po wierzchu brozdowate szrodkiem , iako grzedy iakie / z obu kosców wespól sie schodzace. Na nich skóra iako parchowata, ostra. Nie siwość nie iednakię we wszystkich barwy, biale / rumiane / żółte / blade rumiane. Smaku iedne od drugich słodšego / przyiemnego / y barzo pachniacego. Naidnia sie též bez smaku y zapachu : takowe gluchemi zowiemi. We szrodku nasienia obfitość / pięknym porządkiem wložone / iedno wedle drugiego ležace / obdužne y plaskate / we-

ślabiejszo okrągły śnádniejszy bydz do stras
wienia/ y

Sereu
lubi.
Miso
truche
czyni y
rychlo
wzrasta.

Sereu bázro lubiaczy : Jeno przystym nie
wielkim go ráunkiem bydz powiáda.

Mieso żeby rychlo wzrzáto / wlozyc do
niego kes Malonu w gármiec. Toz tez po
wiádaia czyni pokrzywiane nasienie / albo
Gorezyczne / albo Sigowego drzewa roszki.

Szkodza.

Flagmá
stym.
Kolery-
cznym.

Niedożrzále Malony flagmistym zolad-
com škodza. Tázke kolerycznym.

Kolery wiele w cieie czynia / gdzieby przed
wzywaniem ich co krowanego nie iedli.

Ogrodnicza

Zeby ma-
lon pa-
znal.

Malony żeby miał zapách piżmowy ábo
Kozowy / ták wczynic : nasienie przy-
stym koncu z ktorego kielki wypuszcza troche
rozedrzec / y w Kozaney wodce przez dwa dni
moczyć / albo przez niemáły czas między kwie-
cie suchej Kozey zágrzesc ie / potym z Kozá
do ziemi sadzic : Abo namoczyć ie w Malé
mázyey rospuscitwosy w niey troche piżmá / á
potym ie sadzic. Tymże sposobem moze inne
owoce pachniace wczynic.

Zeby škod-
li byl.

A żeby škodkie byly / tymże pomienionym
obyczajem ná koncu ie poroszezepowác tro-
che / y przez dwa dni w Cukrowaney wodzie

moczyć / albo w Kozána wodce dobrze cus-
krem ostodzona : potym w cieniu ie wysus-
szywosy / sláncowác.

Zeoby chciał Malony miec ráne y rychle /
wielkie / ábo formiste / y bez nasienia / o Báz-
niách y Ogorkách rozdzialy przy koncu czytay.

Ráne
bada.

Dynie w Cukrze.

Wziac Dyn niedożrzálych / pokrátac ie
wzdłuż ná skutki wedlug ich brozd : á
ochedozrywosy ie z stóry zwierzchniey / z nasie-
nia / y z tego wysytkiego co we wnerzu máia /
moczyć ie w ociee dni dziesiec / iedenastego
odlac ie : Znowu inego ocu swieźzego ná nie
nálac / y tázke ie dlugo moczyć / wzruszáiac
kázdego dnia zleka. Potym odcedzic / á mie-
dzy chustkami chedogiemy żeby przeczuch nely
polozyc / y rozlozyc ná deska przez dzien y noc
zeby przeschnely y stezaly. Potym cukru ábo
miodu ná nie nálac / y troche przysinázye przy
bázro wolnym ogniu / żeby sie nie rozwarzily
y nie rosplynely / á to kázdego dnia czyniac aż
do dziesiatego : Potym ie wyiac z tego cus-
tku ábo miodu / y w naczynie inne wlozyc / á
posypác ie Cytwarem / Gwozdzikami / orze-
chem Muskátowym / ná ostátku Cynamo-
nem / y ná to nálac cukru / albo odshymowá-
nego miodu żeby dobrze zágraznely / á w
miejscu ochedoznym chowác. Ale w cukrze
chetliwsze sa niżli w miedzie do iedzenia.

Dynie wodniste / Rozdział 110.

Anguriæ, Anguria, Citrullus,
Tetrangura.

Citrull / Angurien.

Dynie ábo Malony wodniste /
Dynie wszystkim sa w znaiomo-
ści / przeto ze sie zradka w
ogrodziech tutecznych znáyduia : z
Wegier / z Moráwy / y z Wołoch
bywáia przywozóné w pominkami.
Malón tedy wodnisty zwierzchu
bywa zielony : Kłacza dáleko y dlu-
go rospusczonego / krzewistego y gá-
leżistego / po ziemi sie pniac y ro-
składaiac / iáko y ogórki. Liście po-
dobne liściu zamorskich śablek / ie-
dno wietźse / kersze / rozdzielne y o-
stre. Kwiatu żółtego / owocu okrą-
głego / wedwóynasob od piérwoszych
wietźszego / ciężkiego. Stóry glad-
kiej zieloney / niekiedy pstrey / ed

ziemie

tu białego/ kwiatu Słazowego/ Górlieck/
albo Michuntow/ według zdania/ y tego
trunkiem wzywac.

Szkodzi

Szkodzi

Szkodzi
we ciału
dacie.

Kolera

Womity

wzbudza

ia.

goraczki

wznieca.

Malony zły sok/ albo pokarm ciała dąta/
właszą sym korzy ich rychło strawić
niemoga. Galen.

Choroby koleryczne wzbudzaia y mnoża.
Zbytne wzywane/ iesli po nim co lepszego
y skrawniejszego niebywa wzywano/ krzusię
nie y womicy czyni. Także
Febry albo goraczki wznieca.

Ogrodnicza.

Te bywają najlepſze które mocny a wdzies
czny zapach mają/ a które stopki na tros
rych kwiatu miastę mają/ a same są ciężkie.
Niegdzie kwitna Czerwca/ ile w ciepłych
krajach: indziej w Lipcu: A w Sierpniu
dochodzą y dojrzewają. W nas przadła/ aż
kiedy lato suche y gorące: przeto też nie wiele
się ich w ogrodach naszych znajduje. Ale
z Wegier/ z Morawy/ z Niemiec/ y z Wo
loch bywają przywożone. Złota kwitna ies
dne za drugimi/ roroniczko Bob. Także w
dojrzewaniu iedne po drugich żręca. Gdy
same z stopki swych odpadają/ w ten czas
są żrące.

Malony iablezysto okragle/ albo Dynie.

Melopepo.

Kund pſebe/ Kund Melonem.

Malony Iablezysto albo Dynie
okragle/ Malonom podlugo
wątym y kulłastym są korzeniem/
kłącem/ listem y kwiatem równe
y podobne. Owoc tylko ich ma nie
co różności: Bo te y wzroſtu mniej
ſzego/ y kształtu okragleyſzego/ iako
iablko. A Malony wyſzey opisa

ne/ podługowátſe.

Wkiesce.

Także w ogrodach y w polu by
wają ſlancowane/ iako pierweſe.

Przyrodzenie

Jednego są przyrodzenia z pier
wſzym/ iedno te coś wolnieyſzego
y skromnieyſzego mają: przeto nie
są tak ſzkodliwe/ iako Malony ku
kłaſte/ chocia także w wtórym ſto
pniu odwilżają y chłodzą.

Moc y Skutki.

Czerwone kroſty bolące na twarzy pełne
Czwie/ liście tak tych iako przednich Ma
lonow z miodem wtarte/ y tym namazane
ſpada.

Od pſa obrążonym bywa lekarſtwem z
winem ſtarym pitac/ a rane tymże namazu
iac/ albo plaſtruiac.

W nyrkach boleſci wsmierzają y
Moc; wywodzą/ iaderka nasienia Malo
nowego w cukrze ſmążone/ y miasto konfe
ktu wzywane.

Kiedy ich wzywac.

Malony przy pierwſzych potrawach ma
ją bydż wzywane/ nie przed tym/ ani potym.

Ślagnieſte natury/ wino ſtare po nich pić
mają. A koleryczni przed wzywaniem ich
pierwey co kwásnego wzywac mają/ żeby ſie
w kolera nieobrocili: bo im dojrzałſe y ſłoda
ſe/ tym rychley ſie w kolera obracają.

Dyſilus Karyſtius piſe / ten Malon

iablko

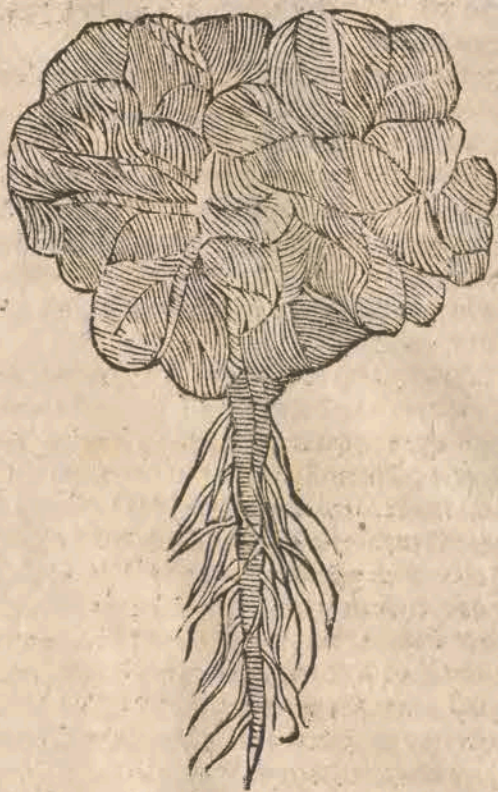
Salata
ogrodna
pospolie
ta.
Lactuca
hortensis

glowiasta / że listeczki swe w kupa
składa / jako mloda kapusta gdy sie
poczyna składać : skąd też składana
abo glowiasta jest nazwana.

Trzecia kędzierzawa / która ni-
czym innym nie jest od pierwszych
rozna / tylko sama kędzierzawością
liścia.

Czwarta / która Rzymka v nas
zowią / drudzy Endiwia : ma li-
ście podobne pierwszey / ieno ser-
ce y wieche. Jest druga salata En-
diwia kędzierzawa ogrodna / abo
salata szerberatokędzierzawa : bo ma
liście przyglebszym wyszerbione, a
na koncach szerberin y wykrwana
swego ości. Pierwszey / gdy wierz-
chy liścia zwiąże wespół / złoży sie
w kupa podługowato : a gdy ia
piaskiem, abo ziemią piasczystą na-
kręcie / zbieleje y odmłodzi sie, a ta-
ze wżech do iedzenia naprzyem-
nieysza y nasmacznysza. Te wży-
tkie tym iednym Rozdziałem za-
mykamy / bo też wszystkie są iedne-

Salata
składana
Lactuca
capitata.

gój przyrodzenia.

Wskiesce.

W ogrodach pospolicie na grze-
dach bywają slancowane : niekiedy
w polach między ogrodniemi tarz-
nami. Wynika z ziemi czwartego
abo piątego dnia / po wsianiu. A
gdy troche odroście / bywa przesła-
dzona na inne miejsce / y pokrapia-
na czasu suchości.

Przyrodzenie

Wlasnie jest przyrodzenia zimne-
go y wilgotnego / jako studzienna
woda. A jako Simeon Sethi piše,
bydź ia przyrodzenia zimnego y wil-
gotnego w trzecim stopniu.

Plonna / nie tak zbyt odwil-
ża y chłodzi. Nasienie barziej chł-
dzi / niżli sama ogrodna Locyga.

Moc y skutki.

Locyga albo Salata przyiemnieysza go-
racemu żołądkowi ogrodna / niżli plona
na : abowiem zbytnia goracość w nim wy-
chładza.

Cheć do iedzenia / wzbudza / przeto ma
bydź przed wieczerzą wzywana.

Cheć do
iedzenia
czyni.

ziemie pobielaley. Miesiwosci barzo infsney y wodnistey: przy skorze twardziesza/ bielza/ kwasowata/ y nie smaczna. Nasienie obferne/ mnieysze nizli Baniowe: dzikie/ czarne/ ryshawe/ popielate.

Hsieysce.

W ogrodziech y w polach / na wyprawnych ziemiach/ bywai z sadzone y flancowane.

Przyrodzenie.

Sa przyrodzenia wilgotnego y chlodzacego w wtorym stopniu. Nasienie sucha/ ma nieco rozgrzewaiacego.

Mocy skutki.

Aluny wodniste sposobnieysze sa do wzywania mneyse.

Do wgaszenia pragnienia nalepsze/ bo sa barzo infsne. przeto

W goraczkach kolerycznych frogich/ suchosc ieszka odwilzata y chlodza/ zwlaszcza miesiwosc ich w occie moczona.

Mocz wywodzi y pedzi.

Nie tak odmieksza zywoe/ iako Malun prosky. przeto wyteczniejszy jest tym/ ktorezy indlego przyrodzenia.

Wilgotnosciom zlym/ kolerycznym/ ostrym/ bywa odporem/ sprzezwaiac sie im: zwlaszcza tym/ ktore w zoladku / w watrobie / w zylach sie skupia / y wiecey swa zloscia / nieli obfitoscia obrazata.

Cialom suchym / a iako bez kwiebedacym / ktorym wiecey odwilzenia / a nieli purgowania potrzeba / bywata wyteczne/ ile w zbytniey kolrze.

Ktore do wzywania lepsze. Pragnienie w smierza. Goraczka. Mocz. Wilgotnosciom kolerycznym sprzezwaiac. Ciatom wyschlym wypalonym.

W watrobie krew czyni rzadka y wodnista/ ktora zolc wyszla/ zostrzala/ y ziadowolaciana zalcumia y gasi. Toz tez Ogorek nasz pospolity czyni/ okrom tego/ ze mocz potoczniejszy pedzi y wywodzi.

Nasienie tez mocz wywodzi.

W zoladku zapalenie matacym / z wylaznia zolci weni/bywa wyteczny do wzywania: bo zoladek goracy y suchy posila / chlodzacego y odwilzatac.

W goraczkach / infsnosc iego z octem z miesiana / a trunkiem wzywana / bywa wyteczna.

Womity koleryczne / zwlasnosci swey zawiaciaga / y kolere w zoladku tlumi.

Szkodzi

W zoladku slagne lipka y klowata czyni / ktora zczasem po zylach sierzochodzi. przeto czesto y obficie ich wzywatac / wilgotnosci wiele w cieie czyni : z ktorych za czasem frogie goraczki y dlugie bywata. Z tym tez

Brzydosc w zoladku y womity wzniesca.

Kolike y darcie w kislkach wzbudza.

Bolesci w slabiznach pod ostatniemi ziebrami obu bokow wznawia. Takze inne Malony y Dynie toz czynia. Owa swym sokiem / abo zbytnia infsnoscia swa chlodzaca / wiecey cialu skody / nieli pozytku przynosa.

Z ciezkoscia bywata w zoladku strawione / zwlaszcza miesiwosc ich zwierzchnia / ktora radniey bywa iadem y trucizna / nieli pokarmem.

Ogrodnicza.

Swoc Dymie trwaly jest / dla swey zbyteczney infsnosc. Leczkoby ie chcial dlugi czas przechowac / pierwey nieliby dozrzaly / zerwac ie / y na pszenicy ie rozlozyc / na ktorey zlektu y poweli dozrzewata: a tak przez Miesiac / dwa / przechowac sie moga. Sa drugie mneyse / a te lepsze.

Watrobie. Mocz potoczniejszy. Zoladek zapaleni. W goraczkach. Womity wzniesca. Wilgotnosci mneyse. Brzydosc. Kolike. Bolesci. Wznawia. Wzbudza. Wzrost. Dynie tak to moga byc dla go przechowane.

Loeyga / albo Salatá / Rozdzial III.

Lactuca.
Lattich.

Loeyga dwojaka ogrodna y polna. Ogrodna czworata: Pierwsza prosta y pospolita / korzenia twardego / zdrewnialego / iako wshytke inne: Klacza na lotkie / podczas y wyszkiego : z listciem

szerokim y miakkim obsadzone : soku mlecznego oboie pelne. W wierzchu kwiatki male zoltawe / ktore gdy dozrzej, w skare sie welnianki obracaja: w ktorych nasienie ciemnoskare / a to potym y z swoimi welniankami wiatry po powietrzu roznoja.

Druga Salatá pladana / abo

Bieguna
cc.
Zwol.
Biała cięta czyste.
Zsiadła krew w żoladku z octem wywodzi narospirowadza.

Spasina.
Toż nasienie z winem piłac / sen nie spiącającym przywodzi.

Bieguna
kom od
wstroby
pocho
dzaj
cym.
Cesarz
Oktaw
us salata
bieguna
plęczył.

Także ogrodney Salaty nasiente / z białego Młku nasieniem wulac / mlekiem białogłowskim / a białkiem od iaiā zacy nic plaster / a na czolo y skronie przykladac: toż czyni.

Ciekaczki kreore iako woda bywają / w ktorey mieso surowe plocza / pochodzace od osłabiatości wotrobny w swych przyrodzonych sprawach / zstānawia / wywajac tey tak przez wsta / iako zwierzchu przykladac: Czeszo mamy przyklad w Oktawiusie Augustie Cesarzu Rzymiskim / teory czeszo takowa biegunka cierpiac / y z tego / czasu niekorego w wielkim niebezpiecznstwie bedac / gdy lekarz stwā rozgrzewajac / tak wewnaryz iako zwierzchu wywajac pomoci niebyly / y omfem baryzicy skodzily: Antonius Musā / lekarz tego starony onych czasow / salata dal mu ratunek / y do zdrowia pierwszego przywodził go. Zaczyn salata w taka zacność y w poważenie przysła / iż co przed tym mieli sobie za wielki wyspek y grzech tey wywajac / potym nietylko od Oktawiana / ale y od inych Rzymian w czeszym y w przyiemnym wywajaniu bywala / ze ta w miodowym ocie na zimie chorowano twāfona.

Pisse Ruffus iż miedzy pićciem winā zbytnim / salata wywajana surowa od wpićcia zā zachorowuie. Florentin.

W stolcu / albo y okolo stolca palenie y goracosc przykra odpadza / elucac ta a przykladac: iedno kiskom niepomalu skodzi. Ruf.

Zolta niemoc spadza / wolewku Sefamowym smāzona y pożywana. Gestus.

Sāpke y zalezenie w nosie / to iest w odetach / z wilgotności spadajacych od mozgu suchych y ciepłych leczy oddalajac / na czzo wywajana. Cestus.

Bolesć w pierśiach białogłowskich z zāpalenia spadkow wnie spadajacych oddala / także na czzo wywajana / y zwierzchu przykladana.

Wodka.

Bywa wodka z salaty srotesey palona / iako z Podrozniku y z ziol inych. Ta

W goraczkach kazybych bywa ochloda.

Pary koleryczne ostre / y same kolere gāsi / zwlaszcza w żoladku.

Krewi w zylach zbytnie rozgrzanej ratunkiem bywa: Także wśelakim czlonkom wnetrznym wpalonym ochlode dācie / tak trunkiem tey wywajac / iako zwierzchu chustki w niey maczane przykladac.

ktory sypiac niemoga z suchości mozgu zgwaltownych goraczek / przed wieczorem dawac tey wodki trunk dobry albo dwa. Też chusteczke w niey maczajac / na skronie y czolo przykladac.

Szkodzi

Wzrost młki y ciemny czyni / czeszo wywajacym: a zwlaszcza ktory z przyrodzenia słaby maia.

Czeszo wywajana / nie mniej skodzi iako szwinia weskā.

Dychawiczym y ciekocchniacym / skodziwa.

Tym ktory kwia czeszo pluć.

Flagmystym żoladkom.

Tym ktory sie o rodzeniu dzieci stardia / nie pomalu wadzji. Abowiem

Do malzenskiego zlaczenia chce odcygnuie.

Reoby sie w czeszym tey wywajaniu kochal: zeby nie przyszedl o wzrost / potrzebam takowych rzeczy do niey przymieszawac / ktoreby zimność y wilgotność tey przelamowaly / y pomiarkowaly: taka iest Mieda / Szalwia / Maieran / Lebiodka / Rzejucha / Torhun / albo Zebne ziele. Albo przyzym co korzennego iesc: albo wino korzennepic.

Ogrodnicza.

Zeby Salare miał przez cały rok srotesa / z siey ta pod Jesien / albo okolo Swietego Bartolomeia / na ziemi dobrej nawozney y sprawionej / wilgotney: a nasienie zeby staroscia zmilke nie bylo: bo czwartego / piatego / albo szóstego dnia po sianiu zaraz wschodzi.

Wszery rozlozysko bedzie rosta / gdy ta rzadko rozsadzi: albo gdy w glab pocznie wyrastac: zerznac go aż ku samemu dolu / a na wierzchu albo brekke ziemi / albo skorupke mloda / coby nie byla elusta / albo smolna: albo kamyl polozye. Tak nie bedzie mogla w slup ku gorze wyrastac / tylko w szery.

Biala bedzie miał / gdzie w szrobel tey piastu od rzeki chedogiego nasypies / a listciem w kupa stulicosy / lyczkiem zwiazess w wierzchu: zwlaszcza ktora iest nasienia białego. A takowego iest przyrodzenia / ze miedzy wszytkimi salatami zimie przetrwa.

A gdzieby za wyroscieniem stwardniata y zdrewniata / na inne miejsce ta przeladzic / albo w toz / wyrwawszy ta zās wśadzic / zarazem zimieknicie.

Zsiadla y krepa bedzie / nie wyrastajac w slup albo w glab: odryc korzen tey z zia

Guu.

Wzrost.

Dychawicy.

Krewi plucacym
Flagmystym
Malkow kom.

Przedstawic.

Koslozy sta czynie.

Biala.

Artelka.

Krepa.

Seny w
wody.
Zywo od
mieszca
Mankó
Ważona
wiecey ta
czy ni
surowa.
Kolerze
Dla cze
wiecey sa
słata sta
zy kow
czyli.
Womito.
niezdrzy
mianu po
karmu.
Suś nie
czytym.
nasenta
odbywa
niu.
Pragnie
niu.
Przymio
tom ogu
stym.
rozey pla
kielney.
Słata
kwafona
Spanta
w gorac
kach.
PoFarm
w gorac
kach.
Głowy
bolenu
w gorac
kach.
sen czyni
moczni go
rcemu.

Do po wiecezy jedzona a ile wazona/
spanie przywodzi.
Zywo odmielca y stolce czyni/ w polewa
ce miesney nie stoney wazona a cukrem o
skodzona : abowiem chlodzeniem swym y
odwilżeniem/ goracość watroby miarkuje.
Mleká hoynosc w pierściach Mankom y
pantom tym ktore dziacki pierściami karmia
dacie/ liacie w Jeczmienney wodzie wazrac/
a te iuche piac : a przytym pierśi zlekká re
ka mniac.
Ważona wiecey tuczy niłi surowa/ acz
kolwiek nie bázro ile sama : Jednak między
inymi ogrodneimi tarzynami zielonymi/ k
re krowie ciálu málo dáta/ y k u teniu nie do
broy/ sama salata nalepsza/ wśakże przeczenie
zerofech wyborna/ a k temu málo tey czyni.
Zolci albo y krowi zbytnie w ciele rozgrza
ney osobliwym bywa lekarstwem/ zwlaszcza
surowa wywána/ aczym zoladka bynamniety
nie obraza : a skoro zapalenie ono zatlomi y
wzasi/ zaraz sen przywodzi. Gal.
Starzy wiecezy swe wywáním surowey
salaty konczyli/ dla rodzicznicysego spania
nocnego.
Womity koleryczne zawnosciaga.
Także tym ktory niemoza pokarmu za
trzymac/ salata surowa niepokana/ ani so
lona/ bywa lekarstwem pozywána. In sum
ma kolerycznym naturom jest lekarstwem/ y
pokarmem wytecznym.
Tym ktory nieczyste sny máta. Także
ktory przyrodzone nasienie przez sen ode
bywáta.
Nasienie Locygi z teyże wodka/ po polto
ey kwinty náraz pić dáta/ leczy to.
Pragnienie odpadza swym wywáním.
Przymioty ogniste y otoki wśelakie/ by teno
niezbytnie/ bo ratowym nie nie wozyni/ wy
ciaga. Także
Kozá piekielna swym przykladáním wyo
pedza/ teno niegwaltowna/ bo bázro ro spa
loney nie nie wozyni. Gal.
Bywa tej salata od niektórych kwafona.
Ogrodne Locygi gdy w glab wyrastáta/
sa podobne skutkami Locydze plonney y le
sney. Dios.
Sen w goraczkach przywodzi/ nogi ob
mywáta Locyga dlugo parzona w wodzie
ná noc/ nie niescieráta ich/ teno żeby samy
oschly : Także rece/ czolo/ y skronie/ taz woda
moze wmywac/ moze do niego slazu przywzítac.
W goraczkach / salaty sa wytecznym po
karmem/ tak wazzone iáko surowe.
Bolenie glowy w tychże goraczkach wśnie
rza sol z Locygi/ przylawšy troche octu win
nego aby z lyska albo z poltory/ y w tym lmane
ti maczákac/ ná czolo y skronie przykladac.
Toz tej ich spania domiesza. Gal.
Mozu goracemu/ bywa osobliwym le
karstwem mleko z nasienia Locygowego z

mákorwym mlekiem piac.
Jezyczka zapaleniu/ wielki ratunek dáta
plokánie z soku tey/ abo z wodki/ abo z polewa
ki wozymone z sokiem Agrestowym/ albo z
kwásnych iábelk Granatowych/ to czesto w
wsiech trzymáta.
Nasienia kwinty y wiecey/ miálko wtarze
go/ z mlekiem pić dáta/ iesliby goraczki nie bylo
abo z woda w goracze/ sen przywodzi. Plat.
Opalonym badz ogniem/ badz wotropem/
albo iáka wozaca elustoscia/ salata z sola wa
tarta/ a pierwey niłiby sie przysze poczynily
plastrowana/ dobra. Plat.
Wrzody pomykátace/ y ciálo psuítace záre
sciaga/ wtaršy ta z piána saletna/ potym wi
nem rozpuscic y przykladac. Plat.
Zyloom pokurczonym/
Pádátacey niemocy z goracey przyczyny/
Wybitiu y wywinemu z staru/ glabie
Locygowey Jeczmienna máta y wodka pla
strowana/ bywa lekarstwem klacze plastro
wane. Tenje.
Jatrzace trosty got/ z winem a z máta i
eczmienna plastrowana. Tenje.
Zoladkom kolerycznym/ salata wazona
bywa wyteczna/ a nawiecey klacze co namier
sneyse Locygi gorzkiey/ albo plonney : Drudzy
ia do tegoz polewáta mlekiem.
Ziegunki zwlaszcza koleryczne/ z winem w
trunku wywáne/ zástanawia.
Bialym wplawom bialoglowstím jest
wielkim lekarstwem/ nasienie w wodzie na
przod moczony/ w ktoreyby pierwey kiltákreć
stal rospalona byla gáffona/ a potym mleko
z niego iáko z máku wozymone/ a ta woda
skalista zlewáne/ do tego przydad czwierc le
zá/ albo kwinty prochu z zebu stoniowego
miálko wtartego/ y pić dáwać.
Głowy bolenie w goraczkach oddala swie
zo wkluczona/ a ná czolo y skronie plastro
wana/ bez przysady inych rzeczy.
Jákiemkolwiek opaleniu/ liście Locygo
we z chlebem co nalepiy wkluc/ a ná ogorz
losc odnawiaáta czesto przykladac/ żeby sie
nie zágrzal ná opalonym miescu/ y nie sechl.
Pianicom jest lekarstwem/ bo swa wila
gotnoscia/ parnosci z zbytniego wywánia wi
ná tlomi ná dol/ glowy nieprzypuscáta mu
rozgrzewac.
Woccie wazona/ przydawšy safránu a
wywána/ zamulenia watroby y sleziony ce
twiera y wychedaža. Plat.
Tym jest wyteczne wywánie salaty/ k
rzy poslubiwšy sie ná wstáwiczna sauzbe pá
mi Bogu/ slub czystosci wozynili : Jáko sa
wsytkie osoby Duchowne oboicy plici/ k
rym iesli powściagliwosci/ wozmiecemu e
gnia namienosci cielesnych niedostáta/ ym
samym wywáním salaty a czestym/ iáko zá
peronym lekarstwem moga swa czystosc
zachowac.

Jezyczka
zapale
niu.
Spanta
przywo
dzi.
Opalo
nym.
Wrzodo.
Zyloom.
Zaduku.
Wybitiu
z slawu.
Krostom
Zoladko
wi koleri
cznema.
Ziegunk
kum.
Wplawo
bialym.
Głowie
bolacey.
opaleniu
Pianico
bywa le
karstwe
y iáko.
watrobie
y slezie
nie zamu
loney.
Tym k
rzy czys
tosc pos
slabili.

Pawłoki
na oczu.

Blonki / pawłoki / y inne z oczu zastony

ścierając spadza / puszczając to mleko w oczy
raz cztery każdego dnia. Także

Krośty y wrzedzieniecki na zrenicy / albo na
bielmie oka zasiaćle spadza.

Opalenie korego kolwiel czlonka bądź do
gniem / albo warem / albo oleiem wrzycym /
tenże sol z białogłowskim mlekiem namazus
iac / leczy.

Sen y spánie potężniey przywodzi niżli
piwowśy.

Boleści wnetrzne wklada.

Cyszenie miesieczne pániom piac go /
albo w nim lnianki obmoezyc y na prog lo
ná albo y w lono puszczac / wzbudza.

Od Niedzwiałka / y

Od páteczego gonu wsczkónnym / bywa le
kárstwem piac y przykladac go.

Jadom wśelacim odpor czyni.

Sny o nieczystościach cieleśnych nasienie
tey lozycy piac / oddala.

Noce pomazania zawściaga.

Toż tej sol tey Lozycy wszystko moze / ies
no nie tak potężnie : który ná stoncy wysus
siony / w gáncu polewanym ma bydź cho
wany / kolacski z niego poczyniwszy.

Szkodzi.

Tej stody ma w sobie tak y ogrodna.

wrzedzie
nicom na
oczach.

Opale
nyu.

Sen przy
wodzi.

Boleści

Miesieca
cznym pa
niom.

Od niedz
wiałka.

Od páte
czego gon
nu.

Jadom.

Sno plus
gawym.

Sol tej.

Szkodzi.

O Trzebuli Cylicyjskiej / Rodzian 113.

Chærephyllon Cilicum, Gin
gidium, Cerefolium, Syria
cum Cilicum.

Korffelkraut / Korbekraut / Kor
fel / Korffelkraut / Syrisch Kor
belkraut.

Trzebulá dwoiáka : Jedná
cudzoziemská / albo Włoska /
która inni Żurnica zowia:
druga swojská. Włoska podobná
jest Pasterakowi polnemu křtal
tem, iedno gorszejská. Klacza gale
ziste / oblégo / lokietného / podczas
y wysze / / sryfiáste / ciemné
go / albo rusze / y kolantowátego /
solu pełnego. Korzeń biały / sczu
ply / odnożyty / od ktorego wiele ko
ronków w ziemie kolem rozpiet
chlych puszcza sie. Liścia pietrusezá
ného / iedno troche drobniejsze /
zobudwu stron labrowánego / pod

czas bladozielonawe / podczas zól

mie / gdy na cztery palce wydluz obroscie /
odciać drobnieysze korzonki / a sam korzen os-
mazac swiezym gnoiem wolowym / albo tro-
wim / a ziemia osypawszy / woda skropic. A
gdy pocznie podrastac / szodek / albo serce
z niey wyrzniec / a kamyczek / albo skruple
nowa / albo brelke ziemię na wierzch wlo-
zyc. Tak w glab nie bedzie wyrastala / tyl-
ko wierz rozloszysko.

Wonna.

Salata pachniaca tak uczynisz. Nasie-
nie tey wscepic w peckę iablki Cyrinowce
go / y w ziemie wsadzic. Albo w iakiey wod-
ce pachniacey nasienie przez dzien albo trzy
mocy / potym do ziemię sadzic.

Smaku
rozinskie
go.

Jesliby ia chcial smaku y kształtu mię-
czki rozinskiego / w koci albo w owczy bobek wy-
drozowy wlozyc Loeygowe nasienie / Krod-
kwiane / Bzejskane / Bzyliskowe / Bialej
gorzycy / albo iakieby sie podobalo / a w sa-
dziny wespól te nasienia / przysypac zwie-
rzychu ziemi / pierwej ia gnoiem wolowym
oblepiwszy / dobrze sprawiona / a woda mier-
no skropic. Tak Krodkwiane nasienie w
korzenie sie obroci / inne nasienia w nac / kaz-
de w swoj wlasna / wyrosnie.

Drudzzy tak czynia : Gnoy wolowy albo
krowi swiezy : Bobki takze kozie albo ow-
cze / tylko dwa / ktorekolwiek wniebia / y po-
mienione nasienia / albo ktore inne / z nasie-
niem salaty / zlaczyszy / w wiotech a huste-
czke obwinia. Z wierzchu gnoiem przyczoso-
nym obmaza / w ziemie slancua / a woda
strapiata. Inni tym sposobem tak czynia :
Z ziemie wytrawoszy z korzeniem kraszala-
cy : Lisie od ziemie ktore z korzenia wyro-
sto odiać / y zaraz w onychże drowientem

dziorki poczynic / rozmaitego nasienia / iako
sie iuz powiedzialo : okrom Opichowego /
Pietruszkanego / y Piolynowego / w nie nie
kladz. Gnoiem obmazac / a w czterech
ziemię wsadzic. Tak szron wyrosnie ineni-
naciama / sama salata szrodkiem sie pusci.

Rozsadek

Salata iestez inne Loeygi / ktorych sie na przo-
dku na mienilo. Jest Morstka / y inne o-
ktorych Plinius w księgach 19. w Rozdzia-
le 8. Takze w Księgach 28. w Rozdziale 7.
wspomina : iednak wshytkich skutki do tych
druw Ogrodney y Pionney / sciagata sie. A
tamże mowi : Sen y spanie w goraczkach /
Loeygi przywodza. Zapalenie w zoladku z
wylania kolecy gafa. Do iedzenia chce w-
zbudzaia. Zoladkowi strawnosć czynia.
Krew mienicy dobroci czynia. Zywot od-
mierzda. Moc przywodza. Ciężnosć
cielesna martwia / y wiele innych dobrych sku-
tkow maia / o ktorych sie iuz wyssey powie-
dzialo. Toz y Galen pise.

Z wielka szkoda ludzi chorych / niektorzy
Aprekarye polna Loeygeja Mlecy / albo Po-
drzinskbiora / tak do palenia wodet / iako do
lekarstw. wwiędzieni bledem przydkow swo-
ich / albo y podobienstwem tych druw ziol-
Szczerbaku y Loeygi polney. Przeto kto mi-
luie zdrowie swego bliźniego : kto przyacie-
lem jest dobrej swej sławie : kto sumnienia
niechce bydz przestronego / miew sie na pie-
czy. Jest z nieznaiomosci to czynisz / albo z
nierwiadomosci / badz stad przestrzezony.
Do y Crassa ignorantia , non excusabit quen-
quam apud Deum.

Loeygá ptona / albo dzika / Rozdział 112.

Lactuca Agrestis, Lactuca
sylvestris.

Wildlattich.

Loeygá dzika / iest ogrodney
podobna / iedno glabu dluz-
szego y wyszego. Lisia
bladszego / ostrzejszego / okolo
szczerbatego. A gdy w glab wy-
rosnie / ościstego / w wierzchu
spiczastego. Smaku gorzkiego /
do gryzienia twardego. Prst o-
grodney salacie podobny / tylko
cienszy y dluzszy. Kwiaty zolte-
go / przyskiego. Korzen na wie-
le drobnych rozdzielony. Soku
mlęcznego pelny. Nasienie w pa-

kuczach drobne.

Wziensce.

Na plonnych polach y miedzach
pospolicie rosie.

Przyrodzenie.

Chłodnego y wilgotnego iest przy-
rodzenia / iako ogrodna / chocia ma
w sobie obfitosć mleka gorzkiego /
ktore we żniwa bywa zbierane : wy-
ciera / wytienesa.

Mac y Skutki.

SOK albo mleko co dwa skrupuly / to
iest / dwie czesci kwinty zawazy / z miod-
dowym octem / albo syropem kwasnym w
zywany / puchlins wodnista z ciála stolec-
mi wywodzi.

puchli-
nie wa-
dnistej.

Blonki

ka/ iakoy liście młode tego / z octem a z oliwa przyprawione / a miasto salaty używane. Toż

Głowie. Głowe /
Mozgu. Mozg y wszystkie zmysły oczerstwa.
Czerw w żywoćie. Czerw w żywoćie morzy y wywodzi / sol z ziela y z korzenia tego / na czczo z winnym octem piac.

Wsy. Wsy w głowie wytraca waznac to ziele / abo korzen / w occie / a z lugiem zmieszawsy / tym głowe przemywac.

Wrzody. Wrzody wydubniac /
Wrzody ciato wydalac /

Sistulo. Sistuly / także z lamki proch / z ziela y z korzenia miodem zacyniony / a w rany na slay tuchach kladziony / wychada za y goi.

Kostio. Kosti zlamane spacia y zwieta.
Kostiu w bokach. Pleny y w bokach klocie / wodka distillowana z niego w smierza / boli nia y pierzi na grzewiac y piac.

Czlonki. Czlonki pokruszone rozpraszaja.
Chc do iedzenia. Chc do iedzenia wtracona wybudza.

Trawienie. Trawienie w zoladku czyni / ziela z oliwa czesto używac / a wodka distillowana z niego czlonki omywac.

Pecherzowym. Pecherzowym dolegliwosciom / iest wielkim ratunkiem / w winie warzone / a trunkiem używane.

Extrakt. Extrakt / abo wyciagnienie iest /

ności / z tego ziela / z nasienia / z korzenia / y z kwiecia / służy żyłom /

Plucom. Plucom / wilgotnościom slegmisy y wodnyszym w nich bedacym.

Dzieciom. Dzieciom / ktore czeste spadki na pierzi miewaja / ieseze pierzi używac / daac im go po dziwienia krol kazdego Miesiacá w pełni / przez trzy dni / z mlekiem macierzynskim.

Kasla. Także kaslacym toż daiac.
Plucom. Wrzodom w plucach abo w pieriach / iest barzo wyteczny.

Dychawiczym. Dychawiczym wolne tchnienie czyni.
W plucach. W plucach żyly nie tylko wychada za / ale te rozpraszaja.

Serce. Serce posila /
Kwi wodnyszey. Kwi wodnyszey w dziecinnyim cieie bro ni si mnozyc.

Zbytne. Zbytne wilgotności slegmiste trawi / dwakroć go im ro Miesiac daiac / to iest / na pieroszey kwadrze / y na ostatniey / po pul czwterci lota / z polewka taka na czczo / abo w iaiu mielkim.

Oley

Także z tego ziela iako z innych bywa wy ciagniony oley / ktory nie tylko wilgotnościom wietrznym / parym w żyłach dziecinnych bedaeym / ale krwi nie chodogicy a slegmisy iest ratunkiem / wychada za iac /

Z osobliwosci. Zyly piete / zwiastki w cieie / otrzezwia y w maenia / używac iey czesto y obficie.
Piersiom. Piersiom ciasnym dziecinnyim.
Watrobie. Watrobie /
Slezienie. Slezienie / w dolegliwosciach ich daie ratunek.

Sen. Sen przedki y smaczny przywodzi.
Vszklenie. Vszklenie od bestiy iadowitych / iako od pasczego gonu / y od mrowek / goi.

Sol.

SOL tego ziela rychie skutkow iest / ktorych oleiek y Extrakt / tymze dolegliwosciom w sytkim służy / ieno nie tak poreznie.

Wiatry. Wiatry abo pary / w żyłach dziecinnych miedzy krewia y wilgotności przyrozone przewierza / przechada za.

Kamien. Kamien w nich krzy y wywodzi / bez wtracenia y rzezania.

Glisty. Glisty w żywoćie morzy / daiac im pic z lyska wodki Kardusowey. Takze

Gryzienie. Gryzienie y morzenie ocolo pepla / w smierza.

Chrobac. Chrobac w wsiach zalagnione / z oley / ktym tegoż ziela w nie puszajac / morzy y wywodzi.

Wodka.

Wodka z tego ziela wyroku slabemu barzo służy / czesto nia oczy wymywac.

Prochu. Prochu z korzenia trzy kwinty z cukrem lodowatym / w samym punkcie pełniey / w trunku winá bialego pic daiac / wszystkie choroby y zawrzedzialosci w nerkach y w pechyrzu leczy.

Kamien. Kamien także w nich bedaey wywodzi / klacze z korzeniem ieseze zielono swieze w stusczki pokraawsy / a w occie winá bialego do wyrzenia wierszey polowice warzac / posym cukru do tego przydac nieprzecdzaiac / zeby w korzenie y w ono klacze ocet sie dobrze wpoil. A gdy to samo przez sie przechlodnie do potrzeby chowac / ktora do roku trwac moze / ta wielkim iest y dozwiadeczonym lekarstwem

Dychawiczym. Dychawiczym /
Gwidziorchniacym. Gwidziorchniacym /
Kasla. Kaslaeym /
Kopa. Kopa plniacym /

Wino. Wino w ktorymby korzen przez seac go dzin moznal / po nastaniu nowiu piac go / tak krew polerwie ze miedzy w sytkimi innymi lekarstwami przodek w tej mierze ma.

Zolta. Zolta chorobe / ktorey inne lekarstwa zoltey nie moza wywiec / korzen tego ziela tym chorobie / sposobem na dwie czesci go przekroiwsy / trzy dni przed pełnia Ksiezyca / a iedne czesc w winie prawie przednim nie siarczystym / druga w Oliwie przez trzy dni

Zyloom
pietym.
Pierzi.
watrobie
slezienie

Sen przy
wodzi.
Vszklenie
nie od
mrowek.

Sal

Wiatrom
dziecin
nym.

Kamien
niu.

Glistom.

Gryzienie
nie ocolo
pepla.
Chrobac
twu w vs
fach.

Aqua stil
latitia

Wzroku
slabemu.

Zawrzes
wzialym
nerkom.

Kamien

Dychawic
cznym.

Kopapl
iacym.

tawe/ niekiedy też rumienawe. Te przedko wiadnieja/ zapachu nie przykrego: w wierzchu klacza okółki z gestych stopel, na których kwiaty białe/ drobne/ z piąci listków złożone na iedney stopce/ kształt serdušek mając / dla wykroienia wierzchu: we szrodku Maiu pospolicie kwitnace. Z tych za czasem nasienie bywa obdluzne, cienkie / na koncu zaostzone / słodczye nieco w sobie mające / zapachu żadnego / w każdym strączku po dwu ziarnku złożone: a gdy w Lipcu dojrzeje / za tym sie też okółki w kupa skulają / iako Pasternak polnego/ abo Prąskiego gniazda. Na dotknięciu miejsce iako wełna.

Wzrost.

To ziele o którym tu Dioskorid pisze/ w naszych stronach moia wiadomością nie roście / w Syriey y w Sycylii obficie/ skąd do ogrodów Włoskich bywa przywożone: które w Marcu siejać / w Maiu przychodzi do używania: abo chcali go też raniey mieć / w Sierpniu abo Wrzesniu do używania może przysdż.

Przyrodzenie.

Jako w smaku jest gorzka y ztwardzająca/ tak w pomiarkowaniu żywioł/ jest rozgrzewająca y wychładzająca: a podług tego oboygá, wysusza w pierwszym stopniu na koncu / abo we wtórym na przodku. Nieznacznie rozgrzewa / ścięcza / y wywodzi. Galen.

Moc y skutki.

Przycho-
dzi do
żywania.

Przychodzi do składowego używania/ potłuc młoda: tak miasto iarkyny/ iako miasto salaty. Do przysmakow też bywa kwasona/ iako Włoski Kopr. A to wszystko nie małym żoładkowi jest pożytkiem / bo wile-

gotności w nim osobliwie wysusza. Skąd baczyć możemy / że to ziele wiecey jest lekarstwem/ a niżli pokarmem. Dios. Plin.

Kre / abo zarwardziłość watroby y żółticy leczy/ Liście Trzebule rano rwane / a z młodym grochem/ abo w serwatce warzone / y tym przez dwanaście godzin got ten albo ow nagrzewając.

Bolaczki nabrzniące rozgania / tłucae liście y z klaczem / a na nie przykładając: ale is pierwey olejkiem tego ziela / niżej opisany / mazać.

Kanom od bestii iadowitych wczynionym. Także y bolaczkom przyrzeczonym nie da sie zbierać / ani iarkzyć / ziele to y z korzeniem wlułsy / przykładac.

Bolęści wzniesione w ledzwiach / z porużenia kamienia / wsmierza / iuche z tego ziela warzonego piac w winie. Z tegoż porużenia kamienia/ gdy chce do składowo przypadnieć / a mieć ich chorey przecie niemoże / (skąd też y w ledzwiach ciężkie bole bywają) teży polewki używając/ wolne skłoce mieć będzie / ale to ziele y z korzeniem swodim trzeba warzyć w winie: tymże ledzwie / krzyże / prog y krot wyciek naparzać: iefse lepiej po pas w tym sie kapać. Zaczynam to wszystko czyniac / kamien z nerek do pecherza wpada: a za tym natychmiast bole wstają / gdzie potym rozetrzony y rozsypany za używaniem tegoż lekarstwa mozem wychodzi / bez wszelkiego bolu y rzenia.

Mocz zatrzymany z iakiejkolwiek innej przyczyny / okrom zawalenia przechodow moze od kamienia. Tak że wdziecznic y bez rzenia pedzi / iedzeniem y trunkiem używany.

Zsiadła y skrzepła krew rozprowadza y rozwodnia / wodke tego ziela distillowana piac: ale też potrzeba ciasto zwierchu namazować / abo chusty w niej maczane przykładac.

Miesięczna choroba paniom wzbudza y wywodzi / warzac ziele w tegoż wodce / a piac.

Bolęści w proggu wsmierza. Pluc dolegliwości z iakiejkolwiek przyczyny wstramnia y trawi.

Kane wczyniona od psia wściekłego / go / Nasienie z Kospikamieniem w winie warzone / albo mozone / a trunkiem używane / rane tymże wymywać.

Tenże trunk kamien z nerek wywodzi.

Krew we wnetrznościach zsiadła / z wysoką potluzonym / rozprawia / wodke distillowana z niego piac.

Ktora też / bądź zerwanie / bądź złamek z tegoż wrazu y potluzenia / spaia y leczy.

Plucem / Sercu /

Żoladkowi bardzo jest użyteczna ta wod.

Kre abo
zarward-
ziłość
watroby

Bolacz-
kom na-
brznia-
cym.

Od be-
stii iadu

Bolęści
kamienia
w ledz-
wiach.

Mocz za-
trzym-
any.

Zsiadła
krew.

Miesię-
czney.

Bolęści
w proggu.
Plucem.

Kanom
od psia.

Krew z
siadły.

Plucem.
Sercu.
Żoladko-
wi.

dy ie chcemy mieć pod zimę / tedy u Sierpniu y Wrześniu. Płonna roście przez sie w sadzich / w ogrodzich / na łąkach / na starych ruinach y murach.

Przyrodzenie.

Kozgrzewa w pierwzym stopniu w wysuszaniu / y w odwilżeniu m. pomiarkowanie.

Moc y skutki

Tak do stolowego używania iako y do lekarstwa psychodzi / y głowie zdrowi / a swym rodzicznym smakiem y zapachem przyiemne.

Krew y wilgotności przyrodzone poleruje zawrotu głowie / w polawkach dobrze iey używać.

We wszelkich niedostatkach pierśi y płuc / sa osobliwa potrawa.

Także tym którzyby bolećki w bokach / a bo we wnętrznosciach czuli.

W gorączkach wszelkich / zwłaszcza w częściazkach / y w iadowitych / iakie sa mor. we / lekarstwem y pokarmem bywają.

Przeto y w morowym powietrzu sa pokarmem użytecznym.

Grana zardzonym dobrze ich używać / a bowiem krew naprawia.

Sciatyce / w ciężkim puszczeniu moczu dla zamulenia pechyrza y nerek / y we wszelkich dolegliwosciach ich.

Boleniu w krzyżach / Panion którym miesieczne kwiaty nad przyrodzenie sa zatrzymane / sa lekarstwm pokarmem.

Zolta niemoc spada / pol kwatarki soku iey piac / z kwinta prochu z Santy białey na czso.

Bokow bolenie wsmierza / wazac ia w winie / a na czso y na noc po trunku cieplo piac.

Pleurze iest lekarstwem / tenze sok ocukrowany z Jesymienna woda cieplo przyiety.

Risfel zastanawia z miodem pity.

Krew zbiegla y z slabla we wnętrznosciach / z wielkich wraow abo z potluczenia / rozprawia y rozwodnia ia / po kwateree soku tego piac. Jesze potezniej to uczyni / z Li powym węgłem y z rakowkami. Tab.

Taj / wziac Trzebule ze trzy garsci / z An. plu / Przewrotniku / Gruszczyzki po dwu garsci / pokrawawszy wszystko drobno / w cynowej konwi abo w flaszki dobrze zalutowaney w

kolle utropu wrzacego / pol garnca wina na to nalawszy przez cztery godziny warzyc / a przecedzwszy / kazdy poranek y na noc po rowney kwateree / abo po osmi letow cieplo pic. Tez w takim przypadku dobrze Trzebule pokarmem używać / badz w polewce / badz iaka inna potrawa.

Glisy w żywocie morzy y wypadza / Trzebula z octem utarta / y na czso trunkiem używana. Albo soku iey cztery loty z winem mocnym piac.

Od psa wściekłego wżafsonym / Trzebula iest lekarstwem / wziac nasienia iey dwie garsci / z grubego przesluc / a w polgarncu wina białego warzyc az polowica wymre / y po esmi lytel obrazonemu rano y na noc cieplo pic dawac / rano tez tym dwa y trzykroć na dzien wymywać. Do tego temuż choromu nasienie Trzebule w wodzie warzyc / y te mu dawac pic przy iedzeniu / albo liedybykolwiek przagnal. Samego ziela do używania iakimkolwiek sposobem dobrze mu tez dawac Tab

Chec do iedzenia veracona / salate z niego cyniac z octem / z oliwa / y z sola / przywraca. Wino w ktorymby Trzebula byla warzona / iest lekarstwem przeciwko wszelakim medo. stakom pechyrza.

Paniam choroby przyrodzona zastano. wiona wzbudza y wywodzi. Toz czyni sol iey po pol kw. teki go piac.

Piasel y mul z nerek wywodzi.

Kamien krzy y moczem pedzi / wziac ko. rzienia Trzebule / z omikamienia / po garsci abo po poltory / w białym winie warzyc / a po trunku rano y na noc tego piac.

Trzebula płonna potezniejszych iest stu. tkow. Przeto

Kwiatem zastanowionym białoglew. skim w winie ia warzac a piac / iest osobliwym lekarstwem wzbudzajac iey wywodzac.

Przeciwko morowemu iadu / y insym za. razom / iest lekarstwem.

Moczu przechody zamulone otwiera / a ryne poteznie pedzi. Przeto

Zolta niemoc / Puchline / moczem wywodzi.

Nerkom / y

Pechyrzowi iakokolwiek dolegliwoscia zietym / iest rakunkiem.

Oczy wysci y wzrok posila / tak potrawa iey używajac / iako y trunkiem warzona piac.

Pierśiom boleciacym / dawac ia pic w winie warzona / a same zwierzchu plastrowac dobrze.

Slagnistym zoladkom iest barzo użyte. czna / iedzac / y w winie warzona piac.

Kolite y darcie w k. sklach z grubych wie. trznosci / wkłada. Takze

Wazzenie y kruczenie w żywocie wstana. wia / cieplo ia kładac na żywot.

Papryzka w głowie /

Glisom.

Psa rko. fenu.

Checi do iedzenia

Pechyrzo wi.

Paniam.

Piasel z nerek wy wodzi. Kamien krzy.

Płonna.

Kwiaty białoglew. wstym.

Morow.

Zolaczce puchlinie

Nerkom.

Pechyrzo wi.

Oczom.

Pierśiom.

Slagnistym zoladkom. Kolite. Kruczenie w żywocie. Papryzka w głowie.

aż do zefeta kšiejycá moczyc / potym w si-
mym punkcie pełniey / choremu warrobe o-
leiem tym mazać / á winá w ktorým korzen-
moczony jest / dáć pić / ná tychmiast żolta
chorobe zgania.

Przeftrogá.

Násienie tego ziela nie ma bydź siane ná
schodzie Miesiacá / ani korzen tego ko-
pány / ani ziele zbierane / także y nasienie nie
ma bydź obliáne. Zwłasczá gdyby Mars byl
w Wodniku / albo Miesiac w Skopie w o-
smym domu / albo wstánowisku we dwudzie-
stym w siódym / we dwudziestym osmym /
ábo w pierwszym : co iesliby pod takim cza-
sem bylo zbierane / miasto ratunku wieceyby
zastodziło.

Konfekt z kwiecia Trzebule.

Wse bydź czyniony z samego kwiecia te-
go ziela a z cukru z osmi lotow / pięknie
ich obrawsy z ich sypulek / do tego Kanaru
cukru dwadzieścia lotow wziąć / y to wespol
w moździerzu kamiennym wbić ná kštal kon-
fektu / ktorego po czweterci lotá ábo po kwina-
cie každy dzien biorac / wielkim jest lekar-
stwem kamien cierpiacym.

Polarmy komuby tak obrzydly / ze niecy-
ko iesć / ale y zapáchu ich zcierpieć memoże /
co pochodzi z zapšowania żoladta / y z by-
tnich wilgotności zagnilych / kolo vst tego
bedacych / wywáne tego ziela sirowego miá-
sto šalaty z oliwa / z octem / y z sola / to wšy-
tko przez odcymnie. Tab.

Confer-
ua.Kamien
cierpiac-
cym.Obrzy-
dzeniu
polarmó

O Trzebuli pospolitey swoyskiej / Rozdział 114.

Trzebulá swoyska ábo pospo-
lita / dwoiata jest : Ogrodna
y Plonna. Ogrodna ma ko-
rzeń cienki / biały / z wiela odnożeń.
Lisćie póli mlode pietruszanemu
podobné : ale gdy prawie wyros-
cie / mnieyše bywa / y do lisćia swi-
niey wšy podobné : zabkowane.
Oracia gládkiego, czczego / zwierz-
chu rumianego / ábo rusiego / kolan-
kowatego / gesto galastkowatego :
w wierzchu okolki w Maiu kwia-
tem białym kwitnace / takó korian-
der : z którego potym nasienie po-
chodzi czarne / podługowate / y lek-
kie : smaku słodkiego / zapáchu ma-
łego : które nasienie iako przedko do-
żrzecie / tak też przedko wšytko ziele
znišczeni y z korzeniem. A ná Wio-
sne znorwu bywa siane : podczas
samo przez siezá wykruszeniem na-
sienia puscza sie. Druga Trze-
bulá lesna / ábo plonna : tá korze-
niem podobna do ogrodney : lis-
ciem także nie jest od niéy różna /
tylko tá šeršego y wiešzego. Kła-
cza miešzszego y gesto galezistego :
smaku y zapáchu mocnieyšego.
Kwiecia także ná wierzchu w okol-
kách białego / y nasienia ogrodney
Trzebuli podobnego. Tá przez ca-

la siane bez škazy y nišczenia trwa-
ná wiosne z korzenia odmładzaiá-
ca y wyrastaiáca. Jest y trzecia /
która hispanška zowia : Tá ko-
rzeń wielkiego / miešzšego / y dlu-
giego / ná wiele części rozdzielá-
ce sie białego / zapáchu Pasternako-
wego : smaku opichu Alexandry-
skiego / słodkiego. Co bywa miá-
sto Pietraski do miesá kładzione /
w niektórych stronách / bo do vzy-
wania bázro jest przyiemné. Lisćia
wielkiego y šerokiego / á bázro wy-
trawanego / y gledo / ná podo-
bienswo lisćia swiniey wšy / zle-
ká welnistego / ábo kosmatego. Kła-
cza miešzšego / y dwulokietnego /
sekwatego , ábo kolankowatego /
od których galastki pochodza. W
wierzchu okolki wškie / kwiatem
białym drobnym / iako y inne kwi-
tnace. Z tego potym nasienie cie-
mnošare / wedwodynasob kminu
krannego wietže.

Wšiepsce.

Pierwsza Trzebula y trzecia / w
ogrodách bywaiá siane : lubia zie-
mie wilgotná y wyprawná / w Lu-
tym / Marcu / y Kwietniu : á kie-

1.
Ogroda
na.2.
Plonna.3.
Hispan-
ska.

gniazdko ptasze: które stopki gdy pozostają/ bywają mocne iako drewnianka/ że ich do zębów wypychania może używać: Do czego ich też w cudzych stronach bierają y chowają.

Wskiesce.

Kościę pospolicie w Syriey y w Cylicyey: skład do krajów wło-

skich/ y porzuci do naszych/ iest wniesiona. Kościę siana w ziemi wyprawney/ czarney/ y wilgotney/ Też częstego potrapiania y polewania potrzebne.

Przyrodzenie.

Moc y Skutki.

Tegóż iest przyrodzenia / skutków y mocy/ których Pasternaczek polny.

Iglicá albo Grzebienicá/ Rodziat 116.

Scandix, Pecten Veneris.

Nadelkorffe.

Dwoiaka Grzebienicá albo Iglicá znayduie sie/ mála y wielka. oboia iest polna iarzyna/ smaku ostrogorzkiego y korzennego. Wielka ma korzenie cienne/ biale/ y chrostowate. Liscia obszernego/ ciemnozielonego/ a gesto labrzystego/ y wykroionego/ nie bázro pachniacego/ a do ogrodniego Pasternaku

podobnego/ ábo do liscia Kumienkowego: iednak to drobniysze y wazsze. Klacza oblego y gladkiego/ które takze iako y inne galazek niemalo z siebie wydaie: w wierzchu tych okolk/ w Main z bialemi kwiatkami. Z tych nasienie w dlazich/ a iakoby w iglastych straczkach/ które malo nie na Dziabre nosi potly. Mniejszy ma wietke z Trzebula podobienstwo. Korzenia dlugiego/ odnozkwatatego y cienkiego. Oratkow ábo klacza / malo co na piac wyszego/ listkami zerwad ob sadzone Trzebulowemi/ od spodka aż ku wierzchu: kwiecia zielonego.

Wskiesce.

Wistka roscie na polach wyprawnych/ miedzy zbozem/ y na miedzach: takze y mnieysza/ iedno susza ziemia lubi y plonna.

Przyrodzenie.

Iest przyrodzenia cieplego y wysuszajacego/ przy koncu wtorego stopnia/ iako Galenpike. Ale mnieysza rozgzezewa y wysusza w szrodtku z stopnia/ co sie z iey smaku ostrego y gorzkiego pokazue: ze obie czesci y wiecey do pokarmow y iarzyny przychodzi/ nizli do lekarstw.

Moc

Molom. Mole we włosach / y
Lupięc. Lupięce wychodzą /
 wazac Trzebule w wodzie / abo w sugu / a
 przylawszy octu w winnego troche / tym glo
 we przemywac.
Wrzod. Wrzody zauszne rozgania / z sadlem wies
 przowym velus / y na nie przyladac.
Sinosci. Krew zbiegla miedzy ciatem a skora / y za
 sinialosci rozpadza.
Nabrz. Takze nabrzymienia z takiego kolwiek stlu
 zenia / abo zbicia nabiegla / to ziele tluka
 a przyladac.
Guzom. Guzy y guzy z winim sadlem a z wo
 skiem plastrowana / piecz rozpadza.
Kancer. Kancer wrzod leczy. Liscie Trzebulows
 przetluc / y z miodem plastrowac.
Mocz. Mocz nad przyrodzenie zastanowiony wy
 wodzi / ziele w troche wina a w masle smaz
 zone: na prog y wysyko tons / miedzy dwie
 chustki cienkie rosciagnawszy / co naciepley
 przywiane.
Zimicy. Zimicy leczy / smazac go w oliwie /
 tym pacierz w grzbiecie / y wysyko ciato go
 dzine przed przyficiem namaznac.
Pachery. Pachery z slagny wychodza.

Wodka.

W Mian ma bydz wodka z tego ziela dla Aqua stil
 silowana / biorac go z korzeniem y ze latitia
 wysytkimi okolicznosciami / drobno wsiac
 pac / y przez Balneum maris ociagnac.
 Potym wziac tej wodki spul garnca / ko
 rzenia tegoz miatko veluzonego y z nasie
 niem tego po cztery loy: a zniehawszy to z
 wodka / y w Alembiku zalutowawszy / przez
 cztery a dwadziescia godzin w Balneum ma
 ris w cieplym postawic. Potym z Alembi
 ku inego / ktoryby mial rurę / znowu przed
 silowac y wyzonowac. Bzota
 Krew we wnetrzynosciach zbiegla y zsia
 dla zrostracenia / z bicia / z wrazu / z potlu
 zenia / rozwodnia y wywodzi. dala tej pic
 rano y nandc po pesci albo siedmi tydz.
 Wnetrzynosciom takze narusonym y zra
 nionym / z tychze przeczonych przyczyn /
 jest osobliwym lekarstwem.
 Mocz zatrzymany pedzi.
 Kamien / piasek y mul z nerek.
 Kwiaty miesieczne bialoglowskie wy
 wodzi.
 Klocie w bolach /
 Scyatyke y bolesci w biodrach wsmierza /
 wyszey opisanym sposobem uzywana.

Krw.

Wnetrze
 nosciom
 naruszo
 nym.
 Mocz.
 kamien.
 Kwiatu
 miesiecz
 Klociu
 albo
 Scyatis
 ce.

Woszczycá albo Bucien / Rozdzial 115.

Vifnaga, Bifnaga, Dentiscal
 piaria, Gingidium tertium
 Syriacum.

Sehenst cherkraut.

W Oszczycá albo Bucien / jest
 trzech rodzaj / Syrijskiej
 abo Cylickiej Trzebule. Ko
 rzenia bialego na maly palec wz
 miesz: odnozel kilka miazg: Sma
 ku y zapachu iako y pierwose. Li
 scia dluzszego / wozey y glebiey
 wykroionego / a nizli pierwosey
 Trzebule: lisciu Pasternaku pol
 nego tak podobne / ze ia moze Pa
 sternakiem polnym wietszym na
 zwac / jedno ze to gladsze y subtel
 nieysze / y nie kosmate. Klacze swe
 mi galaskami / takze okolki oganiste
 na nich y z kwieciem swym bialym /
 Pasternakowi polnemu abo Ptá
 zemu gniazdu we wzem podobne.

Ulasienie gdy doyrzewa / w lu
 pe sie stula na swych stopkach / iako

gniazdko

jest dlugiego y globoko wystrzyżonego / serogo labrowanego / iako Kzezucha wodna. Smaku ostrogorskiego. Pretu lotkownego / indzie wyszkiego / indzie krotzkiego. W wierzchu tego kwiecie biale y drobne. S tych nasienie bladozoltre / ostropieprzne / w straczkach cieniach sawarte. Korzeń biały cieni / y pieprzny / twardy y zdrewnialy.

Gorzycá abo Kufiew polna / jest listu daleko węższego / gęstey y globiey wystrzyżonego, smaczniejszego / korzenniejszego: od korzenia klacza krzewistego y gálezistego Kwiatu zoltiego. Straczków iako rozków obdłużnych / malo nie po wżytkim preciu wzgore stojacych. W tych nasienie okragle / podobne bialey Gorzycy / ostrogorskie / y pieprzne. Korzeń twardy / biały / y kosmaty.

Wspise.

Ogrodna w ogrodziech bywa śiana. Polna abo dzika / sama przez sie na ziemiach wyschlych / na rumach y na starych murach.

Przypodzenie

Gorzycá póki świeża / przyrodzenia jest gorącego y wilgotnego we wtórym stopniu: niekórzy w pierwszym tu koncu bydzia wilgotna twierdza. Sucha zaś w pierwszym stopniu wysusza: a we wtórym rozgrzewa. Inni / w trzecim iá gorąca y sucha bydzia piśka: iako Platearius. Ale to radniey o polney ma bydz rozumiano. Jednak iakożkolwiek y nac abo liściez klaczem / y korzeń / y nasienie tak rozgrzewaia na koncu wtórego stopnia / że samey bez przydania innych ziół chłodzacych y odwilżacych / któreby odbiataly zbytnia tey goraz-

cosc (iako ja salacy / spinaki / y kapusty mlode) nie godzi sie vzywac / zwlaszcza goracym zoladkom. Zimnego a flagmistego przyrodzenia ludziom / samey bez przysady innych ziół chłodzacych / nie wadzi. Sciencza / otwiera / rozsietnie / wyciera / wietrzności w ciele rozpada. Tamalo nie przez calé lato kwitnie. Polna potężniey niżli ogrodna rozgrzewa y wysusza. Także sciencza / otwiera / rozsietnie / rościna / wyciaga / wyciera / pobudza. A to wżytko potężniey niżli śiana. Kwitnie polna pospolicie na poczátku Czerwca / abo y Lipca: potym rychlo trudno ia nalezc.

Moc y skutki

Nasienie tey sczymkolwiek trunkiem vzywane / mocz pobudza y pedzi. Tenze.

Zoladkowi zimnemu / y do trawienia leniwemu barzo vzyteczna / bo go rozgrzewa / y do swarzenia pokarmow sposobnym czyni. Takze

Zywot odmieklcza y stolce pobudza w zimnych cislach / swym rozgrzewaniem. Tenze.

Vywotia niekórzy nasienia do zaprawowania polewek miásto pieprzu: A żeby do takich zapraw moglo w swey korzenności dlugo trwac / veluksygo miálo / w mlek / albo w ocie moza ie / a potym kolaczi poczyniwszy susza / y do zaprawy chowaa. Dios.

Sól z bialey Gorzycy z zolcia wotowa / blizny ran y bolaczek stare wychodza / y cialu podobne czyni. Aben Mesuat.

Od niedzwiacka wlosnym y od innych bestii iá dorowych bywa ratunkiem / piac ia z winem / a rost irra na rany przykladac.

Gudy w glowie traci y morsy sól z Gorzycy z Trzecia zmieszawszy / nacierać.

Od Brytanstey myszy obrażonym / albo od pasczego gonu / nasienie z winem pic dawac dobrze.

Czerw w żywocie toż piac morsy y pedzi. Slezione nabrymala sciencza. Toż

Blizny ezarne blachci y cialu podobne czyni / z miodem Gorzycá varta / tym pomaznac. Toż

Piegi / y inne na twarzy smazy sciera.

Ogorzalosc z stonca spadza / z miodem / albo z octem nasienie vtrzeć / y pomazowac.

Kasle dzieciom malym leczy Gorzycá zielona w wodzie warzona / y dobrze ocukrowawszy dawac im potrawa. Plin.

Mocz po dsi.

Zoladko w zimna ma.

Zywot od miekcz.

Nasienie do zaprawy potraw.

Blizny

Od niedzwiacka wlosnym y od innych bestii iá dorowych bywa ratunkiem / piac ia z winem / a rost irra na rany przykladac.

Obrazo nym od pasczego gonu.

Blizny

Piegom. Ogorzenu.

Kasle dzieciom malym leczy Gorzycá zielona w wodzie warzona / y dobrze ocukrowawszy dawac im potrawa. Plin.

Moc y Skutki.

udiom
wielkim
zadom.
Sol ados
wi.
Moczu.
Terkom.
Pechyrzo
wi.
Watrobie
Zamulez
na 14.
scz Kawce.
Moczu.
Piasel.
Kamien
Mieszta
czna wy-
wodzi.

Znamomst to ziele ludziom wieystim/
Wola czestego pozynwania miasto iaryzn :
Lekarzom y Aptekarczom szradka.
Zoladkowi iest wdzieczna y wyszczna po-
trawa.
Mocz z ciezkoscia odchodzacy wolno
wyprowadzi.
Nekom/
Pechyrzowis/
Watrobie/ woda z warzonego abo polewa-
ka/ iest barzo wyszczna. Abo w winie bia-
lym warzona/ sol tej tymze obyczaiem przy-
zamulenie y zatkamnia w nich rozgrzewa-
iac wychedaja : Nawet wosyckim wnierzno-
sciom iest przylegla/ tak inche tego piac/ ias-
to y samo iedzac/ badz surowe/ badz warzone.
Seslawke/ proch z nastenia tego z octem
piac/ zaraz wstawania.
Mocz nad przyrodzenie zatrzymany.
Piasel y mul/ Takze y
Kamien.
Chorobe miesieczna zawsciagniona wy-
wodzi proch z korzenia tego ziela/ biorac go
naraż co czerwony zloty zawazy/ a z winem
bialym cieplo piac.

W cielaczach zywot zatwierdza/ badz sa z Cielacz-
mo warzone/ badz z innymi iaryznami wy- Kom.
wane.
Strzaly/ darnie/ drzazgi/ kule/ zeleca/ y Sierzal-
cobykolwiek w cieie tkwialo/ korzen rey Jglic- Kulom/
ce z slazem wtuczony/ wyciaga. Math. w cieie be-
Mocz z ciezkoscia y kapaniem odchodzo- dacym.
cy wywodzi/ korzen z lisciem/ z klaczem/ y z Kapanie
kwiatem wwiertiany / a z bialym winem/ z moczu.
mastem/ y z lisciem Pietruszczanym/ na prog-
lonu cieplo przykladac. Math.
Toż czyni w winie warzone/ abo na cegle
goracey rozspazany/ a na lono przykladany.
Na wsi bialej lony biora Jglice wierzba
do kapania dzieciom kamien miazecym/ kto- Dzieci-
re lekarstwo/ za wielkie y doświadczone ma- Kamien
ta biorac tego ziela dwie czesci/ slazu male- miazecym
go z korzeniem czesci/ to warza w cielacey wod-
zie/ a w tej wodzie kazdego dnia dzieci ka-
pia po godzinie/ po dwu lysek dajac im pic-
tej wody. Abo znomu wwarzyc kazdego zo so-
bna/ tak slazu malego iako Jglice/ dwie czes-
sci wody z Jglice/ a trzecia z Slazu malego
dawać im pic. Miedzy wiela lekarstw iest
ta doświadczona.
Na opalenie ciata przykladac sa dobrze. opalenie
ciata.

Rukew abo Gorczyca biata/ Rozdzial 17.

Eruca hortensis.

Wasser ruckten/ vnd Wilde Rau-
cken / weisz Senff.

Eruca sylvestris.

Woy iest rodzaj Gorczyce
bialey / ogrodna y polna.
Siana albo ogrodna listu

iest

Sinapi.
Senff.

Druga listu wężego / labryzstego: z iedney stopki wiele ich pochodzac. Rozgi prostej / mocney / kosińato ostrej / galazki od szrodtku puszczajac. Kwiatu także żółtego. Z tych potym nasienie w strączkach / cienkich / obdluznych / oblich / gęsto nasadzonych / ostrych. Nasienie ryżawo czarne. Na tey sie pszoly rąoy pása.

Trzecia listu iest podobnego polney Kufwi / to iest / Bialej Gorzycy polney / gęste / labrowané. Galazek tu wierzchu cienkich. Kwiatu bialego. Z tych nasienie w strączkach / nie tak iako pierwsze gęstych / biale. Tez nie tak gorzkie y iadowite / iako pierwsze.

Wskiesce.

Pierwsza vmyslnie Ogrodnicy sieia. Wtora na ploninach roście /

podczas miedzy zbozem: kwiatu żółtego / iako v siolku. Trzecia także w ogrodzie.

Przyrodzenie.

Pierwsza y wtóra w czwartym stopniu wysuszaia y rozgrzewaia: trzecia lżej. Scienczaia / rozrazaia, scieraia y wyciagaia / a ile pierwsze dwie: trzecia nie tak potrzebnie.

Wybor.

Do potrzeb lekarstkich / iako Galen piše / ma bydz używana / ziarna co narumienieykiego, prawie doyrzalego / nie zeschłego ani twardego: ale w tuczeniu wilgotnego. soku żółtawego / a samo we szrodtku zielonawé.

Moc y Skutki.

Pierwsze dwie do przysmakow stolowych przychodza: ktore Gorzyczkami / drubdy Mostardami / od mostu winá młodego / z ktorym bywa przypriawiona / zowia. Biora do czynienia Mostardy Gorzycy mialko wtarta / na te Mostki lodki leia / y kazdegodnia raz kilka wyruszaia / przez kilka dni to czyniac / a do używania stolowego chowacia Ta

Mocz wzbudza y pedzi /

Slagne lipka z pierśi charkaniem wyrobzi / rozgrzewaia ia y rozsieluaic.

Drudzy całe Gorzycy ziarna zacyntaia w miedzie / y do przysmaku używacia.

Juni biora octu winnego / y Gorzycy wtarta mialko / rozczyniaia. Taka nie tylko bywa przysmakiem v stolu / ale zoladkowi bardzo wyszczyna / checi mu dodacia do iedzenia.

Takze wziac swiezy Gorzycy z funt / y wtrzeć ia w donicy co nalepiey / zlewacia ia woda goraca. Potym nakryć ia przez trzy dni: czwartego znowu ia przez co nalepiey / y ze trzy kwarty lodkiego mostu na nie wlać: Pigw dojrzałych y dobrze wwarzonych / a przez durflal przebitych funt / do tego przylozyc: Swozdzilow kramnych y Cynamonu po dwu lotu: Dobrze y pilnie to wespól vmieszac / a do stolowej potrzeby chowac.

A zeby nie byla smaku ostrego / Mostu

Przysmakom stolowym.

Mostarda.

Mocz wyrobzi. Slagne s pierśi.

2.

3.

4.

Mostarda.

Páralizy

Proch z białey Gorczyce suchej / albo y z nasienia iey / z kminem kramnym nápoly / flák albo náruszenie powietrzem záperone leczy / wywáiac tego po poł lota ná raz.

Też skutki wšyſtkie polna Rukew y iesteż potężniejszy ma / bo w swym przyrodzeniu iest gorceſza y suſza / iáko ſie wyſſey powieſdziáto / á niſi ogrodna.

Káſlu.

Loch albo miodek / rák z nasienia świeżego / iáko z ſoku / z miodu / albo z cukru / káſtle flágmiste z zimná y z wilgotnoſci vſmierza : Abowiem gruboſć flágm y pierſi wywodzi liżac go.

Páraliz.

Też też cukier ná gorczycey robiony czyni / á ile dziecióm.

Powietrzem náruſſonym / iest bárzo vjyteż czyny tákowy cukier. Temuż páralizowi

Ziárno Gorczyce białey wierceć / y tym eſlontki Páralizem náruſſonekázdego dnia nácierac : iesteż gorszalka mocna roſtwarzyć.

Wodká.

Iesteż lepiej Aquawice z nią tym ſpoſobem dyſtylowac : Wziac Rukwie / abo Gorczyce białey co náswieſſey ſunt / abo co ſie podobá / vtluc ía miáſko : Kárdámonu / ziárnek Ráſſich / Pieprzu białego y czarnego / Rubeł / pieprzu dlugiego po dwu lotow / Cytrwaru lot / Muſkátowego orzechu trzy loty / Kwiatu Szálwiowego / Láwendowego / Rozmárynowego / albo wierzecholtow ich / ſyſtkowej Láwendy / ktore też kocántami Arabſkimi zowiemy : Páralizowego ziela / albo Bukwice białey / ziela suchotnego / abo powietrzego po garſci / nasienia Piwoniowego / Láni czyscowego / abo czarnogłowego / Kopru Wloſkiego / ziela Táráſkiego / Koſácowego korzenia / Omanowego / Dzielowego / Biedrzenowego po dwu lotow / nasienia Koryándrowego cztery loty / Jálowcowych iágod co náswieſſych oſm albo dwánaſcie lotow : Korzenia drobno poſieć / náſienia przytluc y z Jálowcem / y náſlac ná to gármiec albo poſtorá Gorszalki z trzykroć przytlutowanéy / dobrze nákrýć / albo zálutowac ciáſtem abo glina do tego przypráwná / á przez cztery dwádzieſcia godzin moczyć / wzruſzáiac raz kílka.

Też miáſto Gorszalki / kto chce w ſtárym

mocnym białym winie / albo w kánárze y to dobrze. Potym obwárowawſzy dobrze ták pokrywká iáko recipient żeby pára niewychodziá / pilnie chowac / á tym eſlontki páralizem náruſſone / y paciery / dwákróć w ciepłé nácierac / á po tyſce pic. Kto też niemoże tych wſytkich rzeczy mieć / tedy Gorczyce tylko biala / Pieprz / á Jálowiec / y cokolwiek z pomienionych mieć może.

Bolaczkóm twárdym ná pierſiach pániám. Meſczyznóm ná moſnách.

Zá vſymá gruczoly / albo ſwinie rozrody / plaſtrowána rozgania.

w Biciu / albo też

w Mełách / nasienie białey Gorczyce / czyni nieczuloſć / y iákoſ zákámiáloſć / iáko Plintuſ piſſe. Przeto gdyby miano tego ſrodek kárac / żeby wycierpieć niemożl / tylko mu nasienia białey Gorczyce z winem w trzec y dáć pic.

Mozu cieżkiemu puſzczaniu / oboiá Rukiew w miáſney polewce wárzona / á vjyvána / bywa rátkunkiem. Plat.

Mocz zátrzymány wywodzi ná lono plaſtrowána. Plat.

Kámién nerkowy / nasienie polney Rukiewi piáć / wywodzi.

Rozumieia niektorzy / żeby wyroć miáſká wrozu polorowac Rukiew / y oczy czyscić / wárta ná oczy przykládáiac. Plat.

Náſienie z wodká Máruńkowa piáć / miesieczna chorebe paniam wzbudza.

Koſci z ran potluczone wyčiága korzeni Gorczyce / ile polney / w wodzie wárzony y plaſtrowány.

Grzybami y bólami ſtrucym / polney Gorczyce náſienie z winem dáć pic dobrze.

Scyátice ne boleſci vſmierza / teſſe Gorczyce polney náſienie / ná biodrá z miodem plaſtrowanz.

Szkodzi.

Głowy bolenia niezmiernego domieſcza Rukiew / ſamey tylko poſywáiac eſteſto y obſcie. Ale to o tych rozumieć / ktorzy mozgu ſa goracego. Zás ktorzy zimnego / tym vſmierza. Gal.

Gorczyca poſpolita / Koſdział 118.

T Koiaſi rodzy Gorczyce poſpolitey czarney mamy. Pierwſza ma liſcie Kzepne kwiatu żółtego. Piatu dlugiego koſmatego / gáſtami lu wierzechu krzewiſta / á tá nawietſza miedzy innymi ogrodniemi : Táſ iz gózie ná buy

na y przyrodzona ziemié tráfi / iáko w drzewká nie mále wyraſta. Náſienia ciemnorumiánego / albo dżikiego / bárzo ſmaku y zapachu oſtrego y przykrego / dla ſczmienia y ſczypania : Kzepnemu náſieniu bárwo podobnego.

Druga /

Purgacie. Zyrodę wychedaja purguiać / nacczo z winem pićac.

Mieściecny. Mieściecne czyszcienie pániom wzbudza / Puchline w ciele wyfusa / wczyniwofy z niey á z suchych fig plaśc / kminu kramnego troche tarte go przydawfy : Także same Gorczyce pićac z polewka iakakolwiek / albo iey z potrawami czesto pożywaać / albo miásto przysináku przy pieczyfym. Albo z moczem dziećinnym plařtrowána.

Żądłu. Pádáta ca niemoc leczy / tymże sposobem iáko w puchlinie iey wżywaać. Plin.

Máćicy záduřoney. Máćicy záduřoney lekárřtwem bywa / z octem iey woniaćac. Tenże.

Ból w pierřáci. Bólom zářkáržalym w pierřáciach bywa rántkiem.

W ramiónoch y w stáwach. Także w plucách / y pod łopatkámi / y w inych częřciach ciála bole wřlada / y z glebořkości ná wierzch wyćiaga / rořcierána z trocha octu mocnego / y ná bolace mieřca przyłádaćac.

Gorczyce twárde rozgánia. Bez fig samá ná nie przyłádana : A goziemy ťie obawial zbytniego palenia y przyřzenia / tedy przez chustke / albo przez dwie ćienie przyłádać.

Pleřowáćořci. Tredowáćinom / Párchom ná głowie ćiełacym / Liřaiom suchym / á do leczenia trudnym.

Szytáć stárnialey. Je ná żadna ťrone gło wy obroćić niemoga / ná tedne ťrone tylko zákrzywiona trzymaać.

Kreczu tákże. albo wtył twarz obrocona máiaćacym : Tym wyřetkim pomienionym be legliwořciom / Gorczyca z Rubryka tarta / y plařtem przyłádana / bywa rántkiem znáćcny.

Żebó boleiacym. Żebó boleiacym / żywicá ktora z ťoku z te go klacza ťrzepla przyłádana / wielkim bywa lekárřtwem. Plin.

Żeby mde y ořtábiáće. Dziařtá / Żoladk ořtábiáćy / Oczy y wzrok mde pořila / Zmyřty pořila / w wicrdza y oczerřwia / ná sienie Gorczyce z korzeniem ťwym w mořcie řodkim / albo w winie moczone / á potym wtárte / á czesto trunkiem wżywane : Toż teř iest wielkim pořilenim ťpracowanym biařlyngłowam.

Kámien. Kámien řzy y moczem wywodzi / ná sienie z octem pićac. Plin.

Gorzyca y ná sienie iey dáće. Żoladkowi rántek do zwarzenia potraw grubych / y do roznieřenia ich członkom.

Wilgotnořci niepotrzebne. w żoladku trawiac ymnieřka. Serhi.

Żyć zbytniemu. wilgotnořciámi obćiaćiony. Także czopek wyřufa. Tenże.

Rářle leczy. z miodem pożywana.

Ráđzenie z niey czyniac. weře z domu wy

pedza. Tenże

Páraliřem náruřonym. rántkiem bywa / ták wżywaniem / iáko náćieraniem ťwym / miásto białey Kúkwie.

Czerwonóřć oczu.

Bielná y páwłoki ná źrenicy. ťpadza y řćiera / z miodem / z řadlem Lipienim / albo z przeřioreřym / á z octem dobrze wtemperowána / y ná to w oczy puřczána.

Wino aby ťwoie řodkořć zachowáło. Wino ře trzećiey Gorzyce ná sienie przyćluřy / w mořcie wyřpáć / á przez dlugi czas tam go zaniećac : To áni mu řicieć / áni wřeć dopuřci / á w ťwoiey řodkořci ťie zachowa. Ták czynia ći řtorzy z ťron dálekich wina řodkie przywořa / Gorzyce do nich řypa / ináczey / z ořtrzařlyby y zmocniáły.

Móřtárda.

Gorzyce czynia przyřináć. bázro ořobliřy y zdrowy / ktorego pořpolicie wżywać / ia przy řkole zwařca ćařow zimnych : Ten przyřináć zowia wľařnie v nas Gorzyca / z Cudzořiemřká Múřtárda / ktora káđy wzdług ťwey woli y w podobámia czyni / oczym wyřey. Jedni poprořtu wierca ná sienie gorzyce co ná swieřce (bo ťtáre nie iest ták wżyteczne) á w wicrdziawfy go w domicy / w nem řodkim á miodem rořtwarzána : Dru dzy kláda cukier / á octem rořpuřczána. Ini řkorki pomoránczowe w miedzi przyřawie ne drobno řiećána / y w Móřtárde kláda / ktore řináć ořobliřy czynia. Tiektořzy z Gduřlámi / albo z Datlámi / z řkorek y z błonk ťwych ochedořonymi / iáko z pigwami przyřawia / przydáćac Cynámonu / Gwoździřow / iáko ťie wyřey powiedziáło.

Sok.

Ná sienie Gorzyce. bywa czyniony / y ná ťtoncu wyřufony. Ten

Żyć miodowa rořpuřczony. á gárgáryżmem ćieplo wżywany / w gárdle / w wřćiech nápućnienia : Także okolo Żezyćká ná ořzmiálořci řořpadza.

Wzrok iářny czyni.

Powiekóm ťwierzbicacym / krořtáwym / řol w miedzi rořpuřczony / á pomářwany

Żebó bole nie wřmierza. pomářzac iey tym řokiem.

Oley z Gorzyce.

Ná sienie gorzyce. w oliwie przez kílka dni moczyć : potym w prářach / albo w oleárni wyřić. Ten

Żyć suchym odźiebionym / y

Ćłonkom řtawiałym z řimná / nim iey ná mářzac. Plin.

Od řiwizny dlugo zachowywa. głowe nim náćieraćac. Tab.

oczó czerwonym. Páwłoki ná źrenicy.

Wino ře by řodkie ťwey nie wřtáćie.

Móřtárda y řořne

Sok z ná sienia. ná bźmiedzořć w gárdle.

Wzrok iá řny czyni. Powiekó wřopowáym. řepom. Cie. m. inapi.

Żyćom řiaćym. Ćłonkó řo řimná řtawida řym. Od řiwizny zachowywa.

	rodkiego / albo wina rodkiego z cukrem / barwym do zgeszczenia zwarzonego / wiecey przylac.	dlem gestim / albo z woskiem plastrowana. plano na Dios. abo z oliwa a z woskiem.	
Do lekarstwa	Do lekarstwa maia bydz ziarna swieze / dozryte / pelne / rumiane / nie zbytne suche : po przegryzieniu ziarno we wonacz ziele / wilgotnosci pelne.	Rece gladkie y chedogie czyni / przydawany do przyzeczzonego plastru Migdalow o chedozonych / skorek / w piecu wysuszonych / y malko wtluczonych / tym rece czesto wycieraiac.	na twarzy y na ciele. rece gladkie czyni.
Slazientie.	Slazientie nabrymiatley ze zbytenich wilgotnosci y wietrznosci / bywa lekarstwem / wysywaiac iey. Simeon Seth.	Tredowaciny na twarzy / Takze Liscie frogie / y lekarstwom innym nie wstepuicaci / leczy / z octem wtarta / tym nacieraiaac Dios.	Trudowa cinom. Lisciom
Czwarczacie.	Czwarczegodniowym goraczkom / takze bywa lekarstwem / ktore pochodza z wilgotnosci slagnistych / wysiglych y wospalonych. Tab. Seth.	Trzeciegodniowey zimnicy a odmientaiac cym sie nasienie suche pic : Albo kasse rzadka Jeczmienna dobrze na potrasz / a godzi ne przed przysciem choremu dac iesc / leczy ta. D. os.	Czeczaiac
Slagnie.	Wilgotnosci slagniste w glowie y w zoladku rozprawne y rozpada.	Plastrem wyciagacia cym z glębokosci ciata na wierzch / y tym ktore na sadzele sprone czyni / bywa przyzniesana.	Wczesom na ciele trowa cym.
Trawa grande potrawy.	Do strawienia y zwarzenia pokarmow grubych wielkim ratunkiem bywa.	Gluchocie /	gluchocie
Podagrze.	Podagrze slagniste jest lekarstwem.	Symntem w vsiach / z figami wtarta a przykladana / bywa lekarstwem.	Symntem
Slagnie z glowy wyciaga.	Nasienie Gorzycznej suchanej / slagnie z glowy sciaga. Zaczynam	Nidly w rok wyciera y polerwie. Takze Westli /	Wzroku. W powiekiach swierzb wesi. Chropowatoaci.
Smyst.	Smysty sie polerwia /	Swierb y	
Grusly	Grusly y zolzy pod sezekami na slerach twarde / Takze	Chropowatosc powiek / pomienionym sposobem przykladana / leczy. Albo z miedem sol / ale sol ma bydz ze swiezego nasienia / polci nie zeschnie / wyszety / y na stoncu vsuszoney.	
Na slerze	Dawne y zaskarzale ochrapienie / y zoskrzatosc w piszczeli / przez ktora dech y glos idzie. oddala / sol z miodem pitym gargaryzowanym. Tenze	Parchy z glowy ciela leczy / plastrum z niy plastruic y okladaiac.	Parchom ciela cym
Zostezalo	Ranom w gardle z slagny skoney / bywa osobliwym ratunkiem.	Recey w ciele / albo za skora trowiace / albo trzaski / osci / damie / sklo / y inne rzeczy wyciaga / przydawany tego nasienia do plastru y masei podobnych. Dios.	Recey w ciele trowiace /
zaskarzale	Proch z Gorzycznego nasienia w nos puszcany / czyni kichanie : przez ktore mozg z slagny bywa wychedzony.	Uleszmonym od weza / abo	Od weza.
ley.	Padaiacey chorobie / z solkiem ogorzonym nasienie pitac / jest lekarstwem.	Od Niedzwiatka obrazonym / z octem rozzerze / a na rane przykladac. Pli.	Od niedzwiatka obrazonym
Rano w gardle.	Nad przyrodzenie zapamietaiacym sie / Spaniu nad przyrodzenie / nasienie tey Gorzycy z figami tlustkami y miesistemi / co nalepszy wtluc / y troch : octu mocnego wine niozo przylac. Drugy przydaiac naciasty dobre kraasnoney trocha. Inni miasto fig ta biora : troch : octu winnego : y z tego plastr na glowie dobrze wogolona cieplo przykladaiac / tak dlugo / azby skora dostatecznie zarumieniala / albo sie spryszelala. Dios. Pli.	Pitagoras Gorzycy prodek dacie miedzy temi wosytkimi rzeczami / ktore maia wlasnosc moc swoje wzgore puszcac : To jest / ktore sa ostrogoracego smaku y skutkow cagnistych / a cialu do zdrowia sa wyteczne / jako Plinius pisze w ksiegach dziewietnastych / w Rozdziale osimym.	Pitagory Gorzycy
Aspantie	Aspantie wzbudza.	Wolami / abo gryzbami i. dewiemy firmym / nasienie Gorzycy z octem pic dalaac / bywa osobliwym lekarstwem. Pli.	Wolami firmym
Kaduka.	Padaiacey chorobie / z solkiem ogorzonym nasienie pitac / jest lekarstwem.	Przeciwo bozeniu zebow z zimnego flugu / suchac nasienie dobrze / bo wiele slamowatosci wyciaga. Pli.	Zebom
Zapamietaiacym.	Nad przyrodzenie zapamietaiacym sie / Spaniu nad przyrodzenie / nasienie tey Gorzycy z figami tlustkami y miesistemi / co nalepszy wtluc / y troch : octu mocnego wine niozo przylac. Drugy przydaiac naciasty dobre kraasnoney trocha. Inni miasto fig ta biora : troch : octu winnego : y z tego plastr na glowie dobrze wogolona cieplo przykladaiac / tak dlugo / azby skora dostatecznie zarumieniala / albo sie spryszelala. Dios. Pli.	Jezyczku spadaiacemu / Takze	Jezyczko wi.
Suwrta.	Spaniu nad przyrodzenie / nasienie tey Gorzycy z figami tlustkami y miesistemi / co nalepszy wtluc / y troch : octu mocnego wine niozo przylac. Drugy przydaiac naciasty dobre kraasnoney trocha. Inni miasto fig ta biora : troch : octu winnego : y z tego plastr na glowie dobrze wogolona cieplo przykladaiac / tak dlugo / azby skora dostatecznie zarumieniala / albo sie spryszelala. Dios. Pli.	Slagnie sadzacey sie okolo niego / czyni gargaryzm z niy z octem a z miodem.	Slagnie w gardle.
Sciayce	Bolesciom w biodrach / sciayka zowia / tenze plastr byw ratunkiem / nieodeymowac azby sie sprysczylo. Tak z Barskim mydlem plastrowana na biodra / toz czyni.	Zoladel zimny rozgrzewa / przyzmakiem abo mostarda iey wysywaiac Pli.	Zo. edfos wi.
Cere clasa	Cialu wosytkiemu przyrodzona barwa daie / a zwlaszcza zimnemu y zmarzowalemu.	Dychawicznym wielkim ratunkiem bywa / takimkolwiek sposobem wyswana.	Dychawicy
su date.	Cialu wosytkiemu przyrodzona barwa daie / a zwlaszcza zimnemu y zmarzowalemu.	Slagny snadne odbywane y wycharkanie czyni / w potrawach wyswana. Pli.	Slagny snadne odbywane
gruczoly	Gruczoly otwiera / z Barskim mydlem plastrowana.		
otwiera.	Gruczoly otwiera / z Barskim mydlem plastrowana.		
Bolecza	Boleczi woselakie zaskarzale y zartwarzdniale gdy na wierzch chcemy wyciagnac / Gorzycy wysywamy. Dios.		
kom.	Boleczi woselakie zaskarzale y zartwarzdniale gdy na wierzch chcemy wyciagnac / Gorzycy wysywamy. Dios.		
plechowaci.	Plechowate / sc glowy / wlosami czyni porost / y odkrywa / niy / sc / gole / na / nacieraiaac.		
zlamadlo	Pod oczyma zasimialosc rozpada.		
sci podoczyma.	Pod oczyma zasimialosc rozpada.		
zmazom.	Krosty y woselakie zmazy na twarzy y innych miejscach spadza / z miodem / albo z sa-		

Sciatyce
podgrze
Wszystko bo
leiszym.
Szumie
nu w v
su.

Sciatyce y boleściom w biodrach z zimnych spadkow/ b waratunkiem. Także. Podagrskom slagnistym namazuiac. Pli
W vsach boleści/ y
Szumy w rychże uklada pusezany w nie
cieplo/ sprzydanim troche rybiego sadla. Pli.

Szkodzi

Czestym wzywaniem wyrok moli. Uz miode Oczom.
Stowie albo mozgu goracemu. Seti. Stowie.
Watr. bie zbytne ciepley. Seti. wstrobie
Pragnienie czyni. Pragnie
nie.

Gorczyca polna albo dzika/ Rozdział 119.

Erysimum, Irio.

Wegerich / Goderich / Wegsenff /
Waldesenff.

T Roślina Gorczyca polna ma-
liny. Pierwsza na pol lokcia
wzwyż / ma list podobny polney
Kulwi / nie rowno wykreiony / bla-
dy: Pretu gibkiego iako rzemien /
Kwiatu zoltego drobnego: z tego
potym nasienie drobne zoltawe w
straczkach cienkich / obdluznych y spi-
czastych / smaku gorzkiego: Korzen
twardy / biały / kosmary. Druga
liścia bladego / y we wsem pier-
wszey podobna, to iest / w klaczu /
w kwiatu / w nasieniu / y w str-
czkach ku gorze stojacych: tylko we

wsem wietrza / y Kulwi podobna.
Trzecia / Korzen ma niemaly / krzy-
wy / z ktorego niemalo rozg pocho-
dzi / ktore liściem gesto obdluznym
y zasfrozonym sa oblozone / okolo
kraiow zleka karbowanym / kwiatu /
nasienia / pierwszym podobnego.
Wszystkie kwitna w Lipcu / y w
Sierpniu.

Wzrost.

Wszystkie trzy pospolicie rosna
przy parkaniach / plociach / y murach
miejskich / na starych murach / y ru-
mach / na placach pustych kedy do-
my bywaly / w ogrodach / przy dro-
gach / y scieszlach.

Przyrodzenie

Rozgrzewa y wysusza nasienie
w trzecim stopniu na koncu / abo w
czwartym na przodku. Samo tez
iele suche malo niedochodzi przyro-
dzenia swego nasienia. Ale swiezo
zielone ma wilgotnosc w sobie. Ro-
zprawnie / rospadza / sciencza / roz-
zedza / iako y Rzezucha.

Moc y skutki.

Nasienie pospolicie do lekarstw przycho-
dzi.

Rymie albo sapce w piersi na pluca sply-
wajacey / miatko wtarte nasieniez pitym miodem wzywane / bywa lekarstwem.

Kopa pluciacy / z miodem wzywane wy-
ciera piersi. Tenze Dios. Gal.

Slagne z piersi gesta / lipka / kwiata rze-
dzi / y wywodzi / z miodem na lektwarz za-
czynione / biorac potrosze w vsta zeby sie zleka
rosplywalo / abo z tysski lizac. (Tenze) Ale
pierwey nasienie to trzeba w wodzie moczyć /
potym go na pateli przypażyć. Albo zawia

Spadko
na piersi
y pluca.

Kopa plu-
ciacy.

Slagne z
piersi wy-
wodzi.

Wowie utraconey albo ciężkiej / teżył ma-
 iac paraliżem naruszony : toż nasienie w wa-
 ściach zeżwane / a pod ieykiem trzymane /
 bywa ratunkiem. Plat.

Wolá ná fyi y wyrosliny wielkie rozpa-
 dza toż nasienie miáło wráte / a napoty z
 Bobowa mała przykładane : list kápufty
 czarney zwierzchu przyłożony. Plin.

Wotory ná rozumie schodza / máia Rze-
 zuchy z octem często wzywác.

Tchnienie ciężkiemu / nasienie z Lebiot-
 ka w winie piac / bywa lekarstwem.

Woleiacym pieriom / z kóziim mlekiem
 pić go dobrze. Plin.

Dymienie rozpadza z smola plastrowá-
 ne. Plin.

Plány ná ciełe wśelákie sciera z octem
 nácieráne. Tenze.

Ognistym wrzodom y bolaczkom / ktr-
 Grelowie Rarcinomata zowia / z białkiem
 od iaiá / plastrowáne / bywa lekarstwem.
 Plin.

Slezione twáda / dzieciom z miodem / ó
 kárym z octem / leczy / mázac. Tenze.

Niedzwiađkom sie sprzećiwia / przeto w
 kásonym od nich / bywa lekarstwem.

Pleřowátosc głowoy y opierzchłosc z wlo-
 sów / Górczyca / a tym nasieniem nácieráiac /
 leczy.

Gluchocie oddala z figa wráte / a w wřy
 kládzione.

Páznogócie chropowáte y párchowáte /
 miáło wráte / a z wóřkiem albo z miodem
 nágniećione / y przykładane / spadza y chedo-
 że czyni. Plin.

Jezyckowi spadáiacemu często / z násie-
 nia tego z figami suchemi w ocie wářzone-
 go / Gárgárizmy ciepło czyniac / bywa rá-
 tunkiem. Plat.

Dárciu w eszych listkách / Jliáka zowia /
 z zimney przyczyny / nasienie w winie wářo-

ne / a wóřkiem albo wozem przykładane / by-
 wa lekarstwem.

Wydymaniu w stoleu / z lipkich wilgo-
 tności / bywa ratunkiem / obsypawřy pro-
 chem iey stolcowá listke / y wpiawíc ia. Pla.
 Także y nerki miodem námázawřy / pro-
 chem nasienia tego / albo też z samego ziela /
 a kminem tłuczonym y Kolofonia posypac.
 Plat.

Sól z Rzezuchy.

Sól ze wřyřkiego ziela / z lićcia / z kłacza /
 z křzenia / y z nasienia / má bydž wřyřy :
 Ten badž z mlekiem białogłowskim / badž też
 sam przez nos sarkány / z głowoy kolere zby-
 tnia kłora z soltey choro-
 by pozostála / scia-
 ga y wywodzi. Tab.

Ślágne gruba y kłiwáta w piersiach re-
 sprawue y charkaniem wywodzi / ten sól z
 białey śány wodká trunkiem wzywány. Tab.

Żebow bole wkláda z fluxow zimnych / sól
 ciepło w rcho po tey stronie puseżány / po-
 kłorey żeby boleia.

Wodká z Rzezuchy.

W Cálego ziela / to iest / biorac go z křoz-
 niem y z kłwiátem / y ze wřyřka tego sub-
 stancia posiećáne / má bydž z Bálneum Ma-
 ris wyciągána / ezasu iey kłwińcia : Tá-
 trunkiem wzywána piasek y mul z neret y z
 pechyrzá wywodzi moczem. Tab.

Czyszczeniu Miesiecznemu białogłowskie-
 mu osobliwym bywa lekarstwem / piac ia
 nápoly z Bylicowá / y z Rumientowá w o-
 kámi. Tab.

Szkodzi.

W Oládkowi geracemu škodzi /
 W plod w żywocie zábtiá /
 Do namieenóći cielesnych iest podniáta.

Wydyma-
 niu wřol-
 ca.

Succus
 Nasturtii

Kolere
 z głowoy
 scia-
 ga.

Ślágne z
 pi-
 si-
 wy-
 wodzi.

Żebó bo-
 le-
 scym.

Aqua st-
 iatitia.

Sneret y
 z p-
 dy-
 3-
 3-
 3-
 wodzi.

Miesiec-
 czney.

Szkodzo-
 wi.
 Plodu.

Rzezuchá polna / Rozdział 121.

Nasturtium sylvestre, Carda-
 mine sylvestre.
 Wilde křeř / Gauchblum.
Rzezuch polnych znayduie sie
 pieć. Pierwsza korzonkow
 włośienkowatych / drobnych / cien-
 kich / z ktorych kłacze cienkie / oble-
 málo nie łokietne wyrasta / ku wierz-
 chu odnořki máiac / na ktorych
 kwiatki białe / smáku ostrego : Li-
 řu niemal wodney Rzezuchy zwla-

řeża odspodnie / ieno mnieyře, po zie-
 mi leżac : zas ku wierzchu drob-
 nieyře / y řpiczářte. Druga / we
 wřyřkim pierwřey równa y podo-
 bna tylko lićcia odwińanego y křzy-
 wego / y nieco wietřzego. Trzecia
 także / křzeniem włośienkowatym /
 różgami cienkimi y oblemi / tylko
 kwiatu ciełistego / y lićcia v dolu
 řerřzego y okregleyřzego / a ku wierz-
 chu po różgách drobnieyřzego / y po-
 długowátého. Czwarta ná piadž
 wřwřyř

to mdleyše / tál / ze korzenność ich y ostrosć jest mierna. Sciencza, wychadaža / otwiera, pobudza / rozprawnie / wyciaga / rozraza / pali / rozgania. Nasienie we wszystkich jest Gorzycy podobne / y tego samego do lekarstw używamy.

Nasturtium.

Gartentrefz / Krauze.

Moc y Skutki.

Purgnie żywot. Żywot wychadaža purgniac / nasienie. Dios.
Glistom. Glisty wypedza nasienie z winem pite. A iefezie potężniey / przydawşy Koblej miekci. Dios. Plin.
Mieście czney. Slezies nie. Cyszczenie miesięczne pániam rozbudza. Slezions nábrzmiała y zátwardziála sciencza / nasienia kwintie z winem pítac. Toż nasienie z miodem / álbo z figami / álbo z octem roztrąşy / nácieráiac. Tenze.
Tredowá togi. Lifaom Párchom. Wzrodó smrodliwym. Tredowátosć z trawzy spadza / y Lifáie z ciála ściera / z sokiem Koniskiego Sezawiu pomáziac. Dios. Párchy ná glowie plynace. Wzrodó smrodliwe wychadaža / toż nasienie z miodem plastruiac / álbo z Gesim

sábem.

Flágmie lipka y kłiwáta z pierśi y z plucę ktora dycharwoice y ciężkie tchnienie czyni / rozprawnie / śiece / rozrzedza / rozgrzewa y śnádnie charkaniem wywodzi / w polewkách wárzone / rościeráne / y trunkiem dáne. Albo z miodem lizánym używane.

Káşiu / y Ciężkiemu tchnieniu z zášebienia y z žimnych spadkow ná plucá / z miodem ná czeso używac dobrze.

Z winem pite / iad weżow y inych iadówitých bestiy z ciála wywodzi.

Weże z domu wygania / z nasienia kádzecnie czyniac. Gest.

Włosy od opierzchnienia / y od pleşowátosći broní / z Mirinkowym olejkiem nasienie rościeráiac / á tym glowie nácieráiac.

Scyátyce z octem wtarte / tym nácieráiac.

Dla pyszczenia / z nasienia tego á z maki ieszczmienney / álbo z řodu teczmiennego miálko meltego / y z octu / plastrowanie wezynić / bol ná wierchy z głebokosći ciála osoblíwie wyciaga.

Wzrodó ognisty / ktore kárbunkulámi zowia / w rope zbiera y otwiera / z miodem go przykládáiac.

Oroki ognisterospadza / y zausńice.

Krofty álbo wrzedziennice spiczásto ostre y ogniste / z láciem rybnym / ná křeale plastru wezyniwszy / przykládáiac / spadza / álbo do zebrańia przywodzi. Dios. Albo z kwásem to jest / z naciásta plastrowane. Plin.

Toż liście y z klaczem / iedno daleko słábiey czyni. Dios.

Głowy bolenie z zimnych fluxow roznice / iáko y Gorzycá wkláda / tracnia glowe / áz škora zrumnienie. Gal.

Zmysły oczerştwia y ostrzy.

Kolere y z flágmie wywodzi / pulerzciálotá nasienia tego zw oba ciepło pié dáiac.

Flágmie wilgotnosći z glowy sciaga / y mózg wychadaža samo nasienie dlugo żucháiac / álbo miodem záczynione gesto.

Proch tegoż nasienia miálko wtarty / á nossem sarkány toż czyni / y kichanie czyni.

Toż kichanie od nieprzyrodzonego spánia ktore zowia Subetem / wzbudza.

Nábrzmiałosć y nápuchnienie / ktorego kolwiek czlonka rospadza / nasienie z miodem plastrowane.

Wzrok iáşny y bystry czyni.

Poszřaly wşelákie / Darne / żelezcá / trzaşki / sklá / y káşda rzecz w ciele křwiaca / wyciaga / nasienie miálko wtarte / á z smolá plastrum przykládane.

Wzrodó pomyláiac y trawiáce ciáto / z miodem plastrowane / leczy.

Mocz zátřzymanemu nád przyrodzenie / sámó ziele w winie / á w oliwie wárzone / á ná křok ciepło przykládane / ratunkiem. Pla.

Kóşlu. Dychawicy.

Iad z ciála wywodzi.

Weże wypedza.

Włosom bronio pierzchnienia.

Scyátyce

Wzrodó ognistym

Oroki ognistym wrzedziennicom

trzacym

Głowy boleniu.

Zmysłom

Kolera wywodzi.

Flágmie z glowy sciagna.

mózg chędoży.

Kichanie czyni.

nábrzmiałosć.

Wzrok iáşny czyni.

Trzawce rzezy z ciála wyśiga.

Wzrodó

Mocz peşy.

sie trzymając. Ku wierzchu kła-
cza gałązeczki gęsto / na których o-
kolo / kwiatkow pełno drobnych a
białych : z tych za czasem luszczynki
drobne / płaskie / iako na Kzeżusze :
w których nasienie na kształt So-
czowicego ziarna / y teyże wielkoś-
ci / na obdłużney stopce / przy wierz-
chu rozdzielone y roszczepione : We-
wnatrz iaderko małe / Kzeżusiane-
mu podobne. A te małemi Tobol-
kami zowiemy.

Thlaspi, Nasturtium
rectorum.

Bauwrentress / Bauwrensenff /
Besertraut.

Drugie / które więksemi miamu-
jemy / dla liścia większego y szerze-
go : także przy kłaczu nabrodki roz-
dzielone / okolo kłazów zakłowá-
te. Pietá mocnego / gálezistego.
Kwiatków białych / strączków szer-
szych okragłopłaskich , przy wierz-
chu rozdwoionych : w tych nasie-

nie drobne żółte. Korzenia wiel-
kiego.

Trzecie / które zaraz z korzenia
gęsto liście puszcza długie / wąskie /
pobielawe : smaku nie ostrego. pre-
tá cienkiego / gałązek okolo siebie
wiele drobnych mając. Kwiatu
drobnego białego / z których nasie-
nie drobne w strączkach okragło
płaskich / na kształt Tobolek. Sma-
ku gorzkiego , iedno nie tak iako
pierwsze.

Czwarte / Liścia także długiego,
wąskiego y rzadkiego. Kłazi gá-
lęzistej / na których w okolkach stro-
czki gęste / a w tych nasienie drobne.
Korzenia wszystkie białego / zdrew-
niałego. Jest ieszcze inych przez pie-
tnasie / ale że sa sobie skutkami po-
dobne / rozumialem je opuścić.

Wzrost.

Pierwsze ledá gdzie rośnie. wto-
re na miedzach / y między zbożem
Trzecie na miejscach skalistych y
kamienistych. Czwarte na pusty-
niach / pagórkach y górach.

Przypodzenie

Samo tylko nasienie do le-
karstw przychodzi / które iest przy-
rodzenia suchego y gorącego w 4.
stopniu / a ile pierwszych y czwar-
tych : ścienczaia / pobudzaia / wy-
ciagaia / wychędażiaia / rozrażaia /
przenikaia / równie iako Kzeżusza.

Wtóre y trzecie / które też Ożed-
kami mianujemy / nie tak szczypta-
cey y rozpalajacey gorzkości / dale-
ko mniej rozgrzewaia y wysuszaia.
Także w skutkach swych słabsze iest
nasienie ich, niżli pierwszego y cz-
wartego.

Moc y skutki

Bolaki y wrzody wewnętrzne rozrywa / z Boleczko
winem

wzwyż od ziemi. Liścia do wzdłużny Rzeżuchy podobnego / po ziemi się rozkładającego / po trzy listeczki na iedney stopce. Kwiatów białych / podobnych pierwszym. Korzenia także włosienkowanego / gęstego / obdłużnego. Piata górna / na wysokich górach rosnąca / od przednich daleko subtelniejsza / miękka / kwiatów białych : listków stojących iako strzydekła roszczepierzone / zielone : smaku ostropieprznego : korzeń długi / biały / z niewielką odnożką.

Wskiesce

Rosną pospolicie na p'ominach na łąkach / w krzewinach / w da-

browach. Piata na wysokich górach : kwiat wydawa w Kwietniu / w Maju y Marcu.

Przyrodzenie.

Wszystkie są przyrodzenia rozgrzewającego / y wysuszającego w czwartym stopniu / równie iako ogrodna Rzeżucha.

Moc y skutki.

Ponieważ iednakiego są przyrodzenia / iednakich też skutków być musi.

Zosobliwość

Wszystko w głowie wytraca / w lugu wårzone : a ile pierwsza / przemyślać tym głosem y ciałem.

Z oczu czerwoność spada / głowę nim obroczywszy z Pieciornikiem / albo z Piecperem zieleń. Plin.

Wszystko w głowie wytraca.

Czerwoność z oczu spada.

Barbora / albo S. Barbary ziele / Rozdział 122.

Barbarea, S. Barbaræ herba, Pseudobunias, Pseudobunium Lobelio.

Winterkress / Barbellkraut.

Barbary S. ziele / dwoiakię. Najduiemy / samca y samice / mało nie we wszystkim podobne. Korzenia zawilego / odnożysego : z tego kłącze mocne / oble wyrafka y strysiafte albo lasłowane. Liścia okrągłoserolkiego / zaostżonego na koncu. Kwiatu drobnego żółtego. z tego potym straczki cienkie / obdłużne / w których się nasienie drobne zawiera.

Wskiesce.

Po płonnych polach rośnie : w kwietniu w Maju.

Przyrodzenie.

Smak sam świadkiem, iakiego przyrodzenia to ziele : Bo iż żuchającym ostrosć podać / a potym sczmiennie y zściąganiem / albo zwieraniem : zjad się znaczy / iż rozgrzewa y wysusza / zwłaszcza nasienie.

Moc y Skutki.

Rany wrzody plugawe / zagnite / wychełdane y goi : iak soliem ze wysyckiego wyjętym / iako woda z wårzonego wymywaiać.

Mieś w ranach / wrzodach y sadzelach dziwe y złe trawi : Tłuc go a przykładać / albo prochem z niego zasypuać.

Kanom. Wrzodów. Sadzelo. Mieśo dziwe trawi.

Tobolki albo Kálecki / Rozdział 123.

Tobolek wiele rodzajów : Pierwsze Dioskoryd opisuje : Ma liście wązkie / na palec wzdłuż / tu ziemi odwisłe / przy nieśeyszym : przy samym kłączu ro-

zdzielone / iako na dwie brodce. Kłącza na dwie pędzi. D samego kłącza dżierzy się iakoby ie obeymuiać : acz nie iednako wśedy / ale ieden list niżej / drugi wyszey przeta-

piadż wzwyż : w Kwietniu y w
Maju bialo kwitnie / nasienie tak-
że w supinkach na kształt serca wy-
rażonych czarne mając / bez smaku
y zapachu.

Wskiesce.

Na każdym miejscu roście.

Przyrodzenie.

Jest przyrodzenia wychładzają-
cego y wysuszkającego we wtorym
stopniu / stwierdza y zawścioga.

Moc y Skutki.

Ogniu albo Roży piekielney / z octem
plastrowany / bywa rąnkciem.

Także wśelakim ognistym przymiotom.

Ważony z Bąbta / a z Ormienśka glin-
ka / trunkiem wżwany / ciekaczki / aż wlaszcza
czernona / ząstnawia. Także klifera dąs-
ny. Także

Z wodka kurzey stopy / albo żywołostu /
pijac / toż czyni.

Mokzenie krowawey

Uplawy pániam toż zawścioga /

Toż sol ze wżyskiego ziela świeżego wypła-
sowany y klaryfikowany czyni rano y ná noc
po piaci albo šestci lyżek go pijac. A gdzie
by soku mieć niemoż /

Wziac Tąsniuku suchego trzy albo cztery
gársci / y w winie czerwonym ciępkim / albo
we dżidżowey wodzie niebárzo świeżey / ied-
nak nie zągnitey / w pul gárcu wárzyć / aż trze-
cia część wżwre. A przecedzwszy / chorým
pomientionem chorobami / dawac / każdym
razem pić po osmi albo dżierwiaci lyżek.

Krowia pluiacym: Wziac Tąsniuku ze 2.
gársci / Sporisku / Bąbki serokley po gársci
To drobno pokráiawşy / przydac Cukru Ro-
żey czerwoney ze dwanas cieleciorow. Na to z
kwarzy wody dżidżowey nálawşy w flify za
strobować cynowey / albo w konwi zaluto-
wac ciastem / z maki a z iatec wezynionym
albo ciastem maki rzány / y przez godzin 5.
w kotle wtopu wrzacego wárzyć. A gdy po-
wolt przychłodnie / przecedzić / y po šestci albo
siedmi lyżek pić ciepło / rano / po południu 2.
godzinie : trzeci kroc gdy sie ma klasc do po-
ścieli. To tak dlugo czyniac / aż poprawe
chory weznie.

Albo tym sposobem: Wziac Tąsniuku 2.
gársci / Bąbki gársci pokráiawşy we dżidżo-
wey wodzie wárzyć do polowice wżworszenia /
co jest / aż kwarc zostanie. A przecedzwszy /
Cukru / trzylentey Rożey czerwoney / šestc lo-
tow przyday. Wierz tego dekotu ná raz ly-

żek šestc / Glinki Ormienśkley przypáwney
krowintey / y tego choremu rano y ná noc pić da-
wac / aż przestanie krowia charkac. Toż też

Krowia pluiacym / za zerwaniem żyły iac
kley w plucach / sol z tego ziela świeżozielo-
nego klarowny / po cztery albo piec lyżek 3.
mno pić rano y ná noc dawac. Ziela też w
potrawách świeżego czesto wżywac / y do

Suchory máiacym / (Crunku klasc.

Ciekaczke czerwona cierpiacym.

Ciekaczkom lekarstwo doświadezone / sol
z tego ziela świeżego klarowny z Rożey czer-
woney cukrem / a z syropem żrózey suchey w
czynionym / po 4. albo 5. lyżek rano y ná noc
pijac. Toż czyni dáiac go klifera ze 24. lo-
tow / albo lyżek.

Wnetrzney przepuklinie bywa rąnkciem
proch tego ziela / biorac go ná raz po kwint-
cie / przez kilkanaście dni z ciepłym winem.
Wżywac też tego ziela w polewkách / w po-
trawách y w trunkách / mecznego w winie.

Od bestii iadowitych obrażonym / tenże
sol z winem wżwany / biorac go ná raz 3
piec lyżek / bywa lekarstwem.

Bydlu rogacemu przepukliny / badz z cie-
kiego razu / albo od drugiego bydlcia prze-
bodzenia leczy. Także też gódzicby

Ciekaczke miálo / dac im tego ziela czesto
Koniom záś w takim przypadku / drobne
sielaci / a z obrokiem im dawac.

Jeżyczkowi zapalonemu w gardle / plota-
nie z tego ziela dobre.

Rány świeże sol leczy slaytuski w nim
maczaiac / a kladae.

Oczom záwrzedziálym / sol ze świeżozie-
lonego ziela klarifikowany z piec albo šestc
lyżek w okrowianym mozdżerzku / okrowia-
nym tłuczkiem / przez czwierec godziny mla-
sany / a każdym razem w oczy obrazone po
kropce albo po dwu puseżany / raz / dwa / y
trzy każdego dnia / a przytem chustki w nim
maczane y przywitane / leczy je.

Wsom záwrzedziálym y ciekacym / bywa
rąnkciem / puseżaiac go także w nie ciepło /
po dwu albo trzech kroplách. Abowiem te
wrychedaja / z flusu albo z wilgornosci wry-
susa y goi. Dios.

Zeby chwircuace wtwierdza.

Rány w gardle leczy w winie wárzone
w usiech ciepło trzymiac y gárgarizuiac.

W żoladku zápalente gási świeżozielone
ziela tlucac / a ná żoladek plastruiac.

Żolta chorobe spadra ná staroşy go w o-
buru / tak zeby pod bestiami nogami byl / o-
nawiaiac go co dzien świeżo.

Uplawy pániam záwrzedziága / wżiawşy
tego ziela dwie czesci / a iedne Rdesnu czar-
nego / posielac / y tym worek dlugi nápełni-
wşy / coby ledzwoie / trzyz y tonu obeczył we
dżidżowey wodzie stárey / albo w korey ko-
wale zelaza gássa / wárzyć : albo dlugo paa-

Ogniu
piekielne
m.
Przymiot
to m.
Ciekacz-
kom.

Moc m.
Uplawy.

Krowia
pluiacym

Krowia
pluiacym

Suchoro
Ciekacz-
kom.

Przepu-
klinie.

Wesfor-
nym od
bestii iá-
dowitych

Bydlu
przepu-
kline.
biegun-
com.

Jeżycz-
ka zápa-
lenu.
Ranom.

Oczom.

Wsom.

Ze bom.
Ranom
w gardle.

Żoladku.

Żolacze.

Uplawy.

Kolera
gora y do
tem wy-
wodzi.
Miesiacz-
cznym.
Sciatyce
Krew ze
wnetrza
wywodzi.
Vszczenie
niu iado-
witemu.
Rachanie
czyni.

winem piac nasienie eoby go piec tocoro
na waga przyfio/ zwlaszcza dojrzałe Egin.
Dios.

Kolera / albo zolc z ciála wywodzi / tak
gora iako dotem/ z winem piac/ pod mi-
ra pomieniona.

Cyszenie miesieczne pamiat wywodzi/
z Macierza duszko pic dajac.

W blisterze dane za wywledzeniem krowa
wey materiey/ Seyatyke leczy. Gal. Egi.

Krew ze wnetrza wywodzi/ nasienie trun-
kiem wzywane.

Wchodzi do Dryakwie nasienie / abo
wiem iadowitemu vszcznieniu bywa lekar-
stwem.

Proch z nasienia w nos dmuchany / fi-
chante wzbudza : zacsym tez

Ze spania glebokiego / ktore subetem zo-
wia / wzbudza.

Tobolki drugie/ ktore tez Perska Gorczy-
ca zowia/ liacia ferokiego / y korzenia wiel-
kiego / w blisterze dane/ Seyatyeczne boleści
wsmierza.

Macicy zadufoney / wielkim bywa rad-
wankiem nasienie/plastrem go na lono przy-
kladajac.

Proch z nasienia w nos dmuchany /
mozg z zimnych wilgoznosci wychodza :
przyto wielce bywa wzytecznym wzywaniem
Padalaca niemoc cierpiacym.

Szkodzi

Plod w zywoicie zabita : przyto brzemiem
ne maia sic go chronic.

Spitru do
bo subetu

2.
Tobolki
wielkie.
Sciaty-
cznym.

Macicy
zadufon-
ey.

Mozg z
slagny
wychoda
za.
Raduku

plod za-
bita.

Tasznik albo Taszka/ Rozdział 124.

Bursa Pastoris, aliis Sanguinaria, Herba Caneri, Crispula, Pera pastoris.

Seckelkraut / Teschelkraut / Hirtentäsch / Hirtenseckell / Gäßtreß / Dachsenkraut / Krispel vnd Krispelkraut.

Tasznik / iest kształtem Tobolki podobny. A iest dworaki / samiec y samica : abo wielki y mały. Samiec abo Tasznik wielki / korzenia iest cienkiego / białego / od którego wiele drobnych odnozek pochodzi : niegleboko sie w ziemie puszcza. Liscie spodnie od korzenia / po obu kraiom gleboko wytroione / iako Podroznikowe. Drugie / ktore po rozgach / sa Tobolczanym rowne. Klacza abo rozg z korzenia kłkta galastowatych / na pultory piedzi / podczas wyszych / puszcza / wszystkie sobie rowne / iedna nad druga nie wysza. Po rozgach tu wierzchu kwiatki biale drobne geste, a mnieysze y drobnieysze nizli Koszyczkowe. Z tych potym tuszczyntki drobne, okregleyse nizli Tobolczane. na kształt serca. w tych nasienie drobne / czarne. Smaku to ziele ze wшыtkimi swemi okolicznosciami znacznego / oproz w wsciech zuchane / iezyt sciaga y wysusza.

Drugi Tasznik mnieyszy abo samica / samcowi we wšem niemal podobny / tylko mnieyszy. Liscie tego koleu po ziemi sie rozścielajace. Rozdzek cienkich a zaledwie na-

Króń w
wściech.
Jezycza
ka zapal
leniu.

Syrupus
e Burfa
pastoris

Króń w wściech w gardle zapalenie /
Jezycza zapaleni y zramieniu / ta woda
ta wielkim ratunkiem / ciepło ia w wściech
dlugo y często trzymać / y gąrgaryzmy czy
niać.

Syrup.

Alexander Benedykt zaleca wielce syrop
z tego ziela / który tym sposobem bydz

ma czyniony : Wziac soku klarystowanego
ze świeżego Tąsniku wyprósowanego / trzy
funty : cukru białego dwa funty / y wazyc
pilnie symiac / a potym białkami w zim
ney wodzie rozbitemi klarystować / przece
dzic. Ten Syrop / służy wszystkim przese
czonym chorobom / badz samego po cztery
lyski na raz biorac : badz z iaka wodka przy
nalezaca / abo z ucha.

Pieprzycá / Pieprzina Szalszá / Rozdział 125.

Lepidium maius, Aegin, Pipe
ritis, Raphanus syluestris.

Pfefferkrant / Ingwerkrant /
Senffkraut.

Pieprzina szalszá kłącza cieni
go / obłego / mocnego / lotiet
nego / niekiedy na pultora lotcia
rozwyś. Listu szerokiego / na kształt
Bokłowego / ieno miękczysz y bled
sz / y w wierzchu kwiatki białe dro
bne w gronkach wieśie : z tych po
tym nasienie drobne. Korzen przy
mieśkyszym / biały / na kłła odnożet
rozdzielony / w ziemi nie głąboko
siudzacy.

Włeysee.

Koście na miedzach w polu / przy
párłanach / y plotach : bywa y w o
grodach śiany. Kwitnie w Czer

wcu y w Lipcu.

Przyrodzenie.

Iz ma znaczną gorzkość / podob
ną Kzezusze : przeto rozgrzewa y
wysusza w czwartym stopniu / y
skóre przyszy.

Moc y Skutki.

Do stolowego przysmaku bywa używá
na / który szalszá zowiemy : które je z
przyrodzenia swego ma pieprzność / pieprz
na szalszá ia miánujemy / spólnie z innymi
narody.

Pise Galen / że tychże skutkow / y teyże
mocy iest / ktorych Kzezucha ogrodna.

Nasienia tego ziela / może do zaprawo
wania potraw miasto pieprzu używac. Já
koż niegdzie dla tego bywa w ogrodziech śia
ny / gdzie bywa niedostatek pieprzu.

Sejatyka y srogie boleści biodr wklá
da / Korzenie tey truskac / a z mąscia kora
Mareyaton / albo Arcteykon zowia / plastru
iac. Lobel Drudzy tak wiele do tego przy
dala korzenia Omanowego / y przyelada
ia. Dios.

Szalszá

Do zas
prawy po
staw.

sciatyce.

Psia Kzezuchá / albo Pieprzycá mála / Rozdział 126.

Hiberida , Hiberis , Iberis ,
Lepidium minus , Carda
mantice.

Besemkrant / wildkress.

A to ziele rozmaite nazwiska :
Polna Kzezuchá / Włoska
Kzezuchá mála / Pieprzyczka / Psia
Kzezuchá. Listis Kzezusze podo
bnego / które na wiosne wietśey zie
loności bywa, niżli lecie / iedno iz

mnieysze / wezśe / drobnieysze / y spi
czastśe. Pretu na lotiec wzduż :
podczas niższego. Kwitnie białym
kwiatem / a w ten czas bywa na
potężniejsza w swych skutkach. Na
sienia do Tobokłowego podobne.
smaku ostrokorzennego : zapachu
cieżkiego / przykręgo y smrodliwego :
y przeto Psia Kzezuchá iest od ná
szych nazwana. Korzonków wiele
ma / iako ogrodna Kzezuchá bia
lych.

rzyc/ y w tym każdego dnia dwa kroc ciepło po pás siadać / rano y ná noc / obraczáiac sic onym workiem w kapieli.

Także wziac tego ziela/ Bábli serotey / Debowey skory srzedney / po dobrej czesći każdego zarowno. To wa dżdżowey wodzie wárzyc/ y w tym sie po pás dwa kroc każdego dnia kapać. Też surowego pożywać im dobrze.

Toż zbyta z nosa krewie.

z nosa toż krewie zbytem/ gđzieby nie mogli bydz pohamowany / dać im tylko w garsć tego ziela świeżego. Jáko sie przedko w garsci zágrzeie / záraz sie krew zástanowi. Ale po ktorey stronie/ albo z ktorey nozdrze krew plynie/ iesli z prawey/ to w reke prawa: iesli z lewey/ to w lewey trzymane bydz ma. Albo w soku tego bawelny troche obmaczáć y w nozdrze wlozyc/ z ktorey krew ciecze. Albo też tym zieletem syie obroczyć świeżo wrwanym.

Drudzy tylko kaza ná to ziele pátrzyć tym co toż máia. Owa iákokolwiek z tym zieletem sie obchodzác/ nád inne / toż krewie z kólkolwiek záwsciaga.

z żyły zá cietey nie póciécze krew.

Kto ma w sobie krew goraca y burzliwa / á że mu sie ráda po zácięciu żyły dobywa y puszcza/ tylko mu tego ziela w garsć dać świeżego/ nie pusći sie. Náwet gđzieby bylo w reace toż trzymane / z ktorey krew chciałby puszczać/ nie póciécze/ póki by w garsci bylo.

Czerwonice.

Czerwoney chorobie bywa lekárstwem / tym sposobem : Wziac tego ziela ze cztery garsci / Bábli serotey liscia dwie garsci / pokrząć: dobre y eluc/ y w wodzie Habesáaney y w dżdżowey wárzyc: do tego ze trzy ábo ze cztery loty Ormieskiej glinki : Białkow od parý iáiec. To wšytko co nalepiemy umieścáć y ciepło na wšytek żywot przykládać / każdego dnia odnawiać.

Toż też ziele wárzác w czerwonym winie/ y nád pára siedzac golym zádkiem / puszczać ia w sie. A ziele świeże wstawie w reku trzymać.

Także wziac ziela Táfniku/ Przeski/ Bábli serotey : liscia z pigwowego drzewa / Sporysu/ Kóże czerwoney po drwu garsci: to w winie czerwonym warz/ á nád pára golym zádkiem choremu káz siedzieć.

Máćice.

Máćice záwrzedziáta leczy / sok tego ziela/ spryciac ia nim.

Trzeciá czec.

W trzeciagodniowey goraczei ziele świeże ná pulsy przywieszowane/ á czesto odnawiane/ przedko ia odgania.

Członkó wšydlowym.

Członkom wšydlowym oboicy plci/ spuścłym y z przymiotem ognistym/ bywa osłblywym lekárstwem / w soku tego ziela chusty maczáiac á przykládać. A gđzie zeschnie/ znowu toż wczynie/ áz sklesnie y otól sie wyciągnie.

Podágrze chirágrze.

Podágrze/ Chirágrze z goracey máterey / bywa rástunkiem/ toż pomienione lekárstwo.

Wšelakie otóli goracey y przymioty ogniste/ sok tego ziela z octem wyciąga/ chusty albo pláty w tym maczáiac/ á przykládać.

Członkom ogniem piekielnym zárazonym/ który Grelowie Gángrenam zowia / tenże sok z octem wielkim ráctunkiem / póki sie nie záweźmie. Do gđy moc weźmie/ nie lepszego/ iedno on członek odczynać. Też też czyni ziele samo z octem tluczone/ albo w donicy wóierćiane/ á przywitáne.

Kóży piekielney/ lekárstwem dozwiaćdo nym sok tego ziela świeżego / z Roschodnikiem á z octem/ chusty albo pláty w tym maczáiac y przykládać.

Rány ciete/ z ktorych krewie pohamowác śnádnie nie moze/ sok tego ziela w nie letac/ nie tylko záwsciaga toż / ale y rány osobliwie leczy. Też też proch z suchego ziela czyni/ nim te záspuiac.

Toż krewie niezmierny zran cietych/ zástańawia przedko / dawšy świeżego Táfniku kámmemu/ w lewa reke trzymac/ á pod iezyl/ korzen tegoż ziela : záraz skoro sie w reku zágrzeie/ krew záwsciagnie : Także toż z nosa.

Wchodzi do másci / ktore bywáia robione/ dla glównych ran goienia.

Wodká.

Tym sposobem wodka z tego ziela moze distilowác z garsci miedzianego / iáko z Podrozniku. Tá

- Wychladza/
- Záwsciaga/ y hámmie
- Biegunki/ zwlaszcá czerwona z przyczy-ny goracey/ zástanawia.
- Mocz krowáwy/

Wplawy pániám/ dáiac iey rano y ná noc káżdym rázem po piáci albo šestci lyżek pic. Także wšelaki trunek z nia ma bydz mieścány. Albo tym sposobem :

Wziac pul garsci tey wodki / czerwoney rózey/ cukru trzyletniego Włoskiego/ Biedrzeńcu/ Jástrzebcu mniéjszego / Kóże w cukrze / po šestci lotow / to w kotle wtopu przez czwóierć godziny wárzyc/ przecedzwszy/ po 6. ábo 7. lyżek tego dáwać ciepło pic/ rano/ po południu 2. godzinie / trzeci kroc kládac sie spác. Tákowy trunek wšytkim pomienionym dolegliwosciom jest wzyteczny.

Trunek rannym wzyteczny z tego ziela : wziac wodki Táfnikowey / Bábli serotey / Przewrotnikowey / po kwarcie : wodki z debowego liscia / Kóstiwalowey po 16. lyżek/ albo lotow. Korzenia turzega ziela/ wejornikowego/ Celidoniowego ábo Jástólczego po 2. lotow z grubá przetluczonych/ y to wespól 24. godzin w Bálcum maris moczyc co nalepiemy / potym distilowác wolnym ogniem. Tey wodki po 4. lyżki dáwać rannesmu ná czzo y ná noc. Abowiem leczy z gruntu rány ciete y seychowe.

Rány

Otokom.

piekielne muognis

Kóży piekielney.

Ránom.

Toż nie zmiećna ma krewie.

Do másci wájo dzi.

Aqua

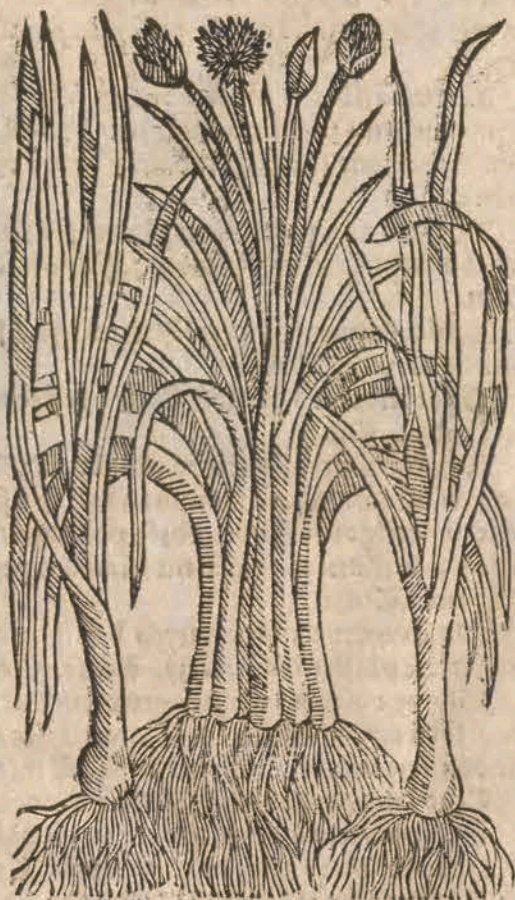
Ciekaćze tom. Mocz.

Wplawo.

Trunek rannym.

Porrum capitatum.

Lauch.

Dwoy w ogrodach naszym
Luć znajdziemy: Głowia-
sty albo wielki / y drosty albo
zrynany: który inni pospolitym
mianują. Luć wielki albo głowia-
sty / ma liście podobne czosnkowe-
mu / iedno dłuższe / szerze y zlobko-
wate / spiczaste / y prawie zielone.
Głowki podługowatey / białey: od
spodku tey pochodzi wiele korzon-
ków cienkich / włosienkowatych /
iako od cebule kosmactinki / mając
wiele na sobie lupin / albo blonek cien-
kich. Pierwszego roku wiecey w
liście wyrasta / niżli w korzeń / albo
w główkę. Wtorego zaś wiecey w
kłacze / iako v cebule. W wierzchu
ktorego bywa iako iaki kłebek / albo
zawoy / który gdy sie otworzy /
kwiecie sie wysypnie / z ktorego po-
tym nasienie czarne iako cebulane.

Drugi / który pospolitym / albo
zrynanym / albo mnieyszym zowie-

my / pierwszemu we wśsem podo-
bny: iedno we wśsem drobniejszy /
z ktorego za sprawa ogrodnicza /
zstawa sie wielki. Ten głowki dro-
bne / nie iako pierwszy zgoleme mie-
wa. 28. dnia po wśianiu wscho-
dzi.

Wzrost.

Oba / samey z siebie nie rosna / ie-
dno za lucta pracą y staraniem pilo-
nym w ogrodach: potrzebna zie-
mie tłustey / nawozney y dobrze
sprawioney: wilgotney zbytne nie
lubi / ale mierno such. Przez dwie
lacie trwa.

Przyrodzenie

Rozgrzewa y sciencza / iako y
cebula / co sie snadnie z skutkow ie-
go baczyc moze. Symeon Sethi
pise go rozgrzewac y wysuszac w
wtorym stopniu.

Moc y skutki

Cialo / iakimkolwiek sposobem wżywany
rozgrzewa / a wilgotności flagmiste w
nim rościencza / rosprawuje / y rzodzi. Gal.
Moc y pobudza y potężnie wywodzi
Dios
a ile nasienie z winem / albo z malmá / ya piac.
wodzi.

Zwrotowi wżycieczny / a ile w przyrodzeniu
flagmistym bo go odmiekcza / wilgotności
geste w nim sciencza iac / y liptie rozgrze-
waa.

Pokarm cialu nie dobry daie z strony ostro-
sci smaku swego. Eginet. Ale we dwoiey /
albo we troiey wodzie zimney warzony / za-
czym pozbywa wśystkley swey iadowirosci /
y takiez skrytey mocy zartym nabyroa / ze cial-
u żywnosc y pokarm daie / niemal tak wielki
iako mieso: ktorey przed warzeniem su. orwy
niemial. Aeri.

Niesieczne panom czyszczenie nad przyro-
dzenie zatrzymane rozbudza. Dios.

Ziezienna kasha rzadko warzony / a po-
zywany / pierśi z grubych a liptich wilgo-
tnosci wychodza.

Nasienie wietrzey iest ostrogorzkości / nie-
zli sam Luć: przeto zwiardza / y
Bolemu nerki / y

Pecherza z zniebienia y zamulenia flagmis-
temi klowatemi wilgotnościami / zwla-
szcza innym rzeczom przymieszane / bywa wży-
teczne.

Porrum
sectiuu
Schano
prallum
Alein
Lauch/
Schutt
lauch/
Briff-
lauch.

Cialo ro-
zgrzewa
flagmisto
rosprawie
Dios
moc, wy-
wodzi.

Zwrot
flagmistym
bo go od-
miekcza /
wilgotności
purgue

Pokarm
cialu nie-
dobry

Niesie-
czney.

Pierśi
wychod-
za.

Dawiers
Dios.

Nerkom
Pecher-
ca

Luć /
albo Luć
drobny.

Wskiesce.

Przy drogach y ścieżkach rada roście / także na starych murach / na cmentarzach y na grobach / na miedzach nie plodnych. Pierwszy wynalezca tego ziela y skutkow tego / Serwilins Damokrates.

Przyrodzenie.

W czwartym stopniu rozrzuca / iako y Rzeżuchá ogrodna : wosakże nie tak barzo wysusza : Przyciaga y na wierzch wyciaga / rozsieknie / rozrzedza y rozciencza /

otwiera / rozprawuie , y pali.

Moc y skutki.

Sciartyce y w biodrach boleściom bywa ratunkiem / z korzeniem Omanowym wstuczona / przez czwierć godziny na bolacym miejscu plastrzem trzymána / albo nacierána. Toż czyni korzeniey z stonym wieprzowym sadłem przyłożony / a przez godzin cztery trzymány : Potym zaraz do łazni idź wy pocić sie / a po łazni / welne abo bawelne w oliwie ciepło omaczając / y na onoż miejsce przyłożyć.

Slezenie bolełacey bywa lekarstwem plasterowana.

Tredowatość z twarży korzeń ściiera rozstarty nim pocierając / albo plastrując.

Korzeń na syi zawieszony żeby na gółym ciele leżał / bolenie zębom odcymnie / iako niektorzy wdaia.

Sciartyce.

Slezenie.

Tredowatość.

Zębó bolełacey.

Rzeżuchá Grecka wielka / Rozdział 127.

Arabis, Draba.

Heydnisch / Pfefferkraut.

L A Rzeżuchá / która Grecka / drugdy włoska zowią. Ro-

zienia równego, odnożysszego / cieniekiego. Kłacza na łokieć / cieniekiego, z obu stron liście mając / podobne Pieprzyce / albo pieprzyney szalszy liściu : jedno miękceysze y zieloności bledzey. W wierzchu kłacza kwiatki w okolkach / iako na Bzie białe.

Wskiesce

Koście samá przez sie na polach / na miedzach / y w koncu rol. Bywa niegdzie w ogrodach siana.

Przyrodzenie.

Gorzkość iey ostra / znaczy iakbydź przyrodzenia suchého y rozgrzewającego / iako y Rzeżuchá ogrodna.

Moc y Skutki.

Nasienie tego ziela miasto pieprzu do zaprawowania potraw służy / dla tego bywa w ogrodach słancowana.

Slągme z pierśi potężnie wyrodbi / z Jeszmienna kása warzona y wzywána.

Nasienie.

Slągme z pierśi.

Cuk wielki / Rozdział 128.

Dwoy

Lecze Kom. Słowi Lukowce / we dwu wodach warzone / y używane / biegunki zawzięgają.

Opuścić mu dowo namu. Żywot z dawnych czasow wietrznościami grubymi spuchony / też pomienioną potrawą / albo trunki leczy. Tenże.

siwe wlo sy zarne czyni. Lupiny z Luku warzone siwy włos czernia / przemywając to iucha głowe.

Kozgrzeżwa. Malżonki rozgrzeżwa / czesto luku surowce go używając. Tenże

Zosadko wi zimne ma. Zimnemu soladkowi bywa potrawa użyteczna / we dwosiej wodzie warzony / a potym z oliwa / z kramnym kminem / z octem / a z sola przyprawiony / y używany. Seti.

Kyżga mu kwasne mnis. Maticy. Kwasne odryżganie oddala. Ruff.

Maticy. Maticie zbytek wilgotna / ktora plodu dlugo zatrzymać nie może / wysusza. Aben Mes.

Jistuly w siedzeniu. Jistuly w siedzeniu wysusza / podkurżając te nasieniem Lukowym. Mesarug.

Jistorio o Malt. Piśe Plinius w 19. Księgach / w Rozdziale 6. iż ieden Rzymiski słachcie Mela / bez dac za odniesieniem pozwany do Nerona / z strony nierządne go włodarstwa : bojąc się okrucieństwa tego / wypil tego soku los / y zaraz padłszy umarł. Żład możemy baczyć / iż wiecey ciała szkodzi / ile goracego przyrodzenia / swym używaniem / niżli wycelku przywieść może.

Kosci spais. Maticy skwarły. Kosci w ciele polamane sam Lucek przykładany spais.

Maticy skwarły. Maticie zardziawienie / albo zardzie / sol z gesim smalcem odmiekcza / y skutecznie ierospieszczenia / namazując po miesięcznym wycyższeniu.

Plodu z żywota dopomaga. Plod wczesny w żywocie sie náb zwozay bawiac / potężnie wywodzi / sol z ciepła wo da pić.

Krwia charłaniu z zernianem żylki w plucach / zaszłanawia / nasienie z Murtha a z woda / albo z soliem Babczym pić. Coż czyni z Murzynkowem iągodami / a z woda Kurzey stopy pić.

Krwia charłaniu z zernianem żylki w plucach / zaszłanawia / nasienie z Murtha a z woda / albo z soliem Babczym pić. Coż czyni z Murzynkowem iągodami / a z woda Kurzey stopy pić.

Kolika y darcie w kistkach / y wśelakie bole nie w żywocie wklada / liście Luczkowe z liściami śalwiorowym y z Bobkowym / w winie mocnym warzone / a iucha klistera dano. Ziola warzone na żywot ciepło przykładać.

Komiby iaki eslonek był tak powietrzem naruszony / żeby nim władać nie mogli / a chciałby wiedzieć / mogliby sie nani ratować / tak czynić : Wziąć liścia świeżo zielonego Luku / a wtárszy go / na włomny on eslonek przywinąć przez noc. Jesli co śinności odey dzie / znać że iesze jest żywotny / y może mu dać ratunek. Jesli nic nie umniemy sie / niż niepożyteczny. Także o tych rozumieć / w kto re piekielny ogień sieżuci.

Żeby lute z wie nie czuchnel. Żeby smrod z wśiedzacym Lucek nie czuchnel / kramny kmin przed używaniem y po używaniu tego / iesć. Socion.

Szkodzi.

Zosadkowi / ile goracemu / Wzrost moli / ile za częstym używaniem / Surowo używany / głowy bole nie czyni / Wtrobie goracey szkodzi / Nerkom / y Pecherzowi zardziawiałym. Simeon Sethi.

Żebom / y Działom obrzliwy bywa.

Owa mała niewiecy szkody ciała przy nosi / niżli wycelku.

Opuścieny nadećie żywota czyni surowy. Diofko.

Wilgotności w ciele zle mnoży. Tenże. Spanie niespokoyne y sny nieporządne czyni. Tenże.

Zosadko wi. Ocson. Głowie wtrobie Nerkom. Pecherzowi. Żebom. Dziafko.

Puży. wilgotno ści czyni. Sny ni spokojne czyni.

Gospodarska

Nasienie w wino sypane / nie dopuszcza mu y zachorowuje go od skwasnienia. Y skwasniałe do pierrwšej dobroci przywraca. Także też winny ocet / w wino obraca. Cze go może kto chce doświadczyć : a doświadczyć / wielki pożytek sobie y bliżniemu przywiesdz. Lecż naszym winnym sypkarzom tej próby nie potrzeba : bo oni tysiac przypraw z piekła podanych mają / ktoremi nie sepsowane naprawia / ale dobre psuta y kasa / siewając winą podle z dobremi : zle z lepszymi : Morawskie z Węgierskimi / albo Zamorskimi. Zofrzale z Kanarami / z Selekami / z Mderami. Jesze do tego / rozmarite meli im z adata / paleniem / smażeniem / warzeniem / siarkowaniem / parzeniem / karmienowaniem : ktore tak pomordowawość melutosciwie / zas ie leczy / y pochlebstwem smarwia / cukruie w rzeczy / rozynkuie ipysmniac / halumuiac / bialkuiac / siarkuiac / plastruiac : na lagry Muskatelowe / Malmazyowe / Baskertowe / Kanarowe / y innych win dobrych / leiać. Zyskowi swemu wiecey / a niżli niemu zdrowiu bliżniego swego / a niżli sumnieniu y duszy swey / dogadzając. Bezecny a na reieki przeltery ten zysk / ktory z obraza zdrowia ludzkiego bywa. Lepiej zebby wszystkie winą winowecz sie obrócily / niżli byś miał zdrowie bliżniego swego / nad ktore po lasce Bozey / żaden nie może nie mieć droższego y milszego / zarazić : a frogi sad Boży za to odnieść. Ale to Káznodziejcom y spowiednikom polecam. O Przedzie y dozoracach w Kieczách pospolitych rzadu / nie mówie / ktory za ledá swáycy / by táwny iad y truciżne chciał kto sypkować / wśytko przyżrzy. Biada obimá / ale iednemu z nich wietśa. Rescent.

Winá od kwasu zardziawienie Kwasne naprawia. Ocet w wino obraca.

Ogrodnicza.

Tok z nosa / sol z Luku z octem / a z kádźidlem białym / zástanawia / ná czolo przykladáac.

Pierści y placá wy padaja. Piersiom zámulonym lipkościami flágmistemi / y wóskákim zrod ich dolegliwoścóm / Lekwarz z soku a z miodu wczymionny / y lisánim wraź a wraź wzywány / bywa osobliwym lekárstwem.

Suchoty tynim. Też same głowki pożywane / toż czynia.

Arwis charkánia. Suchoty máiacym / toż bywa lekárstwem. Tenże sol z galásem / a z białym kádźidlem / albo z Miera / trunkiem wzywány / Erwia charkáciacym bywa lekárstwem. Dio.

Arwis plwániu. Pluiacym Erwia / sol z sokiem z Brzoštrowie / albo z Oštroštrzežyny z sokiem a z kádźidlem białym piíac / bywa lekárstwem.

Od Jászurki obráżoným. Od Jászurki y inych bestiy iádowitych obráżoným / sol z miodem albo z syro miodowa / albo z winem dobrym stódkim wárzony / a trunkiem wzywány. y Tym ráne pomázuiac / bywa osobliwym lekárstwem.

Zostezá loáci gárlá. Z listcia teź a z miodu plastr / ná takéž rány przykladány. Albo samo tylko listcie wtárte / a plastrowane / nád inne lekárstwa preszcy goi. Socion.

Wsu boleniu y gumieniu w nich. Zostezálość pífeczalki / przez ktora tchniemy / gładzi y wyciera / Luk z miodem wárzony iedzac.

Grzybámi stru tym. Boleiacym wšom. Także Gumieniu y zwonieniu w nich / sol z octem z mlekiem a z kádźidlem : albo z Kóžánym olekiem / albo z Kóžowa žolcia / w nie pufeczány bywa osobliwym lekárstwem.

Pitans swá bro u. Grzybámi albo bdlámi iádowitemi strucym / Luk w żarzystym popiele pífeczony / y pożywany / bywa wšytecny.

Kroštom białym ná twarzy. Pitansstru sie spífeczowa poteznie od nieog broniac y zachowuiac.

Wzody plugáwym. Krošty białe twárde ná twarzy spadza / listcie z Gárbářskimi žiarńkami wtárte / a przykladáne. Także

Wzody ogniste. Czerwone krošty twárde ná twarzy / tym sposobem plastrowane / ściera.

Arwia plwániu. Wzody smrodliwe wychedaja / sol z miodem w nie pufeczáac.

Wzody ogniste. Wzody ogniste / z listcia a z soli plastrowane czyni / leczy y otwiera. Tenżeteż plastr z ástrupienie ná bolaczkach y ná wrzodach / albo ná ránách skornipiáce / y iákoby wroste spadza.

Wzody ogniste. Zoawná Erwia charkánie y plwánie zástanawia / spol kotá nasienia / ztak wiela Mirtynkowych žagódek / z polewka Mirtynkowa trunkiem wzywáac.

Wzody ogniste. Wzody z ciežkošcia odchodzácemu / albo kápiácemu / toż nasienie z málmázya wzywáne / teř lekárstwem.

Wzody ogniste. Bol zebów wšmierza : Także czerw w nich morzy : nasienie ná poly z Bielunowym ná ogniste węgla sypiac / a liykem dym ná se zebý / ktore boleia / pufeczáac.

Wšom zázorzedžatým y ciekacým / tym sposobem bywa lekárstwem : Wžiac Luku siedm główek / iefcze nie pufeczónego / Glist ziemnych tytež. To wespol w oliwie wáżyć / a žby trzecia czesc wywrzála / a tego w wšy zázorzedžale cieplo pufeczác / po kílka kropli.

Złoty m / y słepým / zbytnie boleiacým / listcie Lurowe wárzone / a przykladáne / bywa wšytecne.

Wplawy zá poronieniem plodu / sol z białogłowstím mlekiem piíac / zástanawia. Plin.

Káfel dawny y zástářzaly wšmierza / sol z miodem piíy. Tenże.

Ogorzalość od stonca / listcie plastrowane spadza. Tenże.

Wrzedziennicy w kacie w oku / ktora Grotowie / Epimktydam / zowia : z ktorey wštáwiczna wilgotnošć odchodzi / pomaga / listcie z iadertami gárbářskimi wtárte / a przykladáne. Tenże.

Obráżoným od iádowitych bestiy / z octem listcie plastrowane / leczy. Tenże. Socion.

Głowy bolente z zimney pufeczony / wkláda / soku tego žiela wžiarwšy dwie lyžce / a miodu trzecia : y to nosím sarkác. Tenże.

Tegož w wšy napuscimšy / sen przywodzi. Scyátyke / abo bolesci okruce w biodrách wkláda / sol piíac z pul Erwary winá. Tež Klifera z tegož soku tego listcia toż czyni. z Bobkowým a šáłwiowým listciem / w winie pufeczonym / a porým wářonym / iuche odcedzona klifera dáiac.

Zolta niemoc spadza.

Puchline / sol ten piíac / albo y sam Lug wářony iedzac : Bo mozem wode zástornia wywodzi.

Bolenti nerek. Także Pechyřzowi boleiacemu / nasienie bywa osobliwym lekárstwem piíac go z kwáterka káše Jeczmienney / rzadko wářoney. Plin.

Máciez záplugawiona wychedaja toż nasienie z Jeczmienna káša rzadka piíac : Abosol z miodem. Tenże.

Do plodu białegłowy sposobne czyni luk / czesto od nich wzywány.

Pluca fláma zatkáne wychedaja.

Pifszel w gárlé / przez ktora dach idzie / zóštrzála / wychedaja / sol takéž z Jeczmienna káša piíac. Albo listcia samego sirowego / bez korzenia y główek / y bez chleba przez trzeci dzien pożywáac : Tak glos gładki y krzykliwy czyni / zwláfesá Luczel mniexšy / abozrynány : Ktorego teř Nero Rzymsti Cesarz perwonych dni / w káždym Miestiacu zolirwa bez chleba wšwal dlagłosu. Plin.

Suchotnym ktorzy ropa plwa / sol také z rzadkimi krupámi Jeczmiennymi wzywány / bywa wielkim ráctunkiem. Plin.

Obrazo-
nym od
bestii iá-
dowitych

nie moze ratowac y pomoc.
Wlaskonim od bestii wselakich iádowia-
nych / od Wezow / Jaszurek / Jaszurów /
Niedzwiadkow / ic. przez wsta wzywany y
plastrowany ná ráne / bywa wielkim rá-
tunkiem.

We wlofsech lud wieyski niekedy wjywa

go miasto czosnku / albo luku ogrodneho.

Rozsadek

Wzla sie / ktorzy ten Luk winniczny albo
polny / z Lucznym Czosnkiem / ktorzy
Storodopiassum Grekowie miannia / te-
dnym miec chca.

Cebulá / Rozdział 130.

Cepa & Cepe.

Zwiebel.

mdle. W wierzchu iako bulawa /
cienka blonka przyodziana : ktora
gdy sie otworzy / wydaie kwiatki
zielonoblade / nasienie potym z tych
lucznych podobne. Korzenia o-
kraglego glowiastego zsiadlego / ná-
stalt okraglej rzepy. W spodku
tey glowy , korzonkow mnostwo
drobnych cienkich / iako iakie kosm-
ki pochodza. Miedzy nia jest nie-
malo rozności w korzeniu / jedna
wielkiego / druga malego y drobne-
go. Takze barwa / biala / czerwona /
zielona. w smaku inna gorzko-
sci iadowitey / druga wolnieyszej /
trzecia slodka bez wselakiej ostro-
sci. Kształtem tez / jedna okrągla /
druga podługowata / trzecia zsiad-
koplaska. Biala nie bywa tak o-
strej gorzkości iako czerwona.

Druga cebulá , ktora zowiemy
Zrosia / takowegoz listcia , kłacza /
kwiatu / nasienia / iako pierwsza /
jedno we wsfytkim tym drobniej-
sza. Glowek y syiek podługowat-
nych / cienkich / zroslych / a od iednych
kosmkow kilka pochodzacych. A
izby w listcie nie wyrastala / dla te-
go ie przylamnia. A ta przyiemniej-
sza bywa do surowego wzywania ,
nizli pierwsza.

Trzecia / ktora Wloffa zowie-
my / abo lupna / Oflochowi abo
Aksalonickej cebuli podobna / tyl-
ko ze we wsfytkich czesciach y oko-
licznosciach wietrza / od iednych ko-
smkow wiele glowek cienkich po-
chodzi / z dlugimi szykami.

2.

3.

Rozmaity rodzaj cebul / o któ-
rych Theofrast y Plinius pi-
sa. My tylko czworaki przy-
pomniemy. Pierwszy rodzaj w
wzywaniu pospolity / w ktorym
dwojata mamy / czerwona y biala.
Ta oboia ma listcie iako pischalki /
abo trabli iakie dlugie / oble / mdle
y slabe / we wnatrz czcze / zakonezo-
ne. Klacza ná lokiec y ná pultora
wzwyss / iako trably : w szrodku
niemal rozwiózle y brzuchate / tak-
ze iako listcie wewnatrz czcze y

Zeby był smaczny. **O**czek żeby buyniejszy / trwałszy y smaczniejszy był / we dwa miesiąca po wsianiu ma bydż do połowice zerznięty / y woda albo gnoynica pokropiony / y przesadzony / na cztery pälce ieden od drugiego. A gdy w liście znou wyrosćie / przy samey ziemi zerznąć go / pokropić woda y gnoiem porzasać drobnym / albo gnoiowka : y ielektroby był zerznięty / tyle ma bydż przesadzony / á z zioł inych przeplewiany. Tak smaczny do używania Luczek będzie y trwały.

Zeby głowa miała te bely. **A** żeby Luć głowiąszy miał głowy niemá / tak uczyn : niźli go na inne miejsce przesadzisz / zerzniesz mu do połowice liścia : tak je korzonki od spod przy głowkach odeniesz przecz : potym pod każda głowka tak ochodzona / skorupke podłożysz / y tak ja w ziemi zágrzebieš. Ale to uczynisz / gdy na pälce wznieš wyrosćie : sadzac ieden od drugiego ná pieć pälców / obmaczawszy je w gnoiowce / albo nim podlawšy one skorupki. A gdy sie státecznie przymie / motyka zlekká wzgore go dzwignąć / żeby sie głowka w onym miejscu rozrastać mogła. Soc. Plin. Kol.

Zeby drobnym / gesto nasieniem maš go / gesto rozsadzac. **J**esli wielki rzadko / czesto okopuiac / plewuiac / y gnoynica oblewaiac. Ale ieszcze dáleko wietšy będzieš miał / iáko Kolumella / Florentinus / Palladius / á przed nimi Socion Grek / Sczypie dobra nasienia lukowego / w cienka chusteczke wiotcha / zwierzchu poleiesz. Tak ábowiem one ziarnka zroszšy sie y zjednoczšy / dziwnie w wielka głowe rozrosćie sie. Co też y w inych ziołách tego snadnie došwiadczyc mozesz.

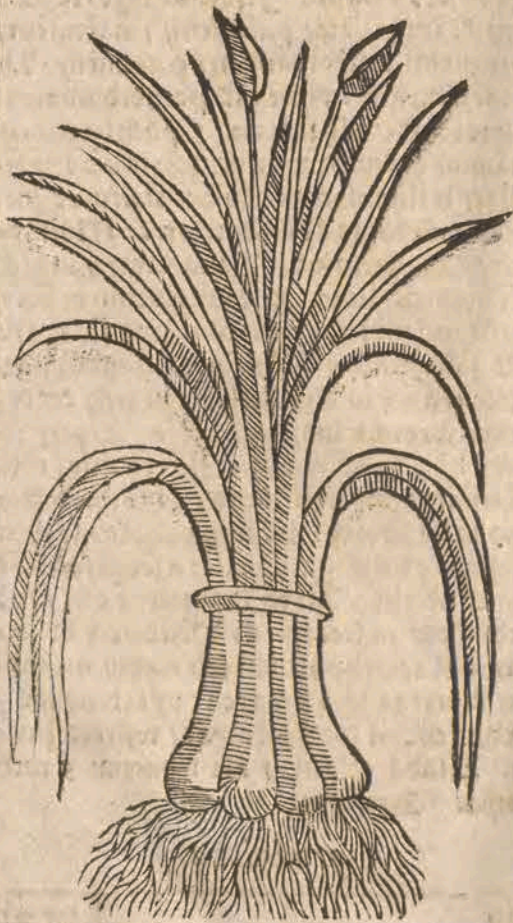
Toż też bydż moze / gdzieby nasienie rzepne / albo baniowe bez zelaza / w glowke luku wšcepil / y w ziemie wsadzil. Pallad.

Kaza ogrodnicy zaraz po wstaniu nasienia / po nim nogami deptac / y do trzeciego dnia zaniechac. **C**zwartego dnia woda go dobrze skropic : tak ábowiem buyno sie pušci z ziemie. **T**eż w sianiu albo w przesadzaniu / gdzie mu ziemie z piaskiem przemieszana daš / będzieš miał pelny y obšcy. Socion.

Luć polny albo Plodzišek Wloški / Rozdział 129.

Ampeloprasum, Vineale, & vinearum porrum, Porrum agreste.

Wildtlauch / Brisllauch.

Luć polny / Luć winniczny / Plodzišek Wloški / podobny Lukowi ogrodnemu / jedno liściem y głowka dáleko mniejszy / y do iedzenia iádowitszy y twárdšy.

Wskiesce.

Koście rad ná winnicách / zkad też ma nazwisko / winny / abo winniczny Luć. **K**oście też niekedy ná polách / pod ploty / y ná miedzách.

Przyrodzenie

Jádowitšey iest gorzkošci y suszšey / niźli ogrodný. **P**rzeto rozgrzewa y wysuša w czwartym stopniu / poteznie sciencza.

Moc y Skutki.

Grupe á lipkie wilgotnošci w piersiach rozpráwnie / y stecze. **T**akze z pluc. **M**iesieczne czyszczenie białoglowškie ná przyrodzenie záhamowane / dla wilgotnošci zbytlich / zimnych / lipkich y kłiwatych. **T**en vloczony / á ná ciálo przywiniony / przyszy ie swa goracošcia.

Mocz poteznie wywodzi / gdzie co inego

wplucách
šlagie ro
špráwnie.
Miesiecz
czney.

Przyszy.

Mocz pe
dš.

nie

Scyatyce/
Artetyce/ z miodem otarta y przykladana.
Zyrode/ albo ktorykolwiek inny czlonak o-
 puchly leczy/ tak surowa/ tak pieczona przy-
 kladana. Jesze potrzebny gdzieby krowiego
 lagna przydal do niej/ a okladal. Sok też pi-
 iac z sokiem kopiu włoskiego też czyni.
Kaslu/ zimna/ pieczoney na noc używać
 dobrze.
Dychawicy/ w goracym popiele Cebula
 pieczona/ a potym wymoczona/ z cukrem al-
 bo z miodem/ troche młodego masła przy-
 dawany/ pożywana: Abowiem grube/ kłoso-
 wate/ y liptie flizmy z plus wyciaga. Dios.
Głowe wychada- / z flu- /
 zow.
 Głowe wychadaża y czysci z tych wilgo-
 tności ktore czynia bole nie zebow/ albo y gę-
 ła/ s/ k iey nosom sarkatiac. Czini to też sam
 zapach iey.
Toku zbi- /
 niema z /
 nosa.
 Tok zbytni krwie z nosa zaszkanawia/ sok z
 mocnym octem winnym w nos puszczany/ y
 w sie sarkany.
Głowy /
 polowicy /
 boleniu.
 Boldawny zaszkarzaly w polowicy glowy
 wsmierza/ lupina z cebule w jarzyszym popie-
 le vpieczona/ ktorey kes/ oleykiem Rozanym
 y Bobkowym napuscirwisy/ albo obmacza-
 wysy/ w to vcho ciepło wlozyc po ktorey stro-
 nie bol/ y welna czosana/ albo barwelna vcho
 zatkac/ y na wysytko oblozyc y okryc: To
 nietylko wpol glowy boleniu/ ale y we wysy-
 tkiey moze vczynic.
Zarazie /
 moro- /
 wym po- /
 wietrzem
 Przeciw zarazeniu od morowego powie-
 trza/ w Cebule biata wydrozona Dryakwie
 przedney dobroci naklasc/ rozpuscirwisy ia
 pierwey sokiem Cytrynowego iabkła/ a taz
 cebula zaspunowac pilno/ y ciastem oblepic/
 w popiele jarzyszym vpiec/ z vpieczoney sok
 rozgniesc/ ztrocha wodki Kardobenedykto-
 wey: A tym ktorzy saszwicili idu powie-
 trza morowego/ a bolaczki/ albo inne znaki
 tego sie pokazua/ dawac pic zedwitema lysa
 kzi mi wodki z Kurzego ziela: y nakrywisy ich
 dobrze/ kazac sie im co nadluzey y co nalepiey
 pocic. Taz też na morowe dymienie/ y bo-
 laczki morowe plastrovac barzo vzyteczno.
Plastro- /
 wanie mo- /
 rowom.
Gluchos- /
 cie
 Gluchote tym sposobem leczy: w Cebule
 wydrozona kminu kramnego conamieley v-
 tatego nasypac/ y zaspunowac/ vpiec w
 popiele goracym/ a sok z tego wycisnawisy/
 potrosze w vsy ciepło puszczac.
Glifstom /
 dzieci- /
 nym.
 Dzieciom przeciwko glifstom dobra/ po-
 siekac ia drobno/ y moczyć ia w wodzie stu-
 dzienney przez noc/ a poranu te wode dzie-
 ciom dac pic: a jest pewne na to lekarstwo.
Myszy ze- /
 by w sto- /
 bolach /
 niedysy.
 Myszy zeby w stodole dla psowania zbo-
 zaniebysy/ Cebule posiekac/ y moczyć ia przez
 noc w studzienney wodzie: y ta woda ziemie
 w przysiekach polac raz y trzy/ pierwey ni-
 zli- by zboze bylo w nie kladzione.
Spaniu /
 Rano w /
 gacie.
 Spanie przywodzi. Takze
 Rany y zawrzędziłości w vsiech goi/ z
 chlebem pożywana. Plin.

Od psa obrażonym z octem plastrowa-
na/ bywa lekarstwem. Albo z miodem a z
 winem: ale do trzeciego dnia nie ma bydż
 odeymowano. Socion. Pli.
Oczom plynacym/ cebula pieczona z ma-
sa ieczmienna na czolo przykladana. Plin.
Rite y inne wrzody na wstydliwych czlon-
kach/ leczy: z przyrzeczona masa ieczmienna
plastrowana. Tenze.
Vszkniomym od wezow/ y od innych bes-
stiy iadowitych/ bywa lekarstwem/ sok iey
ptiac/ y na rane przykladaiac: azwlaszcza od
niedzwiadka.
Vsu boleniu y zawrzędziłości ich/ z mle-
kiem bialoglowskim sok w nie puszczany/ by-
wa ratunkiem.
Szumienie w vsu vkladat:
Gluchote albo otknienie oddala/ tenze
sok z gesim smalcem y z miodem/ y spalacia.
Z nagla omienieniu/ y
Mowy z przedka vtraceniu/ sok z woda
pic dac/ dobrze. Tenze.
Bole zebow wsmierza sok nimie ploczac/
albo go w vsiech ciepło po tey stronie kes-
dy bola trzymaiac. Plin.
Lisacie suche spadza varta/ tym nacierac
Czerwona niemoc leczy/ wazona po-
zywana.
Obrazonym od wezow y innych iadowi-
tych bestiy/ popiol z lupin z octem plastro-
wany/ bywa ratunkiem. Tenze.
Nasienie przyrodzone mnozy vzywana.
zrolaszca pieczona z oliwa a z sola. Serh.
Pokuczonym y pokrzywionym/ Takze
Paralizem naruszonym/ cebule czesto ka-
za woiac.
Zlotych zylek zbytnie bole nie y nadeicie/
cebule vpiec/ y w mlodym a swiezym bez so-
li masle wazyt/ a na nie przykladac. A ile
cebula biata.
Vkasseniu iadowitemu od szlowietka/
Takze
Od wscielkego psa/ z miodem a z sola ro-
scierana/ a przykladana/ bywa lekarstwem/
przez dzien y noc. To jest/ od godziny do
godziny nie odeymuiac. Mizal.
Tredowatosc z trwarzy spadza sliwiaca/
z kaptonim albo z kokosym smalcem vta-
ta/ nacieraiac albo plastrovac/ spadza. Co
też czyni krew czarney kokosy. Tenze.
Brodawki y guzy twarde na palcach v
nog.
Odgniecie nie y otarcie piat z borow/ ce-
bulą z sola a z miodem przykladana/ leczy.
Tenze.
Bole y gryzawki sesciniedzialkom/ zaraz
po porodzeniu nastale wsmierza/ cebula w
winie/ albo w wodzie na chwile pomoczo-
na/ potym varta y w oliwie smazona/ a
na zywoe przykladana co naciepley/ wiel-
kim a dozwiadeczonym jest ratunkiem. Miz.

Od psa o-
 brażonym
 Oczom.
 Kila.
 Otkno-
 nym od
 wezow.
 Vsom.
 Szumie-
 niu w vs-
 kach.
 gluchocie
 Omienie-
 niu.
 mowie v-
 traconey.
 zebom.
 Lisatom
 Czerwon-
 ce.
 Od wa-
 zow vka-
 szonym.
 Nasienie
 mnozy.
 Pokrzy-
 wionym.
 Paralizu.
 Zlotym
 zylkom.
 vkseniu
 od szlo-
 wietka.
 Od psa
 wscielke-
 go.
 Tredow-
 wosci.
 Brodawa-
 kom.
 odgniecie
 niu nog.
 Bole y
 gryzawki
 po poro-
 dzeniu se-
 s cinie-
 dzialkom

Bolaczki

4. **Czwarta Askalonicka / która Czechowie bracia nazy / y my z nimi Oflochem mianujemy. Ta także takie właśnie liście długie / o-ble / częze y konczystozaostrzone ma od iednego koscika wiele główek cieni-kich / z cieni-ki a długimi żyłka-mi pochodzi. Główni mało co wie-tsze od orzecha laskowego / kształt mały figi mający. Smaku barzo ostrogorzkiego / w kształt przyjemne-go y smakowitego.**

Wskryśce.

Tę wszystkie bywaia w ogrodach śiane / y w polach także / przesadzane / y dla nasienia na wiosne sadzone.

Przyrodzenie

O Cebuli pisze Galen / że jest rozgrzewająca we wtorym stopniu : Istność iey gruba y z grubych części złożona. A sol gdy sie z niey wygniecie / to co zostawa grubego / jest zimney istności / iedno przecie ciepley. Cebula długa / iadowit-šej daleko bywa gorzkosci / niżli okragla. Solta także barziej / niżli biała. Sułona gorzkney sa bywa / y gorętszego przyrodzenia / niżli świeżozielona. A surowa / niżli wärzona / abo pieczona / abo solona y kwąsna. Jednak wszy-ście gorzkoscia swa sczypia y ka-ka. Scienczaia / wycieracia / wy-chedajacia / rozrazacia / otwieracia. Wilgotności grube w ciełe scienc-zaia / lipkie y kłowate rozsielnia / y rozwodniacia.

Moc y skutki

Alba cebula wzbudza chęć do iedzenia. Żywot odmiekca / y przeto mu sa uży-teczne. Dios. Ochedozona z swych lupin y blonek / a w oliwie smażona / nieetylko złote żyłki w sie-czeniu swym przyłożeniem otwiera / ale też

Chęć do iedzenia. Żywot odmiekca. Złote żyłki otwierca.

inne miysca / drogi y przechody / przez które sie ciało czyści : Czopek albo wesele z niey uczyniwszy / a w kistke stolcową wprawiwszy. Toż czyni sama surowa przy-kladana / albo pocierana. Też bawelne ro-fołu iey maczajac / albo chusteczki / a wpias-wniac. Dios.

Wzrost mody y ciemny : y to co go kolo- wiel zaciemnia / z miodem chedogin białym / sol spuszezony / a w oczy puszezany / wy-chedaja. Także krostki / albo

Wzrozdzienniczki na żrenicy / albo na biele- mie zasiać / spada. Dios.

Slinogorz wzrod w gardle barzo niebe- spieczny / tymże soliem z miodem a z ruta spuszezonym mazać / leczy. Dios. Albo pieczona cebulez oliwa iedzac. Socion.

Czyszczenie miesieczne zawosciagnone w- zbudza sol piac / albo w lono puszezajac. Tenże.

Głowe z wilgotności flągmistych wy- chedaja / sol nosiem sarkany / abo lany. tenże.

Własnym od wściekłego psa / z sola / z kusa a z miodem y z octem plastrwana. Tenże.

Plany na ciełe biale / a troche ostre / sol z octem sciera / na stoncu ie namazujac. Dios.

Wärzona / mocz pedzi. Owa to wszystko moze / co sie o Luku już powiedziało.

Płynienie oczu z swierzbienim / zaszana- wia / sol cebule zrowna czescia Spodij.

Krostki iako igły po twarzy biale / a twarde / tenże sol z sola sciera. Także

Węgry wychedaja /

Ognieciemni y starciu nogi botem / ce- bulą z kofosym sadlem wärta / a przyklada- na / dobra. Dios.

Biegunki zaszanawia / Tenże. Gluchocie nie p. slednim bywa lekar- stwem. Także

Szumieniu w uszach y bolesciam w nich sol ciepło w nie puszezajac. Tenże

Zwrozdzialosciom y cieczeni u ich / bywa lekarstwem / także go ciepło puszezajac.

Wsy zalane woda / tenże sol wyciaga. Dios.

Plesowatosc na glowie wlosami okry- wa / ze wsech inych lekarstw / sol z cebule / nim nacierajac.

Bolacski y gruozoly twarde zmieleca / y bolesci ich wklada / cebula wärzona z figami / z rozynkami / y plastrwana. Toż pieczona czyni / z kaplonym smalcem wtatta / y pla- strowana.

Oroki rozgania sol z miodem / albo y sa- ma pieczona przykladana. Toż też

Bolenie uszu wciśca y wklada.

Rzeczy w ciełe tkwiace wyciaga / iako bar- nie / trzaski / żelezca / skla / y inne rzeczy / swym przywinieniem.

Wzrost mody y ciemny : y to co go kolo- wiel zaciemnia / z miodem chedogin białym / sol spuszezony / a w oczy puszezany / wy- chedaja. Także krostki / albo

Wzrozdzienniczki na żrenicy / albo na biele- mie zasiać / spada. Dios.

Slinogorz wzrod w gardle barzo niebe- spieczny / tymże soliem z miodem a z ruta spuszezonym mazać / leczy. Dios. Albo pieczona cebulez oliwa iedzac. Socion.

Czyszczenie miesieczne zawosciagnone w- zbudza sol piac / albo w lono puszezajac. Tenże.

Głowe z wilgotności flągmistych wy- chedaja / sol nosiem sarkany / abo lany. tenże.

Własnym od wściekłego psa / z sola / z kusa a z miodem y z octem plastrwana. Tenże.

Oczy ci- ni mde.

Krostki na żrenicy.

Slinogo- rzu.

Miesie- czney.

Głowic.

Włeszo- nym od- pia.

Planom białym y ostrym na ciełe.

Wozu.

Wczem.

Krostki

Węgrom

Ognie- cieniu nog.

Biegunki Fom.

Gluchos- cie.

Szumie- niu.

Wsom.

Wsom z- lany woda.

Plesowa- tosci

Bolacza Fom.

Oroku.

Wsom.

Rzeczom w ciełe tkwiem

buyna
gynic.

scá nie zdáło mi sie opuścić. Kto tedy chce żeby mu sie cebulá buyna y dobra nádawá-
lá / potrzebá iey ziemie náwozney / tustey / y
dobrze spráwioney : bo nieláda ziemie lubi.
Potrzebá iey naprzod / iáko Socion Grek /
wielki á starodawny gospodarz pise / do stá-
nia ziemie mierno wilgotney / czerwoney /
przed zima zoráney ábo zrytey / żeby ták przez
zimé odlogiem ležac / vgnilá lepiey z narwo-
zem / iáko Kolumellá vey. A ná Wiosne
gdy sie ziemá rozgrzeie / y mrozy vstána / zno-
wu one ziemie gnoiem spráwić / z trawy y z
chwařtów nárostych wypráwivšy ia y wy-
chedozyvšy / stáć dná iásnego / ciepłego y
cichého. A choćaby teź wiatrek ze wschodu
ábo z poludniá powiewal / iáki pospolicie
ná Wiosne bywa. Do ktorego nasienia ce-
bulnego / każe Plinius nasienia Cabrowego
przymieszáć / dla lepszého iey vrodzání.

Wielká á seroká w korzeni rość bedzie tá /
która ku Jesieni / ábo ieszcze z lázá bedac stá-
na / ná Wiosne bedzie rozsádzona y fláncowá-
ná / ober / narvšy iey wierzch y spodek z ko-
řinków. Takže lupiny / áž do spodniey řor-
ki : ták sie bedzie w wielkořć y w serokóřć ro-
zrařtáć. Ale ieszcze dáleko wietřa y řerřa / ies-
li w ina ziemie řwieřa znowu przesádzona
bedzie / dzien ábo dwádziesciá przed przesá-
dzeniem ziemie vgnovšy / vpráwivšy / y
przesušyvšy fláncowána / iedno ia potrzebá
oblupić ze wřyřek iey lupin do nářá.

Wielkořci nierwymowney y podziwioney
bedzie / wřezepivšy iey nasienie w Báníowe
nasienie / á gnoiem ná pálec y trzy wzmieř-
oblepione / do ziemie wřadzone. y gdy sie prá-
wie w korzeni pusci spory / ziemie okolo niey
odgrzebáć / y pomyřtáć iey po leřku ku wierz-
chu / ále ták / żeby nie bylá z řwego mieyřcá
wyrwána. To czynić eřeřć iey mieyřce iey roz-
przeřtzenátać. Tym sposobem bázřo po-
dziwioney wielkořci bedzie. 2. Cebulá ná
řchodzie řřieřyć á stána bywa drobna / po w-
řchodzie buynieřa rořcie. 1. Teź pizewiercia
vřy iey głowke drevniánym řolkem / z iá-
no Báníowego nasienia w nie wetřnac y
wřzepić / gnoiem oblepić / á w ziemie wřá-
dzic. Tym sposobem bedzie wielká.

wielka
gynic.

dziwnie
wielka.

Cebulá żeby nie gnilá / po wykopáníu y o-
chedoženiu / rádzi Socion / w ciepła wode
řkona ná chwile ia wlořyć : potym ia dořtá-
tecznie z oney wody ná řkoncu osuřyć / á w
plewách tečmiennych ia chowáć / wlořy-
řy ia ták / żeby sie iedná drugiey nie dořyřá-
lá. Drudzy w dymie ia wieřáta / y dobrze.

Miedzy wřyřkami ogrodniemi rzeřámi /
řaná cebulá miesteczney odmiennořci nie
podleglá / y owřem przeciwnym sposobem
řřoba ida. Tá ábowiem nálepiey sie odmia-
dza / gdy řřieřyć řchodzi / co by iey bylo podce-
bniey wiedzic y řábieć. Tá wřchodzie zás
řábiecie y mdeie / y dlatego v Egipcyanów
bylá do vřyřwánia w zázřámiu. Ze inne řio-
lá / dzeřwá / iářyny / zbořá / náwet y zvierze-
tá / zá odmáná řřieřyć / odmáné teź w řo-
bie čzúta / to iesť / gdy wřchodzi / y one spole-
cznie z nim iáko by wřchodza / odřyřwáiac sie
rosna / buynořć y przyřyřwánie / wredług przy-
řyřwánia tego máta. Tá řchodzie zás tego /
y one řchodza ná řwych przyřodzonych wile-
gotnořciách. Šaná eřlko cebulá nie / y o-
wřem opácznym sposobě máta sie ku sobie.

Bywa tym sposobem cebulá kwářona /
iáko Kolumellá vey : ochedozyvšy ia ze
wřyřekiego / to iesť / z liřciá / z lupin / z brodek /
ábo z korzonków pod spodkiem drobných /
ná řkoncu ia przesušáta / potym ia w čieni-
řte mieyřce poklářć / żeby řkoncznego rozgrza-
nia pozbylá y dobrze przeřlodlá / y w naczy-
nie ia vřládat / řmencu Wlořkiego pod nie po-
deřawřy / Thymum Greřowie ten řowial
ábo wiece nářego Cabru / y nálać ná to trze-
ćia eřeřć octu / á eřwarta řořolu / y zvierřchu
przyřyć cabrem / ták żeby cebulá dobrze záz-
gránelá. A co w sie oney iuchy wěźmie y w
plie / to znowu nálać / żeby w onym zázřá-
zmieniu zázře bylá / chowáiac ia ná chedo-
gin mieyřcu. Te w Litwie / w řmodzi / ná
Ruři / w Mořkowie / w řpol z čwilla / z řepa /
y z liřciem ich / z eřořákiem y z eřbdlámi / iáko
by biele kwářona miewáta.

Kto chce nie widomym piřmem komu co
wypisáć / řolkem z cebule / niechay ná čientim
pápiere pise. A ten kto chce czyřtáć / ma do-
brze przy ogniu on list przyřzác / áž sie piřmo
dobrze wyda y z nácznie pokáže.

żeby nie
gnilá.

Wtař
řnořć ce-
bule.

Kwářo-
na.

piřmo
niez ná-
eřne.

Czosnek / Róździat 131.

Czosnek włářny ogrodny řiany
ábo řadzony / iedného řezegulné-
go iesť rodzání. A iž bywa ieden w
głowkách ábo w řtrákach řwych
wietřy y buynieřy od drugiego :
iednáć nie przeto iesť różnych ro-

dzáníów. To ábowiem dzieie sie /
ábo mieyřcá buynořciá / ábo ia-
łowóřciá / ábo eřásem fláncowá-
niem y řianim iego. Ša drugie / o
řtórych sie przy tym powie / ále
plonne y polne.

Bolaczka Kom. Bolaczki twarde y gruczoły odmiekczą / w otok obraca y zbiera : narwet otwiera cebulą w pieczoną / a z naciąską kwasną y z Liliowym olejkiem wtarta / a plasterowana. **Mizald.**

Miesieczny. Cyszczenie miesieczne paniam zawscia gnione wzbudza y wywodzi / cebulą wzywana / albo z białą Mirrha pita. **Tenze.**

Kolice. Srogie z Kolery gryzienie w żywocie wklada pieczona / a z oliwą przyprowadzona y wzywana. **Tenze.** Tymże sposobem wzywana / niezmiernie boleści złotyż żyłek wstramia.

Slegmista tym. Slegmistemu przyrodzeniu cebulą wyciecznicysza / niżli Kolerycznemu. **Mizald.**

Opalenin. Cebulą / ktora jest przyrodzenia suchego / ta mniej wietrzności w ciele czyni / y nie tak opusza. **Gal.**

Pierści. Którymkolwiek członkom oparzonym albo opalonym / bądź ogniem / albo w kropem / lupiny z cebule w popiele zarzyszym pieczony y przykładane ciepło / bol w tym wklada. Co też sok tej czyni / ale zaraz zaswieża na przodek u chusty w nim maczając a przykładając.

Ciezkotchniacym. W pierściach grube kłiwate y lipkie wilgotności rozsieluje / ciency y rzędzi / a przy tym wywodzi / w pitym miedzie albo w syce w irzona : albo z Rzesucha y z miodem miastko lekarzu lizaniem wzywana.

Dzieciom mocz zastymanym pedzi. Toż ciekotchniacym / y ciasno w pierściach maciacym / tenże lekarz jest wycieczny. Ludzie wiekszy same surowa z chlebem a z sola te dza / dla zarazy z powietrza smrodliwego / iad kiebywa w gorach kruscowych / y solnych.

Miesieczny. Młym dziatkom ktore nie moga mocz u puszczać / cebulą w smalcu smażona / a na tondo co naciepley przykładana przedkim y do świadczoney bywa ratunkiem. **Tab**

Puchlinie. Miesieczna paniam wzbudza y wywodzi / w wszelkiem w tondo puszczana. **Tenze.**

Szobow chrobacz two wy pedza. Puchlinie poczyniacocy / sok z cebule z sokiem Kopru Włoskiego / wielkim bywa ratunkiem / rano pic. **Plin.**

Także glisty wywo dzi. Tenże sok z sokiem siolkowym / czerm z żywota dzieciom młym wyrzucą. **Tenze.**

Szkodli. Czerm z zebow wygania / ktory psinie y wygrza / nastienie cebulne w tło / woda ciepła w wsciech długo trzymać.

Głowie. Wody nie zdrowe / zle / smrodliwe y zardzliwe / do wzywania czyni iadko y Czosnek lepsze y nie tak obraźliwe / rościerając iad w nich. Co żołnierze y żeglarze dobrze o tym wiedza.

Snom. Sny niespokojne czyni /

Pamięci. Pamięć wadli /

Rozumowi. Rozum tepy czyni /

Zoladkowi. Zoladkowi škodzi.

Sleşenie. Który sleşione nabrzmiała y chora macia / wzywania tej częstego wystrzegac sie macia / bo ta tym barzicy nadyma.

Żywot opusza. Dios.

Zeczzenie czyni.

Ludziom suchym / krwie bedac goracey / škodliwa / zwlaszcza surowa.

Wzacam sie y wiele czytacych pisiná :

Także ktorzy oczu potrzebuia ostrych do subtelnych robot / od wzywania cebule macia sie strzymawac. Abowiem swemu dymami grubemi / surowemi wyrozk moli / y ciemny czyni : nie tylko iedza ale y zapachem.

Kolere / albo zolec iadowitsza / a zwlaszcza w naturach Kolerycznych czyni : przeto takowoi macia sie też strzedz / nie tylko wzywac / ale y woniac. Mizal.

W chorobach ktoby tej często wzywaj / tak surowey / iadko warzoney / albo pieczoney / do zapamiętania nád przyrodzenie / y

Do Subcty / to jest / do spania nád przyrodzenie głebokiego przywodzi. Na co zas sok tej z Rucianym sokiem wpuszczany w nos bywa lekarstwem.

Przymiocy ogniste / barzicy wzywana roznieca.

Rozsadek.

Przyrodzeniu y skutkach cebule / rozmaite y rozne miedzy wzonemi jest rozumienie. Poslednieyszy zgotá ta gania y do wzywania nie potrzebna bydz wdáta. y owsem barzo škodliwa zoladkowi y słabiznam / to jest : wacrobie y sleşenie / bydz ta powiádaia pusac y nádymiac swemi iadowitemi wilgotnościami. Prágnienie wzbudza / kolere mnozy / y wiele inych skutkow zlych w ciele czyni. o czym sie wyssey powiedziálo.

Stárzy zas lekarze / mieli ta w wielkim powazeniu / rozumiac o niey / ze ciálu sil y dużosci swym pozzywaniem dodawála / y od wielu chorob zachowywála : zwlaszcza iadko Socion stáry y dawny lekarz Grecki / o wiekstem gospodarstwie pisac / swiadczy : Jz gdyby kto zielony albo mlodey kázdego dnia ná czeso z miodem pozywaj / zoladkowi / pierśiom / plucem / bydz ta barzo wycieczna wdáta. fláginny y lipkości zbytnie z nich wychedajáta. Także żywot odmiekczą y purguje : Złote żyłki otwiera / bole ich wklada / puchline wywodzi / slinogorz leczy. Zapamiętále nád przyrodzenie / a snem głebokim nie przyrodzonem ziete / obudza. Nawet po wielu inych rozmaitych lekarstwach w chorobach dziwnych samá bywa ratunkiem. Wtorowym powietrzem zardzonem / y wielu innym bywa wielkim lekarstwem. Co sie z skutkow wyssey pomienionych dostateczniey obaczyc moze.

Ogrodnicza.

Wnterwaz v nas cebulá w wiekszym kochaniu / dla częstego wzywania / a niżli luk jest / przeto Ogrodnice tej z tego micy

Żywota.
Czenia.
Ludziom
suchym.

Wzacam.

Kolere
mnozy.

Zapamiętania.

Subcty
bo apt
przywo
dzi.

Iudiciu.

Włóknisty Przeciwno włóknieniu od iakichkolwiek wozow / osobliwie od tego / ktorego Grekowie Hemorrhous zowia / jest wielkim a przednieym lekarstwem / ale trzeba wstawicznie wiano / albo czosnek w winie roztarty pic czesto a czesto : a za kazdym picciem womity sobie wzbudzac.

Lisiate Lisiate sprosne sciera / ktore Grekowie Serperem Estiomenum zowia / czosnek z listciem y z glowka / albo z korzeniem a z piezem plastrowac / trawiego. Plat.

Tez na rane tluczony przywiazac dobrze. Takze sol z winem pity tez czyni.

Od psia Od psia wsciellego obrzozonym / bywa rancunkiem / plastrowac nim rane / y wzywac go. Moze tez plastr z niego a z figowego listcia / y z Kamienkowego kwiecia / zarowno wosytkiego wstawisz / w wodzie wwarzyc / wwiertec / y na rane przyladac. Dios. Tez z miodem roscierany / a w rany kladziony / tez czyni. Plin.

Wodomy Wody zle zarazliwe / smrodliwe / nie skutdzic nie moga wzywac go. Albo w nich roscierany piac.

Glistom. Przysmak stolowy / ktory glisty w zywoacie zabija / z Czosnku / z Pirecum / z Pieprzu / z Pietruski / z soku mietozanego / a z octu winnego wzyniony.

Wateobie Wateobne zyly zamulone otwiera. Takze. Dzechody moczu / tenze przysmak albo salsia / tylko winem roztworzyc / a solkiem opichowym albo z pietruski. Plat.

Przedw W krainy cudze iadacym y wdrucacym / przeciwno odmientieniu powietrza y cknieniu na morzu / gdzie bywata pospolicie zarazy smrodowu iadowitych zwierzat / y odmiennosce powietrza / czosnku wzywac dobrze.

Ochrapiu Ochrapieniu y z ostrozalosci gardla wyteczny / abowiem wyciera y glodzi piszalka / przez ktora technienie miewamy / iedzac go.

Kasla. Kasel zaskarzaly wspotania / tak surowy iadko wazony. Dios. albo z winem cietkim pity. Plin.

Wsom. Wszy y gnidy traci surowy / albo y wazony w polewoce z Lebiodki.

Zasintia Zasintalosci na ciele rospadza / popiol z czosnku z miodem warty / tym nacierac.

Plesowa Plesowatosc glowy / y miesca z wlosow obnazone / z miodem takze warty / nacierany odkrywa. Jesze potezniej z Tardusowa abo spikonardowa masecia zlaczony.

Parchom Parchy y wrzody z glowy ciekace / z oleyki spikonardowym / albo z masecia / przydawosz soli y oliwy / leczy. Ale Kassus Efesi tylko kaze soli a oliwy do czosnku przylozyc.

Zmazom. Zmazisy sprosne y trosty potwarzy y wosytkim ciele / spadza. Takze

Piegi Piegi / Wegrowatosci / Lisiate suchy / z miodem go nacierac. Tredowatosci pusezadlem podrapac y

czosnkiem nacierac / albo

Perzyska / y

Lupieze w glowie z octem a z salketro glowe namazniac / wychedaza. Nizal.

Bolenie zebow wsmierza / czosnek z luczywem a z kadzidlem wazony / tym cieplo ploczac / y w wsciech trzymiac. Albo glowke czosnku wtluc / y w piesci na pulsowych zyloch przywiazac / ze sie spryszczy.

Od paterzney Mysy wlasnym / czosnek z listciem figowym / a z kramnym kminem plastrowanie wczynic na rane.

Plod martwy z zywota /

Lozysko po porodzeniu /

Miesieczne czyszczenie bialoglowskie / nad przyrodzenie zawsciagnione wywodzi / z listcia czosnkowego popas kapiel czyniac. Tez czyni podkurzaniac te nim. Takze w Oliwie smazony / a wezektiem w tonu puszcany.

Bywa przysmak czyniony do stolu z czosnku a z czarnych oliwek dozrzalych. Tenze zamulenie y zatkanie otwiera.

Opuchlym bywa wyteczny tenze przysmak / bo z nich moczem puchline pedzi. Gdzieby tez chcial stolcami ta wywodzi / tedy czosnek z Centurzyia mnieysza / albo fig wedwozy nasob przydac / y wtlucy to wespoldac potzywac. Albo w winie wazyc / a tego raz y trzy przez dzien pic. Jesze potezniej to czyni swiezcy z Koriandrem a z winem piac.

Samym zapachem swym weze odpadza / przeto baczni gospodarze / iazyny w ogrodzie nim obsadzaja / gdzie gadziny wiele bywa. Takze Ruta odpadza y

Niedzwiatki.

Mocz zarosciagniony swym wzywaniem pedzi.

Wazony wedwozy / albo we troiey wodzie / ostrosce gorzkosci swey pozbywa / wsfalze nie traci swey mocy ktora ma w wyctenczanu : y dostate przez toz iakieysi strycty y niezaczney mocy w dawaniu zywnosci ciac / ktorey surowy niema. Gal.

Truciznom / y

Slagnistym chorobom jest lekarstwem / malo nie iako Dryaktew.

Pragnienie odpadza / nie czyni. Gal. Acti

Grube y lipkie wilgotnosci rospiarowie / iednat ma nieco w sobie iadowitego y zlego / co pozbywa w wodzie wazony. Actius.

Wsfelakie wsczknienie od iakichkolwiek besty iadowitych / tak go piac z winem bialym / iako y iedzac / abo y na rane kladac / bywa wielkim ratunkiem. Plin.

Tym ktorym iad Lewartowy / abo Onieg Pardow jest zadany w trunku / jest lekarstwem

Takze ktorzy Bielunu / abo Saleiu zazyli / tak surowo wzywany / iako w winie roscierany / a trunkiem dany / Tenze.

Przechosy y przetarcia ktoregokolwiek czosnka leczy / z oliwa przywity. Pl.

Perzyska

Sehom.

Paterzney Mysy

Lozyska.

Miesieczny

Przysmak

Samule

Opuchlym

Weze wygania z domu.

Niedzwiatki.

Mocz.

Pokarm ciela.

Trucizna.

Slagnie.

Pragnieniu.

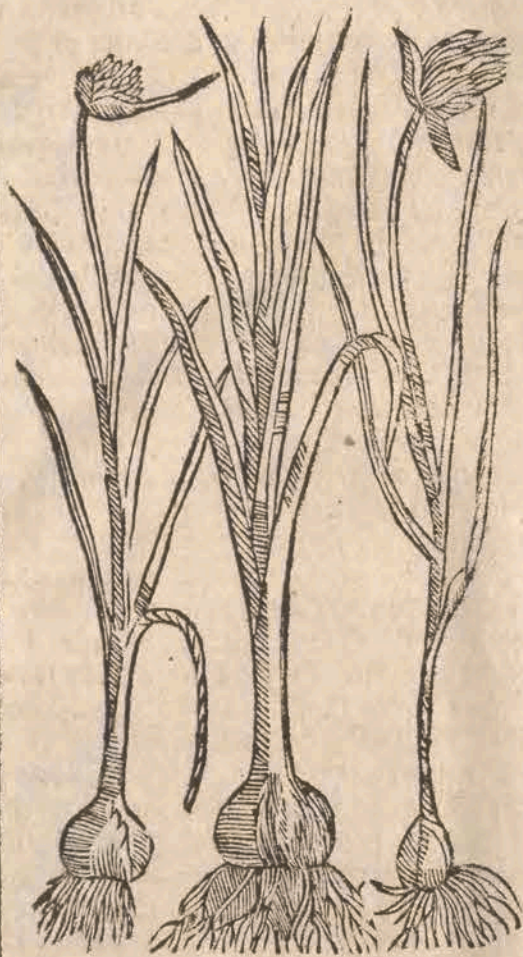
Wilgotnosci grubym

Wsczknieniu iadowitemu.

Lewartowemu iad.

Przechosy

Allium.
Knablauch.

Ogrodny Czosnek w sztyklim zna-
iomsky jest/ niżli sie z własności swo-
ich może opisać. Liście podobne ma
do lukowego/ iedno węższe. Pietr o-
bli/ wewn/ trz czezy. Wierzchu te-
go kwiat okrągło baniasty/ zwierza-
chu iako v cebule blonka obleczoney:
a gdy sie otworzy/ kwitnie iako ce-
bulá. Z tego bywa nasienie dro-
bné czarné. Korzeń głowczasty/ z
kilkú straków zložony/ a przecie ka-
żdy w swéy blonce abo lupinie zá-
warty/ od spodku wielkosc korzon-
ków drobnych y cienkich pochodzi/
iako od cebule.

Płonny y polny Czosnek, caley
a na straki nie rozdzielney głowki/
a od ogrodneho daleko głowkami
mniejszy/ ale zapachem y smakiem
od niego nie różny. Liście wężše-
go / pretá cienišego. W wierzchu

2.
Alliū syl.
vel cam-
pestre.
wildt
Knablauch

kwiat rumiány. Z tego takze nasie-
nie drobne/ czarné.

Drugi Czosnek dziki abo polny /
który Grekowie Ophioscorodon,
Lacinnicy Allium anguinum, vel
serpentinum. My zmiowym czos-
nkiem / Gadownikiem y piegawym
lukiem mianuemy. Liście konwá-
liowego abo liliowego / iedno węż-
sze a czarnemi kropkami nakrapia-
ny y vpskrzony. Takze byie ma pstra
iako zmiowiec / y z tad nazwiska
tak v nas / iako v Greków y v Lá-
cinnikow doszedl. Ten byie abo
pretá jest dlugiego. Korzeń głowia-
sty przyodziany lupinami / własnie
iako kástranowy / od spodku takze
gesté y cienkie korzonki / iako kosmki.
Smaku y zapachu wšytek ogra-
dnego czosnku.

3.
Alliū Al-
pinū, Al-
liū angu-
num, Ser-
pentinū,
Ophio-
glossum,
Victoria-
lis mas
Sies-
gwurtz-
mendica

Wzrost.

Ogrodny pospolicie straków
swych bywa sadzony y slancowa-
ny. Płonny pierwszy na polách / nie-
kedy na rolách. Drugi który piegá-
wym lukiem mianuemy / na gorách.

Przyrodzenie.

Przyrodzenia jest ostrogorzkiego/
kaszawego y sczypiaczego / rozraza /
ściencza / wyrzuca / trawi / otwie-
ra / rozdziálywa / pobudza y wysu-
sza / w czwartym stopniu. Takze
płonny pierwszy y gorny / wtóry plo-
ny / tegoż przyrodzenia y skutków.

Moc y skutki.

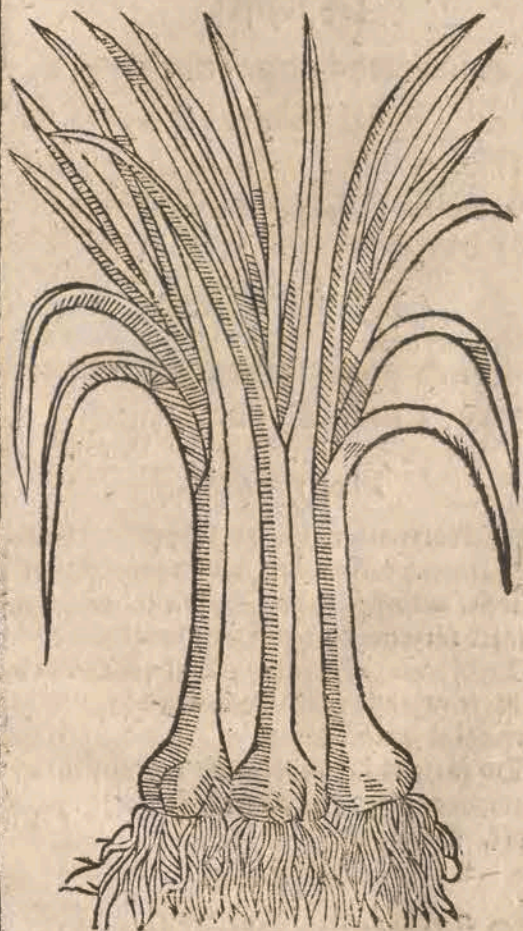
Wtóry w ciele rospadza y nie dopuszcza sie
um zámnašác. Symon Seth.
Zywot odmiešcza y purguie. Dios. zwla-
sca šwiežozielonego pošyrodiac. Ruff.
Zoladek wilgotny wysusza / zimny zágrze-
wa. Preto naturam šlagnistym / to jest / ži-
mny y wilgotnym bázro vžyteczny.
Czerw z žywota wywodzi vžywátao suro-
wego / abo wierceo z octem / ná czezo pié.
Moc z w cieżkim odbywaniu / takze vžy-
wany wywodzi y pedzi.

Wietrz-
ności w
ciele ros-
páda-
Zywot
odmieš-
cza.
Zoladko-
wi.
Clifton.

ciem/ syia y glowka / abo korzenim
nie od niego iest różny.

Scorodoprasum.

Aberknoblauch.

Wziensce.

Ua miedzach rad roście y przy
sachach. Też przy parkaniach y plo-
tach.

Przyrodzenie.

Zobopólnego iest przyrodzenia/
Czosnkowego y Lutowego. Smak
tymże sposobem / częścią czosnko-
wy / częścią luczkowy. Zapachu
także mieszanego / czosnkowego y

Luczkowego.

Moc y Skutki.

Tychże skutkow iest / których Czosnek y
Luczek / iedno nie tak potężnych. Dios.
Ważony skodnieie iako Lut / przeto przy-
chodzi do stolowego wyzwania / iako inna
iaryzná. Dios.

Babczy Czosnek.

Allium vrsinum.

Beerknoblauch / Hundsknoblauch.

W Abczy Czosnek / liścia hęro-
kiego babczanego: skład też na
związká v nas dostal, zowia-
go brudzy Psim: inni Niedźwie-
dzym czosnkiem: niektórzy Saie-
czym. Ten gesté ziebra albo żyty
wzdłuż puseza. Pretá zlobkowate-
go y granowitego. W wierzchu
kwiecie białe w gromadkami roz-
pierzchl. Korzenia glowiastego y
strakowatego / iako v białey Liliéy.
Od spodka pochodzą drobne / cien-
kie / włosienkowate / iako kosnki.

Wziensce.

Koście po gorách / y pagorkách
iesnych.

Przyrodzenie.

Tegóz przyrodzenia / y tychże
skutkow / których są inne Czosnki
polne: o których sie wyskley troche
powiedziálo, o ogrodnyim czosnku
piszac.

Zaraza / Wilk zielony / Rozdział 133.

Z Araza / która też Wilkiem
Zwim. ogonem y skaza zowie-
my: Dwoie znayduiemy / wielka y
mniejszy: które okrom wzrostu we
wszytkim są sobie podobné. To zie-

le tylko w glab roście / liścia za-
dnego niemajac / tylko iakies paz-
ki / abo setki okolo glabia / którzy iest
soku abo inśności pelny / kosmáty /
rumienawy / ná piadź wzwyż / nie-

Wzrost / Wzrost bystry czyni / wysusząc ie.

Polné Czosnki.

Wszystkie polne Czosnki / przyrodzenim / mocą / skutkami / domowemu sa podobne / y owsem do pomienionych potrzeb lekarskich iestze potężniejszy y silniejszy : iako y inne wszystkie polne ziola od ogrodnych y slancowanych sa potężniejszy. Jako Piezawiec / ktory też Sadownikiem zowiemy / Zabiezy Czosnek / albo Niedzwiedzy y Psi czosnek. Te y inne tym podobne sa plonne / y nad ogrodny silniejszy. Jednak iako sie powiedzielo / skutkow iednostaynych sa z domowemi.

Wilezy Czosnek.

Z tego Czosnku wárzonego woda / rola postana pokropiona / práctwo ktoreby z niego ziarno bralo / tak barzo zemdleie / że go rekoma moze wchwyć.

Krowy /

Owce /

Kozy / tego Czosnku pożywáiac / mleko z siebie czosnkiem pachniace / przez czas nie mály daie.

Szkodzi.

Kolerze. Wlerycznym náturom nie dobry / abo w niem krew w nich vpala / y koleryczna wiecey czyni.

Prágnienie. Prágnienie goracym żoladkom przywodzi.

Pryszcz. Ciálo swym plastrowaniem puszcz.

Wzrostu. Wzrost mdli y cmi / abo w niem błonki w oczach y wilgotności / między nimi vpala / y tak obraza.

Głowie. Glowe nápełnia y rozdyma pornościá swoia.

Plucom. Plucá /

Nercom. Nerki /

Watrobie. Watrobe /

Wšom. Wšy /

Gorace barzo obraza / ázwla-
szá / gdzie przedtym choroba
iaka vpzedzila.

Nasienie przyrodzone w goracym nátu-
rach wysusza / á w zimnych y wilgotnych
grzeie.

Brzemiennym białym głowom /

Piersiami dziatki karmiacym szkodzi.

Seth.

Gryzie y zápala. Gryzienie y rzezanie w ciálách kolerycz-
nych wzbudza / goraczki srogie w nich czesto-
kroc wynieca. A tym wiecey gdzieby po nim
pili wino korzenne / mocne / Malmázya /
miód / albo názáurz gorzalka. Przeto kto

ry sa przyrodzenia goracego / máia go stro-
mnie wzywáć / albo zgotá od niego sie stry-
máć. Bo Czosnek nie iest pokármem / iako
sie wyszey námiemilo / ále lekarstwem / albo
też skolowym przysmakiem. W tychże ko-
lerách

Tredowátosc twarzy czyni /

Apoplexia / albo flák przywodzi /

Zápalenie mozgu / zkad falenstwo.

Ogrodnicza

Czosnek żeby buyno rosti / trzeba mu ziemie
bialey / dobrze vpráwioney / nie nágnio-
ney / ani też zbytnie wilgotney. A ma bydz
po straczkú ieden od drugiego ná dloni sadzo-
ny.

Sieia też nasienie iego / ále takowey niery-
chlo roście : pierwszego roku głoweczka be-
dzie miał iako Luk / wtorego dopiero w stras-
czki sie rozdziela : dopiero trzeciego docho-
dzi. A takowey nacudniejszy y nasmakowia-
tšy bywa.

W głowki wielkie rozrasta sie / przylámu-
iac mu liście / gdy w nie wyraſta / y ziemia
wierzchy ich nátrwáć / iako Palladius wozyl /
żeby w stup nie wyraſtal / ále żeby sie wilgo-
tnosc oná wšyſtká / ktoraby w liście obrá-
cać sie miała / w korzenie pochodzila.

Jádownitey swey gorzkości pozbedzie / kie-
dy bedzie w ten czas slancowany y sadzony /
gdy pod ziemia bawic sie bedzie. A tegoż
też času do przesádenia ma bydz wyrwá-
ny y z ziemie brány. Palladius. Albo iestze
w ten czas / gdy sie katejze z stoncem zlacza.
Bedzie też skodki y nie jádownity / gdzieby z
kostkami olivonemi byl sadzony. Albo y sus-
olivony bedzie do tego przydány.

Czosnek im stáršy / tym nie tak jádownity /
y bywa lepszy. A żeby mogli bydz dlugo zá-
chowány / w plewách ma bydz chowány /
iako cebulá (Socion.) Albo go w dymie
wedzić. Drudzy go rosolem pokrapiaia cie-
plym : albo go troche w nim obmáczuia / y
ná stoncú susza / y tak chowáia. Ale takowey
nie godzi sie potym do slancowania y
rozsadzania.

Rozsadek

Je bez nágány sa ci / ktorzy nie wważnie
polne y lesne czosnki między soba po-
mieszáli / iako Luczny Czosnek z Plodzisz-
kiem / ktory winnicznym Czosnkiem też zo-
wia / zá iedno bydz rozumieia. Gdyž y kſtal-
tem / y skutkami sa od siebie rozne. A przeto
Diofkorid y inni / ktorzy báznie ziol histo-
rie opisúia / rozne obiemá dal rozdziály.

Luczny Czosnek / Rozdział 132.

Luczny czosnek / wielkościá po- / (rownywa sie Luczkowi / także li-
ciem /

Ornithogalum, Lac gallinæ,
Bulbus Leucanthemus.

Feldtzwiebel/ Akerzwiebel/
Akerspeyßwurtz.

tu / iako szychka otworzona / z drobnych listeczkow zlozona / Liliykom malym podobny, a zwlaszcza nizli sie rostkwnie. W dzien iasny pospolicie sie rozwiaa : na noc y w chmuerny dzien sie zawiera y szula. Wewnatrz nasienie drobne. Korzen cebulasty / lipkiego soku pelen / biały / a smaku prawie zadnego nie maaicy.

Mniejszy także pretu mniejszego cienstego, okolo ktorego listcia zastranowemu podobnego obfitosc od spodku ku wierzchu okolo. Kwiecie na wierzchu z piaci rozlozonych listeczkow bialych, na kształt gwiazdki / przegradzajace sie piacia także czarnemi cienkimi serduški / ze szrodku pochodzacemi. Korzen także

cebulasty biały / iako pierwszy.

Jest iesze trzeci Sniedek najmniejszy. Korzonka niewielkiego / iako cebulka okraglego / wewnatrz bialego / zwierzchu popielatego / wielkości grochu malego. Z tego mały y cienki przecik pochodzi / w wierzchu na kilka stopet cienkich sie rozdziela / na ktorych kwiateczki gwiazdkowate / zwierzchu zielone / wewnatrz zolte / z szesci listeczkow zlozone. Z tych potym bywaa gloweczki trzygranowite / nasienia pelne czerwonego drobnego.

Wskiesce.

Sniedek wietkzy rad roście przy miejscach wodnistych sam przez sie nie slancowany. Niegdzie ie też w ogrodach sieia / abo y sadza. w Jesieni go kopaa y biora. Drugie w dąbrowach sie wilgotnych także naiduia. Kwitna w Maiu. Tez w sadach przy wilgotniejszyach znaiduia sie. Tez w rolach miedy zbozem / y lqalach.

Przyrodzenia miernego sa wshykie w zlozeniu swym zzywiołow. Jednak w pierwszym stopniu na poczatku rozgrzewa / y odwiża / rozsieknie / rozrzedza.

Moc y Skutki.

Nasienie Sniedkowe bywa do chleba pieczenia przydane / iako Czarnucha / abo polny Anyz.

Korzen też / ktory jest stodki / tak warzony iako surorwy / przychodzi do stolowego wzywania / albo w popiele goracym pieczony. Dios. Bo sa do iedzenia smaczniejszy / nizli kastyany. Przeto gdzie sie obficie rodza / z wielkim smakiem y z chwiroscia bywaa wzywane / ile od ludzi wieykich.

Czasu drogosci y niedostatku chleba / bywaa wielka podpora y ratunkiem ludzjom wbozym y niedostateczniejszy.

Bolaczki y napuchnienia z twaroscia zmieksza / korzenie w zarzystym popiele w pieczony / az miodem plastrowane. Takze

Wzrodow ciało wyiadajacym y psuacym /

Do chleba nasienie klada

Korzenie do wzywania stolowego przychodzi.

Czasu drogosci.

Bolaczki w tym.

Wzrodow

cym /

Alein Ac
kerz/
Peyß-
wurtz.

Orobanche, Mala herba, Cauda leonis, Herba tauri, Herba vaccæ, Eruianguia.

Wilk zielny.

Summerwurtz / Eruenwurtger.

Niedy nádwie: máige do Szpáragu / abo gromowého korzenia podobienstwo / gdy sie z ziemie puszcza / miękki / á we wnatrz czy: wzmieš na palec ma korzeń. W wierzchu lišciowaty / iáko palká. Kształtem do porostu z korzenia sie puszczaicégo / podobny. Bialobiádo / á ile mniey-

zy kwitnie: wietšy biádo žolto / kósmáto: á iáko by z paleczek wymi-
kaiac. Korzeń gebečášty / podziurá-
wiony / krótki y kruchy.

Wšiepsce.

Koście ledá gdzie / między kono-
piámi / między ieczmieniem / między
inym zbožem y iáczynámi ná po-
lách / lákách / przy plotách / y w lesie /
przy drogách.

Przyrodzenie

Suchégo á žimnégo to žiele iest
przyrodzenia / Dios. Galen.

Moc y skutki.

Některzy używá go surowo / miásto
šalaty / z oliwa z octem á z sola przypra-
wiony / iáko špáragi. Bywa tež wáżona
miásto iáczyny / do tegož puyšmáku.

Bydlo / to iest / krowy y Byk / záraz iáko by
go kture w pašy używálo / záraz do spolného
siema zláczenia. Dios.

Do iáczyny iákiekolwiek / ktoraby nie by-
lá wrzaca / przydána / czyni že bázro rychlo
ywre. Dios.

Ros / lek.

To žiele zowiemy Stáza / zářza / Wil-
kiem / iáko y Grekové / y Lácinnicy :
nie przeco inego / iedno nie rytko Ptášy groch /
ále y inne žiola blisťo siebie bedace / zářza /
kázi / y iáko Wilk w niweez obráca. Zo-
wia go Bykorym žielem / dla tego / iž
krowy skoro go zákušá / Byká šukáta. Zo-
wiemy go Lwim ogonem / od nieiákiego
podobienstwa / zwlášcá dla lišci y palki /
ktora ná wierzchu noši. Grekové zowiá
go Orobánche / že ptášy groch / ábo ptá-
šá wyke między niá rošnaca wymišcá y
trawi.

Do vjy-
wánia
miásto ša-
laty.

Bydlo ro-
gáte wies-
iše šla-
cá.

Žářzyna
niewrzaca
ca czyni
wrzaca.

Sriedek wietšy y mniešy / Róždžiat 134.

Sriedek wielki y mály / wiele
z korzenia lišcia wydáia /
weššégo y mniešégo / nižli
trawá. z šrzoťu ktorých pret po-
chodži ná pieć dloni wzwyš / obli-
žládku. Lišcia ná sobie žádného nie

máigcy. W wierzchu / wypušcá
trzy ábo cžtery / niekiedy šešć y
šiedm róždžek / á ná káždéy osobny
kwiatek / z wierzchu žielony / á we
wnatrz gdy sie roškwitnie biály / z
šešci lišteczkówo zložony. Wešřzob

Bulbocastanum, Balanocastanum, Agriocastanon, Castanea porcina, Castanea terræ.

Erdtkastamen/ Sentkastamen.

Dzecz abo Kąstian świni / abo ziemny / korzeń ma nie mały / okragły / iako v czesego Kokornaku: iedno że nierówny / sekowaty / zwierzchu ciemnoszary / wewnatrz pełny białej miewości / słodkiy : smaku przyiemnego / mieszanego z kástánowym a z pasternakowym smakiem. Liścia gęboko wykrwanego tym kształtem / iako korciándrowé. Klacza ná pulstory piodzi wzwyż. W sierpniu kwiatem drobnym biało kwitnie / okółkiem iako swoyski kopr. Z tych nasienie drobnieysze niżli Anyż, ciemnoszare y pachnizce.

Wzrost.

Koście ná polách / ná odlogách / ná winnicách : lubi ziemie kamienista tłušta.

Przyrodzenie.

Pomiernego jest przyrodzenia y zlozenia swych zywiol / w wysuszeniu y w rozgrzewaniu / z nie mało maluczka cierpkoscia : ile korzeń. Nasienie do trzeciego stopnia rozgrzewania y wysuszenia przystępuje. Otwiera / wywodzi.

Moc y Skutki.

Korzeń psychodzi do używania / tak surowy iako w żarzystym popiele pieczony z sola / abo też wárzony / zwlaszcza wiekszym ludzjom. Tab.

Mocz pedzi swym używaniem / Ciału pokarm dobry y obfity y przedk darte / korzeń obłupić z zwierzchney skory / y w polewce miesney elustey wárzyć / aż dobrze wvre : pieprzu troche przydacy używać. Taka kowa potrawa nie tylko ciało tuczy / ale też do skutku małżenskigo malzonk i pobudza / Tab.

Krwia charkaiacym / Kopa plniacym / Krwia mokrzacym / iakimkolwiek sposobem korzeń używany / jest lekarstwem. Alexander Trálian.

Swinie od niego przedk tyia / a mieso z nich bardzo smaczne y przyiemne bywa. Tab.

Rozząddek.

Różne te kástánki od wysszey opisanych / które także z kształtu orzecha násto sobie imie / iako świni orzech abo kástian / od swini / które swym używaniem osobliwie tuczy.

Do używania psychodzi.

Mocz. Pokarm ciału nie sły dacie.

Krwia plniacym Kopa. Krwia mokrzacym. Swinie tuczy.

Jelenie Jayká / albo Gebká Jelenia / Rodziaz 137

Tubera, Boleta cerui.

Hirschbruntz / Hirtzbrunff.

Jeleniagebká / abo Jayká Jelenie / sa Bedlki w ziemi sie rodza

ce / które Dioskorid korzonkami okraglými miannie / bez liścia y glá

bia

cym iest wytecznym przykladaiac. Dios.

rzeczony: przeto iz do uzywania przynalezas
cego/ tak nasienie do chleba/ iako korzonki/
rownie iako ziemne kaskanki przychodza.

Rosadek

Swieciem nam polakom to ziolko iest.

Kaskanki ziemne/ Rozdzial 135.

Trafi, Cyperus dulcis Theo-
phra. Cyperus esculentus.

Erdsusbrillen.

Ziemne Kaskanki/ listcia sa dlu-
giego/ ostrzyzowego/ od same-
go korzenia pochodzacego zaostrzo-
nego: grzbietu wyniesionego y wy-
pukelego/ rownie iako wodnego o-
strzyzu listcie/ ktoremu wшыtko ziele
iest barzo podobne/ tak iz go mie-
dzy ostrzyze niektory Zielopisowie
klada. Klacza iako ostrzyz grano-
witego/ mairac takze przy wierzchu
drobne listeczki iako y on/ na ksztal
gwiazdy rostladaiace sie. Z ktorych
szrodku klosowate kwiatki zoltá
we pochodza. Korzonkow dlugich
cientkich/ gesto odnozystych/ z kto-
rych wisz: male szyszeczki podlugo-

wate/ wielkości bobowej/ podczas
wieksze/ podlug wpodobania y buy-
ności ziemie: wewnatrz biale/ z
wierzchu ryzawé. Smaku stod-
kiego kasktanowego/ z wierzchu
chropowate.

Wskiesce.

Koscié to ziele rado przy wilgo-
tnych miejscach y wodnistych/ bez
ludzkiej prace. Niegdzie iet eż v-
myslnie sieia/ abo sadza na wiosne/
dla rozmnozenia. W Jesieni by-
waiá kopané.

Przyrodzenie.

Kozgrzewaiá y odwilzaiá w pier-
wszym stopniu/ iako y Sniedek.

Moc y Skutki.

Sól z tych Kaskankow ziemnych/ kto-
ry bywa iako mleko biale/ piersi y plu-
ca wychedaja piac go.

Káfel wsmierza takze go trunkiem uży-
waiac. Ten sól tak z nich bywa wyciagnio-
ny: Ochedozonych wtluc/ a potym w pole-
wce miesney moczyć/ y przez chuste chedoga
wyciac y uzywac.

Surowo uzywane/ wietrzności w ciele
wzniciacia. Pena.

Goracemu moczuy bywaiá ratunkiem/
piac ie z mlekiem z nasienia malunowego/
baninowego/ dyniowego y ogorezanego.

Spadki ostre zawsciagaiac/ kaza ie wac-
zye przydawszy troche nasienia koriandru-
wego/ a korzenia siolkowego/ albo tej Ro-
sateu. Pena.

Rosadek.

Uży to ziele ziemnymi Kaskankami zo-
wia/ dla korzonkow smaku kasktanowe-
go/ do uzywania barzo przyiemne y chetli-
we. Tych niegdzie obficie miedzy innymi o-
wocami uzywaiá.

Piersi y
pluca cho-
dozy.

Kasklu.
Sól iako
z nich wy-
ciagac.

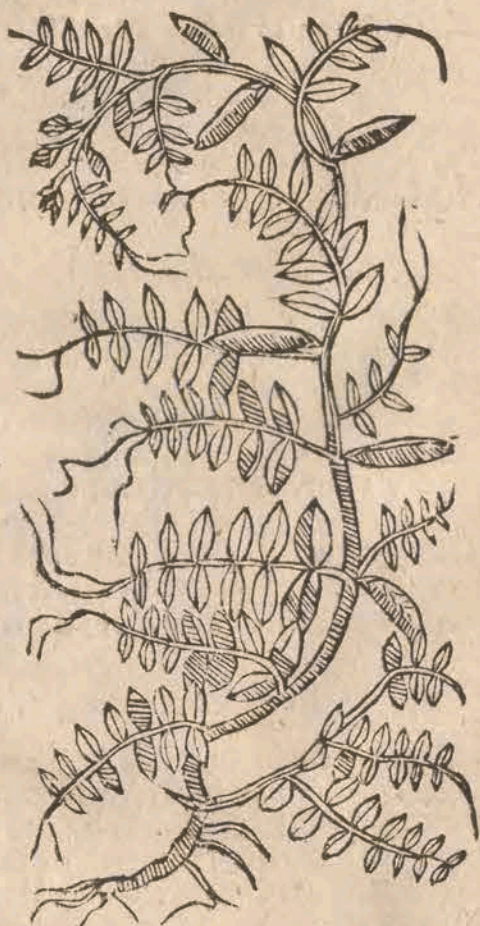
wzbudza
ie wietrz-
ności.
Moczuy.

Spadko

Swini Orzech/ albo Kasktan/ Rozdzial 136.

Aractis, Vicia sylvestris,
Aphaca.

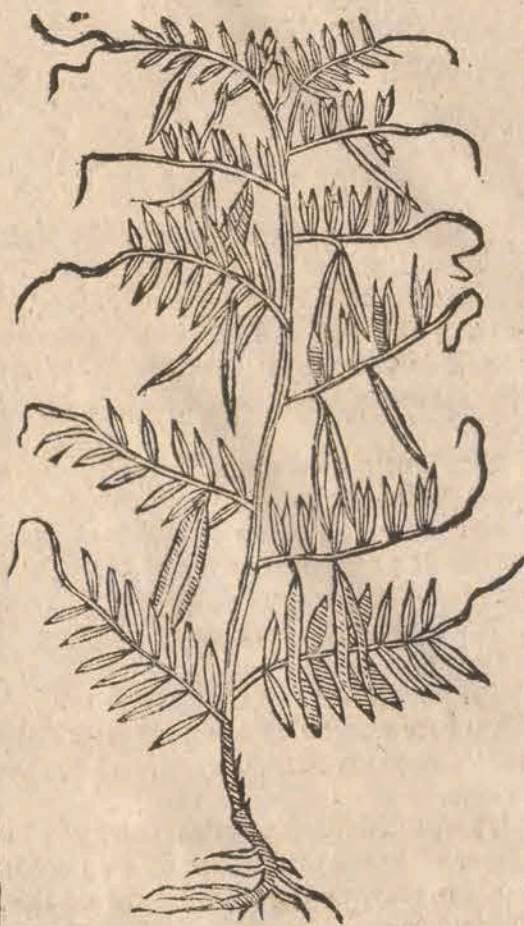
Wogelwicken.

chu każdej witeczki dwie obdu-
żne pochodzą. Kwitnie kwiatem
wycznym / albo soczowicznym / z
których rychło okwitłych strączki
bývają / naprzód zielone / a gdy
dojrzeją / czarne : wierzże niżli
strączki soczewice. W tych trzy a-
bo cztery ziarenka czarne / okragło-
plaskie / mnieysze y czernieysze niżli
soczewicą. Nie smaczne.

2. Jest druga Wyka polna / która
Brekowie Vikion, Kacinnicy Vi-
cia, My Wyczka zowiemy. Ta
też mnieysze ma listeczki od pier-
wszey z zaostrozonymi koniczkami /
także parami na długich łatorost-
kach / iedne pod drugich pochodzące /
aż ku wierzchu / gdzie witeczka tyl-
ko iedna z każdego prątku albo ga-
łazki pochodzi. Tey wyczki listki
rądy sie skłania / iedne z drugimi w

Cracca Vicia.
Wyczka / Wicken.

parach / nie długo rozłożone / iako
w pierwszey / będące. Kwiatu ru-
miáno bladego, strączy dobrze dłu-
ższe od pierwszey / oble. Nasienia
czarnego / pełnego / wielkości gro-
chu wilczego. Prącia nadwó loś-
cia wzdłuż / witeczkami swemi rą-
do sie wiąże do żdźbła w zbożu / mo-
cno sie trzymając.

Wzięsce.

Żaćca albo paśca Wyka / rąda
miedzy zbożem samą przez sie ro-
ście. Bywa niegdzie slancowana
y siana / dla zobi golebom / y in-
mu ptactwu. Także y wtóra sa-
mą sie przez sie pusa między zbo-
żem / y z nim sie wiąże. Bywa dla
paśca koniom y bydli inemu od do-
brych gospodarzy siana.

Przypodzenie.

bia / y bez wgelatik odnozet: po wierzchu nie równé. Tych wiele rodzajów / iednak dwa naprzędniey ſę / iako Plinius we wtorym rozdziale y w trzecim / w księgach 19. piſe: Jedne piſczyſte / niemáło w ſobie piſtku máiac. á té ſą zebóm ſzkodliwe. Drugie chedogie y czyſte bez piſtku. Tez barwa ſa między ſoba różne: iedne ſą żółtawe, iako Dioſkorid piſe: drugie zwierzchu czarne / ábo ciemno ſzare / á we wnątrz białe / do używania ſtółowego iako kolwiek przygodne: inne ſię do iedzenia nie godzą.

Wſieyſce.

Koſna rady ná mieyſcach wypraglych / ſuchych / piſczyſtych / w krzewinach y w dąbrowach / po grzymieniu y deſzczu.

Przyrodzenie

Œnączney á pewney iakoſtoſci żadney w ſobie nie máia / iako Galen w wtorych księgach o poſar mach y ſkutkach ich piſe. Wſakoż wiecey ziemney w ſobie iſtnoſci máia / niſli wodney. Smaku żadnego: chłódza iednak y odwilżáia w wtorym ſtopniu.

Moc y Skutki.

Wilgotnoſć Meláncoliezna gruba ſroymá używaniem czynia, wſákoſ niſ nagoda ſa / iako Galen piſe: zwlaſezá ktore ná mieyſcach ſuchych / piſczyſtych / nie zbytne wilgotnych wykopuia (Alcoholahamen) Jednak grubſzy poſarm ciálu dáia / niſli grzybáti ábo bedłeti: á rzędſzy y wilgotnieſzy / niſli Dame, Galen.

Meláncoliezna wilgotnoſć czynia. Poſarm iáki ciála dáie.

Arwó wodniſta czyni Meſaha. Zaſtone z oczu ſól ich ſciera Meſaha. Máia bydy używane ná weciach / to ieſt / po obiedzie ábo po wieczery / między owocami ábo cukry. Takſe

Platina, de honesta voluptate ták przypráwowác ich wezy: Wypłokawſzy ſe co ná ciepły w winie / wpiec w żarzyſtym popiele / porym ſola á pieprzem potrzáſc / y ciepło ich używác / nie nápodob / ále po używaniu mieſá.

Szkodzi.

Czeſte y zbyteczne ich używanie przywodzi ábo do nagley ſmierci / ábo do páraliſem náruſzenia / Arwiec.

Do ſtrawienia żoladkowi trudne /

Cieſkoſć w żoladku czynia / Arwiec.

Rozſádek.

Jelenie Jáyká nie ſa korzenie / iako ie Dioſkorid opisuie mieni. Abowiem żył w ſobie nie máia / áni do ſlincowania y ſádzienia ſpoſobnoſci / dla rozmnożenia / nie máia / áni żadna częſćia ziemi bywáta przypoſone: przeto rádniey ſa guzy ábo náderoſć y rozdecie ziemne. Jakoż o ich roſzczeniu nie moſemy ináczey rozumiec / iedno ſe z záwinienia y zſtoczenia ziemie pára / ábo duchami z niey pochodzacemi rozbeta / pochodzi. Czego dowodem bydy moſe hyſtoria z Pliniuſá w księgach 19. w Rozdziale 2. o Láreyuſte Licyniuſie. Ten w Hiſpániey ſedzia bedac / przytráſilo mu ſię miec ná ſtole potrawe z Jelenich iatek: ktorey gdy ial używác / ták bázno záwóddzil przednie mi zebámi w ſrebrny pteniadz / ſe mu ſię náruſzyly. Zład ſię znáczy / ſe ſię muſiał z ziemia weſpoł ſtoczyć y záwinóc / ktory ták w nim tkwiá. Do rzecy niſpodobna / ſeby był wren wlozony on pteniadz. Nie bez przyczy ny od náſzych Jelenia gebka / ábo Jelenia mi iaykami ſa názwáne. Abowiem iáko gebka bez wſelákiego przypoſienia y korzenia roſcie / ták y one w ziemi roſna. Jáyká ták ſe práſe / kóſe / geſie / kácz / ic. iáko żadnego korzenia / ktorymby ſię do czego kolwiek przypoſić mogly / nie máia: ták y te. Od tego tedy podobieſtwa náſly ſobie v náſzym wiſto.

Wylá ptáſza / ábo polna / Rożdziát 138.

Wylá ptáſza / ábo Jájacza / która téz polna zowiemy: Ziól. To ieſt nie wielkie / troche od ſoczowice wyſſe / iedno liſcia ciem-

ſzego y drobnieyſzego (wſákte iáko kedy) ná dlugich / cienkich y ſubtelnych látoroſtách / po kílka par przeciw ſobie polozone. A ná wierz-

Barbula hirci, Tragopogon,
coma.

Bočsbart/ Josephsblum/
Ganchbart.

Wtore liścia piérwšemu podo-
bnego/ jedno geššwego/ troche her-
šwego y mocnieyšwego. Pretá kolan-
kowátého/ od ktorých liście pocho-
dzi/ á przy nich odnoźki. Kwiatu
blekitného/ ale mnieyšwego od pier-
wšwego/ y nie tak pełného/ ani tak
herokšiego. Pod temi rozwiia sie
paczek ná kształt gwiazdki. Korzeń
ma od piérwšwego wietšy y mocney-
šy abo twardšy: y ni tak słodkšia-
ko v wietšwego/ ale ciérpki y gorz-
kawy/ á mleka wšyškto žiele także
pełné. A z našých zowiago/ wla-
šna Turka.

Trzecié / Liścia od piérwšých
mnieyšwego y wozšwego/ lišciu gwoz-
džikom białym polnym podobné.
Korzeń iako v drugich/ v wierzchu
gešto szczeciášte puszczátoe. Pretin

cientliého/ oblego/ ná ktorým pacz-
ki także/ ále nie tak iako v piérw-
šých podługowáté/ iedno okrogłe/
á listkami obsázone/ wlašnie iako
v Bláwatu abo Chabrku. Te gdy
sie otworze/ biały kwiat wydáia/
málo nie kształtem piérwšých/ ieno
dluźšé y wozšé y spiczáštšé, wlašnie
iako v wolowého oka.

Wzrost.

Rosna wšyškíe samy przez sie/
bez slancowánia ná listkach/ y miey-
scach kamienistých/ wilgotnych y
płonnych. Kwitna w Czerwcu y
w Lipcu.

Przypodobienie

Korzeń piérwšey Kozieybrody
rozgrzewa y odwilža w piérw-
šym stopniu. Zaš wtorey/ kto-
ra Turka zowiá/ mlecz z korzenia
samego zatwierdza/ záwšciaga/
á zlekká wyciera/ ále do iedzenia
nie iest tak przystoyny/ iako pier-
wšey.

Mocy skutki.

Piérwšey / polk nie wyrošcie w glab/
Włofsy/ Zispani/ Francuzowie / gdzie
ledá chwastu wšywaia zá potráwe/ surowey
do salaty/ iako y wároney/ biora.

Przećiu goracemu moczui/ iest to žiele/ y
z wáronego tuče pić/ dobrze.

Korzeń w wodzie álbo w smidótanie wá-
rony/ álbo surowy / álbo w prochu swoia
polewka pošywány / netkowy kamien la-
nie y wewodzi.

Wschlym álbo suchobnym/

Kasłacym/

Are w bokách máiacym/ Korzeń piérw-
šego wlišniká w polewce miesney wáron-
ny/ przydawšy do tego dlugiego pieprzu/ y
tak pošywány. Pániam y mámfom dżia-
tki pierstami karmiacym/ dostátkiem mle-
ka dáie.

Zoládkowi kolericznemu/

Watrobey niedostátkom bywa wšyteczna
potráwa.

Piersiom chorým.

Dychawicznym/

Do salaty
y potrá-
wy.

Mocny
gorace
Netkom

Wsch-
lym.
Are le-
cy.

Zoládku
watrobic

Piersi-
Dychawic-
cy.

2.
Turka
wlašna.

Barba
caprz.

Purpur
bran.
Ganch-
bart

3.
Barbula
hirci mi-
nima al-
bo flore.

Alcin
morgien
stern.

Nasienie Prążey wyki średnie
zagrzewa/ wysusza we wtórym sto
pniu. Co sie z gorzkiego tey smaku
baczyc moze: y przetoż wyciera y za
twierdza. Tegoż przyrodzenia iest
wtóra.

Moc y Skutki.

Ciekacz-
kom wse
laktin.

Zegunki albo cielački wselakie ząsta-
nawia/ ziarno Prążey wyki prażone.
Także warzona pierwsza polewka/ abo wo-
de z niey odlawszy / z drugiey tey używając /
iako sie w soczowicy powiedzielo. Potez-
niey abowiem zawiściaga cielački kładze.
Dios.

Wpaso-
nym od
weżow.
od czwor-
nogich be-
stiy. od
człowia-
ka.
Krostom
Piegom.
Wegro-
watości.

Wpaso-
nym od weżow. Także
od Bestiy czwor-
nogich iadowitych.
od Człowieká / bywa lekarstwem ma-
ká z tey wyki z winem na rány plastrowana /
przemysłowy te pierwey ciepłym winem.

Krosty y sadzele na twarzy/

Pięgi/

Wegrowatości / y inne zmazy na ciele
ściera/ rownie iako Slonecznik/ teyże Wyki
maká z miodem vmieszana/ tym na noc po-
cierając.

Mocz.

Mocz z ciężkością odchodzącemu y ká-
piacemu / bywa ratunkiem maká z octem
winnym zacymlona / á zwierzchu na lono
plastrowana.

Ryga-
niu.

Ryganie kwásne zawiściaga/ziarno albo
trzy tey wyki przelkawszy / moze te zgryszy
przelknac.

Bydlu.

Bydlu dla potrawy śiana/ na zimie/ ma
bydz w ten czas z polá zbierana / gdy dozrze-

wa/ y iako siano suszona / bla plesni y zá-
gnicia / nie czek. iac żeby przezszala / boby sie
ziarno wykruselo.

Wtorey Wyczki moc y skutki.

Z skutki ma tá wtóra Wyczka / ktore
ma pierwsza. Nadto mocy wietsey y
potezniejszy iest/ w wywodzeniu zatrzymá-
lego moczu nad przyrodzenie.

Suchotnym / osobliwym bywa pokár-
mem lekarstkim / ziecznienna kássa używá-
na.

Szkodzi.

Odzium zdrowego zoladka skodliwym
bywa pokármem / nie smácznym / á do
strawienia ciężkim.

Krew gruba/ gesta/ á melankoliczna czy-
ni. Napozyteczniejsza kókosom/ golebiom/
do zobi. Także koniom/ wolom / krowam
do paszy.

Miasto iázyzny stolowey używana / iye
wotbarzicy puszy/ y zoladkowi ciężkosć wie-
tka czyni/ niźli Jasoli / albo Boby Tureckie
y Włoskie.

Rozsadek.

Wyká w naszym ięzyku wziela imie y naz-
wisko od Lácinnikow/ ktorzy ta Dicia
zowia/ od wiazania/ że sie witać rádá chwy-
ta y wiaze do tych rzeczy/ przy ktorych ro-
cie. Aptekárze starzy w niektórych miescách
tey Zaieczey/ albo polney Wyki miasto wila-
czego grochu/ ktory Lácinnicy Grobum zow-
wia / używali / ale źle y nieprzystojnie: gdyż
to inny / oná inna. Także y skutkow innych
y roznych.

Kojia brodka/ Wlónik/ Rojdział 139.

1.

Kojakie to ziele náydniemy:
Pierwsze liscia herżego ni-
źli liscie sáfranu y dluzszy.
Dietu dwulokietnego/ kolankowa-
tego: wierzchu ktorego paczki mier-
ney wielkosci. Ten gdy sie oetwo-
rzy / w kwiat sie zóltý rozwita / z
wielu zložony listków / ktorych
wierzchy sa herokie á wystrzyzo-
ne. Te sie przez cały dzien ku ston-
cu obracá / spóleczenie z nim obrot
odprawiac: na noc sie po zaszciu
stonca skulá / y w kúpe zawiera-
ia. Dnia takze chmurnego / nigdy

sie nie otwierá / ani rostkuitnia.
Zás w dzien iasny y sloneczny / ku
stoncu sie obrotowszy otwiera / w
paczek gdy sie skuli y zawrze zwie-
rzchu / iako brodka iaka sędziwa
wisi / zwlaszcza gdy wwidnie / á
potym sie w mhystry perz obraca /
iako kwiat swinięgo mleczá / ktory
gdy wiatr roznie sie / glówka sie
pokaze gola/ iako v Wlónika. Na-
sienia obdluznego: forzenia dlu-
giego / miękkiego / stódkiego. Z
we wszystkim tym ziele sol iest
mleczysty.

Wtore.

Trzeci Morowezowy / korze-
nia ckraglego y oblego. Li-
ścia dobrze od pierwszych wężę-
go: na wierzchu korzenia bezcin-
ki gesto wypuszczając: innemi oko-
licznościami drugim podobny.
Nayduie sie tego ziela rodzaiu / w
Wegrzech y w Hiszpaniey wiecey /
ale te ściągają sie do tych.

Wskiesce.

W leśiach przy błotach y wilgo-
tnych miejscach w Hiszpaniey / w
Wegrzech / w Niemczech / y u nas
w Polsce roście. W Litwie kolo
Wilna na pagórkach y miejscach
mokrych / Wężowego mordu / tak
malego iak wielkiego sie nayduie /
iakoż go tam siła zbierał Jerzy
Grembs / Krolowy Jey M. Nie-
dyt zacny.

Przyrodzenie, Moc y skutki

Sok z ziela y z korzenia tego pśiac / wiele
nim jest y do świadczonym lekarstwem /
własnym od węża / y od inych iadow rnych
bestii. Matth.

Jest też przeciwo wśelakim chorobom
zarazliwym / wielkim ratunkiem. Tenże.

Korzeń / tak suchy / iako świeży / także w
cukrze przyspawiony / każdgodnia na czeso
wzywany / zachowuie od morowego powie-
trza. D. Grembs.

Od wśelakich iadow y trucizn / także po-
teżnie sie im sprzeciwiać.

Tenże korzeń / albo sok z niego / wielkim
bywa padający niemocy lekarstwem / trun-
kiem wzywany.

Kordyaczny / y

Testność serdeczna cierpiacym / tak ko-
rzeni / iako sok tego wzywany / wesiele czyni.
Fernel.

Głowy zawrot leczy /

Młodość serdeczna odpadza /

Drzenie serca odpadza /

Smetne y melankoliczne wwesela korzeń
sam grzyony. Albo sok z winem trunkiem
wzywany.

Korzeń przez noc wwinie moczony / a rda-
no brany / wycisnawszymocno / białegłowy
od zatkania żył kolo macicy wybarwia. Mer-
kat Hispan / D. Grembs.

Z oczu pawłoke y zafłone sok tego w oczy
puszczając / spędza.

Niaostatek. Co ziółko ilego jest z liściem /
z kłaczem / z korzeniem y z nasieniem / jest wiele-
kim do wielu ciężkich a rozmaitych chorob
lekarstwem.

Goracze czwartaczce / korzeń warzony
ptiac / służy. Merkat.

Extrakt albo wyciągniona istność.

Z Soku bywa Istność wyciągniona tym
sposobem / iako sie na wielu miejscach
powiedziało / która wszystkim pomienionym
chorobom znamienitym bywa ratunkiem.

Serce smetne wwesela /

Młodość serdeczna odgania /

Padający niemocy ratunkiem /

Suchotom barzo służy.

Wodka.

Ze wśykiego ziela ma bydź wypalona /
tego czasu / gdy nalepiey kwitnie. Ta wśy-
kim dolgłiwosciom pomienionym służy.

Całe ziele z korzeniem y kwiecieniem w Czerwe-
cu kśieycu upalić / bedzie wodka na wśelakie
zarazliwe goraczki / z pęciami y moro-
we. Doktor Grembs.

W cukrze konfekt.

Korzenie wężowego mordu w cukrze by-
wa przyspawowane / na też choroby.

Na przeciwo morowemu powietrzu /
na czeso bywa iadane. D. Grembs.

Wodcka trawa / albo Rozorożec polny / Rozdział 141.

Medica, Gramen Burgundi-
cum, Fœnum Burgundicum,
Trifolium Burgundicum.

Burgundysch gras.

Zo ziele gdy sie z ziemię puszcza /
liście y kłacze konieczynie ma-
podobne / ale za czasem kur-
cza sie. Piet iednaki zachowuie za-
woffe. Kwitnie podczas bletnym /

podczas brunatnym / podczas żol-
tym kwiatem : zaczym nasienie w
krzywych straczkach iako w iakich
rozkach zawinionych / wielkości
soczowicego ziarna.

Wskiesce.

Niem mógł ziół w Polsce baczyć / te-
zo niemogłem nikedy wpatrzeć / o-
stron w Haldelburgu Salcsgráfo-

Włofoz
nym od
bestii.
Przymio-
tom.
Przeciwo
morow-
mu po-
wietrzu.
Iadom y
trucizno
Kaduku.
Fordyce

Testnos-
ści.
Zawrotu
Młodości
Drzeniu
serca.
Smet-
nym.
Daktanu
Pawłoke
na oczu.
Czwart-
aczce.
Extrac-
tum.
Smetnym
młodości
Kaduku
suchotom
Stillari-
cia.
Condi-
tum.

Pleurze. Pleuretycznym y kłocie w bokách ciera
piacym/ pomienionym sposobem / Korzenie
pierwſzego Wliſniku wzywáne / bywa oſo-
bliwym lekarſtwem.

Succus.

Sok.

Z Ziela y z korzenia tego ziela bywa sok /
tym sposobem/ iáko ſie w Pielymu opi-
ſáło/ czyniony. Ten

Pleurze.
Uterkom
Pecherzo
wi.

w Pleurách y w boeznym kłociu /
w Nerkách ranom/ y
w Pecherzu dolegliwoſciom ſłuży/ piac
y z wierzchu chuſty w nim maczáiac y przy-
kládaiac. Ale sok mleczny tego/ iefcze do te-
go lepſzy.

Ranom.
Ranom
w Fiſz-
káp.

Rány ſwieże ná mieſcách mieſiſtych/
Rány w Fiſkách / tenſe sok przez ſiedm

dni porzadnie piac / przydáiac po quincie/
ábo po pul tuczoney Przeſtki do tego.

Wodká.

Wodká z kwitnacego palona/ toż wſyſta-
to czyni/ co y sok/ ták trunkiem wzywáne
na/ iáko zwierzchu nia námaczáiac.

Roſádek.

Słonecznym Mleczem bywa teſz to ziela
od nas miánowane / że kwiat tego zá-
biegiem ſłonecznym wſtáwiecznie ſie obráca.
Mleczem/ że we wſyſtkich częſciách ſwoych
ma doſtátek ſoku mlecznego. Rožia brodz-
ka/ dla tego/ że gdy zwiednieie kwiat / y zá-
wrze ſie iáko by w papie / w wierzchu wyda-
ie z ſiebie/ iáko iáka ſedziwa brodka.

Stillaci-
cia.

Skurzonirá/ ábo Weżym mord/ Rożdżiát 140.

Scorzonera, Scurzonera, Vi-
perina & Viperaria.

Skorzonera/ Schlangen-
mord.

Skurzonera/ drudzy/ Kurzani-
ra/ ábo Weżowym mordem/
zowia / á właſniey. Kilká rodza-
iów ma / málo od ſiebie kſtaltem
rózne/ ſtukámi nie. Pierwſza Hi-
ſpanſka/ liſciem do Wliſniká po-

dobna : dla czegoſmy ia teſz tu po-
nim záraz položyli/ chociaſz żadney
wzmianki Dioſkorid ani Galen o
niéy nie uczynili. Tá liſcia biála-
wégo / ábo z bladá zielonégo/ dlu-
giégo / miazſhégo y kocznyſtégo.
Klaczá oblego ná ſtope / ábo ná
dobré pulſkciá wzwyſſ. Kwia-
tu Wliſnikowému podobnégo /
práwie żółtégo / ſyrégo ábo pełné-
go. To gdy ſie przeſtárzeie w
pierze welniſté ſie obráca / między
którym zachowúie ſie náſienie ob-
dluſzné biálawé. Korzeń dlugi/ glá-
dki / bez wiela odnoſeſz. Zwierzchu
czarny, wewnatrz biáły. Smáku
ſłodkiego y przyiemnego.

Drugi rodzay Weżowégo mor-
du Wegiérſki : Korzeń pierwſzé-
mu bárho podobny / pełny ſoku
mleczného. Klaczá zlekká ſtry-
fiáſtego ná pul lockia dlugiego /
ábo ná ſtope. Liſcia mniéyſze-
go / ſpiczáſtego / Babczánemu po-
dobného, ſiebrowátégo / ábo ży-
łowátégo , twárdégo / y miazſze-
go. Kwiatu żółtégo/ Wliſnikowe-
mu podobného/ ieno troche mniéy
ſzy. Náſienie tákéſz iáko y w pier-
wſzym.

tów cienkich/oblích/ gesto kolanko-
wátých/ zielonych/ lotietnych: z ie-
dnego korzenia kilka sie ich puszcza-
jac. Liscia wástkiego dlugiego/ za-
ostrzonego iako v Wlismiu wśať
ze troche krótsze/ ale dwa y trzyroc
mieśeyże a trzywogablate/ równo
po parze od kolankow pochodzac.
Ku wierzchu tego pracia galaski /
abo odnoźli pochodza: w wierzchu
tych kwiat z obdluźnych a oblích pa-
czków: ná wierzchu listeczki zabło-
wane. Ten słiczny y przyiemny za-
pách gwoździłko w tramnych ma / s
piaci podczas z hies i listeczkw zło-
zenie maiać / ile ogrodne proste nie
pelne. Pelne zaś z kłurasci pod-
czas ze dwudziestu listków y wie-
cey. Korzenia dlugiego/ białego/
prostego / w ziemi rozpierszkiego /
iako ma trawá.

Gwoździłki polne też sa rozmaítrey
bárwy: jedne kwiatu czerwonego /
iako ogrodne o piaci listkach/ po kra-
iach zabłowane y wykrawane. dru-
gie bládo rumiane / ogrodnym we
wśem podobne / jedno drobnieyże/
obá bez zapáchu. Maia wśytkie
tak o zrodne iako polne / we szrod-
ku serduśka / iako dwie żadla biale/
jedno nie wśytkie. Bo które maia
bydź czce/ te nasienia nie miewaia:
a które nasienne/ te miewaia serdu-
śka. Nasienie ich czarne/ drobne
w lupince obdluźney: czce tego w-
śytkiego nie maia.

Miedzy Gwoździłkami ogrodn-
mi, naydniey gwoździłki mśyśty a
bo kędzierzawy y drobno postrzy-
żony / zupełny / biały pospolicie. z
tych jedne bywaia bez zapáchu/ dru-
gie z zapáchem gwoździłkowym
inne z zapáchem przyprawnym.
Maia też miedzynimi swe nazwi-
śka / zwlaszcza w ięzyku łacinskim y
w Niemieckim / iako Gwoździłki

panienski/ gwoździłki modry/ gwoź-
dziłki kartuski / gwoździłki brunatny
mśyśty / gwoździłki górny / gwoź-
dziłki lesny, ic. Te wśytkie/ tak o-
grodne/ iako polne w Lipcu zaczy-
naia kwitnac / a kwitna przez w-
śytko lato / y podczas przez Jesien,
aże ku zimie.

Wzrost.

Ogrodne w ogrodziech bywa-
ia slancowane y siane. Takze w
naczyniach ná ołná. Polne samy
przez sie leda kedy ná polach / zwla-
szcza ná ploninach / ná gruntach ia-
łowych y wyschlych / ná miejscach
kamienistych / ná łakach wypra-
glych/ nad wozozmi/ ná miedzach.

Przyrodzenie.

Wdzieczna wonność / y gorzki
inak tego kwiatu / przywodzi nas
do znajomości przyrodzenia swe-
go / że jest rozgrzewaiacy y wysu-
saiacy w wtórym stopniu. polny
nie tak.

Moc y Skutki.

Głowle albo mozgu / kwiat Gwoździłki
krowy/ zwlaszcza ogrodny co namnięsy/
bywa zapáchem swym bárzo wśytecny:
Takze y sercu. Abowiem to oboie osobli-
wie y przedko posila / oczerstwa / y wres-
sela.

Młodość serdeczna odpadza/
Serca trzęsienie vspokaiá y wresela.
Zawrotu głowy/
Szlaku/ albo powietrzem naruszeniu/ y
Páraliżu. Tez y tym wśytecne bywaia /
ktory sa do

Apoplexy sklonni/ wárzac.
Poturczonym y potrzywionym.
Tez kwiatkami y z lisciem Baktwoie/ śil-
woicy / albo z Rozmárynem / albo z Ro-
cankami Arabskimi / albo z Maieranem /
albo z kwiatkami Pimoniowemi / y tego
trunkiem ná czco przez kilka czasow wśy-
wac. Moze y prochem tychże Gwoździł-
kow z winem ciepłym / albo z korakolo-
wiek wodka ziol pomienionych wśywac:
Náprzyklad:

Mozgu

Serca.

Młodość

Trzęsienia

serca.

Zawrotu

Páraliżu

Apople-

xy.

Poturcz-

onym.

Polne
gwoździłki
Et.

Kędzierzawy.

wym ogrodzie / we Franciey / y w
Hispaniey wymyslne go slancuia y
siecia / bydli dla pasze. Które raz
w ziemie wrzucone / iako Plinius
pise / do 30. lat nie wyginie. w Per
iey y w Mediey sama przez sie ro
acie nie slancowana.

Przyrodzenie.

Jest przyrodzenia chlodzacego prze
to w przymiotach ognistych nasie
nia tego ziela moze uzywac.

Moc y Skutka.

Przysma
tiam. Nasienie ile suszone / bywa smaku przy
winnego. Przeto z sela do przysmaku by
wa uzywane. Bywa tez do ciastka / iako pol
ny Angi / albo Czarnuchaladzione.

Odzie
dywiad
ka vse
Antonym
Od wez
30 y ga
dliny v
szesno
nym. Od Niedzwiedza obrazonym / toz nasie
nie rozkarszy / przykladane / iako y Koniclip
ka bywa lekarstwem. Takze

Od wez
30 y ga
dliny v
szesno
nym. Od wez y inych bestii lidowitych vfo
sonym / plastrowane jest lekarstwem. Tra
wa tez sama swiezia plastrowana / toz czyni.

Przymio
tom ogni
stym. Przymioty ogniste wydziaga / o czym sie tro
cho wysej przypomniało / nasienie w cie
pley wodzie roztruszy przykladac.

Samego ziela swiezego uzywacia nie
gdzie / miasto iarzyny warzac ie zaswiezia /
gdzie inych iarzyń maia stopo / bo test iako
Konieczna srodka.

Bydlu tez tak swiezia iako y sucha / bywa
osobliwa pasza / bo ie barzo tuczy. Theof. lib.
3. cap. 8.

Rozdzek.

Medka trawa / albo Medka / rzeczona
jest / od krajny Medekiey : bo Medo
wie walezac z Perstun troleu Dariussem /
znalezli ta w swej ziemi / przystoyna Koniom
y bydli inemu pasza / ieli ta rozmnażac. Za
kad potym do innych krajn rozmiesiona. Ta
jest trojaka / kwiatu brunatnego / albo Sielo
krowego / soltego / y modrego. ludzom na
szym rzadka barzo znaiome. Wszystkie trzy
Konieczny listki maia / iako Sengrekos
wy albo Rozorożcowy / a nie cytko nasie
niem sa podobne : y przeto tez Rozorożcem
polnym iedna z nich nazwana. Druga ma
gloweczki tosmate / iako Jezowinki. Trze
cia straczkow na kstalc pul tjejsza promie
nistych.

Gwoździki ogrodne y polne / Rozdział 142.

Gariophyllus, Flos Gariophyl
lorum, Betonica, & Vetonica
coronaria, Herbatunica, &
tunica.

Nagleindlume / Graßblume.

Gwoździkow chocia żaden z
starożytnych Dioskopisow a
ni Dioskorid ani Galen ani
inni / wymianki żadney nie uczynili:
my iednak niechcieliśmy ich nie zy
opisanie ogrodnich rzeczy opuś
cić. Te dwojaki sa / ogrodne y plo
ne abo polne. Zás ogrodne / iedne
wielkie y pełne / drugie niepełne. Te
oboje zás sa rozmaitey barwy / ied
ne czerwono barlatne / drugie iasno
rumiane : inne biale / cieliste / pstré
to jest / biale z czerwonym nakrapia
ne. Polne takze sa rozmaitey barwy
czerwone / biale / nakrapiane. Owa
wszystkich wobec / około 18. rodza

Ogro
dne gwo
ździki.

ów znajdujemy. Klacza abo pre
tem

Obrzo-
nym od
bestii i
dowitych
zimnic
Kanam
stancero
wajum.
Kobom.
Ciezkosc
glowy.
Kodze
na suad
uam.
Kerw
ranym.
od prian
swabro
ni
Starcia
y przeco
som nog
Sbrzy-
dzem.
zymot od
miecz.
podagze
Wietrz-
nosci
Od psa
wsiciele
go obrz-
sonym.
Glifom
Vinum.
Chorob
pomies-
nionym.
Mozga.
Sercu.
Mofoci
y silom
slabym.
Zoladku.
Miacicy.
Sercu.
Kapowie
trzonym

Vszknionym od bestii i drowitych / jest lekarstwem / proch z kwiecica Gwozdzikowego z bialym winem pic dacia.
Zimnice / tak czwartodniowe iako inne odpadza.
Wrzody y rany stancerowane goi / solkiem samego ziela pierwey ie wymywszy / potym ie prochem z kwiecica wtartego zasypowac.
Na czeso wzywane / bolenie zebow wklada / sucha warzonych ie ptozoe / y dluga ia ciepla w wsciech trzymaiac.
Taz wodą w wsciech trzymana / w glowie ciezkosc wklada / iakze trunkiem wzywana.
Kodzenie snadne y pialke czyni / w bialym winie warzone / pias : iedno zeby od goraczki byla ta wolna / ktora jest na zlezemiu.
Kerwy y zyly ptere ranne goi / plastruac ie. Such.
Na czeso wzywane / od pilanswa brozia Tenze.
Pisa niektorzy / ze wedrowne ludzie od starcia y przecoso wolne czyni / gdzieby ie z winem pili. Tenze.
Zbrzydzenie iedzenia oddala / z octem miodowym wzywane. Takze tez womity zawiaciaga.
Z ciepla woda rozcierane / a trunkiem pite / tym ktorzy z chorob ciezkich powstala / zymot odmieczcia y purguta. Suchs.
Podagrikom do wzywania wyteczne.
Wietrznosci zymot pufiace rozbitala.
Od psa wscielego obrazonym / iad z rany wyciagata swieze tarce / a narane tak dlugo plastrowane / azby sie rana zawiarta y zagoila.
Surowo na czeso wzywane z octem czerw z zymota wypadza.
Wino gwozdzikowe.
Z Gwozdzikowego kwiecica rumianego z suszonego / w Wieszni bywa wino cynione / Most dobry na nie leiae : a gdy sie wytribnie y wykisnie / do potrzeb chowac.
Wszystkim pomienionym dolegliwosciam sluzi.
Mozg / Serce posila / y wszystkim chorobom ich zimnym / barzo wytecznym bywa trunkiem.
Moleiacym a do sil zadawna y dluga choroba przysc niemogacym / sluzi.
Zoladkowi y Miacicy zaziobionym / dobre.
Serce powietrzem morowym zarazone / osobliwie posilaiac ratnie. Toz tez supelne / z Muskatowym kwiatem a z safranem w winie moczyć y na czeso pic / dobrze cieplo.
Ze wszystkiego ziela tego y z kwiecica / sol wycisniony a z winem pily / wielkim jest rat-

unkiem / tym ktorzy zachwycili powietrzem morowego.
Gwozdziki w cukrze.
Bywa konfekt tak z polnych Gwozdzikow kwiecica rumianego / iako z ogrodnich / oderznawszy od nich to co jest biale / goi / czyniony / biorac cukru / do iedney czesci Gwozdzikow / trzy albo iako drudzy dwie czesci / y w kamiennym mozdzerzu wespolutka / a na iartim stoncu w stlanym naczynie smaza. Gdzieby sie tez zimie trafilo / ten konfekt z suchego kwiecica czyni : polac ie do tluczenia ciepla wodka z mch wypalona / albo wodka Bukwicowa / y w kamiennym mozdzerzu same pierwey / potym z cukrem / albo tez zaraz z cukrem wtuc / y na stoncu smazyć. Ten
W goraczach frogich serce posila / Wrocl indly y ciemny / bystry czyni / Mozgy wshyte glowe / Zoladek ostabiaty strawnym czyni / znie nagla go zagrzewatac.
Krzuszenie zawiaciaga y womity.
Biegunka albo cielaczke prosta zostana wia.
W goraczach frogich y gwałtownych bywa osobliwa ochloda y ratunkiem / wzia wshy tego konfektu / Siolkowego / Borakowego / wshytech zarowno : syropu cytrino-
wego kwasnego / solki z kwasnych Granatowych tabletk / po rowney czesci / zmieszac / y te go do wzywania choremu czesto dawac / by te z kazda czwierc godziny. Abowiem zapanenie wnetrzne gasi.
Serce mdle posila.
Przemienym pantiom wyteczny / azwola seza na zlezemiu. Abowiem plod lekko prowadzi z zymota na swiat.
Miacice mdla posila.
Cyszenie miesieczne pantiom wzbudza / azwola seza z konfektom Piwonowych kwiatkow wzywany / albo z wodka Bylicowa / albo z Polekowa / trunkiem dawany.
Bywa tez czyniony ten konfekt z polnych Gwozdzikow rumianych / nietylko przeciw pomienionym chorobom / ale tez przeciwko iadom / y truciznom. Takze
Przeciwko wshelatiemu wszknieniu od iad drowitych zwierzat / po locie go wzywatac czesto.
Duchy serdeczne posila.
Gwozdzikowy Syrop.
Ze te z tych Gwozdzikowych kwiatow domowy syrop bydz / czyniony / tym sposobem : Wziac kwiecica co naprzec dnieszego gwozdzikowego / ile sie podobna / y w konew cynowa / albo w polewany nowy garniec wlozyszy / nalac wody goracey na-

Confer-
ua.
Goracz-
kom.
Wzroku.
Mozga.
Zoladko-
wi.
Krzusze-
niu.
Biegun-
ce.
Goracz-
kom.
Seren.
Przemie-
nym.
Miacicy.
Miesiecz-
cney.
Vszknto-
niu wsh-
latiemu.
Duchy
posila.
Syrupus

mdlosci
drzenia
serca

Przeciwno mdlosci serdecney. Takze
Drzeniu serca / wziac wtartych quinte / z
trunkiem bialego wina przedniego / zwlaszcza
gdzieby goraczki przytym nie bylo. A gdzie
by byla / tedy z wodka Rozana / albo Miodu-
dunkowa / albo Pczelnikowa / albo z wolow-
wego tazyka / albo z sokiem Cyrynowego
iablka / albo z wodka Borakowa.

Inaczey

Takze wziac dobra garsc albo pulcory
kwiecia Gwozdzikowego / kwiecia Bukwie-
go wego / Rozey czerwony / Rozmarinu / Miat-
ieranu / kwiatu Pczelnikowego / albo Miodu-
dunkowego / kwiatow Arabskich kocankow
po szypcie / Anyzu / Kopru Wloskiego na-
siemia po quincie / kramnych Gwozdzikow
calych / Cynamenu po czwierci lota. To
wszystko w trowie cyndalowej zawiazac / abo
worek temi rzeczami napelnic / y w pul gars-
ca dobrego wina namoczyć / y miasto pos-
politego trunku wzywac. Wina to miec
nie moze / tedy w piwo. Moze y w pulach
telek mlodego piwa wedwoznasob abo wec-
troznasob tego wlosyc / y dac mu przez dwie
miedziesi stic / y do trunku powszechnego w-
zywac. Takowy trunk nieysko mozg y glo-
we siba / mdla y chora posila / y tey doles-
gliwosci wszystkie z zimna pochodzace odda-
la / ale tez ciata wszystkiego oslabialosc / ser-
deczna mdlosc / y inne wnetrzne cionki po-
sila y oczerstwoia. Takze tez

z dka
Miacicy

Zoladkowi oslabialemu /
Miacicy zamuleni / przez dlugi czas ta-
kowego wina wzywac / bywa osobliwym
ratunkiem. Moze do pomienionych zi-
l przydac / ziela Tatarskiego / Galganu y spie-
konardi.

Kaduka

Padatacey niemocy tymze sposobem pel-
nych Gwozdzikow kwiecie miatko wtarte / a
z winem / albo z iaka inna przynalezaca wode-
la / w ten czas gdy przypadnie / pite.

Seren

Trzesieniu albo drzeniu ciata / albo kros-
rezo mego czlonka. Takze

Spania

Spaniu glebokiemu nad przyrodzenie z
Bukwica w wine warzone / albo z incha
Mieronowa / albo z wodka salwiowa /
albo z kwiatkami rozmarinowemu warzone /
y trunkiem wzywane.

Ranom
wglowie

W glowie rany spala / y bolesci w nich
vllada kwiat gwozdzikowy swiezy vtluczo-
ny / albo w donicy wwierciany / a w nie klat-
dziony. Tymze sposobem na rany przyklac-
dany.

Kosci
wyciaz

Kosci odciete y pokruszone z nich wyta-
ga / y wyetagnawszy zawiera. Dios.

owiz

Bole nie ciezkie glowy vstramia / w wode-
cezych Gwozdzikow wypaloney chustce-
ki maczajac y na skronie przykladajac. Toz
Dym z korzenia tego ziela czyni / w nos
puszczajac.

Sucous

Sok.
Ten tal z ziela iakbo z kwiecia z gwozdzi-

low pospolitych swiezych bywa wypraszowa-
ny / y we flasz sklancy na stoncu wytrubo-
wany / ktory gdy sie podst. / zlac y przeces-
dzic / y chorowac / a sus wyrzucic. Do ognia
go nie przystawiac / zeby z niego moc nie z-
niknela / przezmarzenie. Ten

Gdzieby kto morowego powietrza zach-
wycil / dziesiec albo dwanascie tyzel dac mu
go trunkiem / y zaraz potym zeby sie w poscie-
li co nalepiej y nadluzey pocil. Moze go tez
z syropem z Pczelniku albo z Miedunki wos-
nym wzywac. abowiem iad od serca ods-
traca w takim wym przypadku.

Wodka

Z Kwiecia samego wodka distylowana
bydz moze. Ktora acz przez ogien wyctio-
gniona rychlo moze mywierzeci y moc swo-
je wstrze wracic / jednak przy barzo wolnym
wegl stym ogniu / z Balneum maris wyctia-
gniona / nie moze wracic mocy swey / zwlas-
zcza z zieleni swym distylowana / pilnie ze-
wstyd kolbe y recipient obwarowawszy / zeby
nie wywierzala subtelnosć istnosci tey. Ta

Mozg

Serca y

Wnetrznosci wszystkie posila / pitac.
Wzrost mdly y slaby posila / oczy nia wy-
mywajac. Tab.

Mdlosc serdeczna odgania z sokiem seza-
witowym / albo z kwaszkowatym syropem
Cyrinowym. Tabe.

Serca drzeniu z syropem Borakowym /
albo z syropem wolowego tazyka wzywana /
bywa osobliwym ratunkiem / albo z ciekrem
borakowym. Tenze

Smetne z melankolicy wozgley rozwe-
sila. Tab.

Zoladkowi

Miacicy tak wodka sluzi / o czym sie sie-
rzej mizej o syropie / y o konfektie tychze gwoz-
dzikow powie.

Kwiat sam.

Kwiat Gwozdzikow ogrodnych / strozem
jest duchow y ciat ludzkich / wzywajac go
sokiem / wodka / iako sie inz wyszey powie-
dzialo / konfektom / syropem / ic. o czym sie
wnet mizej powie.

Lunarytom / albo miesiecznym / to jest /
teorzy spiac porwawszy sie chodza po domu /
po podworzu / y po dachach. Such. Dios.

Przeciwno ciezkiemu snom y spaniu ma-
wiellie zaslegenie. Tenze.

Sisyuly goi swiezo tarty / a w nie puszcza-
ny / takze sok z nich.

Glowy bole nie vsmierza ta wodka / w kto-
reyby byly warzone / glowe cieplo przemy-
wajac. Albo z klieem vtluczone / skronie y
czoło tym namazujac. Dios.

Trucizny wsel kie leczy. Takze

Przeciwno
to moro-
wemu po-
wierzcu

Aqua fl-
lauria.

Mozg

Serca

Wnetrze-
nosciam
Wzrostu

mdlosci

Serca
drzeniu

smetnym

Zoladko-
wi

Miacicy

Flores
Gario-
philorfi

Lunary-
tom

Snom

Sisyul

Glowie

trucizno

Wszelnionym

Nez tymże chorobom wszystkim / polne Gwoździki mogą być lekarstwem / iako ogrodne / y ee wszystkie przyprawy z nich czynione: iednak daleko mdley y słabey.

Z osobliwości przecie to maia / że Nerkom y pecherzowi służy / iako niektórzy chcą / aż wlaszają sol z nich wyprásowány. Ktory

Kamien z Nerel krzac wywodzi mostem / po trzy albo cztery lyżki na raz go biorac. Co ieszcze potężniey uczyni / gdzieby z wodką Lisiego ogona / ktora drudy Lubieszka zowia: albo z polewka cięcioreczana / albo z pietruszczana / byl trunkiem wzywany. Ten tymże sposobem iako z ogrodnych ma być wyprásowány.

Wodką z tychże polnych Gwoździków / Nerkom y kamieniowi w nich / wielkim trunkiem bywa / biorac iey po cztery albo pięci lyżek na raz: lyżka dwie do tego wodki Lisiego ogona / Solu także tych Gwoździków trzy lyżki / y zmieszawszy pic dacia przez kilk dni porzadnie.

Tenże Sol trunkiem dany / tego czasu gdyby kogo padająca miála nádysc / bywa wyteczny. Także

Wszemionym od Jaszurki / korzeni tych Gwoździków miálko wtarey / a z winem białym dobrym dany / bywa lekarstwem.

Tenże proch / Duchy serdeczne posila / z winem także pty.

Ogrodnicza

Gwoździki / chocia z siebie nasienie dacia / iednak z nasienia swego nie wdacia sie tak pelne y ozdobne / iako z slancowania y z przesadzania: y owsem siane rady dziezeta / tak w wyrosicie iako w wonności / chocia by z polnych nasienie bylo. Krzaczki tedy rozdarce bywáa slancowane z korzonkami / oskopywáiac / a ziemia gnoyna okładáiac.

Ná zimie aby nie wymarzly / do sklepow bywáa albo do piwnic chowane / z ktorych potym ná wiosne czasu iásnego y ciepłego bywáa ná otná / albo ná ogrody wynasiane. Gdzieby ie też chciał z nasienta rozmnożyć / rzadko ie siac: potym ie ná druga wiosne rozsadzic / także ná trzecia y czwarta. Abowiem z nasienta rzadkoby sie pelne miály wdac / aż za niemálym czasem przesadzáiac ie.

Tez dla wiekszego y wdzieczniejszego zapachu / w korzonki wsczepáa kramne Gwoździki. Trwa to ziele przez wiele lat / hánujac go zimie od mrozu. Zaczym / iakom w Niderlandzie widzial / gdzie sie w ogrodach wielce kocháa / w drzewka ná palec wzmiaż wyраста. Za opatrności ludzka tráfia sie / że czasu zimy w sklepach albo pi-

wnicach / tak iako lecie / kwitna.

Kroby ie chciał mieć rozliczney barwy / w cewke náklásć nasienta Gwoździków / roznych / to iest / czerwonych y białych / y w ziemie wsadzic. z tego dwoiego nasienta / kwiat ieden wyrosicie barw y masci roznych.

Zwiąt rozmaitey barwy.

Rozsadek

Podziwieniu niemálym iest v wielu / że tak piękny a słiczny kwiat / y zapachu barzo wdziecznego / od starożytnych pisarzy iest zamieszany / ktorzy wielkoscia / krasa y ozdobnoscia / także rozlicznoscia y wonnoscia nie poslednieyszy iest od Rozej / gdyz ani barwa / ani cudnoscia / ani zapachu / nie iey wprzod nie da: y owsem ma cos nad Roza trwalosci: bo Roza po zrawaniu ledwo przez ieden dzien trwa: Gwoździk y do czwartego dnia trwac w swey ozdobie moze. Roza przez kilkanascie dni tylo kwitnie / Gwoździki od lata do zimy: a podczas / iako sie wysszey namienilo / za pilna sprawa ludzka / y zimie. Mleze o skutkach / ktore iednego z drugim porownywa iac / niczym Rozy nie wystepnie / iestli iey ieszcze nie przechodzi. Slusnie sie tedy starzym pisarzom dziwowac mamy / że nam nie o skutkach / nawet ani o samym ziele namniecyszy rozmianki nie uczynili. Albo za czasow ich nie bylo / co rzecz niepodobna: albo wlasdzy y skutkow / iako w wielu innych ziol / nie baczyl: czego iednak poslednieyszy dosli / y tu z tego baczyc sie moze.

Zeby zimie mógł mieć swiżofwintace / nie tylo Gwoździki / ale y siolki y inne kwiatki.

Zeby miał Gwoździki rostkwiela / także siolki czasu zimy / tak uczyn: Dacia pierwszego Pazdziernika / w wygniołki iagodwinnych zágrzeb krzaczki y z korzonkami Gwoździkowe / albo w konski gnoy wmiestany y dobrze vpráwiony: tak bedzieš miał Gwoździki / albo y siolki kwitnace. Toz to umieć o pozimkach / Malonach y innych owocach y ziolach możemy / tylko od zimna y mrozow strzedz ich / boby sie predko w mrocz obrócily. Ná zimie wiela gnoiu z plewami zmieszanego okrywáa ie od mrozu / aniegu / gradu. Kocháa sie barzo w ziemie / niebu otworzyszey / y stonem.

Zeby stał mie kwiatki.

Siolki stano.

Dziwna rzecz / że to ziele iednego roku kwiat miewa rumiány / drugiego biały / trzeciego nákrapiány / y mieszaney barwy: co bywa czescia za sprawa ogrodnicza / czescia odmiana ziemie / albo za byynoscia iey.

własnym sie mieyscu Kocháa. Kádego roku odmiana barwa.

Rdest biały / albo wodny pieprz / Rozdział 143.

Hydro.

Nerkom.

Kamien.

Kadufu.

Wszemionym.

Sercu.

Gwoździki / ię żeby były pełne.

Jako ie ná zimie opatrzyć.

z nasienta iako pełne będa.

Zapach im przydác moze. Trwac iosc.

Zimie kwitna.

nie/ tak wiele/ żeby zagrażnely/ y wierzch pilnie naczynia obrz. trawiac/ żeby namniey wonnosć para y moe nie wychodziła/ y przez ośm godzin temu dać stać/ potym przecedzić/ y co namocniey sie wysiac/ y przez wyżere odezucić. Znowu inych świeznych w one pierwosa wode odciedzona y goraca nasytać/ a dobrze y pilnie takto pierwosa zaktać/ y także długo moczyć/ potym przecedzić y wysiac/ to piec y heć króć powtarzając/ według tego takto chcemy syrop mieć mocny y pocieszny. Potym ona odciedzona w wodce z gloriastym cukrem/ wzięwszy go według upodobania/ rozżyć do zgaszenia miodowego. Włozę też miasto cukru/ miodu chłodzkiego wzięć do tego/ y w polowanym garnku/ albo zdane ku do potrzeby chować. Ten

Młodości
Goracz.
Fom

Przeciwo młodości serdeczney/

W goraczkach srogich wyieczny/ kora mu serce bywa utrapione bardzo. Tej może być z serdecznymi wodkami palony/ to jest/ Szawitowa / Borakowa / Każdey po trzy cztery biorac: a syropu tego trzy lyżki / y piec choremu dać. A gdzieby goraczka przeymnie była / tedy z wodka Kardusowa / 3 Pejelnikowa / albo z Miodunkowa / 3 Rozmarinowa / Każdey biorac po trzy albo cztery lyżki / wodki Cynamonowej pul lyżki / a syropu tego dwie. Tak abowiem serce y mozg młody osobliwie pokli.

Oleum
Gario-
phillori

Oleik gwoździkow ogrodnych.

Bywa z kwieciecia Gwoździkow ogrodnych Oleik robiony/ tym sposobem z Biora tego kwieciecia dobra czesc / według takto chce go mieć kto wiele. Na to srozy tak wiele/ żeby zagrażnelo dobrze / y przez czas nie ma- ty w naczyniu szklanym na koncu mozo. Potym te wymożle wyiawszy / y mocno wyszamy / drugiego świezkiego nakłada / aż do trzeciego razu toż czyniac / albo czwartego. Ten

od psia
ścierle
y besty
iadowis-
tych.
Sistulo.
Sausini-
com.
Siawo.

Własnym od psia wściekłego / y Od wezow y besty iadowitych / bardzo skut- zy / rany nim namazuiac. Sisyty z awiera y goi / Zausnice / albo zolizy za wshyma / kore zoro- rotemy swinimi wrzodami / rozgania / nim namazuiac. W szawach boleści osmierza.

Vnguen-
tum.

Masce.

Czyniona bywa Masce z olejku Gwoz- dzikow pelnych rumianych: z olejku Si- olkow solnych / ktery Oleum Cheirarum zo- wia: z olejku Rumiankowego po dwu lyżek kaidego wzięwszy: Staroego smalcu goscie- go loch / wosku ile do zaszczymienia mascei po- trzeba. Ta smy zoladkowu boleiacemu

zoleadka

Naciecznym bolesciom / Arzysom boleiacym w grzbiecie / zwla- szca biatoglowskim / wczynwwszy naprzod na parzanie z Rumnu / 3 Slazu malego y wyso- kiego / 3 Belice / 3 bialej Lebiodka / 3 Kokor- naku / y zaraz potym masca pomieniona namazowac y nacierac / na to wiepiżowa ma chryzysne przywiazawszy / aby sie w sady ona masce nie wsciągala.

Młodości
Zrzysa

Ocet Gwoździkowy.

Czynia sobie niektery z Gwoździkow o- cet / ktery w rzadkiej Apcece znależć / tym sposobem: do pul garnca octu winnego o- srego sypia kwieciecia gwoździkowego ro cie- mu vsuszonego funt Apcekarsti: y nakrywszy go pilnie żeby nie wierzal / na slonce takte stawia / przez niedziel cztery. A gdzieby chciał mieć potężniejszy / tedy po czterech niedziela / gdy to ocet zmorzy ze zblednieta / wyrzucia przez / a znowu inne świeze w one ze ocet sypia / y tak do potrzeb chowacia. Ten też wiele ma w sobie osobliwych sku- tkow.

Acetum
Gario-
phillori

Serdeczna młodość bardzo przedko obga- nia / pod nosem y nozdrza nim namazuiac: także pulsy v pieści. Albo wziac czesc tedne tego octu / wyspac do niego troche szafranu tartego / Jalowcowych jagod przeluczo- nych troche / zgrzanka chleba rżanego / y to na pulsy przykladac / chusteczke wetroie w tym maczaiac: a gdy vschnie / znowu toż w- czynic. Tak w wielkich młodościach serce posila / przez pulsowa syle / kora od pieści do serca idzie.

Młodości
serdecz-
ney.

Czasu powietrza morowego reet y twarz / a osobliwie pod nosem tym octem dobrze w- tymwac y namazowac / także y pod pachami.

Morowe
mu po-
wietrzu.

W goraczkach gwałtownych / taka Epis- tema / albo maczanie na serce może być w- czynione z tego octu: wziac Rozanej wodki z osmi lyżek / wodki Borakowej y szawitow- wey po dwu lyżkach / szafranu całego szosa- czesc winny / Kamfory co trzy tezymienne ziarna zaważo / octu Gwoździkowego dwie lyżki. To pomieszawszy wespól / chusteczke we troie albo we czworo zlozyc / y w tym mac- zac / y na serce ciepło przywiazac. Niektery przydawalo / species Diamargarini Frigidi / Diagenam e mialko wtartych Sandalow po- trzeciej czesci quinty / albo po polowicy quin- ty. W tym chusteczke we troie albo we cz- woro zwiazawszy / na serce maczaiac przy- kladac / czesto powtarzaiac.

Goracz-
Fom.

Slowy rozpalenie z bolem obpadza ten ocet z wodka Rozana / maczaiac chustki / albo chleb tym potrapiac / a na slonce kla- dac

Slowie

Polnych Gwoździkow skutki.

miejskach wilgotnych / ale y suchych / na miedzach. Trzeci / albo namniejszy / na miejscach wyschłych / w końcu ról / przy zbożu / przy drogach y ścieżkach.

Przyrodzenie

Ten który wodnym pieprzem zowie my / przyrodzenia jest gorącego : iednak nie iako sam pieprz / y suchého : Rozsięka / ściencza / rozprawnie / otwiera / wyciąga. Drugi y Trzeci nie taka maia w sobie iadowitość pieprzna : cierpkością swą zatwierdzają / bo tylko wysuszą y chłodzą.

Moc y skutki,

Teście wespół z nasieniem swym wtarte / twardości zaskrzęta z ni brzmialością rozgania plasteruac / Dios. Gal.

Zasimialości pod oczyma / y krwta zaciętkłości / rospadza.

Ciało przysięzy / iako y Jaskier.

Przedtym niżli pieprz był w pospoliteym używaniu / nasiy Polacy / zwlaszcza na wsiach / lięcia tego ziela y nasienia do zaprawiania potraw używali. Stad go też drugo Polskim Pieprzem mianuta.

Pchły w gmachach wytręca / za rosy rwane / a po domu rościelane. Ale potym potrzeba komore albo gmach pilnie zamiesć.

Wzody zle / plugawe / smrodliwe / a miesem zgnielym narosłe / wychada / wysusza / mieso zle w nich trawi / y do goienia sposobne y pochopne sprawnie / Such. zasypujac ie nim.

Wieprzowe mieso y wselakie inne miesa solone / tym Kdessem obcielone / od chro-

bactwa / zagnicia / y zasmrodzenia bywalo zachowane.

Sok.

Any y wzody nie tylko świeże / ale y starsze / y zaplugawione / smrodliwe / w nie puszczany / wychada / wysusza / y zdrowe czyni.

Wsy zawrzeździate / ropiste / y chrobaczliwe wychada / y czery w nich gubi.

Tymże sposobem w ranach y w bolaczkach czery zalagly / morzy y wychada / wymywaac ie nim.

Glisty w żywocie morzy y wywodzi / yżke ze trzy trunkiem używany : a ziele tym samym wtartym / ciepło żywot okladac.

W ranach y w bolaczkach bydleczych / chrobactwu nie dopuszcza sie zalegnac / a zalegle morzy y wyrzucza z ran : Gorzalki do niego mocney przylawsy / wymywać.

Puzeto furmani / y inni co do robot używaja koni / ten sol maia miec zalecony / a ile lecie nim pomazuiac : bo sie na nich nie beda sadzic zadne chrobactwo / ani muchy / ani komorowie / ani slegie.

Wodka.

To ziele / chociaż nie przychodzi przez wsta do używania chorobom wnetrznym / iednak dla tego rozgrzewania y wysuszenia / wodka z niego moze byc palona / dla zazięblin / zwlaszcza zoladkow / y listom dalać pic. Jednak samey nigdy nie dawac / tylko z takim przynalezajacym syropem miesana / dla spryszenia wst zoladkowych.

Kdesu czarnego skutki.

Gdzie chlobzić y wysuszac potrzeba / a przytym cierpkoscią w kupa stulac / Kdesu czarnego bezpiecznie możemy używac.

Sistuly zawiera y goi.

Takze rany ściaga y spaia.

Sok / biegunkę czerwona zastanawia / pi-

Succus.

Ranomny
Wzody /
zagnilim

Wzody z
wzredzia-
lym.

Chrobac-
twu w ra-
nach y w
bolacz-

Glistom.

Wzody ra-
ny od ch-
robactwa
broni.

Aqua still-
latisia.

Zoladko-
wi y zia-
tom z-
sieblim.

Sistulom

Ranom.
biegunko

**Stownik / Ziele Swietego Antoniego /
Rozdział 144.**

Molybdæna, Plumbago, Den-
tilaria, Herba Sancti
Antonij.

Flochkraut, Pfefferkraut.

To ziele między Kdesy zio-
lopisowie poczyna y słaba.
Korzeń ma dlugi / biały / na
palec wzmięsz / półki mlody. Do
starości gdy przychodzi / rozrasta

Hydropiper, Piper aquaticū,
Perficaria.

Flochkraut / Wazerpfefer / oder /
Muckenkraut.

Kdest mniejszy.

Rdest / abo wodny Pieprz / tro-
iaki znaydujemy / wielki / sze-
dni y mały. Pierwszy abo
wielki / który wodnym pieprzem
mianujemy: korzeń ma cieni / bia-
ły / kolankowaty: od których wie-
le korzonków drobnych / cienkich /
a rozpięzchłych y pieprznogorz-
kich pochodzi. Klęcza obłego / gład-
kiego / kolankowatego / na łokieć
długiego / z wiela odnożeń cien-
kich. Liście obdłużnego / do liścia
Brzoškwinie podobnego: smaku
także iako y korzenia pieprznego /
skąd nazwiła tak v nas iako v Gre-
ków y Lacinników dostało. To
liście żadney w sobie wonności nie
ma. Między tym a rozgami kwiat
biały / podczas rumiany / na cien-

kich stopkach kłosowato wychodzi /
zwłaszcza przy wierzchu: z którego
potym nasienie drobne / płaskie / y
rumianawe / abo ciemnorumiane
bywa / które iako liście / kwiat y ko-
rzenie / pieprzysłego jest smaku.

Kdest wiet szy.

Drugi / wewszem pierwszym
podobny / iedno wzrostu wiet sze-
go / y liście szerszego: korzeń roz-
pięzchły z wielu korzonków dro-
bnych: kwiatu kłosowatego rumia-
nego. Trzeci wewszem także po-
dobny pierwszym / tylko liście wa-
żkiego / podługowatego y spiczaste-
go: kwieciecia rumianego. Kwitną
w Lipcu y w Sierpniu.

Wskiesce.

Kosna pospolicie / pierwszy przy
wodach stojących / abo leniwo cie-
kących / około przekóp roście y przy
strumieniach. Wtóry nie tylko na

miej-

2.
Perfica
ria ma-
criloga.

3.